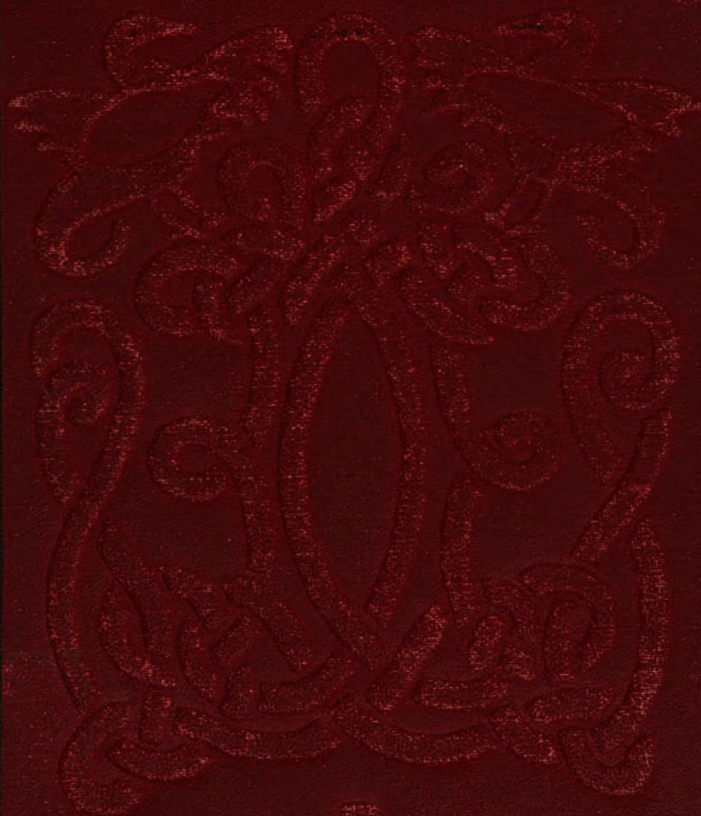
THE LAXDÆLA SAGA

ARKIV

FÖR

NORDISK FILOLOGI

UTGIVET UNDER MEDVÄRKAN AV

ERIK BRATE GUSTAF CEDERSCHIÖLD HJALMAR FALK
MARIUS HÆGSTAD FINNUR JÓNSSON KRISTIAN KÅLUND
ADOLF NOREEN LUDV. F. A. WIMMER

GENOM

AXEL KOCK.

TJUGOSJÄTTE BANDET.

NY FÖLJD.
TJUGOANDRA BANDET.

C. W. K. GLEERUP. LUND. OTTO HARRASSOWITZ. LEIPZIG.

LUND 1910.

LUND
BERLINGSKA BOKTRYCKERIET
1910

Innehåll.

En form av vokalbalans i äldre nysvenskan.

Som bekant uppträder den fornsvenska vokalbalansen för *i* : *e* under två i någon mån olika former: den fullständiga vokalbalansen med en växling *i* : *e* även i sluten stavelse (dvs. ej blott dat. *gudhi* : dat. *hūse*, utan även partic. *farin* : partic. *fallen*) och den ofullständiga vokalbalansen med en växling *i* : *e* endast i öppen stavelse, men genomgående *i* i sluten stavelse (dvs. *gudhi* : *hūse*, men *i* såväl i partic. *fallin* som i partic. *farin*). Från omkring 1350 hava de flästa fornsvenska skrifterna den ofullständiga vokalbalansen för *i* : *e*, under det att den fullständiga vokalbalansen för *i* : *e* påvisats i blott ett fåtal skrifter, hvilka äro skrivna i eller stå i samband med Östergötland. Se Kock Fsv. ljudlära II, 243 ff. om den fullständiga och den ofullständiga vokalbalansen i fornsvenskan.

Under dessa omständigheter är det ganska överraskande, att, enligt hvad jag iakttagit, man ännu i äldre nysvensk tid finner vokalbalans för *i* : *e* i sluten stavelse under ett speciellt förhållande.

Dialektiskt har nämligen följande ljudlag tillämpats: *i* kvarstår framför *t* i sluten stavelse med stark levis, men övergår i denna ställning till *e* vid svagare akcent. Enligt denna regel hava alltså kortstaviga ord kvar ändelsen *-it* (*mykit*, partic. *budhit*), under det att långstaviga ord fått *-et* (partic. *holpet*).

Denna vokalbalans för *-it* : *-et* tillämpas i reformatorerna Olavus och Laurentius Petri's språk, och den framträder tydligt särskilt i participium neutrum och supinum av starka verb.

Såsom jag i min skrift Fsv. ljudlära II, 264 ff. framhållit, tillämpas den i yngre fornsvenskan vanliga ofullständiga vokalbalansen för *i* : *e* icke längre konsekvent bort emot slutet av 1400-talet: i öppen stavelse ersättes det äldre *i* numera stundom av *e* (*glædhe* jämte äldre *glædhi* etc.), och även i sluten stavelse övergår rätt ofta *i* till *e*, dock så, att det äldre *i* bibehålles bättre framför *s* och *t* än framför *r* och *n* (oftare *i* i ord av typen *læris*, *egith* etc. än i ord av typen *hører* [*hørir*], *cristen* [*cristin*]). Efter reformationen är *e* obetingat den normala ändelsevokalen i stavelser med infortis, vare sig att stavelsen är öppen eller sluten, om ock ännu under äldre nysvensk tid en del exempel med -*i* i ultima av kortstaviga ord (pres. konj. *vari*; *glädhi* etc.) anträffas.

Ett delvis annat bruk av ändelsevokalerna *i* : *e* finner man i Olavus Petris egenhändiga manuskript till "Undervisning om menniskans ärliga skapelse, fall och upprättelse". Manuskriptet upptäcktes av Otto Ahnfelt och har av honom publicerats (1898). Å de första femtio sidorna (s. 2—52) av denna publikation användas ändelsevokalerna *i* : *e* på följande sätt.

Enligt den anförda balanslagen för -*it* : -*et* hava kortstaviga tvåstaviga ord -*it*:

mykit 3, 7 [1]); 4, 8; 4, 15 etc. (mycket vanligt).

passiva participier och supiner av starka verb: *giffuit* 6, 6; 23, 10; 43, 16 etc. (minst 12 ggr); *föregiffuit* 4, 11; 49, 19; *medhgiffuit* 23, 25; *bliffuit* 31, 18 etc. (minst 5 ggr); *lidhit* 44, 11; *budhit* 25, 7; 25, 20 etc. (minst 4 ggr); *forbudit förbud(h)it* 19, 15 etc. (minst 5 ggr); *vpskurit* 9, 32; *warit* 7, 21; 11, 21 etc. (mycket vanligt); *taghit* 31, 16; *förtaghit* 34, 26; *framfarit* 11, 21; 11, 24; *latit* 29, 2 (partic. till fsv. *lăta*); *lätit* 29, 21 (partic. till fsv. *lǣta*); *ätit* 25,

¹) Siffrorna hänvisa till sida och rad.

17 etc. (minst 6 ggr). Vid denna tid hade passiva participet i neutrum ännu icke differentierats i participium och supinum. Såsom de anförda orden visa, hava komposita (*förbudhit* etc.) i allmänhet bibehållit simplicias vokalisation (*budhit*), även om de till följe av sin akcentuering strängt ljudlagsenligt skulle hava fått *e*.

Blott i följande participier har jag mot regeln funnit -*et*: *bliffuet* 20, 27; *förgripet* 36, 16; *bedraghet* 35, 16, alla använda såsom aktiva former (motsvarande det moderna supinum), samt *föregiffuet* 52, 23, *nidherslaghet* 45, 6 (använda såsom passiva former). Formen *befalet* 22, 25 behöver ej hava uppstått ur fsv. *befalit*, utan kan hava utvecklats ur fsv. *befa*¹*lat* med levissimus på ultima (verbet böjdes även svagt), eftersom (se Kock Alt- und neuschw. accentuierung s. 79) ord sådana som *bege*¹*radhe*, *rege*¹*radhe* etc. med levissimus på penultima övergått till *begeredhe*, *regeredhe* i Olavus Petris språk. För övrigt hava i fornsvenskan även *befalit* liksom *förgripit*, *bedraghit* fortis 1 på andra och levissimus på tredje stavelsen. Det är därför möjligt, att *e* ljudlagsenligt uppstått ur *i* i *befalet*, *förgripet*, *bedraghet* [1]). Då *föregiffuet*, *nidherslaghet* fordom liksom ännu i dag akcentuerats med fortis på första, semifortis på tredje och levissimus (ej levis) på fjärde stavelsen, vore det ej häller omöjligt, att även i dessa former *i* ljudlagsenligt övergått till *e*.

Långstaviga tvåstaviga ord hava däremot -*et*.

Passiva partic. och supiner äro särskilt belysande: *funnet* 10, 2; *vunnet wunnet* 38, 11; 47, 21; *förnummet* 11, 26; 11, 28; 40, 22; *kunnet* 8, 31; 9, 32 etc. (minst 8 ggr; = fsv. *kunnit*); *hallet* 20, 1; 23, 19; *behallet* 11, 28; 37, 28; *fallet* 30, 9 (minst 2 ggr.); *låtet* 20, 27; *wordet* 7, 19; *holpet* 26, 3; *behollet* 50, 21; *vthgonget* 17, 1; *kommet* 21, 17 etc.

---

[1]) Såsom fil. kand. Johan Palmér anmärker, kan -*et* i *befalet* bero även därpå, att detta tyska låneord (mnt. *befalen*) inlånats till Sverge, sedan dess vokal i penultima redan hade blivit förlängd i öppen stavelse i tyskan.

(minst 4 ggr), *bekommet* 15, 16; *vpkommet* 43, 19; *åstadh kommet* 45, 5; *påkommet* 37, 24; *wollet* 49, 29 (= fsv. *valdit*). Något undantag torde icke finnas.

Av intresse är det att verbet *lata* "låta" (med kort penultima i fornspråket) hos Olavus Petri har participet *latit*, men verbet *låta* = fsv. *lāta* (med lång penultima i fornspråket) hos honom använder participet *låtet*.

Om man bortser från sådana ändelser, där vi alltjämt hava *i*-ljud (*-ing*, *-ig* etc.; även *fäghrind* 'fägring'), använder den granskade delen av "Undervisning" ändelsevokalen *i* för övrigt blott (och väsentligen i överensstämmelse med många andra äldre nysv. skrifter) i följande ord: dat. *Gudhi* (ofta), pres. konj. *wari* 44, 22 — *jntit* (normalt; dock även *jntet*), *huilkit* (dock även *hwilket*) med *i* i penultima (jmf. Kock Fsv. ljudl. II, 275), *eeghit* 49, 31 (jämte *eeghet*) med palatal konsonant framför infortis-vokalen (jmf. ib.) — neutra på *-ligit* (*skadheligit* etc.; jmf. ib. I, 46 ff., II, 274). Dessutom några gånger i kortstaviga passiva particip och adjektiv på *-in*: *bitin* 36, 2; *giffuin* 29, 26; 30, 1; *vndergiffuin* 13, 23; 37, 13; *begripin* 11, 1; *vpätin* 20, 6, *mykin* 37, 11 etc. (minst 5 ggr [1])), men även part. *i fra wiken*, *taghen* etc. med *-en*.

Av ovanstående framgår, att vokalbalansen för *-it* : *-et* genomförts med stor konsekvens i Olavus Petris språk. Vokalljudet i ändelsen *-et* är emellertid vid denna tid säkerligen att uppfatta såsom den reducerade vokalen *ə*.

Man kan emellertid framställa det spörsmålet, huruvida denna i fornsvenskan icke påvisade form av vokalbalans är relativt gammal eller helt ung. Då vokalbalans för *i* : *e* i sluten stavelse (*faþir* : *mōþer* etc.) påvisats från 1300-talet, skulle man möjligen kunna tänka sig, att vokalbalansen *-it* : *-et* är relativt gammal, eftersom *i* : *e* även här växla i sluten stavelse, och att således Olavus Petris språk utvecklats

[1]) Också *tienistachtig* 19, 23.

ur en dialekt med **fullständig** vokalbalans för *i* : *e* (*faþir* : *mōþer* etc.), men att denna fullständiga vokalbalans lever kvar endast framför *t*.

Jag tror dock ej, att en dylik uppfattning vore den riktiga.

Det är självklart, att man vid förklaringen av växlingen *i* : *e* i 1500-talets (Olavus Petris) språk, om möjligt är, har att utgå från bruket av ändelsevokalerna i 1400-talets, och ej i 1300-talets, språk. Men under 1400-talet tillämpas — så vitt man hittills vet — icke den fullständiga, utan den ofullständiga vokalbalansen för *i* : *e*, alltså med *-it* i sluten stavelse så väl i *funnit* etc. som i *giffuit* etc., och man har därför att tillse, om ej vokalbalansen *-it* : *-et* hos Olavus Petri kan förklaras även från denna utgångspunkt.

Vidare är det, såsom ovan nämnts, i skrifter, som skrivits i eller stå i samband med Östergötland, som man under 1300-talet påvisat fullständig vokalbalans för *i* : *e*. Men då reformatorn Olavus Petris språk naturligtvis närmast är att uppfatta såsom närkiska (bröderna Petri voro ju födda i Örebro), så talar även detta emot att hans dialekt på en äldre ståndpunkt skulle havt fullständig vokalbalans.

Emellertid kan man från vokalisationen av vissa ord i Olavus Petris språk draga den bestämda slutsatsen, att den av honom tillämpade balansen *-it* : *-et* icke är synnerligen gammal. Förhållandet är nämligen, att han använder *-et* (ej *-it*) i participierna *kommet* (även *bekommet*, *påkommet*[1]) och *förnummet*. Dessa ord hade som bekant kort rotstavelse i det egentliga fornspråket (*komit*, *fornumit*), och först under (början av) 1400-talet blev rotstavelsen förlängd (jmf. Kock Fsv. ljudlära II, 383). I fall nu balansen *-it* : *-et* hade varit relativt gammal (från 1300-talet), så borde man i Olavus Petris språk havt *kommit*, *förnummit* med *-it* (ej *-et*). Deras

[1]) Vokalisationen av *kommit* (*kommet*) i Laurentius Petris skrift "Kyrkiostadgar" är dock en annan; se s. 8.

uttal med *-et* (*kommet*, *fornummet*) visar däremot, att balanslagen för *-it* : *-et* genomförts först efter den tid, då rotstavelsen förlängts i *kom*(*m*)*it*, *fornum*(*m*)*it* [1]).

Under dessa förhållanden har man säkerligen att fatta balansen *-it* : *-et* i 1500-talets närkiska på följande sätt. Liksom i de flästa andra svenska bygder har man även i (åtminstone vissa trakter av) Närike under medeltiden havt ofullständig vokalbalans för *i* : *e* (*gudhi* : *hūse*, men *-it* såväl i *funnit* som i *giffuit*). Sedan emellertid under början av 1400-talet *m* hade förlängts i *koma*, *fornima* etc., tillämpades i dialekten ljudlagen "*i* kvarstår framför *t* i sluten stavelse med stark levis, men övergår till *e* vid svagare akcent". Därför kvarstod ultimas *i* i *giffuit*, *warit* etc., men blev till *e* i *funnit* > *funnet*, *kommit* > *kommet* etc. Då denna sent värkande vokalbalans gör sig gällande blott i ändelsen *-it* (: *-et*), och ej i ändelserna *-ir* (: *-er*), *-in* (: *-en*) etc., så sammanhänger detta med det bekanta förhållandet, att *i* i infortisstavelser över huvud längre kvarstår omedelbart före *-t* (och *-s*) än omedelbart före *-r* och *-n* (jmf. s. 2).

Att dömma av den av Laurentius Petri författade "Om kyrkio stadgar och ceremonier", som av hans svärson Abrahamus Andreæ Angermannus utgivits i Wittenberg 1587, överensstämde — såsom helt naturligt är — de båda bröderna Petris språk väsentligen vid användningen av böjningsformen *-it* : *-et*.

För granskning av denna fråga har jag i sistnämnda skrift genomgått från och med "Förspråk" med överskriften "Til then Christeliga läsaren" t. o. m. bladet 54.

Även här tillämpas i huvudsak balanslagen på *-it* : *-et*,

---

[1]) Användningen av *-et* i *kommet*, *fornummet* i motsats till *-i* i *budhit* etc. bekräftar å andra sidan, att den korta rotstavelsen förlängdes tidigare i *kom*(*m*)*it*, *fornum*(*m*)*it* (dvs. vid ljudförbindelsen kort rotvokal + *m*) än annars; jmf. Fsv. ljudl. anf. st.

men vissa avvikelser finnas dock från språket i Olavus Petris "Undervisning".

I "Kyrkiostadgar" finner man *-it* i följande kortstaviga ord:

my(c)kit (mycket ofta).

passiva participier och supiner: *giffuit* 6 ggr., *vt(h)-giffuit* 2 ggr., *föregiffuit*, *begiffuit*, *vndergiffuit*, *scriffuit*, *til-scriffuit*, *bedriffuit* 2 ggr., *inbittit*, *lijdit*, *lugit*, *warit* (mycket ofta), *latit* 3 ggr., *effterlatit*, *tag(h)it* 2 ggr., *företagit*, *för-farit*, *bedragit*, *sworit*, *wägit*.

I följande långstaviga passiva participier och supiner användes *-et*:

drucket, *kunnet* 4 ggr., *förnummet*, *befunnet*, *hållet* 3 ggr., *innehållet*, *behollet*, *tilgånget*, *wordet*, *kommet*.

När det ej angives, huru ofta en form förekommer, har den antecknats blott en gång.

Undantag utgöra följande former: de såsom passiva participier använda *föregiffuet* 38², 22¹); 54², 24, *vptaget* 42², 8, *indraget* 9², 12, *budet* 11², 16, *förbudet* 11², 14; 11², 15 samt de såsom supinum använda *niderslaget* 52², 13, *befalet* 10¹, 13.

Omvänt finnes mot regeln *-it* i dessa långstaviga ord: supinerna *hållit* 8¹, 10; 48², 4, *låtidt* 5², 2 samt i participium *wordit* 43², 1.

De flästa undantagen med *-et* mot regeln äro således passiva participier, och de flästa undantagen med *-it* mot regeln äro supiner. Det är möjligt, att detta är att förklara väsentligen i överensstämmelse med reglerandet av *-et* i passiva part. och av *-it* i supinum i den moderna svenskan. När man hade t. ex. part. *buden* i mask. och fem., så antog neutrum *budit* stundom formen *budet*, när det användes såsom participium, under det att neutrum *budit* kvarstod såsom

---

¹) Detta angiver blad 38 sidan 2 rad 22.

supinum, emedan man ej så starkt kände sambandet mellan supinum *budit* och part. *buden* som mellan part. *budit* (*budet*) och part. *buden*. Emellertid äro de anförda exemplen väl få för att draga nyssnämnda slutsats, och i vissa af dem kan den oregelbundna vokalisationen förklaras även på annat sätt. Så kan *-et* i *föregiffuet*, *vptaget*, *indraget*, *förbudet*, *niderslaget*, *befalet* uppfattas i överensstämmelse med det ovan s. 3 anförda. Formen *låtidt* (< *lātit*) skulle hava kunnat få *-it* från sidoformen *latit* (< fsv. *lătit*).

Det är anmärkningsvärt, att *kommit* (*kommit* 1^2, 18; 6^2, 5; 46^2, 5, *vpkommit* 13^2, 3, *vthkommit* 5^2, 20, men *kommet* 3^1, 11) är den vanligare formen i denna skrift av Laurentius Petri, ehuru brodren använder *kommet* med *-et*.

Även i den nu avhandlade skriften möter man icke sällan (men ej genomgående) *-in* i kortstaviga adjektiv och passiva particip: *mykin* (*mykinheet*), *giffuin*, *driffuin*, *skurin*.

Naturligtvis hade man i Närike kvar fornspråkets gamla kvantitets-förhållande kort vokal med fortis + kort konsonant, när vokalbalansen för *-it* : *-et* (under 1400-talet) genomfördes, och det är väl t. o. m. mycket möjligt, att detta gamla kvantitetsförhållande ännu levde kvar i bröderna Petris språk.

Det är självklart, att den här påvisade vokalbalansen för *-it* : *-et* i bröderna Petris språk även kan hava intresse vid litteraturhistoriska undersökningar. I fall det är tvivelaktigt, huruvida en skrift har någon av dessa bröder till författare, har man att fästa betydligt avseende vid huruvida nämnda vokalbalans däri förekommer eller icke. Med hjälp av den här framställda regeln för *-it* : *-et* kan man även belysa spörsmålet, om eller i hvad mån 1500-talets tryckerier tilläto sig att göra ortografiska ändringar i en författares arbeten emot hans manuskript. I fall under 1500-talet tryckta arbeten av t. ex. Olavus Petri icke tillämpa

balanslagen för *-it* : *-et*, så visar detta, att man tillåtit sig ortografiska (och språkliga) avvikelser från manuskriptet.

Ett par uppgifter må tilläggas om bruket av *-it* : *-et* i en liten skrift av Abrahamus Andreæ Angermannus. Såsom nämnt utgav denne sin svärfader Laurentius Petri's "Kyrkiostadgar". Arbetet inledes emellertid med en av Angermannus skriven, 44 sidor lång dedikation till drottning Gunilla Bielke.

Angermannus använder i denna dedikation *-it* : *-et* någorlunda enligt balanslagen. Han har nämligen *-it* i *mykit* (flera ggr), *förmykit* samt i de kortstaviga participierna och supinerna *giffuit* 3 ggr., *driffuit* 2 ggr., *beswikit* 2 ggr., *bidit*, *scriffuit*, *inbitit*, *tilbudit*, *förskutit*, *warit*, hvartdera en gång. Däremot *-et* i de långstaviga *kommet* 2 ggr., *offuerkommet* (men *bekommit* en gång), *wunnet*, *funnet*, *låtet*, *holpet*, *behollet*, *wordet*. — Undantag äro å ena sidan supinerna *welet* 3 ggr., *slaget* 3 ggr., *inslaget* 1 gång, part. *vptaget* 1 gång — å den andra supinum *låti(d)t* 4 ggr., *wordit* 1 gång. Möjligt är, att *-et* i supinerna *welet*, *(in)slaget* sammanhänger med en vokalharmonisk tendens.

Även Angermannus har flera gånger *-in* i kortstaviga adjektiv och passiva part.: *mykin* 3 ggr., *gripin*, *driffuin*, *föregiffuin*, (*förgätinheet*), hvartdera en gång; dessutom i det långstaviga *egin* (flera ggr).

Han var, såsom tillnamnet angiver, från Ångermanland, och han var troligen född omkring 1540.

En anmärkning må även göras till förklaring av de i de ovan avhandlade skrifterna rätt ofta mötande kortstaviga principierna och adjektiven på *-in* (*mykin*, *bitin* etc.), en ändelse, som förekommer jämte *-en* (partic. *wiken* etc.).

I sin skrift Ordböjningen i Västmannalagen III, 117 framhåller Siljestrand, att i denna urkund nom. och ack. sg. mask. av participium av starka verb hava mera än fyra gånger oftare *-in* än *-en*, under det att ändelserna *-in* och *-en* användas lika ofta i nom. sg. fem. samt nom. ack. pl. ntr. av dylika particip; alltså ha ord av typen *komin* i nom. ack. sg. mask. obetingat oftast *komin*, men i nom. sg. fem. och ntr. pl. lika ofta *komen* som *komin*. Siljestrand sätter detta riktigt i samband därmed, att (trots den fsv. stavningen) maskulin-formen hade långt *n* (*kominn*), den feminina och neutrala formen däremot kort *n* (*komin*).

Dock är det — hvilket Siljestrand ej nämner — icke egentligen *n*-ljudets kvantitet, utan dess kvalitet, som härvid varit avgörande. Det långa, men ej det korta *n*-ljudet var nämligen palatalt. Detta framgår av flera omständigheter. I den nydanska dialekten på Djursland har man t. ex. *katiń* 'katten' (äldre *kattińń*) med *i* i ultima och palatalt *ń* [1]), men däremot t. ex. *stiᵉnən* 'stjärnan' med *ə* och dentalt *n* (K. P. Thorsen Bidrag til nörrejysk lydlære s. 65.) I den forndanska skriften Mandevilles reise finner man i överensstämmelse härmed t. ex. *delin* (dvs. *delińń*) 'delen' med *i* och palatalt *ńń*, men däremot *grafven* med *e* och dentalt *n* (Thomsen i Forhandlinger paa det fjerde nord. filologmøde s. 215 ff.). Jmf. även de av mig i Beiträge XXIII, 494 efter Joh. Storm och Am. B. Larsen från norskan anförda förhållandena.

När man i 1500-talets språk möter dels participier av typen *bitin*, dels participier av typen *biten*, bör det förklaras sålunda.

I kortstaviga ord kvarstod ultimas *i* ljudlagsenligt ej blott framför *t* (*bitit*), utan även framför palatalt *ńń* (maskul. *bitinn*), men övergick till *e* (ə) framför dentalt *n* (fem. och ntr. *biten*). När man i maskulinum jämte *bitin* kan finna

[1]) Det palatala *n* betecknas här *ń*.

biten, beror det på inflytande från fem. och neutrum *biten*, och när man omvänt jämte fem. och neutrum *biten* kan möta *bitin*, så förklaras det av påvärkan från mask. *bitinn* och ntr. *bitit*. De flästa exemplen hava emellertid *i* (eller *y*) i penultima (*bitin*, *mykin* etc.), och i vissa bygder kan även denna faktor hava varit ett villkor för bevarandet av ultimas *i*-ljud. Det ovan anförda *egin* visar, att dialektiskt även långstaviga ord behandlats på samma sätt, åtminstone när en palatal konsonant föregår ändelsevokalen.

Lund.

Axel Kock.

Till frågan om växlingen -*it* : -*et* i sup. och part. neutr. i äldre nysvenska.

Växlingen mellan ändelserna -*it* och -*et* i sup. och part. neutr. i skriftspråket under äldre nysvensk tid gestaltar sig huvudsakligen på tre olika sätt. Med avseende på frekvensen av dessa ändelser kunna därför skrifter från denna tid lämpligen sammanföras i trenne olika grupper. Till *första* gruppen höra sådana skrifter, i vilka fördelningen av -*it* och -*et* i sup. och part. neutr. regleras av lagen för vokalbalans (jfr Kock, En form av vokalbalans i äldre nysvenska). Hithörande arbeten äro jämförelsevis få, och alla torde hava författats under loppet av 1500-talet. *Andra* gruppen utgöres av skrifter, i vilka ändelsen -*it* är allenarådande i såväl sup. som part. neutr. Denna grupp är den ojämförligt största. Till en *tredje* grupp sammanföras dels sådana skrifter, i vilka ändelsen i sup. och part. neutr. är nästan uteslutande -*et*, dels sådana, i vilka -*it* och -*et* växla, utan att någon regel för växlingen kan angivas.

Första gruppen: vokalbalans *-it* : *-et*. Hit höra alla skrifter, som med säkerhet författats av *Olaus Petri*. Såsom representanter för hans språk väljer jag trenne arbeten från olika tider av hans alstring, nämligen den del av hans *Tänkebok*, som av N. Sjöberg efter författarens originalmanuskript publicerats i Samfundet Sankt Eriks Årsbok för år 1908, och som omfattar tiden 27 april 1524—15 mars 1525, hans *Kröningspredikan*, som tillhör hans första tryckta arbeten, samt hans *Svenska krönika*, som är känd endast genom avskrifter.

Tänkeboken (48 sid.). Exemplen från denna urkund anföras med handskriftens ortografi. Kortst. ord i sup. *bidit* [1]), *giffuit* (6 ggr.), *giffwit* (2 ggr.), *wtgiffuit*, *lidit*, *sc(ri)ffuit* [2]), *sc(ri)ffwit* (2 ggr.), *b(ru)tit*, *forbrutit*, *forb(ru)tit* (2 ggr.), *opb(ru)tit*, *bwdit*, *wpbwrit*, *wpburit* (3 ggr.), *vpburit*, *stulit* (3 ggr.), *stwlit* (2 ggr.), *wplatit*, *tagit* (5 ggr.), *warit* (14 ggr.), *metit*. — Part. *giffwit*, *sc(ri)ffuit*, *budit*, *bwdit*, *hembudit* (2 ggr.), *wpbudit*, *forbrutit*, *forb(ru)tit*, *forflugit*, *lagfarit*, *laghfarit*. — Adjektiviska ord: *belägit*, *mykit* (7 ggr.). — Långst. ord: sup. *fallet*, *standet*, *kommet*, *laatet* (2 ggr., ena gången, sid. 7, 2, har dock utgivaren *laatit*). — Part. *kommet*, *tilkommet*, *tilfallet* (2 ggr.), *tillganget*. — Adjektiviska ord: *eeget* (2 ggr.), *inthz* (21 ggr., även sid. 35, 10, där utgivaren har *intet*), *jnthz*.

Undantag: sup. *mäted*, *beslaget* (2 ggr.), *slaget*, *taget* (2 ggr.), *taghet*, *oplatet*, *waret* (3 ggr.), *stolet* (4 ggr.), *sworet*. — Part. *beslutet*, *stulet*, *beläget* (4 ggr.), *beläghet*, *beleget* (3 ggr.), *taget* (5 ggr.), *stolet*. Sådana kortstaviga ord, i vilka stammens *ĭ* övergått till *e*, hava *e* i ändelsen: *welet*, *setet*; så även i andra skrifter med vokalbalans *-it* : *-et*. De flesta

[1]) Alla ord, vid vilka ej annat angives, förekomma blott en gång i den undersökta delen av texten.

[2]) De bokstäver, som i exemplen från denna urkund sättas inom parentes, hava av utgivaren supplerats.

av undantagen hava *a*, *o* eller *e* (*ä*) i stammen, medan stamvokalen i de ord, som följa huvudregeln i allmänhet är *i* eller *u* (obs.! motsättningen *stulit* (5 ggr.) : *stolet* (5 ggr.); *stulet* förekommer endast en gång). Det framgår härav, att i denna urkund fördelningen av *-it* : *-et* i ord med kort rotstavelse reglerats av en vokalharmonisk tendens (jfr. Kock, En form av vokalbalans etc. s. 9). — Endast följande långst. ord ändas mot regeln på *-it*: *vid(er)bundit*, *lagstandit*, *lagh standit* samt *hwilkit* (10 ggr.), *huilkit* (8 ggr.).

Utom de här nämnda formerna förekomma i den tryckta texten även följande: *belägit* (sid. 26, 10; 37, 18; 39, 30), *uplatit* (46, 38), *tagit* (26, 23; 30, 14), *slagit* (26, 28), *vpbudit* (46, 12; 15, 34; 16, 4, 5), *forbudit* (12, 10), *myckit* (41, 10; i förbigående kan anmärkas, att detta ord i handskriften aldrig stavas med *-ck-*, vilket däremot ofta (6 ggr.) är fallet i den tryckta upplagan), *varet* (12, 30), *understungit* (47, 37), *viderbundit* (24, 13) och *lagstandit* (46, 12). Alla dessa former skrivas emellertid i manuskriptet med förkortningstecken, och ändelsens vokal har supplerats av utgivaren, varför de ej medtagits i den statistiska översikten.

Kröningspredikan (1528). Kortst. ord: sup. *giffuit* (12 ggr.), *påbudit*, *dragit*, *latit* (2 ggr.), *vptagit*, *warit* (3 ggr.). — Adjektiviska ord: *mykit* (7 ggr.). — Långst. ord: sup. *wordet*, *j hoghkommet*, *förnummet*. — Part. *hallet*. — Adjektiv: (*e*)*eghet* (2 ggr.), *christet*, *intet* (2 ggr.). — Undantag: sup. *giffuet*, *vphäffuet* samt *welet*. I *foregiffuet* kan *-et* vara ljudlagsenligt. Angående part. *befalet* (6 ggr.) se Kock, En form av vokalbalans etc. s. 3. Långst. ord med *-it* äro (*e*)*eghit* (7 ggr.), *huilkit* (3 ggr.), båda med palatal kons. framför *i*, samt *litit* och *intit* (6 ggr.).

En swensk Cröneka (utg. av Klemming). 50 sid. Kortstaviga ord: sup. *bliffuit* (3 ggr.), (*be-*, *för-*) *dri*(*j*)*ffuit* (17 ggr.), (*be-*, *fore-*, *in-*, *vth-*) *giffuit* (8 ggr.), *ridhit*, *riffuit*, *scriffuit* (12 ggr.), *sittit*, *dragit*, *slag*(*h*)*it* (2 ggr.), *taghit* (5 ggr.), *drä-*

pit, *förgätit*, *lätit(t)* (5 ggr.), *warit* (alltid *-it*). — Part. *bliffuit*, *bedriffuit*, *ingiffuit*, *wijdhbegripit*, *(be-)scriffuit* (21 ggr.), *forbud(h)it* (3 ggr.), *vthgutit*, *(före-, vp-) taghit* (4 ggr.), *niderslagitt*, *förgätit*, *(o-)läsit* (2 ggr.). — Adjektiviska ord: *mykit* (alltid *-it*). — Långst. ord: sup. *(be-, vppe-)hallet* (4 ggr.), *hållet*, *hollet*, *(til-, vth-)gonget* (7 ggr.), *forstunget*, *kunnet*, *wunnet* (8 ggr.), *förnummet*, *wordet* (21 ggr.), *he(e)tet* (6 ggr.). — Part. *vthgonget*, *befunnet*, *wunnet* (3 ggr.), *wordet* (4 ggr.), *tillåtet*. — Adjektiviskt ord: *eghet*. — Undantag: sup. *slag(h)et* (3 ggr.), *taghet* samt part. *(för-, vth-)taghet* (2 ggr.), *slaghet*, *vthdraget*, i vilka *-et* troligen betingats av vokalharmoni [1]). Följande långst. ord hava mot regeln *-it*: sup. *fallit*, *hallit*, *vthgongit*, part. *inbundit* och *tillåtit* samt adj. *christit*. Dessutom hava *huilkit*, *intit* och *litit* alltid bevarat ändelsens *i*. I sup. och part. neutr. av *kom(m)a* och dess sammansättningar växla *i* och *e* utan någon egentlig norm. I sup. träffas *-it* en gång, *-et* 5 ggr., i part. *-it* 4 ggr., *-et* 6 ggr. Då detta ord såväl i ”Tänkeboken” som i ”Människans ärliga skapelse”, vilka båda föreligga i originalmanuskript, alltid ändas på *-et*, torde formerna med *-it* kunna förklaras såsom tillhörande avskrivarens språk.

Även i *Laurentii Petris* språk verkar vokalbalans. I *Kyrkeordningen av år 1571* råder följande växling (77 sid.). Kortst. ord: sup. *bliffuit*, *bedriffuit*, *(före-, vth-)giffuit* (4 ggr.), *lijdhit*, *scriffuit*, *brutit* (2 ggr.), *(för-)budit* (2 ggr.), *framburit*, *(före-)tag(h)it* (2 ggr.), *latit* (4 ggr.), *warit* (30 ggr.). — Part. *bidhit*, *bedriffuit*, *(före-, öffuer-)giffuit* (5 ggr.), *scriffuit*, *förbudit* (3 ggr.), *företagit*. — Adjektiviska ord: *mykit* (36 ggr.). — Långst. ord: sup. *behållet* (2 ggr.), *holpet*, *bundet* (2 ggr.), *(be)funnet* (2 ggr.), *förnummet* (2 ggr.), *kunnet*. — Part. *wordet* (3 ggr.). — Adjektiviska ord: *christet* (3 ggr.), *hwilket* (14 ggr.), *intet* (15 ggr.), *wantroget*. — Undantag: sup. *latet*, *lätet*, *taget*, *waret* och part. *läset*.

[1]) Om sup. *befalet* se ovan s. 13.

I sup. *vthgiffuet* och part. *vtgutet* kan ljudlagsenlig utveckling föreligga. Dessutom hava följande långst. ord -*it*: sup. *tilgångit*, part. *förståndit* och *lagståndit* samt *hwilkit* (3 ggr.). Även i denna skrift växla -*it* och -*et* i sup. och part. neutr. av *komma* och dess sammansättningar. Dock äro *i*-formerna avgjort förhärskande: sup. (*vp*-, *åstadh*-)*kommit* (4 ggr.), part. (*fram*-)*kommit* (4 ggr.), sup. *kommet* och part. *affkommet* endast en gång vartdera.

Med bröderna Petri's skrifter torde kunna likställas *bibelöversättningen av år 1541.* Schück uppger, att gamla testamentets böcker överlämnats åt olika personer att översätta, och att deras provöversättning sedermera granskats av ärkebiskopen Laur. Petri, förmodligen med biträde av kapitlets övriga medlemmar. Vokalbalans iakttages. Ur de båda företalen till gamla och nya testamentena har jag antecknat följande former. Kortst. ord: sup. *gripit*, *scriffuit*, *vthdraghit*, (*bort*-)*taghit* (2 ggr.), *warit* (2 ggr.), *dräpit*. — Part. *giffuit* (3 ggr.), *scriffuit*, *förbudhit* (2 ggr.). — Adjektiviska ord: *mykit* (3 ggr.). — Långst. ord: sup. *hållet* (2 ggr.), *förståndet*, *funnet*, *offuerwunnet* (6 ggr.), *vpswolget*. — Adjektiviska ord: *intet* (20 ggr.), *eghet*, *hwilket* (8 ggr.). — Undantag: sup. *taghet*, part. *vndantaghet*, *borttaghet* samt *eghit* (4 ggr.).

Josua bok. Kortst. ord: sup. *bliffuit* (2 ggr.), (*be*-, *vth*-) *driffuit* (2 ggr.), (*offuer*-)*giffuit* (25 ggr.), *förescriffuit*, (*be*-) *draghit* (2 ggr.), (*för*-, *ihiäl*-)*slaghit* (2 ggr.), (*in*-)*taghit* (7 ggr.), *ätit*, *lätit* (3 ggr.), *sworit* (8 ggr.), *stolit*, *budhit* (26 ggr.), *lughit*. — Part. (*tilspillo*-)*giffuit* (9 ggr.), *vndergiffuit*, (*tilbaka*-)*bliffuit* (2 ggr.), *scriffuit* (4 ggr.), *draghit* (2 ggr.), *nedhergraffuit* (2 ggr.), *omskorit* (3 ggr.). — Adjektiviska ord: *mykit* (alltid -*it*). — Långst. ord: sup. *hållet*, *gånget*, *funnet* (3 ggr.), *kunnet*, *wunnet*. — Part. *kommet* (2 ggr.). — Adjektiviska ord: *intet* (24 ggr.), *hwilket* (3 ggr.). — Undantag: sup. *ståndit* (2 ggr.), (*vp*-)*gångit* (2 ggr.), *wunnit*, part. *offuergångit* samt *hwilkit*.

Pauli brev till romarna. Kortst. ord: sup. *bedriffuit*, (*offuer-*)*giffuit* (9 ggr.), *lidhit* (4 ggr.), *scriffuit* (2 ggr.), *farit*, *vptaghit*, *warit* (15 ggr.). — Part. *bliffuit*, (*vnder-*)*giffuit* (3 ggr.), (*före-*)*scriffuit* (21 ggr.), *taghit*. — *Mykit* har alltid *-it*. — Långst. ord: sup. *fallet*, *funnet*, *brunnet*, *låtet*. — Part. *bundet*, *vthgånget*, *wordet* (3 ggr.), *kommet*. — Adjektiviska ord: *hwilket* (5 ggr.), *intet* (31 ggr.). — Undantag: sup. *affwiket* och *vptaghet*, i vilka dock *-et* kan vara ljudlagsenligt, *slaghet*, *dräpet*, *beslutet* samt adjektiven *galet*, *eghit* (2 ggr.) och *litit*. Liksom i övriga skrifter med vokalbalans ändas *welet* på *-et*.

Även de av Kock i Fsv. Ljudlära sid. 280 från 1541 års bibel anförda orden låta inordna sig under regeln för vokalbalans. Den av honom därstädes anmärkta tendensen att använda *-it* i sup., *-et* i part. neutr. förklaras därav, att i bibeln kortstaviga verb äro talrikare än de långstaviga, samt att sup. därstädes överhuvud förekommer oftare än part. neutr.

Benedictus Olai (född i Örebro): *Een nyttigh läkerebook* (Sthlm. 1578). 200 sid. Kortst. ord: sup. *bliffuit*, *latit*, *efflerlatit*, *taghit* (2 ggr.), *warit* (7 ggr.), *ätit*. — Part. *bliffuit*, *driffuit*, *tilkenna giffuit*, (*be-*, *för-*, *före-*)*scriffuit* (11 ggr.), *riffuidh*, *vtöffuer gutit*, *skurit*, (*in-*)*sud*(*h*)*it* (29 ggr.), *intag*(*h*)*it* (2 ggr.), *ätit*. — Adjektiviska ord: *mykit* (alltid *-it*), *mulit*. — Långst. ord: sup. *drucket* (2 ggr.), *kunnet*, *förnummet*, *bekommet* (2 ggr.). — Part. (*aff-*, *bort-*)*fallet* (2 ggr.), *behålledt*, (*in-*)*drucket* (7 ggr.), *kommet*, *woxet*. — Adjektiviska ord: (*vth-*)*swullet* (3 ggr.), (*o-*)*mog*(*h*)*et* (2 ggr.), *intet*, *li*(*j*)*tet*, *hwilket*. De tre sistnämnda hava alltid *-et*. — Undantag: *affriffuet*, *insud*(*h*)*et* (4 ggr.), *afftaghet* och *bortskoret*, i vilka *-et* kan vara ljudlagsenligt, samt sup. *ätet*, part. *sudhet*, *sodhet* och adjektivet *förrotet*. Dessutom har *welet -et*. — Långst. ord med *-it* äro sup. *förhållit*, *holpit*, part. *tillåtit* och adjektiven *bulit* (fsv. *bulghit*), *swullit*, *vpswollit*.

Ericus Falck (scarensis): *En kort vnderwijsning* (Sthlm. 1558). 300 sid. Kortst. ord: sup. *bliffuit*, *driffuit*, *begiffuit*, (*före-*, *vth-*, *öffuer-*)*giffuit* (16 ggr.), (*be-*)*scriffuit* (2 ggr.), *brutit*, (*vppå-*)*bud*(*h*)*it* (3 ggr.), *skutit*, *framdraghit*, (*vp-*)*tag*(*h*)*it* (4 ggr.), *warit* (24 ggr.). — Part. *giffuit* (7 ggr.), (*be-*)*scriffuit* (19 ggr.), (*för-*, *på-*)*bud*(*h*)*it* (4 ggr.), *borttaghit*. — Adjektiviska ord: *mykit* (alltid *-it*). — Långst. ord: sup. *hållet* (2 ggr.), *förståndet*, *förbundet*, *kunnet* (6 ggr.), *förnummet*, (*be-*, *vth-*)*kommet* (3 ggr.), *wordet*. — Part. (*för-*)*hållet* (2 ggr.), *förståndet* (5 ggr.), *gånget*, *bundet*, *funnet*, *wordet*, *förlåtet* (3 ggr.), *vplåtet*. — Adjektiviska ord: *eghet* (4 ggr.), *huilket* l. *hwilket* (31 ggr.), *alzintet*, *intet* (40 ggr.), *litet*. — Undantag: sup. (*för-*)*budhet* (2 ggr.) samt *latet* (2 ggr.), *vthtaghet*, *waret* (5 ggr.) och part. *taghet* med *a* i stammen. De långst. ord, som mot regeln ändas på *-it*, äro jämförelsevis talrika: sup. *hallit*, *hållit*, *fallit*, *holpit*, *vndfångit* (3 ggr.), *bekommit*, *förlåtit*; part. *förståndit* (2 ggr.), *vndfångit* (2 ggr.), *vthkommit* och *efflerlåtit*. Dessutom ändas *eghit* (6 ggr.), *hwilkit* (6 ggr.) och *intit* (2 ggr.) på *-it*.

Även i skrifter av *Peder Swart* torde åtminstone spår av denna sena vokalbalans kunna iakttagas. I *Sanferdige suar på någhre stycker uthi then Danske Crönicke* (1558, de sista sidorna äro präntade) råder nämligen följande växling. Kortst. ord: *bliffuit* (2 ggr.), *giffuit* (2 ggr.), *lughit*, *skurit*, *forbudit*, *tag*(*h*)*it* (3 ggr.), *läsit*, *催orit*, *warit* (10 ggr.). Dessutom förekomma rimflätningarna *lughit* : *sughit*, *brutit* : *åtnutit*, *brutit* : *nutit*, *budit* : *sudit*, *burit* : *skurit*; (*för-*)*mykit* har alltid *-it* utom en gång (*mycket*) i den präntade delen. — Långst. ord: *hallet*, *hållet*, *holpet*, *drucket*, *brustet*, *hugget*, *kunnet* (2 ggr.), *förwunnet*, *tuonget*, *gånget*, *ståndet*, (*be-*)*kommet* (6 ggr.), *förnommet* : *igenkommet*; *litet*, *intet*, *hwilket*, *eget*. — Undantagen äro dock ganska talrika: *bliffuet*, *beslutet*, *brutet*, *struket*, *draget*, *förtaget*, *waret* (7 ggr.), *förgätet*. Ord, i vilka stammens *i* övergått till *e*, ändas på *-et*: *welet* (3 ggr.), *weket*.

Långst. ord med *-it* äro (*be-*)*kommit* (2 ggr.), *ståndit*, *låtit*, *eghit* (4 ggr.) samt *ståndit* : *gångit*, som rimma med varandra. Sådana former, i vilka *-it* eller *-et* uppenbarligen betingats av rimnöd, såsom *latet* : *forhatet*, *uthdraget* : *haffuet* (= haffua et), *suoret* : *forloret* hava ej medtagits.

Om språket i denna skrift får anses representera Peder Swarts eget språkbruk (i motsats mot skrivarnas), torde sålunda vokalbalans av honom hava iakttagits vid fördelningen av *-it* och *-et* i sup. och part. neutr. I *Peder Swarts krönika* är dock växlingen mellan dessa ändelser mera oregelbunden. Det ursprungliga förhållandet kan dock här hava störts vid nedskrivningen genom inflytande från skrivarnas individuella språkbruk. Det är dock ovisst, om vokalbalans verkligen tillämpats av Peder Swart själv. Krönikan föreligger nämligen i ett manuskript, skrivet med tre olika handstilar, "och försett med ändringar, vilka svårligen kunna härröra från någon annan än själve författaren" (Klemming). Även av Peder Swarts *Ährapredikning* finnes ett original eller konceptexemplar, som är skrivet med trenne olika handstilar, A, B och C, samt är försett med ändringar av samma hand, som skrivit stilen A. Denna stil är identisk med den, som använts vid rättelserna i krönikan, och den härrör därför troligen från författaren själv [1]).

I *Ährapredikning* [2]) är frekvensen av ändelserna *-it* och *-et* i sup. och part. neutr. ej densamma i de delar, som nedskrivits med stilen A, som i dem, vilka äro skrivna med B eller C. I de delar, som äro skrivna med stilen A, är *-et* den vanliga ändelsen både i långst. och kortst. ord: *bescreffwet*, *draget*, *wederfaret*, *waret* (5 ggr.), *wetet*, *hollet*, *funnet*,

---

[1]) Av en anteckning på den handskrift, som av Klemming lagts till grund för hans upplaga av Peder Swarts krönika, framgår ock, att det är just stilen A, som Klemming anser vara författarens egen.

[2]) Då denna skrift excerperats direkt från manuskriptet, är det möjligt, att ett eller annat exempel förbisetts.

christet, *huilket*, *litet*. *Mykit* (5 ggr.) har däremot *-it*. I de anmärkningar, som förekomma i margen, träffas dock även formerna *huilkit* och *intith* med *i* i ultima. — I den del, som skrivits med stilen B, äro *i*-formerna förhärskande: *giffuit*, *tilbudit*, *warit* (5 ggr.), *kommit* (2 ggr.), *förnumit*, *bundit*, men därjämte även *bleffuet*, *förnumedt*, *wthulpet*; (*för-*) *mykydt* (3 ggr.) har genom vokalharmoni *y* i ultima. — I den återstående delen av denna urkund, skriven med stilen C, verkar vokalbalans. Kortst. ord: sup. *giffuit*, *driffuit*, *förgätit*, *warit* (12 ggr.); part. *giffuit*. — Långst. ord: sup. *hollet*, (*vt-*)*hulpet* (2 ggr.), *kunnet* (2 ggr.), *låtet* (2 ggr.); part. *kommet*. — Adjektiviska ord: *eget*, *inthet*, *hwilket*, *litet*, vilka alltid hava *-et*. — Undantag: *sworet*, *hollit* samt *dräffuet*, i vilket ord stammens *i* övergått till *ä*; *benumit*, *förnumit* och *förnumet* skrivas med enkelt *m*, varför ultimas *i* kan vara ljudlagsenligt. I *mykyt* (5 ggr.) och *mykyd* har genom vokalharmoni ändelsens *i* övergått till *y*.

Om stilen A härrör från Peder Swart själv, torde sålunda den vokalbalans, som kan spåras i hans skrifter, tillhöra en av skrivarnas språk.

Till första gruppen höra även *Abraham Angermanni* skrifter. I Förspråket (57 sid.) till *Vtlegning på Propheten Daniel* (Wittemberg 1592) förekomma följande former. Kortst. ord: sup. *bidit*, (*be-*)*giffuit* (3 ggr.), *tilbudit*, *förfarit*, *taghit*. — Part. *föregiffuit*, (*om-*)*scriffuit* (3 ggr.). — Adjektiviska ord: *mykit* (7 ggr.). — Långst. ord: sup. (*fram-*)*hollet* (3 ggr.), *woldet*, *bijstondet*, *förbundet*, *kunnet*, *kommet*. — Adjektiviska ord: *huilket* (7 ggr.), *intet* (7 ggr.), *litet*, *christet*. — Undantag: *beslutet*, *dräpet*, *waret*; *hollit*, *wedergollit*, *gångit*, *låtit* samt *huilkit* och *egit* (4 ggr.). Även *welet* har *-et*.

I alla dessa skrifter ändas part. mask. och fem. i regel på *-en*. Ändelsen *-in* förekommer dock även, men nästan uteslutande i ord med kort rotstavelse. (I Ben. Olais läkarebok träffas dock *kommin*, *hulpin* (2 ggr.), *bulin*, *swollin*, *löpin*

(mjölk). *Mykin* har hos honom alltid *-in*. Även i vissa delar av Olai Petri's krönika ändas någon gång part. mask. av långst. ord på *-in*). Det framgår härav, att vokalbalans även här reglerat fördelningen av *i* och *e* på ett något tidigare stadium av språkets utveckling. Den allmänna försvagningen av ändelsevokalerna har emellertid framskridit längre framför *-n* än framför *-t*, som bidragit att konservera ändelsens vokal (jfr. Kock, Fsv. Ljudlära sid. 277). Ganska talrika äro dock formerna på *-in* ännu i Gustav Vasas bibel (1541), och i Josua bok regleras till och med växlingen *-in* : *-en* av lagen för vokalbalans. Exemplen äro dock få och dessutom föga bevisande, eftersom i alla de kortstaviga part. mask., som förekomma, stammens vokal är *i*. Kortst. ord: *bliffuin*, *spilgiffuin*, *riffuin*, *scriffuin* samt *mykin*. — Långst. ord: *befunnen*, *fallen*, *kommen*, *nedhergången*, *worden* (2 ggr.), *hwilken* (13 ggr.), *hwarken* (2 ggr.), *ingen* (5 ggr.). — *Fremlingomen*, *antingen* och *galenskap* hava ljudlagsenligt *-en*. Andra pers. plur. av verb ändas alltid på *-en*, t. ex. *I giffuen*, *haffuen*, *gören* m. fl. Förmodligen hade *n* i dessa former en mera dental kvalitet än i part. mask., som ursprungligen ändats på *-inn* (jfr. Kock, En form av vokalbalans etc. s. 10 f. och där citerad litteratur). Möjligen kan ock ändelsen *-it* i part. neutr. hava bidragit att konservera ändelsens vokal i part. mask. — I de övriga, särskilt granskade delarna av denna skrift äro dock *in*-formerna ej så talrika i förhållande till dem, som ändas på *-en*. I de båda företalen förekomma i kortst. ord endast 7 *-in* mot 6 *-en* och i Romarbrevet likaledes 7 *-in* mot 9 *-en*. Kanske är det ej en tillfällighet, att formerna på *-in* äro proportionsvis talrikare i Josua bok än i Romarbrevet. Samma olikhet råder nämligen även i fråga om frekvensen av *-it*. Alla undantagen från vokalbalansen i den förra boken utgöras av långst. ord, som mot regeln ändas på *-it*, medan undantagen i den senare nästan uteslutande bestå av kortst. ord på *-et* (*-it* endast *eghit*

och *litit*). Avledningsändelsen *-else* har i den senare alltid (62 ggr.) *-e-*, i den förra förekommer *-else* 7 ggr., *-ilse* 2 ggr.: *offuerträdilse* och *förskräckilse*. Är Schücks antagande riktigt angående fördelningen av översättningsarbetet, erhålles en enkel förklaring på företeelsen. De avvikande formerna kunna vara lämningar av översättarens språk, som undgått granskarens penna.

Av författarna till de hittills behandlade skrifterna härstamma bröderna Petri och Benedictus Olai från Närke (Örebro) och Abraham Angermannus från Ångermanland. Ericus Falcks födelseort känner jag ej. Epitetet 'scarensis' syftar troligen på hans egenskap av biskop i Skara. Ej heller Peder Swarts födelseort är känd.

En mellanställning mellan första och andra gruppen intager *Een nyttwgh wnderwijsning* (utg. av Aksel Andersson). Visserligen äro i denna skrift *i*-formerna avgjort förhärskande, men följande ord på *-et* förekomma dock: *beslutet*, *draghet*, *befalet*; (*aff-*, *wp-*)*kommet* (3 ggr.), *åastadh kommet*, *hollet* (3 ggr.), *brunnet*, *owerwunnet*, *wållet* och *word*(*h*)*et* (3 ggr.). Liksom i skrifter med vokalbalans ändas *welet*(*h*) (5 ggr.) på *-et*. Växlingen mellan *-it* och *-et* är här sålunda ej så regelbunden som i de arbeten, som med säkerhet författats av Olaus Petri (endast 13 långst. former på *-et* mot 36 på *-it*). I den del av Olai Petris Tänkebok, som omfattar år 1526, tyckes dock ändelsen *-it* i långstaviga ord förekomma jämförelsevis ofta. — Även i *Een skön nyttugh vnderwisningh* torde vokalbalans kunna spåras. Om man bortser från *hwilkit*, *litit* och *egit*, som alltid hava *-it*, förekommer dock endast ett hithörande ord med lång rotstavelse, nämligen *kunnet*.

Andra gruppen: -it i sup. och part. neutr. av både kortst. och långst. ord. Hithörande skrifter hava alla författats av personer, som härstamma från de delar av Sverige, vilkas

moderna dialekter ännu bevarat ändelsen *-i* (< *-it*) i sup. och part. neutr. efter både lång och kort rotstavelse. Så är förhållandet i Uppland, Södertörn och "troligen i hela Södermanland samt i större delen av Östergötland (utom i söder och åt Vättern till)" (Hesselman, Sveamålen sid. 30), dessutom även i Västmanland, Dalarne, Gestrikland och i stora delar av Norrland samt i Finland (utom i Ålands härad). En och annan är visserligen ej född inom detta område, men hans språk har redan tidigt rönt inverkan därifrån, varför dessa trakters dialekter kunna anses hava varit av betydelse för bildandet av hans skriftspråk. Översättaren till Nya Testamentet av år 1526 är ej med säkerhet känd. Till denna grupp höra följande skrifter.

Nya Testamentet av år 1526. I de granskade delarna (Marci evangelium 9 kap., Breven till Galaterna, Efesierna och Filipperna) har jag endast antecknat två former med *-et*, nämligen *såghet* 'sått' (2 ggr.) och *betroghet* 'anförtrott'. — Tegel (född i Stockholm): *Erik XIV:s historia* (utg. av Stjernman, Sthlm 1751)[1]). På 40 sid. endast följande *-et*: part. *förfallet*, *wordet*, *hållet*, *öpet* (2 ggr.), *öppet*; *mycket* har alltid *-et*. — Petrus P. Gothus (sudercopensis): *Een rätt christeligh underwijsning* (Sthlm. 1590) 100 sid. Endast följande avvikelser: sup. *fallet*, *slages* (= *-ets*), part. *offuerwunnet*, *wordet* (2 ggr.). — Laur. Petri Gothus (född i Östergötland): *Liturgia suecana* (1576). Inga avvikelser. — Petrus Jonæ Angermannus (född i Ångermanland, men uppfostrad i Gävle): *En christeligh lijkpredikan* (Rostock 1603). Inga *e*-former. — Petrus Petreius (upsaliensis): *Een kort och nyttig chrönica* (1611). Sid. 1—67. Undantag: sup. *wedtaget* och part. *kommet*. — Girs (född i Södermanland): *Konung Gustaffs then äldres historia och Konung Erichz then fiortondes historia* (författad omkr. 1630; tryckt i Sthlm. 1670). Sid. 1—20.

---

[1]) Huru noggrant denna upplaga följer originalet, känner jag ej.

Avvikande former: *mycket* (2 ggr.), part. *fallet*. — Börk (född i Östergötland): *Darius* (utg. av K. F. Karlson, Sthlm 1874). Avvikande former: part. *obundet*, *gjordet*, *oförtrutet*, *mykket* (5 ggr.), *mykke* (*mykkit* en gång). — J. Celsius (född i Uppsala): *Comœdia de Disa* (Upsala 1687; tryckt i Samlaren 13: 21—46). Undantag: sup. *gånget*, part. *åthgånget* (2 ggr.), *slutet* samt *eget* (*egit* 2 ggr.). — I Stiernhielms *Musæ suethizanthes* (1668) har jag antecknat följande *e*-former: *slaget* (3 ggr i samma fras), *underslaget*, *brutet*, *låtet*, *fallet*, *kommet* samt *öppet*. I Stiernhielms prosa, t. ex. i företalet till Gambla Svea och Göta måles fatebur är dock växlingen mera oregelbunden. Så gott som uteslutande *i*-former träffas även i t. ex. *Putzdrummel* (Samlaren 13: 72—90), *Dido* (av Wollimhaus), *En swensk ordeskötsel* m. fl. arbeten från denna tid.

Även i dessa skrifter ändas part. mask. normaliter på *-en*, fastän enstaka former med *-in* förekomma. Endast hos P. Petreius är frekvensen av ändelsen *-in* något större (på sid. 1—67 i hans krönika omkr. 36 *-in*). Även i skrifter av Stiernhielm och Columbus påträffas den dock rätt ofta. I ett bröllopskväde (tryckt i Sthlm. 1588), som av Aksel Andersson meddelats i Samlaren år 1893, ändas likaledes part. mask. på *-in*: *tagin*, *giffuin*. Detta överensstämmer med bruket i vissa moderna dialekter. I Svea-målen har *-in* överallt försvagats till *-en* utom i nordöstra Södermanland, Uppland (jfr. Petreius) med östra delen av Västmanland samt i Gästrikland och Dalarne (jfr. Columbus och Stiernhielm).

Tredje gruppen: antingen nästan uteslutande *-et* i sup. och part. neutr. eller oregelbunden växling mellan *-it* och *-et*. De arbeten, som tillhöra denna grupp, hava antingen författats eller nedskrivits av personer, som härstamma från de dialektområden, inom vilka sup. och part. neutr. ändas på *-et* eller *-e*. Detta är fallet i hela Götaland utom i norra och östra delen av Östergötland, i Värmland (Värmländska

bergslagsmålet har dock delvis *-i*) samt inom ett dialektområde i Norrland, omfattande delar av Hälsingland, Medelpad och Ångermanland samt södra delen av Västerbotten. Även i några socknar i mellersta Roslagen visa uppteckningarna *e* (Hesselman, Sveamålen sid. 30 not 2).

Endast i ett fåtal skrifter användes dock nästan uteslutande ändelsen *-et*. Så är dock förhållandet i den del av Peder Swarts Ährapredikning, som nedskrivits med stilen A (se ovan sid. 18). I förordet till den upplaga av samma skrift, som år 1620 utgivits av Phrygius (född i Kalmar) förekomma, om man bortser från *warit* (7 ggr.), endast 9 former med *-it*. Formerna med *-et* äro däremot ytterst vanliga (omkr. 70). — I handskriften E (från omkr. 1733) av Celsius' tragedi *Orfeus och Eurydice* (utg. av Noderman, Lund 1901) träffas endast sup. *farit* (sid. 76 och 78) med *-it*, medan *-et* förekommer 12 gånger. A-texten av samma skrift har däremot nästan uteslutande *-it* (31 *-it*, 6 *-et*, därav 5 ggr. i versslut; *mykket* (2 ggr.) medräknas ej). — I Salbergs företal till *Grammatica svetica* (utg. av Aksel Andersson) användes uteslutande *-et* som ändelse i sup. och part. neutr. (formen *myckit* förekommer dock en gång). Aksel Anderssons förmodan, att Salberg var född i Västmanland, är därför säkerligen oriktig.

I de flesta skrifter, som tillhöra denna grupp, äro dock formerna med *-it* talrikare, beroende dels på skriftspråkets konservatism, dels på inflytande från skrifter, som tillhöra första eller andra gruppen, dels kanske ock på den omständigheten, att de resp. författarnas talspråk rönt inflytande från dialekter, som bevarat ändelsen *-i* i sup. och part. neutr. Oregelbunden växling mellan *-it* och *-et* förekommer i arbeten av Johannes Messenius (född i västra delen av Östergötland och uppfostrad i Vadstena). I *Disa*, *Signill* och *Blanka Märeta* (utg. av Schück) finnas, om man undantager *warit*, som alltid har *-it*, samt former, i vilka rimmet fordrat denna

ändelse, 27 kortst. sup. och 2 part., som ändas på *-it*, medan kortst. sup. 11 gånger har ändelsen *-et*. I ord med lång rotstavelse har sup. 10 gånger *-it*, 16 gånger *-et*, varav dock *funnet* (sid. 195) beror på strävan att efterlikna danska. Part. neutr. ändas på *-et* 4 gånger. *Mycket* resp. *förmycket* har i Disa 11 gånger *-et*, en gång *-it*, medan i den ett år yngre Signill *-it* träffas 21 gånger, *-et* endast en gång.

Petrus Jonæ Helsingius: *Een lijten och välment lijkpredikan* (hållen i Falun 1653). Endast följande former förekomma: *warit* (2 ggr.), part. *flutit*, *myckit* (2 ggr.); sup. *vppehållet*, *fallet*, *vppehållit*, *förhållit*; part. *affgånget*, *förekommit*. I citat från bibeln träffas dessutom: sup. *gifwit*, *blifwit*, *(vp-)tag(h)et* (2 ggr.); part. *skrifwit* (2 ggr.), *gifwit*, *stiget* (1541 års bibel har *stighit*) samt *kommet* (som ej finnes på uppgivet ställe i bibeln). — Även i skrifter av Dahlstierna (född i Dalsland) och Spegel (född i Bleking) förefinnes denna oregelbundna växling mellan *-it* och *-et*. Beträffande Dahlstierna se Norelius Arkiv II, 254 ff., samt Hesselman Språk och Stil 1907 s. 201 ff.

Det råder inom denna grupp en viss skillnad mellan de skrifter, som hava övervägande *-et* i sup. och part. neutr., och dem, i vilka formerna med *-it* äro mera talrika. De förra hava antingen en mindre litterär karakter än de senare (Salbergs Grammatica, Phrygius' företal till Peder Swarts Åhrapredikning), eller ock utgöras de av avskrifter av litterära arbeten, varför de mera torde representera skrivarens än författarens språkbruk. Och avskrivarna voro säkerligen ofta personer utan någon större litterär bildning. Det torde därför inom denna grupp kunna spåras en skillnad i frekvensen av *-it* och *-et* inom olika stilarter, så att den senare ändelsen användes mera i vardagligt, mindre litterärt språk, medan den alltmer försvinner ur skrifter med verkligt litterär karakter. Även hos samme författare kan denna skillnad mellan högre och lägre språk iakttagas. I Spegels

Guds werk och hwila (Sthlm. 1685) finnes sålunda en bestämd olikhet i detta hänseende mellan det prosaiska företalet och den poetiska delen av samma arbete. I företalet (sid. 1—15) råder följande växling: sup. 15 *-it*, 15 *-et*; part. 2 *-it*, 4 *-et*; *mycket* (stavat med *-ck-* l. *-kk-*) har *-et* 10 ggr., *-it* en gång; *egit* förekommer en gång, *eget* 2 gånger. I den poetiska delen däremot (sid. 16—60) ställer sig växlingen på följande sätt: sup. 27 *-it*, 2 *-et*; part. *-it* 9 ggr., *-et* en gång (nämligen *druppet*, som bildar rim med *sluppit*). Betingat av hänsyn till rimmet förekommer dessutom *-et* en gång i sup. och 2 gånger i part. (sup. *taget* : *ordalaget*, *ordet* : *wordet*, *förgiätet* : *sätet*). Dock träffas även rim av typen *gifwit* : *lifwet*. Formerna på *-it* rimma ock ofta inbördes. *Mykkit* (*-ck-*, *-k-*) har 5 gånger *-it* (en gång i citat ur bibeln), 4 gånger *-et*. Tvänne adjektiv *benäget* och *troget* ändas på *-et*. Dessutom förekommer på dessa sidor en gång part. *wordet* i ett prosacitat ur bibeln. Särskilt förtjänar framhållas, att alla verb av första avljudsklassen, i vilka stammens *i* övergått till *e*, hava i inledningen *e* i ändelsen (15 ggr.). I poesin ändas de på *-it* (endast 4 exempel förekomma dock, av vilka två rimma inbördes: *blefwit* (3 ggr.), *schrefwit*).

Den anmärkta tendensen att begränsa användningen av *-et* i sup. och part. neutr. till det mera vardagliga, icke vittra skriftspråket genomföres under loppet av 1600-talet nästan fullständigt. Under inflytande av Svea-målen (företrädesvis språket i huvudstaden) blir ändelsen *-it* allenarådande i såväl sup. som part. neutr. även hos författare, vilka i sitt talspråk säkerligen använt *-et* i dessa former. Mest konsekvent tillämpas dock denna regel av personer, som äro bosatta inom området för supinalt *-i*, t. ex. Beronius (född i Småland, conrektor i Söderköping), Anders Nicander (född i Småland, en tid bosatt i Stockholm), Risell (född i Värm-

land, stadsfogde i Köping) m. fl. [1]). Hos andra, t. ex. Dahlstierna förekomma dock de dialektala formerna med *-et* ännu ganska ofta.

I de skrifter, som tillhöra den tredje gruppen, ändas part. mask. och fem. så gott som uteslutande på *-en*. Så är även förhållandet i det under senare delen av perioden uppkommande, mera enhetliga litterära skriftspråket. I Celsius' *Disa* förekommer t. ex. ändelsen *-in* endast en gång (*halffnakin*) och då uttalat av en bonde, som talar utpräglad upplandsdialekt: *hieter*, *hieta*, *ien*, *mykkiä* o. s. v. Att *-in* ej förmått tränga igenom i skriftspråket beror tydligen därpå, att det dialektområde, inom vilket det ej försvagats till *-en*, är jämförelsevis litet. De flesta av tidens skriftställare torde därför ej heller hava använt det i sitt talspråk. Hos en och annan, t. ex. Stiernhielm och Columbus, uppträda dock de dialektala formerna på *-in* ännu ganska talrikt (jfr. ovan sid. 23).

I tidens grammatiska arbeten framstå de dialektala differenserna än mera tydligt. Aurivillius (född i Uppland) upptager i Grammaticæ suecanæ specimen (1684, utgiven av Stjernström 1885) endast former på *-it* i sup. och part. neutr. (sid. 143). Han lämnar även exempel på ändelsen *-in* i part. mask., vilket står i full överensstämmelse med bruket i uppländskt talspråk. Aksel Anderssons förmodan, att dessa former på *-in* borde förklaras enligt lagen för vokalharmoni, har redan av Kock (Fsv. Ljudl.) förklarats föga antaglig. — Petrus Lagerlöf (född i Värmland) yttrar i Dissertatio de linguæ swecanæ orthographia (1694): — — — "Itaque censeo scribendum *ett* quoniam est ortum ab *-en*; nam sonus

[1]) Dessa författares språk känner jag dock endast genom Hansellis upplagor, som för undersökningen av denna fråga äro mindre tillfredsställande. Formerna med *-et* äro dock så sällsynta, att en eller annan avvikelse från originalupplagorna ej torde ändra omdömet överhuvud. I Beronius' *Rebecka* förekommer sålunda endast *en* verbalform, part. *kommet*, med *e* i ändelsen.

ipse pronuntiantium est in hoc monosyllabo *ett* subobscurus, ac intermedius, et tam prope accedens ad clarum *e* quam ad clarum *i*. Id ipsum observandum quoque duco de participiis quibusdam desinentibus in *-en* in masculino genere et in *-et* in neutro: nam et illa solent diversimodo scribi nunc per *e* nun per *i*. Ut *läsen* lectus, *läset* lectum — — — In his existimo retinendum semper *e* non autem scribendum *i* neque in masculino neque in neutro genere". Detta överensstämmer väl närmast med hans eget värmländska uttal. Själv begagnar han dock i sina dikter nästan uteslutande *-it* (Hanselli Vitterhetsarbeten IV). — Tiällmann (född i Ångermanland) upptager i Grammatica suecana (1696) endast former på *-et* (sid. 212–214). Dock skriver även han i sina dikter uteslutande *-it*, men i det prosaiska företalet *-et*. Endast två former, *låtet* och *tvunget*, förekomma dock. (Hanselli Vitterhetsarbeten XV). Tiällmann har själv märkt sin inkonsekvens och yttrar i företalet (sid. 148): "Emedan jag uti en visa tvunget en vidlyftig materiam, därföre hafver jag nolens volens brukat poetisk frihet uti några tvungna rimord, samt vårt härtill brukliga skrifsätt, särdeles uti verborum præteritis på *-it*". Således kan även hos 1600-talets grammatici en skillnad iakttagas i frekvensen av *-it* inom olika stilarter.

En särställning med avseende på förhållandet mellan *i* och *e* intager *Per Brahes krönika* (utgiven av Ahnfelt 1896 och 1897). Det råder i denna en synnerligen brokig växling icke endast mellan *-it* och *-et* i sup. och part. neutr., utan även mellan *-in* och *-en* i part. mask. och fem., mellan ändelsevokalerna i substantivens bestämda former och för övrigt även i andra ställningar, i vilka nysv. riksspråket har uteslutande *-e*. Förhållandet mellan *i* och *e* regleras dock ej, så vitt jag kunnat finna, av någon bestämd lag, utan växlingen torde snarast böra ses från dialektblandningens synpunkt. Språket i krönikan står, att döma av bl. a. den tal-

rika frekvensen av *i*, huvudsakligen på uppländsk språkbotten. I Uppland har, som bekant, *i* bibehållits i sup. och part. neutr., i part. mask. och överhuvud i sluten levisbetonad stavelse (utom framför *r*). I Krönikan råder följande växling: kortst. ord, sup. 50 *-it* (*warrid*, som alltid har *i* i ändelsen, medräknas ej), 7 *-et*; part. 11 *-it*, 4 *-et*; långst. ord [1]), sup. 21 *-it*, 12 *-et*, part. 6 *-it*, 11 *-et*. Kortst. part. mask. 27 *-in*, 12 *-en*; långst. 9 *-in*, 31 *-en*. — Varför använder då ej Per Brahe uteslutande ändelsen *-it* i sup. och part. neutr. i likhet med andra författare, som härstamma från området för supinalt *-i*? Svaret torde ligga i hans egen historia. Han föddes år 1520 på Rydboholm i Uppland. Samma år miste han sin fader genom Stockholms blodbad, och han själv jämte modern bortfördes i fångenskap till Danmark. Fem år senare trädde hans moder i nytt äktenskap med en tysk, greve von Hoya, varefter familjen lämnade landet och bosatte sig i Tyskland. Först år 1537 återkom Per Brahe till Sverige och inträdde omedelbart i konung Gustavs tjänst. Under sådana omständigheter torde hans svenska talspråk vid denna tid knappast hava varit fast utbildat. Sin slutliga prägel har det erhållit först under inflytande av språket i regeringskretsarna i Stockholm. Här sammanträffade personer från skilda delar av riket, och deras språk bar prägeln av deras resp. hemorters dialekter. Per Brahe har sålunda mottagit intryck från olika håll, och under inverkan härav utbildade sig troligen i hans språk denna oregelbundna växling av *-it* och *-et*, *-in* och *-en*, under det att hans språk dock i stort sett kvarstod på uppländsk grund. — Den möjligheten föreligger dock även, att en del av formerna med *-et* kunnat inkomma vid avskrivningen av krönikan. Originalmanuskriptet finnes nämligen ej kvar.

Den föregående framställningen torde hava visat, att ändelsen *-et* i sup. och part. neutr. i skriftspråket under äldre

[1]) *kom(m)a* räknas som långstavigt.

nysvensk tid var en dialektisk företeelse. Mera allmänt och i oregelbunden växling med *-it* förekommer den nämligen endast i skrifter, vilkas språk kan anses hava rönt inflytande från sådana dialekter, i vilka ändelsen i sup. och part. neutr. är *-et* eller *-e*. Uteslutande *-it* i dessa former användes däremot under början av perioden endast av författare, vilkas talspråk bildats under inflytande av dialekter med supinalt *-i*. Under slutet av perioden blir denna ändelse den vanliga i det litterära skriftspråket och användes i denna stilart även av personer, i vilkas talspråk ändelsen i sup. och part. neutr. varit *-et* eller *-e*. Vilka dialekter kunna då anses hava övat inflytande på de skrifter, i vilka växlingen *-it* : *-et* regleras av vokalbalans? Att detta varit fallet med dialekterna i Närke och Ångermanland göres troligt därav, att av författarna till dessa skrifter trenne härstamma från Närke (Örebro) och en från Ångermanland. Vokalisationen *mykyt* i den del av Peder Swarts Åhrapredikning, i vilken vokalbalans för *-it* : *-et* iakttages, tyder ock på inflytande från norrländska eller uppländska mål.

Om man med utgångspunkt från de moderna svenska bygdemålen söker bestämma de dialektområden, inom vilka på 1500-talet vokalbalans för *-it* : *-et* verkat, torde resultatet väsentligen bliva detsamma. Förutsättningen för denna sena vokalbalans är tydligen, att förbindelsen kort vokal + kort konsonant i huvudtonig stavelse levat kvar i jämförelsevis sen tid. Enligt Kock förlängdes redan på 1400-talet de korta rotstavelserna i tvåstaviga ord. I samband därmed övergick i Göta-målen förmodligen levisbetonat *i* till *e* även efter ursprungligen kort rotstavelse, varför ändelsen i sup. och part. neutr. på 1500-talet troligen varit *-et* (jfr. frekvensen av *-et* i den del av Peder Swarts Åhrapredikning, som skrivits med stilen A). Förlängningen av fornsvenskans korta rotstavelser torde dock ej hava försiggått samtidigt i Götaland och i Svealand. I ett stort dialektområde i Uppland och Västman-

land fortlever ännu den gamla förbindelsen kort vokal + kort konsonant i huvudtonig stavelse i tvåstaviga ord, och på 1500-talet var detta område säkerligen större än nu. I Uppland, Södermanland, Närke och delar av Östergötland förekomma nämligen vissa företeelser (t. ex. vokalharmoni, ofullständig vokalbalans), vilka förmodligen stå i samband med detta kvantitetsförhållande. I de flesta Svea-målen har dock vokalbalans i sup. och part. neutr. ej genomförts. I någon del av Närke tyckes dock supinalt *-i* hava försvagats till *-e* åtminstone efter lång rotstavelse. Det heter sålunda *biti* (= bitit, -et) men *bunne* (= bundit, -et) 'åtminstone delvis' (Hesselman Sveamålen sid. 65). I ett dialektprov från Närke (Sv. landsm. I sid. 625) förekomma följande former: sup. *vari*, *taji*, *skuri* men part. *volä* (= vordet; i västra delen av Västmanland heter motsvarande form *vurti* enligt E. Bore Bergslagshistorier).

De norrländska dialekterna bevarade länge förbindelsen kort vokal + kort konsonant i huvudtonig stavelse, och i vissa av dem finnes den ännu kvar, t. ex. i Ragundamålet. "För övrigt hava även Härjedalen, det övriga Jämtland, Ångermanland och Hälsingland åtminstone ett minne av samma äldre ståndpunkt i sina tilljämnade vokaler" (Lundell, Landsmålsalf. sid. 142). I allmänhet har dock ändelsens *-i* bibehållits i dessa trakters mål. På något ställe har det likväl försvagats till *e* efter lång rotstavelse, t. ex. i Offerdal i Jämtland, så att *i* och *e* här växla enligt regeln för vokalbalans. Målen i Hälsingland, Medelpad, Ångermanland och södra delen av Västerbotten visa dock ungdomliga kvantitetsförhållanden. Säkerligen hava dock även här de korta rotstavelserna fortlevat jämförelsevis länge (obs. deras tilljämnade vokaler). Utvecklingen till vokalisationen *bete* (= bitit, -et) har troligen gått över "dissimilationens" stadium. Angående Selbumålet, som har en mycket genomförd tilljämning, meddelar Larsen (Norvegia 1902 sid. 186), att "endelsens vokal (i ord

som *biti*) i dialekten er sedvanlig skarpere artikuleret end rodstavelsens — — — och derfor blev også rodstavelsens *i* noget mere åbent end endelsens". Om denna tendens skärpes, uppnås fullkomlig dissimilation, såsom i Tydalens och Guldalens mål, t. ex. *revi* (= rivit, -et). En liknande företeelse meddelas av Hesselman (Sveamålen sid. 47 n.) från Jämtland och Ångermanland, t. ex. *biti* med öppet *i* i penultima, slutet i ultima (Åre, Undersåker), *beti* med öppet *i* i ultima (Resele). Vid ytterligare försvagning av ändelsevokalen bleve resultatet tydligen *bete*, d. v. s. det stadium, som just intages av de flesta målen i Hälsingland, Medelpad, Ångermanland och södra delen av Västerbotten. Om man förutsätter denna utveckling, är det tydligt, att de ungdomliga kvantitetsförhållandena här inträtt jämförelsevis sent, och att vid en började försvagning av ändelsevokalerna denna genomförts tidigare efter lång rotstavelse än efter kort. Det stadium i utvecklingen, då fördelningen av *i* och *e* reglerats av vokalbalans, föll åtminstone inom någon del av området först på 1500-talet. (Abraham Angermannus var född omkr. 1540). På 1600-talet var dock försvagningen av *i* till *e* genomförd även efter ursprungligen kort rotstavelse, att döma av Tiällmanns uppgifter.

Växlingen *-it* : *-et* i sup. och part. neutr. torde sålunda regleras av vokalbalans endast i sådana nysvenska skrifter, vilkas språk rönt inflytande från målen i någon del av Närke samt från vissa norrländska bygdemål. Denna vokalbalans torde dock ej påträffas i litteraturen efter 1500-talets utgång, emedan den i de flesta norrländska målen då ej längre hade stöd i talspråket, och emedan det småningom uppkommande, litterärt färgade skriftspråket ej tålde mera framträdande dialektala egenheter.

Lund.

Johan Palmér.

Det oldnorske Kvad om Vǫlund (Vǫlundarkviða) og dets Forhold til engelske Sagn.

En Islænding har i anden Halvdel af 13de Aarhundred efter en tidligere skreven Samling i en Skindbog afskrevet de ældste, af ikke navngivne Digtere forfattede Digte, som han kjendte, om de hedenske Nordmænds Guder og Heroer. I denne Skindbog, som nu kjendes under Navn af den ældre Edda, finde vi som det förste af Digtene om Fortidens Heroer Kvadet om Smeden Vǫlund. Den samme vidunderlige Heros var kjendt af Angelsakserne under Navnet *Weland*; Tyskerne kaldte ham *Wieland* (Weland, Welent), og Franskmændene *Galans*.

Jeg skal her ikke undersöge, hvorfra Sagnet eller Mythen om ham har sin Oprindelse. Jeg skal derom kun antyde, at i dette Sagn efter min Mening mythiske Forestillinger, som fra ældgammel Tid var almindelige hos Germanerne, blandt andet om overnaturlige Væsener, som er dygtige til at smede, og om Kvinder, som flyve i Svaneham, er smeltede sammen med latinske mythiske Fortællinger navnlig om Vulcanus, om Dædalus og om Theseus (som i den vatikanske Mythograph 2, 127 sammenblandes med Dædalus). Disse Fortællinger förtes allerede i den tidlige Middelalder, men sandsynlig ogsaa senere i nye Strömninger over til de germanske Folk og blev hos dem omdigtede og sammensmeltede med hjemlige Forestillinger. Jeg skal her heller ikke söge at bestemme, hvorfra denne Heros's Navn har sin Oprindelse [1]), hvilket man hidtil ikke sikkert har kunnet paavise.

[1]) Jeg skriver *Weland* uden at bestemme Kvantiteten af förste Stavelses Vokal. Dette Navn kan ikke forklares af oldnorsk *vél* "Kunst, List", thi dennne Form *vél* forekommer ikke i Angelsaksisk; oldn. *vél* fem. er sam-

I den fölgende Afhandling skal jeg derimod söge at oplyse, hvor og paa hvilken Tid samt efter hvilket Forbillede det paa Island i den ældre Edda nedskrevne Digt om Vǫlund er blevet forfattet.

I.

Vǫlundarkviða indledes ved et Prosastykke, som gjör Rede for de i Digtet optrædende Personer. Ogsaa inde i Digtet findes to korte Prosastykker. Selve Digtet er forfattet i det ældste nordiske Versemaal og bestaar af Stropher med allittererende Linjepar. Hovedindholdet i dette Digt, fra hvilket den höinordiske Naturs Friskhed men ogsaa dens Kulde strömmer os imöde, er fölgende.

Tre sydlandske Möer komme flyvende fra Syd og sætte sig til Hvile paa Stranden af en Indsjö [1]). Dèr findes de af tre Brödre, som efter den prosaiske Indledning er Finnekongens Sönner. Ǫlrún bliver Egils Brud; Slagfiðr faar Hlaðguðr, og Vǫlundr hendes Söster Hervǫr. I otte Aar bo de unge Kvinder sammen med de tre Brödre, men i det niende Aar flyve de igjen i Svaneham bort. Egill og Slagfiðr drager afsted for at lede efter sine Hustruer. Men Vǫlundr

---

me Ord som ags. *wîl* neutr. "wile, trick". Smeden heder i Oldnorsk *Vǫlundr*. Förste Stavelses Vokal er her kort; se f. ex. Lilja 92. At Navnet i Nordisk allerede i 10de Aarhundred udtaltes med kort *ǫ* eller *a* i förste Stavelse, viser fransk *Walander, Galans*.

En oldnorsk Form *Vølondr* med langt *ø* har efter min Mening aldrig existeret. En saadan Form strider mod norske Lydforhold ved Aar 900, da den dengang vilde være bleven til *Ølondr*. At förste Stavelse i det norske Navn skulde være lang, kan heller ikke af Metriken bevises. Linjerne *háls Vǫlundar, kván Vǫlundar* er byggede som f. Ex. *lítt megandi, margs vitandi*. Linjen *fyr Vǫlundi* er bygget som Linjerne *ok unandi* Sig. 16, 5; *und vegundum* Guðr. II 4, 8.

Jeg anförer Eddadigtene efter min Udgave, Christiania 1867.

[1]) *á sævarstrǫnd*. Dette kan i og for sig baade betyde "Havets Strand" og "Bredden af en Indsjö". Forfatteren af den prosaiske Indledning har forstaaet Udtrykket paa sidstnævnte Maade og siger, at Indsjöen hed "Ulvsjöen" (*Ulfsjár*). I Digtet om Friedrich af Schwaben bade de tre Kvinder sig i en Kilde.

bliver siddende hjemme i Ulvdale. Han venter, at hans Brud skal komme tilbage, og smeder kostelige Ringe til hende.

Kong Níđuđr faar höre, at Vǫlundr er alene med sine Skatte. Han drager med sine Mænd til Ulvdale, binder Vǫlundr i Sövne, raner hans Skatte og förer ham selv fangen med sig. Níđuđr bærer herefter et ypperligt Sværd, som Vǫlundr har smedet til sig selv, og giver sin Datter Bǫthvild en kostelig Ring, som Vǫlundr har arbeidet til sin Elskede. Níđuđrs onde Hustru sér, at Vǫlund tænker paa Hævn, og efter hendes Raad lader Níđuđr Senerne i Vǫlunds Knæhaser overskjære og sætter ham til at smede paa en Holme, hvor ingen uden Kongen maa komme til ham. Der ruger Vǫlundr over Hævn, og den faar han udfört. Han myrder Kongens to unge Sönner, som uden Faderens Vidende komme til ham. Han arbeider Drikkekar til Níđuđr af deres Hjærneskaller, Smykker til Dronningen og Bǫthvild af deres Øine og Tænder. Derpaa vanærer han Kongedatteren, som uden Faderens Vidende kom til ham, og endelig flyver han bort efter at have aabenbaret Níđuđr alt.

Digtet oplyser os ikke om, hvorledes Vǫlund kunde faa Ævnen til at flyve.

Digtets Sprog, dets poetiske Udtryksmaade og Slægtskab med flere af Nordmænd forfattede Digte viser tilstrækkelig, at det i den os foreliggende Form er forfattet af en Mand, hvis Modersmaal var norsk Sprog.

Men for at bestemme, i hvilken norsk Bygd Digteren er födt og vokset op, fæster jeg mig först ved den Meddelelse i den prosaiske Indledning, at Vǫlundr og hans to Brödre var Sönner af en Finnekonge. Derom véd Sagnet udenfor intet. Dette er altsaa sandsynlig en nordisk Tildigtning. Denne tilhörer ikke blot den prosaiske Indledning, saaledes som de fleste tyske Forskere mene, men ogsaa Digtet.

Dette maa for det förste sluttes deraf, at den ene Broder ikke blot i den prosaiske Indledning, men ogsaa i Digtet heder Slagfinn (*Slagfiðr*). Dette Navn forekommer ikke, saaledes som Navnene Vǫlundr og Egill, i Sagnet udenfor Norden, og vi tör derfor antage, at det er skabt af en nordisk Digter.

Dette Navn *Slagfiðr* har rigtignok tyske og hollandske Lærde (Kögel, Jiriczek, Sijmons) erklæret for et tysk og unordisk Navn, som de har forklaret af oldhöitysk *slagifedhera* 'Schwungfeder'. Hvis denne Forklaring var rigtig, behövede Navnet derfor ingenlunde at være tysk, da *slagfjeder* ogsaa er et nordisk Ord. Men at den nævnte Forklaring er feilagtig, slutter jeg af fölgende Grunde:

1) *Slagfiðr* fremstilles i Vkv. [1]) ikke som bevinget eller som flyvedygtig. Hvis han havde kunnet flyve, vilde han naturligvis, da han sögte efter sin Brud, have flöiet afsted, men han drog afsted paa Ski (*skreið*).

2) Heller ikke noget andet germansk Sagn véd noget om, at en Broder af Vǫlund kunde flyve.

3) Ikke engang Vǫlundr (Weland, Wieland) fremstilles i Vkv. eller i nogen anden germansk Sagnform som fra Födselen af eller efter sin oprindelige Natur bevinget eller flyvedygtig. Det er kun nyere Lærde, som, med Urette og uden Stötte i noget gammelt Vidnesbyrd, har gjort ham til dette.

Slagfiðr er i Virkeligheden den regelmæssige Nominativform til en Akkusativform **Slagfinn*. At Navnet blev forstaaet saaledes af Islændingerne i Middelalderen, godtgjöres derved, at det i det arnamagnæanske Haandskrift er skrevet *Slagfinnr*.

Dette Navn, som Digtet giver Vǫlunds ene Broder, udsiger altsaa, at han var en Fin.

Da verbet *slá* kan bruges specielt om 'at slaa med Ham-

---

[1]) Denne Forkortning bruger jeg i det fölgende for Vǫlundarkviða.

mer, smede', saa betegner Navnet *Slagfiðr* 'den smedende Fin'. Denne Forklaring stemmer vel overens med det Udsagn i et gammelt fransk Digt, at ogsaa Galands (d. e. Vǫlunds) to Brödre var dygtige Smede. Hermed stemmer det ogsaa vel overens, at Vǫlund siger i Vkv., at alle de tre Brödre, da de boede sammen, havde mange kostbare Eiendele af Guld. I norske Sagn omtales Finner oftere som dygtige Vaabensmede.

At Digteren tænker sig Vǫlund og hans Brödre som Sönner af en Hövding over Finnerne, stöttes ogsaa derved, at det om hver af Vǫlunds Brödre heder, at han *skreið*, d. e. gik paa Ski. Thi det at gaa paa Ski fremhæves jævnlig som karakteristisk for Finnerne, d. e. Lapperne, som deraf i ældgammel Tid kaldtes *Skriðfinnar*.

Digtet lader vistnok Vǫlunds Elskede omslynge hans hvide Hals, men Digteren kan meget vel have tænkt sig Vǫlund hvid og fager, uagtet han var Sön af en Konge over Finnerne. Vǫlundr behöver derfor ikke efter Digterens Forestilling at have været af rent Finneblod. Forfatteren af Digtet om Vǫlund er altsaa en Mand, der har kjendt eller i det mindste har hört tale om Finnerne, d. e. Lapperne, som Skilöbere og Vaabensmede og tillige som Jægere, thi Vǫlund og hans Brödre fremstilles som vældige Jægere. Allerede dette taler snarest for, at Digtets forfatter har været en Nordmand, som var födt eller opvokset i det nordlige Norge; men det udelukker dog ikke ganske andre Muligheder, f. Ex. at han kan have været en Islænding. Jeg skal derfor före andre Argumenter frem, for at Digterens Hjembygd kan blive bestemt med tilstrækkelig Sikkerhed.

Der har været flere Grunde, som har virket med til, at Sagnet om Vǫlund og hans Brödre af en Nordmand blev henlagt til Finnernes Land. For det förste kaldes Vǫlundr i det norske Digt "Alfernes Herre". Denne Betegnelse har efter min Formodning været brugt om ham allerede udenfor

Norden, i England [1]). Den forudsætter den oprindelige germanske Forestilling om smedende Alfer. Men den har sandsynlig tildels sit Forbillede deri, at Vulcan er Cyclopernes Herre. Nordmændene forbandt Forestillingen om de smedekyndige Alfer og Dværge med Forestillingen om Finner; "Finn" er ligesom "Alf" (*Álfr*) et Dværgenavn. Det var derfor naturligt, at en norsk Digter gjorde Vǫlund, Alfernes Herre, til Finnernes Herre.

Fremdeles kan det nævnes, at Egil, Vǫlunds Broder, i Sagnet kjendtes som en ypperlig Bueskytte og Jæger. Dette kan ved Siden af andet have givet Anledning til, at den norske Digter bragte Vǫlund og hans Brödre i Forbindelse med Finnerne, som hovedsagelig levede af paa Ski at jage efter vilde Dyr med Pil og Bue. Ogsaa de mythiske Personer Ullr og Skađi er baade Skilöbere, Bueskytter og Jægere, og Skađi sættes i Forbindelse med Norges nordligste Bygd, Haalogabygd.

Ved Siden af det, som her er fremhævet, kan den Omstændighed her nævnes, at allerede et oldengelsk Digt lader Weland lide ondt i en "vinterkold" Egn.

Men særlig vil jeg fremhæve fölgende.

I det sydtyske Digt Friedrich von Schwaben fra 18:de Aarhundred fortælles, at denne Helt under Navnet W i e l a n d sér tre Duer komme flyvende til en Kilde, hvori de vil bade sig. De blive til Jomfruer, da de træde paa Jorden. De lægge Klæderne fra sig og springer i Vandet. Wieland tager deres Klæder og vinder derved en af dem, Angelburg.

Dette viser, at Sagnet om Vǫlund eller Wieland ogsaa, saaledes som det var kjendt udenfor Norden, har ladet Möer i Fugleham, enten som Svaner eller som Duer, komme flyvende og lægge sine Fuglehamme fra sig ved en Kilde eller

---

[1]) Jfr *on aluisc smiđ . . . þe wes ihaten wygar*, som skal have forfærdiget Arthurs Brynje (Layamons Brut ed. Madden 2, 463).

paa Stranden af en Indsjö, hvor Vǫlundr (Wieland) finder den ene Fjæderham.

Det norske Kvad begynder med at fortælle, at tre Möer kom flyvende söndenfra gjennem den mörke Skov og satte sig til hvile ved Bredden af en Indsjö. Den ene af dem bar Svanevinger. Og i Prosastykket siges det, at Möerne havde lagt sine Svanehamme ved Siden af sig.

Heri finder jeg en væsentlig Grund til, at Sagnet af en Nordmand blev knyttet til Finnerne Digteren har henlagt Sagnets Skueplads til hine nordlige Bygder, fordi han har vidst, at Sangsvanen har sit Sommertilhold i Finmarkens og Lapmarkens indre Egne, hvor den bygger sit kjæmpemæssige Rede ved Bredderne af de öde Indsjöer. Jeg finder, at Sandsynlighed taler for, at Digteren har kjendt dette Forhold af egen Erfaring, eftersom det har trængt sig saa stærkt ind paa ham, at det er blevet bestemmende for ham ved Stedfæstelsen af Digtet. Jeg mener, at Digteren er vokset op i Haalogaland, Nordmændenes nordligste Bygd. Han har selv vandret ved de ensomme Sjöer inde i Landet, hvor Svanerne holdt til i den korte Sommer og hvor Finnerne gik paa Ski, naar Sneen laa. Herfor taler bestemt hele den morgenfriske og anskuelige Skildring af Sceneriet i Digtet. Indsjöen, ved hvis Bred Svanerne sidde, ligger ved Ulvdale og heder ifölge den prosaiske Indledning Ulvsjö. Brödrene forlade paa Ski sit Hjem, da Svanerne igjen er flöiet bort. Vǫlund, som bliver tilbage i Hjemmet, er sysselsat med at smede og lever af Jagt. Han kommer hjem med en brun Hunbjörn, som han har skudt; steger dens Kjöd ved Ilden og lægger sig til at sove paa dens Skind, som han har flaaet af.

Dette passer jo fortræffelig til Livet i hine nordlige Egne, hvor Finnerne, som det fortælles i den i Skotland fundne *Historia Norvegiae*, levede af Jagt, og hvor der var en utallig Mængde vilde Dyr, navnlig Björne og Ulve.

Den islandske Lærde Björn Ólsen, som forsvarer den

Mening, at Eddadigtene er forfattede af Islændinger [1]), anförer Steder af forskjellige islandske Skrifter for at vise, at Islændingerne kjendte Skovbjörnen, skjönt den ikke fandtes i deres eget Land, og at de kjendte Jagten paa den; at de vidste, den havde et loddent Skind, som var godt at sidde paa, og at dens Kjöd var godt at æde.

Men jeg finder det utilstedeligt, saaledes at trevle det poetiske Billede op i sine Enkeltheder. Det maa sees som Helhed, saaledes som Digteren har vist os det, og dette Billede i sin Helhed kunde en Islænding, som ei havde levet i Haalogaland, ikke have skabt. Det har formet sig i den Mands Sjæl, som selv har færdets deroppe i Finmarkens Skove ved den stille Indsjö, hvor Finnerne bode.

Da Vǫlundr skal stege Björnens Kjöd, tænder han Ild op:

> *ár brann hrísi*
> *ǫll þar fura* [2])

"snarlig brændte ved Riset der en hel Fura".

Han lægger altsaa paa Ilden et helt Furutræ, da han skal stege en hel Björn. Han tænder op med Ris, det vil vistnok sige med Birkeris. Endnu bestaar Skoven i Finmarkens indre Egne af Birk og Furu.

Jeg tror saaledes at have vist, at det norske Digt om Vǫlund er digtet af en Nordmand, som er vokset op i Haalogaland, og som der har færdedes inde i Landet blandt Finnerne.

---

[1]) I Afhandlingen "Hvar eru Eddukvæðin til orðin?" i Tímarit XV árg. (1894) S. 53.

[2]) Handskriftet har: *allþvr fvra.* Finnur Jónsson har forandret dette til: *allþurro fúrv.* Dette holder jeg for ikke rigtigt. Thi man bliver da nödt til at antage det fölgende Linjepar:

> *viðr enn vindþurri*
> *fyr Vǫlundi*

for uægte, uagtet det har fuldstændig Præg af at være ægte. Desuden er *fura* efter sin Betydning netop det Ord, som man her skulde vente.

II.

Jeg gaar nu over til at undersöge, hvorfra Digteren har kjendt Sagnet.

Vǫlundr er ikke en Person, som er sprungen frit frem af den norske Digters Fantasi, thi Fortællinger om denne samme Person, Vǫlundr, Weland, Wieland eller Galans, har, som allerede antydet, været udbredte baade i Nordens forskjellige Lande, i Tyskland, navnlig det nordvestlige, i England og i Frankrige. Man har ogsaa med Rette almindelig anerkjendt, at Overensstemmelsen mellem disse Fortællinger hos de forskjellige Folk er en saadan, at den ikke kan forklares derved, at Fortællingerne skulde have holdt sig uafhængige af hverandre i de forskjellige Lande fra en ubestemmelig fjærn Fortid. Tværtimod maa man antage, at Sagnet om denne vidunderlige Smed er vandret, vistnok tildels i poetisk Form, fra det ene Folk til det andet.

Nu er det tydeligt og almindelig anerkjendt, at Vǫlundarkviđa paa Grund af Digtets hele sproglige og poetiske Eiendommelighed er digtet omkring Aar 900, og Kvadet er, som jeg i det foregaaende har vist, forfattet af en Nordmand fra Haalogaland.

For at finde, fra hvilket fremmed Folk det Sagn om Vǫlund, som Digteren har kjendt, er bragt til Nordmænds Kundskab, maa vi derfor söge at bestemme, med hvilke af de Folk, som paa denne Tid kjendte Sagnet om den vidunderlige Smed, Nordmændene og særlig Nordmændene i det nordlige Norge stod eller havde staaet i Forbindelse, og fra hvem de ogsaa ellers modtog aandelige Impulser.

Af Vigtighed for os er da navnlig de Efterretninger om dette Sagn, som vi har fra England.

I Exeter-Bogen, som sandsynlig er skreven i Begyndelsen af 11te Aarhundred, findes et lidet lyrisk-episk angelsaksisk Digt, som man har kaldt Déors Klage eller San-

gerens Tröst. Det er inddelt i Stropher og har Omkvæd. I dette Digt, som aabenbart er langt ældre end Exeterbogen, omtales det, at *Weland* levede i Landflygtighed, udholdt Möie i et Hul, hvor det vrimlede af Orme, var ene med sin Sorg og sin Længsel i Vinterens Kulde. Ofte fölte han Kval, efter at *Nîðhâd* havde lammet hans Sener [1]). *Beadohild* sörgede mindre over sine Brödres Död end over at hun selv var frugtsommelig.

I det angelsaksiske Digt om Waldere kaldes Widia Welands Sön for *Niðhades mǽg*, d. e. Dattersön. I Eposet Béowulf kaldes Béowulfs Brynje for Welands Arbeide. Kong Alfred oversætter *Fabricius* ved *Weland* og kalder denne for vis og for en Guldsmed, som i gamle Dage var den berömteste Mand.

I Berkshire har man lige til nyere Tid vidst at fortælle om en usynlig Smed, ved Navn *Wayland*, som holdt til i et gammelt Stenmindesmærke, der ansaaes for hans Smidje, og dette Sted nævnes allerede i et Diplom fra 955 som *Welandes smiððe*. Allerede i ett Diplom fra 903 omtales i det nuværende Buckinghamshire et Sted ved Navn *Welandes stocc* [2]). Derved er at mærke, at der i Thithriks

---

[1]) *Weland him be wurman wræces cunnade.*

be wurman maa betyde "hos Ormene". Weland var altsaa af Niðhad blevet kastet i en Ormegaard, ligesom flere Sagnhelte ifölge nordiske Sagn blive kastede i en Ormegaard. Ifölge Haandskriftet skulde der læses:

siððan hine Niðhâd on nêde legde
swoncre seonobende
on sŷllan mon.

swoncre seonobende maatte betyde "med et elastisk Baand, som omsluttede hans Sener" (eller: "med et elastisk Baand, gjort af Sener"). Men paa Grund af Udtrykket

sum on fêðe lîf
seonobennum séoc

i Digtet Wyrde og paa Grund af Vǫlundarkviða læser jeg heller:

swongre seonobenne

(det sidste Ord efter Grein), d. e. ved at overskjære hans Sener, hvilket forsinkede hans Gang. Navnet *Nîðhâd* skriver jeg i det fölgende *Niðhad*.

[2]) Binz i Sievers Beitr. XX, 189.

saga Kap. 61 fortælles om, at Velent fælder en Træstamme og udhuler den. Han lægger sig selv med sit Værktöi og med Mad og Drikke ind i denne Træstamme, som kaldes *stokkr*. Stokken flyder ud i Havet, og i den kommer Velent til Kong Nidungs Land [1]).

Flere Vidnesbyrd i senere Skrifter om Udbredelsen af Sagnet om Weland i England forbigaar jeg her.

Et vigtigt Bidrag til Kundskab om, hvor tidlig og hvilket Omfang Sagnet om Weland har været kjendt af Engelskmænd, har man i udskaarne Billeder [2]) paa et Skrin af Hvalben, som findes i det Britiske Museum, og som er kjendt under Navn af 'the Franks Casket'. Det er kjöbt i Frankrige og har tidligere været i Clermont Ferrand i Auvergne. Det har billedlige Fremstillinger og Indskrifter, dels med Runer, dels med latinske Bogstaver, og Runeindskrifterne er med Undtagelse af et kort latinsk Ord, alle forfattede i engelsk Sprog. Flere af de engelske Sprogformer i disse Indskrifter kan ikke være yngre end 8de Aarhundred og neppe yngre end Begyndelsen af 8de Aarhundred.

Paa Skrinets ene Side, Fremsiden, ser man en Smed sidde og smede ved en Ambolt. To Hammere er afbildede foran ham for tydeligere at betegne ham som Smed. Det er Weland, saaledes som jeg först har paavist i Stephens Runic Monuments, Foreword. S. LXIX f. Smedens siddende Stilling passer godt til den Fortælling, at Welands Sener blev overskaarne. I venstre Haand holder Smeden en Tang og deri, over Ambolten, et Menneskehoved. Det er Hovedet af en af Kong Niđhads Sönner, hvoraf Weland skal gjöre et Drikkekar. Ved Smedens Födder ligger et hovedlöst Le-

[1]) Denne Sammenstilling kan dog ikke sikkert godtgjöre, at et Sagn, som stemte overens med denne Thithriks-Sagaens Fortælling i alle Detaljer, kjendtes i England ved Aar 900. I Navnet *Welandes stocc* kunde *stocc* mulig ogsaa betegne ligesom oldnorsk *stokkr* den Stok, hvorpaa Ambolten hviler.

[2]) Se Gjengivelsen hos Stephens Runic Monuments I, 474 og 475.

geme; det er Liget af en af Kongens Sönner. Foran Smeden staa to Kvinder, d. e. Niđhads Datter og hendes Tærne. Den nærmeste rækker Smeden en Gjenstand (et Smykke), som han tager i sin höire Haand. Den anden Kvinde bærer et slags Pose, og derved er hun vistnok betegnet som Tærne, der i Oldnorsk kan kaldes *eskimær*, den Mö som bærer den Gjenstand, hvori hendes Herskerinde gjemmer sine Kostbarheder.

Paa hver Side af Tærnens Hoved er fremstillet en Plante. Dette hentyder maaske til hvad der fortælles i Thithriks saga Kap. 74, at Kongedatterens Ring gik istykker, da hun med sin Tærne var i Haven (*í grasgarði*).

Det maa fremhæves, at Fremstillingen paa Skrinet her stemmer overens med Diđriks saga, men ikke med det oldnorske Digt Vǫlundarkviđa. I dette optræder ingen Tærne. I Sagaen kommer Kongedatterens Tærne först alene til Velent, derpaa komme begge Kvinder til ham.

Om andre af Skrinets Billeder, som staa i Forbindelse med Weland-Sagnet, skal jeg i det fölgende tale.

"In the Journal of the British Archæological Association vol. xli pp. 138—139 the Rev. G. F. Browne describes a sculptured cross-schaft in the parish church at Leeds, Yorkshire, as having a panel containing the pincers, hammer, bellows, and the anvil of a smith. The same panel contains an obliterated figure, probably intended for a human being. Attached by bands to the sides of the figure are two wings, while above what should be the head is the figure of a woman in a long dress, who is being held by the back hair and the tail of her dress by the human figure. Mr. Browne supposes this to represent Weland (Vǫlund) carrying off a swanmaiden."

Denne Fortolkning er dog meget usikker, skjönt det ikke synes usandsynlig, at det er Weland, som her er fremstillet. Thi herfor taler det, at en Smeds Attributer og

Vinger findes i samme Billede. Kvinden er maaske Beadohild, som Weland vil voldtage. Naar han er afbildet under hende, kan det antyde, at hans Smidje er i et Hul under Jorden. Vingerne er snarest de Vinger, som Weland har forfærdiget til sig, og med hvilke han skal flyve bort.

Det er altsaa godtgjordt, at Sagnet om Weland var almindelig kjendt og udbredt i England, för Digtet Vǫlundarkviđa blev digtet af en Nordmand fra Haalogaland, medens vi ikke har saa gamle Vidnesbyrd om, at Sagnet saa tidlig var almindelig kjendt i Tyskland [1]) eller i noget andet Land. Men selv om Sagnet allerede saa tidlig skulde have været kjendt i Nordtyskland, er der allerede paa Grund af Kulturströmningens almindelige Retning i 9de Aarhundred al Grund til at antage, at det Sagn om Vǫlund, som en norsk Digter fra Haalogaland behandlede i sit Digt Vǫlundarkviđa, var kommet til Nordmændene fra England og ikke over Danmark fra Nordtyskland.

I niende Aarhundrede, da slaviske Folk boede ved Östersöen og i det östlige Holsten og da Sakserne i aandelig og social Udvikling stod tilbage for Engelskmændene, naaede kun en meget svag Kulturström fra Nordtyskland op til det vestlige og nordlige Norge. Derimod begyndte med det 9de Aarhundred en ny Tid for Nordens Forbindelse med de britiske Øer. Mod Vest sögte fra Norden baade Vikingeskibe og fredelige Handelsfartöier i store Mængder. Vistnok gik Nordmændenes Krigstog mere til Skotland og Irland, Danernes mere til England. Men med Englænderne stod ogsaa Nordmændene i mangesidige og livlige, saavel fredelige som fiendtlige Forbindelser. Allerede 787 kom norske Vikingeskibe til England. Ogsaa i Skotland og Irland stödte Nord-

[1]) Det ældste Vidnesbyrd fra Tyskland er Udtrykket *Vuelandia fabrica* om Waltharis Brynje i Eckehards Waltharius fra c. 930. Men dette Vidnesbyrd beviser ikke Kjendskab til Sagnet om Weland i dets hele Omfang.

boerne ofte sammen med Engelskmænd, hvilket afspeiler sig deri, at de gamle irske Fortællingers Sagn og Sprog er paavirket baade fra Nordisk og fra Engelsk. Engelsk Liv og Cultur fik stor Indflydelse paa Nordmændene ikke blot umiddelbart, men ogsaa gjennem Danerne, navnlig gjennem de Danske, med hvem Nordmændene stödte sammen paa de britiske Øer.

Forholdene i 10de Aarhundred, da Harald Haarfagre efter Sagnet sender sin Sön Haakon over til den engelske Konge for at opfostres og da Haralds ældre Sön Eirik, som har været Konge i Norge, siden bliver Konge i York, forudsætte, at der allerede i 9de Aarhundred var nær Forbindelse mellem Norge og England, hvilket stöttes ved mange Kjendsgjærninger.

Exempelvis kan her mindes om, at Thorolf Kveldulfssön ifölge Egils saga fra Haalogaland sender et Handelsskib til England (hvilket synes at have fundet Sted 874). Og vi har jo fuld historisk Vished for, at Óhthere eller Óttar fra Haalogaland traadte i Kong Alfreds Tjeneste, sandsynlig under Harald Haarfagres tidligere Regjeringstid [1]).

Den Sandsynlighed, som der af mere almindelige Grunde er for, at det i Vǫlundarkviða af en Nordmand fra Haalogaland behandlede Sagn om Vǫlund er kommet til Nordmændene fra England, bliver efter min Mening til fuld Vished, naar vi nærmere undersöge Digtet.

---

[1]) [Flere af de islandske Landnaamsmænd, som kom fra Haalogaland, maa i Forveien have gjæstet de Britiske Øer, eller i alfald ha deres Fædre havt Forbindelser der. En Lendermand i Almdalen i Vefsen heder Ósvaldr Öxna-Þórissonr (Landnáma IV k. 1). Ósvaldr er et angelsaksisk navn (Osvald). Fra Landnaamsmanden Skjöldólfr nedstammede den saak. Háleygjaætt (Landn. IV k. 7); den maa altsaa være kommet fra Haalogaland. Dens Ættegaard paa Island bar navnet Stræti (= ags. *stræt*). Øivind Skaldaspiller, som boede på Tjötta i Helgeland, havde en Bror med det irske Navn Njaal. A. B.]

III.

Jeg skal her gjennemgaa forskjellige Enkeltheder, som vise, at Forfatteren af *Vǫlundarkviða* har lært Sagnet at kjende af en engelsk Kilde.

1) Den Konge, som lader Smeden fængsle, heder i Vkv. *Níðuðr*, Gen. *Níðaðar*, i England *Niðhad*. Derimod i Diđriks saga efter nedertysk Fortælling *Níðungr*, i "Anhang des Heldenbuchs" *Hertnît* eller *Hertwich*. Jeg indrömmer, at dette Argument ikke er afgjörende, da Kongen i Tyskland tidligere kunde have været kaldt med et Navn, som mere lignede *Níðuðr*.

2) Kongedatteren heder i Vkv. *Bǫðvildr*, i England *Beadohild*. Derimod bærer hun i Thithriks saga Navnet *Heren*. Dette kan være en germaniseret Form af *Arienne* eller *Arianne*, som *Ariadne* kaldes i latinske Haandskrifter af Servius fra den tidlige Middelalder [1]).

3) Det engelske Digt Déors Klage bruger om Wêland Udtrykket:

hine Niđhad on nêde legde

"Niđhad lagde Nöd (eller: tvingende Baand) paa ham". I Vkv. 11 kaldes de Baand, som lægges paa Vǫlund for at binde ham, *nauðir* [2]), der er samme Ord som ags. *nêde*. Og i Vkv. 12 spörger Vǫlund: "Hvem er de, som *á lǫgðu*, lagde Baand paa mig?" Det her brugte Verbum *á lǫgðu* er det samme som *on legde*, der bruges i det angelsaksiske Digt.

4) Om Kongedatterens Frugtsommelighed bruges i det norske Digt (*barni aukin* Str. 36) og i det angelsaksiske (*héo éacen wæs*) samme Adjektiv.

---

[1]) Jfr for Lydovergangen f. Ex. oldhöitysk *helfantbein* af lat. *elephantem* og hollandsk *keper* af lat. *caprea*, angelsaks. *glædene* af lat. *gladiolus*. *H* i *Heren* er da tilföiet ved Indflydelse af germanske Navne paa *Here-*.

[2]) *nauđir* bruges i Oldnorsk ellers ikke i denne Betydning, uden i Sigrdr. 1, hvor Sigrdrifas Tryllesövn *fǫlvar nauđir*.

5) Der er ogsaa en neppe tilfældig Lighed mellem *æva skyldi* "det skulde aldrig have været saa" i Bǫđvilds Svar til sin Fader i sidste Strophe af Vkv. og de Ord om Beadohild, med hvilke Afsnittet om Weland slutter i det engelske Digt:

ǽfre ne meahte
þríste geþencan, hû ymb
þæt sceolde

'hun kunde aldrig dristig tænke paa, hvorledes det skulde gaa med det' (nemlig, at hun var frugtsommelig).

Det er værdt at lægge Mærke til, at samme Strophe af Vkv. har:

ek vætr hánum
vinna máttak

'jeg havde ikke Kraft til at modstaa ham', altsaa *máttak* benægtet, samme Verbum som *ne meahte* i Stedet af det engelske Digt.

Niedner, som har gjort opmærksom paa de tre sidste Overensstemmelser, bemærker med rette [1]), at det nordiske Digt neppe forudsætter den korte lyriske Udgydelse i angelsaksisk Sprog.

Da vi nu fra andre Kilder end det korte lyrisk-episke Digt véd, at Digtningen om Weland var kjendt i sit fulde Omfang i England, er den eneste rimelige Forklaring af de nævnte Overensstemmelser den, at baade Vǫlundarkviđa og det korte angelsaksiske lyriske Digt Déors Klage har til Forudsætning et længere episk angelsaksisk Digt om Weland. Til et saadant angelsaksisk Digt henviser ogsaa Billederne paa Skrinet af Hvalben.

Naar en Række af Forskere, især tyske Forskere, derimod har sluttet, at den fælles Kilde for *Vǫlundarkv.* og det angelsaksiske Digt Déors Klage skulde være et nedertysk

---

[1]) Zeitschr. f. deutsch. Alt. 33 S. 36 f. Jeg havde uafhængig fundet disse Overensstemmelser undtagen Nr. 5.

Digt, saa er dette at gjöre en Omvei, hvortil der ingen Grund foreligger.

Flere positive Grunde, som man har anfört for, at *Vǫlundarkviða* skulde have et tysk Forbillede eller to tyske Forbilleder, er forfeilede.

Navnets *Slagfiðr*, som jeg ovenfor har omtalt, kan intet saadant bevise. Det siges, at Svanemöerne flöi igjennem *myrkvið*. Dette Ord har tyske Forskere forklaret som "saltus Hercynius", og de har ment, at Navnet skulde være bibeholdt fra en saksisk Digtning. Men *myrkvið* betyder kun "den mörke Skov". Flere Steder i Norge har baaret Navnet *Myrkviðr* [1]).

Ligesaalidet er der fremfördt noget gyldigt Bevis for, at det angelsaksiske Digt Déors Klage skulde have et nedertysk Forbillede. Navnet *Beadohild* paa Kongedatteren kan naturligvis ikke bevise dette, da man i tyske Kilder ikke finder hende kaldt med et tilsvarende Navn, men kun med Navnet *Heren*.

Kongens Navn *Nîðhâd* er et ægte angelsaksisk Mandsnavn, hvis andet Led ogsaa findes i Mandsnavnene *Wulfhad* [2]) og *Wighaad*. Hvorfor kan ikke Kongens nedertyske Navn (ifölge Didriks saga) *Nîdung* være en tysk Forandring af det angelsaksiske Navn *Nîðhâd*?

At den norske Forfatter af Vǫlundarkviða har kjendt og efterlignet et engelsk Digt om Weland, godtgjöres desuden ved flere Ord og Udtryk i Vkv., som skyldes Indflydelse fra Angelsaksisk Poesi.

I Vkv. Str. 4 og 8 heder det om Vǫlund:

Kom þar af veiði
veðreygr [3]) *skyti*

"Kom der fra Jagten den veiröiede Skytte".

---

[1]) Se Fritzners Ordbog over det gamle norske Sprog, anden Udgave.
[2]) Se Searle Onomasticon.
[3]) Haandskriftet har paa förste Sted vegr.

Dette Epitheton til Skytten findes ellers ikke i Norsk, men paa Engelsk siger man endnu "*to have a weathereye*", "*to keep one's weather-eye awake*".

Men naar man med de nævnte oldnorske Verslinjer sammenligner verslinjer i angelsaksiske Digte, som:

þonne hie of wâđum wêrige cwômon

Gûđlâc 183 "da de kom trætte fra Vandringen",

wêrige æfter wâđe

Andreas 593 "trætte efter Vandringen", saa sér man, at den norske Digter her har havt et engelsk Digt til Forbillede og at han istedenfor *wêrig* "træt" i dette Digt har indsat *veðreygr* "veiröiet", der havde en ganske anden Betydning, men i Lyd laa nær ved hint Ord [1]). Vi se tillige, at det engelske Digt, som den norske Digter havde til Forbillede, neppe var digtet i northumbrisk Dialekt, thi *wêrig* hed i Northumbrisk *wærig*.

Om Vǫlund, som smeder, heder det i Str. 5:

hann sló gull rautt
viđ gim fástan [2])

"han smedede det röde Guld imod den straalende Ædelsten", d. e. han indfattede Ædelstenen i Guld [3]).

Dette *gim*, Akkus. af **gimr* "Ædelsten", hvoraf *gim-*

---

[1]) Et og samme Navn udtaltes i Oldnorsk snart *Þjóđrikr*, snart *Þjórikr*.

[2]) Haandskriftet har *gimfástaɴ*. Hvis *fástan* her er Superlativ af *fár* og betyder "den mest straalende", har det sandsynlig været udtalt trestavelses som *faastan*. Man kunde dog ogsaa tænke paa *fastan* som elliptisk Akkusativ, hvilken maatte gjengives adverbialt "ivrigen".

Flere har her forstaaet *viđ gim* som "ved Ilden" af Intetkjönsordet *gim* Ild. Men dette Ord findes aldrig i den oldnorske Prosalitteratur og heller ikke i den ældste mere folkelige Digtning i friere versemaal, men kun hos de islandske Kunstdigtere fra c. 1000 af. Dette Ords Oprindelse er uopklaret. Jeg formoder, at *gim* neutr. "Ild" er opstaaet derved, at man i Vkv. 5 feilagtig forklarede *gim* som "Ild".

[3]) Jfr. Hygin. Poet. Astr. II 5: *Corona. Haec existimatur Ariadnes fuisse.... Dicitur etiam a Vulcano facta ex auris et Indicis gemmis.*

steinn er dannet, er et Laanord fra ags. *gimm*, som igjen, sandsynlig gjennem irsk *gemm*, har sin Oprindelse fra det latinske *gemma*.

I Str. 6, 13, 30 kaldes Níðuðr "*niara*" *dróttinn*. Dette Udtryk er hidtil ikke blevet forklaret. For at forklare Udtrykket maa jeg i Korthed beröre Sagnets Oprindelse, uden her at give et egentligt Bevis for min Opfatning heraf.

Vǫlundr eller Velent, den ypperlige Kunstner, holdes til Straf med Magt tilbage paa en Ø af en grusom Konge, til hvem han er kommen fra et fremmed Land og hvis Vrede han har vakt.

Dædalus, den ypperlige Kunstner, holdes med Magt tilbage paa Øen Kreta, hvorhen han er kommen fra et fremmed Land, af Kong Minos. Denne er i den ældste græske Digtning en retfærdig Konge, men skildres fra Alexandrinerne af som grusom og uretfærdig. Servius kalder ham *crudelis* og taler om *Minois saevitia*. Deri, at det germanske Sagn her stemmer overens ikke med det ældste græske, men med det senere græsk-romerske Sagn, har vi efter min Mening et Bevis blandt mange for, at Forbindelsen ikke grunder sig paa Urslægtskab, men paa senere Overförelse. Velent kommer efter Didriks Saga som Dædalus over Havet til den fremmede Konge, som först modtager ham venlig og i hvis Tjeneste han træder. Naar Didriks Saga fortæller, at Velent fælder et Træ, udhuler Stokken og i denne seiler over Havet, saa kan dermed sammenlignes den græske Fortælling, at Dædalus först skal have opfundet Öks, Sag og Seilfartöier.

En stærkt fremtrædende Lighed mellem Vǫlund-Sagnet og Dædalus-Sagnet er fölgende: Begge arbeide sig Vinger for at komme bort fra den Konge, som holder dem tilbage, og begge flyve bort paa de Vinger, de har arbeidet sig.

Ligeoverfor denne Lighed er det vilkaarligt at henföre Vǫlunds Flyvekunst — tværtimod Sagnets egen Fremstilling

— til hans Egenskab som formentlig Luftdæmon. Derved bliver Motivet med Overskjærningen af Haserne meningslöst.

Kongens Navn oldn. *Níðuðr*, ags. *Nīðhâd*, gammeltysk *Nîdung* betegner ham som ondskabsfuld, ligesom Minos i det senere Sagn var grusom.

At Níđuđr har sin Oprindelse fra Minos, kan mulig forklare os, at han kaldes *Niara dróttinn.* Hos Servius til Vergils Aneide VI, 566 heder det: *Rhadamanthus Minos Aeacus filii Iovis et Europae fuerunt: qui postea facti sunt apud inferos iudices.* Denne Notis er gaaet over i Mythograph. Vatican. II, 76, hvor det heder: *qui facti sunt apud inferiores iudices.*

Jeg har för godtgjort, at baade Servius's mythologiske Notiser og de vaticanske Mythographer i den tidlige Middelalder var velkjendte i Britannien og at Træk i norröne Myther stamme fra dem.

En ordret angelsaksisk Oversættelse af *inferiores* er *neoðran* eller *neoðeran.* Til ags. *neoðran* kan svare lydret oldn. *Njárar* af **Njaðrar*, jfr. *hvárir* af **hvaðrir.* Naar den norske Digter kalder Nidud *Njára dróttinn*, saa har han efter den her fremsatte Forklaring overfört dette Udtryk fra et angelsaksisk Digt, som kaldte *Nîðhad* for Hersker hos **Neoðran.* Men det angelsaksiske Digt kunde ikke have bevaret noget Spor af, at det latinske Udtryk, hvoraf det angelsaksiske var en Gjengivelse, havde betegnet den grusomme Konge, som den, der siden blev Dommer i Underverdenen [1]).

Str. 10 kaldes Vǫlund for *álfa ljóði*, ligesom i Str. 13 og 32 for *vísi álfa.* Derfor maa *ljóði* betyde "Herre, Fyrste". Ordet forekommer ellers ikke i Oldnorsk. Det er overfört

---

[1]) Jeg har ogsaa tænkt paa Muligheden af, at det rette Udtryk i Vkv. skulde være *Njǫrva dróttinn*, og at *Njǫrvar* skulde være en poetisk Betegnelse for de Folk, som binde, lamme og fængsle Vǫlund; jfr. ags. *nearu* angustus, angustiae, og oldn. *Njǫrvasund*, egentlig det trange Sund.

fra angelsaks. *léod* "Fyrste". Afvigelsen i Form fra det ags. Ord er foranlediget derved, at Nordmanden fölte Trang til at præge Ordet som forskjelligt i Form fra *ljóðr* "Folk" og som Afledning af dette.

Da Vǫlundr vaagner efter at være bunden, spörger han i Str. 12: "Hvilke er de Mænd, som lagde Baand paa mig?"

Hverir 'ró jǫfrar
þeir er á lǫgðu
besti "byr" síma
ok mik bundu?

Denne Haandskriftets Text er meningslös. Det skal vistnok hede:

þeir er á lǫgðu
besti ýr síma

"Baand af Bast". Formen *besti* for *bast*, Dat. *basti*, forekommer ellers aldrig i Oldnorsk. Jeg formoder, at denne Form ligefrem er overfört fra den ags. Dativform *bæste* i et engelsk Digt om Weland. Paa samme Maade er Udtrykket *á stræti* i Hamðismál 12 efter Zimmer overfört fra det ags. *on strǽte*, hvor *strǽte* er Dativ af Hunkjönsordet *strǽt* [1]).

Den onde Dronning giver i Str. 17 det Raad at overskjære Vǫlunds Sener:

sníðið ér hann
sina magni.

Den anden af disse Linjer synes i sin norske Form metrisk urigtig, da *sina* i Norsk har förste Stavelse kort. Derimod vil den angelsaksiske Form *seonwa* her passe til Metret. Derfor synes det norske Digt ogsaa her at forudsætte et engelsk Forbillede.

---

[1]) Finnur Jónsson læser i Vkv. *bestesíma,* men derved forklares ikke *byr* i Haandskriftet. Der viser sig paa flere Steder af Vkv. en Virksomhed af en senere Skald, som bestaar deri, at han i den förste af de to ved Allitteration forbundne Linjer har indsat to Rimstave for én, hvilket har skadet Meningen. Saaledes 2, 3 *fǫgr mær fira* for *fǫgr mær I'ra.* 9, 3 *hár* (for *ár*) *brann hrísi.* 34, 7 *ok undir fen fjǫturs* (for *sjǫtuls*).

I Str. 18 L. 7—8 siger Vǫlund om det Sværd, som han har smedet til sig selv men som Nidud har berövet ham:

sá er mér "frā" mækir
æ fjarri borinn.

Alle Udgivere [1]) har forstaaet *frā* som *frann*, d. e. *fránn* "blank". Men dette Ord skrives i sidste Strophe af Vǫluspá *fraɴ*. Derimod staar i Brot af Sigurđarkviđa 12, 1 *Frā* = *Fram*; i Prosaen foran Gríp. *frā vís*. Man skal derfor i Vkv. 18 læse:

sá er mér f r a m mækir
æ fjarri borinn.

fram er her sandsynlig bevaret fra Digtets engelske Forbillede i Betydningen *frá*, uagtet *fram* brugt som *frá* ikke forekommer i Oldislandsk [2]). Det betonede og allittererende *fram* styrer her det foranstaaende *mér*. Jfr. ags. *he hine feor forwræc mancynne fram* Beowulf 110, hvor *feor* er brugt i Forbindelse med *fram*, ligesom i Vkv. *fjarri* med *mér fram*. Ogsaa ellers findes Forbindelsen *feor fram* — i Ags., hvor det betonede *fram* ligeledes kan bære Allitterationen.

Da Sværdet i det foregaaende er karakteriseret af Vǫlund, er Betegnelsen af det samme Sværd som *sá mækir* "det Sværd" kraftigere end med en ny Bibestemmelse *sá fránn mækir* [3]).

Ordet *kista* "Kiste", som er brugt i Str. 21, 31, men ogsaa ellers i Norsk, er et fremmed Ord, som stammer fra det latinske *cista*. Det behöver dog ikke at være kommet til Norsk fra Engelsk (ags. *ciest*).

---

[1]) Endog Udgiverne af den phototypiske og diplomatiske Gjengivelse af Haandskriftet; jfr S. XLVII.

[2]) Derimod i Svensk, se Kock Arkiv VI 31—34 og Noreen Altschwedische Grammatik S. 189 § 248, 3, Anm. 2.

[3]) Da *fram* ikke almindelig i norsk Sprog brugtes som i Vkv. 18 og da *fránn* "blank" var et passende Epithet til et Sværd, har *sá er mér fram mækir* Vkv. 18 mulig fremkaldt Udtrykket *þann inn frána mæki* i Fáfn. 1.

I Str. 24 siges, at Vǫlundr, da han har myrdet Niduds unge Sönner:

und "fen fiotvrs"
fœtr um lagði.

Udtrykket gjentages i Str. 34, hvor Vǫlundr fortæller, hvad han har gjort. Dette Udtryk er hidtil ikke med nogen Rimelighed forklaret. Vǫlunds Sener blev overskaarne, men han var ikke bunden i Smidjen. Derfor passer ikke *fjǫturs* "Fodlænkens" her. Paa det engelske Skrin ser man et hovedlöst Lig ligge lige ved Welands Födder. Jeg tror, at det oprindelige Udtryk er:

und fen sjǫtuls
fœtr um lagði.

Han lagde Födderne af Niduds Sönner dybt i Mudderet ved det Sted, hvor han sad.

sjǫtuls Gen. af angelsaks. *setl*, *seotl*, *setol* "Sæde". Da Ordet ikke i denne Betydning brugtes i Oldnorsk, blev *sjǫtuls* (enten gjennem Digtets mundtlige Forplantning eller gjennem Skrift) forvansket til *fjǫturs*.

jarknasteina acc. pl. 25, 35 et slags straalende Stene. Ordet *jarknasteinn*, som ogsaa forekommer Guðr. I, 18 og Guðr. III, 9, er laant fra ags. *eorcnanstân* eller *earcnanstân* (Christ. 1196).

Str. 28 siger Vǫlund:

"Nú hefi ek hefnt
harma mínna
allra nema einna
"iviþ giarira".

Sidste Ord kan i Haandskriftet mulig ogsaa være *giariva*, rettet til *gianra*, eller *giarnra* med sammenslynget *rn*. De to Ord indeholder som förste Led *ívið* "Ondskab", der ellers ikke forekommer i Oldnorsk og er laant fra angelsaks. *inwid*, *inwit*. Her synes *íviðgjarnra* ment af Skriveren; jfr. osaks. *inwiddies gern*. F. Jónsson bemærker med rette,

at *íviðgjarnra* ikke passer som Epitheton til *harma*. Han indsætter derfor *íviðgjǫrnum*, Sijmons *íviðgjarnri*. Et af disse Udtryk er mulig det oprindelige. Dog synes det mig muligt, at *íviðgjarnra* kan være en feilagtig Overförelse til Norsk af et angelsaks. Digts *inwidgyrna* af *gyrn* Sorg; jfr. ags. *inwitsorh*. Overförelsen kunde være foranlediget derved, at *gyrn* ikke fandtes i Norsk, og ved ags. *gyrne* = *georne*, *gyrnes* = *geornes* og andre lignende Sideformer.

Str. 29, der udtales af Vǫlund umiddelbart, förend han efter fuldbragt Hævn leende flyver bort, begynder saaledes:

Vel ek, kvað Vǫlundr.

vel findes i Oldnorsk ellers ikke brugt saaledes. Her er *vel* af det angelsaksiske jublende Udraab *wel*, som i Forbindelsen *wel lâ* "eia!" (lat. *euge*) og i *wel him þæs geweorces*. Dette Udraab passer her meget godt til det fölgende *hlæjandi*.

Kongen siger, da Vǫlund har aabenbaret ham alt, i Str. 37: "Ikke kunde du sige noget, som kunde volde mig större Kummer eller for hvilket jeg skulde ville .... dig værre, Vǫlund!"

né ek þik vilja, Vǫlundr,
verr um "níta".

Her giver *níta* ingen Mening. Jeg formoder, at et engelsk Digt om Weland har havt *nǽtan* eller *genǽtan*, d. e. trykke, undertrykke, plage, og at den norske Digter har beholdt dette i Formen *neita*. Men da det ægte norske Ord *neita* "negte" har Sideformen *níta*, saa er *neita* her siden blevet forandret til *níta* [1]).

---

[1]) Dette *neita*, som jeg har antaget i Vkv., er forskjelligt fra oldn. *hneita* i Fms. IV, 58: *kallaði O'láfr sverðit hneiti; því at honum þótti þat hneita ǫnnur sverð fyrir hvassleika sakir*, hvor Fritzner oversætter "stöde, tilsidesætte". Fremdeles fra nynorsk Dial. *neita* knække, stöde, fornærme, Aasevall (Aasen); især tirre ved spydig Forekasten; stikke, prikke, Vester Agder, Raabyggelaget, Bamle (Ross).

I det foregaaende tror jeg at have godtgjort, at Vǫlundarkviđa er en Omdigtning af et engelsk Digt om Weland [1]) og at denne Omdigtning er forfattet af en Nordmand fra Haalogaland, der ligesom Ohthere, som var i Kong Alfreds Tjeneste, har færdets i England.

IV.

For nærmere at kunne bestemme den Tid, paa hvilken, og de Forhold, under hvilke *Vǫlundarkviða* er bleven digtet, undersöger jeg Svanemöernes Slægt.

De fremstilles af den norske Digter som hjemmehörende i fremmede Lande. I förste Strophe af Digtet fortælles, at Möer kom flyvende söndenfra og at de sydlandske Kvinder satte sig til Hvile ved Brædden af en Indsö. Derpaa har fulgt en Strophe, som har gjort Rede for deres Slægt. Hlađguđr og Hervǫr var Dötre af *Hlǫðvér*, Ǫlrún var Kiars Datter [2]). Ved dette Navn *Hlǫðvér* gjengives i gamle islandske Skrifter det frankiske Navn *Hlodoweo*, *Chlodewich* eller *Ludwig*.

Müllenhoff [3]) har derfor allerede opfattet disse to Svanemöer som frankiske Kongedötre.

Den tredje Svanemö, Egils Hustru, siges at være *Kiars dóttir* Vkv. 15, i den prosaiske Indledning *Kiars dóttir af*

---

[1]) Forlængst har N. F. S. Grundtvig i "Nordens Mythologi eller Sindbilled-Sprog" (1832) S. 176 sagt, at "Völunds-Kviden ... aabenbar er oversat af Angelsaksisk".

[2]) Efter Str. 1 indsætter jeg Strophe 15 og læser som en Strophe:

(2a) *Hlađguđr ok Hervǫr*
borin var Hlǫđvé,
[*en*] *kunn Olrún*
var Kiars dóttir.
Ein nam þeira
Egil at verja
fǫgr mær "fira"
fađmi ljósum.

Sijmons indsætter Str. 15 mellem Str. 2 og 3.

[3]) Zeitschr. f. deutsch. Alt. XXIII, 167 f.

Vallandi. Denne Sagnkonge nævnes ogsaa Atlakviđa 7, hvor Gunnar siger, at han eier Hjælm og Skjold fra Kiars Hall (*ór hǫll Kiars*). I et Vers i Hervarar saga [1]) siges han engang at have hersket over Valerne:

Ár kváđu ráđa ... Vǫlum Kiar.

Hvem er *Kiarr*? Da Kiar siges i gamle Dage at have hersket over Valerne og da *Câser* (d. e. Caeser, den romerske Keiser) i det angelsaksiske Digt Wîdsîđ [2]) siges at have hersket over Valernes Rige, saa har nogle [3]) ment, at *Kiarr* skulde være det samme Navn som *Caesar*. Men Navnet *Caesar* maatte Nordboerne i saa tidlig Tid have optaget enten fra Goternes *Kaisar* eller fra Angelsaksernes *Câser*; og jeg vilde ikke kunne forklare, hvorledes den ene eller den anden af disse Navneformer kunde blive til oldnorsk *Kiarr* [4]). Jeg vender mig derfor til en anden Formodning.

Müllenhoff har sammenstillet Navnet *Kiarr* med irske Mandsnavne "*Cearmad*, *Ciarmac*, *Cearbhall*, *Ciaran*, *Ciarvaidhe* o. s. v." og opfattet *Kiarr* som Hersker i Bretagne eller, mindre sandsynlig, paa de britiske Øer [5]). Men Müllenhoff har ikke kunnet paavise, hvorledes en bretonsk Konge kunde bære et Navn, som kun kan paavises i Irsk. Desuden tager han Feil, naar han mener, at det irske Navn

---

[1]) Bugges Udgave, S. 265, 266. [I en Strofe af Eyjólfr dáđaskáld i "Bandadrápa" kaldes Haakon Jarls Maag Tidende-Skopte *mens Kiarr* ("Halsringens Kiar"). A. B.]

[2]) Wîdsîđ ed. Grein V. 76 ff.

mid Câsere,
se þe wînburga geweald âkte
wiolena and wilna and
Wala rîces.

[3]) Holtzmann (Altdeutsche Gramm. I, 99) og Heinzel Über die Hervararsaga S. 506 (= 92). Den samme Formodning havde jeg selv uafhængig fattet.

[4]) Forholdet mellem Formerne *ísarn*, *iarn* og *járn* i Oldnorsk kan ikke hjælpe til en Forklaring.

[5]) Zeitschr. f. deutsch. Alt. XXIII 168.

Cíaran indeholder det samme Navneled som *Cerball*. Jeg tror dog, at Müllenhoff her tildels har seet den rette Vei, uagtet han selv ikke har kunnet finde helt frem ad den.

Den Konge, som i Digtningen er bleven til *Kiarr* af Valland, maa have været en virkelig historisk Konge, som Nordmændene ofte havde hört omtale. Han nævnes sammen med *Hlǫðvér*, der, som allerede sagt, er en frankisk Hersker Ludwig. Og i Hervarar saga nævnes *Kiarr*, Valernes Konge, umiddelbart foran *Álfrekr* eller efter andre Afskrifter *Alrekr enn frækni*, Englændernes Konge. I denne sidste har allerede Müllenhoff [1]) gjenkjendt Alfred den store [2]). Dette at *Kiarr* nævnes sammen med Frankernes Ludvig og Englændernes Alfred den store, viser os sandsynlig, hvem *Kiarr* er.

I Landnámabók [3]) nævnes blandt fremmede Herskere, der regjerede, dengang Island blev bebygget: Keiser *Hlǫðvér Hlǫðvésson*, d. e. Ludwig den anden (död 875); fremdeles *Elfráðr enn ríki* i England (871—901) og *Kjarvalr* i Irland. Denne sidste er *Cerball* (hvilket Navn senere skrives *Cearbhall*), Konge i Ossory i det sydlige Irland. Han begynder i 847 Kampen mod Normannerne i Dublin og fælder en Mængde af dem. Efter at Nordmanden Ólafr hvíti i 853 er bleven Konge i Dublin, forener Cerball sig med de Danske og vinder sammen med dem en stor Seir i Tipperary over Nordmændene. S. 858 og 859 kjæmper han sammen med Ívar, Ólaf hvítis Broder. Omkring 860 kjæmper han mod Normannerne, som anföres af Rodolf eller Rolf, Konge

---

[1]) Zeitschr. f. deutsch. Alt. XXIII, 168.

[2]) I Flateyjarbók I 25 (= Fornald. s. II 2) nævnes *Alrekr hinn frækni*, en Sön af *Eirekr hinn málspaki* og Fader til *Víkarr*. Ved Indflydelse af Navnet paa denne nordiske Sagnkonge er det engelske Navn *Ælfred* blevet forandret til *Alfrekr* eller *Alrekr*. Paa lignende Maade har Saxo Grammaticus sammenblandet Navnene *Gautrekr* og *Goðrøðr*, naar han skriver: "Gotricus qui et Godefridus est appellatus" (p. 435).

[3]) Ísl. s. I, 25.

af Waterford. Ogsaa i de fölgende Aar kjæmper han snart sammen med, snart mod Normannerne. Cerball döde 887 eller 888 [1]). Islandske Kilder gjör *Kjarvalr*, vistnok mindre nöiagtig, til Konge i Dublin og fortæller, at flere af hans Dötre blev gifte med Nordmænd.

Naar nu *Kiarr* af Valland i et Vers nævnes sammen med *Alfrekr* (d. e. Ælfred) af England, i et andet sammen med den frankiske *Hlǫðvér* (d. e. Ludwig, snarest den 2den), saa förer dette os til den Formodning, at *Cerball* (*Carbhall*), hvis Dötre skal være blevet gifte med Nordmænd, er det historiske Forbillede for den norske Digtnings *Kiarr* af *Valland*, hvis Datter skal være bleven gift med Egil, Vǫlunds Broder.

En norsk Digter har efter min Formodning omgjort det irske Navn *Cearbhall* til *Kiarr Valr* "Kiarr den vælske" eller "Kiarr af Valland", Akkus. *Kiar Val* [2]) (*Kiarr* 2 stavelses). Navnet *Cearbhall* er vistnok aldeles forskjelligt fra Navnestammen *cíar*, d. e. mörk, hvoraf *Cíarān*, og fra *Ciar*, Stammefader til *Ciarraighe*, Kerry i Ulster. Men en Nordmand kunde ved Aar 900 let sammenblande disse irske Navnestammer, ligesom den lærde Müllenhoff i det 19de har sammenblandet dem.

Valland betegner i det islandske Sagasprog det nordlige Frankrige. Egentlig tilkom Navnet *Valir* Frankriges bretonske Indbyggere. Englænderne brugte Navnet *Wéalas* om Indbyggerne af Wales og *Cornwéalas* om Indbyggerne af Cornwall. Og ags. *wealh* betegner en Træl overhoved, ligesom oldn. *Vala mengi* i Sig. 66 er Trælle. Der er Spor til, at Nordmændene i den förste Tid, da de lærte Vestens Folk at kjende, brugte Navnet *Valir* i en mere ubestemt

---

[1]) Se om ham især Steenstrup, Normannerne, andet Bind, og Todd "Cogadh Gaedhel ne Gallaibh".

[2]) Man kan sammenligne den Misforstaaelse, at *Pontius* i *Pontius Pilatus* i Middelalderen blev opfattet som Afledning af *Pontus* og derfor oversat paa Ags. ved *se Pontisca*, paa Oldn. ved *enn Pondverski*.

Betydning end senere, om keltiske Folk overhoved, ogsaa om Irer. *Valþjófr*, d. e. valsk Træl, heder en Sön af Landnámsmanden Ørlyg, der havde været opfostret paa Sudröerne. *Valþjófr* en Sönnesön af Helge magre fra Irland. *Vali* (eller *Váli*) den stærke heder en Nordmand, som först var Harald Haarfagres Hirdmand og som siden tog Bolig paa Sudröerne.

Ialfald kunde en Nordmand, som ikke kjendte de keltiske Folk nærmere, let gjöre *Cearbhall* til *Kiarr Valr*, Akkus. *Kiarr Val*.

Min Formodning synes at stöttes derved, at det om denne Kiars Datter i Vkv. 2 heder:

Ein nam þeira
Egil at verja
fǫgr mær "fíra"
faðmi ljósum.

Finnur Jónsson forklarer: "*mær fira* eine umschreibung der frau (= die tochter der menschen)". Men dette giver et kunstlet og lidet betegnende Udtryk, som ikke passer i dette Digt, hvis Udtryksmaade ellers er saa enkel og naturlig.

Jeg formoder derfor, at det oprindelige Udtryk er: *fǫgr mær Í'ra* [1]). D. e. den fagre Mö af irske Forældre. Jfr. *þursa meyjar* Vspá 8, *dís Skjǫldunga* H. Hund. II 51.

Naar Svanemöen, uagtet hendes Fader er Kiar af Valland, kaldes en irsk Mö, stötter dette min Formodning, at Kiar af Valland har sit historiske Forbillede i den irske Konge Kjarval eller Cearbhall. I Digtet er denne bleven Fader til en af Svanemöerne. Digtet er altsaa ikke ældre end 9de Aarhundred. Men en Konge, som döde 887 eller 888, kunde vel neppe benyttes saaledes i Digtningens Tjeneste förend c. 900. Dette kan med saa meget större Tryghed siges,

---

[1]) For den metriske Form jfr. *dýrt lín spunnu* Str. 1. L. 8 og Sievers i Paul-Braune Beitr. X 526.

fordi den Digter, der omgjorde *Cearbhall* til *Kiarr Valr*, ikke kan have kjendt ham paa nært Hold. Vi har altsaa her efter min Formodning det vigtige Tidsmærke, at Vǫlundarkviđa ikke kan være meget ældre end c. 900. Meget yngre synes dette Digt heller ikke at kunne være [1]. Jeg tör ikke benegte Muligheden af, at Nordboerne kjendte Navnet Vǫlundr, förend Vǫlundarkviđa blev forfattet. Men noget Bevis herfor foreligger ikke.

Det maa være i England eller andensteds i Vesten, at Digtets Forfatter har lært at kjende Navnet paa den irske Konge *Kiarr*, egentlig *Kiarr Valr*. Ogsaa Navnet paa Frankernes Konge *Hlǫđvér* har han lært at kjende i Vesten, mulig paa Sötog til Frankrig selv.

I denne Forbindelse kan fremhæves enkelte uvæsentlige Overensstemmelser i Udtryk mellem Digtet Vǫlundarkviđa og irsk Digtning. I Str. 40 spörger Níđuđr sin Datter: "Er det sandt, Bǫthvild, hvad de fortalte mig?"

Er þat satt, Bǫđvildr!
er sǫgđu mér?

Og hun svarer (41): "Sandt er det, Níthuth! hvad de fortalte dig".

Satt er þat, Níđuđr!
er sagđi þér.

I et Vers, som er lagt ind i den irske Fortælling om Slaget ved Ross na Ríg, spörger Conchobar: "Er det sandt, hvad Mændene fortælle?" (*Infir an atfiadat na fir*) og Iriel ender det Vers, hvormed han svarer, med Ordene: "Det er Sandheden af det, som de fortælle" (*is e a fír a n-arfiadat* [2]).

---

[1]) Jeg stemmer her overens med F. Jónsson "Den oldnorsk og oldisl. litteraturs historie" I, 212.

[2]) Hogans Udgave S. 38.

Níđuđr siger til sin onde Hustru, som har raadet ham til Grusomhed mod Vǫlund og som derved har voldt hans Sönners Död (Str. 31): "Jeg vaager altid glædelös, jeg sovner mindst efter mine Sönners Död; koldt er det i mit Hoved, kolde er mig dine Raad".

I den irske Fortælling om Ronan, der dræbte sin egen Sön, hvilken tidligst findes i Leinster-Bogen fra 12te Aarh., har Ronan ved sin Hustrus Bagvaskelser ladet sig forlede til at lade sin egen Sön, hendes Stesön, og dennes Fosterbroder dræbe. Han sidder ved sin Söns Lig og kvæder til hende Vers, hvori det bl. a. heder: "Kold er Vinden foran Krigernes Hus; det var kjære Krigere, som var mellem mig og Vinden .... Sov, Echaids Datter! Der er ikke Hvile for mig, om end du ikke sover, at se min Sön i hans Skjorte fuld af Blod" [1]).

Jeg tör ikke paastaa, at disse Ligheder maa forudsætte historisk Sammenhæng. Men ved den anden Sammenstilling vil man ialfald erkjende, at det er en nærbeslægtet Aand i den norske og i den irske Digtning.

I Str. 39 kaldes Niduds bedste Træl *Þakkráðr*. Dette Navn, som ikke er nordisk, kan Digteren have lært at kjende i England [2]) eller i Nordfrankrig, da det var sædvanligt i Normandi i Formen Thankred [3]).

Da Vǫlundr vaagner bunden, spörger Níđuđr: "Hvor fik du Vǫlund, Alfernes Herre, vore Skatte i Ulvedale?" Vǫlundr svarer: "Dette Guld [4]) var ikke paa Granes Vei. Jeg troede, at vort Land var fjærnt fra Rinens fjælde".

Her synes Niduds Hjem at sættes i Nærheden af Rinen. Dette stemmer ikke overens med Prosastykkets Ord om, at Níđuđr var Konge i Sverige. Det stemmer heller

[1]) Revue Celt. XIII, 388.

[2]) Se *Thancred* hos Searle Onomast. Anglos.; Hruschka Zur ags. Namenforschung II S. 45.

[3]) Jfr. Joret, Patois Normand, S. 21, 65, 93.

[4]) *gull var þat* (i Hskr. *þar*) *eigi*.

ikke overens med det norske Digts Stedfæstelse af Vǫlunds Hjem til Finmarken, thi fra Rinen kan ikke Nidud og hans Mænd ride paa nogle Nætter til Finmarken, heller ikke kan fra Finmarken Efterretning da komme til Nidud om, at Vǫlund er alene. Derfor synes Niduds Henförelse til Egnene ved Rinen at være ældre end Digtningens Overförelse paa Norsk. Fölgelig kjendtes Sagnet om det Guld, som Wælsingen vandt ved Rinen, i det engelske Sagn allerede i 9de Aarhundred.

Men hvorfor var Niđhads Hjem i den angelsaksiske Digtning — som jeg formoder — hensat til Egnene ved Rinen? Jeg finder Forklaringen dertil i den Omstændighed, at han, som jeg i det foregaaende har formodet, var bleven gjort til Konge over **Neođran*. Dette var en Oversættelse af *inferiores* "Underverdenens Beboere". Men det blev hos Englænderne siden forstaaet som Beboerne af Egnene ved *Nederrin*. Sagnet om Sigfrid eller Sigurd var, som jeg formoder, allerede i 9de Aarh. stedfæstet til Nederrin. I Niebelungenlied er *Niderlant* Navnet paa Sigmunds og Siegfrieds Rige ved Rin [1]).

Intet af de i Eddasamlingen bevarede heroiske Digte synes at være ældre end *Vǫlundarkviđa*, ja neppe engang saa gammelt. Dette Kvad röber ikke Paavirkning fra noget andet nu bevaret, paa norsk Sprog forfattet Digt. Ved dets poetiske Diction er der Friskhed og Oprindelighed. Det mangler fuldstændig de kunstige poetiske Omskrivninger, *kenningar*. Det mangler ligeledes de bl. a. i Helge-Digtene sædvanlige poetiske Udtryk for "Konge", som tidligere havde havt en væsentlig forskjellig, mere speciel Betydning: *buđlungr*, *skjǫldungr* o. s. v. Versemaalet i Vǫlundarkviđa viser

[1]) Jfr. Symons Heldensage i Pauls Grundriss II[1] S. 33 ([2] S. 65).

sig ved sin större Frihed som mere oprindeligt end Versemaalet i de fleste andre Eddadigte.

Paa den anden Side kan det mærkes, at flere Eddadigte vise særlige Overensstemmelser med *Vǫlundarkviða* i poetisk Stil, i enkelte Udtryk og episke Formler. Dette godtgjör, at disse Digte enten er paavirkede af *Vǫlundarkviða* eller ogsaa udgaaede fra samme Centrum, saa at de tilsammen danner en og samme Ström.

En norsk-islandsk Gudemythe, Mythen om Odin og Digterdrikken, synes at være paavirket af Sagnet om Vǫlund. Men alle disse Spörgsmaal om Vǫlund-Digtningens Indflydelse paa andre norsk-islandske Digte undersöger jeg her ikke.

V.

Nordmændene optog omkring Aar 900 fra Englænderne vistnok ikke blot de Led af Sagnet, som er behandlede i Digtet *Vǫlundarkviða*, men sandsynlig samtidig tillige, dog ikke nödvendig i Versform, flere andre Led. Navnlig tænker jeg her paa Sagnet om Vǫlunds Broder Egil.

I Didriks saga, hvis Meddelelser om Velent hovedsagelig grunde sig paa nedertyske Sagn, fortælles i Forbindelse med Velent udförlig om Egil og om dennes Dygtighed som Bueskytte. Naar det (S. 91) siges "ham kalde Folk for *Olrvnar Egil*", saa er dette ikke hentet fra den Form af Sagnet, som Sagaens Forfatter fik fra Nordtyskland, men fra en ældre norsk Sagnform, thi kun i denne finde vi *Ǫlrún* nævnt.

I *Vǫlundarkviða* siges det, at de tre Brödre, da de boede sammen i Ulvdale, gik paa Jagt. Og at Egil allerede i 976 i Haalogaland var kjendt som en i Sagnet navnkundig ypperlig Bueskytte, godtgjöres ved en poetisk Betegnelse for Pilene [1]), som forekommer i en Strophe, der i det nævnte

---

[1]) *hlaupsildr Egils gaupna* i Haralds saga gráfelds til Slutning.

Aar blev digtet af Eyvind Finnssön *Skáldaspillir*. Dernæst omtaler den islandske Digter Hallfređr [vandræđaskáld] Bueskytten Egil i et Vers, som synes at være digtet c. 987 [1]). Sagnet om ham holdt sig i Middelalderen længe paa Island [2]), mulig ogsaa i Norge, hvilket vi mulig tör slutte af det anförte Udtryk i Didriks saga.

Vi maa formode, at ogsaa Sagnet om Bueskytten Egil fra England er kommet til Norge, fordi Sagnet om Welands Broder, den ypperlige Bueskytte og Jæger *Ægili*, bevislig, saaledes som jeg her skal godtgjöre, var kjendt i England paa en Tid, da Vǫlundarkviđa endnu ikke var bleven til.

Mange engelske Stedsnavne begynde med *Ægles-* [3]); deriblandt *Æglesbyrig*, nu Aylesbury, ikke langt fra *Welandes stocc*.

Paa det i det foregaaende omtalte Skrin af Hvalben, hvis angelsaksiske Runeindskrifter senest henvise til det 8de Aarhundred, er til höire for de to Kvinder, som betegne Beadohild og hendes Tærne der kommer til Weland, fremstillet, som en Del af samme Billede, en Mand med Ryggen vendt mod Kvinderne; han griber med Hænderne to af fire Fugle (mulig Gjæs), som er foran ham, ved Halsen. Dette Billede oplyses ved Fortællingen i Didriks saga, at Velents Broder Egil fanger Fugle af forskjellige Slags til Vinger for Velent. Ogsaa her har Fremstillingen paa Skrinet et Led af Sagnet, som ikke findes i *Vǫlundarkviđa*.

Jiriczek (Deutsche Heldensage I 19 ff.) og med ham Sijmons forklarer derimod det Billede, som viser os denne Person, der griber Fugle, saaledes, at det skal udtrykke, at Kong Niđhads unge Sönner paa Jagt efter Fugle komme til Welands hus.

---

[1]) Snorra Edda ed. A. M. I 422.

[2]) I et Vers i Ragnars s. Lođbrókar i Fornald. s. I 279 kaldes Pilen *Egils alnar leygr*.

[3]) Se Kemble The Saxons in England I 422; Binz i Sievers Beitr. XX 190.

Denne Forklaring er efter min Mening forfeilet. At Kongesönnerne fangede Fugle eller greb dem med Hænderne, omtales ingensteds som et Led af Sagnets episke Handling. Det siges i Sagnen kun, at de med sine Buer kom til Velent for at faa ham til at smede Pile til dem, og det siges siden, at Kongen, da de ikke kom hjem, troede, at de var gaaet i Skoven for at jage efter Fugle og Dyr eller til Stranden for at fiske.

Imod, at den Person, som paa Skrinet holder to Fugle i Haanden, skulde betegne den ene af de unge Kongesönner, som kommer til Weland, taler ogsaa den Omstændighed, at Personen er fremstillet med Ryggen vendt mod Kvinderne og Smeden. Sijmons mener rigtignok, at det derved skal betegnes, at Kongesönnerne, som det i Didriks saga fortelles, da de anden Gang kom til Velent, gik baglænds. Men dette kan umulig være saa, thi dengang, da de gik baglænds tidlig paa Dagen, för Sol var gaaet op, og da de, som kom til Velent for at faa ham til at smede Pile til dem, ikke havde Pile, kunde de hverken have Tid eller Midler til at skyde Fugle. Desuden bliver da de to Fugle paa Skrinet, som vedkommende Person ikke holder i Haanden, uforklarede.

Derimod er ifölge Fremstillingen i Didriks saga det, at Egil fanger Fugle, hvis Fjære han bringer til Velent, et betydningsfuldt Led af Sagnets Handling, og derfor er det fuldt berettiget at finde dette fremstillet ved den Person, som paa Skrinet holder to Fugle.

Endelig vid jeg mod Jiriczek anföre fölgende.

Naar Personen med Fuglene paa Skrinet forklares som Welands Broder, er der en riktig Fremstilling af Handlingernes Tidsfölge: Længst til venstre ligger den ene Kongesöns Lig; til höire derfor staa de to Kvinder, og længst til höire er Personen, som fanger Fugle. Herved antydes det fölgerigtig, at först myrdes Kongesönnerne, derpaa möder

Weland Kongedatteren og hendes Tærne, og endelig skaffer hans Broder ham Fjære til Vinger. Ved Jiriczeks Forklaring er derimod Kongesönnens Lig og den jagende Kongesön uheldig adskilte ved to Kvinder [1]).

I det foregaaende tror jeg altsaa at have bevist, at det engelske Sagn i 8de Aarhundred, fra hvilket vi tidligst lærer Sagnet om Weland og hans Broder Ægili at kjende, i Overensstemmelse med Didriks saga fortalte, at Weland hos Niđhad gjorde sig Vinger af Fjære, som hans Broder Ægili bragte ham.

Paa en anden Side af samme Skrin, nemlig paa Topfladen, ser man fremstillet en Mand, som spænder sin Bue for at skyde en Pil fra den. Over ham er med Runer skrevet *ægili*.

Nu kjendte baade det nordtyske og det norske Sagn Velents (Valunds) Broder *Egill* som Bueskytte og Jæger. Fremdeles har jeg i det foregaaende paavist, at det engelske Skrins Fremstilling paa Fremsiden viser, at det engelske Sagn den gang kjendte Welands Broder som Fuglefænger. Ingen anden oldgermansk Sagnhelt af Navnet *Ægili* (*Egill*) kjendes. Derfor er det sikkert, at Bueskytten *Ægili* paa Skrinet er Welands Broder [2]).

Den Handling, hvori Ægili paa Skrinet er fremstillet, lader sig ikke let knytte til de Sagntræk, som vi andenstedsfra kjende.

Vi se flere Krigere rykke frem fra venstre til höire mod Bueskytten. Længst til venstre marcherer en med Sværd og Skjold væbnet Mand frem. Bag ham böier en brynjeklædt Mand med Sværd i Haand sit Hoved og hele Overkroppen ned, sandsynlig fordi han er saaret. Saa se

---

[1]) At den Person, som fanger Fugle, er mindre end Personerne til venstre, kommer blot deraf, at der paa Skrinet var mindre Plads til ham, og kan ikke stötte Jiriczeks Forklaring.

[2]) Dette benegtes af Jiriczek og Sijmons uden gyldige Grunde og uden at de kan give nogen anden Forklaring.

vi til höire en med Spyd, Skjold og Hjælm væbnet Mand, som rykker frem mod Ægili. Til höire for ham igjen en brynjeklædt Kriger som holder Sværd i höire Haand og i den venstre Skjoldet, hvormed han dækker sig. Skjoldet er rammet af to Pile, som nödvendigvis maa være komne fra Ægilis Bue, da ingen anden Person i Fremstillingen har Bue. En tredje Pil flyver mod Krigerens Hoved. Til höire for ham er en sværdvæbnet Mand segnet, rammet i Brystet af en Pil.

Tre Personer i Billedets Midte forbigaar jeg midlertidig.

Bueskytten Ægili staar foran et Hus. Bag ham, indenfor Husets Dör er afbildet Overdelen af et Menneske, sandsynlig en Kvinde. Hun retter ligesom han sit Blik mod Angriberne og holder i sin Haand en opret Stang eller en lignende Genstand (det er neppe en Pil). Hele denne Fremstilling synes at maatte forklares saa, at Ægili forsvarer sig selv, sit Hus og sin Hustru mod fremstormende Angribere.

Nu kjende vi vistnok ikke andetstedsfra noget saadant Sagn, som er knyttet til Welands (Vǫlunds, Welents) Broder Ægili (Egil); men jeg tror dog ved Sammenligning med et andet Sagn at kunne gjöre det sandsynligt, at den nævnte Opfatning af Fremstillingen paa Skrinet er rigtig.

I Didriks saga Kap. 75 fortælles om Velents Broder Egil det Sagn, at han i Kongens Nærværelse skyder et Æble af sin lille Söns Hoved. I en engelsk Ballade fortælles dette samme Sagn med Æblet om en engelsk Bueskytte William af Cloudesly. Denne Ballade er trykt bl. a. i Bishop Percy's Folio Manuscript vol. III p. 76 ff.; og hos Child, The English and Scottish popular ballads V Nr. 116. Sagnet i denne Ballade er senest blevet undersögt af Klockhoff i Arkiv f. nord. Filol. XII S. 191—199.

I denne samme Ballade fortælles fölgende.

Den fredlöse Bueskytte William af Cloudesly var gift, og hans Hustru Alice boede i Byen Carlisle i Cumberland. Engang besögte han hende der, men en gammel Kvinde, som han af Barmhjærtighed havde optaget i sit Hus, forraadte hans Komme til Stadens Dommer. Huset blev derefter omringet paa alle Sider. William griber sin Bue og hans Hustru en Stridsöks. Han værger sig först med at udskyde Pile.

> Cloudesle bent a wel good bowe,
> That was of trusty tre,
> He smot the justis on the brest;
> That hys arrowe bredt in thre.

Men Huset blivet antændt, og William skyder alle sine Pile bort.

> Wi liam shott soe wonderous well
> Till h s arrowes were all agoe.

Derpaa styrter han, da hans Hustru og Börn er frelste, ud af Huset, men bliver overmandet.

Jeg har i det foregaaende nævnt, at Sagnet om, at en Bueskytte skyder et Æble af sin Söns Hoved, er blevet henfört baade til Velents Broder Egil og til William af Cloudesly. Vi har fremdeles i det foregaaende seet, at den paa Skrinet fremstillede Bueskytte Ægili er Welands Broder. Jeg mener derfor, at den paa Skrinet fremstillede Handling viser, at man om Welands Broder Ægili ogsaa foruden det, at Æblet skydes af Sönnens Hoved, har fortalt et andet Sagn, som senere er blevet fortalt om William af Cloudesly. Jeg forklarer altsaa Fremstillingen paa Skrinet paa fölgende Maade. En fiendtlig Konges (sandsynlig Niđhads) Krigsmænd rykke væbnede frem mod det Hus, hvori Welands Broder Ægili er med sin Hustru. Det er Angribernes Hensigt at tage Ægili til Fange. Men han stiller sig, da han har seet Fienderne komme, frem med spændt Bue for at værge sig med Pileskud. I Huset bag

ham sidder hans trofaste Hustru. Vi se, hvorledes han, ligesom William i Balladen, rammer en af sine Angribere med en Pil i Brystet.

Fremstillingen paa denne Side af Skrinet har endnu tre menneskelige Figurer, som jeg hidtil ikke har omtalt nærmere.

I midten er överst oppe fremstillet en nögen Mand i horizontal Stilling med Ansigtet vendt nedad og med et Skjold foran sig; han synes frit at svæve i Luften. Han kan ikke betegne nogen anden Person end den flyvende Weland, saaledes som allerede Hofmann har antaget.

Naar den flyvende Weland er afbildet foran Ægili, som staar med spændt Bue, saa maa Kunstneren have kjendt det Sagntræk, som fortælles i Didriks Saga, at Egil (Ægili) fik Befaling til at skyde mod Valent (Weland), da denne flöi. Men dette Sagntræks Forhold til Ægili er blevet lidt uheldig gjengivet paa Skrinet, fordi Kunstneren, for at faa anbragt saa mange af Sagnets Begivenheder som muligt, her ligesom paa Fremsiden har afbildet ved Siden af hinanden paa samme Flade Begivenheder, som ikke foregik samtidig.

I Midten nederst nede paa Topsiden, lige under den i Luften svævende Mand se vi en nögen Mand ligge paa Ryggen med Skjold foran sig. Nogen sikker Forklaring af denne Person kan jeg ikke give. Men da han er nögen ligesom den oppe i Luften svævende Mand, og da han i det hele er fremstillet som svarende til denne, men saaledes at han ligger paa Ryggen nede paa Jorden, saa kan man ikke benegte Muligheden af, at Kunstneren her har villet fremstille, hvad der i Didriks saga fortælles, at Egil styrtede til Jorden, da han sögte at flyve.

Endelig se vi til venstre for den paa Ryggen liggende Person et paaklædt, men ikke bevæbnet Menneske, som böier sit Hoved fremover og nedover. Han holder sin ene Haand op foran Panden. Vistnok kun paa Grund af Rummets

Knaphed er han kommen lige ind paa den liggende Person, saa at det överste af hans Haand er under dennes Skjold, medens hans ene Haand berörer den liggende Mands ene Fod og den Haand, som han holder foran Panden, er tæt ved den liggende Mands ene Knæ. Ved denne fremoverböiede Person er der to Besynderligheder, som fortjene Opmærksomhed. Haaret er ved ham af Kunstneren behandlet ganske anderledes end ved alle andre Personer paa Skrinets forskjellige Sider. Haaret stritter nemlig ret op. Og over denne fremoverböiede Person er anbragt frit i Luften en Pil, som besynderlig nok vender Spidsen opad. Begge disse Besynderligheder maa have sin bestemte Grund. Lige-ved Pilens Odd er afbildet tre smaa runde Gjenstande. To lignende Gjenstande ser man over den Mand, som ligger paa Ryggen, og 5 lignende omkring Ægili.

Den Kunst, som her har virket, er saa naiv og ubehjælpelig, at man let kan faa forskjellige Ting udaf denne dens Fremstilling. Jeg vil derfor intet bestemt paastaa om, hvad Kunstneren her har villet fremstille, og jeg vil ikke have det, som jeg nævner, betragtet som andet end en Mulighed.

Jeg formoder, at den fremoverböiede Person skal betegne Ægilis Sön, af hvis Hoved han skulde skyde et Æble, saaledes som Egil ifölge Didriks Saga og William af Cloudesly ifölge Balladen.

Ved den opadvente Pil over ham har da Kunstneren naivt og uheldig villet antyde, at Pilen ikke rammede ham. De runde Gjenstande ved Pilens Odd skall da betegne Æbler. Kunstneren har moret sig med at tegne mange saadanne som et Ornament. Det opadstrittende Haar, mod hvilket Personen griber med sin Haand, skal mulig antyde den Rædsel, som griber Drengen, efter at Skuddet allerede lykkelig har skudt Æblet fra hans Hoved. Han griber til sit Hoved for at overbevise sig om, at Æblet nu virkelig er borte.

Endnu skal jeg fremhæve en Enkelthed i Billedet. Nede foran Ægili er anbragt en Pil, som han endnu ikke kan have skudt ud. Dette förer Tanken hen paa det Sagntræk, som meddeles i de islandske Haandskrifter (AB) af Didriks saga, at Egil, da han skal skyde Æblet af sin Söns Hoved, sætter en anden Pil nede ved Siden af sig. (I den norske Skindbog fortælles det derimod at han tager to Pile foruden den, med hvilken han skyder Æblet af Sönnens Hoved.)

De Forklaringer af Billederne paa det engelske Skrin, som i det foregaaende er givne, er ikke alle sikre. Men det fölgende holder jeg for sikkert. Den engelske Kunstner, som ikke senere end i 8de Aarhundred udförte disse Billeder, kjendte de med Didriks saga overensstemmende Sagntræk, at Ægili bragte sin Broder Weland de Fjære, hvoraf denne gjorde sig Vinger, og at Ægili fik af Kong Niđhad Befaling til at skyde mod den flyvende Weland. Kunstneren kjendte ogsaa andre Sagn om Ægilis Dygtighed som Bueskytte, særlig et Sagn om, at han ligesom William af Cloudesly værgede sig med Pileskud mod sine fremstormende Fiender, som angreb ham i det Hus, hvor hans Hustru var.

Efter dette kan Didriks-Sagaens Fortællinger om Egils Dygtighed som Bueskytte *ikke*, som Klockhoff mener, være laant fra den norske Fortælling om Heming. Da vi ved, at Egil allerede i 10de Aarhundred i Norge var kjendt som Bueskytte og Skilöber, maa Heming-Sagnet omvendt have laant fra Egil-Sagnet, som fra England var bragt til Norge. I Frankrige fortaltes i Middelalderen om en ypperlig Vaabensmed *Galand (Galans)*, som skulde have smedet flere berömte Sværd [1]). Dette Navn paa Smeden er kommet til

[1]) Stederne findes hos Depping et Michel, Véland le forgeron; Altdeutsche Blätter I, 34—47; W. Grimm Heldensage Nr. 28, 29, 30; Jiriczek Deutsche Heldensage I 23.

Franskmændene fra Normannerne. Dette godtgjöres ved Vokalen *a* i förste Stavelse og navnlig, saaledes som Jiriczek med rette bemærker, derved, at det ældste franske Vidnesbyrd, som er fra förste Halvdel af 11:te Arhundred og som fortæller om Kampene med Normannerne i anden Halvdel af 10de Aarhundred, har Navneformen *Walander* med den nordiske Nominativendelse. I en fransk Fortælling nævnes Galans som den ene af tre Brödre, der alle var ypperlige Smede. Men den ene Broders Navn *Ainsiax* synes fra Tyskerne at være kommet til Franskmændene. Den Omstændighed, at Navnet *Walander* er kommet fra Normannerne til Franskmændene, stemmer vel overens med den Mening, at Digtningen om *Vǫlundr* eller *Walander* er opstaaet efter engelsk Forbillede blandt Nordboerne i England, men gjör det sandsynligt, at denne Digtning ogsaa var udbredt blandt de Danske i England. *Walander* er snarere en dansk end en norsk Form.

VI.

I den prosaiske Indledning til *Vǫlundarkviða* siges **Níđuđr** at være Konge i Sverige (*Svíþjóð*). Dette holder jeg for en senere Stedfæstelse, som skyldes Nordmænd i Haalogaland. Denne Stedfæstelse forudsætter, at Vǫlunds Hjem tænkes i Finmarken. Derhen kunde **Níđuđr** ikke i Virkeligheden, saaledes som i Digtet, paa nogle Nætter komme fra Egnene ved Rinen. Derfor fandt Nordmændene det nödvendigt at lægge Niduds Hjem nærmere ved Finmarken. I Syd grænsede i 9de Aarhundred til Finmarken Landskaberne Jæmtland og Ångermanland, hvilket sidste dengang regnedes til *Helsingjaland* [1]). Op paa Fjældet kom vestenfra Nordmænd og östenfra *Kylfingar*, d. e. efter Gustav Storm Svensker, holdt Kjöbstævner med Finnerne og krævede Skat af

[1]) Se Egils saga Kap. 14 og G. Storm i Akademiske Afhandlinger til S. Bugge S. 73 ff.

dem. Da kunde det ofte komme til Kamp mellem Nordmænd, hvem Finner adlöd, og Kylfinger, thi de to Folk beskyldte hinanden gjensidig for urettelig at tilrane sig Skat i Finmarken. Det blev en Kamp paa Liv og Död, og Seierherren viste ingen Skaansel.

Den senere, særlig norske Opfatning af Vǫlund-Sagnet lader Níđuđ, der er Konge i Sverige, overfalde, fange og lemlæste Vǫlund, Sön af Finnernes Konge, i Ulvdale i Finmarkens Vildmark og lader ham beskylde Vǫlund for at have ranet Skatte, som egentlig skulde tilhöre Nidud. Dette afspeiler altsaa, efter hvad jeg ovenfor har fremhævet, historiske Forhold i Finmarken omkring 900.

Det oldnorske Digt *Haustlǫng* forudsætter Kjendskab til Digtningen om Vǫlund. Digtet *Haustlǫng* henföres sædvanlig til Tiden omkring 900, men er efter min Formodning ikke ældre end anden Halvdel af 10de Aarhundred. At det forudsætter Kjendskab til Vǫlund-Sagnet godtgjöres derved, at Jætten Thjazi i dette Digt kaldes "Stenens *Níđuđr* [1]).

Da Jætternes Land i et andet nærbeslægtet Digt kaldes "det kolde Sverige" *Svíþjóđ kólga* [2]), saa kunde man af Udtrykket "Stenens *Níđuđr*" for en Jætte være tilböielig til at slutte, at ogsaa Forfatteren af Haustlǫng kjendte Nidud som Konge i Sverige. Men denne Slutning er mindre sikker.

Fra Norge er Sagnet om Vǫlund vandret til Sverige, og det er dèr blevet stedfæstet, hvilket kunde lettes derved, at Nidud i det norske Sagn, vistnok allerede för dette vandrede til Sverige, var bleven gjort til Konge i Sverige. I Richard Dybecks Runa (Ny Række, fol.) 1870, I S. 39 meddeles fölgende:

I Misterhult Sogn i det östlige Småland ved Sjöen Götmarn ligger en skovgroet Bjergstrækning, som kaldes Fjälla og *Gullstrecket*. I Sjöen *Götmarn* ligger en Ø *Gullholmen*,

[1]) *grjótníđađar* Gen. Snorra Edda ed. AM. I 312.

[2]) Snorra Edda ed. A. M. I 298 i Thórsdrápa.

som ifölge en Bemærkning paa et Kort fra Begyndelsen af 18de Aarhundrede tidligere har havt Navnet *Bågön* (Baugöen, d. e. Ringöen). En anden liden Ø i Sjöen heder *Silfverholmen*. Nær ved denne Egn, i samme Sogn, gaar en Dal til Sjöerne Göten og Rammen, og der ligger Landsbyen *Ulfvedal*, som har givet en Del af Sognet Navn af Ulfvedalsgränd. Ved Sjöen Götmarn er Gaarden *Vällehorfva*, forbi hvilken en liden Bæk rinder ned i Sjöen. Broen derover kaldes i Beskrivelsen af et Kort *Verlebro*. Ved Sjöen har, fortælles det, i gamle Dage boet en navnkundig Smed ved Navn *Silfvernagel*, som, naar han vilde, gik ind i Fjældet og tog Guld, hvilket sad der som lange Stænger. Af Guldet forfærdigede han smedede Arbeider. Han skal alligevel ikke selv være bleven rig.

I dette Sagn har vi, som jeg med Dybeck og Svend Grundtvig (Danmarks gamle Folkeviser IV, 592) antager, en Stedfæstelse af Sagnet om Vǫlund. Men jeg antager ikke, at Samleren af Sæmundar Edda har kjendte dette smaalandske Sagn og derfor gjort Níđuđ til Konge i Sverige. Jeg mener omvendt, at det norske Sagn med Stedsnavnet Ulvdale og med Angivelse af Níđuđ som Konge i Sverige er vandret til Sverige. Det er blevet stedfæstet til det östlige Smaaland, fordi Navnet Ulvedal fandtes der, og dèr er det smeltet sammen med en oprindelig nordtysk Form af Sagnet, som kaldte Smeden for Veland eller Verland [1]).

En Sammensmeltning af en mere nordisk Form af Sagnet, nærmest beslægtet med den engelske, og af den fra Nordtyskland indkomne Sagnform kan ogsaa, bortseet fra Didriks saga, paavises i Danmark.

---

[1]) Stedsnavnene *Vällehorfva* og *Verlebro* har naturligvis sin Oprindelse fra Bækkens Navn og ikke fra Smedens Navn. Men Almuen synes at have sat hine Navne i Forbindelse med *Veland*, *Verland*.

Navnet *Gullholmen* behöver ikke at have sin Oprindelse fra Sagnet, men kan senere være bragt i Forbindelse med dette. Dybecks Forklaring af Navnet *Bågön* er neppe rigtig.

I den danske Vise "Kong Diderik og hans Kjæmper" (Danmarks gamle Folkeviser udg. af Svend Grundtvig Nr. I B 15) siger nemlig Vidrik:

Verland hedde min Fader,
var en Smed vel kön
(i Haandskriftet: skön)
Bodil hed min Moder,
en Konningdatter væn.

Navnet Bodil paa Smedens Moder har ikke Lighed med noget Navn, som Wielands Moder vides at have havt i Tyskland. At det ikke er kommet fra Tyskland, viser sig tydelig af Vokalen *o* i förste Stavelse. *Bodil* er tydelig en Omændring af det nordiske Navn paa Vǫlunds Moder *Bǫðvildr*, som er overfört fra det engelske Navn *Beadohild*. Men nærmere kan det ikke paavises, ad hvilke Veie Navnet *Bǫðvildr* er kommet ind i den danske Vise som *Bodil* [1]).

Sophus Bugge.

[1]) Andensteds har jeg paavist, at Balladen "Ridderen i Fugleham", der er bleven sungen i Danmark (Danm. gamle Folkeviser Nr. 68), i Sverige (Arwidsson Nr. 122) og paa Færöerne, er paavirket af Sagnet om Vǫlund. Se Sophus Bugge og Moltke Moe, Torsvisen, S. 108.

[Den her trykte Afhandling har under Titelen "The Norse Lay of Wayland" (Vølundarkviða), and its Relation to English Tradition" været trykt i engelsk Oversættelse i "Saga-Book of the Viking Club", vol. II (London 1899—1901), S. 271—312. Men da dette Skrift kun kommer i Medlemmernes Hænder og der, mig bekjendt, ikke har været taget Særtryk af min Faders Afhandling, har jeg ansét det for rigtigt at söge at faa trykt det norske Originalmanuskript, som findes blandt min Faders efterladte Papirer, og Hr. Professor Dr. Axel Kock har godhedsfuldt givet det Plads i Arkiv. Jeg bringer ham derfor min bedste Tak.

Et Par Anmærkningerne er tilföiede af Undertegnede, men sat i Klammer. Paa grund af den engelske Oversættelse var der skrevet Nithuth osv. Dette har jeg forandret. Jeg bör kanske ogsaa lægge til, at paa den Tid, da denne Afhandling blev skrevet, var Ardre-Stenens Billeder af Valund-Sagnet, som Prof. Fr. Läffler först har gjort opmærksom paa, endnu ikke kjendte.

Kristiania Mai 1908. **Alexander Bugge.**]

Dr. Friedrich Boden: Die isländische Regierungsgewalt in der freistaatlichen Zeit (i "Untersuchungen zur deutschen Staats- und Rechtsgeschichte herausgegeben von Dr. Otto Gierke, 78. Heft"). Breslau 1905.

Spörgsmaalet om den islandske Godeværdigheds Oprindelse og Udvikling har hidtil ikke fundet nogen tilfredsstillende Løsning. Som bekendt møder man paa Island — i Modsætning til det øvrige Norden — det Særsyn, at Goderne (d. v. s. Præstestanden) er i Besiddelse af hele den politiske Myndighed. I den hedenske Tid har Goderne altsaa Ledelsen af baade de religiøse og de verdslige Anliggender; men ved Kristendommens Indførelse bortfalder deres præstelige Funktion, medens de baade beholder deres politiske Myndighed og deres hidtidige Navn eller Titel, som dog i Følge dette Ords Betydning oprindelig kun kan have betegnet deres præstelige Virksomhed.

At denne højst ejendommelige Ordning trænger til en særlig Forklaring er indlysende. Men hvorledes Forholdet bör forklares, derom er der endnu ikke opnaaet Enighed.

Den almindeligste og af de fleste Forskere hævdede Forklaring (Maurer, Keyser, Munch, Sars, K. Lehmann o. s. v.) gaar ud paa, at Godernes verdslige Magt er udsprunget fra Tempelforstanderskabet. Om hvert Tempel samlede sig en Menighed, og dens Medlemmer kom efterhaanden til at staa i et vist Afhængighedsforhold til Tempelforstanderen; de maatte som Vederlag for Benyttelsen af hans Tempel baade betale en vis Afgift og personlig være ham følgagtige, naar Forholdene krævede saadant, medens han til Gengæld optraadte som deres Beskytter overfor andre. Tempelforstanderen (Goden) fik saaledes ved Siden af sin religiøse Funktion en udstrakt verdslig Myndighed, blev en Hersker, og hans Menighedsmedlemmer blev hans "Thingmænd", hans Undergivne eller Undersaatter. Saaledes havde Forholdene udviklet sig paa Island, forinden man her fik lovordnede Tilstande, men gennem Ulfljotsloven blev dette saa fastslaaet og legaliseret saaledes som det allerede havde udviklet sig gennem Sædvaneretten.

Men ved Siden heraf har man hævdet, at denne Udvikling i Grunden ikke var noget enestaaende, ikke nogen særlig islandsk Udvikling. Tværtimod havde det i ældre Tider været Skik og Brug i Norden, at Styrelsen af de verdslige og de religiøse Anliggender havde været forenet, idet Statsmagten i sig ogsaa havde indbefattet Overpræstedömmet. Forbilledet for de islandske Goder maatte derfor søges hos de norske Smaafyrster, navnlig Herserne, der maatte antages med deres verdslige og militære Myndighed at have forenet en præstelig Virksomhed eller tillige været Goder.

Imod denne almindelige Opfattelse har V. Finsen i sit Skrift "Den oprindelige Ordning af nogle af den islandske Fristats In-

stitutioner" gjort gældende, at der efter hans Skön ikke er ført noget Bevis for, at der oprindelig har været en saadan Forbindelse mellem den verdslige og den religiøse Myndighed i Norden som den, vi ser hos de islandske Goder. Han mener tværtimod — og har fremført vægtige Indicier for denne sin Mening —, at man ogsaa udenfor Island har haft en særlig Stand, som kaldtes Goder, men at de her kun var religiøse Funktionærer, Præster eller Tempelforstandere; og netop derfor forsvinder baade de og selve Navnet her ved Hedenskabets Ophør, medens de islandske Goder ogsaa efter Kristendommens Indførelse i Egenskab af verdslige Herskere fortsætter deres Tilværelse. Finsen mener derfor, at Oprindelsen til den Forening af verdslig og religiøs Myndighed, som vi finder hos de islandske Goder, ikke kan søges udenfor Island. Den er en speciel islandsk Udvikling, en Ordning, som er her indført ved selve Ulfljotsloven, som i denne Henseende ikke blot fastslaar eller legaliserer et allerede tilstedeværende Forhold, men tværtimod indfører en ny, hidtil i det øvrige Norden ukendt Ordning.

Det er dette Spörgsmaal — Spörgsmaalet om Oprindelsen til de islandske Goders verdslige Myndighed — som Dr. Boden nu har optaget til fornyet Undersøgelse. Og hans Resultater er i flere Henseender afvigende fra de ældre Opfattelser.

I en tidligere Afhandling: "Die isländischen Häuptlinge" (i "Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte" Bd. 24. Jahrg. 1903) havde Dr. Boden søgt at godtgøre, at Tempelforstanderskabet ikke kan have været Kilden til de islandske Goders politiske Magt. Det drejede sig her altsaa kun om den negative Side af Sagen. Men i den nærværende Afhandling kommer Fortsættelsen, hvori han gaar over til den positive Side og søger at give Spörgsmaalet en mere alsidig Belysning, og navnlig at undersøge, "hvilken Rolle Tempelforstanderskabet faktisk spillede for Udviklingen af den islandske Regeringsmagt, og dernæst, hvori den virkelige Rod til Regeringsmagten bör søges".

Forf. inddeler sin Afhandling i 10 §§, hvis Indhold kortelig kan gengives saaledes:

I § 1 undersøger Forf., om den Maade, hvorpaa Landnamene eller Landets Bebyggelse foregik, kan have haft nogen væsentlig Indflydelse paa Udviklingen af den islandske Regeringsmagt, og kommer til det Resultat, at det ikke er Tilfældet.

§ 2 handler om Tempelforstanderskab og Thingvæsen og det hævdes der, at man ikke i Tempelforstanderskabet kan søge Kilden til den politiske Magt hos Goderne. Ulfljotsloven gik ingenlunde ud paa at fastslaa en Tilstand, som allerede var forhaanden, men dens Hensigt var sikkert at indføre en saadan Ordning, at den politiske og religiøse Ledelse for Fremtiden skulde blive forenet, ved at göre det til en Forpligtelse for de nye Magthavere at bygge og opretholde Templer, hvis Antal för den Tid vistnok

har været meget ringe. Dette har været Anledningen til at de nye Magthavere fik Navnet Goder, hvilket Navn de beholdt, selv om de aldrig byggede noget Tempel eller udøvede nogensomhelst præstelig Virksomhed, hvilket mange af dem faktisk aldrig gjorde, ligesom flere af dem heller ikke udøvede nogen Thingvirksomhed. Præste- og Thingvirksomhed var saaledes ikke Kilden til den politiske Magt, men Ulfljotslovens Hensigt var, at disse Funktioner skulde udgøre en Del af Godernes Virksomhed. Men denne Hensigt blev i Virkeligheden aldrig naaet, idet mange Goder undlod at beskæftige sig med Religions- og Thingvæsen.

§ 3 handler om Godernes Forhold til de gamle norske Adelsfamiljer (og den germanske Ur-Adel); det viser sig nemlig, at netop fra disse stammer det overvejende Antal af de islandske Godefamiljer, og heri bör altsaa den virkelige Kilde til deres politiske Magt søges.

I § 4 undersøges Forholdet imellem Goderne og deres Thingmænd, og denne Undersøgelse giver det Resultat, at dette Forhold har været af omtrent samme Beskaffenhed som i fordums Dage Forholdet imellem de germanske Principes og deres Krigerfølge. Godernes Magt beroede udelukkende paa deres Thingmænd ligesom de germanske Høvdingers paa deres Krigerfølge. "En Magthaver uden Følge var faktisk en Umulighed, thi nogen anden Mulighed til at sikre sig en varig Indflydelse gaves der ikke".

I § 5 drøfter Forf. Godedömmets Særkende og Natur. Det vigtigste Særkende er, at Goden har Thingmænd, der samler sig om ham; og netop dette er den egentlige Basis, hvorpaa Godeinstitutionens Regeringsmagt hviler. Og denne Magt er i den Grad uindskrænket, at alle maa i Principet rette sig efter Godens Bud og Befalinger. "Goderne havde som Indehavere af Regeringsmagten hverken over eller under sig nogen höjere Instants". Dette Forhold fremtræder ikke saa skarpt i Lovene, men Sagaerne giver her bedre Oplysninger om Sædvaneretten, saaledes som denne praktiseredes i det daglige Liv. Og denne Sædvaneret, saaledes som den fremtræder i Sagaerne, viser langt större Slægtskab med den gamle fællesgermaniske Ret end de lærde Juristers Retsregler, som findes opbevarede i Lovbøgerne.

I § 6 viser Forf., at Godernes Magt i ingen Henseende staar i Forbindelse med Besiddelse af Grundejendomme eller Lensherrevæsen, som i saa höj Grad gjorde sig gældende i de fleste germanske Lande. Godernes Herskerstilling skyldtes udelukkende den Magt, som deres Thingmænds Støtte forlenede dem med, idet de ved disses Hjælp kunde tvinge alle andre, som kunde betragtes som deres Undersaatter, til at rette sig efter deres Bud og Befalinger. "Det dobbelte Forhold, hvori man paa Island kunde staa til en Magthaver, som Thingmand og som Undersaat, er heller ikke ukendt i andre germanske Lande. I Norge staar paa samme Maade de almindelige Undersaatter og de Mænd, der er

traadt i et særligt Troskabsforhold til Kongen (handgengnir menn), ligeoverfor hverandre. Og ligesom paa Island er det også i Norge disse sidste, der danner Grundlaget for Kongens Magt, og ved hvis Hjælp denne hersker over de egentlige Undersaatter. Og heller ikke her er Undersaatsforholdet nogen Forudsætning for Indgaaelsen af det særlige Troskabsforhold; thi ogsaa Islændere bliver Kongens haandgangne Mænd og bliver endda foretrukne. Naar man nu hertil føjer, at disse haandgangne Mænd tillige udgør Kongens Krigerfølge, saa bliver det herved i endnu höjere Grad bekræftet, at Thingmandsforhold og Krigerfølge er identiske".

I § 7 skildrer Forf. Godedömmernes Væsen, hvorledes de forenes og udstykkes, i § 8, hvorledes de kunde gaa til Grunde, oprettes, sælges og afstaas, og i § 9, hvorledes de gik i Arv. I § 10 gives der endelig et historisk Overblik over Godemagtens Udvikling, hvor det blandt andet fremhæves, at det ikke er før end i det 12. Aarhundrede, at "Goder" og politiske Magthavere eller verdslige Høvdinge falder fuldstændig sammen eller betegner det samme i Sagaerne.

Afhandlingen bærer Vidnesbyrd baade om solide Kundskaber og et grundigt Studium af den gammelislandske Litteratur og om en betydelig Skarpsindighed. Den indeholder ogsaa mange nye Iagttagelser angaaende forskellige Forhold, som kan faa Betydning for fremtidige Undersøgelser af de paagældende Spörgsmaal. Thi saadanne Undersøgelser har Afhandlingen, trods sine ubestridelige Fortjenester, ingenlunde overflødiggjort. Dens Resultater maa nemlig i flere Henseender betragtes som tvivlsomme, medens den paa den anden Side har rokket saa stærkt ved de ældre Forklaringer og Opfattelser, at man bliver klar over, at disse ikke kan betragtes som fyldestgørende og at fortsatte Undersøgelser derfor tiltrænges. Og netop heri ligger Afhandlingens Hovedfortjeneste.

Hovedindvendningen imod Afhandlingen maa blive den, at Forf. jævnlig synes temmelig dristig i sine Slutninger. Det maa saaledes i höj Grad betvivles, om alle de Mænd, som han vil göre til "Goder", virkelig har været det. At en Mand i en Saga kaldes for "Hövding" kan paa ingen Maade gælde som fuldgyldigt Bevis for at vedkommende har været Gode. Men netop denne Paastand spiller en stor Rolle for Forf:s hele Bevisførelse, og dens Anerkendelse eller Forkastelse kan i höj Grad influere paa Hovedresultatet.

Som et andet Eksempel paa Forf:s Dristighed kan nævnes, at han ikke tager Hensyn til, om hans Skildring af Godeinstitutionen kommer til at staa i Modstrid med Fristatens Love, saaledes som disse findes bevarede i Graagaasen. At Manglen af en Centraladministration til Haandhævelse af Loven kan have medført flere eller færre Uregelmæssigheder, er, som Forf. fremhæver,

höjst rimeligt. Men at disse Uregelmæssigheder skulde blive saa store, som Forf. antager, kan dog næppe antages. Dersom Forf. skulde have Ret i at Godernes Antal var langt större end det i Loven foreskrevne, idet de enkelte Hövdingers Magtsyge medførte, at de efter eget Tykke oprettede nye Godedömmer, saa skulde man dog tro, at dette maatte — forsaavidt de nye Goder opnaaede en virkelig Anerkendelse — have medført en Forandring af Loven i Overensstemmelse med de virkelige Forhold, i Lighed med hvad der skete i Aaret 965, da de nordlandske Goders Antal blev forøget fra 9 til 12. En saadan Forandring af Loven vilde have været uundgaaelig, eftersom Antallet af de med politisk Magt udstyrede Goder netop dannede en Basis for Fristatens vigtigste Institutioner, den Lovgivende Forsamling, Lovretten, og Domstolene. En vilkaarlig Forandring i de politiske Goders Antal maatte derfor have bragt hele Statsmaskineriet i Uorden. Der blev ganske vist ved Femterrettens Stiftelse oprettet 12 nye Godestillinger. Men dette skete ikke vilkaarligt, men i et bestemt Øjemed og ved en Lov, der samtidig oprettede en ny Statsinstitution. Desuden blev disse nye Goder ikke ligestillede med de ældre Goder, ikke udstyrede med den samme politiske Magt som disse.

Det kan imidlertid ikke nægtes, at Forf:s Beviser for at der i Følge Sagaernes Vidnesbyrd virkelig fandtes flere Goder end det i Loven fastsatte Antal, ved förste Øjekast virker i høj Grad overbevisende — selv bortset fra de Personer, som i Sagaerne kun betegnes som "Høvdinge", men som Forf. opfatter som Goder. Men dette kan ligge i den dobbelte Betydning af Ordet "Gode". Dette Ord kan i Sagaerne baade betegne en blot og bar Tempelforstander eller hedensk Præst (*hofgođi, blótgođi*) og en med politisk Magt udstyret Tempelforstander, en Herredsforstander, som vistnok oprindelig har haft Navnet *forráđsgođi*, fordi der med denne Stilling var forbundet *mannaforráđ*. Selve Navnet *"forráđsgođi"* forekommer ganske vist ikke, men at dette har eksisteret synes at kunne udledes af Navnet *forráđsgođorđ*, som forekommer i et Stykke i Hænsa-Þóris Saga, som af flere Forskere menes at stamme fra Are Frode. *"Forráđsgođorđ"* betegner netop det politiske eller verdslige Godedömme i Modsætning til Tempelforstanderskabet. Man har derfor vistnok i den hedenske Tid skelnet imellem to Slags Goder: *forráđsgođar* og *hofgođar* eller *blótgođar*, hvis Antal var langt större end de førstnævntes. Men da der efter Kristendommens Indførelse kun fandtes én Slags Goder (nemlig den førstnævnte Klasse), bortfaldt denne Distinktion og de politiske Magthavere kaldtes nu kun *gođar*. Da kun denne sidste Betegnelse var i Brug den Gang Sagaerne blev nedskrevne, er det ikke saa underligt, at Sagaskriverne anvendte den, hvad enten der var Tale om politiske Goder eller Goder, som blot var Offerpræster eller Tempelforstandere. Og hvis man derfor giver sig til at sammenregne alle de Personer, der af Sagaskriverne betegnes som "Goder"

levende paa samme Tid, kan man let komme til det Resultat, at Godernes Antal var langt större end det i Loven fastsatte. Men dette behøver ikke at være noget Bevis for at Loven i denne Henseende ikke var i Overensstemmelse med de virkelige Forhold, idet der i Loven kun sigtes til en bestemt Klasse Goder, medens Betegnelsen "Gode" i Sagaerne kan anvendes om alle Goder.

Men selv om Dr. Bodens Afhandling saaledes har sine Svagheder og man ikke uden videre kan godkende alle dens Resultater, saa er den dog et saa dygtigt Bidrag til Godeinstitutionens Historie og Udvikling, at den ikke vil kunne forbigaas af nogen fremtidig Forsker paa dette Omraade.

Valtýr Guđmundsson.

G. Schütte: Oldsagn om Godtjod. Bidrag til etnisk kildeforsknings metode med særligt henblik på folke-stamsagn. København 1907 [Disputats].

Forf:s hensigt med denne bog er, som han selv udtrykker det, "at samle og tilrettelægge en del af det kildegrundlag, på hvilket der i fremtiden vil kunne opbygges en skildring af, hvordan vor folkegruppe fra den ældste tid har opfattet sig selv og sine naboer. Det er med andre ord en kildestudie til vor etnologiske folkeliteraturs historie", og undersøgelsen betegnes som en "foreløbig orientering". Her må der særlig lægges vægt på udtrykket "etnologisk folkelitteratur", der forklares som "den etniske overlevering inden optegnelsen" (s. 15). Det er stamsagn, ætteremser, folkeremser (folkeslags opregning), kampskildringer og denslags, som göres til genstand for undersøgelse — et stof, som hidtil har "været luft for litteraturhistorikere"; remsen betegnes som "et mörkt fastland" (s. 116). Det må straks siges at det er forf:s store fortjæneste at have taget dette "interesseløse hverdagsstof" op til grundig behandling og påvist dets betydning, samt de bestemte regler og former, hvori det findes og som det følger. Der kan ikke være tale om her at give en oversigt over hele det vidtløftige stof, forf. behandler, eller hans behandling deraf. Han deler sit arbejde i følgende hovedafsnit: I, "Forgængeres opfatninger" (hvor særlig N. M. Petersens fortjænester fremhæves), II, "Vor etnologiske folkelitteraturs alder og ældste almenpræg", III, "Vor etnologiske folkelitteraturs overlevering" (overleveringens personer, sted, tid, motiver, samt æmnets personer osv.), IV, "Remser og rangforhold"; her behandles vigtige spörsmål om, hvilken plads i opremsningen de vigtigste personer indtager eller hvilken retning der fra den talendes standpunkt følges; det vises, at der i reglen

sluttes med den vigtigste person, den aktive hovedperson — "de egenlige handlingsbærere udmærkes ikke ved forvægt, men ved bagvægt" (med disse to ord betegnes pladsen i spidsen eller i slutningen af remsen eller hvad det nu er). For retningens vedkommende hævdes at den i reglen er enten "østenkås" eller "vestenkås", d. v. s. går fra øst mod vest el. omvendt. Hermed er angiven en vigtig sagnhistorisk af forf. funden og nærmere formuleret lov, som sikkert vil få videnskabelig betydning for behandlingen af det herhenhørende stof. V, "Folkestamsagn" (overleverere, tekstskue, fællesgennemgang, enkeltgennemgang, værdsættelse). Endelig følger et "Tillæg" om forskellige ikke medtagne tekstklasser m. m.

Forf:s udviklinger er i mange henseender interessante og dybtgående og hele undersøgelsen foretagen med en videnskabelig originalitet og energi. I hovedpunkterne må man give ham ret, men til gengæld er der overmåde meget i enkelthederne, der ikke kan bestå for kritik, som helt eller delvis er tvivlsomt eller ligefrem urigtigt. Kilderne har forf. ikke skarpt nok sondret imellem; meget unge sagabearbejdelser eller digte kan ikke have den betydning, som der tillægges dem (som når forf. medtager f. eks. Flatøbogens *godlondum*, der utvivlsomt er fejl for de ældre kilders *þjóðlǫndum*); han benytter digte som Þórsdrápa og de deri forekommende egennavne som bevis for sine teorier, medens det dog er klart, at rækkefølgen af disse egennavne er ret tilfældig og delvis betinget af digtets indhold. Her kunde der anføres mange enkeltheder, der helt må udgå. Heller ikke har forf. altid taget det tilbörlige hensyn til de forskellige håndskrifters læsemåder (hvor det drejer sig om et og samme værk; således er f. eks. *Ritta* i fortalen til Sn. Edda ganske uhjemlet; W har *Picta*, R *Pitta* el. *Ficta*, medens T har *Vitta*, og dette er det rigtige, ɔ: ags. *Wecta*; *p* og *f* er opstående ved fejllæsning af ags. *v*).

Forf:s opfattelse af de forskellige navne i Alvíssmál er ganske sikkert urigtig og tildels vilkårlig; et ord som *sunna* 'sol' er ligesåvel nordisk, eller om man vil urnordisk, som tysk osv.

Af stor interesse er hvad forf. udvikler m. h. t. "fortællerne", hvor det særlig gælder de gamle þulir og skjalde; han holder sig til den fra Müllenhoff stammende opfattelse af þulr-digtningen, der her bestemmes som "vor samlede folkegruppes urdigtning". Herimod er der næppe noget væsenligt at indvende, men når forf. — foruden at opfatte eddadigtene som þulr-digtning — i det følgende giver nogle oplysende tekstprøver, er det vanskeligt altid at følge ham. Især er de fra Jordanes hæntede stykker egnede til at vække mistillid; de gengives af forf. som vers med bogstavrim, således som han mener at kunne skimte sådanne i den supponerede, versificerede gotiske kilde, som Jordanes har benyttet. Her er det jo tydeligt, at grundlaget ikke kan være ret meget andet end gyngende grund, som det er voveligt at bygge noget på; men man skal gærne indrömme at forf. har herunder vist stor

skarpsindighed. Forf:s citater af digte (f. eks. Edvard-eftermælet fra så sen tid som efter 1065; s. 71) passer ikke synderlig godt til hans teorier. Han har atter her ikke tilbörlig sigtet sine kilder og dette mærkes altfor ofte.

Forf. benytter også de gamle love som sine kilder, og det er jo bekendt, at de indeholder eller kan indeholde meget gammelt stof. Det er således også en fortjæneste stærkt at fremhæve dettes betydning. Men her begår forf. nogle unöjagtigheder, som når han helt igennem blander Gutasaga sammen med Gutalag eller betragter den første som en del af den sidste og citerer stadig "Gutalag"; den samme fejl begås, når den norske Borgartingslov betegnes som indeholdende "den norsk-svenske grænsepagt", men med Borgartingsloven har denne pagt intet som helst at skaffe.

Ved den mundtlige disputation blev der bl. a. også af prof. Steenstrup fremdraget flere forskellige fejl og unöjagtigheder i bogen både m. h. t. citeringsmåden (2. hånds citater) og andet; således blev der påvist, at forf:s gengivelser af et par navne som Strabo (Walahfrid) som "Skelöje", eller Maurus (Hrabanus) som "den Sorte" var ganske urigtige; det første er et gammelt slægtsnavn, der ikke beviser noget m. h. t. den enkelte bærers legemsbeskaffenhed; det sidste beror på en opkaldelse (efter St. Benedictus' elev Maurus).

Af særlig betydningsfulde og interessante afsnit af bogen skal i øvrigt det fremhæves, hvor de forskellige gamle stamsagn og stamtavler gennemgås; her påvises skarpt og klart, hvilken rolle tretallet og opnævnere spillede, samt de af forf. anvendte og hævdede betegnelser "-vægt og -kås". At give et referat heraf lader sig ikke i al korthed göre; det hele må læses. Det er i desse afsnit at forf. kommer til at give sin opfattelse af "vor folkegruppes ældste vugge"; han hævder med god hjemmel Skandinavien som denne. Og det er her at forf. drøfter navne som Godtjod og Reidgotaland. Her kunde der være meget at bemærke.

I Eddadigtene findes kun Gođþjóđ, i Vǫluspá, Helreiđ og Gođrúnarhvǫt; i de to sidste betegner navnet sikkert Goternes (Jörmunrekks) land; i Vǫluspá synes det kun at betyde "gudernes folk", ɔ: sammensat med *gođ-*, og bör snarest skrives med lille bogstav. (I forbigående bemærkes — mod forf. —, at valkyrjernes ankomst til "gudefolket" intet direkte har med ragnarök at göre). At *Gođþjóđ* ellers er opståt af *Gotþjóđ* (jfr. got. *Gutþiuda*) betragter også jeg som sikkert; et minde om formen *got-* foreligger mulig i skrivemåder som *got þiodar, gǫtu þjóđar, gautu þj.* i håndskrifter af Hervarars. I det 10. årh. må formen *Gotþjóđ* antages at have været almindelig. På det nævnte sted af Hervarars. bruges ordet om kong Heidreks land, d. v. s. om hvad sagaen i øvrigt kalder *Reiđgotaland*. Navnet *Gođlǫnd* findes kun i det såkaldte "1. Sǫgubrot" [1])

[1]) Foruden i Flat., som anført, hvor ordet beror på en simpel fejllæsning eller misforståelse.

(Fms XI, 413): "En þá váru þessi lǫnd, er Asíamenn byggđu, kǫlluđ Gođlǫnd, en fólkit Gođjóđ". Her er der ganske sikkert kun tale om en sen lærd konstruktion, der er uden betydning for forf:s teorier og formål. *Gođheimar* og *Manheimar* må uden tvivl også lades ude af betragtning; det er ikke let at se, hvorledes disse navne kan sættes i nogen rationel forbindelse med Gotland og Goterne, hvilken betydning man end så tillægger disse navne. Tilbage står ordet Reiđgotaland (s. 177). Den egenlige form er *Hreiđgota-* (jfr Vafþr. og Rökstensverset). Dettes "plads er i den sildige overlevering vaklende", ytrer forf. og siger at det bruges snart om Tyskland, snart om Frankrig, Jylland, Götland. Så galt er det nu imidlertid ikke. Lad os se på kilderne. Snorre — for at begynde med ham — bruger ordet i Hkr (I, 33) i betydn. Gotland, men i sin Edda bruger han det om Danernes land (SnE I, 530), d. v. s. deres fastland, ɔ: Jylland, jfr fortalens bestemte ord (þat heitir nú Jótland, er þá var kallat Reiđgotaland). Modsætningen er *Eygotaland*. Dette står også i Hervarars. i Haukr Erlendssöns afskrift (udg. 359) samt i Fms I, 116 (= Snorres fortale).

Men til det samme fører også bemærkningen i Hervarars. "Vindland er næst liggr Reiđgotalandi"; *næst* betyder "nærmest syd for"; Reiđg. er også nordfor Húnaland og Saxland; mellem det (v. l. Gotaland) og Húnaland er Myrkviđr; her er det tydeligt, at Reiđg. er Jylland. (Når det derimod hedder, at "Reiđg. og Hunaland nu kaldes Tyskland", står dette ikke i noget respektabelt håndskrift). I Sǫgubrot (Fas. I, 366) hedder det om Ivarr Vidfadme, at han kom "østfra til Reiđg. og lægger til ved Sælland" (s. 368), hvorfra han rejser sydpå til Reiđg.; her kan Jylland også menes, hvilket stemmer med beskrivelsen i Knytl. Kap. 32: "nordfor Sælland er Øresund, men Jylland ligger "hit syđra međ hafinu". S. 375 nævnes Hildebrand som konge i Reidg., der modsættes Sverrig og Danmark. Her kunde der synes at foreligge en modsigelse. I Ragnarss. þ. (Fas. I, 347) hedder det, at Ragnars sönner "underkastede sig Sælland, Reidg., Øgoternes land og Øland"; her er R. uden tvivl Jylland. Det samme må hævdes for et sted i Flatøbogen (I, 25), hvor Lofđe siges at have erobret Reidg., men hans efterkommer er Eylime, Hjördis' fader, men hans rige henlægges, som bekendt, ellers til Jylland. Bortset fra et par steder til, der ganske stemmer med Snorre og Hervarars., er der, såvidt jeg ser, kun et eneste sted, der tyder på en anden opfattelse, nemlig Fms. XI, 414 i det förnævnte "1. Sǫgubrot": "En austr frá Polena er Reiđgotaland, ok þá Húnaland, Saxonía eđa Germanía, þat kallast nú Saxland". Efter sammenhængen skulde her Húnaland og Saxland være endnu længere mod øst end Polen og Reiđg., men dette strider så afgjort mod alt hvad der ellers kendes af geografiske forestillinger hos Islænderne, at *austr* må være en fejl for *vestr*. Alligevel bliver her forestillingen om Reiđg.s beliggenhed forskellig fra den der råder alle de øvrige

nævnte steder ene med undtagelse af det sidste sted i Sǫgubrot af fornkonungum (Fas. I, 375), der synes i slægt med det anførte. Det såkaldte "1. Sögubrot" er nu næppe nogen pålidelig kilde, det er et sent sammenflikket arbejde. Et er altså sikkert, at den isl. litteratur — med undtagelse af disse to steder — identificerer Reiđgotaland med Jylland. Mangfoldigheden er således langt fra så stor som forf. hævder. Men hermed er naturligvis intet bevist m. h. t. den oprindelige og egenlige betydning af Reiđg.; det hænger sammen med spörsmålet om, hvem Hreidgoterne egenlig var, men det skal jeg ikke komme ind på her [1]).

Jeg slutter med at ønske forf. til lykke med den her omtalte bog; trods sine ikke få fejl og unöjagtigheder, trods sine mange uholdbare påstande, der jo også er ret undskyldelige i et første forsøg på det behandlede område, indeholder den utvivlsomt meget rigtigt og godt og den vil sikkert virke opmuntrende og vækkende. Måtte det forundes den originale og energiske forsker at føre sine undersøgelser og studier ang. disse interessante æmner videre.

Januar 1908.

Finnur Jónsson.

"Konungs annáll 'Annales islandorum regii' Isländska handskriften n:o 2087 4:to i den gamla samlingen på det stora kungliga biblioteket i Köpenhamn i diplomatariskt avtryck utgiven av H. Buergel Goodwin". Uppsala 1906. 44 s. + 44 bl. + 2 s. + 4 planscher (typlistor).

Det föreliggande arbetet är synbarligen avsett att vara den noggrannaste edition av en fornnordisk text, som hittills med typografiska hjälpmedel åstadkommits. I anslutning till ett uttalande av K. Gíslason [2]) har utgivaren sökt tillämpa den principen "att varje typ i avtrycket skulle motsvara ett tecken i handskriften ock typens ställe någorlunda noggrant ange, var den motsvarande bokstaven bör sökas i originalet" (förordet s. 11).

---

[1]) Det skal her bemærkes, at *Gauđþjóđ* aldrig findes, men *Gauđland* findes et steds i Odds Ólafss. i AM. 310, men hermed menes Gautland, ɔ: Vester-Götland.

[2]) "Í fyrsta lagi ætti ađ prenta allar helztu skinnbækur án þess ađ neinu væri breytt, svo ađ blađsíđa svarađi blađsíđu, lina línu, orđ orđi, stafur staf, band bandi, púnktur púnkti, og allt eptir því; þess kyns útgáfur eru nauđsynlegar handa þeim, er leggja stund á máliđ, en hafa ekki sjálf handritin". Um Frumparta etc. s. II (1846). Uttalandet, som innebär en mycket berättigad gensaga mot den tidens utgivningsprinciper, användes av utgivaren som motto.

Den nämnda principen kan naturligtvis, åtminstone på den typografiska teknikens nuvarande ståndpunkt, icke strängt följdriktigt tillämpas. Det återstår alltid mycket av originalets beskaffenhet, som ej alls eller blott otillfredsställande kan återges. Så saknar man t. ex. möjlighet att i tryck framställa annat än de grövsta variationerna av en viss typ med avseende på form eller storlek. Svårigheten att i vissa fall skilja mellan minuskel och majuskel eller mellan versal och kapitäl gör den i avtrycket använda typen beroende av utgivarens subjektiva uppfattning. Vid angivande av avstånden mellan bokstäver och ord eller av akcenters och förkortningsteckens placering m. m. är man alltför bunden av de begränsade typografiska resurserna för att uppnå ens något så när exakta resultat. Man kan icke ge någon föreställning om utseendet av de olika skrivarnas stilar; endast på rent mekaniskt sätt, genom användning av större och mindre stilsorter eller av kursivering osv., kan man beteckna, att olika stilar föreligga. För att nu icke tala om de enskilda penndragens karaktär, bläcket osv.

Dessa svårigheter ha naturligtvis icke heller kunnat övervinnas av det förevarande arbetets utgivare: "i själva petitraden [1]) nödsakades man att gå den även äljest oundvikliga kompromissvägen att icke skilja mellan större ock mindre stilar" (förordet s. 12); "stundom är det omöjligt att avgöra om man har en minuskel eller en versal framför sig t. ex. vid h ock H, j ock J, k ock K, p ock P" (förordet s. 23); "storleken [av B-majuskeln] varierar så starkt, att jag bara i några enstaka särskilt tydliga fall vågade använda kapitäler i avtrycket" (förordet s. 25); [F är i den isl. texten en förstorad ags. f-typ] "ofta så litet förstorad, att det här, som äljest ofta i hds:n kan bli tvivel om det står majuskel eller minuskel" (förordet s. 27); kapitäl-o och -y ha ej i texten kunnat återges osv.

Det är således uppenbart, att ett med typografiska medel åstadkommet textavtryck, om än så noggrant, icke kan ersätta hskr., då det gäller paleografiska studier, utan att dess uppgift måste inskränka sig till att vara den att bilda grundlag för språkliga undersökningar. Men om så är, kan man hysa berättigade tvivel, om icke en sådan noggrannhet som den, med vilken utgivaren här sökt återge originalet, i själva verket till stor del är bortkastad möda och kostnad. Mig synes en text uppfylla alla berättigade krav på noggrannhet, om denna blott är sådan, att man icke på någon punkt lämnas i tvivel om vad som faktiskt föreligger i originalet, så snart det är fråga om något som har språklig betydelse. Härtill hör, att olika typer

---

[1]) Texten har för åstadkommande av flera kombinationsmöjligheter satts i två rader för varje rad i originalet, en korpusrad och en petitrad, den senare för akcenter, prickar, förkortningstecken, småbokstäver och tillägg över raden.

i orig. motsvaras av särskilda typer i avtrycket, för så vidt som de ha eller blott kunna misstänkas ha olika ljudvärde; att alla akcenter utsättas (även över *i*); att alla förkortningstecken betecknas vart på sitt sätt; samt naturligtvis, att inga som helst rättelser göras av något slag. Däremot synes det mig icke nödvändigt att ha olika typer för bokstavsformer, om vilka det ej kan antagas, att de representera olika ljudvärden, t. ex. lat. och ags. *f*, lat. och ags. *v*, inljuds- och slut-*n* (n, ŋ), de olika r-formerna (r och ꝛ), vissa s-former (ex. ʃ och S) m. m. Icke heller behöva förkortningstecknen återges med tecken, som efterlikna hskr:s, utan kunna utan skada upplösas med kursivering (genom kursiveringen förebygges ju, att utgivaren rubbar objektiviteten i avtrycket, då det naturligtvis förutsättes, att det i den inledande beskrivningen av hskr. redogöres för huru de olika förkortningstecknen återges i avtrycket). En sådan "enklare" text vågar jag t. o. m. anse ha företräde även för språkforskaren framför den av det andra slaget: den är vida lättlästare, utan att därför ge mindre än denna, och sparar således både tid och möda.

Även om man gillar den noggrannare principen, synes det mig innebära en överdrift, då utgivaren här vid vissa bokstäver söker närma sig även till originalets form i st. f. att använda det vanliga lat. alfabetet (så vid *d, E, H, K, M, N, t, T*), i synnerhet som han vid de flesta andra icke kan och vid somliga, t. ex. *D*, *F*, icke bryr sig om att försöka en dylik efterhärmning. Alldeles onödigt förefaller det att skilja på x och χ (ett tecken som f. ö. ej exakt motsvarar originalets) och rent av vilseledande att använda tre olika tecken för förkortningen av *con-* (i synnerhet som variationerna icke äro så stora, som avtrycket härigenom ger vid handen; jfr typlistan).

Väljes en så noggrann princip som den utgivaren valt, så måste man emellertid, om icke hela företaget skall bli meningslöst, fordra full konsekvens och absolut felfrihet. Tyvärr brister det här föreliggande arbetet i båda dessa avseenden. Vad det förra beträffar, anmärker utgivaren själv s. 44 noten i förordet de inkonsekvenser, som under tryckningen råkat inkomma rörande den streckade *p*-typen, *d*- och *đ*-typerna och *ø*-typen. Ytterligare några saker kunna tilläggas. Utgivaren skiljer t. ex. de båda formerna av *A*-versalen, men icke, som man med lika stor rätt kunde vänta, de båda *F*-versalerna (såväl den ena *A*-formen som den ena *F*-formen förekommer blott i en viss ställning; jfr förordet s. 25 o. 27). Han skiljer vidare mellan två *x*-typer (jfr ovan), under det att han för andra bokstäver, som förete lika stora variationer, t. ex. *z* och ags. *v*, har blott en typ. En verklig brist synes det mig vara, att utgivaren icke skiljer förkortningstecknen för *hann* och *hanns*, *konung(r)* och *konungs*, *þat* och *þess*. Av enskilda fall kan nämnas, att i *lovis* 27 r 15 borde *l* ej återgetts med minuskel, då typen trots sin ringa storlek tydligt skiljer sig från

minuskeln genom ett litet sidostreck nedtill till vänster, vilket minuskeln alltid saknar (jfr typlistan).

Av större betydelse äro emellertid de fel, som förekomma i avtrycket. Utom vad utgivaren själv rättat i förordet s. 44, har jag vid en jämförelse med originalet å Kgl. Bibl. i Köpenhamn antecknat följande:

3 v 13		har avtrycket *oiū*,	originalet *o̅i̅ū*;
7 v 9		„ „ i årtalet *dcclij* akc. över *l* och *i*,	orig. över *i* och *j*;
7 v 10	(över raden)	har avtr. *h*,	orig. *h̄* (hanns);
7 v 16		„ „ *ébréscrā*,	„ *ébréscra*;
13 r 51		„ „ *þesum*,	„ *þessum* [1])
21 r 52		„ „ *þesa*,	„ *þessa* [1])
21 v 22	(över raden)	„ „ *tapez*,	„ *tapet* (felskrivning för *capet*);
21 v 41		„ „ *knútr*,	orig. *knutr* (utan akc.);
21 v 43	(över raden)	„ „ *hinvm*,	„ *hínvm* (med akc.);
21 v 45		„ „ *Benedict*,	„ *Benedict*us;
23 v 38		„ „ *skalahollti*,	„ *skálahollti*;
23 v 39		„ „ *sampykki*,	„ *samþykki*;
24 r 36		„ „ *os*,	„ *oss* [1])
25 r 37		„ „ *vigdr*,	„ *vigđr*;
25 v 26		„ „ *Valgerdr*,	„ *Valgerđr*;
26 r 47		„ „ *mesv*,	„ *messv* [1]);
26 v 5	(över raden)	„ „ *lopta*,	„ *lopti*;
27 v 18		„ „ *crosađr*,	„ *crossađr* [1]);
27 v 39		„ „ *croseyivm*,	„ *crosseyivm* [1]);
28 v 2		„ „ *Thorlácsmesa*,	„ *Thorlácsmessa* [1]);
32 v 49		„ „ *Skvla*,	„ *Ꞩkvla*;
37 r 36		„ „ *vtanfđ*,	„ *vtanferđ*;
37 r 37		„ „ *islandı*,	„ *ıslandí* (med akc. över det sista *i*-et);
37 r 42		„ „ *frostvþingsbók*,	orig. *-bok* (utan akc. [2])).

Av de uppräknade sidorna ha 7 v, 21 v och 37 r genomgåtts fullständigt ord för ord. På de övriga ha felen tillfälligtvis anträffats vid en flyktigare granskning. Beräknat efter det antal, som på de tre nämnda sidorna förekommer, skulle emellertid antalet fel i hela texten uppgå till bortåt 300, vilket naturligtvis är ett alldeles för högt tal, för att editionen skall kunna anses tillfreds-

[1]) Jag återger här med *ss* originalets "3-dragstyp" (jfr förordet s. 32).

[2]) Möjliga spår av akc. äro i varje fall så svaga, att akc:s utsättande utan anmärkning är oriktigt.

ställande. Att några, eller kanske de flesta, av dessa fel blott äro tryckfel, förbättrar ju icke saken från läsarens synpunkt [1]).

Texten föregås av ett omfångsrikt förord, i vilket utgivaren, efter att mera i förbigående ha påpekat hskr:s betydelse i språkligt och historiskt hänseende, i korthet redogör för dess ålder, redaktör, öden, avskrifter av densamma, editioner, principerna för det föreliggande verket m. m., och därefter lämnar en utförlig beskrivning av hskr:s yttre beskaffenhet, de olika "händerna" osv. och slutligen, den omfångsrikaste och viktigaste delen, en detaljerad redogörelse för "första handens" paleografi.

Det synes mig, att man kunde ha skäl att önska, att proportionen mellan dessa olika delar av förordet delvis varit en annan än den nu är. I vissa fall är noggrannheten och utförligheten mindre viktiga saker onödigt stor. Så egnas t. ex. icke mindre än 2 $^1/_2$ sida åt en fullständig uppräkning av alla hål och springor i pergamentet, 3 sidor åt teckningar och tillägg i hskr. av rent utvärtes natur och väl många rader åt en beskrivning av pergamentets färg s. 14 och åt redogörelsen för första handens bläck, pennombyten m. m. s. 22. I andra och viktigare fall är framställningen stundom alltför knapphändig. Detta gäller t. ex. den tämligen ytliga karakteristiken av redaktören s. 4 (jfr Finnur Jónssons analys av källorna i Den oldn. og. oldisl. litt. hist. 3: 74) [2]) och framför allt redogörelsen för de olika skrivarna s. 18 ff. Utgivaren står här i mångt och mycket i opposition mot de resultat, till vilka Storm kommit i sin edition av annalerna (Islandske annaler s. XI ff.), och man hade därför väntat sig en fullständig och motiverad, helst tabellariskt uppställd jämförelse mellan Storms "händer" och vad som av hskr:s olika delar tillhör dem å ena sidan och utgivarens å den andra. Såsom det nu är, kan man blott genom en mycket mödosam jämförelse mellan den givna redogörelsen och noterna under texten samt Storms beskrivning (ovan a. st.) bilda sig en riktig och detaljerad uppfattning om avvikelserna mellan Storms mening i denna punkt och utgivarens. Ernåendet av en dylik uppfattning omöjliggöres dessutom delvis därigenom, att utgivaren själv icke är konsekvent i sina åsikter beträffande de olika händerna. Så anger han s. 14 v not, att å nämnda sida i högra bladhörnet står *AH* med en hand som eljest endast fullklottrat tomma ställen på bl. 43 v och 44 r; bl. 42 v

---

[1]) Att så är händelsen, framgår i ett par fall av förordet. Så beträffande 3 v 13 *oīū* (förordet s. 36 riktigt), 24 r 36 *os* (förordet s. 32 riktigt).

[2]) I samband härmed kan påpekas, att den princip utgivaren, förordet s. 19 f., tror sig ha funnit för första handens användning av de olika språken, näml. att anteckningar om "exotica" och kyrkohistoriska händelser (utom sådana rörande förhållandena i Norden) göras på latin, anteckningar om inhemska händelser på isländska, utan tvivel är oriktig. Redan de många undantag, som utgiv. nödgats uppställa, tala emot antagandet av denna i sig själv föga troliga, mekaniska regel. F. Jónsson lämnar ovan a. st. en tillfredsställande förklaring av förhållandet.

not uppges emellertid, att samma hand även där ritat ett par meningslösa tecken. Bl. 18 v 7 not omtalas "en yngre kursivhand, som eljest ej förekommer i handskriften"; bl. 23 r o. 30 r omtalas emellertid tillsatser gjorda "av den bl. 18 v 7 i noterna omtalade eller en samtidig yngre kursivhand". S. 19 i förordet anser utgivaren, att av tilläggen bl. 23 r i övre margen blott första raden är av "första handen", bl. 23 r not däremot, att båda raderna äro det. Ännu mera villsam blir saken för läsaren därigenom, att utgivaren egendomligt nog i noterna nästan genomgående begagnar sig av Storms beteckningar för de olika händerna i st. f. sina egna [1]).

Väl summarisk är också utgivarens kritik av Storms edition, förordet s. 9 f. Man får av framställningen där den uppfattningen, att Storms edition, frånsett de olikheter som grunda sig på de olika utgivningsprinciperna, skulle i jämförelse med den här föreliggande lämna åtskilligt övrigt att önska. Så är dock näppeligen fallet, ehuru ett och annat läsfel (t. ex. *góđi* 22 v 9 o. 20 för *góđr*) kunnat rättas. Man kunde emellertid haft skäl att vänta en fullständig redogörelse härutinnan.

På tal om förordets plan och uppställning vill jag tillåta mig en anmärkning om förhållandet mellan detta och noterna under texten. S. 12 i förordet säges, att noterna blott avse textens fullständigande med hjälp av pappershskr:na. I enskilda fall skulle dessutom omtalas tvistiga typer o. d. Enl. s. 21 i förordet åter skulle i noterna (och b l o t t i dem) omtalas även de "moderna" händernas "kråkfötter". Bl. 6 r not har utgivaren ändrat mening och vill behandla alla dylika anteckningar "i sammanhang på det vederbörande stället i förordet" (vilket i c k e skett). Detta hindrar nu åter icke, att i noterna till 14 v, 15 v, 20 r, 39 r dylika saker verkligen omtalas. S. 19 i förordet hänvisar utgivaren till noter s. 9 v 42, 10 r 36, 21 r 47 rörande vissa tillägg under texten, men noterna i fråga innehålla ingenting härom. Bl. 20 v not hänvisas till "vederbörande ställe" i förordet rörande *ǫ* : *o* som tecken för *u*-omljud av *a*, men "vederbörande ställe" i förordet lämnar ingen upplysning. Dylika inkonsekvenser äro naturligtvis rätt besvärande för läsaren.

I detta sammanhang kan slutligen nämnas, att en paleografisk redogörelse helt och hållet saknas för andra händer än "första" [2]). Detta förhållande låter sig nog försvaras på grund av den dominerande ställning denna hand intager både kvantitativt och med avseende på sin språkliga betydelse, men man hade dock väntat, att utgivaren omtalat och motiverat denna sak. — Endast på få

---

[1]) Huruvida utgiv. överallt har rätt gentemot Storm i sin uppfattning av skrivareförhållandena, är en fråga som jag naturl. efter en jämförelsevis flyktig granskning icke vågar uttala mig om. I åtskilliga fall har han det otvivelaktigt. Ett och annat synes lämna rum för tvekan.

[2]) Om man undantar några spridda notiser s. 20 ff.

ställen har jag eljest funnit, att något utelämnats, som enligt utgivarens principer bort medtagas. S. 38 i förordet saknar man dock ett omnämnande av förkortningen *ħc* (t. ex. 7 r 2), s. 41 av akcentens frånvaro i *ar* 7 v 20, samma sida en förklaring av akcenterna i *ǵŕa* (gratia) 6 r 24, bl. 7 v not ett omnämnande av att *a* i *fiorđa* rad 3 nästan täckes av ett papper i falsen.

I detaljerna förekomma åtskilliga inadvertenser och motsägelser, som synas vittna om bristande överarbetning före den slutgiltiga redigeringen eller om att utgivaren ofta ändrat mening under själva tryckningen av arbetet. S. 4 i förordet opponerar sig utgivaren mot F. Jónssons åsikt (Den oldn. og oldisl. litt. hist. 3: 74), att tilläggen i tomrummen från och med år 1279 skulle uteslutande vara gjorda av annan hand än "första", och hänvisar i en not till vissa ställen, som tydligt skola härröra från första handen. Ett par av dessa hänvisningar, till 41 r 14 ff. och 22 f., äro emellertid rätt olyckliga: i noterna till dessa ställen säger utgivaren näml. tvärtom, att de äro "skrivna senare med något mindre stil, men snarare av en annan samtidig hand än av själva första handen". Läsaren lämnas således i okunnighet om, vilket som är utgivarens slutgiltiga åsikt. — S. 28 i förordet omtalas, att typen *i* användes för *y* i *cicli* och *Sinodus*. Det är väl dock här icke blott tecknet, utan även ljudet *i* som föreligger. — S. 30 i förordet påstår utgivaren, att *p*-typen till skillnad från alla andra typer med under raden räckande stapel har högerböjd svans. Han har härvid tydligen glömt, att enahanda är förhållandet med *y*-typen (jfr förordet s. 34 och typlistan). — S. 33 i förordet står på tal om *v*-typen: "I fall som *Edvigus* 20 r 47 m. fl. föreligger kanske inhemskt skrivsätt i latiniserade namn". Vad utgivaren här menar, förstår jag icke. Det "inhemska skrivsättet" använder ju ags. *v*. Utgivaren kan väl här icke med inhemskt mena latinskt? Att skrivaren här, såsom utgivaren alternativt föreslår, velat skriva *w*, finnes ingen anledning att antaga, då detta tecken i det jämförda namnet (*Ceolwlf* 15 v 18 osv.), har betydelsen *vu*, icke bet. av enbart *v*. Detta synes icke ha observerats av utgivaren.

En särskild grupp av inadvertenser har synbarligen uppstått därigenom, att texten jämförts med originalet, sedan förordet redan var tryckt. På grund härav kvarstå i det senare oriktiga uppgifter beträffande enskilda textställen, under det texten har det rätta. Ex.:

enl. s. 28 i förordet står 21 v 48 *jarl*; texten har riktigt *Jarl*;
" s. 37 " " " 5 v 3 *nostro*; " " " *nostra*;
" s. 39 " " " 7 r 2 *numerum* (er förkortningst.);
texten har riktigt *numerum* (*er* utskrivet);
enl. s. 39 i förordet står 4 r 5 *creatus* med förkortn.-tecknet för *re*

lika med det vanl. förkortn.-tecknet för *er*; texten har riktigt samma ord med förkortningstecknet för *re* bestående av ett över raden skrivet *e*;

enl. s. 39 i förordet står 20 v 14 *fyrir*; texten har riktigt *firir*;
" s. 41 " " " 18 v 9 *føddr*; " " " *fǿddr*;
" s. 43 " " " 27 v 5 *í iórsalannd(!)*; " " " *iórsalalannd*.

I förordet och noterna förekomma dessutom icke så få tryckfel. Av utgivaren icke anmärkta sådana har jag tillfälligtvis antecknat ett 40-tal, men antalet är helt visst större. Av dessa äro naturligtvis en del alldeles oförargliga. Något större betydelse ha några andra, såsom t. ex. s. 43 i förordet rad 3 nedifrån det oriktiga 3 r 14, som bör utgå, och bl. 36 r noten "de sista typerna av r. 41" i st. f. "... av r. 40 o. 41". Till verklig skada för bokens användbarhet äro slutligen de många felaktiga hänvisningar, som på detta sätt uppstått. Så står s. 16 i förordet rad 1 uppifr. 14 v för 15 v; s. 19 rad 12 nedifr. 22 r 40—42 för för 22 r 40, 43; s. 32 rad 16 nedifr. 9 r 30 för 9 r 29; s. 34 rad 8 uppifr. 27 v 46 för 27 r 46; s. 34 rad 14 nedifr. 25 r 15 för 25 v 15; s. 38 rad 3 nedifr. 21 v 54 för 21 r 54; s. 41 rad 7 uppifr. 23 v 33 för 23 r 33; s. 42 rad 3 uppifr. 24 r $^{12}/_{13}$ för 24 r $^{13}/_{14}$; s. 42 rad 8 nedifr. 30 r 15 för 30 r 25. I en del fall har jag ej alls kunnat återfinna stället: s. 4 not 8 hänvisning till 4 v 13 ff., 16 ff.; s. 37 rad 9 uppifr. till 4 r 9, samma sida rad 17 uppifr. till 4 v 16; samma sida rad 5 nedifr. till 7 r 4; s. 41 rad 6 uppifr. till 9 v 17; s. 41 rad 17 nedifr. till 20 v 19, 25, 40; s. 43 rad 10 uppifr. till 27 r 26; s. 43 rad 6 nedifr. till 30 v 34. Då det naturligtvis endast är ett relativt fåtal ställen jag slagit upp och kontrollerat, torde man av det anförda ha skäl att antaga, att procentantalet felaktiga hänvisningar är betänkligt högt.

Jag kan till sist icke underlåta att säga ett par ord om avhandlingens språk. Utgivaren har, ehuru som bekant utländing, begagnat sig av svenskan, och det måste på det hela taget medgivas, att han behärskar densamma jämförelsevis bra. Åtskilliga oriktigheter och otympligheter i böjning, vändningar och ordförråd förekomma dock helt naturligt. Jag kan ej här upptaga utrymmet med en större samling exempel. Bland mera stötande osvenskheter kunna dock anföras: s. 4 "det översinnliga" i st. f. "det övernaturliga"; s. 8 "denna" för "denne" (om person); s. 12 "Sådana funnits säkert .." (början av en huvudsats); s. 15 "likaledes som" i st. f. "liksom"; s. 17 "tör" i st. f. "törs". En inkonsekvent användning av sing.- och plur.-former av verbet efter pluralt subjekt är likaledes rätt stötande för läsaren.

Som slutomdöme om arbetet måste beklagligtvis — trots den stora möda och flit som utgivaren synbarligen nedlagt därpå

och trots obestridliga förtjänster särskilt med avseende på den utförliga och noggranna paleografiska beskrivningen — sägas, att det icke fullt uppfyller de krav man är berättigad att ställa på detsamma. Det är att hoppas, att den ljud- och formlära, som utgivaren s. 5 not i förordet utlovar, måtte kunna ge anledning till ett gynnsammare omdöme.

Lund 1908. **Emil Olson.**

Zur Crymogæa.

Zu den von Kålund Arkiv 23, 129 aufgeführten bekannten Exemplaren der Heringschen Ausgabe von 1614 kann noch das genannt werden, das die Erlanger Universitätsbibliothek besitzt in einem Sammelband mit der Signatur *Hist. 963*[f]. Diesem Exemplar fehlen alle von Kålund genannten Beilagen, also vor allem auch das Druckfehlerverzeichnis, genau wie demjenigen unserer Bibliothek von der Ausgabe ohne Jahr [1609] in dem Sammelband *Hist. 965*[a]. Beide bestehen also bloss aus dem Titelblatt, der unpaginierten *Epistola dedicatoria* und der *Ad candidum Lectorem ... Præfatio* sowie dem Text. Die beiden letztgenannten Stücke haben eine durch beide durchlaufende Seitenzählung mit den vielen Fehlern, die Kålund aaO 212 aufführt.

Auf den Titelblättern dieser beiden Ausgaben weichen aber die Typen nicht nur in der Form, teilweise auch in der Grösse etwas von einander ab, sondern die Heringsche Ausgabe von 1614 kennt im ganzen Titel für *u* und *v* nur das Zeichen V, die von Philipp ab Ohr dagegen schreibt in dem Worte RERUM U, sonst auch überall V. In der Angabe des Druckorts *Hamburgi* dagegen haben beide Ausgaben nur U, trotzdem dieser Name in Versal gedruckt ist.

Übrigens ist im Titel beider Ausgaben das Wort *Crymogæa* nicht mit Ligatur Æ gedruckt sondern mit AE, allerdings ohne das Spatium, das sonst stets zwischen zwei Buch-

staben gelassen ist. Im Texte des Buches aber steht immer *Crymogœa* mit *œ*.

Während in der undatierten Ausgabe Philipps von Ohr Titel und Epistola dedicatoria selbstverständlich auf das gleiche Papier gedruckt sind wie der Text, ist das Papier des Neudrucks dieser 4 Blätter in der Ausgabe von 1614 etwas stärker, und die wagrechten Wasserlinien, 7 auf jeder Seite, sind viel schwächer und liegen um etwa 2 mm näher an einander als im alten, etwas dünneren Papier des Textes.

Ein Wasserzeichen konnte ich bei keiner der beiden Ausgaben im Papier entdecken.

Anhangsweise mag hier beigefügt werden, dass in dem Sammelband *Hist. 963[f]* hinter der Crymogæa das Specimen Islandiæ Amstelodami 1643 folgt, und dass unsere Bibliothek unter *Hist. 963[c]* auch diejenige Ausgabe von Stephanius' Tractatus varij besitzt, in der Arngrimi Ionae Tractatvs de Islandicæ gentis primordiis von Seite 356 bis zur Mitte von Seite 500 reicht.

Erlangen, den 20. Februar 1908.

August Gebhardt.

Lytir,

En hittills förbisedd fornsvensk gud.

(Förberedande meddelande.)

Den i Flateyar-bók, Del. 1, s. 577—581, intagna fantastiska berättelsen *þáttr Hauks Hábrókar* grundar sig säkerligen delvis på gamla historiska sägner (Munch, *Det norske Folks Historie*, I: 1: 581, finner detta "nok muligt"). Till den kärna af sanning, som finnes i sagan, räknar jag berättelsen om att en gud vid namn *Lytir* dyrkats af en Upsalakonung. Jämför fornsvenska ortnamn som *Lytislund(a)* och *Lytisbergh*.

Djursholm april 1909.

L. Fr. Läffler.

Kritiska anmärkningar till frågan om *a*-omljudet.

Som bekant brukade man ännu under de sista decennierna av förra århundradet uppfatta *a*-omljudet såsom en urgermansk företeelse och formulera regeln för detta omljud på *u* sålunda: på urgermansk tid övergår *u* till *o*, när *ă*, *ō* eller *ǣ* följer i nästa stavelse, så vida icke antingen nasal konsonant + annan konsonant eller *i̯* står mellan *u* och den *a*-omljud verkande vokalen.

I Beiträge XXIII (1898), 484 ff. publicerade jag en avhandling, som behandlade *a*-omljudsfrågan och därmed sammanhängande spörsmål. Jag sökte där ådagalägga, att *a*-omljudet icke (åtminstone icke helt och hållet) är en urgermansk företeelse, utan att det troligen inträtt, först sedan det urgermanska språket klyvts i skilda språk; att således *a*-omljudet inträtt dels i det urnordiska språket, dels i det (ur-)västgermanska språket.

Vidare sökte jag visa följande beträffande *a*-omljud på *u*. När *a*-omljudet under tidig urnordisk tid inträder t. ex. i **hurna* > *horna*, kvarstod *u* tills vidare framför *m*, *n* (t. ex. i **sumaraʀ*). Först sedan andra stavelsens *a*-ljud synkoperats i nom. pl. **sumaraʀ* > *sumraʀ* etc., inträdde *a*-omljudet i sent urnord. tid i ljudgrupperna *-uma-*, *-una-* (**sumarʀ* > *somarʀ* etc.), under det att ljudgruppen nasal + konsonant (*m* eller *n* + konsonant) alltjämt hindrade *a*-omljudets inträdande (alltså ljudlagsenligt pl. *sumrar*).

I de fornnord. språken verkades *a*-omljudet blott av ett

verkligt *ă*, men däremot icke av *ō* eller *ǣ* eller av det ur *ǣ* utvecklade *a*-liknande ljud, som i de fornnord. literaturspråken utvecklades till *e*, *i* (t. ex. i nom. sg. *fluti*). Växlingen *o* : *u* i feminina *n*-stammar (*hola* : *hula* etc.) beror därpå, att, sedan nom. sg. **hulō* blivit till *hula*, detta genom *a*-omljud utvecklades till *hola*, under det att gen. sg. **hulōnn* etc. gav *hulu*.

Framför *ggw* (*brugginn* etc.) inträder intet *a*-omljud. När urnord. **wulfaʀ* blivit till isl. *ulfr* fsv. *ulver*, så beror det därpå, att det föregående bilabiala *w* i förening med efterföljande *lv* förhindrade omljudets inträdande i fortisstavelser [1]), under det att *a*-omljudet däremot under dessa förhållanden verkades i semifortis-stavelser (*Bryniolfr* etc.).

Sedan en ljudlagsenlig växling *o* : *u* uppstått i ett och samma ord (samma stam), reglerades i fornsvenskan (åtminstone dialektiskt; i Upplandslagen) användningen av dessa vokaler sålunda: Man hade en bestämd tendens att använda *o* framför högt supradentalt *r* i ljudgrupperna *rđ*, *rt*, *rn* (och merendels också annars framför *r*) ävensom framför *lk*, *lm*: *borþ*, *skortæ*, *forn*, *folk*, *holmbær*, *þoræ* etc. I fall *o* icke krävdes enligt denna regel, så gjorde sig en annan tendens gällande: vid valfrihet mellan *o* : *u* brukas gärna *u* efter labialerna *b*, *f*, *m* och de labialiserade *g* (*r*, *h*?) : *bukkær*, *fughl*, *mun*, *guþ*, (*brut*, *hughær* etc.). — I isländskan normeras bruket av *o* : *u* delvis på likartat sätt.

Även förhållandet mellan ändelse-vokalerna *a* : *i* i pass. part. (got. *bundans* : isl. *bundinn* etc.) sökte jag utreda, en fråga, som i själva verket intimt sammanhänger med spörsmålet om *a*-omljudet. Jag sökte å daga lägga, att (i motsats till hvad vanligen antogs) *i* i isl. *bundinn brostinn* etc. ljudlagsenligt utvecklats ur äldre *a* enligt ljudlagen: på sen

[1]) Alternativt förklarades *ulfr* så, att *a*-omljudet inträdde i **wulfaʀ* > *wolfaʀ*, men att, vid valfrihet mellan *o* (i vissa kasus) och *u* (i andra kasus), *u* valdes (till följe av de omgivande ljudens starkt labiala karakter).

urnord. tid övergår *a* i infortis-stavelse till *e* (senare *i*) framför *n* + konsonant.

Dessa mina i Beiträge motiverade och nu refererade åsikter hava (mer eller mindre fullständigt) blivit akcepterade av flera forskare.

Emellertid har nyligen Hultman i en mycket vidlyftig exkurs till sitt stora och förtjänstfulla arbete Hälsingelagen och Upplandslagens ärfdabalk i Cod. Ups. B 49 (Helsingfors 1908) underkastat frågan om *a*-omljudet i de nordiska språken en vidlyftig undersökning. Den i fråga varande exkursen utgör 162 mycket stora kvart-sidor och torde hava fordrat mera än 300 vanliga oktav-sidor.

Hultman meddelar här till frågans bedömmande ett värdefullt material så väl från de västnord. språken som från fornsvenskan. Så har han för denna speciella fråga genomgått alla fornsvenska urkunder intill år 1375, och från dem meddelar han samtliga exempel på ord med *o* : *u*, som kunna komma med i räkningen.

Även Hultman ansluter sig i väsentliga avseenden till mina i Beiträge framställda resultat.

Så antar han liksom jag, att *a*-omljudet icke är en urgermansk, utan en särspråklig företeelse. Han akcepterar den av mig framställda regeln, enligt hvilken andra stavelsens *a*-ljud övergått till *e*, *i* i got. *bundans* : isl. *bundinn*, *brostinn* etc. Liksom jag anser han, att *ggw* hindrat *a*-omljudets inträdande i ord av typen *brugginn*, och liksom jag menar han, att de omgivande labiala ljuden hindrade dess inträdande i **wulfaʀ* : *ulfr*.

Även så till vida harmoniera våra åsikter, som vi båda anse, att ändelsevokalen *ō* (så länge som den var ett verkligt *o*-ljud) ej verkade *a*-omljud (i **lukkōn* : isl. fsv. *lokka* etc.), och som vi båda mena, att ett efter *u* omedelbart följande *m*, *n* motverkade *a*-omljudet (jmf. isl. *sumar*), ehuru vår upp-

fattning av denna nasalernas roll för övrigt icke är densamma.

Emellertid finnas även viktiga skiljaktigheter mellan Hultmans och min uppfattning av *a*-omljudsfrågan.

Det är nästan självklart att, när en vetenskapsidkare av Hultmans rang egnat så mycket arbete åt en viktig språkhistorisk fråga, han meddelar värdefulla specialiakttagelser och specialförklaringar, och till flera dylika kan jag ansluta mig.

Däremot kan jag icke ansluta mig till de av honom framställda huvud-uppfattningarna av *a*-omljudet, för så vitt som de avvika från de resultat, till hvilka jag kommit i min i Beiträge (1898) publicerade avhandling.

Jag skall icke inlåta mig på alla de spörsmål, som här kunde vara värda en diskussion, utan jag måste — upptagen som jag är av annat arbete — inskränka mig till att granska ett par av frågans huvudmoment.

I.

Såsom redan antytts, har H. en till god del annan uppfattning än jag av den roll, som ett *m*- och *n*-ljud spelat i *a*-omljudsfrågan.

Han anser nämligen, att *n* över huvud hindrat *a*-omljudets inträdande under så väl yngre som äldre urnordisk tid, och att man hvarken i de västnordiska eller i de östnordiska språken (fornsvenskan) skulle hava något exempel på ljudlagsenligt *a*-omljud i ljudgruppen *-un-* > *-on-* (s. 281). Den roll, som *m* spelat, skulle enligt H. däremot hava varit en annan. I de västnordiska språken skulle — menar han — *m* hava hindrat *a*-omljudets inträdande, men förhållandet i fornsvenskan skulle hava varit ett annat, i det att i vissa dialekter *a*-omljudet ljudlagsenligt inträdde i ljudgruppen *-um-* > *-om-*, under det att andra fsv. dialekter i detta av-

seende intogo samma ståndpunkt som de västnord. språken (s. 289, 292)[1]).

Dessa åsikter äro, så vitt jag förstår, avgjort oantagliga.

Det väcker redan betänklighet, att enligt denna H:s teori *a*-omljudet skulle ljudlagsenligt hava inträtt i åtskilliga fornsvenska dialekter i ljudgruppen *-um-* (*sumarʀ* > *somar* etc.), under det att det uteblev i ljudgruppen *-un-* (*kuna* etc.).

I fall de båda nasalerna *m* och *n* skulle hava spelat en olikartad roll vid *a*-omljudets inträdande, så väntade man obetingat, att tvärtom den labiala nasalen *m* varit för *a*-omljudet mest hämmande. *A*-omljudet är ju en delabialisering av rotvokalen, hvilken delabialisering framkallats av en följande icke-labial vokal. När t. ex. i **hurna* > *horna u* delabialiserats till *o*, så har det följande icke-labiala *a* föranlett denna utveckling. Nu lär oss erfarenheten — därom äro H. och jag ense —, att nasala konsonanter hindrade eller delvis hindrade *a*-omljudets genomförande. Men då *m* i *sumar* är en labial, *n* i *kuna* däremot en dental (supradental) konsonant, så borde ju *m* lättare än *n* hava hindrat delabialiseringen av *u* till *o*. H. menar däremot, att förhållandet skulle hava varit det motsatta, i det att i vissa dialekter *sumar* ljudlagsenligt skulle hava blivit till *somar*, men *kuna* ljudlagsenligt skulle hava kvarstått.

---

[1]) Det förefaller emellertid, som om H. själv vid tryckningen av de första arken av exkursen om *a*-omljudet ännu icke fullt stadgat sin åsikt, utan då menade, att min uppfattning kanske var den riktiga, enligt hvilken *a*-omljudet blott tillsvidare förhindrades av *m*, *n*. Så heter det s. 190 överst: "Till följd af *a*-omljudets uteblifvande eller fördröjande framför nasal.... finna vi...." — s. 185: "Att i nordiskan också en enkel nasal hindrat *a*-omljudet *u* > *o*... skola vi i det följande finna många bekräftelser på. Om, såsom Kock... menar, en dylik inskränkning gällde endast till en början, före synkoperingstiden, så var i alla fall en generalisering af *u*-vokalisationen... helt naturlig" — s. 194: "Om, såsom tidigare antydts vara möjligt, *u* framför *m*, *n* alls ej berörts af *a*-omljudet,..."

Av vida större vikt än detta mera teoretiska resonnemang är emellertid det vittnesbörd, som urkunderna själva avlägga emot Hultmans teori.

Det är nämligen uppenbart, att *a*-omljudet ljudlagsenligt inträtt i de nordiska språken även i ljudgruppen -*un*-, och att det i ljudgruppen -*um*- inträtt ej blott i vissa östnordiska dialekter, utan även i de västnord. språken.

Som bekant är detta den sedan decennier rådande åsikten: att således *a*-omljud ljudlagsenligt inträtt exempelvis i gen. sg. *sonar*, i isl. verbet *koma*. Så vitt jag ser, har det på intet sätt lyckats Hultman att vederlägga denna mening. Men då han försökt att göra det, och då frågan är av stor vikt, skall jag söka bemöta de av H. gjorda inkasten och söka visa, att hans teori ej kan vara riktig.

Böjningen nom. sg. *sunr* med *u*: gen. *sonar* med *o* finnes i handskriften till Isl. æventýri (Gerings upplaga I s. XVI). I överensstämmelse med den gotiska böjningen av ordet 'son' nom. *sunus* ack. *sunu* : gen. *sunaus* har det som bekant på förhistorisk tid i Norden böjts nom. **sunuʀ* ack. run. *sunu* : gen. (**sunauʀ*) > **sunōʀ* yngre **sunaʀ sonaʀ*. Då man nu i isländskan finner just böjningen nom. *sunr* : gen. *sonar*, och då man icke i någon annan *u*-stam har kunnat påvisa en dylik regelbunden växling *u* : *o* i olika kasus, så drives man, med absolut nödvändighet till den redan sedan länge gjorda konklusionen: växlingen *sunr* : *sonar* har ljudlagsenligt uppstått i detta ord självt.

För att icke desto mindre kunna på analogisk väg förklara *sunr* : *sonar* åberopar H. sig på *kostr* 'valg', och han tillägger: "Analogien med de *u*-stammar, hos hvilka ingenting hindrat en *a*-omljudsväxling *u* : *o* att uppkomma, har emellertid kunnat framkalla en dylik också hos *sunr*. Naturligtvis vore detta antagande mindre sannolikt, om det förra slaget omfattade endast *kostr*, men det kan ej betviflas, att det tidigare varit betydligt talrikare representeradt; från gamla

u-stammar leda sålunda *koss*, *Ullr*, *þorn*, *losti* m. fl. sitt ursprung".

Detta synes mig vara ett synnerligen djärvt resonnemang. Visserligen kan ordet *kostr* i ack. pl. hava formen *kostu*, men — väl att märka — formen *kosti* är den vanligare, hvarför ordet i grammatikor brukar uppföras icke såsom *u*-stam, utan såsom *i*-stam. Vidare anför H. icke någon västnord. biform med *u* (**kustr*) till *kostr*; ännu mindre har någon regelbunden växling **kustr* : *kostar* påvisats.

Orden *koss* 'kyss', gudanamnet *Ullr*, *þorn* 'torn', *losti* 'glæde' böjas — såsom H. själv nämner — icke såsom *u*-stammar i literaturspråket. Det är sannt, att de under en förhistorisk period varit eller kunnat vara *u*-stammar, men vi veta alldeles icke, huruvida de (åtminstone om man bortser från nomen proprium *Ullr*) böjdes såsom *u*-stammar ännu vid tiden för *a*-omljudets inträdande. Härtill kommer, att H. från västnordiskt språkområde icke anfört sidoformer med *u* till *koss*, *þorn*, *losti* eller någon sidoform med *o* till *Ullr*. Någon regelbunden växling *u* : *o* i något av dessa ord finnes icke. Under dessa förhållanden är det alldeles otroligt, att den regelbundna växlingen *sunr* : *sonar* skulle kunna härröra från en ingenstädes påvisad motsvarande regelbunden växling i (något av) dessa ord.

Men härtill kommer ytterligare en synnerligen viktig omständighet. Ordet 'son' är alltjämt och har sedan urminnes tider varit ett av språkets vanligaste ord, som därför jämförelsevis föga var utsatt för analogi-påverkningar från andra ord. Och än mer: de begrepps-sferer, som orden 'val' (*kostr*), 'kyss' (*koss*), 'torn' (*þorn*), 'glädje' (*losti*) och nomen proprium *Ullr* tillhöra, ligga så vitt fjärran från den för begreppet 'son', att en påverkan från de förra orden på ordet 'son' knappast är tänkbar.

Besinnar man allt detta, så måste man inse, att en analogisk påverkan på isl. *sunr* : gen. *sonar* är alldeles ute-

sluten. Men detta vill, annorlunda uttryckt, säga: den isl. växlingen *sunr* : *sonar* är ett fullgott bevis för *a*-omljudets ljudlagsenliga inträdande i ljudgruppen -*un*-.

Ett icke mindre gott bevis härför utgör ags. *sunor* 'svinhjord': isl. *sonar*- i komposita *sonargǫltr* 'ledende eller største galt i svinehjorden', *sonarblót* 'ofring av galt', *sonardreyri* 'offerblod' (Sievers i Beiträge XVI, 540 ff.). Hultmans tanke s. 205, att *o* i *sonar*- i st. f. **sunar*- i *sonargǫltr* skulle bero på ett folketymologiskt omformande efter gen. sg. *sonar* (till *sunr* 'son'), är alldeles icke antaglig. Begreppen 'svinhjord' och 'son' ligga hvarandra dock allt för fjärran, för att en dylik ombildning av **sunar* till *sonar* skulle vara möjlig. Härtill kommer dessutom, att ju enligt H. även gen. *sonar* 'sons' självt skulle hava fått sitt *o* genom påverkan från alldeles obesläktade ord.

Vidare hava vi gen. sg. *konar* 'slags' till en i dylik betydelse för övrigt icke påvisad *i*-stam. Detta *konar* ingår i åtskilliga juxtapositioner såsom *alls konar*, *eins konar*, *hvers konar*, *margs konar*, *ýmiss konar*, *nǫkkurs konar*, *þess konar*. Denna form (*konar*) är alldeles obetingat normal-formen, även om den av H. s. 194 framhållna formen *hverskunar* undantagsvis någon gång (genom inflytande från andra *i*-stams-kasus) kan anträffas. Det är tydligen oberättigat att med H. s. 194 fatta *o* i gen. *konar* såsom inträngt på analogisk väg från helt andra ord. Den gamla gen. *konar* är, i alla händelser i literaturspråket, att uppfatta såsom en väsentligen "isolerad" form, som icke längre utgjorde led i något flexionssystem. *O*-ljudet i normalformen *konar* måste därför uppfattas såsom ljudlagsenligt. Men detta vill säga, att *kunar* ljudlagsenligt blivit till *konar*.

Även är det oberättigat att med H. a. st. förklara *o*-ljudet i *konr* 'son, ättling', *monr* : *munr* 'sinne' såsom på analogisk väg inkommet från helt andra ord. I dessa *i*-stammar har *o* ljudlagsenligt uppstått i orden själva. I t. ex.

gen. sg. och pl. *monar*, *mona* är *o* ljudlagsenligt. — Av *konr* är *konungr* avlett.

Förhållandet är ett likartat med *o* i den feminina *ōn*-stammen *kona* 'kvinna'. Vida naturligare än att med H. förklara *o* såsom inträngt från andra alldeles obesläktade ord är det att helt enkelt anse, att nom. *kuna* ljudlagsenligt blev *kona*, under det att *u* i gen. *kunu* etc. kvarstod (därifrån undantagsvis *u* i nom. *kuna*).

Att även i **þunar-* > *þonar* (*þórr*) *a* ljudlagsenligt verkat omljud, har jag sökt visa i Beiträge XXIII, 513 och i Svensk ljudhistoria II § 740. Fht. *thonar*, fornnederty. *Thunar* motsvarades av ett urnord. **þunaraʀ* > **þunarʀ* > *þonarr*, och liksom ags. *sunor* 'svinhjord' förhåller sig till isl. *sonar-*, så förhåller sig ags. *þunor* till isl. *þonarr* [1]).

Särskilt verbet *koma* visar, att ljudgruppen *-um-* varit underkastad *a*-omljud icke blott i östnordiska (fsv.) dialekter, utan även i de västnordiska språken (och över huvud i Norden).

Med sin uppfattning nödgas, så vitt jag ser, H. att förklara *o* i *koma* på e t t sätt i de flästa östnord. dialekterna och på ett a n n a t sätt i de västnord. språken. I de förra skulle *o* i *koma* vara ljudlagsenligt. I de senare åter skulle *o* hava inkommit i *koma* på analogisk väg.

Redan detta är mycket betänkligt. Men ännu betänkligare blir det, när man besinnar, att konsekvensen av denna H:s uppfattning obetingat är, att icke blott de västnord. språken och de östnord. språken skulle hava differentierats från hvarandra redan långt tillbaka i den "urnordiska" tiden, utan att redan under denna långt tillbaka liggande förhistoriska

---

[1]) Hit hör även det av Fritzner[2] från Hirþskrá 35 anförda *skona*, i fall ordet är korrekt, hvilket dock är tvivelaktigt. Hultman framhåller nämligen, att enligt Hertzbergs glossar ordet skulle bero på skrivfel för *þiona*. Detta är möjligt. Dock finns i Jutlandsmålet ett verb *skån* (*skon*) 'lade tilflyde, skaffe'.

period en högst betydlig olikhet skulle hava gjort sig gällande i vissa "fornsvenska" dialekter — i fall man med dylika förutsättningar kan få använda ordet "fornsvensk" — i motsats till andra.

Enligt H. skall *a*-omljudet tillhöra åtminstone den äldre urnord. tiden. Som bekant har man de *a*-omljudda **horna, holtingaʀ** redan i guldhorns-inskriften, som H. torde datera till omkring år 300. H. uttalar ingen åsikt om huruvida *a*-omljudet skulle hava inträtt vid olika tid framför olika konsonant-ljud, utan han opponerar sig tvärt om emot min uppfattning, att ett efterföljande *m* tills vidare förhindrade *a*-omljudets inträdande. Han måste därför mena, att *u* blev till *o* samtidigt t. ex. i *horna* 'horn' och i *koma*. Men det är dock ett ytterst djärvt antagande, att redan så tidigt som omkring år 300 en så betydlig dialektsplittring beträffande de viktiga *a*-omljudsförhållandena skulle hava inträtt icke blott i Nordens språk över huvud, utan även i språket inom ett land: Sverge.

Till allt detta kommer emellertid ännu en stor svårighet, och den är kanske den viktigaste: man kan icke på antagligt sätt förklara *o*-ljudet i västnord. *koma* genom analogiinflytande.

H. synes delvis själv s. 209 hava insett denna stora svårighet.

Han menar emellertid, att *o* skulle hava överförts till **kuma* (*koma*) från andra aorist-presentier med *o* till rotvokal. Här möter emellertid den vanskligheten, att de västnord. språken icke hava mera än två (säger 2) dylika verb: *sofa* 'sova' och *troþa* 'trampa'. H. nämner visserligen även *sporna* 'spjärna', men ett starkt böjt *sporna* finnes ej (längre) i de västnord. språken. Något till ett dylikt verb väntat pres. sg. **spørn* (jmf. *kømr* till *koma*) finnes nämligen icke. Pres. sg. heter *spornar*, pret. *spornaþa*, och *sporna* böjes alltså svagt i literaturspråket. Visserligen har man ett pret. *sparn* : pl.

spurnum, men infinitiven härtill torde, såsom Wimmer anmärker i Fornnord. forml. s. 111 noten 2, hava hetat **spiarna* (jmf. fsv. *spiærna*), och något passivt part. till detta verb har icke påvisats. Dessutom finnes ett svagt böjt *sperna* : *spernta*. Men även om man under en förhistorisk period fattade *sporna* såsom hörande till pret. *sparn* : *spurnum*, så kan detta *sporna* icke hava övat något nämnvärt inflytande på **kuma*. Verben tillhörde nämligen olika avljudsserier. Pret. till **kuma koma* är ju *kvam* : *kvámum*, och serien *spurnum* : *sparn* : *sporna* kan icke antagas hava influerat på den betydligt avvikande serien *kvámum* : *kvam* : **kuma*.

Men verben *sofa*, *troþa* ensamma kunna dock icke hava ombildat *kuma* till *koma*. Verbet 'komma' är ju, såsom H. själv medgiver, ett av språkets allra vanligaste verb, och sannolikheten för en ombildning genom påverkan av andra verb är därför mycket liten. Då nu verben *sofa* och *troþa* tillsammans icke torde hava havt så stor frekvens som *koma* ensamt, och då dessutom verbens betydelser ligga långt isär, så kan man med fullt skäl påstå, att en ombildning av **kuma* till *koma* på denna väg alldeles icke är antaglig.

Visserligen menar H., att de i det västnord. literaturspråket svagt böjda *horfa* 'vända', *knoþa* 'knåda', *molka* 'mjölka' och *morna* även skulle hava kunnat influera på *kuma*, då de under förhistorisk tid böjts starkt. Men härpå kan H. väl icke ens själv lägga någon nämnvärd vikt. Man vet ju alldeles icke, huru tidigt dessa verb blevo svaga. Detta kan mycket väl hava inträffat före *a*-omljudsperiodens inträdande, och i så fall komma de icke alls med i räkningen. Men dessutom — och det är väl så viktigt — måste de tre (*horfa*, *molka*, *morna*) av dessa fyra verb med en tidigare stark böjning hava tillhört en annan avljudsserie än *kuma* : *kvam* : *kvámum*, och liksom fallet är med *sporna* kunna de därför ej hava ombildat verbet *kuma*.

Härmed anser jag mig hava visat, att *o*-ljudet i det

ytterst vanliga verbet västnord. *koma* icke kan förklaras på analogisk väg.

I stället för att med H. giva en förklaring av *o* i fsv. *koma* (i de flästa dialekterna) och en annan, men (såsom vi sett) oantaglig, förklaring av *o* i västnord. *koma*, har man således att förklara *o* i fsv. och västnord. *koma* på samma sätt, nämligen genom det enkla och sedan länge rådande antagandet, att *kuma* ljudlagsenligt genom *a*-omljud blev till *koma*.

Hit höra naturligtvis även sådana med *koma* samhöriga ord som *fullkoman*, *eptirkomari* etc. Beträffande participierna *kominn*, *somminn* (*suminn*) hänvisar jag till min framställning i Beiträge XXIII, 515 f. [1]).

Genom ovan gjorda anmärkningar anser jag det vara å daga lagt, att man icke kan antaga H:s hypotes, enligt hvilken *a*-omljudet över huvud skulle hava uteblivit i ljudgruppen *-un-*, och enligt hvilken det i de västnord. språken och i vissa fsv. dialekter ljudlagsenligt skulle hava uteblivit i ljudgruppen *-um-*.

Å andra sidan anser jag mig i Beiträge XXIII, 512 ff. hava visat, att ljudgrupperna *-un-* och *-um-* intaga en undantagsställning, hvad *a*-omljudet beträffar (jmf. got. *frumabaúr* 'der erstgeborene': isl. *frumburþr* etc.). Såsom nämnt, anser jag, att omljudets inträdande till en början förhindrades av ett följande *m*, *n*, men att i den senare urnord. tiden *a*-omljudet inträdde även i ljudgrupperna *-um-*, *-un-*, nämligen efter den tid, då *ō* i infortisstavelse blivit till *a*

---

[1]) H. avhandlar s. 200 även substantivet *koma* 'komme, ankomst', som av Fritzner[2] II, 324 upptages med kort rotvokal. Hultman synes alltså hava förbisett att, såsom Bugge framhåller i "Bemærkninger" i slutet av tredje bandet av samma ordbok (s. 1108), ordet i fråga hade lång rotvokal (*kōma* = *kvāma*). Det kommer således icke med i räkningen vid den i fråga varande diskussionen. Själv framhåller H. anf. st. riktigt, att det av Fritzner med kort rotvokal upptagna *broma* 'brudstykke' torde kunna hava havt långt *ō*, liksom nyno. *brōm* n. 'skrab af jern eller kobber'.

(*_kuno_ > _kuna_ > _kona_ etc.), och efter den tid, då mellanstavelsens vokal synkoperats (pl. *_sumarōʀ_, *_sumaraʀ_ > _sumraʀ_).

H. synes medgiva, att detta mitt antagande och min förklaring av det i vissa dylika ord mötande _u_-ljudet äro möjliga. S. 205 yttrar han nämligen: "Alldeles omöjligt är det naturligtvis icke att med Kock .... för _þumall_, _humarr_, _sumarr_, _sumar_ antaga generalisering af _u_ från de synkoperade böjningsformerna, resp. nom. ack. pl. _sumur_, för _hunang_ på ultimabetoning beroende oförmåga hos suffixets _a_ att värka omljud".

Då han emellertid a. st. framställer betänkligheter emot dessa mina förklaringar, skall jag anföra ett par ord för att häva dessa betänkligheter.

Enligt H. skulle man med min teori hava i _sumarr_ m., _sumar_ n., _þumall_ m. och _humarr_ m. väntat _o_, eftersom vid en ljudlagsenlig böjning nom. sg. *_somarr_ : dat. sg. _sumri_, nom. pl. _sumrar_ etc. den _a_-omljudda vokalen (_o_) borde hava segrat, liksom den _i_-omljudda vokalen i allmänhet spritt sig eller delvis spritt sig från de osynkoperade kasus i _lykill_ : pl. _lyklar_ etc.

Häremot är mycket att invända.

Först och främst, att man ingalunda har blott exempel på denna av H. framhållna utjämningen, utan även exempel på den motsatta. Detta är fallet i — de av H. s. 203 noten nämnda — _stuþill_ 'stödjestav' och _skutill_ 'skudvaaben'. Här har vid en ljudlagsenlig böjning *_styþill_ : pl. _stuþlar_ etc. den oomljudda vokalen från de synkoperade kasus segrat.

Vidare må man erinra sig det bekanta förhållandet, att, i väsentlig överensstämmelse härmed, den i de synkoperade kasus uppkomna förkortade formen segrat i åtskilliga ord. Vid en böjning urnord. *_karilaʀ_ (jmf. finska låneordet _karilas_) : pl. *_karilōʀ_, yngre *_karilʀ_ *_kærill_ : pl. _karlaʀ_ segrade formen _karl_ både i de västnord. och i de östnord. språken.

Hit höra vidare urnord. *erilaR* : pl. **erilōR* **erlaR* *iarlar* (isl. *iarl*), fht. *thonar*, isl. *þonarr* : vanligen *þórr* etc. etc.

Framför allt bör man emellertid besinna, att enligt min teori *u* ljudlagsenligt skulle kvarstå i fem kasus av åtta i *sumarr* etc. (ljudlagsenligt nom. *somarr*, gen. *somars*, dat. *sumri* ack. *somar* — pl. nom. *sumrar*, gen. *sumra*, dat. *sumrum*, ack. *sumra*). Då är det verkligen icke underligt, att vokalen *u* segrade.

Emellertid komma härtill dessutom andra samverkande omständigheter.

Även om man med H. ville påstå, att vokalen i de osynkoperade kasus i allmänhet snarast borde segra, så är det naturligt, att man fått *u* just i *sumarr* m., *sumar* n., *þumall*, *humarr*.

På västnord. område är *sumar* obetingat oftast neutrum, alltså med nom. ack. pl. *sumur*. I detta ord har man alltså två osynkoperade kasus med ljudlagsenligt *u* (*sumur*) och tre synkoperade kasus med ljudlagsenligt *u* (*sumri*, *sumra*, *sumrum*) emot blott tre osynkoperade kasus med ljudlagsenligt *o* (*somar*, *somars*). Till och med H. torde med sin utgångspunkt medgiva, att *u* här borde segra. Men det är naturligt, att *u* i det vida vanligare neutrala *sumar* gav utslag till förmån för *u* i det vida sällsyntare maskulina *sumarr* vid en äldre ljudlagsenlig böjning *somarr* : *sumrar*.

Jämte *þomalfinger* har fsv. även *þumulfinger*. Denna växling i sufixet (*al* : *ul*) har säkerligen funnits även på västnord. område. *þumull* bibehöll ju *u* ljudlagsenligt i alla kasus. Då nu *þumall* ljudlagsenligt skulle hava *u* i fem, *o* i tre kasus, stadgades *u* i *þumall* helt naturligt genom påverkan av *þumull*.

Hvad *humarr* beträffar, så voro i fornspråket (att dömma av lexika, Fritzner och Egilsson) de fem synkoperade kasus (*humarr* etc.) brukligare än de tre osynkoperade.

Då det som bekant i fornspråket var mycket vanligt, att

avledningsändelserna *-ing-*, *-ung-* (*-ang-*) hade fortis (fsv. *pa*(*n*)-*ninger* etc. Kock Alt- u. nschw. acc. s. 225), en uppfattning som utan allt tvivel även H. hyllar, ser jag alldeles ingen vansklighet i att antaga akcentueringen *hunáng*.

Såsom jag framhållit i Beiträge XXIII, 515, beror *u* i isl. *frumhlaup* etc. därpå, att *m* hindrade *a*-omljudets genomförande i **frumahlaupa*; först sedan **frumahlaupa* blivit till *frumhlaup*(*a*), verkades *a*-omljud i ljudgruppen *-um-*. *U* i isl. *sumr*, *hlumr* 'svag' beror på likartat förhållande. Så länge som *a* kvarstod i **sumaʀ*, **hlumaʀ*, förhindrade *m* *a*-omljudets inträdande. För övrigt har man jämte *hlumr* även *hlummr*, och som bekant förhindrade lång nasal konsonant över huvud *a*-omljud. Dessutom fanns det ju en mängd former av *sumr*, *hlumr*, i hvilka *a*-omljud aldrig kunde inträda: nom. sg. fem. och nom. ack. pl. ntr. *sum*, dat. sg. och pl. *sumum*, dat. sg. *sumu* etc. Vokalisationen av *sumr*, *hlumr* är alltså lätt begriplig.

Härmed tror jag mig hava dels visat, att H:s teori om *a*-omljudsförhållandena i ljudgrupperna *-um-*, *-un-* icke kan vara riktig, dels bemött de inkast, som H. framställt mot min förut framställda teori beträffande detta spörsmål.

Jag tillägger här några anmärkningar om pret. *kom* till verbet *koma*, ehuru — jag framhåller det uttryckligen — denna fråga icke direkt sammanhänger med spörsmålet om *a*-omljudet.

Vid sin diskussion av verbet *koma* nämner H. i förbigående s. 209: "Pret. ind. *kom* [jämte *kvam*] kan naturligtvis under inga omständigheter vara ljudlagsenligt, utan måste hafva fått sitt *o* under inflytande af presenssystemet och pret. part., måhända ock af analogien sing. *kom* : plur. *kōmu* = sing. *bar* : *bāru*; det senare under förutsättning att den samnordiska utvecklingen *u̯ā* > *ō* framför kvarstående *u* är af äldre datum än det västnordiska *u*-omljudet *ā* > *ǭ* i samma ställning".

Jag är ingalunda lika övertygad som H. om att *o* i pret. *kom* härrör från analogisk påverkan från presens *koma* och part. *kominn*. Man har nämligen att besinna, att de huvudsakligen liksom *koma* böjda verben *troþa*, *sofa* icke hava på västnord. område låtit sina gamla preterita *traþ*, *svaf* ombildas till **troþ*, **sof*. Detta visar, att pret. *kom* (jämte det äldre *kvam*) icke gärna kan bero på analogi-påverkan från presens och part., och man frågar sig, om icke förhållandena just med pret. *kvam* äro sådana, att en sidoform *kom* därtill kan på annat sätt förklaras.

I Ark. nf. VII, 339 f. och Svensk ljudhistoria II, 66 f. torde det hava lyckats mig visa, att ljudgruppen *-wa-* med infortis på samnord. (sent urnord.) tid övergick till [*w*]*o* framför de labialiserade ljuden *l*, *r*. Så förklaras t. ex. got. *twalif* fsv. run. *tualf* Rök: isl. fsv. *tolf*; detta liksom andra räkneord var fordom — liksom ännu i bygdemål — ofta relativt oakcentuerat. För övrigt hade man fakultativt även akcentueringen *twalíf* med fortis på ultima; jmf. engelska *eléven*, i Bohuslän ännu *ällå'fte* 'elvte'. Vidare hör hit *nakkwarr*: fnorska *nokcor* fsv. *nokor* m. fl. Det är självklart, att icke blott ljudgrupperna *-wal-*, *-war-* utan även *-wam-* bör hava varit underkastad denna labialiserande ljudlag, eftersom *m* var (icke blott såsom *l* och *r* labialiserat, utan till och med) labialt. Då man nu alltjämt ytterst ofta använder uttryck sådana som *han kŏm tíll*, *kom frám*, *kom úpp* etc. etc. med infortis på verbalformen *kom* och med fortis på den följande partikeln, och då dylika sammanställningar voro mycket vanliga även i fornspråket, så har det äldre pret. *kwam* i sammanställningar av denna art (*hann kwăm frám* etc.) ljudlagsenligt blivit till *kom*. *Kvam* är alltså ursprungligen fortisformen, *kom* infortisformen [1]).

---

[1]) Jmf. min skrift Svensk ljudhist. II, 1 under "Tillägg och rättelser" å omslagets andra sida.

Det fsv. och nsv. pret. *kom* är naturligtvis att förklara liksom det västnord. *kom*.

När man åter i fornsvenskan jämte det sällsynta pret. *tradh* (jmf. västnord. *trap* till *tropa*) använder *trop* och såsom pret. till *sova* har *sof* (jmf. västnord. *svaf*), så beror *o* i dessa preterita säkerligen på analogipåverkan. Sedan man på ovan visade sätt till *koma* i preteritum hade fått växelformerna *kwam* : *kom*, så nybildades efter detta mönster (*koma* : *kwam* : *kom*), och naturligtvis tillika genom inflytande från motsvarande infinitiver och presentia, till *tropa* : *trap* ett pret. *trop* och till *sova* : *swaf* ett pret. *sof*, hvilket *sof* blev enrådande.

Ljungstedts i Anmärkningar till det starka preteritum i de germ. språken s. 111 ff. framställda och, såsom det vill synas, av Noreen Aisl. gramm.³ § 486 anm. 4 akcepterade förslag att förklara pret. *kom* är för mig alldeles oantagligt.

II.

Också däri skiljer sig H:s uppfattning av *a*-omljudet från min, att han menar, att den urgermanska ändelsevokalen *ǣ* (*ē*) i urnordisk tid skulle hava verkat *a*-omljud på *u*. I Beiträge XXIII sökte jag visa, att detta icke är fallet, och denna min åsikt har vunnit anhängare.

Den vokal, hvarom här är fråga, betecknas i urnordiska runinskrifter (resp. kan i dem) betecknas med *e*-runan, t. ex. **wurte** 3. sg. pret. 'gjorde' på Tjurkö-brakteaten. Rent a priori sett, finnes mycket ringa sannolikhet för att denna ändelse-vokal (*ē*) skulle ljudlagsenligt framkalla en utveckling *u* > *o* i föregående stavelse, parallel med den utveckling *u* > *o* i **hurna* > *horna*, hvilken framkallades av en helt annan vokal (*a*). Övergången *u* > *o* är ju en förskjutning åt *a*-hållet, och det är lätt begripligt, att ett följande *a*-ljud kan vålla en dylik. Däremot fordras synnerligen bindande bevis

för att man skall kunna övertygas om att den alldeles olikartade, palatala vokalen *ē* (*ǣ*) ljudlagsenligt havt en dylik kraft.

Sådana bevis har H. alldeles icke förebrakt beträffande de fornnordiska språken [1]), och tvärtom tala positiva moment emot hans uppfattning.

Såsom ett dylikt moment är just det nämnda **wurte** på Tjurköbrakteaten att anföra. Då man redan på guldhornet har **horna** med *a*-omljud, och då inskriften från Tjurkö är åtminstone ett par hundra år yngre, så borde man med H:s uppfattning ovillkorligen hava väntat ***worte** med *a*-omljud, icke det faktiskt mötande **wurte**. H. har själv insett den stora svårighet, som **wurte** vållar för hans teori. Till belysning av formen anför han dock endast: "Vid Tjurköbrakteatens **wurte** får man ... ej fästa allt för stor vikt, då denna form ju kan bero på en dialektisk analogibildning, för hvilken utsikterna voro stora på en tid, då icke blott pret. ind. plur. och en del af pret. part., utan också pret. konj. och hela presens-systemet företedde rotvokalen *u*. Jf. de yngre analogibildningarna *yrta*, *yrtr*" (s. 213).

Denna förklaring torde böra karakteriseras såsom en nödfallsförklaring. Sakläget är ju detta: Enligt H:s teori borde man århundraden före Tjurköbrakteatens tid hava fått utvecklingen *wurtē* > **wortē*. Det västnord. literaturspråket har *orti*. Härmed harmonierar alldeles icke det faktiskt använda **wurte** i Tjurköbrakteatens språk, ty då inskriften på denna är flera århundraden äldre än det fornisländska literaturspråket, borde man tvärtom hava väntat, att brakteaten uppvisat den relativt äldre och ljudlagsenliga formen.

Med min uppfattning av *a*-omljudet harmonierar däremot **wurte** förträffligt. Eftersom *ē* ej verkar *a*-omljud, är det gamla **wurte** fullt ljudlagsenligt. Det isl. *orti*, som repre-

[1]) Om förhållandena i de västgermanska språken vill jag icke här uttala mig.

senterar ett betydligt yngre språkskede, kan hava fått *o* på analogisk väg från 1. sg. *orta* och särskilt från part. *ortr*. H. synes s. 213 medgiva, att även denna förklaring av isl. *orti* är möjlig. Emellertid kan även ett äldre **wurahtē* > **worahtē* (jmf. *worahtō* Tune) hava givit isl. *orti*; se nedan s. 119 f.

H. har naturligtvis rätt i att man icke bör lägga "för stor vikt" vid Tjurköbrakteatens **wurte**, men jag vågar tro, att man — efter dessa anmärkningar — bör lägga synnerligen stor vikt vid denna form.

Härtill kommer såsom en mycket viktig omständighet, att även i de västnordiska språken en hel mängd maskulina *n*-stammar hava rotvokalen *u*.

Med dessa vill H. reda sig på så sätt, att han antar dem samtligen hava lånat sin rotvokal från andra besläktade ord.

H. synes emellertid hava förbisett, att det finnes även maskulina *n*-stammar, för hvilka en dylik förklaring icke räcker.

I den av Eilífr Goþrúnarson omkring 1000 författade Þórsdrápa läser man i strofen 18 i Finnur Jónssons upplaga i Den norsk-islandske skjaldediktning A s. 151:

itr gvlli lavst vllar.

Denna maskulina *n*-stam *gulli* översätter han i samma arbete B s. 143 med 'stefader'. Denna mening hade han uttalat redan i sin avhandling Þórsdrápa Eilífs Guđrúnarsonar i Det danske videnskabernes selskabs forhandlinger 1900. Här heter det: "*gulli Ullar*"] 'Ulls stefader' = Tor; *gulli* findes ellers kun som tilnavn og i stedsnavne ....; af dette sted ses betydningen klart" (s. 369). Egilsson översätter detta *gulli* "qui blanditur, qui blandis alloquiis mulcet .... it. intimus amicus et familiaris: *gulli Ullar* blanditor Ulli, Thor, utpote Ulli vitricus"; på liknande sätt Wisén i Carmina norr.

H. har icke diskuterat detta *gulli*, men väl ett såsom öknamn förekommande *gulli*, som han anser vara avlett ur *gull* 'guld', hvilket åter enligt honom skulle vara en till det västnordiska språket inträngd ursprungligen östnordisk form. Den gamla västnordiska formen är enligt H. *goll*.

Även om härledningen av *gulli* 'styvfader' ej är klar, synes det icke sammanhänga med *gull* 'guld', och därpå har väl ingen häller egentligen tänkt. (Egilsson sammanställer *gulli* med *gøla* 'søge at stille en tilfreds'.) Men om *gulli* icke sammanhänger med *gull*, så kan det ej häller hava fått sitt *u* från detta ord, och detta så mycket mindre, som *goll* (ej *gull*) brukas av isländska skalder ända till Snorre (död 1241) (Gíslason Om helrim s. 44; jmf. även Hultman s. 189), och som *goll* är brukligt i de äldre isländska handskrifterna. Men Þórsdrápa är som nämnt från c. 1000. I fall man ej vill antaga senare förvanskning av *gulli* — hvilket tydligen icke är tillåtligt —, så är denna form fullt bevisande. Med H:s uppfattning borde ett urnord. nom. **gullē*, *-ǣ* ack. **gullan* i alla kasus (utom kanske i den ytterst sällsynta dat. pl.) hava fått *a*-omljud, och formen *gulli* är då oförklarlig. Med min teori åter är *gulli* ljudlagsenligt i nom. sg. (under det att **golla* skulle vara ljudlagsenligt i ack. sg. etc.), och formen alltså fullt klar.

Icke häller det i Hskr. I, 350 mötande *ulli* diskuteras av H. Ordet förekommer i berättelsen om trälen Karks dröm. Vid sitt uppvaknande berättar denne, att en man i drömmen sagt, "at *ulli* (*Ulli*) var dauđr", och Hakon jarl säger då, att (hans son) Erling månde vara dräpt. Detta ord *ulli* (*Ulli*) synes icke vara förklarat [1]).

Jag tänker mig saken på följande sätt. Berättelsen vill

---

[1]) Att med Finnur Jónsson i Aarbøger 1907 s. 301 antaga, att *ulli* är ett smeknamn, bildat av namnet *Erlingr*, kan, så vitt jag förstår, ej vara riktigt. Även om assimilationen *rl* > *ll* är begriplig, förstår man ju icke *u*-vokalen i *ulli*.

tydligen låta den i drömmen uppträdande mannen giva blott en dunkel antydan om Erlings död. Ordet *ulli* bör alltså syfta på Erling och utgöra något slags omskrivning av denne. Nu upplyser ju Snorra-Eddan I, 334, att män över huvud kunna benämnas med maskulina namn på träd: "... af þessum heitum hafa skaldin kallat menn ask eþa hlyn, lund eþa ǫþrum viþarheitum karlkendum". Vidare böra vi erinra oss, att som bekant åtskilliga maskulina *ia*-stammar i isländskan även kunna böjas såsom maskulina *n*-stammar: *Gylfir* : *Gylfi*, *endir* : *endi* etc. etc. Då man nu i isländskan hade såsom ett trädnamn *yllir* (och även *ullir*), av Fritzner[2] förklarat: "et slags træ (older?)", så antar jag, att liksom *Gylfir* hade sidoformen *Gylfi* etc., även *yllir* hade sidoformen *ulli*, och att detta trädnamn i berättelsen om Karks dröm använts såsom en omskrivning av Erling (hvarvid den svaga ljudlikheten mellan *Erlingr* och *ulli* möjligen också kan hava spelat en roll). Härigenom förklaras även den icke *i*-omljudda formen *ullir*. Såsom *ia*-stam hade ordet ljudlagsenligt *i*-omljud (*yllir*); såsom *n*-stam saknade det *i*-omljud (*ulli*), men från *ulli* inträngde *u* fakultativt till *yllir*, så att man fick även *ullir*.

Men är denna förklaring av *ulli* riktig — och jag ser icke, att någon befogad invändning skulle kunna göras mot den —, så visar *ulli*, liksom *gulli*, att urnord. $\bar{e}$ ($\bar{æ}$) icke verkat *a*-omljud. För övrigt är naturligtvis etymologien av *ulli* egentligen utan betydelse för i fråga varande spörsmål: det är tillräckligt, att *ulli* är en verkligen använd och sedan gammalt bruklig form, som ej påverkats av andra ord.

Dessutom finnas — såsom redan antytts — en hel mängd av H. själv observerade *n*-stammar med rotvokalen *u*, i hvilka man icke kan förklara denna, utan att antaga dess överförande från andra ord. Så anser H., att *u* i *bugi* härrör från *bugr*, i *busti* från *bu*[*r*]*st*, i *dupti* från *dupt*, i *dusti* från *dust*, i *hluti* från *hlutr*, i *hugi* från *hugr*, och detta, antingen

så, att dessa ord "bildats på en tid, då något omljud ej längre kom i fråga, eller på grund af association". På väsentligen likartat sätt skulle enligt H. tillnamnet *fugli* hava sitt *u* från *fugl*, *guþi* 'gode' från *guþ*, *umduri* 'den del af døraabningens indfattning, som oventil forbinder begge dørstolper og ligger parallel med tærskelen' från ett förliterärt **durir*, yngre *dyrr*.

Ehuru ett dylikt utsträckt analogi-inflytande naturligtvis är tänkbart, måste det betraktas såsom vida enklare att med min teori förklara dessa ords vokalisation från orden själva. Enligt min uppfattning äro nominativerna *bugi* etc. de ljudlagsenliga formerna.

Också den bekanta växlingen *uxi* : *oxi* förklaras enklare genom att antaga en äldre böjning *uxe* : *oxa* än genom H:s förmodan, att *u* skulle förskriva sig från en förhistorisk nom. pl. **uxnir*.

Ytterligare ett par tillnamn med *u* i rotstavelsen må anföras, i hvilka *u*-ljudet åtminstone bäst förklaras enligt den av mig hyllade teorien.

H. anför själv *bulsi*. Blott såsom en möjlighet nämner han, att ordet kanske avletts av *bulr* 'trädstam'. Fritzner[2] vill härleda det från *boli* 'stud, tyr', hvilket åtminstone icke kan anses vara mindre sannolikt.

Usti med oviss betydelse nämnes icke av H. Denna läsart (*usti*) är enligt Finnur Jónsson i Aarbøger 1907 s. 357 att föredraga framför *usli* i andra urkunder.

Ívarr *gusi* från 1200-talet nämnes ej häller av H. Finnur Jónsson är böjd att sammanställa *gusi* med de först i nyisl. påvisade *gusa* 'vandstraale' och *gusa* 'skvætte vand'. Hit hör även det nyisl. *gos* n. 'vulkansk udbrud'; 'en varm kildes sprudlen eller springen i vejret'. Orden innehålla det svaga avljuds-stadiet av *gíósa* 'bryde frem med voldsomhed' [1]).

---

[1]) Då tillnamnet *murti* även har formen *murtr*, och då tillnamnet

Även jämförelsen med *a*-omljudsförhållandena på *i* i maskulina *n*-stammar är belysande för den här diskuterade frågan. Som bekant har man en växling *i* : *e*(*æ*) i sådana ord som isl. fsv. *sliþi* : isl. *sleþi* fsv. *slæþi*; isl. *stigi* fsv. *stighi* : isl. *stegi*; isl. fsv. *sili* : isl. *seli*. Man antar väl allmänt, att i dessa (kortstaviga) maskulina *n*-stammar växlingen *i* : *e* beror på en äldre böjning urnord. **sliðǣ* : *sleðan* etc. (Kock i Beiträge XXIII, 547). Detta vill med andra ord säga, att på urnordisk tid visserligen (i kortstaviga ord) *a*, men däremot icke *ǣ* (*ē*) verkade *a*-omljud på kort *i*. Men då talar naturligtvis ock sannolikhet för att på urnordisk tid visserligen *a*, men däremot icke *ǣ* (*ē*) verkade *a*-omljud på kort *u*.

Det spörsmålet framställer sig emellertid: hava då några ord med rotvokalen *o* framdragits i diskussionen, hvilka med nödvändighet fordra antagandet, att även urnordiskt *ǣ* verkade *a*-omljud på *u*?

Detta spörsmål måste besvaras nekande.

De enda former, som av H. uppfattats såsom mer eller mindre direkt stödjande hans teori, äro pret. *orta* till *yrkia* och pret. *olla* till *valda* (jmf. s. 199 stycket 1).

Om den förra formen (*orta*) yttrar han sig s. 213 sålunda: "Pret. ind. synes med sitt *o* tala för att urgerm. *ǣ* värkat *a*-omljud; ty om 2. 3. sing. ljudlagsenligt bevarat *u*, liksom 1. 2. 3. pluralis, skulle väl knappast den omljudda vokalen segrat vid utjämningen — låt också vara, att 1. sing. understöddes af participet".

H. finner alltså själv *orta* icke egentligen vara bevisande. Och med full rätt.

I Beiträge XXIII, 524 har jag förklarat *a*-omljudet i Tune-inskriftens **worahto** 'jag gjorde' såsom framkallat av det mellan *r* och *h* inträngda parasitiska *a*-ljudet, och jag ser icke, att med fog något kan invändas mot en dylik upp-

rusli kan sammanställas med flera olikartade andra ord med *u*-ljud (a. st. s. 344), må de blott i förbigående nämnas.

fattning [1]). Naturligtvis hade man i vissa bygder ett dylikt parasitiskt *a* även i 2. och 3. pers. sing. **worahtēʀ*, **worahtē* och även i pluralis, och i sådana trakter fick man fullt ljudlagsenligt i 2. 3. sg. *ortir*, *orti*, i plur. *ortum* etc.

Men även om man (med H.) icke vill antaga, att parasitvokalen *a* i **worahto** etc. verkade *a*-omljud, så är *o*-ljudet i *ortir*, *orti* etc. ändock lätt begripligt. Som bekant är det inom verbalböjningen en ganska vanlig företeelse, att de passiva participierna meddela sin vokal åt preteritum. Så har man t. ex. efter de pass. part. *kørinn*, *frørinn* (av *kiósa*, *friósa*) som bekant nybildat pret. pl. *kørum*, *frørum* (jämte *kurum kusum*, *frusum*). Från part. *boþinn* har *o* stundom överförts till pret. pl. *buþum*, så att man även fått *boþum* etc.

Då man nu (enligt H.) ljudlagsenligt böjde *orta* : **urtir* : **urti*, men hade i part. *ortr* (< **worhtaʀ*), så är det ytterst naturligt, att genom inflytande från part. *ortr* och från 1. sg. *orta* *o* genomfördes i preteritum.

Jämte pret. *olla*, hvartill dock på ett ställe en pluralform *ullu* anträffats i isl., finnas även *olda* samt *volla*, *vollda* (hvilka två sistnämnda former enligt Jón Þorkelsson Beyging sterkra sagnorða s. 520 äro "norskar myndir"). Passiva part. heter *valdit* och (kanske något senare) *voldit*. När den fullt ljudlagsenliga böjningen *olla*, **ullir* **ulli* pl. *ullu* förändrats till en böjning med *o* i alla former, så beror det på följande omständigheter.

Ljudgruppen *-oll-* (*-old-*) var i isländskan mycket vanlig, under det att ljudgruppen *-ull-* (*-uld-*) var relativt sällsynt. Man hade t. ex. *kollr* 'avrundet top', *knollr* 'knold, bjergknold', *hrollr* 'skjælven', *hrolla* 'skjælve', *pollr* 'liden rundagtig vig eller bugt', *skollr* 'svek', *skolli* 'ræv', *sollr* 'melk med deri smuldret brød', *þollr* 'træ', *hiartkolla* 'hind', *hollr*

---

[1]) H. s. 201 karakteriserar den såsom en "nödfallsutväg", men med detta ord är den dock verkligen icke vederlagd.

adj. 'huld', *goll* (*gull*) 'guld', *þolligr* 'som kan taales' etc. I en mängd dylika ord har vid en äldre ljudlagsenlig böjning *-oll-* : *-ull-* ljudgruppen *-oll-* blivit den segrande. Så har t. ex. vid en äldre böjning nom. *kollr* : dat. **kulle* *-ull-* undanträngts, så att man fick *koll-* i alla kasus. Härigenom uppstod en — dock icke alltid genomförd — tendens att låta *-oll-* bliva enrådande i flexionssystem med en ljudlagsenlig växling *-oll-* : *-ull-*.

Hvad som emellertid egentligen framkallade böjningen *olla*, *ollir* etc. (*olda*, *oldir* etc.), var analogi-påverkan från alldeles särskilda former. I motsats till pret. *hulþa*, *hulda* (< **huliðō*; till *hylia*) etc. etc. med *u* + supradentalt *l* hade man i några preterita *o* + dentalt *l*(*l*) i alla personer i singularis och pluralis (liksom *o* var enrådande i dessa verbs alla former), såsom *skolda* (av *skolla* 'slingra, sväva'), *hrolda* (av *hrolla* 'skjælve, gyse'), *tolda* (av *tolla* 'hänga fast' Fritzner²) [1]). Här må ock pret. *þolþa* (av *þola* 'tåla') med *o* + supradentalt *l* nämnas. Då man nu ljudlagsenligt hade 1. sg. pret. *olda* (*olla*) : 2. sg. **uldir* (**ullir*) etc., men tillika 1. sg. pret. *skolda* : 2. sg. *skoldir* etc., 1 sg. pret. *hrolda* : 2. sg. *hroldir* o. s. v., så genomfördes *o* i hela preteritum *olda* (*olla*), liksom *o* var enrådande i hela preteritum *skolda*, *hrolda* etc. etc.

För övrigt skulle *o* hava kunnat inkomma till hela pret. *olda* (*olla*) även genom inflytande från part. *voldit*. Även om denna form icke påvisats i de älsta urkunderna, tillhör den dock fornspråket och kan mycket väl vara gammal. I så fall har ett urnord. **wuldanaʀ* ljudlagsenligt blivit till (*v*)*oldinn*, liksom (Kock i Beiträge XXIII, 484 ff.) urnord. **hulpanaʀ* ljudlagsenligt blev till *holpinn*. Under samverkan av den ljudlagsenliga 1. sg. *olda* (*olla*) och part. *voldinn* har sedan *o* genomförts i hela preteritum.

---

[1]) H. 213 noten 2 anser, att ordet betyder 'stå ut, skjuta fram'.

Härmed anser jag mig hava ådagalagt, att de av H. anförda formerna *orta*, *olla* (*olda*) alldeles icke visa, att *ǣ* på urnord. tid verkat *a*-omljud på *u*. Vidare har tvärtom den föregående framställningen ådagalagt, att en urnord. form sådan som **wurte** (Tjurkö) på det bestämdaste talar emot en dylik ljudlag, samt att åtskilliga maskulina *n*-stammar med *u* i rotstavelsen dels motbevisa, dels tala bestämt emot denna av H. antagna ljudlag.

Slutsatsen är alltså: *ǣ* (*ē*) har på urnordisk tid icke verkat *a*-omljud på *u*.

Slutligen harmonierar H:s uppfattning av *a*-omljudet i ord sådana som urnord. fem. *ōn*-stammen **hulō* : isl. *hola* icke fullständigt med min, men våra meningar äro här ytterst nära besläktade.

Den gamla uppfattningen var som bekant, att redan på urgermansk tid ändelse-vokalen *ō* verkat *a*-omljud, och man ansåg alltså enligt denna, att urgerm. **hulō-* med ett verkligt *ō* i ultima blivit till **holō-*, hvarefter **holō* på sen urnord. tid gav *hola*.

I Beiträge vände jag mig mot denna uppfattning och sökte visa, dels att *a*-omljudet icke (eller i alla händelser icke uteslutande) var urgermanskt, utan att det inträtt i särspråklig tid, dels att ändelsevokalen *ō* (i *hulō* etc.) icke verkade *a*-omljud, så länge som den var ett *ō*-ljud, utan först sedan den övergått till *a*. Alltså var utvecklingen, enligt mitt antagande, urnord. *hulō* > **hula* > *hola*.

H. giver mig rätt i att *a*-omljudet icke är urgermanskt, utan särspråkligt (urnordiskt).

Han giver mig vidare rätt i att *ō* i urnord. **hulō* icke verkade *a*-omljud så länge, som *ō* bibehöll sin ursprungliga kvalitet.

Emellertid anser han, att de urnordiska runinskrifternas

o-runa skulle representera "två skilda vokalnyanser, ett öppnare och ett mera slutet *ō*", samt "att kort *u* undergått *a*-omljud även framför den öppnare varieteten af detta ljud, hvilken sedermera utvecklade sig till *a*". En liknande modifiering av den av mig framställda *a*-omljudslagen framställer Noreen i Aisl. gramm.[3] § 154, 2, då han anser, att *a*-omljud på *u* verkades ej blott av gammalt *a*, utan även av "ett sig till *a* utvecklande, alltså öppet *ō*". Det enda ord som H. anför till stöd för sin åsikt, är **worahto** 'gjorde' i Tune-inskriften, hvilket ju motsvaras av isl. *orta*.

Även jag hade, i Beiträge XXIII, 524 beaktat detta ord med *o* i rotstavelsen och kvarstående *o* i ultima, och såsom nyss nämnts, sökte jag förklara dess genom *a*-omljud uppkomna *o* i rotstavelsen genom inflytande från den mellan *r* och *h* utvecklade svarabhakti-vokalen *a* (kanske under medverkan av *r* och möjligen även av *h*-ljudet). Något skäl emot att en dylik svarabhakti-vokal *a* skulle verka *a*-omljud, anför H. icke, och jag inser ej, hvarför *a*-omljudet icke skulle framkallas av ett dylikt *a* liksom av andra *a*-ljud i infortisstavelser.

Däremot kan man mot Noreens och Hultmans uppfattning anföra följande: 1) Ristningen **worahto** antyder på intet sätt, att ultimas *o* vid denna tid var ett sig emot *a* närmande *o*-ljud. — 2) Ett ord sådant som **worahto** var (åtminstone i viss mån) trestavigt. Det är då förvånande, att en i tredje stavelsen stående vokal skulle (utan förmedling av andra stavelsens vokal) påverka första stavelsens vokal.

Något annat från urnordiska inskrifter påvisat ord, som skulle kunna komma med i räkningen, finnes icke, alltså intet urnord. **holō* eller dyl. [1]). I fall möjligen framdeles

[1]) Setälä yttrar i sin avhandling Zur herkunft und chronologie der älteren germ. lehnwörter in den ostseefinnischen sprachen (Journal de la société finno-ougrienne 1906. XXIII, 1) s. 21 några ord om detta spörsmål med anledning av det finska låneordet *holo*. Han säger: "Wenn das fi. *holo*

några dylika urnordiska ord skulle kunna påvisas i nyupptäckta urnordiska inskrifter, så bör man naturligtvis antaga, att redan ett till *a* sig utvecklande *ō* framkallade *a*-omljud på *u*. Detta har dock, såsom nämnt, hittills icke skett.

Emellertid vill jag kraftigt framhålla, att den av Noreen och Hultman föreslagna och här diskuterade modifieringen av min regel för *a*-omljudet är ytterst minimal. Enligt den ena formuleringen verkas *a*-omljudet på urnord. tid dels av gammalt *a*, dels av ett ur urnord. *ō* utvecklat *a*. Enligt den andra verkas *a*-omljudet på urnord. tid dels av gammalt *a*, dels av ett sig till *a* utvecklande *ō*. Skillnaden mellan de två uppfattningarna ter sig såsom ännu mindre, när man besinnar, att enligt den äldre uppfattningen hvarje *ō* skulle redan på urgermansk tid hava framkallat *a*-omljud.

III.

Jag övergår till att göra några korta anmärkningar om Hultmans försök att utreda *a*-omljudet på *u* i fornsvenskan. Hans behandling därav upptager med materialsamlingen 128 stora kvartsidor. Både tid och utrymme förbjuda mig att i detalj granska denna vidlyftiga och mycket komplicerade framställning.

---

als altes lehnwort, welches einem fem. *ōn*-stamm wiederspiegelt, aufgefasst werden soll, setzt es .... ein **holōⁿ* mit *o* in der ersten und *ō* in der zweiten silbe voraus ...." Men — väl att märka — han framhåller själv, att ordet står för isolerat, för att man därav skulle kunna draga någon slutsats. För övrigt är det — såsom S. själv genom det av mig spärrade *wenn* antyder — ytterst ovisst, om fi. *holo* är ett gammalt (urnordiskt) lån. Så vitt jag förstår, kan det mycket väl utgöra ett lån från den samnord. tiden eller från det fornnord. literaturspråkets tid och representera den oblika kasus *holo* (som ju fått sitt *o* i rotstavelsen på analogisk väg från nom. *hola*). Jmf. härmed att enligt Hultman hos Setälä s. 27 noten 3 "die ostseefinnischen wörter auf *-o*, die den femininis auf *ō* entsprechen, von urnord. akkusativen auf *o* .... ausgehen könnten".

Då Hultman i sin avhandling icke åberopar sig på det finska låneordet *holo* såsom ett stöd för sin uppfattning, torde även han frånkänna det hvarje vitsord.

Hultmans åsikt och min divergera mera här än vid bedömmandet av de allmänna *a*-omljudsfrågorna.

Dock är olikheten mellan Hultmans åsikt och min icke på långt när så stor, som han menar.

Enligt H. har ett genom *a*-omljud på *u* uppkommet *o*-ljud i fornsvenskan ljudlagsenligt åter å nyo dialektiskt övergått till *u*, i fall det stod i kort rotstavelse, och denna kommit att efterföljas av *u* eller *i*. Sedan man t. ex. fått *a*-omljud i substantivet (*kuna* >) *kona*, och sedan gen. *kunu* på analogisk väg hade fått *o* (*konu*), så övergick enligt H. ett dylikt *konu* ljudlagsenligt till *kunu*. På likartat sätt övergingo enligt H. pres. konj. (av *koma*) *komi* och part. (av *koma*) *komin* ljudlagsenligt till *kumi*, *kumin* (jmf. s. 262 ff., 290, 299).

I sammanhang med diskuterandet av denna fråga yttrar H. s. 291 följande: "Att nu växlingen mellan infinitivens *o* och pret.-participets *u* [i *koma*, *kumin*] har sin grund i en öfvergång af *o* till *u* uti kort tonstavelse framför *i* och icke (såsom Kock i Tidskr. f. Fil. N. R. VIII s. 295 ff. för Östgötalagens vidkommande antagit) i *a*-omljudet, ställes utom diskussion redan af det faktum, att vid dylik växling de synkoperade formerna af pret. part. icke hade *u*, utan *o* liksom infinitiven".

Tydligen har H. alldeles förbisett, att jag redan för tjugo ett år sedan om växlingen nom. *kona* : oblik kasus *kunu*, infinitivus *koma* : partic. *kumin* uttalat en åsikt, som är nära besläktad med den av honom nu förfäktade.

Redan i den nämnda avhandlingen i Tidskr. f. fil. (år 1888) yttrar jag s. 295 f.:

"De här anförda orden [*kona* : *kunu* etc.] med växlingen *o* : *u* äro så pass många, att den icke kan vara tillfällig.

Emellertid synas även andra omständigheter än *a*-omljudet hava spelat en roll vid valet av rotvokal i de behandlade orden. Man bör nämligen påakta, dels att i flera former med *u* i roten även ändelsen innehåller ett *u*-ljud, dels att de anförda formerna

med ursprungligt *u* hava kort rotstavelse. Så har man i dat. pl. *sunum* men i nom. sg. *son* (trots äldre *sunuʀ*) med *o* infört från gen. I ordet *sunum* har alltså den tendensen gjort sig gällande att i ord med kort rotstavelse om möjligt låta rotens vokal vara identisk med ändelsens: när man, så att säga, hade valfrihet mellan formerna *sunum* och *sonum*, så valde man den förra för att erhålla samma vokal i roten som i ändelsen. Härmed bör sammanställas, att Östgöta-lagen låtit det genom *u*-omljud av *a* uppkomna *o* i *houuþ* övergå till *u* genom påvärkan av ändelsens *u* (alltså *huuuþ*) men dat. *hofþe* (se Kock: Studier II, 478), och förhållandet i Östgöta-lagen kan jämföras med den bekanta s. k. tilljämningen (likdaningen av rotens med ändelsens vokal) i ord med kort rotstavelse i många moderna bygdemål: *lava* av *leva* (*liva*), *lasa* av *lesa* 'läsa' etc.

Under dessa förhållanden kan man fråga sig, huruvida i Östgöta-lagens *sunum* etc. en assimilation av rotens med ändelsens vokal forsiggått, så att utveckligen varit *sunum* > *sonum* (genom inträngande av den *a*-omljudda vokalen från andra kasus) > *sunum* (genom assimilation). Enligt min åsikt bör frågan besvaras nekande, eftersom mellanformerna *sonum* etc. icke torde kunna påvisas såsom ensamt rådande under någon äldre period av fornöstgötskan. Det är därför enklast och riktigast att antaga, det *sunum* etc. alltjämt bibehållit rotens *u*-ljud, ehuru den omständigheten, att orden hade kort rotstavelse och i andra stavelsen ett *u*, bidrog till att bevara detta rotens *u*-ljud, så att det icke genom analogi-invärkan ersattes av det i andra kasus brukliga *o*. Att den gamla växlingen någon gång kvarlevat utan nyssnämnda stöd visa väl emellertid *lof, olovandis, trolova* : dat. *luui*; *koma* : *kumi*".

Här framhåller jag alltså uttryckligen, att den av mig iakttagna regelbunda växlingen *kona* : *kunu*, *son* : *sunum* beror icke blott på *a*-omljudsförhållandena, utan att även en annan faktor spelat med, nämligen att orden hade kort rotstavelse, och att alltjämt *u* fanns kvar i ändelsen.

Redan året därefter (1889) framställde jag en likartad uppfattning av den fsv. växlingen *koma* : pres. konj. *kumi*, part. *kumin*. Sedan Per Åström i Sv. landsmålen VI nr. 6 s. 41 uttalat den åsikten, att i Degerforsmålet part. *skotin* etc. blivit till *skuti*[*n*] etc. och ställt detta i samband med ordens kortstavighet och ultimas *i*-ljud, yttrar jag i Arkiv nf. II (1889—1890) s. 14:

"Åström anser emellertid, att i Degerforsmålet den omständigheten, att ultima innehöll *i*-ljud (ej t. ex. *o*-ljud) positivt bi-

dragit till att åt roten giva *u*-ljud även i sådana ord som part. *skuti* 'skjuten' (numera även *skute*). Om därmed menas, att *i*-ljudet skulle hava vållat én rent mekanisk utveckling *skotin* > *skutin*, så tror jag ej, att Å:s uppfattning är riktig. Förekomsten av *i* har väl endast vid valfrihet mellan de sedan gammalt brukliga formerna *skotin* och *skutin* givit utslag till förmån för den senare (och detta är väl även Å:s mening). Detta får bekräftelse av rspr. Under det att fsv. hade *brutin* : *brotin*, *flutin* : *flotin*, *frusin* : *frosin*, *burin* : *borin*, *skurin* : *skorin* etc., har nysv. rspr. bevarat endast *u*-formerna, och även fsv. (Östg.-lagen) har *kumi* (pr. konj.), *kumin*, *kumit*, men *kombær*, *koma* (jmf. Kock anf. st.)".

Jmf. även mitt uttalande härom i Ark. nf. V, 245.

Både H. och jag anse således, att *o*-ljudet i *kona*, *koma* etc. beror på *a*-omljud av *u*, och att det dialektiska genomförandet av *u* i gen. *kunu*, pres. konj. *kumi* och part. *kumin* står i kausalsamband så väl med ordens kortstavighet som med ändelsevokalerna *u*, *i* i ultima.

Olikheten mellan H. och mig ligger blott i följande:

Enligt H. hade på ett något äldre språkstadium *o*-vokalisationen alldeles genomförts i *kona*, *konu* och i *koma*, *komi*, *komin*; därefter övergingo — antar han — av den nämnda anledningen ljudlagsenligt *konu* till *kunu*, *komi komin* till *kumi kumin*.

Enligt min uppfattning åter hade i de i fråga varande dialekterna *o*-vokalisationen aldrig fullständigt genomförts; man hade alltså på ett något äldre språkstadium jämte den strängt ljudlagsenliga gen. *kunu* även *konu* (med *o* analogiskt från nom. *kona*), jämte den strängt ljudlagsenliga pres. konj. *kumi* även *komi* (med *o* analogiskt från *koma*) och jämte det ljudlagsenliga part. *komin* även *kumin* (med *u* analogiskt från pres. konj. *kumi* etc.). Vid denna växling *kunu konu*, *kumi komi* etc. och vid val mellan dessa former vållade ordens kortstavighet i förening med ultimas *u*- och *i*-ljud, att *u*-vokalisationen (i *kunu*, *kumi*, *kumin*) blev den segrande.

Ehuru olikheten mellan våra åsikter icke är stor, vill jag framhålla företrädet hos min uppfattning.

Alla äro ense om att man i former sådana som gen. sg. *kunu*, dat. pl. *sunum*, pres. konj. *kumi* på ljudlagsenlig väg aldrig kunnat få *o*. — Vidare är det ett faktum, som ingen förnekar, att vissa urkunder (såsom ÖGL.) använda gen. sg. *kunu*, dat. pl. *sunum*, pres. konj. *kumi* i motsats till *kona*, *sonason*, *koma* i samma urkunder.

Då är det avgjort enklare att (med mig) antaga, att de gamla formerna gen. *kunu*, *sunum*, *kumi* aldrig blivit (fullständigt) undanträngda, än att (med Hultman) antaga, att de gamla formerna gen. *kunu*, *sunum*, *kumi* först på analogisk väg blevo till *konu*, *sonum*, *komi*, och att senare dessa analogiskt uppkomna former å nyo övergingo till *kunu*, *sunum*, *kumi*.

Med sina teorier nödgas H. dessutom att förklara penultimas *u*-ljud i t. ex. isl. *sunum* och i fsv. *sunum* på olika sätt. I isl. *sunum* skulle det kvarstå sedan gammalt, i fsv. *sunum* skulle det förklaras genom en utveckling *sunum* > *sonum* (på analogisk väg) > *sunum*.

Däremot är det naturligtvis tämligen likgiltigt, om man säger, att en ljudlagsenlig tendens gjort sig gällande, enligt hvilken vid en växling *o* : *u* (alltså vid valfrihet mellan *o* : *u*) *u* valdes i kortstaviga ord framför *u*, *i* i följande stavelse — eller om man säger: under det att man hade en växling *o* : *u* i en mängd former, genomfördes en ljudlag, enligt hvilken i dem *o* blev till *u* i kortstaviga ord framför *u*, *i* i följande stavelse [1]).

---

[1]) I detta sammanhang tillåter jag mig nämna, att Prof. Hultman på ett annat ställe i sin avhandling om Hälsingelagen polemiserar mot mig, emedan han ej synes hava beaktat, att jag framställt samma ljudlag, som han förfäktar.

I avhandlingen Historiska bidrag till svensk formlära (1898) i Sv. landsm. XV nr 5 framhöll jag s. 40 f. att, eftersom ord med hiatus efter rotvokalen i det nordiska fornspråket ljudlagsenligt hade akc. 1 (Kock i Ark. nf. X, 213 ff.), utvecklingar sådana som fsv. nom. pl. *skoar* > *sko(r)*, gen. och ack. pl. *skoa* > *sko*, gen. sg. *byar* > *by*, nom. pl. *broar* > *bror*, nom. pl. *møar* > *mør*, pres. konj. *sai* > *sa* äro fullt ljudlagsenliga: de bero på att orden hade

Även därutinnan finnes en likhet mellan Hultmans och min uppfattning av *a*-omljudsfrågan i fornsvenskan, att vi båda anse, att de invid *u* stående konsonanterna spelat en roll. Dock är den roll, som H. vill tillmäta konsonantljuden oftast en annan än den, som jag ansett mig kunna tillerkänna dem.

Emellertid är olikheten mellan Hultmans och min åsikt om *a*-omljudet i fornsvenskan ändå synnerligen stor.

Denna olikhet kan framför allt karakteriseras sålunda:

Enligt min — och väl även alla andra forskares — uppfattning hava ursprungligen samma *a*-omljudsregler tilllämpats i fornsvenskan som i de västnordiska språken, och detta av den självklara anledningen, att vi fattat *a*-omljudet såsom en urnordisk (eller ännu äldre) företeelse.

hiatus samt akc. 1 med levissimus på den följande vokalen. Jag tillägger på anf. st. i Sv. landsm., att även vokalförlusten i sådana fsv. ord som *boa* > *bo*, *sea* > *se* etc., nom. pl. mask. *grai*(ʀ) > *gra* etc., 1. pl. pres. *seom* > *sem* etc., dat. pl. *skyom* > *skym* etc. skulle kunna förklaras på samma sätt, ehuru i dessa senare analogi-inflytande är möjligt.

Nu söker H. s. 176 f. visa, att ändelsevokalen i hiatus ljudlagsenligt förlorats i gen. *byar* > *by*, inf. *flya* > *fly* etc. med akc. 1, och han och jag äro alltså på denna punkt (i allt väsentligt) av samma uppfattning.

Jag tillägger att jag nämnt detta ingalunda för att på minsta sätt klandra, att Prof. Hultman förbisett mitt uttalande om denna sak, ett förbiseende, som naturligtvis var ytterst lätt.

Här må nämnas, att även den västnordiska förlusten av en infortisvokal omedelbart efter en annan likartad eller snarlik vokal utan tvivel står i samband med akc. 1 i ord med hiatus. När t. ex. ack. sg. fem. *grāa* blir *grā*, dat. sg. *trēi* blir *trē* etc., så beror detta därpå, att orden hade (ljudlagsenligt) akc. 1 med levissimus på ultima, och att de två sammanstötande vokalerna voro lika eller snarlika. Utvecklingen har varit väsentligen likartad i t. ex. isl. dat. *grāum* > *grǫ́um* > *grǫ́m*, och orsaken har varit densamma. Däremot förloras (normaliter) i de västnordiska språken icke infortisvokalen vid hiatus, om vokalerna äro olika (dat. sg. *búi* etc.).

På östnord. språkområde har utvecklingen säkerligen varit den, att först vid hiatus ultima-vokalen ljudlagsenligt förlorades i ord av typen ack. sg. fem. *grāa* > *grā* (i överensstämmelse med förhållandet i de västnord. språken; denna utveckling kan vara samnordisk), och att senare vid hiatus ultima-vokalen ljudlagsenligt förlorades i ord av typen gen. sg. *bȳar* > *bȳ*.

Hultman åter menar, att högst olikartade urnordiska ljudlagar tillämpats (vid inträdandet av *a*-omljudet på *u*) i fornsvenskan å den ena sidan och i de västnordiska språken å den andra. Ja, han anser till och med, att högst olikartade urnordiska ljudlagar vid *a*-omljudets inträdande gjort sig gällande även i de olika fornsvenska landskapen. Ja än mer: även i olika dialekter inom samma landskap.

Men trots detta menar han ändå, att *a*-omljudet skulle vara en "urnordisk" företeelse [1]).

Det ligger uppenbarligen en motsägelse i denna uppfattning.

Innan jag närmare belyser detta, skall jag emellertid i stora drag söka redogöra för H:s åsikt om *a*-omljudet i fornsvenskan och anföra en och annan av hans regler. Reglerna äro nämligen så många, att de svårligen kunna här utförligt refereras.

Själv gör H. s. 330 en sammanfattning av sina åsikter på följande sätt:

"1) På svensk botten liksom på västnordisk (s. 215) har kort *u* utom i vissa undantagsfall undergått *a*-omljud, ifall följande stafvelse innehållit omljud värkande vokal.

2) Framför vissa konsonanter och konsonantgrupper har något *a*-omljud icke inträdt. Dessa konsonanter och konsonantgrupper äro icke fullt desamma i svenskan som i västnordiskan. Den förra har nämligen å ena sidan dialektiskt låtit *u* undergå omljud äfven framför urnord. intervokaliskt kort *m*. Å andra sidan har den i flere eller färre dialekter bevarat det oomljudt jämväl framför urnord. 1. dentalt *l* + konsonant, 2. kakuminalt *l* + labial explosiva l. spirant, 3. kakuminalt *l* + konsonant annan än labial explosiva l. spirant, 4. explosiva l. spirant + likvida l. nasal, 5. geminerad tonande explosiva, 6. geminerad tonlös explosiva, 7. in-

[1]) Det kan nämnas, att Hultman tidigare uttalat en i huvudsak helt annan uppfattning av växlingen västnord. *o* : fsv. *u*, nämligen i Finländska bidrag till svensk språk- och folklifs-forskning (1894) s. 120 noten. Här yttras bland annat: "På grunder, som jag i annat sammanhang skall framlägga, anser jag, att den som bekant ytterst vanliga motsättningen öno. *u*: vno. *o* i de flesta fall icke är att härleda ur urgerm. *a*-omljudsväxling, utan beror på öfvergång af kort *o* till *u* enl. särskilda ljudlagar, värksamma i större eller mindre delar af det öno. språkområdet".

tervokaliskt kort *l*, 8. intervokalisk kort labial spirant, 9. intervokalisk kort explosiva l. icke-labial spirant. Framför somliga af dessa konsonanter och konsonantförbindelser har dock i en del dialekter eller i alla *u* förblifvit oomljudt blott såvida den omljudvärkande vokalen synkoperats.

3) Uti vissa svenska dialekter tyckes dessutom ett föregående (dentalt?) *l* hafva skyddat *u* mot *a*-omljud — dock icke i dem alla i det fall att *u* efterföljdes af *v*-ljud".

Jag är övertygad om att jag ej gör mig skyldig till någon överdrift, när jag säger, att dessa regler äro utomordentligen komplicerade. Och om vetenskapen har till sin uppgift att skänka en "förenklad kunskap", så torde de knappast hava riktat vetenskapen.

Själv yttrar H., att de konsonanter och konsonantgrupper, framför hvilka något *a*-omljud icke inträtt, ej äro "fullt de samma" i svenskan som i de västnordiska språken.

Jag menar, att den riktiga karakteriseringen av detta hans resultat är, att det skulle (enligt hans uppfattning) finnas en högst betydlig olikhet mellan svenskan å ena sidan och de västnord. språken å den andra.

Låt oss blott med exempel i någon ringa mån åskådliggöra, hvad H:s sammanträngda regel i själva verket innebär.

I de västnord. språken skulle ljudlagsenligt intet *a*-omljud hava inträtt i ord av typen **kuma* etc. (ehuru *koma* enligt H. på analogisk väg fått *o*). — I svenskan fick man däremot (dialektiskt) *a*-omljud i dylika ord: **kuman* > *koma* etc.

I de västnord. språken inträdde enligt H. *a*-omljudet ljudlagsenligt i ord av följande typer, under det detta omljud ljudlagsenligt skulle hava uteblivit "i flere eller färre svenska dialekter":

1. Västnord. *kollr* etc. — fsv. däremot *kulder* 'topp' etc.
2. Västnord. *golf* etc. — fsv. däremot *gulf* etc.
   Västnord. *stolpi* etc. — fsv. däremot *stulpe* etc.
3. Västnord. *folk* etc. — fsv. däremot *fulk* etc.

4. Västnord. *botn* etc. — fsv. däremot *butn* etc.
Västnord. *otr* etc. — fsv. däremot *uter* etc.
Västnord. *logn* etc. — fsv. däremot *lughn* etc.
5. Västnord. *oddr* etc. — fsv. däremot *udder* etc.
6. Västnord. *flokkr* etc. — fsv. däremot *flukker* etc.
7. Västnord. *kol* etc. — fsv. däremot *kul* etc.
8. Västnord. *lof* etc. — fsv. däremot *luf* etc.
9. Västnord. *brot* etc. — fsv. däremot *brut* etc.
Västnord. *soþ* etc. — fsv. däremot *suþ* etc.

Vidare skulle *a*-omljudet ljudlagsenligt hava genomförts i västnord. *lof* etc., men i vissa fsv. dialekter skulle ett föregående (dentalt) *l* hava skyddat *u* mot *a*-omljudet, så att man finner fsv. *luf* etc.

Nu är att framhålla, att åtskilliga av dessa ganska många kategorier innehålla en hel mängd ord. Det är således ingalunda fråga om någon mindre ljudlagsenlig dialektolikhet mellan de västnord. språken å ena sidan och fornsvenskan å den andra, utan dessa enligt H. ljudlagsenliga dialektolikheter skulle hava influerat på massor av språkets ordförråd.

Vidare måste man besinna, vid hvilken tid dessa ljudlagsenliga differentieringar av de västnordiska språken å ena sidan och fornsvenskan å andra skulle hava gjort sig gällande.

Fordom antog man som bekant allmänt, att *a*-omljudet var en urgermansk företeelse. Om detta hade varit händelsen, hade det — H. framhåller detta själv — naturligtvis varit otänkbart, att de här diskuterade olikheterna mellan de västnord. språken och fornsvenskan skulle kunnat återföras på dialektala ljudlagar vid *a*-omljudets första genomförande.

Men i själva verket ställer sig saken på väsentligen samma sätt, när man med mig och Hultman antar, att *a*-omljudet inträdde på urnord. tid.

Redan i guldhornsinskriften hava vi ju exempel på *a*-omljudet på *u* (**horna**). Denna inskrift tillhör de älsta urnordiska inskrifterna, och H. torde datera den till omkring år 300.

I fall H:s förklaring av motsatsen mellan de synnerligen många västnord. orden med *o* och de motsvarande fsv. orden med *u* (västnord. *golf* : fsv. *gulf* etc. etc.) vore riktig, så skulle alltså redan i en så avlägset liggande språkperiod som före år 300 en högst betydlig, *ljudlagsenlig* dialektsplittring hava inträtt, i det att de västnord. språken gingo sin väg, fornsvenskan (de östnord. språken) däremot sin.

Naturligtvis vill ingen språkman urgera, att under den "urnordiska" tiden språket över hela Norden i den meningen var en enhet, att absolut inga smärre olikheter skulle hava funnits inom detta geografiskt vidsträckta område: som bekant tala aldrig ens två individer absolut samma språk.

Men jag betvivlar mycket, att H. skall utan de allra mest bindande skäl kunna övertyga lingvisterna om att dialektsplittringen i Norden redan före år 300 var så *högst betydlig*, som hans hypoteser förutsätta. Och, så vitt jag förstår, hava dylika bindande skäl på intet sätt förebragts.

I fall de av Hultman framställda hypoteserna vore riktiga, vore för övrigt språkmannens tal om en "urnordisk" (= för hela Norden gemensam) språkperiod oberättigad, eller åtminstone skulle det bliva nödvändigt att förlägga den "urnordiska språkperioden" vida längre tillbaka i tiden, än vi nu bruka göra — till en långt, långt avlägsen period, från hvilken alldeles inga inskrifter finnas.

Men saken ställer sig ännu vanskligare, när man drager ut konsekvenserna ur H:s hypoteser till förhållandena inom de olika fornsvenska landskapens dialekter och till förhållandena inom de olika dialekterna i ett och samma landskap.

Enligt H. s. 331 skulle språket i textkodex av Östgötalagen vara att karakterisera på följande sätt:

"Bland de omfångsrikare urkunderna är textkodex af Östgötalagen kanske den, hvars språk i afseende å *a*-omljudet af *u* visar den största homogeniteten. Så vidt af exemplen i densamma kan ses, har i dess dialekt — eller rättare dialekter — *u* genomgående förblifvit oomljudt framför kort explosiva l. icke-labial spirant (s. 326), framför kort *l* (s. 269), framför dent. *l* + konsonant (s. 237), framför gemin. tonande explosiva (s. 247) samt framför explosiva l. spirant + likvida l. nasal (s. 246). Däremot har omljudet icke uteblifvit framför kort *m* (s. 292); ej häller framför kakum. *l* + konsonant annan än lab. explos. l. spir. (s. 242 ff.). Framför kort labial spirant har det uteblifvit, ifall den omljud värkande vokalen synkoperats, men inträdt, ifall den kvarstått (s. 293 ff.). Härutinnan öfverensstämma med Östgötalagens dialekter alla öfriga, hvilkas behandling af *u* i denna ställning de undersökta urkunderna belysa (utom i ett speciellt fall en af Cod. Bureanus' dialekter, hvarom se s. 299 och här nedan); vi kunna därför i det följande förbigå densamma".

Däremot skulle förhållandena i äldre Västgötalagen enligt H. s. 335 vara dessa:

"Äldre Västgötalagen använder i regeln former, hvilkas vokalisation förutsätter, att *a*-omljud egt rum framför kort explosiva l. icke-labial spirant, ifall ändelsevokalen kvarstått, men icke i fall den synkoperats (s. 328 f.), äfvensom framför dent. *l* + konsonant (s. 238). Den använder uteslutande sådana, som antyda *a*-omljud framför kort *l*, såväl där ändelsevokalen synkoperats som där den kvarstått (s. 268), framför gemin. tonande explosiva (s. 247), framför explosiva l. spirant + likvida l. nasal (s. 246), framför kakum. *l* + konsonant annan än lab. explos. l. spir. (s. 242 f.) och framför gemin. tonlös explosiva (s. 248 f.), men uteblifvande af omljudet framför kakum. *l* + labial explosiva l. spirant (s. 239 f.). Framför kort *m* har enligt dess vittnesbörd omljudet dels uteblifvit dels — utan tvifvel i en annan dialekt — egt rum (s. 293). Alternativt och jämförelsevis sällan förekomma former tydande på att i någon dialekt omljud inträdt framför kort explosiva l. icke-labial spirant jämväl i det fall att den omljud värkande vokalen synkoperats (s. 328). Undantagsvis spåras slutligen äfven icke-omljud framför dent. *l* + konsonant (s. 238)".

Alltså skulle en högst betydlig ljudlagsenlig olikhet finnas mellan Östgöta-dialekten och Västgöta-dialekten, och denna ljudlagsenliga olikhet skulle gå tillbaka till tiden före år 300.

Exempelvis skulle enligt H. följande former vara de ljudlagsenliga i äldre Västgötalagen och i Östgötalagens textkodex [1]):

boþa	VGL. I	: *buþa*	ÖGL	*botn*	VGL. I	: *butn*	ÖGL
kolder	„	: *kulder*	„	*oter*	„	: *uter*	„
kol	„	: *kul*	„	*sumar* [2])	„	: *somar*	„
odder	„	: *udder*	„				

Man bör besinna, att hvart och ett av dessa såsom exempel anförda ord representerar en hel, stundom talrik ordgrupp.

Det är emellertid ingalunda blott fornvästgötskan och fornöstgötskan, som H. på detta sätt behandlar. Han söker även vid *a*-omljudets inträdande konstatera en mängd olikheter mellan dialekterna i andra trakter, hvilka olikheter skulle vara ljudlagsenliga och hava uppstått under en mycket tidig urnordisk period.

Men, som sagt, även växelformer inom en och samma urkund vill H. i regeln eller åtminstone ytterst ofta återföra på olika dialektolikheter, som skulle återföras till urnordisk tid.

Bland många må blott ett par exempel nämnas.

H. resonnerar s. 299 st. 1 nfr. om huru vokalisationen i verbet *lova* (*luva*) i Cod. bur. bör förklaras. Ordet har i denna urkund nästan alltid *o* (28 ggr), blott två ggr *u* (en gång inf. *luua*, en gång 3. sg. pres. *luuar*). Straxt ser H. här ett spår av en urnordisk ljudlag. "Man kan ej — yttrar han — undgå att i dem (dvs. i de två exemplen *luua*, *luuar*) se ett stöd för . . . . satsen, att i någon dialekt, som påvärkat nämnda urkund, urgerm. kort *u* efter *l* ljudlags-

---

[1]) Alla dessa exempel äro icke påvisade i båda urkunderna, men de exemplifiera dock, så vitt jag förstår, fullt troget H:s s. 331 stycket 2 och s. 335 stycket 4 framställda regler.

[2]) Enligt H. s. 335 har framför kort *m* enligt äldre Västgötalagens vittnesbörd omljudet dels uteblifvit, dels — "utan tvifvel i en annan dialekt" — egt rum.

enligt fortsatts af *u*, äfven om nästa stafvelse innehållit *a*-omljud värkande vokal".

Enligt min uppfattning är det avgjort oriktigt att på grund av ett så ytterst ringa material vilja sluta sig till att skilda "urnordiska dialekter" reflekteras i en och samma relativt unga handskrift.

Såsom ytterligare exempel på huru komplicerade regler H. uppställer, och huru många olika dialektiska inflytelser från urnord. tid inom en och samma urkund han antager, tillåter jag mig att (utan bemötande och med uteslutande av hans hänvisningar till andra ställen i hans arbete) meddela hans huvuduppfattning av förhållandet i Codex bureanus (s. 333 f.):

"Till östgötaurkunderna plägar också Cod. Bureanus räknas, om ock skälen härför äro ingenting mindre än bindande (jfr. bl. a. Ottelin, Stud. öfver Cod. Bur. I s. 3). Urkunden nyttjar konsekvent eller nästan konsekvent former, som antyda å ena sidan, att *a*-omljudet uteblifvit — ändelsevokalen må hava synkoperats eller kvarstått — framför kort explosiva l. icke-labial spirant, äfvensom framför dent. *l* + konsonant, framför kakum. *l* + labial explosiva l. spirant och efter *l*, åtminstone där vokalen efterföljdes af gemin., tonlös explosiva eller af explosiva l. spirant + annan explosiva l. spirant; å andra sidan, att *a*-omljud inträdt framför kort *l* i det fall att ändelsevokalen kvarstått, samt framför kakum. *l* + konsonant annan än lab. explos. l. spir. Framför explosiva l. spirant + likvida l. nasal, framför kort *m* samt mellan *l* och *v*-ljud + kvarstående omljud värkande vokal hafva enligt urkundens vittnesbörd dess dialekter behandlat *u* olika, så att det dels omljudts, dels icke. Vid sidan af den ofvan omtalade normala behandlingen framför kort explosiva l. icke-labial spirant och framför kakum. *l* + konsonant annan än lab. explos. l. spir. spåras dessutom alldeles undantagsvis en afvikande: omljud i den förra ställningen, icke omljud i den senare".

För att förklara en växling sådan som *stulpe* (4 ggr): *stolpe* (3 ggr) i textkodex av Östgötalagen yttrar H. s. 331 st. 2: "Men i fråga om ord med kakuminalt *l* + labial explosiva .... efter vokalen komma två skilda behandlingssätt till synes [dvs. i ÖGL:s textkodex], tydligen representerande olika dialektskiftningar: *a*-omljudet har dels egt rum, dels

icke". Alltså skall enligt H. Östgötalagens *stulpe* med *u* vara att återföra på en urnordisk dialekt, där *a*-omljudet ljudlagsenligt förhindrades av ljudgruppen *lp*, under det att *stolpe* med *o* i samma urkund borde återföras på en annan urnordisk dialekt, där *a*-omljudets inträdande icke hindrades av *lp*. Och ändå menar H. s. 331, att denna skrift bland större urkunder visar "den största homogeniteten" beträffande *a*-omljudet.

Även växlingen *o* : *u* i det i äldre Västgötalagen anträffade *somar* : *-sumærs* menar H. s. 293 böra återföras på skiljaktiga urnordiska dialekter, där *u* framför *m* ljudlagsenligt behandlats på olika sätt.

Jag vågar tro att, även om någon möjligen skulle vara benägen att ansluta sig till vissa andra bland H:s teorier, alla skola rygga tillbaka för dessa konsekvenser.

För visso är jag den förste att erkänna, att flera olika dialekter framträda i fornsvenskan. Redan i min skrift Fsv. ljudlära II (1886) s. 489 ff. hade jag tillfälle att med styrka framhålla detta vid nämnda tid ytterst litet beaktade förhållande. — Vidare är det klart, att dialektblandning framträder i en mängd fornsvenska urkunder.

Men spörsmålet är detta: är man verkligen berättigad att konstatera skilda urnordiska dialekter, hvilkas olika ljudlagar direkt skulle avspeglas i en fornsvensk urkund från c. 1300—1350, nästan så snart man i en dylik anträffar den växlande vokalisationen *o* : *u* i samma ord?

Så vitt jag förstår, måste detta spörsmål avgjort besvaras nekande.

Här som annars bör inom språkvetenskapen — liksom inom andra vetenskaper — den fundamentalsatsen tillämpas, att man måste söka på så nära håll som möjligt förklara hvarje företeelse. Men att återföra nästan hvarje växling *o* : *u* i en handskrift från c. 1300—1350 till skilda urnordiska dialekter, är dock ingalunda att tillämpa denna sats.

De här anförda exemplen, för hvilkas förklaring H. nödgas antaga skilda urnordiska dialekter, kunna, så vitt jag ser, på mycket enklare sätt uppfattas.

Den s. 135 nämnda växlingen *loua* : *lona(r)* i Cod. bur. bör förklaras sålunda.

I ÖGL., hvars språk i många avseenden står språket i Codex bureanus nära, böjer man *lof* : dat. *luvi*. Detta är den fullt ljudlagsenliga böjningen, eftersom intet *a*-omljud skulle inträda i dat. sg., och denna böjning har bibehållits, emedan *luvi* är kortstavigt och har *i* i ultima. Även vissa former av verbet *lova* (*luva*) skulle ljudlagsenligt sakna *a*-omljud (pres. konj., 1. och 2. pl. pres. ind. och imperat.), och emedan verbet var kortstavigt, borde i de nämnda formerna med *u*, *i* i ultima det ljudlagsenliga *u*-ljudet upprätthållas eller segra (i *luvum*, *luvi*, *luvin*). Då man nu även i Cod. bur. finner en växling sådan som *koma* : part. *kumin* etc., så visar detta, att även språket i denna skrift (liksom språket i ÖGL.) hade tendens att i kortstaviga, tvåstaviga ord med *u*, *i* i ultima använda *u* (ej *o*) i rotstavelsen. Under dessa förhållanden bero naturligtvis de i Cod. bur. blott en gång hvardera anträffade skrivningarna *luua*, *luuar* på inflytande från verbalformerna *luvi*, *luvin*, *luvum* och från motsvarande substantiv-form dat. sg. *luvi*.

I stället för att med H. anlita hypotesen om skilda urnordiska dialekter för att förklara växlingen *stulpe* : *stolpe* i ÖGL., förklarar jag växlingen helt enkelt så, att ljudlagsenligt den urnord. nom. **stulpǣ* blev *stulpe*, men den urnord. obl. kasus **stulpan* blev *stolpa*, hvarefter *u* och *o* senare genom analogi-inflytande kunde användas i hvilken kasus som hälst [1]).

---

[1]) H:s teoretiska resonnemang s. 234 f. om sannolikhet resp. icke-sannolikhet för utjämningar inom ett formsystem — ett resonnemang, hvartill han senare upprepade gånger hänvisar — lägger ingalunda hinder i vägen för detta antagande. Utan att vilja bestrida det delvis tänkvärda i H:s

Växlingen *somar* : *sumar* (-*sumærs*) i VGL. I är ej häller att direkt återföra på skilda urnord. dialekter, utan såsom jag redan s. 110 framhållit, förklaras den helt naturligt därav, att *a*-omljudet överhuvud i Norden först sent genomfördes i ljudgruppen -*um*-. Därvid blev (vid böjningen *sumarʀ sumraʀ*) nom. sg. *sumarʀ* till *somarʀ*, under det att *sumraʀ* etc. (liksom dat. *sumre*) bibehöll *u*. Sedan skedde utjämning.

Av ovan anförda orsaker — mycket annat att förtiga — anser jag de av Hultman framställda hypoteserna till förklaring av växlingen *o* : *u* i fornsvenskan icke vara antagliga.

I motsats till H., som vill återföra nästan all växling *o* : *u* i fornsvenskan till olika urnordiska dialektiska ljudlagar, verksamma vid *a*-omljudets inträdande under den älsta urnordiska tiden, söker jag i Beiträge XXIII, 526 ff. förklara växlingen *o* : *u* i fornsvenskan (och isländskan) väsentligen genom faktorer, som varit verksamma i relativt sen tid. Särskilt söker jag visa, att vid valfrihet mellan *o* : *u* vissa konsonantljud resp. konsonantgrupper gynnade *o*, andra åter *u*. På urnord. tid fick man t. ex. av nom. ack. sg. **wurða* 'ord', **buða* 'bud' genom *a*-omljud **worða* **boða*, under det att nom. ack. pl. **wurðu*, **buðu* alltjämt bibehöllo penultimas *u*-ljud. Sedan dessa former genom förlust av ändelse-vokalerna blivit till nom. ack. sg. *orð*, *boð* : nom. ack. pl. **urð*, *buð*, så gynnade ljudgruppen supradentalt $r + ð$ vid valfrihet *o*, men ett föregående labialt *b*- däremot *u* [1]). Till följe härav finner man t. ex. i Upplandslagen *orþ* (ej **urþ*), men *buþ* (ej *boþ*).

---

teoretiska resonnemang, vill jag framhålla, att trots alla teorier erfarenheten dock är och förblir den bäste läromästaren. Det synes mig, som om H. ej alltid låtit sig tillräckligt vägleda av erfarenheten, när fråga är om dessa spörsmål.

[1]) I Svensk ljudh. II, s. 56 visar jag, att även det relativt länge kvarstående *u* i den kortstaviga nom. ack. pl. **buðu* etc. härvid spelat en roll.

H. framställer icke egentligen någon kritik av denna min uppfattning, och jag har således här vid lag egentligen ingenting att gendriva.

Dock i fråga sätter H. s. 236, huruvida tendenser vid valfrihet "alls förekomma i språklifvet", och han yttrar: "Något fullt säkert exempel på att en faktor af detta slag varit bestämmande för en utjämnings riktning, har i hvarje händelse icke blifvit anfördt".

För att skingra detta tvivel skall jag icke upptaga hela denna — för övrigt mycket viktiga — fråga till utförlig belysning, utan inskränka mig till att anföra ett, så vitt jag förstår, fullgott exempel på en tendens vid valfrihet, ett exempel, som jag för övrigt framhållit redan i Beiträge XXIII, 497 f.

I sin skrift Oversigt over de norske bygdemål (1898) meddelar Amund B. Larsen s. 82 ff. upplysningar även om de trondjemske målen. På tal om målens ändelsevokaler i forntida maskulina *n*-stammar yttrar han s. 84: "I Fosen og Namdalen forekommer bægge slags endelser, både *i* og *a*, også i sådane svage hankönsord, som ingen ligevægt har [dvs. även i långstaviga ord] og sedvanlig således, at valget mellem *a* og *i* retter sig efter første stavelses vokal, f. eks. *tīmi*, *skuddi*, men *bakka*, *tanga*, *hanska*".

Alltså: I fornspråket böjde man som bekant nom. *tīmi*, *bakki*: oblik kasus *tīma*, *bakka*. Här fanns alltså en växling mellan ändelsevokalerna *i* (i nom.) och *a* (i oblik kasus). Nu upplyser Larsen, att man i de i fråga varande målen förenklat denna äldre böjning, så att man valt antingen *i* eller *a* såsom ändelse i hela singularis. Men detta val har ej skett godtyckligt, utan rotvokalen har merendels varit avgörande vid detta val, så att målen numera använda *tīmi* (emedan rotvokalen är *i*), men *bakka* etc. (emedan rotvokalen är *a*).

Så vitt jag ser, är det alldeles omöjligt komma ifrån

att det är rotvokalerna som här utövat inflytande på ändelsevokalerna. Å andra sidan vill säkerligen ingen antaga, att i de äldre oblika kasus *tīma* (med lång rotstavelse) *a* ljudlagsenligt skulle hava övergått till *i*, och att tvärtom i den äldre nom. *bakki* (med lång rotstavelse) *i* ljudlagsenligt skulle hava övergått till *a*.

Då återstår, såsom redan Larsen insett, intet annat än det i själva verket allra närmaste och naturligaste antagandet, att nämligen vid valfrihet ändelsevokalen *a* valdes, när rotvokalen var *a*, och att ändelsevokalen *i* valdes, när rotvokalen var *i*.

Detta exempel lär oss emellertid, att lingvisten har rättighet och skyldighet att operera icke blott med ljudlagar och med analogi-inflytelser, utan (såsom jag redan för många år sedan t. ex. i Tidskrift f. filologi N. R. (1888) VIII, 295 och annorstädes framhållit) även med tendenser vid valfrihet.

Lund.

Axel Kock.

Die altwestnordischen Beinamen bis etwa zum Jahre 1400.

Ergänzungen und Nachträge zu Finnur Jónssons Tilnavne i den islandske oldlitteratur (Aarb. f. nord. oldk. og hist. 1907.)

Vorwort.

Die Entstehung dieses Aufsatzes bedarf eines Wortes der Erklärung. Als ich im Herbst 1907 ein Gespräch mit Professor Finnur Jónsson hatte, stellte es sich heraus, dass wir beide im wesentlichen dieselbe Arbeit unternommen hatten: eine Sammlung der altwestn. Beinamen. Die Arbeit von Finnur aber wurde bereits gedruckt, die meine lag erst — freilich schon ziemlich druckfertig — in der Handschrift vor. Es ergab sich nun aber, dass FJ. in der Hauptsache sich auf die isländische Literatur beschränkt hatte und etwa bis zum Jahre 1300 gegangen war, während ich auch andere Quellen, insbesondere die beiden Diplomatarien, das norweg. und das isländische, ausgeschöpft und die Sammlung etwa ein Jahrhundert weiter ausgedehnt hatte. Davon, meine Arbeit, so wie sie vorlag, drucken zu lassen, nahm ich natürlich Abstand: es wäre der Hauptsache nach eine unnötige Wiederholung der FJ.'s geworden. Aber es blieb mir erstens das von FJ. nicht behandelte Jahrhundert, zweitens für die frühere Zeit der Stoff aus den von ihm nicht benutzten Quellen. Ich beschloss also das Erscheinen von FJ.'s Arbeit abzuwarten und dann aus meinem grösseren Aufsatz einen Auszug zu machen, der sich in der angegebenen Richtung bewegen sollte. Es stellte sich, als nunmehr FJ.'s Abhandlung vorlag, ferner heraus, dass hier und da — was bei der Weitschichtigkeit des Stoffes nur zu erklärlich und entschuldbar ist — Beinamen übersehen worden waren, sodann glaubte ich, bei manchen eine andere Erklärung ge-

ben oder doch einen anderen Erklärungsversuch der Erwägung anheimstellen zu können. So entstand eine Reihe von Ergänzungen und Zusätzen. Solche von FJ. bereits behandelte Fälle habe ich mit einem Sternchen versehen.

Ich hatte noch eine andere Arbeit vorzunehmen. FJ. führt seinen Stoff nach Bedeutungsklassen geordnet vor und gibt dann am Schluss ein alphabetisches Verzeichnis. Ich war den umgekehrten Weg gegangen. Um nun die Benutzung beider sich ergänzender Aufsätze möglichst bequem zu machen, sah ich mich genötigt, dem Beispiel FJ.'s zu folgen, was eine nicht unbeträchtliche Mühe verursachte. Bemerken will ich noch, dass ich nicht die Beinamen gesammelt habe, die blosse Ortsnamen sind, also hauptsächlich Fälle, in denen der Bauer von seinem Hof genannt ist. Für die ältere Zeit hat FJ. dies getan und uns so das Aufkommen dieser Art Namengebung gezeigt. Für die jüngere Zeit aber, das 14. Jahrhundert, wird dieser Brauch dann in Norwegen so allgemein, dass es der Belege kaum bedarf, und solche die Sammlung unverhältnissmässig hätten anschwellen lassen. Ich habe also davon Abstand genommen. Nicht gesammelt hab ich auch solche Beinamen, in denen jemand als Mann, Frau, Verschwägerter oder Verwandter einer anderen Person bezeichnet wird. Diese Beinamen bieten ja auch wenig charakteristisches. Ich führe nur einige an, in denen nicht der Eigenname dessen, zu dem jemand durch Heirat oder Verwandtschaft in Beziehung steht, angegeben wird, sondern dessen Beiname. Durch die Benutzung beider Aufsätze wird man nun, wie ist hoffe, einen leidlich vollständigen Überblick über die Beinamen der alten Norweger und Isländer erhalten. Es ist eine Fülle, wie sie wol sonst bei keinem anderen Volk zu belegen ist. Manches freilich, insbesondere bei den norwegischen Beinamen aus den Diplomen, vermag ich nicht zu erklären. Besser wäre es vielleicht gewesen, wenn ein Norweger, ausgerüstet mit intimer Kenntnis der

Dialekte seines Landes, diese Arbeit unternommen hätte. Da ich sie aber einmal gemacht habe, lege ich sie gleichwol vor. Vielleicht gibt dies den Anstoss dazu, dass von anderer kenntnisreicherer Seite das Dunkel, das noch über so vielen dieser Beinamen liegt, erhellt wird. Schliesslich bemerke ich noch, dass auch die Einleitung ursprünglich ausführlicher geplant war. Aber da FJ. auch hier so manches, war ich sagen wollte, bereits erörtert hat, musste ich mich auch hier mit Auszügen begnügen, so dass die Einleitung einen etwas aphoristischen Charakter trägt.

Einleitung.

Es ist bekannt, dass es im skandinavischen Norden ein häufig geübter Brauch war, dass der Enkel den Namen eines seiner Grossväter erhielt, im besonderen den eines verstorbenen. War der Vater etwa vor der Geburt der Sohnes gestorben, so ging oft dessen Name auf das Kind über, gelegentlich wurde das Kind auch mit dem Namen eines anderen kürzlich zuvor verstorbenen Verwandten benannt. Für diese zuletzt erwähnte Sitte hat sich G. Storm, der den Brauch und den ihm zu Grunde liegenden Glauben an die Seelenwandrung im Ark. f. nord. fil. 9, 199 ff. behandelt hat, ein gutes Beispiel entgehen lassen. In ihm wird ausdrücklich die Begründung der Namensübertragung angegeben. Hǫskuldr Kollsson nennt seinen Sohn von der Melkorka Óláfr, weil Óláfr feilan, sein Mutterbruder, kurz vorher gestorben war, Ld. c. 13, 18. Wie Storm nachgewiesen hat, herrschte der Glaube, dass mit dem Namen auch die Eigenschaften des Verstorbenen, sein Glück, das er gehabt, seine Hamingja oder Fylgja auf den neuen Namensträger übergingen, dass der Verstorbene gewissermassen mit dem Namen im Neugeborenen wiedergeboren würde. In manchen Fällen zog man nun statt des Eigennamens den Beinamen vor, indem man

diesen vielleicht als charakteristischer für den Mann als seinen Eigennamen ansah. So entstanden eine Anzahl neuer Personennamen. Einige von diesen führt Storm an: Der Dichter Sighvatr þórđarson taufte den Sohn des heiligen Óláfr nach Karl magnus mit dem Namen Magnús und beruhigte den König, der darüber aufgebracht war, dass der Sohn keinen der im Geschlecht üblichen Namen erhalten hatte, durch den Hinweis darauf, dass er nach dem berühmtesten Fürsten der Welt benannt worden sei. Dass dies das erste Auftauchen des Eigennamens Magnús in der nordischen Welt gewesen ist, wie Storm will, ist freilich nicht ganz richtig, A. Bugge weist, Die Wikinger, übrs. v. Hungerland S. 151 Anm.**, nach, dass der Name schon früher bei den Nordleuten in Limmerik auf Irland vorkommt. Aber für Norwegen und Island hat dies offenbar keine Bedeutung, hier ist der neue Königsname die Veranlassung dazu gewesen, dass ein neuer Eigenname entstand. Nach seinem Grossvater þormóđr *skapti* erhielt der Gesetzessprecher Skapti seinen Eigennamen. Ebenso erhielten nach den Beinamen ihrer Grossväter þórólfr *skjálgr*, þórđr *gellir*; Ófeigr *grettir*, þorgeirr *lambi*, þorir *piprandi* deren Enkel ihre Eigennamen. Nach þorsteinn *brásteinn* wurde sein Sohn unter Verkürzung des Beinamens Steinn genannt. Solche zu Eigennamen gewordenen Beinamen sind ferner noch Lambi, Illugi, Sturla, Órøkja, Tjǫrfi, Hjalti, vgl. Rygh S. VIII, A. Kock, Skand. Arch. 1, 5 f., Ark. 12, 263.

Dass in vielen Fällen der Beiname als der eigentlich charakteristische galt, können wir gut sehen, wenn dieser den Eigennamen ganz oder doch fast ganz verdrängt, und so gewissermassen schon bei dem ursprünglichen Träger zum Eigennamen wird. So wird uns von þorgrímr þorsteinsson erzählt, dass er *Snerrir* genannt worden sei und später *Snorri*, Eb. 12, 5. Diesen Namen führt er aber dann ausschliesslich. Gering führt in der Anm. zur Stelle ähnliche Fälle an: der

Vater von Gísli Súrsson hiess ursprünglich Þorbjǫrn, wurde aber, nachdem er den Brand seines Hauses mit Molken (*sýra*) gelöscht hatte, *Súrr* genannt; *Víga-Styrs* eigentlicher Name war Arngrímr. Besonders häufig scheint bei Sklaven, Freigelassenen, Leuten in dienender oder untergeordneter Stellung der Beiname den Eigennamen fast völlig verdrängt zu haben. Solches ist z. B. der Fall bei dem Sklaven *Karkr* des Jarls Hákon von Hlaðir, worüber das nähere im Verzeichnis der Beinamen. Ähnlich ist das Verhältnis bei dem Sklaven Þorbjǫrn *glaumr*, der nur einmal so, sonst immer *Glaumr* genannt wird. Wenn auch kein Sklave, so doch offenbar eine Person geringen Standes, ist der Þórhallr, der Bier braute und auf dem Allding verkaufte. Er erhielt den Beinamen *ǫlkofri* 'Biermütze' und wird, nachdem er mit seinem wirklichen Eigennamen eingeführt worden ist, fortan nur mit dem Spitznamen benannt. Auch heisst es von ihm ausdrücklich, er habe diesen bekommen, weil er mit seinem Eigennamen nicht weiter bekannt gewesen sei (*ekki nafnfrǽgr*) Olk. S. 15. Zur Verdrängung des eigentlichen Namens mögen manchmal auch Gründe mitgespielt haben, wie sie wol auch heut noch gelegentlich bei Dienstboten mitsprechen, dass nämlich ein Glied der herrschaftlichen Familie den gleichen Eigennamen trägt wie ein Dienstbote. Es sind uns die Eigennamen einer ganzen Menge von Sklaven überliefert, die offenbar nichts anderes sind wie ursprüngliche Beinamen, und zwar sind es häufig ausgesprochene Spitznamen. Die folgende Liste solcher zu Eigennamen gewordenen Spitznamen, die durchweg Leuten aus den erwähnten Kreisen angehören, wird ausreichen, um das gesagte zu erhärten; auf Vollständigkeit erhebt sie keinen Anspruch. Die deutsche Bedeutung füge ich nur dann hinzu, wenn der Name weder bei FJ. noch bei mir unter den Beinamen vorkommt.

Biálfi Nj. c. 148; Landn. 121 'Verbesserung', in Beiuamen nur als zweites Glied einer Zusammensetzung; *Brattr*

Flóam. 123; *Bursti* Hkr. 1, 262; *Drafdritr* Landn. 6, zu *draf* 'Abfall, Schmutz, Exkremente' und *drita* 'mit Schmutz besudeln', der Name wird ungefähr gleich *dritmenni* sein, 'verächtliche, untaugliche Person', drastisch etwa deutschem 'Scheisskerl' entsprechend; *Flóki* Landn. 42; *Glámr* Grt. c. 32, 5; *Grani* Eg. c. 80, 9 kommt als Beiname vor, es könnte aber auch der Pferdename sein; *Greipr* Ljósv. c. 32; *Hauknefr* Gullþ. 15 'Habichtsnase', ein Räuber; *Háki* Landn. 121; wenn mit Länge des *a* zu lesen, könnte es schwache Form zu *hákr* 'unverschämte, rücksichtslose Person' sein; *Íri* Eg. c. 83, 4 wird als Ausländer bezeichnet und ist daher wol der 'Ire', an *íri* 'Gerede' wird man kaum zu denken haben; *Kárhǫfði* Brandkr. 62; *Kori* oder *Kóri* Landn. 42, Eg. c. 77, 11, da K. Ire war, ist er auch Christ gewesen, und so liegt vielleicht eine Ableitung von *kór* 'Chor, Apsis' vor; *Loðhǫttr* Landn. 38, 'Lodenhut'; *Rǫnguðr* Landn. 64 etwa gleich *rangr* 'schief, verkehrt, einer der unrecht handelt'? *Skori* Landn. 42, zwei desselben Namens, das Wort könnte nom. ag. zu *skora* sein, ohne dass sich sagen liesse, welche der vielen Bedeutungen in Frage käme; *Skumr* 1. Vatnsd. 79, ein Freigelassener, 2. Flb., 2, 106, ein Schafhirt = skumi 'Dämmerung'; *Snækollr* Flóam. 142, so heisst auch ebd. 137 ein Wikinger, und dessen Gefährte *Snæbjǫrn*; *Svartr* 1. Landn. 42, 2. Eb. c. 29, 21, 3. GS. c. 21, 1; 4. Háv. s. Isf. 55; 5. Dropl. s. 37; 6. Bj. s. Hítd.; *Vífill* Landn. 7, vielleicht identisch mit Þorsteinn *vífill* ebd. 215 (= *vífl* der Hauksbók, Landn. 102), *Vífill* begegnet auch sonst als Eigenname; *Þundarbenda* Glúma c. 23, die Bedeutung unsicher.

Es scheint nun nach Aufhören der Sklaverei der Brauch, Personen dienenden Standes nur mit dem Beinamen zu benennen, zum mindesten auf Island, sich noch lange gehalten zu haben. Darauf weist besonders ein im Jahre 1388 ausgestelltes Diplom, DI 3, 354, hin, in dem eine ganze Anzahl solcher Personen mit Namen angeführt werden, die offenbar

nichts anderes als Beinamen sind. Da das Diplom ziemlich umfangreich ist, führe ich die Seitenzahlen an:

Brott S. 415, 'fort'; *Brók* S. 417 'Hose', zweifelhaft, ob ein Mann oder eine Frau gemeint ist; *Dvergasmíði* S. 416 'Zwergenarbeit', wol im Sinne von Kleinod, eine Magd (*grið-kona*); *Fiðill* S. 418, etwa gleich *fiðlari* 'Fiedler'? Ein DI 3, 363 genannter Jón *fiðill* zeigt zugleich, dass wir es hier wirklich mit ursprünglichem Beinamen zu tun haben. *Frastr* S. 418; *Garðshyrna* S. 416, eine Magd, das Wort ist eine Ableitung von *garðshorn* 'ländliche Hütte', das besonders in isländischen Märchen gebraucht wird, um den Gegensatz der ärmlichen Wohnung eines Bauernehepaars zur prächtigen des Königspaars auszudrücken, vgl. Cl.-Vigf. Der Beiname bedeutet also etwa 'die aus einer ärmlichen Behausung stammende' oder 'dort wohnende'. Es könnte aber *garðr* hier auch die besondere isländische Bedeutung 'Stall' haben, so dass alsdann die Bedeutung wäre 'die im Winkel der Stalls hausende'. Zur Bildung des Worts vgl. *Vatshyrna* von *Vatshorn*. *Herkla* S. 416, eine Magd, die Bedeutung ist vielleicht die gleiche wie die des Beinamens *herkia*; *Knǫpp* S. 415 'die knappe, geizige'; *Kúfr* S. 415, 'convexitas, top' Bj. Hald., nisl. 'Haufen über dem Rand, gehäuftes Maass', Zoëga, nnorw. *kuv* 'Widder mit abgestumpften Ohren'. Nach R. zielt der Beiname auf einen Puckel; wäre das Wort in der nnorw. Bedeutung auch auf Island bekannt oder bekannt gewesen, könnte man auch an einen Mann mit abgestumpften Ohren denken. *Prestabúra* S. 415, eine Magd, ein *prestabúr á Hólum* wird DI 3, 511 S. 613, a. 1396 erwähnt. Der Beiname wird also eine Magd kennzeichnen, die das *prestabúr* unter sich hatte, d. h. ein Haus, in dem hauptsächlich Polster und Bettzeug aufbewahrt wurden, wie das Sturl. 1, 252 erwähnte *biskupabúr*, vgl. Valtýr Guðmundsson, Privatbol. S. 227. *Puti* S. 415, wol *púti* zu lesen, was Mask. zu *púta* 'Hure' sein könnte, man könnte aber auch an nisl. *puti* 'Finger',

Thorkelss. Suppl.[3] 2, 840 a oder nnorw. *pute* 'Zicklein', Ross, denken. *Skalla* S. 416 'die kahlköpfige', *Strýta* S. 415 'die mit kegelförmiger Spitze auf dem Hut', vgl. den Beinamen *strútr*; *Sullr* S. 415 'Geschwulst'; *Treyja* S. 415 'Wamms', eine Magd, vgl. den Beinamen; *Tréknifa* S. 416 'Holzmesser', eine Magd.

Aus DI 3, 542 XIV stellt sich hierher der Name *Háleggr* 'mit hohem Schenkel'.

Dieses Selbstständigwerden der Beinamen können wir dann auch häufig beobachten in Fällen, in denen der Name des Vaters zu dem des Sohnes hinzugefügt wird oder jemand sonstwie als Verwandter oder Verschwägerter eines andern oder als dessen Ehegatte gekennzeichnet wird. Gering a. a. O. führt einige solche Fälle an: Erlingr Skjálgsson, d. i. der Sohn des Þórólfr *skjálgr* Eb. c. 13, 2; Þormóđr Trefilsson, d. i. der Sohn des Þorkell *trefill*, Eb. c. 26, 12; Þorsteinn Kuggason, d. i. der Sohn des Þorsteinn *kuggi*, Eb. c. 65, 1; Stúfr Kattarson, d. i. der Sohn des Þórđr *kǫttr*, Ld. c. 36, 5. Diese Beispiele liessen sich natürlich noch vermehren. Häufig lernen wir überhaupt nur den Beinamen des Vaters usw. kennen. Bei FJ. finden wir z. B. folgende: Þórir *bukksaugi*, Ǫgmundr *vandræđamágr*, *Bangar*-Oddr (?). Aus meinem Material führe ich an: Rannveig *Landsakona*, Bjǫrn *nostamágr* (?), Perus *kotkarlsmágr*.

Weit häufiger aber als die Vererbung des zum selbstständigen Eigennamen gewordenen Beinamens war doch die des Beinamens wiederum als Beiname. Oft wird sich solche Vererbung aus dem Umstand erklären lassen, dass man am jüngeren Geschlechtsgenossen dieselben Eigenschaften wahrzunehmen glaubte wie bei einem älteren, Ähnlichkeiten des Charakters wie der äusseren Erscheinung. So sollte z. B. der jüngere Þórđr *hređa* dasselbe Zeichen als Muttermal gehabt haben, um dessentwillen sein Vater seinen Beinamen bekommen hatte. Freilich handelt es sich hier um unhistori-

sche Personen. Bei solchen Ähnlichkeitsfällen wird es gleichgiltig gewesen sein, ob der ältere zur Zeit der Geburt des jüngeren noch am Leben war oder nicht. Treffen wir aber Fälle gleichen Beinamens bei zwei Geschlechtsgenossen an, von denen der eine bei der Geburt des andern bereits tot war, dann werden wir es oft auch mit einer Namensvererbung zu tun haben, die ihren Grund in dem Glauben an die Seelenwanderung hat. Das gleiche wird für Fälle gelten, in denen der jüngere bei Lebzeiten des älteren den Beinamen noch nicht führte, sondern ihn erst nach dessen Tode erhielt. Besonders deutlich wird die Vererbung, wenn sich zeigen lässt, dass der Beiname inhaltlich weder zum Äusseren noch zum Charakter des zweiten Namensträgers passt, oder aber dass er seinerzeit um eines einzelnen Ereignisses willen dem älteren gegeben worden ist. Bedeutsam für die Erklärung der ganzen Sitte ist die Erzählung vom jüngeren Hallfređr *vandræđaskáld*, der gar kein Dichter war, und auf den mit dem Beinamen des Vaters zugleich dessen Hamingja übergeht.

Es möge nun eine Liste solcher Vererbungsfälle folgen, die eine Ergänzung zu den von FJ. S. 366 angeführten Beispielen bildet.

Ururgrossvater und Ururenkel. *holmunnr*: þorsteinn, þorsteinn, *illugi*: þórđr, þorsteinn.

Urgrossvater und Urenkel. *gríss*: Guđmundr, Guđmundr; *þorskabítr*: þorsteinn, þorsteinn, *hundr*: þórir, Sigurđr.

Grossvater und Enkel. *lambi*: Eyvindr, þorgeirr; *kroppinskeggi*: þorvaldr, þorvaldr; *þrymr*: Ketill, Ketill.

Vater und Sohn. *brásteinn*: þorsteinn, Guđmundr; *dálkr*: Páll, Óláfr; *gǫrn*: Borgir, Helgi; *hornabrjótr*: Herjólfr, þórólfr; *hærukollr*: þorgrímr, Ásmundr; *hređa*: þórđr, þórđr; *Kráku*-Hreiđarr, Úlfr *kráka*; *flatnefr*: Ketill, þórir; *orđlokarr*: þórólfr, þórolfr; *vandræđaskáld*: Hallfređr, Hallfređr; *ǫrđigskeggi*: Eiríkr, Geirmundr; *svarti*: þorkell, Ǫngull; *tvískafinn*:

Jón, Áslákr; *darri*: Hreiđarr, Jón; *hvíti*: Ǫlvir, þorsteinn; *faddi*: Áslákr, Guthormr; *rauðr*: Auđun, Pétr.

Wenn Helgi und sein Sohn Hallr beide *goðlauss* heissen, so liegt keine Vererbung vor, sondern sie erhalten den Beinamen gleichzeitig.

Mutter und Tochter. *arnkatla*: þuríđr, þuríđr.

Ob überhaupt Verwandschaft vorliegt, oder welcher Art dieselbe ist, lässt sich in den folgenden Fällen nicht mit Bestimmtheit entscheiden. Doch gehören die meisten verschiedenen Generationen an, und die Verwandtschaft erscheint wahrscheinlich. Zu bemerken ist, dass mehrfach nicht nur der Beiname, sondern auch der Eigenname der gleiche ist.

dróttning: Jón (3 X); *hali*: Bárđr (2 X); *kengr*: Bárđr (2 X); *Klofa-*: -Bjǫrn, -Gizurr, -Oddr, -þorbjǫrn; *peini*: Eindriđi (2 X); *hít*: Sigurđr (3 X); *sturla*: Árni (2 X); *tabarðr*: Jón (2 X); *þeisti*: Arnbjǫrn, Arnþórr, Úlfr, Ǫgmundr; *darri*: Jón, Hreiđarr, Jón; *báti*: Hallvarđr, Helgi, vielleicht Brüder, *barti*, *barta*: Jón, Margréta, vielleicht Mann und Frau.

Brüder. *kausi*: þórđr, þórđr, Halbbrüder; *heljarskinn*: Geirmundr, Hámundr, Zwillinge; *ari*: Erlingr, þorsteinn; *rauðr*: þorbergr, Eysteinn.

Von Vererbung kann hier natürlich nicht die Rede sein, sondern die Brüder werden, wie das bei den Zwillingen Geirmundr und Hámundr ausdrücklich berichtet wird, einander ähnlich gewesen sein.

Zuweilen kommen innerhalb derselben Familie ähnliche Beinamen vor. So heisst der Grossvater Hrørekr *hnǫggvandbaugi*, der Enkel Hrørekr *slǫngvandbaugi*; der Vater þórólfr *hǫttr*, die Tochter Hallbera *hetta*. Von zwei Brüdern der eine Hallvarđr *harðfari*, der andere Sigtryggr *snarfari*; oder der eine þorgrímr *hærukollr*, der andere Ásgeirr *øðikollr*. Von den Söhnen des Haraldr *hárfagri* haben drei mit *-beinn* zusammengesetzte Beinamen: Rǫgnvaldr *réttilbeini*, Hálfdanr *hvítbeinn* oder *háføti*, Óláfr *digrbeinn*.

Sehr häufig ist der Fall, dass Leute mit gleichem Eigennamen auch den gleichen Beinamen führen, ohne dass sie miteinander verwandt sind. Wir sahen solche Fälle schon in der eben mitgeteilten Liste, bei der die Verwandschaft nur eine vermutete war. Bei einigen der folgenden Namen mag auch Verwandschaft vorliegen, ohne dass sie uns bekannt ist, bei den meisten aber wissen wir, dass sie nicht vorhanden ist. Oft mag ja der Zufall gewaltet haben, aber der Beispiele sind doch wol zu viele, als dass sie alle so erklärt werden könnten. Es scheint, als ob der gleiche Eigenname den gleichen Beinamen angezogen hätte. Auszuscheiden sind natürlich die Namen aus den unhistorischen Fornaldarsǫgur, da wir wissen, dass hier vielfach Namen historischer Persönlichkeiten verwendet worden sind.

Gleichheit von Eigen- und Beiname ohne Verwandtschaft der Namensträger. *buna*: Bjǫrn Veđrar-Grímss., B. Haraldss.; *Geirstaðaálfr*: Óláfr Guđrøđars., Ó. Haraldss.; *blásíða*: Bjǫrn, ein Schwede, B. Úlfheđinss.; *járnsíða*: Bjǫrn Ragnarss. lođbrókar, B. Haraldss. kesju; *bundinfóti*: þorkell, þ. undir þríhyrningi; *dettiáss*: Ásbjǫrn Eyvindars., Á. (XIV.); *Digr-*, -Helgi, -H. í Kirkjubǿ; *galti*: þorsteinn (XIII.), þ. (XIV.); *gammr*: Eyjólfr Bjarnars., E. Brandss.; *Hafr-*: -Bjǫrn Molda-Gnupss., B. Ásgautss., wofern bei dem zweiten nicht etwa Hafrbjǫrn schon zum Eigennamen geworden ist; *hali*: Hallbjǫrn Jónss., H. sauđarmađr; *haukr*: Ǫgmundr, nicht ganz sicher, ob zwei verschiedene; *holbarki*: þorvaldr Hǫfđa-þórđars., þ. Ásrøđars.; *hólmr*: Ívarr Jónss., Í. Vigfúss.; *hrísi*: Sigurđr Haraldss. hárfagra, S. (XIV.), da hier die Art der Abstammung bezeichnet wird, liegt reiner Zufall vor; *skinnhúfa*: þorgrímr (3 X); *svínhǫfði*: Sigurđr (2 X); *Járn-*: -Skeggi Ásbjarnars., -S., fađir Einars; *kerling*: Jón Guđrúnars. (doch meist *ketlingr*), J. Óláfss.; *ketlingr*: Jón Guđrúnars. (XII.), J. (XIII.); *kollr*: Jón (4 X), *þorbjǫrn* (2 X), bei diesen in gleicherweise häufig vorkommenden Eigen-

wie Beinamen wird wol der Zufall die gleiche Zusammenstellung bewirkt haben: *korni*: Ívarr (2 X); *krákr*: Þórir (2 X); *krókr*: Jón Þorleifss. skeifu, J. (XIII.), J. (XIV.), Þorvaldr Þóriss., Þorvaldr (XIV.); *kúla*: Guđbrandr (X.) G. (XII.); *kǫttr*: Þórđr Þórđars. (X.), Þ. (X.—XI.); *ljómi*: Guđrøđr Eiríkss., G. Haraldss.; *murti*, *-r*: Jón (3 X); *orri*: Eysteinn Þorbergss. (XI.), E. (XIII.); *minniskjǫldr*: Magnús (XII.), M. (XIV.); *prúđi*: Kolli (2 X); *rammi*: Finnbogi Geirss., F. Ásbjarnars.; *rostungr*: Ǫgmundr (XIII.), Ǫ. (XIV.) 2 X?; *Sel-*: Þórir, Þ. (auch *selr*); *skagi*: Þrándr (XII.), Þ. (XIV.); *Mostrarskegg*: Þórólfr (IX.—X.), Þ. (XI.); *skarđi*: Þorgils Bǫđvarss. (XIII.), Þ. (XIV.); *spađi*: Þorleifr (XIII.), Þ. (XIV.); *spákona*: Þuríđr (2 X), doch vgl. die Bemerkung FJ.'s; *svelgr*: Sigurđr (2 X, doch vielleicht identisch); *svarti*: Bárđr (2 X); *titlingr*: Þorsteinn (3 X); *toppr*: Eiríkr (2 X); *usli* (oder *usti*): Jón (2 X); *úlfaldi*: Brynjólfr (2 X); *vápni*: Eyvindr Herjólfss., E. Þorsteinss.; *Veđrar-*, -Grímr, ein Herse, -S. Áras., identisch?; *Þegjandi*: Þórir Rǫgnvaldss., Þ. (2 X, identisch?); *Þinghǫttr*: Þórir (2 X, identisch?).

Sehen wir hier eine bewusste oder unbewusste Neigung, Personen mit gleichem Eigennamen auch durch den Beinamen einander anzugleichen, so musste sich auf der anderen Seite das Bestreben geltend machen, solche gerade durch Beinamen zu unterscheiden. Wie sehr trotz der Hinzufügung des Vatersnamens zum Eigennamen die Gefahr einer Verwechslung nahe lag, zeigt der Umstand, dass sich, wenn meine Zählung richtig ist, in der Landnáma 91 mal je zwei Leute mit gleichem Personen- und Vatersnamen finden, unter ihnen 2 mal 2 Brüder, 1 mal 2 Schwestern; 17 mal je 3 und 2 mal je vier Personen. Freilich müsste hier noch in jedem Fall festgestellt werden, ob die gleichnamigen auch derselben Generation angehören. Aber auch bei solchen, die vielleicht durch eine oder mehrere Generationen von einander getrennt waren, konnte in der Überlieferung Verwirrung eintreten,

so dass auch für diese eine Unterscheidung durch verschiedene Beinamen wünschenswert war. So ist denn gewiss in manchen Fällen, wie das ja bei Beinamen wie *gamli*, *fróði* feststeht, der Beiname erst von der Nachwelt erteilt worden. Solch unterscheidende Beinamen, von denen FJ. S. 367 einige anführt, stehen meist in einer gewissen Beziehung zu einander, entweder sind sie einander ähnlich oder sie bilden einen Gegensatz. So heisst von zwei Brüdern Án der eine *svarti*, der andere *hvíti*, die gleiche Unterscheidung treffen wir bei den Zwillingsbrüdern Hálfdan, den Haraldssöhnen, und den Brüdern Hrókr an. Gizurr *svarti* war ein etwas jüngerer Zeitgenosse des Gizurr *hvíti*. Von zwei Illugis hiess der etwas ältere *rauði*, der jüngere *svarti*, drei Káris werden unterschieden durch die Zusätze *Berðlu-*, *Hǫrða-*, *Víkinga-*. Drei Brüder Þorbjǫrn hatten jeder seinen unterscheidenden Beinamen, die freilich keine Beziehung auf einander haben: *spǫrr*, *tálkni*, *skúma*. Auch wenn die Namen nicht gleich waren, werden näher zusammengehörige wie Brüder und Gefährten in ähnlicher Weise unterschieden.

Zwei Brüder, Óláfr und Jón, werden der eine *dálkr*, der andere *sylgja* zubenannt, beide Wörter 'Schnalle' bedeutend, wobei der erste seinen Beinamen vom Vater geerbt hatte. Drei, wol unhistorische, Brüder, Schweden, Arnviđr, Þorviđr, Freyviđr führten nach ihren Körpereigenschaften die Beinamen *blindi* 'der blinde', *stami* 'der stotternde", *daufi* 'der faule'. Von zwei Gefährten heisst der eine Kolbeinn *svarti*, der andere Skeggi *hvíti*. Drei Brüder werden jeder nach einer Waffe benannt: Skefill *sverð*, Nafarr *sax*, Narfi *spjót*.

Zur Bildung der Beinamen.

Während im isl. in der weitausüberwiegenden Zahl der Fälle, in denen der Beiname durch ein Adjektivum ausgedrückt wird, dieses in der schwachen Form steht, hat das

norweg., zum mindesten das der späteren Zeit, eine Neigung für die starke Bildung. Während z. B. FJ. nur die Form *hvíti* des Beinamens hat, finden sich bei mir 12 *hvítr*, alles Norweger. Ebenso hat FJ. nur die Form *svarti*, bei mir finden sich 5 *svartr*, von denen 4 Norweger sind, zwei von ihnen werden allerdings auch *svarti* genannt. Bei diesem Adjektivum scheint die schwache Form auch im norw. häufiger zu sein. Ich finde 8 norwegische *svarti*. Auch bei *rauðr*, *rauði* können wir ähnliches feststellen. Während FJ. nur wenige *rauðr* hat, und die z. T. norwegisch, sonst immer *rauði*, fast alles Isländer, kann ich noch 12 norweg. *rauðr* anführen, von denen 3 auch *rauði* genannt werden, gegenüber 10 norweg. *rauði*. Hier halten sich beide Bildungen im norw. also fast die Wagschale. Bei *langr* ist die Vorliebe der Norweger für die starke Form noch grösser. Es finden sich bei mir 19 auf *-r* gegenüber 3 auf *-i*. Zu beachten ist, dass, soviel ich sehe, auch bei den Norwegern bei den in der schwachen Form synkopierten Adjektiven, also z. B. *auðgi* von *auðugr*, durchweg die schwache Form gebraucht wird.

Auf eine eigentümliche Art von Verbalabstrakten, die der Form nach ursprünglich Infinitive sind, hat A. Kock, Skand. Arch. 1, 4, hingewiesen und dabei bemerkt, dass sie gern als Beinamen verwendet werden. Als solche führt er an: *brosa*, *dynta*, *elda*, *erra*, *gapa*, *geysa*, *glumra*, *hrella*, *kífa*, *krista*, *kroppa*. Alle, mit Ausnahme von *kífa*, das vielleicht zu streichen ist, s. **skífa*, findet man bei FJ. Ich füge noch folgende hinzu: *blaka*, *blanda*, *línseyma*, *orka*, *óma*, *remba(sk)*, *rugga*, *skúma*, *skvaldra*, *suða*, *skyggna*, *skǽla*, *sleppa*, *smetta* (?), *strǽta*, *vippa* (?).

Ein Imperativ liegt vielleicht vor in dem norweg. Beinamen *styttup*.

Erste Abteilung.

Beinamen, die auf Abstammung und Verwandschaft, Altersverhältnissen und Heimat beruhen.

A. Abstammung und Verwandschaft.

1. ***smiðkona**, Þorgríma. Nach FJ. kann der Beiname sowol bedeuten 'eine Frau, die Schmied ist', als auch 'Frau eines Schmieds'. Er hält jedoch das zweite für wahrscheinlicher. Sie wird *fjǫlkunnig mjǫk* genannt, was zunächst 'sehr zauberkundig' bedeutet, es liegt aber vielleicht doch ein Hinweis darin, dass Þ. eine ungewöhnliche Frau war, so dass möglicherweise die erste der von FJ. vorgeschlagenen Bedeutungen vorzuziehen ist.

Køijukona, Guðrún DN 1, 134 XIV. Als Eigenname des Mannes der G. wird Eiríkr genannt. ***Køija*** war also entweder sein Beiname oder der Name etwa ihres zweiten Mannes. Auch in diesem Fall könnte es Beiname gewesen sein. Vielleicht ist *køija* = nnorw. *køya* 'Pfütze, Sumpf mit hohem Gras, Strassenkot', Ross. S. auch ***Køjumágr***.

Landsakona, Rannveig DN 2, 36 XIV. *Landsi* wird der Beiname des Mannes gewesen sein, s. u. *landsi*.

Smjǫrkollskona, Ingibjǫrg DN 15, 2 XIV., s. **smjǫrkollr*.

4. Sohn. *leysingjason*, Þórðr Nj. c. 39 X. Dass ein wirklicher Beiname vorliegt, wird ausdrücklich gesagt: ***hann var kallaðr l.*** Sein Vater war ein *leysingi* der Ásgerðr.

7. Nach einer Frau. ***Katrínukollr***, Ivarus DN 3, 16 XIII. 'Katrinens Mann'. In ***kollr*** wird aber wol noch ein Hinweis auf die Kopfform des Mannes stecken, vgl. die Bemerkungen FJ.'s zu *kollr* S. 194.

dammubóndi, Henrekr DN 2, 72 XIII.—XIV. Ehemann einer vornehmen Dame (*damma*), die Aðalis hiess.

Ǫlrúnar-, -Egill, Þiðr. s. (ed. Bertelsen) S. 124. Sagenheld. Nur hier so nach seiner Frau genannt.

13. Verwandter. *frǽndi*, Brúsi DI 3, 354 XIV. Wessen Verwandter B. war, wird nicht gesagt.

14. Schwager. *mágr*, Helgi DN 2, 125 XIV.; Ketill EIb 220 XIV. Da von keinem von beiden gesagt wird, mit wem sie verschwägert waren, was sonst bei *mágr* der Fall zu sein pflegt, ist vielleicht *magr* 'mager' zu lesen, doch vgl. *frǽndi*.

Køjumágr, Óláfr DN 1, 134 XIV., s. *Køjukona*.

nostamágr, Bjǫrn DN 3, 354 XIV.—XV. Ist *nosti* Eigen- oder Beiname, und welches seine Bedeutung?

Kotkarls-mágr, Perus DN 12, 107 XIV. Siehe *kotkarl*.

B. Alter und Altersverhältnisse.

eldri, *ellri*, Árni Ǫgmundars. Ann. IV 1185; Karl EIb 322 XIV; Þorsteinn EIb 156 XIV. K. so zum Unterschied von seinem Bruder Karl *ungi* genannt.

**forni*, Eyjólfr. Die von FJ. zweifelnd angenommene Bedeutung 'gammeldags' wäre zu deutsch etwa 'altfränkisch'. Doch ist vielleich *forn* hier in dem oft vorkommenden Sinn 'der sich mit Zauber abgebende' zu fassen.

gamall-, Bulsi Alars. EIb. 322 XIV., -Galle EIb. 52 XIV.

gamla-, Guđrún EIb. 313 XIV.; Ingibjǫrg EIb. 229 XIV.

gamli, Andrés EIb. 525 XIV; Anundr EIb. 338 XIV; Ari Þorgilss. Kr. c. 13, 6 XI.—XII, sonst immer *fróđi*; Arnbiǫrn DN 1, 63 XIII., wol zum Unterschied von einem gleich darauf genannten A. *ungi*; Bragi SnE 1, 528^{22}, Flb. 1, 25 angeblicher König in Valders; Brúnn, DN 1, 122 XIV.; Bǫrkr Þórđ. s. hr. 99, unhist.; Gnepi, Fld. 1, 379, Sagenh.; Guđrøđr Flb. 1, 24, Sagenkönig; Gufi, Landn. 241 = Ketill *gufa* XI.—XII., Hrólfr DN 1, 160 XIV.; Ívarr *gǽslingr* DN 3, 185 XII.—XIII.; Kjallakr Ld. c. 3, 6 IX., Grossvater des *Kjallakr Biarnars., der in Ld. keinen Beinamen führt, aber sonst auch *gamli* heisst, im Gegensatz zu Kjall-

akr *ungi*; Ormr á Rauðaløk, Bp. 1, 281 XII.; Pétr (senior) DN 1, 118 XIII.—XIV.; Sigurðr Fgrsk. 57 X.; Sǫlvi Hkr. 1, 75 Sagenh., im Gegensatz zu seinem Sohn; Véfreðr Flb. 1, 514 (hist.?) X.

Unga-, Ingibjǫrg EIb. 229 XIV., im Gegensatz zu *gamla* I.

ungi, Arnbjǫrn DN 1, 63 XIII. s. o.; Árni EIb. 262 XIV.; Arnulfr EIb 234 XIV.; Edvarðr, Ann. V 1307, engl. König zum Unterschied von seinem Vater E. Einarr DN 2, 48 XIII.; Eiríkr Bárðars. DN 10, 4 XIII.; Eiríkr DN 1, 89 XIII.; Erlingr DN 2, 159 XIV.; Filippó (*jungi*) Ridd. r. S. 9, Str. 1, erdichtete Pers.; Gautir DN 12, 9 XIII.; Guðúlfr DN 3, 45 XIII.—XIV.; Heningr DN 2, 68 XIII. —XIV.; Hiálmr = þóroddr *hiálmr* Liósv. S. 90 X.—XI.; Jǫrundr DN 13, 2 XIII.; Karl EIb 322 XIII. s. o.; Lafranz DN 3, 205 XIV.; Valdamarr Valdamarss. *ens gamla* Flb. Ann. 1209; þórir EIb XIV.; Ǫgmundr DN 15, 3 XIV.;

yngri, Árni Ǫgmundars. Ann. IV 1218, s. o.; Krumr Ásbjarnars. Flb. 1, 250 X., zum Unterschied von seinem Urgrossvater Kr. *gamli*. 'Der jüngere'.

prior, Guðrún Ann. IV 1217. Wol Übersetzung von *yngri*.

minni, Johannes Heil. 2, 620, ein Jünger des Abts Ammon in der Thebais, Übersetzung des lat. *minor*.

C. Beinamen die auf dem Heimatsort oder territorialer Abstammung beruhen.

6. Ortsnamen als erstes Glied einer Zusammensetzung.

Klofa-, Bárðr Ann. IV 1197; Biǫrn Ann. IX 1377; Gizurr Ann. IX 1316; Oddr Ann. IX 1372; þorbiǫrn Ann. IX 1373. Es werden wol alle zu einer Familie gehören.

7. Beinamen verschiedener Art, in denen sich ein Ortsname im ersten Glied findet.

Dalakollr, Árni DN 1, 149 XIV.

Hagakollr, Hallvarðr DN 15, 9 XIV.

Rodokolla, Inga DN 11, 15 XIV., vermutlich steckt ein Ortsname in dem Beinamen (R.).

Hísingarskalli, þórðr þórð. hr. 95 unhist. 'Glatzkopf von der Insel Hísing'; als er *gamall* und *skollǫttr* war, verlegte er seinen Wohnsitz nach Hísing und da wurde sein früherer Beiname (*hreða*) mit diesem vertauscht.

Vikrsskalli, þorgils, Krók. 14, unhist., nach seinem angeblichen Wohnsitz.

**Hlíðarsól*. Dass ein schönes Mädchen den poetischen Namen 'Sonne einer Gegend' erhält, ist heut noch im isländ. wie norw. üblich, vgl. die Sage von der Sigríður Eyjafjarðarsól bei Jón Árnason, Isl. þjóðs. og Ævent. 2, 204 und die Erzählung der Magdalene Thoresen, Inga, die Sonne des Siljetals.

**Mostrarskegg*; *-skeggi*. Ob die Erklärung des Beinamens Eb. c. 3, 1 mit Beziehung auf einen grossen Bart richtig ist, steht dahin. Landn. 31 sagt einfach, þórolfr wohnte in Mostr, deshalb hiess er *Mostrarsk.*; *-skegg* scheint hier gleich *skeggi* in der Bedeutung 'Mann' zu sein, vgl. Kålund zu Ld. 7, 25.

Holtakampi, Anundr DN 5, 87 XIV, 'Der schnurrbärtige aus Holtar'.

Riotnesforkr, þorleifr EIb 474 XIV.; 'Bootshaken von R.'.

**Vágadrumbr*; in Flb. 2, 591 führt der Vater Jóns Ǫzurr diesen Beinamen.

Ich reihe hier ein:

strandkarl, Ǫgmundr EIb. 474 XIV., 'Mann der am Strand wohnt', vgl. *strandmaðr* Fr.

Zweite Abteilung.

Beinamen, die in Verbindung mit dem Körper und seinen einzelnen Teilen stehen, sowie körperliche Eigenschaften.

1. Kopf. *hafuð*, Karl, gamm. ætl., Saml. 6, 189 XII. Doch vermuten Munch und Nicolaysen, nach R. ohne Grund,

dass der Eigenname Karlshǫfuđ gemeint sei; Þórđr (*caput*) DN 4, 90 XIV., könnte auch Übersetzung von *hǫfđi* sein.

hvíthǫfuđ, Jón EIb. 137 XIV. 'mit weissem Kopf'.

digrhǫfđi, Hávarđr DN 4, 300 XIV. 'mit dickem Kopf'.

**karlhǫfđi*, Gudmundr. Ein Schiff Olafs d. hlgn. hiess *Karlshǫfđi*, weil es als Gallionsbild einen Mannskopf, nach einigen Quellen das Abbild des königlichen Hauptes selbst, trug. Dies Schiff wird nun aber auch *Skeggi* genannt, vgl. Kahle Indogerm. Forsch. 14, 192. 198, was ursprünglich einen 'bärtigen Mann' bedeutet. Hierin liegt vielleicht ein Fingerzeig, wie *karlhǫfđi*, *Karlshǫfđi* und der häufig vorkommende Eigenname *Karlshǫfuđ* aufzufassen sind. Vielleicht hat *karl* hier die Bedeutung 'alter Mann', so dass ausgedrückt werden soll, dass der Träger des Namens oder Beinamens schon früh den Kopf eines alten bärtigen Mannes hatte, vielleicht mit früh ergrautem Bart, wie ähnliches Björnson von einem Prediger erzählt, Saml. værk. folkeudg. (Køb. 1900) 1, 30, dass er nämlich schon in jungen Jahren 'der alte' genannt wurde, weil er durch einen Schrecken die Farbe seines Haares verloren hatte. Wenn in der anderen Form des Beinamens *karhǫfđi* nicht nur eine Verderbnis aus *karlhǫfđi* vorliegt, sondern *kárhǫfđi* zu lesen ist, 'Krauskopf', dann ist an einen Knecht Kárhǫfđi in Brandkr. 62 zu erinnern. Knechte und Personen geringen Standes werden ja häufig nur mit den Spitznamen benannt, vgl. Einleit.

þinghǫfđi, Þórir Flb. Ann. 1310; 'einer der auf dem Ding hervorragt (?) R.

hausi, Bjǫrn, EIb. 327 XIV., Ableitung von *hauss* 'Schädel', wol mit gleicher Bedeutung, vgl. nnorw. *hause* (Aasen).

jarnhauss, Svartr Flóam. 133 X. (unhist.?) 'Eisenschädel', er war ein grosser Wikinger und Übeltäter.

kollr, Árni DN 12, 34 XIII.—XIV. Zur Bedeutung vgl. FJ.; Guthormr DN 3, 107 XIV.; Gutti DN 4, 456 XIV.,

Gutti ist Koseform von Guthormr, beide werden zum selben Jahr, 1366, in Diplomen aus Oslo genannt, werden also wol identisch sein, vielleicht auch mit einem Gutti, DN 1, 138 zum Jahr 1313; Halldórr DN 1, 70 XIII.; Jón DN 2, 39 XIII.; Jón DN 3, 206 XIV.; Jón, Ann. IX 1394; Loðviðr, DN 12, 34 XIV.; Óláfr DN 4, 474 XIV.; Sigurðr DN 3, 109 XIV.; Skeinarr DN 4, 267 XIV.; Þorbjǫrn DN 2, 469 XIV.; Þorkell DN 4, 152 XIV.; Þórðr Sigurðars. DI 3, 179 XIV.

blákollr, Eilífr DN 3. 361 XIV.; Jón, DN 10, 4 XIII; 'Schwarzkopf'.

hvítkollr, Sigurðr Ann. VIII 1385, viell. = S. *bóndi* Þórðars. DI 3, 272, vgl. die Anm. im Index. 'Weisskopf'.

svartakollr, Eiríkr DN 1, 247 XIV., 'Schwarzkopf'.

**skotakollr*, Þorgeirr Flb. 2, 475 XII. Ich bin geneigt, abweichend von FJ., den Namen als 'Schottenkopf' aufzufassen; er wird also einen Mann bezeichnen, der irgendwelche Beziehungen zu Schotten gehabt hat, vielleicht auch schottische Tracht nachahmte. Þ. stammte von den Orknös, kann also sehr leicht solche Beziehungen gehabt haben. Von den beiden andern von FJ. angeführten ist freilich nichts bekannt, was darauf hinweisen könnte.

kolla, Þóra DN 5, 140. EIb. 240 XIV., fem. zu *kollr*.

2. Haar. *kárr*, Árni DN 3, 146 XIV. 'Locke'; oder wäre es das Adj. *kárr* 'lockig'?

kári, Óláfr DN 8, 202 XIV., 'der lockige'.

gullkári, Þórðr DN 2, 82 XIV., 'der goldlockige'.

lokafaxi, Þorbjǫrn DN 2, 126 XIV. R. vermutet, es stehe für *lokkafaxi* 'einer mit lockigem Haar'; wäre dies richtig, müsste man annehmen, dass der Hauptton auf dem zweiten Glied der Zusammensetzung geruht habe und der Konsonant in folge dessen verkürzt worden sei. Oder könnte es 'mit Haaren wie Loki' bedeuten, was allerdings wegen der späten Zeit seine Bedenken hat? Es könnte vielleicht

auch das noch in modernen isländ. und norw. Redensarten vorkommende *loki* 'Feuer' darin stecken, also 'der mit feurigem, brandroten Haar'. Vgl. die Zusammenstellungen bei P. Herrmann, Nord. Myth. S. 407.

toppr, Eiríkr DN 3, 120 XIV.; Eysteinn DN 3, 108 XIV.; Hákon DN 3, 477 XIV.; Sigurđr DN 3, 109 XIV.

skalli, Berthold (*calvus*) DN 7, 198 XIV.; Eysteinn (*skalde*) DN 1, 167 XIV.; Hólmr DN 3, 185 XIV.; Karl Ann. VIII, 887, Kaiser Karl d. kahle; Nikulás DN 3, 330 XIV.; Sigurđr Flb. Ann. 1394; þorsteinn DN 2, 518 XIV., þórđr Fgrsk. 299 XI. 'Der kahlköpfige'.

flotskalli, Pétr DN 3, 468 XIV., 'der Fettschädel'?

gráskalli, Steinn DN 5, 180 XIV., 'grauhaariger Glatzkopf'. Auch ein Gefäss führt diesen Namen, DN 5, 692 XV.

snǫggr, þorsteinn DN 11, 7 XIV., 'kurzhaarig'.

bursti, Ásmundr DN 3, 45 XIII.—XIV., Ketill EIb. 521 XIV.; Úlfr EIb. 387 XIV.; þórir EIb. 360 XIV. 'Der mit borstigem Haar'.

3. Stirn. *blápanna*, Esbern DN 3, 383 XIV., etwa 'mit schwarzer oder dunkler Stirn oder Vorderkopf'.

fylsenni, Ǭnundr Gullþ. 4, 'Fohlenstirn'.

blesi, Erlendr DN 1, 228 XIV. Kuillanus Ǫrv. Oddss. 189 (gr. Ausg.) unhist., eigentlich Ǫgmundr Eyþjófsbani. Die Beschreibung des Äusseren von Ǫgmundr stimmt nicht zu der Bedeutung von *blesi* 'ein langer weisser Haarbüschel auf dem Vorderkopf eines Pferdes', vgl. FJ.: *hekk flóki svartr mikill ofa fyrir anlitit, þat er topprinn skyldi heita*, c. 26, 5. Der Beiname scheint in Verbindung gesetzt zu sein mit dem Umstand, dass Ǫrvarr-Oddr ihm den Bart mitsamt der Gesichtshaut bis über den halben Schädel hinauf abgerissen hatte.

bless, Ǫgmundr EIb. 455 XIV. = blesi?

skoltr, Eindriđi DN 1, 137 XIV.; Eysteinn DN 5, 12 XIII. 'Knochenwölbung über den Augen'.

Brauen. **snúinbrúni* (*-brýni*), Runólfr. Ausser der von FJ. gegebenen Ableitung von *brún* 'Braue', wäre noch eine andere möglich, nämlich von *brún* f. 'eine Art Kleidungsstück, Teil eines Kleides', Fr. *Snúa um* wird vom Umdrehen der Kleider gebraucht, Fr., vgl. Norges gamle love 5, 594 b. 'Einer, der sein Kleid umdreht' wäre eine ganz gute Bezeichnung für einen Mann wie R. einer war, und die von FJ. angezogene Analogie zu dän. *vendekaabe* wäre noch grösser. Trifft diese Ableitung das richtige, dann wird vielleicht auch das gelegentlich neben dem sonst üblichen Beinamen der schönen Hallgerđr erwähnte *snúinbrók* verständlich. Vielleicht hat auch dies die übertragene Bedeutung 'die wetterwendische'.

**tuennumbrúni*, Óláfr. 'Mit doppelten Augenbrauen', wie FJ. meint, vielleicht so zu verstehen, dass die Brauenhaare in zwei Reihen übereinander standen. Óláfr war *hamrammr mjǫk*, konnte also Tiergestalt annehmen. Wie nun auch sein Beiname zu deuten sein mag, jedesfalls werden seine Brauenhaare merkwürdig und abweichend von denen anderer Leute gewesen sein, und man wird daran, wie ich vermute, sein unheimliches Wesen erkannt haben. Im deutschen Aberglauben erkennt man Hexen an zusammengewachsenen Augenbrauen, oder solche verraten 'bösen Blick', oder der Besitzer ist ein Alb oder ein Werwolf. Dies letzte also würde zu der Eigenschaft des Olaf stimmen. Vgl. Wuttke, der deutsche Volksabergl. d. Gegenwart[3], § 213. 220. 405. 408.

4. Auge, Sehen. *auga*, Einarr DN 2, 295 XIV. 'Auge'.

krókauga, Þorsteinn Þorsteinss. Flb. 2, 439 XII. = Þorkell *k.*?

kýrauga, Sigurđr DN 1, 274 XIV. 'Kuhauge'.

njótarauga, Þórđr DN 3, 122 XII.—XIII., etwa Verderbnis für *njósnarauga*, was 'Späherauge' bedeuten könnte?

peningsauga, Jón DN 1, 157 XIV. 'Pfennigsauge', etwa 'mit Augen rund oder so gross wie ein Pfennig'.

**slikisteinsauga*, Hallbjǫrn. H. hatte den bösen Blick. Als man ihn töten wollte, so wird Ld. c. 37, 33 und 36 f. erzählt, zog man einen Sack über seinen Kopf, beging aber im letzten Augenblick die Unvorsichtigkeit, diesen wieder abzunehmen, so dass H. noch einen Blick um sich werfen konnte — *ok var augnalag hans ekki gott*. Als man seinen Bruder Stígandi ergreift, ebd. c. 38, 7 ff., der die gleiche Eigenschaft besass, spricht man darüber, wie man es vermeiden könne, dass bei seinem Tod ebensolches Unheil entstehe, wie bei dem seines Bruders. Auch ihm wirft man einen Sack über den Kopf, der aber unglücklicherweise ein Loch hat, so dass der sterbende hindurch sehen konnte. Da fuhr ein Wirbelwind übers Land, sodass, wo früher schönes Gras wuchs, später nichts mehr sprossen wollte. Ähnliches muss wol beim Tode des Hallbjǫrn geschehen sein, obwol es nicht ausdrücklich berichtet wird, vgl. die Anm. zu c. 38, 26. Ich vermute also, dass H. einen ungewöhnlich glänzenden, stechenden Blick gehabt hat, und dass daher sein Beiname stammt; die runde Form eines Schleifsteins wird kaum den Vergleichungspunkt abgegeben haben. Über den bösen Blick im Nordischen vgl. Feilberg, Zeitschr. d. Ver.'s f. Volksk. 11, 304 ff. 420 ff. und Kahle ebd. 12, 213 ff.

**ormr-í-auga*, Sigurðr. Dass Sigurd ein Muttermal hatte, das an die Tat seines Grossvaters, des Schlangentöters, erinnerte, ist doch wol erst eine spätere Auffassung. Saxo grammaticus, ed. Müller 1, 446, nennt ihn *Syuardus serpentini oculi*. Ein Greis streute ihm ein Pulver in die Pupillen, wodurch diese Flecken erhielten, so dass sie wie Schlangenaugen aussahen. Aber auch diese Erklärung trifft wol nicht das ursprüngliche, vgl. Fr. 2, 912 a. Ursprünglich soll wol ausgedrückt werden, dass S. von Geburt Augen wie eine Schlange hatte, also das war, was man in der heutigen norweg. Volkssprache *ormøiet*, *ormeygd* nennt, d. h. 'ein Mann mit scharfem, durchdringendem Blick' Aasen. Dieser Blick

war ein Erbteil der Vǫlsungen. Auffällt noch, dass nach der gewöhnlichen Erklärung sich ein Wurm um das Auge ringelte, während durch den Beinamen angegeben wird, dass er im Auge sass.

skygn, þorgils DI 3, 573 XIV.—XV. 'scharfsichtig'.

skjálgr, *skjálgi* Bárđr DN 5, 63 XIV.; Eilífr DN 1, 155 XIV.; Helgi DN 1, 133 XIV.; Jóhann DN 5, 12 XIII.; Sigurđr DN 1, 97, wol gleich S. DN 10, 5 XII.—XIII.; þórólfr Ǫgmundars. Eb. 13, 2. Hkr. 1, 363. Flb. 1, 287 X. Diese alle *skjálgr*; die schwache Form haben: Halvarđr EIb. 38 XIV.; Hákon DN 6, 356 XIII.—XIV. 'Der schielende'.

glámr, EIb. 222 XIV.; Jón, DN 4, 297 XIV.; þorleifr DN 3, 105 XIV.; þóraldr EIb. 222 XIV. Glámr heisst auch der gespenstische Schafhirt in Grt., was sicher ursprünglich nur der Beiname des Mannes war. Es wird von ihm gesagt, c. 32, 7, dass er *gráeygđr ok opineygđr* war, er hatte also graue und grosse Augen. Graue Augen werden besonders gespenstischen Wesen beigelegt. In SnE 1, 472 wird das Wort unter den Mondheiti angeführt. Es bedeutet 'einer, der stiere Augen hat', vgl. nnorw. glaama 'stieren', glaam m. 'einer, der stiere Augen hat', dazu das fem. glaama, Ross. Der unheimliche Schafhirt wird einen stieren Blick gehabt haben.

smjǫrblindr, Eindriđi DN 15, 9 XIV.; 'butterblind'; was damit gemeint ist, ist nicht ersichtlich.

Blund-, Ketill Arnólfss. Landn. 245[6], 'der blinzelnde Ketill'. Über diesen, sowie über den von FJ. angeführten *Blund-* Ketill Geirss., den Enkel des Ketill *blundr*, sowie über die Genealogien beider Familien vgl. Maurer, Abhdl. der bayer. Akad. I. Cl., 12 Bd S. 159 ff. und Heusler, Zwei Isländergesch. S. IV ff.

5. Nase. *nef*, Ívarr Flb. Ann. 1324; Jón (*naso*) DN 1, 7 XIII.; þorleifr Ann. IX 1380. 'Nase'.

**skeiđarnef*, Gils. Von FJ. mit 'Löffelnase' übersetzt. Ich bin aber geneigt, der Deutung R.'s beizutreten, der *skeiđ*

als 'grosses Kriegsschiff' auffasst, so dass etwa S. eine besonders grosse Nase hatte, deren Form irgendwie an ein Schiff erinnerte. Für diese Auffassung scheint mir der Beiname seiner Tochter þorbjǫrg *knarrarbringa* zu sprechen, 'mit einer Brust wie eine *knǫrr*', ein Handelsschiff. Offenbar besteht Beziehung zwischen beiden Namen.

ǫlnef, Pétr DN 2, 194 XIV., 'Biernase', etwa ähnlich aufzufassen wie deutsch 'Weinnase', 'Pontacnase'?

rauðnefr, Eindriði DN 7, 180 XIV. 'Rotnase'. Der Nom. könnte auch *-nef* lauten, die Form ist nur im Dat. *nef* belegt.

smjǫrnefr, Ívarr DN 1, 168 XIV. 'Butternase', vgl. Beinamen wie *brauðnefr*, *grautnefr* und die Bemerkung FJ.'s zu *brauðnefr*.

**nefja*. Bj. Hald. gibt unter *nefja* auch die Bedeutung an: 'Frauenzimmer, die eine grosse Nase hat'. Zoëga hat das Wort nicht.

**hnúfa*. Es hätte vielleicht noch hingewiesen werden können auf nnorw. *nuva* 'abstumpfen, abrunden', *nuv* m.' abgerundete Erhöhung', *nuve* 'eine Forellenart', vielleicht mit abgestumpftem Schwanz, Aas.

6. Wange. *plómukinn*, Kolbeinn DN 4, 262 XIV.; þorbjǫrn (*ploma-*), EIb. 260 XIV.; plóma nach SnE. 2, 482 'der Pflaumenbaum', nnorw. 'die Pflaume', Aas., also etwa 'mit Wangen wie eine Pflaume', was R. aufgefasst wissen will als 'mit runden Wangen'. Es bedeutet aber *ploma* nnorw. auch 'Röte auf den Wangen, ein roter Fleck', *plomutt* 'rot auf den Wangen' Aas. Diese Bedeutung ist wol vorzuziehen. Die handschriftl. Form des Beinamens von K. lautet *plomækinn*, wozu ein *sunnædagher* desselben Diploms zu vergleichen ist; *ploma-* wol verschrieben für *plomu-*.

kinnbeinn, þórðr DN 1, 188 XIV. 'Backenknochen'.

**kjálki*, þorbjǫrn. þ. wohnte in der Landschaft des Kjálkafjords und hat wol daher seinen Beinamen, vgl. Jón

Jónsson Ark. 10, 141. Der Fjord selbst war nach Geirsteinn *kjálki* benannt.

7. Ohren. *guleyra*, Margreta DN 2, 340 XIV. 'Gelb'. Oder Verderbnis aus '*gulleyra*' 'Goldohr'?

8. Mund. **munnr*, Sigurðr. Von ihm wird ausdrücklich gesagt (Hkr. 1, 378), dass er einen hässlichen Mund hatte aber sonst ein wolgebildetes Antlitz: *munnljótr ok vel at ǫðrum andlitsskǫpum.*

**fjaransmunnr*, Þorsteinn. Man könnte vielleicht auch daran denken, dass *fjaran* aus einem *fjárrán* entstanden wäre, mit dem Hauptton auf dem zweiten Glied; *fjárrán* könnte gleich férán sein, was 'Raub, Konfiskation' bedeutet. Zur Bildung vgl. man Doppelheiten wie *fiár-: fé-fellir*, *-hirðir*, *-hús*, *-kaup*. Die Bedeutung des Beinamens würde dann etwa sein 'ein räubrischer, gefrässiger Mund'.

gullmunnr, Jóan, Ann. I, 409, Patriarch v. Byzanz, Übersetzung von *chrysostomus*.

rauðr munnr, Jón DN 1, 147 XIV., deutscher Kaufmann in Bergen, also etwa Übersetzung eines 'Rotmund'.

**rangmunnr*, Einarr. Die Übersetzung FJ.'s 'Schiefmund' ist gewiss richtig. Aber der Beiname ist offenbar in übertragener Bedeutung zu verstehen. Es heisst von E.: *var stirðlyndr*, *fálátr ok óþýðr*, *ágjarn ok fégjarn ok hermaðr mikill.* E. soll gewiss als unwahr gekennzeichnet werden, vgl. *rangmǽli* 'unwahre Rede'.

gapi, Andrés DI 2, 390 XIV. 'Der gähnende'.

gapr EIb. 234 XIV. Wol = *gapi*, vgl. nnorw. *gap* 'sehr neugierige Person', 'einer, der gern plumpe, verletzende Worte braucht', 'ein Tor, Dumrian', Aas.

**keptr*, Þóraldi 'Kiefer'. In Fgrsk. 350 wird er *hestr* 'Pferd' genannt, es wird also wol sein Kiefer mit dem eines Pferdes verglichen worden sein. Für den zweiten von FJ. angeführten, Andrés, könnte *keptr* vielleicht eine übertragene Bedeutung haben. Bei Björnson, Saml. Værk. 3, 35 heisst

ein Bauer mit grossem Mund, der scharf und laut, aber mit Anstrengung spricht, *Kjæftaure*, und in der Anmerkung dazu wird das Wort erklärt: *ordgyder*, *skjændegjæst*, also etwa 'ein geschwätziger Zänker'. Diese Bedeutung kommt vielleicht hier in Frage, auch wird in vulgärer Sprache häufig die Redensart gebraucht *hold din Kæft* 'halts Maul'!

slefa, Þorsteinn Frísb. 389, 'Schleim' unrichtig für **skefla*.

**kornamúli*. *Korn* kann auch die Bedeutung 'ein Brocken, eine Kleinigkeit' haben, Fr.; nisl. ist nach Bj. Hald. *kornabarn* 'ein Embryo' oder 'ein Säugling', ebenso *kornbarn* Thorkelss. Suppl. III. Vielleicht bedeutet der Beiname also 'kleiner Mund'.

trjóna, Hávarðr EIb. 390 XIV. 'Schnautze'.

skarði, Halvarðr, DN 7, 139 XIV. 'Mit einer Hasenscharte'.

9. Zahn. *tannr*, Hákon DN 13, 5 XIV. = 'mit einem irgendwie auffallenden Zahn'.

tanni, Sigurðr *bóndi* DN 1, 149 XIII.—XIV. Ableitung von *tannr*.

**blátǫnn*. Von dem Sagenhelden Biǫrn wird erzählt, dass er mit seinem 1 ½ Ellen aus dem Munde hervorragenden schwarzen Zahn oft im Kampfe, oder wenn er zornig war, Leute tötete. Das wird wahrscheinlich auf den von mir Zeitschr. d. Ver.'s f. Volksk. 13, 213 f. behandelten Brauch gehen, seinem Gegner die Kehle durchzubeissen, der, worauf FJ. in der Anm. zu Eg. c. 65, 23 ff. hinweist, aus der mythischen Sage stammt und in die histor. eingedrungen ist. Dass aber diesen Berichten vielleicht doch eine tatsächliche, wenn auch für den Norden vorhistorische Sitte, zu Grunde liegt, zeigt vielleicht eine Parallele aus unserer Zeit. Der letzte König von Goa hatte, wie Hesse-Wartegg Vossische Zeit. 18. 5. 1907 (Morgenausg.) berichtet, eine Leibwache, deren Mitglieder im Einzelkampf dem Gegner die Kehle durchbissen.

**hilditǫnn*, Haraldr. FJ. bemerkt dazu: 'Kampfzahn', Bedeutung unsicher. Wenn der Beiname nur 'der kriegerische' bedeutet (Rygh), gehört er nur uneigentlich hierher. Die Deutung R.'s geht aus von *hildr* 'Kampf' und stützt sich wahrscheinlich auf die Fnld. 1, 374 gegebene Erläuterung: *hann gerðisk brátt hermaðr mikill, ok átti svá margar orrostur, at engi maðr var sá í ætt hans, at þvílíkan herskap hafi haft með ríki sem hann, ok því var hann kallaðr H. h.* Man könnte übrigens auch an den unter *blátǫnn* behandelten Brauch denken. Ich vermute aber, dass die richtige Erklärung eine andere ist. Sie wird a. a. O. S. 366 gegeben: *þat var mark á honum: attennr í ǫnðverðu hǫfði, ok váru miklar ok gullr litr á. Attǫnn* ist gleich *vígtǫnn* (Fr.), und dies bedeutet 'Hauer', vom Eber. Da nun *hildr* ebenso wie *víg* 'Kampf' bedeutet, so hat mann in *hilditǫnn* nur eine Variante zu *vígtǫnn* zu sehen. H. hatte also Zähne wie die Hauer eines Ebers.

11. Bart. *skegg*, Eiríkr DN 2, 177 XIV.; Ívarr DN 1, 137 XIV. 'Bart'.

**skeggbarn*; die Vermutung FJ.'s, dass Jón den Beinamen erhalten habe, weil er schon in früher Jugend einen Bart gehabt habe, wird wol das Richtige treffen. Mit diesem Wort benennt ein Riese erwachsene bärtige Männer, Fnld. 2, 117, weil sie ihm wie Kinder mit Bärten vorkommen.

svínskegg, Eiríkr DN 4, 161 XIV. 'Schweinebart', wol ein stachlicher Bart gemeint.

skeggi, Þorgils DN 1, 68 XIII. 'Der bärtige'.

**gullnálsskeggi*. *Skeggi* bedeutet hier vielleicht ebenso wie in **gyrðilskeggi* einfach 'Mann', ohne dass noch die urspr. Beziehung auf den Bart empfunden wurde; also 'Mann mit Goldnadel', 'Mann mit einem, irgendwie besonderem, Gürtel'.

skeggr, Eindriði DN 1, 298 XIV. = *skeggi*, begegnet sonst nur als zweites Glied von Zusammensetzungen.

hýrskeggr, Þorleifr Elb. 353 XIV. 'Mit dünnem Bart'.

kampr, Helgi EIb. 525 XIV.; Jón DN 2, 277. EIb. 488 XIV.; Nikolás DN 5, 212 XIV.; Ǫmundr DN 12, 30 XIII.—XIV. 'Schnurrbart'.

kampi, Jón Ámundr EIb. 474 XIV., Árni DN 1, 307 XIV. = EIb. 259 XIV (?); Þorvaldr Sturl. 2, 160 XIII. 'Mit Schnurrbart'.

12. Beinamen, die das allgemeine Aussehen des Kopfes betreffen.

bleikr. Guðmundr DN 2, 68 ca. 1300. 'Der bleiche'. Bleiche Gesichtsfarbe verriet oft einen gefährlichen, unheimlichen Menschen. Die bei FJ. angeführten, die ausserdem beide den bezeichnenden Namen Ljótr 'hässlich' tragen, waren der eine ein Wikinger, der andere ein Berserker. In Widerspruch steht dazu allerdings, wenn von dem ersten, Svarfd. c. 4, gesagt wird, dass er schön von Antlitz war, aber etwas unheimliches haftete auch ihm an, denn manche meinten, dass er fest gegen Waffen war.

hvítr, *hvíti* (*hinn*); *hvítr*: Áste DN 2, 196 XIV.; Eilífr DN 2, 45 XIII.; Eindriði DN 1, 101 XIV.; Grímr DN 6, 80 XIV.; Gunnarr DN 4, 278 XIV.; Gunnólfr Flb. 3, 67; Halldór DN 2, 74 XIV.; Hallvarðr DN 10, 68 XIV.; Helgi DN 2, 92 XIV.; Jón DN 12, 24 XIII.—XIV.; Óláfr EIb. 366 XIV.; Végeirr DN 4, 268 XIV. *hvíti*: Álfr EIb. 236 XIV.; Páll DN 3, 47 XIII.—XIV.; Sighvatr Lambas. Nj. c. 92 X.—XI.; Sigurðr Fgrsk. 80 XI.; Þórir EIb. 342 XIV. 'Der Weisse', s. die Bemerkungen FJ.'s. Án *hvíti* hatte einen Bruder Án *svarti*. Jón *albus* DN 8, 105 XIV. kann natürlich *hvítr* oder *hvíti* wiedergeben.

rauðr, *rauði* (*hinn*); *rauðr*: Andres, DN 12, 8 XIII.; Arnsteinn DN 12, 17 XIV.; Auðun Bp. 1, 802 (= *rauði* Ann. X. 1315) Auðun DN 4, 619 XIV. (-*r* und -*i*); Ásmundr EIb. 336 XIV.; Erlendr DN 15, 2 XIV. Gunnarr DN 12, 6 XIII.; Hallvarðr DN 2, 121 XIV.; Ísakr D. M. 142 XIV.; Jón DN 1, 111 (= Jón *rauði* DN 3, 178?) XIV.;

Ketill DN 5, 132 XIV., Pétr DN 4, 619 XIV.; Ysak DN 12, 48 XIV. *rauði*: Bárðr DN 1, 174 XIV.; Geirfinnr Sǫlvas. Nj. c. 116; Gunnarr DN 5, 145 XIV.; Hǫgni Haldingss. Flb. 1, 24; Magnús Magnúss. Fgrsk. 389 XII.; Nadís Íventss. c. 6 gleich *Eselados le ros*, vgl. Anm. z. Stelle, erdichtete Pers.; Otta Jómsv. (82) 22, Kaiser Otto d. rote; Sigurðr DN 5, 170 XIV.; þorgeirr DN 4, 93 XIV.; þorkell DI 3, 519 XIV.; þorleifr EIb. XIV.; þórir EIb. 544 XIV.; Ǫgmundr DN 8, 2 XII. 'Der rote'.

sámr, Gunnarr DN 1, 244 XIV. 'Der dunkle'.

svartr, *svarti* (*hinn*); *svartr*: Jón DN 12, 20 XIII.; Jón DI 4, 17—300 CCXLVIII[24] XIV.; Pétr DN 7, 110 (= *svarti* DN 5, 75) XIV.; þorsteinn Flb. 1, 543 (auch ebd. *svarti*) X.—XI.; þorsteinn DI 3, 507 XIV.; *svarti*: Arnbjǫrn D. M. 123. DN 2, 182 XIV.; Árni DN 2, 183 XIV.; Guthormr DN 5, 75 XIV.; Hlǫðver DN 2, 65 XII.—XIII.; Loðrik EIb. 277 XIV.; Ormr DN 1, 134 XIV.; Sigurðr DN 2, 537 XIV.; þorleifr EIb. 334 XIV. 'Der schwarze'.

**svartameistari*; nach FJ. wahrscheinlich wegen seiner schwarzen Haare, aber die Vermutung Fr.'s, dass er vielleicht Magister eines Klosters der *svartmunkar*, der Benediktiner, war, wäre doch auch wol zu erwähnen.

kylnusvartr, þorgeirr DN 4, 273 XIV. 'geschwärzt von seiner Tätigkeit in einer *kylna*'; eine *kylna* ist 'ein Haus, in dem man Korn oder Malz trocknet', Fr.

brúni, Jón DN 1, 134 XIV. 'Der braune'; später häufiger, s. d. Beispiele bei R.

13. Sprache, Stimme. *rómr*, Otte DI 4, 15 A XIV. 'Stimme, Laut'.

skark, Helgi DN 8, 153 XIV. 'Lärmen'.

**Tǫlu-*, *Frosti*. Wie A. Olrik Ark. 10, 254 nachweist, liegt hier ein Schreibfehler vor; als Reimstab wird ein *k* verlangt, das richtige wird *Kolu-* sein, Gen. von *kola* 'Lampe',

worauf auch die Übersetzung des Beinamens bei Saxo 260 (ed. Holder) mit *crucibulum* hinweist.

stami, Hákon DN 3, 135 XIV.; Sigurđr DN 3, 204 XIV. 'Der stammelnde'.

þegjandi, Þórir DN 2, 44 XIII.; Þórir *bóndi* DN 5, 109. EIb. 266 XIV. 'Der schweigende'.

14. Hals. *barki*, Gunnarr DN 5, 170 XIV. 'Luftröhre'.

15. Oberkörper. *búkr*, Eindriđi DN 5, 384 XIV.; Hávarđr DN 5, 281 XIV.; Þórđr DN 6, 128 XIV. 'Rumpf' oder 'Bauch'.

16. Busen, Brust. **bringr*, Óláfr *prestr* DN 1, 59 XIII.; Pétr DN 3, 143 XIV. FJ. fasst es als M. zu *bringa* 'Busen' auf, es könnte aber auch 'Himbeerstrauch' bedeuten.

17. Magen. *magi*, Halldórr DI 1, 101 XIII. 'Magen'.

**beli*, Eysteinn. Von FJ. als 'Bug' aufgefasst, heut auf Island in dieser Bedeutung gebräuchlich. Es mag sein, dass der Beiname urspr. diesen Sinn hatte, volksetymologisch ist er aber gewiss, wie R. will, mit der wunderbaren Kuh des Königs, Sibilja, in Zusammenhang gebracht worden, deren Name ihrerseits wieder an *belia* 'brüllen', vom Rindvieh, und *belian* f. anklang.

18. Rücken. *kruggr* EIb. 40 XIV.; *kruggr* ist gleich älterem *kryggr*, Aas., 'Rücken', das nnorw. Adj. *krugg* bedeutet 'mit gekrümmten Rücken'.

bak, Þorgautr DN 13, 5 XIV. 'Rücken'.

**bullibak*. Zur Bedeutung vgl. noch nnorw. *burla*, *bulla* 'sich ungeschickt und lärmend benehmen', *burul* m. 'Tolpatsch', Ross.

grábakr, Guttormr Flb. 2, 386 XII. 'Mit grauem Rücken', auch poet. Bezeichnung einer Schlange. Sonst *grábarđr*, *-i* genannt.

21. Arm. Hand. **handi*, Auđun. Von ihm heisst es: *hann var lítill mađr ok nær hálfrœingi*. Fr. vermutet, dass

hálfræingi jemanden bezeichnet, der wegen seines kleinen und unbedeutenden Wuchses gewissermassen zu den Unterirdischen gerechnet wurde, die heut in Schweden *rå*, *skogsrå* heissen. Es könnte auch die Frucht einer Verbindung eines Menschen mit einem solchen Wesen sein, wie ähnlich *hálfvisi*, *hálftrǫll*. Ich vermute daher, dass *handi* hier vielleicht die Bedeutung 'eine Hand gross' hat (oder Arm mit Hand).

einhendi, Sǫlvi DN 2, 69 XIII.—XIV. 'Einhändig'.

greip, (H) Reiđarr EIb. 332 XIV. 'Der Teil der Hand, mit dem man etw. greift'.

kartnagl, Sveinn DN 4, 226 XIV. 'rauher, runzliger Nagel'.

24. Fuss. Bein. **klofi*, Sǫlvi. Die Bedeutung 'Zerspalter' ist doch wol der von 'Zwischenraum zwischen den Beinen' vorzuziehen. Es wird von ihm gesagt: *var síðan víkingr mikill ok gerði opt skaða mikinn á ríki Haralds konungs ok var kallaðr S. kl.* Offenbar liegt in dem Vordersatz die Erklärung des Beinamens.

fótr, Eiríkr DN 5, 166 XIV.; Sigurđr, Bósa s. 76 unhist.; Sveinn EIb. 392 XIV. 'Fuss'.

spaðfótr, Eiríkr Ann. IX 1393; etwa 'Spatenfuss', vgl. *iarnspaði* 'Eisenstange, -platte' Fr.?

birkibeinn, Erlingr Kon. 211. Fms. 9, 14 XIII.; Jón DN 3, 30 XIII. 'Birkenbeiner'.

grábeinn, Þórir DN 1, 119 XIV. 'Mit grauen Beinen', dann Bezeichnung des Wolfes.

kábeinn, Óláfr DN 12, 69 XIV. S. die Bemerkung FJ.'s.

meldibeinn, Bárđr DN 9, 120 XIV. Gehört der erste Teil zu nnorw. *melde* 'kleiner Same von Gras oder Unkraut im Getreide', vgl. die Redensarten: *eitt melle grand* 'ein klein Bischen'; *melle syn* 'etw., d. so klein ist, dass man es kaum sehen kaum', Aas.? Also etwa: 'ein kleines Bein'.

sperrubeinn, Eyvindr DN 3, 134 XIV. 'Sparrenbein' von *sperra*, vielleicht 'einer, der die Beine weit auseinandersetzt, wie die Sparren eines Daches', R.

tábeinn, D. M. 117 XIV., 'Zehenbein'; wahrscheinlich waren die Zehen des Mannes irgendwie besonders gestaltet.

**spýtuleggr*, Árni. Von FJ. zu *spýta* 'ein langes, dünnes Stück Holz' gestellt, so dass das Wort, wenn es nicht etwa = *mjóbeinn* wäre, die Bedeutung von 'Holzschenkel' = *tréfótr* hätte. Hierfür würde z. B. *viðleggr* sprechen. Man könnte auch an *spýta* 'eine Krankheit an den Füssen', Fr., denken, das freilich nur einmal belegt ist.

**lærdjúpr*, Jón; von FJ. mit R. vermutungsweise aufgefasst als 'mit langem Schenkel'; aber vielleicht könnte *djúpr* auch die Bedeutung von *djúpúðigr* 'von grossem Verstand' haben, wie in dem Beinamen *hinn djúpi*, und *lær-* könnte zu *læra* 'Lehren' gehören. Freilich haben sonst die Komposita mit Ausnahme von *lærdómr* alle das *i* in der Fuge erhalten. Zu der Bedeutung 'von grossem Verstand' oder 'von grosser Gelehrsamkeit' würde es ganz gut passen, dass J. Geistlicher war.

skǫtulær, Heinrekr Fgrsk. 341 XII. Zu *skata* f. 'Rocken'? 'Mit einem Rockenschenkel'?

hæll, Guðmundr DI 1, 101 XIII.; Þorkell Ann. IX 1392. 'Ferse'.

skarthæll, Þorgeirr EIb. 537 XIV. 'Mit prächtiger Ferse'? zu *skart* 'Pracht'?

hælungr, Þorkell DN 1, 81. Ableitung von *hæll*?

langtá, Helgi, EIb. 240, Bischof in Oslo 1304—22. 'Mit langer Zehe'.

**stígandi*, Þorbjǫrn. Von ihm wird erzählt: *Þat er mælt, at Þ. være eigi allr jafnan Þar, sem hann var sénn.* Das scheint darauf hinzudeuten, dass *stígandi* in diesem Fall etwa den Sinn hat von 'umherschweifend', wie vielleicht auch der Schiffsname *Stígandi*, Vatnsd. 28, gleiches bedeutet. Doch könnte bei diesem auch die von FJ. angenommene Bedeutung 'mit langen Schritten' gut passen. Ein Zauberer heisst Ld. c. 35, 1 *Stígandi*, wahrscheinlich auch urspr. nur ein Bei-

name. Nach seiner Ächtung führt er ein umherschweifendes Leben.

halti (*hinn*), Hǫskuldr DI 1, 101 XIII.; Óleifr DI 1, 126 XIII. 'Der humpelnde'.

25. Beinamen, die sich beziehen auf das allgemeine Aussehen des Körpers und seine Haltung (einzelne vielleicht auch nur auf Kopf und Gesicht), sowie dessen Stärke oder Schwäche.

a) Helles, schönes Aussehen (vielleicht hauptsächlich des Gesichts).

fagri (*hinn*), *fagra* (*hin*), Ása Hringsd., Fnld. 3, 592 unhist.; Filippó Ridd. r. S. 4 (Str. 7) dichter. 'Der schöne'. Von der Ása heisst es: *hon bar af ǫllum jómfrúum henni samtíða sem rauða gull af eyri blǫkku eðr sem sól af himintunglum ǫðrum.*

bjartr, Eilífr DN 6, 172 XIV. = E. *bj.* EIb. 221?; Páll DN 5, 30 XIII. 'Der glänzende'.

b) Grösse. *mikli* (*hinn*), Basilius Flb. Ann. anno 343, Bischof v. Caesarea; Heinrekr III., Ann. VII 1044, deutsch. Kaiser, auch *h. mildi*; Kaupa-Heðinn Nj. c. 22 X.; Otta I., Ann. II 938, deutsch. Kais.; Þorgrímr Þorgeirss. Landn. 104 X. 'Der grosse'.

stóri (*hinn*), Bjǫrn DN 1, 116 XIV. 'Der grosse'.

hávi (*hinn*), Þorkell Strút-Haraldss., Fgrsk. 80. Fms. 11, 77 X.—XI. 'Der hohe'.

langr, *langi* (*hinn*), Árni í Gylltúni DN 1, 117 XIV., Arni í Gullskonom DN 1, 117 XIV.; Borghar DN 10, 41 XIV.; Eindriði DN 5, 316 XIV.; Guðbrandr DN 1, 239 XIV.; Gunnarr DN 2, 282 XIV.; Hávarðr DN 2, 29 XIII.; Helgi EIb. 342 XIV.; (H) Reiðarr EIb. 342 XIV.; Jón DI 3, 379 XIV. = J. l. Ann. VII 1362 (?); Óláfr DN 1, 146 XIV.; Óláfr DN 12, 67 XIV.; Óláfr DI 3, 354 XIV.; Óttarr DN 3, 56 XIII.—XIV.; Páll EIb. 254 XIV.; Pétr DN 3, 552 XIII.—XIV. = P. l. DN 8, 202 XIV. (?); Sigurðr EIb. 222

XIV.; Wilhelmus DN 7, 222 XIV., Hebriden; þorgrímr DN 4, 456 XIV.; þorkell DI 2, 484 XIV.; þórđr DN 1, 93 XIV. = þ. *l.* EIb. 379 (?); Ϙgmundr DN 1, 204 XIV. — Grimarr EIb. 530 XIV.; (H) Rólfr EIb. 264. DN 2, 29 XIV. 'Der lange'.

risilangr, Sigurđr DN 2, 501 XIV. 'Lang wie ein Riese'.

tunnulangr, Óláfr DN 1, 247 XIV. 'Lang wie eine Tonne', doch ist die Lesung nicht ganz sicher, vielleicht steht *timmulangr* da, was ich nicht erklären kann.

langi-, -Bárđr DI 4, 17—300 LVIII. XIV. 'Lang-'.

støta, þorleifr EIb. 521 XIV., wol = nnorw. *støyta* 'schwere, plumpe Weibsperson' Ross, so steht auch neben *støyt* ein *støt*, Aas.

litli (*hinn*); Atli Háv. s. Ísf. 60 X.—XI.; Barđi Krók. 3 unhist.; Hallvarđr DN 4, 270 XIV.; Jón DN 5, 109 XIV.; (*Jóns-lítha*, gewiss Fehler für *litla* R.); Knútr Ann. X 860, dän. Kön.; þorgautr EIb. 542 XIV. 'Der kleine'.

litzle, Aki EIb. 325 XIV., wol die aschwed. Form für *litli*.

lágr, *lági* (*hinn*), Guđmundr Ann. VII 1362. — Bárđr DN 12, 18 XIII. 'Der kleine, unbedeutende'.

stuttr, Gunnarr EIb. 335 XIV., (H) Rólfr DN 1, 289 XIV.; þorkell EIb. 324 XIV. 'Der kurze'.

murtr, Bergþórr DN 2, 151 XIV.; Gunnarr DN 5, 122 XIV. = EIb. 393?; Steinarr EIb. 296 XIV.; þorrgeirr DN 2, 501 XIV.

**murti*, Jón. FJ. führt aus den Annalen des XIV. Jahrhunderts nur einen Jón an, es werden aber zwei erwähnt: J. Egilsson IX 1306 und J. Nikoláss. IX 1357.

kurfr, Biϙrn DN 4, 430 XIV.; Jón DN 3, 151 XIV.; þórir DN 4, 436. 'Stumpf, kurzes Stück', also wol von einer kleinen Figur.

rásveinn, Gunnarr DN 2, 169; Ann. VIII 1329. Wahrscheinlich 'ein Mann von zwergenhaftem Wuchs' vgl. Fr. u. *halfræingi*. Vielleicht derselbe wie G. *ráđsveinn*.

c) Dicke und Magerkeit. *digri* (*hinn*); Erlendr bóndi DI 2, 136 XIII.—XIV., auch *h. sterki*; Óláfr Geirstađaálfr d. j., X., auch *digrbeinn*; Sigurđr DN 2, 68 XIII.—XIV. = Siguardus DN 3, 16 XIII.? Þórđr Flb. 2, 315 XI. 'Der dicke'.

drumbr, Óttarr DN 3, 88 XIV. 'Der klotzige'.

kumpr, Eyvindr EIb. 175 XIV.; Þórir EIb. 149. 'Klumpen, Klotz'.

kumpri, Nikolaus DN 8, 47 XIV.; wol Ableitung vom vorigen. 'Der klotzige'.

rúfa, Árni Kon. 345. Flb. 3, 113. 'Stapel'; auch (*h*)*rúga* Frísb. 515. Fms. 9, 510, und wahrscheinlich wie dieses von der riesigen Gestalt gebraucht.

bultat, Jón DN 2, 39 XIII.—XIV. Wol gleich nnorw. *bultutt* 'dick, untersetzt, unförmlig', Aas.; *bult* bedeutet eine 'plumpe, s. umhertummelnde, rücksichtslose und lärmende Person, Tölpel'; *bulten* 'wulstförmig, dickgebaut, gedrungen, tölpisch', Ross.

kúfr, Einarr DN 1, 276 XIV.; Ívarr DN 1, 572 XIV. —XV. 'Mit rundem Rücken (?)', s. FJ. Vgl. auch den Namen eines Knechts *Kúfr*.

magri (*hinn*), Halldórr Ann. V 1347; Helgi frá Straumi Dropl. S. 162 X.—XI. 'Der magere'.

mjóvi, Þórđr DI 3, 419—98 XIV.; Þórir DN 3, 207 XIV. 'Der schlanke'.

breiðr, *breiði* (*hinn*) Erlingr DN 1, 134 XIV.; Þórir DN 3, 113 XIV. — Jón DN 2, 40 XIII.

d) Stärke. *balli*, Álfr DN 2, 328 XIV. 'Der furchtbare'.

sterki (*hinn*), Aventrođ Ridd. s. S. 5 (Str. 16) dichter.; Brandr Háv. s. Ísf. 10 X.—XI.; Edmundr Ann. IV 1011, engl. Kön.; Rauđfeldr Bárđ. s. Sn. 4, ein Riese; Þiđrek Ridd. r. S. 66 (Str. 5) dichter.

**hamrammi*, Úlfhamr. Schon in dem Eigennamen 'Wolfsgewand' liegt die Fähigkeit der Verwandlung ausgedrückt.

e) Schlankheit. *brattr*, *bratti* (*hinn*), Amundr EIb. 198

XIV.; Árni DN 3, 142 XIV.; Áslákr DN 4, 51 XIII.—XIV.; Biǫrn EIb. 392 XIV.; Eiríkr DN 2, 53 XIII.; Gunni DN 2, 121 XIV.; Hallsteinn DN 9, 120 XIV.; Halvarðr EIb. 224 XIV., wol = H. *brat* DN 16, 25; Ívarr DN 5, 63 XIV.; Narfi EIb. 259 XIV.; Sigurðr DN 2, 40 XIII.—XIV., auch *bratti* DN 12, 25; Steinarr EIb. 500 XIV.; Þorgils EIb. 507 XIV. — Árni DN 12, 16 XIII., auch *náttfari*; Biǫrn DN 2, 4 XIII.; Eysteinn EIb. 251 XIV.; Hallsteinn DN 9, 120 XIV.; Jón DN 3, 127 XIII.; Kolbiǫrn EIb. 95 XIV.; Þórðr DN 4, 141 XIII.—XIV.; Þórðr DN 7, 85 XIV.; Þórðr DN 4, 170 XIV. 'Der steile', s. FJ. Der Beiname scheint nur norwegisch zu sein.

hvítabrattr, (H) Reiðúlfr EIb. 531 XIV. In dem Zusatz *hvíta-* liegt wol ein Hinweis auf die weisse Hautfarbe.

g) Schlechte Haltung, Schiefheit. **keiss-*, Bǫðvarr DI 3, 355 XIV. Nach Bj. Hald. Subst. m. 'ein dicker Bauch', nach Zoëga nisl. f. 'ein runder Bauch'. Der Beiname würde also unter 16) gehören. Anders FJ.

rangr, Eiríkr DN 2, 151 XIII. 'Schief'.

skeifr, Páll DN 12, 22 XIII.—XIV. 'Schief'.

h) Schwäche, Kränklichkeit. *slappi*, Þórðr DI 3, 33 XIV. 'Der schlaffe, kraftlose'. So FJ. Nach Fr. 'lange, verwachsene Person' = *slápr*. Kålund vergleicht Ld. c. 67, 3 in der Anm. zum Beinamen *Hǫlluslappi* gleichfalls *slápr*, das nisl. die Bedeutuug 'Schweinigel' hat. Ob also die von FJ. angenommene Bedeutung schon für die ältere Zeit zutrifft, erscheint zweifelhaft, vgl. auch Falk-Torp unter *slap*.

**eitrkveisa*, Bjǫrn, 'Giftbeule', wahrscheinlich aber in übertragener Bedeutung; etwa 'schlechter Mensch', wie wir von einer 'Pestbeule' sprechen. In ÓTr. (1853) 5 wird er ein *dramsmaðr mikill ok illúðigr* genannt, in Frísb. 97 *auðigr maðr ok illr þegn*. Vgl. nisl. *eitrkveita* 'Schurke', Bj. Hald. Das *t* wol Druckfehler für *s*; wenigstens hat Zoëga *kveisa* f. (*iðra-*) 'colic, gripes'.

bungi, Eyvindr DN 2, 287 XIV. Wol zu nnorw. *bung* 'Beule' (R.), vgl. nisl. *bunga* 'eine ovale Geschwulst, Auswuchs', E. Jonsson.

i) Verschiedenes. *kúla*, Þórir DN 5, 140 XIV. S. die Bemerk. FJ.'s.

Dritte Abteilung.

Beinamen hergenommen von Rüstung, Kleidung und Schmuck.

A. Rüstung.

2. Schild. *skiǫldr*, Guđleikr EIb. 287 XIV.

3. Brünne. **bryn-*, Þvari, auch Bósar. Str. 20 erwähnt, und 21 heisst es von ihm: *en í vígi vella baldr víking mátti hann kalla.* Vielleicht hat er urspr. anders geheissen und *brynþvari* war sein Beiname. Das Wort scheint etwa dasselbe zu bedeuten wie *bryntrǫll* 'Brünnenzerstörer', ein Spiess oder eine Axt besonderer Form (Fr.). Man vgl. noch dichterische Ausdrücke wie *benþvari*, *dólgþvari*, lex. poët.

4. Schwert. *skálmi*, Áslákr EIb. 179 XIV.; Jón DN 2, 396 XIV. Von *skálm* 'Schwert'.

hjalt, Kvanráđr DN 1, 122 XIV, ein Deutscher in Bergen, schon aus diesem Grunde wird man kaum darin ein *Hjaltr* 'Shetländer' sehen dürfen; es wird 'Parierstange' bedeuten.

hjalti, Jón DN 1, 223 XIII.—XIV. Ableit. vom vorigen.

skálpr, Guđbrandr EIb. 146 XIV. 'Schwertscheide'.

skálp-, Grani Krók. 32 unhist.; mit scherzhafter Umschreibung seines Beinamens wird er auch *sverðhús* genannt.

5. Speer. *spjóti*, Óláfr DI 2, 161 XIII.; wol Ableitung von *spjót* 'Speer'.

langaspjót, Rođbert Gǫngu-Hrólfss. Mork. 122. Oh. (53) 23. Flb. 2, 30. Fms. 4, 59; Rođbert Rikarđa s. Ruđujarls Flb. 3, 399, sonst *lǫngumspaði*. 'Mit langem Speer'.

darri, Óláfr DN 2, 282 XIV. Von FJ. als Ableitung von *darr* 'Spiess' aufgefasst; es könnte aber auch gleich

nnorw. *darre* 'Halswirbel', auch 'Kleidungsstück, das Hals und Brust bedeckt', sein, Aas. Jón *darri* ist ein Sohn des *Hreiđarr *darri*.

7. Pfeil. *fleinn*, Eiríkr DN 1, 432 XIV., kann auch 'Wurfspiess' bedeuten.

bakkakólfr, Sigurđr DN 5, 124 XIV. 'Stumpfer Pfeil, Vogelbolzen'.

B. Kleidung.

1. Kopfbedeckung. *hattr*, Anundr DN 6, 230 XIV.; Jón DN 3, 498 XIV.; Ǫgmundr DN 3, 498 XIV.

cuculla, Árni DN 3, 42 XIII. 'Kaputze', vielleicht Übersetzung von *hetta*.

kuninhetta, þórir DN 1, 230 XIV. Der zweite Teil des Wortes bedeutet 'Kaputze'; was durch den ersten ausgedrückt werden soll, ist nicht klar.

húfe, Pétr EIb. 239 XIV., wol gleich *húfa* 'Haube'.

gullhúfa, Ǫgmundr DN 13, 2 XIII., 'Goldhaube', wol 'Haube mit Goldstickerei'.

kofri, þorbjǫrn DN 2, 53 XIII. 'Kopfbedeckung, Hut'.

2. Pelz. Mantel. Rock. *kápa*, Arnfinnr DN 3, 302 XIV. 'Mantel mit Kaputze'.

stakkr, Eilífr DN 2, 206 XIV.; Húnn DN 3, 302 XIV.; þorbjǫrn EIb. 346 XIV.; þorkell EIb. 346 XIV. 'Überwurf'.

langstakkr, þorsteinn DI 2, 120 XIII. 'Langer Überwurf'.

línstakkr, Sigurđr DN 1, 239 XIV. 'Linnener Überwurf'.

stakka-, -Grímr Ann. IX 1393. 'Überwurfs-'.

mantellus, Thorquillus DN 2, 162 = þorkell *mǫttull* EIb. 287 XIV. 'Mantel'.

skyrta, Sveinn DN 12, 28 XIII.—XIV. 'Hemd'.

náserkr, Hallvarđr DN 2, 58 XIII.—XIV. 'Leichenhemd'.

pilz, þorgeirr DN 12, 49 XIV. 'Eine Art Obergewand',

heut in norw. Dialekten und im isl. für einen Unterrock gebraucht, Fr., Zoëga.

dúkr, Halldórr DN 1, 151. 5, 144 XIV.; Þorkell DN 6, 134 XIV. 'Tuch'.

kyrtill, Jón Ann. IX 1369. 'Schürze'.

tábarðr, Bárðr DN 1, 306 XIV. 'Eine Art Überkleid', vgl. FJ., vielleicht im Anklang an den Eigennamen.

treyja, Ívarr Ann. IX 1393. 'Wamms'.

3. Beinbekleidung. *bróki*, Arnsteinn DN 1, 247 XIV. Nach FJ. wahrscheinlich von *brók* gebildet.

**hábrók*, Haukr. Nach FJ. bedeutet es 'hochbeinig' und ist ferner, worauf er gleichfalls hinweist, eine Bezeichnung des Habichts. Da nun der Eigenname auch Habicht bedeutet, wird H. deswegen den Beinamen erhalten haben. Doch legen die Quellen dem Namen eine andere Bedeutung bei. Flb. 1, 577 f. berichtet ausführlicher darüber. Als Haukr nach Norwegen von gefährlicher Fahrt zurückgekommen war, sagte der König zu ihm: *miǫk mundir þú hábrokask þá, Haukr, er þú sigraðir kappa Eiríks konungs .... Síðan var H. hábrók kallaðr.* Hier wird der Beiname also von *hábrókask* abgeleitet, was 'prahlen, übermütiges Benehmen zeigen' bedeutet. Es musste also das Tragen von hohen, oder, wie Gering Anm. zu Eb. c. 1, 2 will, hochgebundenen Hosen als Prahlerei gelten.

**snúinbrók*, Hallgerðr. Vielleicht 'die wetterwendische' vgl. *snúinbrýni.*

trinbrók, Arnfinnr DN 1, 200 XIV. Ein *trínn* als Beiname kommt vor, doch ist dessen Bedeutung unsicher.

4. Fussbekleidung. *halmskór*, Ǫgmundr DN 1, 243 XIV. 'Strohschuh'.

5. Andre zur Kleidung gehörende Dinge.

húðfat, Bjargúlfr DN 2, 216 XIV.; Eiríkr DN 13, 8 XIV. 'Schlafsack'.

lappi, Loðinn DN 3, 24 XIII. 'Lappen'.

C. Schmuck.

skart, Hákon DN 1, 543 XIV.; Jón DN 4, 238 XIV.; Ormr DN 15, 28 XIV. 'Pracht, Staat'.

skartr, Gunnulfr, EIb. 54 XIV.; Ormr EIb. 46 XIV. Wol Ableitung von *skart* 'der prächtige'. Eine schwache Form begegnet später: Ívarr *skarti* DN 1, 1026 XVI.

(*h*)*ringr*, þórđr EIb. 257 XIV. 'Ring'; doch kann dies auch, wie J. Jónsson Ark. 10, 130 ff. nachgewissen hat, in vielen Fällen einen Bewohner der Landschaft Hringaríki bezeichnen.

baugr, þorsteinn DN 1, 63 XIII. 'Ring', doch ist die Lesung nicht ganz sicher, möglich wäre auch: *batig* oder *bang*.

kinga, Eilífr DN 13, 19 XIV. 'Münze, besonders von Frauen als Schmuck getragen'.

knappr, Jón DN 6, 80 XIV. 'Knopf'.

strútr, Áslákr DN 1, 354 XIV. EIb. 238 XIV.; Guđþormr EIb. 269 XIV.; Óláfr DN 5, 91 XIV. 'Kegelförmiger Aufbau auf einem Hut'.

Vierte Abteilung.

Beinamen, die in Beziehung zu geistigen Eigenschaften, Kenntnissen, Glauben u. ä. stehen.

1. Beinamen, die Weisheit und Klugheit im allgemeinen bezeichnen.

spaki (*hinn*), *spaka* (*hin*), Alvíg, Emundard. konungs ór Hólmgarđi, SnE. 1, 516 vorhistor.; Eysteinn DN 5, 190 XIV.; Sigurđr Vígl. 48, unhist. 'Der (die) kluge'.

ráđspaki (*hinn*), Neriđr Fgrsk. 384 IX. 'Der ratkluge'.

djúpi, Eiríkr DN 5, 193 XIV. 'Der tiefe'. Die Bedeutung ist wahrscheinlich die gleiche wie die von *djúpúđigr*, Fr., 'der tiefsinnige', d. i. einer, der grossen Verstand hat.

vísi (*hinn*), Arnaldr DN 1, 122 XIV., ein Deutscher. 'Der kluge'.

sapiens, Eiríkr DN 4, 38 XIII., lat. Dipl., wol Übersetzung eines der Ausdrücke, die 'klug' bedeuten.

hyggna (*hin*), Morgna, Íventss. c. 9, 22, dichter. 'Die kluge', Übersetzung von franz. *la sage*, vgl. die Anm. z. Stelle.

2. Besondere Kenntnisse. *laga-*, -Bjarni DN 5, 194 XIV. 'Gesetze-', d. i. 'der gesetzeskundige'.

**sǫgu-*, -Eiríkr. Von A. Olrik mit Recht als Verderbnis aufgefasst. Wahrscheinlich stammt E. aus Sögu; doch muss die Verderbnis schon alt sein, denn schon Saxo S. 259 (ed. Holder) nennt ihn *fabulator*.

diktari (*diktære*), þjóstólfr DN 7, 132 XIV.; *dikta* bedeutet 'etw. schriftlich abfassen', also wird þ. wahrscheinlich ein Mann gewesen sein, der die Kunst des *dikta* besass.

3. Dichtkunst. *skáld-*, -Hrafn Landn. 238 XIII., eigentlich war sein Name Hrafnkell. Hier hätte FJ. bei der gegen A. Olrik gerichteten Bemerkung, der gemeint hatte, dass mit dem vorgesetzten *skáld-* nur geringere, lokale Dichter benannt worden wären, wol meine gegen ebendenselben sich richtenden und mit FJ.'s übereinstimmende Bemerkungen, Ark. 12, 272, anführen können.

**gullbrárskáld*, Gizurr. Von FJ. nur unter *gullbrá* (II, 4) S. 201 erwähnt. *Gullbrá* lautet der Beiname z. B. Hkr. 2, 59; Ól. h. s. (1853) S. 206. 217; Skáldat. SnE. 3, 253. *Gullbrárskáld* dagegen z. B. Flb. 2, 315. *Gullbrá* könnte Kurzform für die vollere Form sein. Die Vermutung FJ.'s, dass der Dichter auf ein Mädchen mit dem Beinamen 'Goldbraue' gedichtet habe, ist ansprechend, vgl. þormóđr *kolbrúnarskáld*. Der Name *Gullbrá* kommt in einer Sage bei Jón Árnason, isl. þjóđsög. 1, 146 f., vor, vgl. Guđmundr þorláksson, Udsigt S. 100. Sie tritt dort als Zeitgenossin der Auđr h. djúpúđga auf. Die mehrfach, z. B. Flb. 2, 226; Fms. 5, 56, belegte Form *gullbrárfóstri* könnte, was Guđm. þorl. allerdings nicht für wahrscheinlich hält, aus Verbin-

dungen wie z. B. G. *gullbrá fóstri Hofgerðarefs*, Ól. s. h. (1853) S. 206 stammen.

5. Beinamen, die sich auf den Glauben und religiöse Vorstellungen beziehen.

**kúlnasveinn*, Eilífr. Von FJ. übersetzt mit 'Kugelbursch' und auf den Rosenkranz bezogen. Wenn auch für diese Deutung spricht, dass E. wahrscheinlich religiöse Gedichte verfasst hat, scheint sie mir doch wenig wahrscheinlich. Ob *kúla* eine Kugel des Rosenkranzes bedeuten kann, ist doch recht zweifelhaft. Die gewöhnliche Bedeutung ist 'rundlicher Auswuchs, besonders am Holz'. Als Beiname kommt es mehrfach vor, augenscheinlich um einen puckligen zu bezeichnen oder jemanden, der sonstwie einen Auswuchs hat. In diesem Sinn fasse ich es auch hier.

kross, Borre DN 11, 93 XIV. 'Kreuz'.

graddall, Ormr DN 4, 232 XIV. 'Graduale'.

sálmr, Gunnarr DN 5, 91 XIV. 'Psalm'.

sanctus, Árni DN 5, 212 XIV, ein Domherr in Niðarós. Da das Diplom nicht lateinisch ist, wird man kaum Übersetzung von *helgi* annehmen dürfen, das doch auch nur wirklichen Heiligen beigelegt wird, sondern man wird eher an Beinamen wie *oremus*, *paramus* zu denken haben. Vielleicht, dass Á. besonders häufig das Sanctus sang.

villumaðr, Macedonius Ann. X 386. 'Ketzer'.

níðingr, Julianus Hkr. 2, 15 = *apostata*.

6. Verrücktheit. *øri*, Gunnarr DN 1, 339 XIV. 'Der verrückte'.

7. Beinamen, die sich auf Mut und Kampfeslust oder das entgegengesetzte beziehen.

frøkni (*hinn*), Fróði Hávars. s. handramma DI 1, 127 Sagenh.; Óláfr Ann. S. 450, dän. König; Ǫrvandill SnE. 1, 276 Sagenh. 'Der tapfere'.

hugr, Jón DI 2, 467 XIV. 'Mut'.

snjalli (*hinn*), Sigurđr DN 1, 98 XIII.—XIV. 'Der mutige, tüchtige'.

**harđráđi*. Der Beiname kann sowol die Bedeutung haben, die FJ. angibt: 'derjenige, der es versteht, kräftige Ratschlüsse zu fassen und sie nachdrücklich auszuführen', als auch, wie aus den Beispielen bei Fr. hervorgeht, 'der hartgesinnte'. Dass der Beiname Eysteins in dieser zweiten Bedeutung aufzufassen ist, geht daraus hervor, dass er auch *illi* oder *illráđi* zubenannt wird. Welchen Sinn man dem Beinamen Haralds beigelegt hat, ist nicht klar ersichtlich. Seiner Charakteranlage nach würden beide Bedeutungen passen. Nach Snorri Sturluson scheint jedoch die allgemeine Auffassung die gewesen zu sein, dass H. den Beinamen wegen seiner Tatkräftigkeit und seines entschlossenen Rats erhalten hat. Er sagt von ihm Hkr. 3, 219: *H. konungr hafđi verit umfram ađra menn at speki ok at ráđsnild, hvárt er hann skyldi til taka skjótt eđa gera lǫng ráđ fyrir sér eđa ǫđrum.* Vgl. Fms. 6, 429.

hvass, *hvassi* (*hinn*), Árni DN 1, 203 XIV. — Helgi DN 1, 163 XIV.; Ormr DN 4, 321 XIV. 'Der hurtige, kühne'.

hvatr, Óláfr DN 4, 18 XIII., dsslb.

snari, Friđleifr Ann. S. 430, dän. Sagenkönig.

**erra*, Þórđr. 'Streit, Zank', vgl. A. Kock, Skand. Arch. 1, 4.

kappi, Þórarinn Íslendingadr. 26, Lebenszeit unbekannt. 'Kämpfer'.

Húnakappi, Bǫđvarr DI 3, 170 XIV. Wol: 'Kämpfer aus der Húnavatnssýsla'.

kempa, Bótólfr EIb. 534 XIV.; Sveinn DN 2, 560 XIV. 'Kämpfer', ags. *cempa* = anorw. *kappi*.

berserkr, Þórir DN 2, 326 XIV., Ǫgmundr DN 4, 564. EIb. 240 XIV. 'Berserker'.

yfirkussari, Margrít Hkr. 3, 278 (*kussari* Fgrsk. 331) XII. 'Oberkorsar'.

**hreða*, von FJ. nur ein Þórðr *hr.* genannt, es gab aber deren zwei: Þ. Hǫrða-Káras., später Hrísingaskalli genannt, und dessen Sohn Þ., der am linken Ellbogen, da wo sein Vater einmal verwundet gewesen war, ein Muttermal in Gestalt eines Pfeiles hatte. Deshalb wurde der frühere Beiname des Vaters auf ihn übertragen, Þórð. hr. 93. 96.

hroði, Guðmundr DI 4, 17—300 CCXXIX XIV. 'Unruhe, Streit'.

8. Beinamen, die sich auf das Wesen und dadurch auf den ganzen Charakter beziehen.

**margláti*, Teitr. FJ. nimmt im Anschluss an Fr. die Nebenbedeutung 'veränderlich' an und hält den Beinamen nicht für unbedingt rühmend. Nun war aber T. einer der Hauptgewährsmänner Aris, und so wird er den Beinamen doch wol als ehrenden wegen seiner mannichfachen Studien erhalten haben, vgl. die Anm. zu Kr. c. 14, 2.

ofláti, Vǫttr Fnld. 1, 100. 'Der übermütige', auch *h. mikli* und *mikliaflaði.*

stoltekarl, Magnús DN 3, 477. EIb. 235 XIV. 'Stolzer Mann'?

þrágjarn, Helias Ann. IX 194. 'Beständig' = *pertinax.*

maki, Arnaldr DN 1, 562 XIV. 'Der fügsame', ein Deutscher.

9. Beinamen, die den Träger als fröhlich, munter bezeichnen.

kátr, *káti* (*hinn*), Auðun EIb. 332 XIV.; Eilífr DN 4, 297 XIV. — Sveinn EIb. 524 XIV.; Þorgrímr EIb. 394 XIV. 'Der muntre'. Der Beiname von Auðun steht im Gen. *kaaz* und wird von Fr. als Gen. zu *káð* 'unsittlicher Lebenswandel' aufgefasst, doch dürfte die hier angenommene Bedeutung wol vorzuziehen sein.

gár, Gunnarr DN 1, 260 XIV.; Þorsteinn EIb. 138 XIV. 'Spott, ausgelassener Scherz'.

gys, Ívarr DN 9, 120 XIV. 'Gelächter'.

10. Freigibigkeit. *mildi* (*hinn*), Gaius Ridd. r. S. 4 (Str. 11), dichter.; Heinrekr III. Hkr. 3, 34, deutscher Kaiser, auch *h. mikli.*; Skati SnE. 1, 528, Sagenkön.

11. Tüchtigkeit, Güte. *góðr*, *góði* (*hinn*), þorsteinn *búandi*, Mork. 61 XI. — Eatvarðr, Hkr. 2, 27 XI., engl. König.

eygóði, Eiríkr Ann. X. 1100. 'Der immer gute', dän. König.

**barnakarl*, Qlvir. Trotz der Meinung FJ.'s, dass kein Grund vorliege, die Erklärung der Quellen zu bezweifeln, Q. habe seinen Beinamen erhalten, weil er nicht wie andere Wikinger Kinder auf die Spiesse habe werfen lassen, scheint mir die Ansicht Fritzners, der sich auch Boer, Anm. zu Grt. c. 3, 4 anschliesst (vgl. auch A. Bugge, Vikingerne 2. Saml. S. 76) das Wahrscheinlichere, nämlich, dass er seinen Beinamen erhielt, weil er viele Kinder hatte, wie die Leute, die den Beinamen *Barna-* bekamen. Ähnlich heisst bei M. Thoresen in der Erzählung Soløren (Udv. Fortæll., Kbh. 1903, S. 257) ein Mann, der 14 Kinder hatte, *Ole mange-børn.*

12. Vereinzelte Beinamen mit teilweis rühmender positiver Bedeutung.

**ǫlfúss*. Ich glaube nicht, dass FJ. recht hat, wenn er den Beinamen als aus *al-fúss* entstanden auffasst und 'der ganzwillige' übersetzt. Es heisst von Eirekr (und Hallsteinn): *þeir áttu jóladrykkju ok veitti Eiríkr vel fyrir þeim* ... Landn. 77. Der Beiname wird darauf gehen, dass E. an Bier nicht sparte, und er wird bedeuten 'reichlich mit Bier versehen'.

13. Beinamen, die gehässige, feindliche, schlechte Gesinnung andeuten.

illi (*hinn*), Jón DI 3, 419—98 XVII. XIV.—XV.; Reginmóðr Gullþ. 9, unhist.

ranglátr, Jón EIb. 367 XIV. 'Unrechtfertig'.

korti (*hinn*), Bótólfr DN 6, 331 XIV.; Eilífr Ann. V

1309; Eiríkr DN 2, 468 XIV. Nach R. in der Bedeutung der heutigen Volkssprache 'kurz angebunden, mürrisch'.

sløgr, Bjǫrn DN 13, 8 XIV.; Guđmundr DN 1, 284 XIV.; Sigurđr DN 6, 136 XIV. 'Geneigt, einen andern zu überlisten'.

styggr, Pétr Flb. 3, 140 XII. 'Scheu, unfreundlich'.

loki, Hallsteinn DI 4, 17—300 CCLVII XIV.; Þjóstólfr DN 5, 210 XIV.

14. Zuneigung zum weiblichen Geschlecht. *kvennamaðr*, Eysteinn DN 2, 147 XIV. Hat vielleicht mehrere Frauen gehabt oder sich mit verschiedenen eingelassen.

Fünfte Abteilung.

Beinamen, die sich auf sociale Stellung, Tätigkeit, einzelne Begebenheiten und das Privatleben beziehen.

A. Sociale Stellung.

1. *Freysgoði*, Ásbjǫrn Heyjangrs-Bjarnars., Landn. 125 IX. Ich vermute, dass Á. diesen Beinamen trug, denn es wird berichtet, dass von ihm die Freysgyđlingar herstammen.

2. Entsprechende Namen in der christlichen Zeit.

**faraprestr*, Þorsteinn. 'Umherschweifender Priester'. Þ. bekam den Beinamen vielleicht erst, nachdem er aus seiner Stellung vertrieben war. Freilich wird er schon vorher so genannt, doch kommt ähnliches öfter vor.

**slembidjákn*, Sigurđr. In den Worten der Hkr. 3, 341: *var snimma ofsamaðr mikill ok óeirarmaðr; hann var kallaðr slembidjákn*, ist offenbar die Ursache zu dem Beinamen angegeben. Er hat ihn also wegen seiner schlechten Eigenschaften erhalten, vgl. im übrigen FJ.

dan, Hákon DN 4, 113 XIV.; Þorgeirr DN 7, 297. EIb. 54 XIV. Vom afranz. *dan*, span. *don*, Titel der höheren Geistlichkeit, dann auch Beiname, vgl. Fr.

leikr, Johannes presbiter DN 7, 70 XIV. 'Laie', etwa in spöttischem Gegensatz zu seiner geistlichen Stellung?

Es könnte aber auch (die Form lautet *Leic*) *leikr* 'das Spiel' sein.

3. König. *konungr*, Ásmundr Elb. 336 XIV.; þorsteinn DN 1, 345 XIV. Muss wol ironisch gemeint sein.

kórónaði, Hákon Hákonars., DI 2, 3 D[3]; DI 2, 4 E XIII.; sonst *gamli*; Hákon Magnúss. DI 2, 337. 2, 343; NGL 3, no 13 S. 42, sonst *háleggr* XIII.—XIV. 'Der gekrönte'. Über diesen Beinamen vgl. K. Maurer, Das älteste Hofrecht des Nordens S. 9 ff.

hǫfðingi, Konráðr Flb. Ann. 913 'Häuptling' = deutsch 'Herzog', gemeint Konrad v. Franken, Vater des Königs Konrad I.

4. Bauer. *bóndi* (*búandi*). Diese Bezeichnung wird ungemein häufig dem Namen hinzugefügt. In manchen Fällen mag es Beiname sein, s. die Beispiele bei FJ., in den meisten wird es wol nur zur Bezeichnung des Standes gebraucht. Bei der grossen Anzahl der Fälle nehme ich Abstand davon, sie hier zu veröffentlichen. Ich habe ca 140 gesammelt. Sicher ein Beiname liegt wol vor bei: þorgrímr DI 2, 240—336 XVII. XIV, der sich selbst *bóndi* nennt und ein *konungs ombuðsmaðr* war. Ferner bei: *þórðr riddari* DN 7, 95 XIV.

búi, þórðr Elb. 251 XIV., wahrscheinl. = þ. *bóndi* Elb. 535, vgl. Fr. 'Der Bauer'.

karl, Ásbrandr Háv. s. Ísf. 29 X.; Einarr (*kar*) DN 5, 279 XIV.; Hallr Ann. VIII 1363; Óláfr DN 3, 153 XIV.; þorsteinn DN 15, 9 XIV.; þórðr (*kall*) Elb. 336 XIV.; Ǫgmundr DN 1, 343 XIV. Über die verschiedenen Bedeutungen von *karl* vgl. FJ.

gubbi, Sveinn Elb. 335 XIV. 'Kerl, Mann'.

5. Stellung beim König (oder in der städtischen Verwaltung). *ráðari*, Andrés DN 11, 22 XIII. Etwa = *ráðamaðr* Fr. 'Person in obrigkeitlicher Stellung oder in Diensten eines Grossen, doch auch Hausverwalter'.

ráðsveinn, Gunnarr DN 3, 153, DI 2, 337 XIV. Etwa 'bevollmächtigter junger Mann'? Doch ist möglicherweise *rásveinn* das richtige.

kamarlin, Jenes EIb. 282 XIV. 'Kämmerer', engl. *chamberlain*.

stallari, Kolbjǫrn Hkr. 1, 425 X. 'Stabularius'.

aðilfari, Þorkell Ann. S. 452, angeblich ein Isländer im Gefolge könig Gorms d. alten v. Dänemark; *aðilfari* wol für *aðildfari*. Die *aðild* ist das Recht oder die Pflicht als *aðili* in einer Rechtssache aufzutreten, d. h. derjenige zu sein, der die Leitung einer Rechtssache hat, ihren Fortgang fördert, Fr. So heisst es denn von ihm: *hann var mesti hermaðr ok hraustasti drengr: þar með víss ok ráðigr, svá hann var í ǫllum manraunum hinn frøknasti ok kom konginum ok hans liði opt at gagni.*

6. Arme. Knechte. *hofmaðr*, Gisli DN 1, 188 XIV. 'Diener'.

**griðmaðr*, Jón. 'Einlieger'. Wahrscheinlich waren er und *Atli *griðkona* ein Freundespaar, das man scherzhafter Weise gewissermassen als Mann und Frau bezeichnete.

kotkarl, Óláfr EIb. 392 XIV., vgl. Perus *Kotkarls mágr*. 'Kleiner Bauer'.

heimakona, Guðrún DN 2, 233 XIV. 'Frau, die in der Wohnung eines andern ihren Aufenthalt hat'. Dass ein wirklicher Beiname vorliegt, geht daraus hervor, dass es heisst: *er svá heita, Ingibjǫrg Sigurðardóttir ok S. h.*

ómagi, Grímr DI 3, 354 XIV. 'Der unvermögende'.

strákr, Auðun DN 4, 677 XIV.; Guðbrandr DN 6, 130 XIV.; Guthormr DN 4, 398 XIV.; Hallvarðr EIb. 491 XIV. 'Landstreicher'.

víðfari, Hønsnaþ. 9 X. Als Eigenname gebraucht, aber gewiss urspr. ein Beiname. 'Der weitumherstreifende': *hann var reikanarmaðr, hljóp hann á milli lanzhorna.*

þræll, Þórðr EIb. 355 XIV. 'Knecht'.

knapi, Óláfr Ann. IX 1393. 'Diener eines Vornehmen'.

smásveinn, þorgils DN 4, 616 XIV. 'Kleiner Diener' oder auch 'kleiner Knabe'.

7. Verschiedenes. *húsfreyja*, Gyða DN 12, 26 XIII.—XIV. 'Hausfrau'.

bjaxi, Eindriði DN 5, 278 XIV. 'Mächtiger Mann'.

stofukarl, þórir DN 5, 44 XIII.—XIV. 'Vorsteher eines Schutzhauses, einer *sálustofa*.

B. Tätigkeit, Gerätschaften u. ä., von denen Beinamen gebildet sind.

1. *lǽknir*, Hrómundr Bp. 1, 676 XIII.; Krákr Bp. 1, 676 XIII.—XIV.; Rannveig DN 3, 188 XIV. 'Arzt'. Hr. u. Kr. waren Vater und Sohn.

smiðr, Alkiæll DN 11, 24 XIV.; Amundi Bp. 1, 138; Ann. IV. 1229; Amundi DN 4, 211 XIV.; Bárðr DN 3, 45 XIII.—XIV.; Bjǫrn DN 4, 609 XIV.; Eilífr DN 2, 244 XIV.; Eindriði Sturl. 1, 380 (Oxf.) XIII.; Eiríkr DN 4, 272 XIV.; Emundr DN 1, 183 XIV.; Eyjólfr Sturl. 2, 151 (Oxf.) XIII.; Eysteinn DN 5, 54 XIV.; Guðleikr DN 1, 275 XIV.; Gunnarr DN 4, 406 XIV.; Hallkell DN 2, 36 XIII.; Hallvarðr DN 1, 239 XIV.; Hallvarðr DN 2, 501 XIV.; Hákon (oder Helgi) Sturl. 2, 95 (Oxf.) XIII.; Helgi DN 4, 363 XIV.; Ísakr DN 13, 12 XIV.; Jón DN 12, 29 XIII.—XIV.; Jón Ann. VIII XIV.; Clemet Sturl. (Oxf.) 2, 69 XIII.; Klǽngr DI 3, 353 XIV.; Knútr DI 3, 363 XIV.; Kolbjǫrn DN 2, 257 XIV.; Magnús Ann. VIII 1326; Oddr DN 1, 205 XIV.; Óláfr DN 2, 186 XIV.; Páll DN 15, 9 XIV.; Sigurðr DN 4, 209 XIV.; Surtr Landn. 25 XII.; Sveinn DN 1, 269 XIV.; Veglagr Fóstbr. 44 (er war ein skálasmiðr) X.—XI.; þorbjǫrn Sturl. 1, 388 (Oxf.) XIII.; þorbjǫrn DN 2, 110 XIV.; þorsteinn DN 2, 36 XIII.; þorsteinn DN 5, 73 XIV.; þorkell DI 3, 354 XIV.; þóraldr DN 12, 20 XIII.; þórðr DN 5, 62 XIV. 'Schmied', 'Handwerker'. Die zahlreichen *smiðar* aus Elb. habe ich nicht gesammelt.

grjótsmiðr, Rani DN 12, 9 XIII. 'Steinarbeiter, Steinhauer'.

gullsmiðr, Arnbjǫrn DN 12, 83 XIV.; Álfr EIb 256 XIV.; Ásmundr DN 16, 2 XIV.; Bartholomeus DN 1, 409 XIII.; Bárðr DN 1, 258 XIV.; Eyjólfr Bp. 1, 827 XIII.; Hallvarðr DN 4, 456 XIV.; Oddr Ann. IX 1392; Þorleifr DN 5, 76 XIV.; Ǫgmundr DN 5, 61 XIV. 'Goldschmied'.

kirkjusmiðr, Gjurðr EIb. 525. 'Kirchenbaumeister'.

grjótmeistari, Árni DN 12, 11 XIII. 'Steinmetz', er wird auch *grjótsmiðr* genannt.

grjótsveinn, Þorkell DN 4, 18 XIII. Wol 'Steinmetzgeselle'.

bakari, Arnaldr DN 2, 489 XIV. 'Bäcker'.

baksveinn, Ǫlvir DN 2, 36 XIII. 'Bäckergehilfe'.

mylnari, Eiríkr DN 3, 298 XIV.; Narfi DN 2, 257 XIV. 'Müller'.

blásari, Óláfr DN 4, 464; EIb. 257 XIV. 'Bläser'.

blási, Áskell EIb. 229 XIV, = blásari?

blýmeistari, Guðmundr DN 4, 141 XIV. 'Bleidecker'.

falkeneri, Jón DN 1, 146. 5, 69 XIV. 'Der Falkner'. Dass dies nicht nur Standesbezeichnung ist, sondern auch — wenigstens in späterer Zeit — Beiname sein kann, zeigt z. B. der Name des Bürgermeisters von Drontheim Hadrian Falchener DN 1, 1108 XVI.

fugli, Vestmaðr DN 3, 138 XIV. = *fuglari* 'Vogelsteller'? Fr.

fiskisveinn, Óláfr DN 1, 170 XIV. 'Fischerknabe'.

grafur, Pétr DN 5, 92 XIV. 'Graveur'.

penturr, Bjǫrn EIb. 219 XIV.; Haukr EIb. 541 XIV.; Klémetr DN 2, 53 XIII. 'Maler' = frz. *peintre*.

hattari, Halldórr DN 10, 92 XIV. 'Hutmacher'.

kaupsveinn, Einarr Ann. IX 1394; Sigurðr DN 1, 187 XIV. 'Kaufmannslehrling'.

kellaramaðr, Jón DN 4, 152 XIV. 'Kellermeister'.

kjallaramann, Andrés EIb. 511 XIV.; Olav EIb. XIV. 'Kellermeister'.

koppari, Pétr DN 8, 202 XIV. 'Verfertiger von *koppar*, Gefässen', vgl. NGL 5, 360 b.

skjaldari, Jón DN 13, 2 XIII. 'Schildverfertiger'.

rauðasveinn, Óláfr DN 4, 366 XIV. 'Gehülfe eines Eisenschmieds'.

saltkarl, Gunnarr *bóndi* DN 2, 47 XIII.; Gunnarr DN 5, 286 XIV.; Jón DN 1, 292 XIV. 'Einer, der Salz auskocht'. Bei J. werden wir es auch wirklich mit einem Beinamen zu tun haben. Er war Ritter.

saltkubbi, Eyvindr EIb. 390 XIV. Wol gleich *saltkarl*. Ist *kubbi* = *gubbe* 'alter Mann', das auch als Beiname belegt ist? Vgl. Fr.

skinnari, Álfr DN 3, 207 XIV.; Vilhjálmr Hkr. 3, 359 XII. 'Einer, der Pelze bearbeitet'.

skinner, Rube, DN 1, 404 XIV., orkn., wol = *skinnari*.

skólameistari, Jón DN 1, 7 XIII. 'Schulmeister'.

skraddari, Hallvarðr (*skraddær*) DN 5, 358 XIV.; Hænikker DN 11, 18 XIV.; Óláfr DN 11, 247 XIV. 'Schneider'.

skytta, Andrés EIb. 527 XIV.; Óláfr (Olaus) DN 5, 249 XIV., wahrsch. identisch mit Ó. *skuttr* DN 1, 404; Þórðr DN 5, 352 XIV.; Þórir EIb. 527 XIV. Dass *skytta* Lehnwort aus dem ags. oder ndd. ist, hat A. Kock, Skand. Arch. 1, 8 f. wahrscheinlich gemacht; es ist daher beachtenswert, dass Ó. auf den Orknös zu Hause ist, und dass es sich in einem von Fr. angeführten Beleg, Flb. 3, 580, um deutsche Schützen handelt.

sláttusveinn, Bárðr DN 12, 42 XIII.—XIV. 'Schlächtergehilfe'.

sútari, Grímr DN 3, 142 XIV.; Eysteinn DN 4, 192 XIV.; Símon DN 1, 133 b XIV. 'Schuhmacher'.

verkmeistari, Jussi DN 5, 322 XIV. 'Werkmeister'.

2. Gerätschaften. ***hamarr***, Þorsteinn DN 3, 111 XIV. 'Hammer', könnte aber auch Ortsname sein.

C. Tätigkeit im Haushalt, im Gehöft und hierher gehörende Gerätschaften.

****línseyma***, Páll. Könnte ein urspr. Inf. sein 'Leinewand besäumen', also eine Bildung wie *handhǫggva* 'die Hand abschlagen', vgl. Holthausen, altisl. Elementarb. § 325, das über dem Wege eines Nomen actionis zu einen Nomen agentis geworden ist, s. S. 155.

saumkona, Arngerðr DN 5, 133 XIV. 'Näherin'.

akrmaðr, Bursti Fms. 10, 222 X. 'Einer, der ackert': *hann var verkmaðr Hákonar gamla ok þræll hans ok vann þat allt, er herviligast var.* Der Beiname hat also offenbar eine verächtliche Nebenbedeutung.

selbyggr, Bjarni DI 2, 469; DN 2, 235 XIV. 'Senner'.

baðstofumaðr, Óláfr DN 4, 360 XIV. 'Badevorsteher'.

hestamaðr, Brandr DI 3, 353 XIV. 'Pferdeknecht'.

steikari, Sigurðr Bp. 1, 876 XIII. 'Koch'.

kartr, Þorgarðr DN 1, 255 XIV. 'Arbeitswagen'.

katell, Þorsteinn DN 1, 281 XIV. 'Allerlei Hausrat' = engl. chattel, vgl. Fr.

spaði, Þorleifr DN 3, 173 XIV. 'Spaten'.

D. Beinamen, veranlasst durch einzelne Begebenheiten, teils bekannte, teils vermutete.

1. Totschlag, Kämpfe und damit verwandte Begebenheiten.

víga-, -Gunnarr Þórð. hr. 103 unhist.; -Starkaðr Sturl. (Oxf.) 1, 168 XII.; -Steinn Sturl. (Oxf.) 1, 46 XII. 'Kampf'.

vígfúss, Andrés EIb. 333 XIV. 'Kampfbereit'. Das Wort kommt sonst nicht als Beiname vor, nur als Eigenname; das Adj. selbst ist nur einmal belegt in einer Strophe, Grettiss. Str. 47.

**brotamaðr*, Þorgrímr. *Broti* bedeutet auch einen Haufen gefällter Bäume; der Sinn des Beinamens könnte also etwa

sein 'ein Mann, der Bäume fällt'? Eine andere Erklärung wäre 'zerstückelter Mann', etwa durch Schwerthiebe, vgl. *brotasilfr* 'Silber in Stücken'.

2. Verschiedene einzelne Ereignisse. *Króka-*, -Refr, Krók. 38 unhist. 'Widerhaken-'. Er erhielt den Beinamen, weil er einen Gegner mit dem Spiess durchbohrte.

sleði, Ívarr DN 4, 6 XIII. 'Schlitten'.

**skorar-*, -Geirr. Der Mann hiess eigentlich Þorgeirr, wäre also von FJ. auch unter VIII. 'Namen, die gebildet sind durch ein Glied + einem Teil des Namens selbst', anzuführen gewesen.

sýslu-, Oddr Flb. Ann. 1382. Er legte einen lang ersehnten Weg im Bezirk an und erhielt daher wol den Beinamen 'Bezirks-Oddr'.

**þorskabítr*. Es gab zwei dieses Namens. Den von FJ. genannten Þorsteinn Þórólfsson Mostrarskeggs und seinen Urenkel Þorsteinn Snorrason, Eb. c. 62, 3 XI. Von dem ersten wird, Eb. c. 11, 1, erzählt, dass er sich oft auf den Fischfang begab, und damit wird der Beiname irgendwie zusammenhängen.

3. Spiele. *dans*, Svertingr DN 1, 81 XIII.; Qgmundr DN 1, 126 XIV., auch **jungidans* u. **krøkidans*. 'Tanz'.

verpill, Þórir DN 1, 231 XIV. 'Würfel'.

hlaupari, Hermann DN 1, 536 XIV. 'Läufer'.

4. Reisen, Handel. *Jórsalafari*, Bjǫrn Einarss. DI 3, 433 XIV. 'Jerusalemsfahrer'.

Jórsalamaðr, Eiríkr DN 2, 110 XIV. 'Einer, der in Jerusalem war'.

náttfari, Árni DN 12, 16 XIII., sonst *brattr*. 'Einer, der nachts reist oder umherfährt'.

lumbarði, Pétr DN 1, 289 XIV. 'Der Lombarde', wird wahrscheinlich in der Lombardei gewesen sein.

franzeis, Pétr DN 2, 68 XIV., 'Der Franzose', hatte wahrscheinlich in Frankreich studiert = dem vorherg.?

franz, Jón DN 1, 218 XIV. 'Der Franzose', s. o.

girkr, Gunnarr DN 2, 110 XIV. 'Der Grieche', R. meint, der Name sei vielleicht ererbt. Er geht dabei offenbar davon aus, dass im 14. Jahrhundert die Verbindung zwischen Norwegen und Griechenland sogut wie aufgehört hatte. Doch wird in demselben Diplom der oben angeführte Eiríkr *Jórsalamaðr* erwähnt.

svenski, Hákon EIb. 488 XIV. 'Der schwedische'. Da es sich, wie es scheint, um einen Norweger handelt, wird H. seinem Beinamen von einem Aufenthalt in Schweden erhalten haben.

skotr, Heinrekr Kon. 464. Fms. 10, 156 XIII. Er begleitete 1264 die norw. Gesandten als Dolmetscher nach Schottland.

bátr, Árni DN 2, 68 XIV. 'Boot'.

**kuggi*. 'Ein Handelsschiff von eigentümlicher Form'. Die Koggen waren besonders bei den Hanseaten und Flamländern in Gebrauch, im Norden wurden sie allgemeiner erst im 13. Jahrhundert benutzt. Wenn daher zwei Landnahmsmänner des 10. Jahrhunderts diesen Beinamen tragen, so bedarf das der Erklärung. A. Bugge, Vesterl. indfl. S. 201 meint, dass vielleicht einzelne der Landnahmsleute in der Normandie bei ihren Landsleuten diese Schiffsart kennen gelernt haben. Aber man braucht nicht soweit zu gehen. Vogel, Die Normannen u. d. fränkische Reich bis zur Gründung der Normandie, S. 225 Anm. 1, weist nach, dass der Name 'Cogge' schon in der 1. Hälfte des 10. Jahrh.'s in der friesischen Südersee vorkommt. Wenn Vogel recht hat, dass die unter normannischer Herrschaft stehenden Friesen, von denen zum Jahr 867 gesagt wird, dass sie mit neuem Namen *Cokingi* hiessen, nach der neuen Schiffsgattung benannt wurden, dann könnten die beiden Männer von einem Aufenthalt in dortiger Gegend ihren Namen erhalten haben, wie ja mehrfach Leute, die sich in fremden Ländern auf-

gehalten hatten, als französische, griechische usw. bezeichnet wurden. *Kuggi* wäre gleich *Cokingus*.

kuggr, Helgi DN 1, 239 XIV. = *kuggi*.

prámr, Ívarr DN 3, 185 XIV. 'Prahm'.

skúta, Ǫgmundr DN 3, 106 XIV. 'Schute'.

keipr, Óláfr DN 3, 120 XIV. 'Bootsriemen, Boot'.

stafn-, -þórir DN 3, 210 XIV. 'Steven-'.

**stafnglama*, þórđr. FJ. ist geneigt das Wort mit *á* zu schreiben und es in Verbindung mit *glám* in *glámsýni* und norw. *glaama* 'grosse Augen machen', *glaam* 'eine neugierige Person' zu setzen. Es bedeute etwa 'einer, der im Vordersteven stiert, späht'. Ich wäre eher dafür, das Wort zu *glam*, *glamm* n. 'Lärm', *glama* 'laut und lebhaft sich unterhalten' zu stellen, also etwa 'Stevenlärm', ein Beiname, der ja für einen Wikinger, der durch die rauschenden Wogen einherfahrt, auch sehr gut passen würde.

5. Besitz. *auđgi* (*hinn*), *auđga* (*hin*), Eyjólfr, Ann. IV 1258; Hrólfr Bárđ. s. Sn., unhist.; Hǫgni Sturl. 1, 199 (Oxf.) XII.—XIII., Njǫrđr Hkr. 1, 12, der Gott; Oddr þórđ. hr. 104 unhist. — Æsa DI 2, 73 XIII.

**hafr-*, -Bjǫrn, d. ä. A. Olrik meint, Ark. 10, 249, es läge hier kein Eigenname mit einen Beinamen vor, sondern es sei ein aus zwei Gliedern bestehender Name. Dafür, dass man *Hafr-* nicht als Beinamen empfunden habe, führt er an, dass der Enkel nicht den Namen *Bjǫrn*, sondern *Hafr* erhalten habe. Das beweist aber nichts, sehr häufig wird der Beiname eines Vorfahren innerhalb des Geschlechts später zum Eigennamen, wie z. b. der Enkel des Ófeigr *grettir* Grettir heiss. Man hat auch keine Veranlassung die in der Landn. gegebene Erklärung des Beinamens für eine spätere Erfindung zu halten. Vgl. S. 144 f.

gullkleppr, Andrés DN 1, 528. EIb. 527 XIV. 'Goldklumpen'.

brentsylfr, Bárđr DN 2, 77 XIII.—XIV. 'Reines Silber'.

6. Beinamen, abgeleitet vom Haus oder einzelnen Teilen des Hauses.

gammi, Pétr Ann. IX 1392. 'Lappenhütte'.

kota, þorkell DN 4, 42 XIII., wol norw. *kota* 'Hütte, kleines Haus', z. B. Lappenhütte, Aas. þ. wird dadurch wol als ein *kotkarl*, *kotbóndi* bezeichnet, s. d. vorh.

taferni, þórir EIb. 237 XIV. 'Wirtshaus'.

garði, Skjalgi DN 13, 2 XIII. Wol gleich nnorw. *garde* 'Einhegung im Stall, besonders für Schafe oder Kälber', dann auch 'Schafsmist', Aas.

kornhjálmr, Bjǫrn EIb. 539 XIV. 'Scheuer für ungedroschenes Korn'.

stafr, Hallvarðr DN 2, 160, wol = EIb. 517 XIV.; Óláfr DN 3, 277 XIV. 'Holzsäule' s. FJ.

**rúmstafr*, Erlingr. Ich bin geneigt, den Beinamen mit 'Bettpfosten' zu übersetzen. E. war Fahnenträger und vielleicht hat man die Fahnenstange spöttisch einem solchen verglichen.

stólpi, Árni DN 2, 151 XIV. 'Säule'.

**bekkr*, Óláfr. Von FJ. als 'Bank' übersetzt. Aber Ó. wohnte at Kvíabekk, so dass hier vielleicht doch, mit Beziehung auf den Wohnsitz, das Wort 'Bach' vorliegt. Es wäre alsdann freilich das früheste Beispiel, IX.—X., dass auf Island ein — verkürzter — Ortsname als Beiname gebraucht wird, vgl. FJ. S. 183. An altir. *becc* 'klein' zu denken, wie A. Bugge, Vesterl. indfl. S. 389 will, ist kaum Veranlassung.

benkstok, þórðr EIb. 535 XIV.; þrondr EIb. 537 XIV. 'Fuss einer Bank'.

stokkr, Sigurðr Fgrsk. 349 XII., sonst *storkr*. Die gleiche Bedeutung wie d. vorherg.?

klǫpp, Ǫgmundr DN 4, 152 XIV. 'Brückenbalken'.

7. Beinamen, die Beziehungen haben zu Speise, Esswaren und zur Küche, sowie dahin gehörende Gerätschaften.

mata, Pétr DN 1, 112 XIV. Aus *mǫtunautr* 'Speisegenosse', *mǫtuneyti* 'Speisegenossenschaft' ist ein *mata* f. 'Speise' zu erschliessen, das als Simplex nur nisl. in der Bedeutung 'Vorräte' belegt ist, Zoëga.

matr, Ǫgmundr DN 6, 278 XIV. 'Speise'.

matkló, Ásmundr DN 3, 280. EIb. 509 XIV. 'Speiseklaue', gewiss 'der Gierige' (R), vgl. *matkrákr*.

kál, Grímr EIb. 241 XIV. 'Kohl'.

grautr, Guđbrandr DN 5, 107 XIV.; Hafđórr DN 7, 100 XIV.

mjólkagrautr, Þorkell EIb. 521. 'Milchgrütze'.

greyta, Jón DN 5, 120 XIV. Ableitung von *grautr*? R.

flesk, Sveinn DN 4, 38 XIII. 'Speck'.

steik, Ívarr Flb. 2, 616. Fms. 8, 228 XII. 'Braten'.

smjǫr, Jón EIb. 192 XIV. 'Butter'.

smjǫr-, -Bjǫrn DN 2, 275 XIV. 'Butter'.

smjǫrslaga, Jón DN 1, 225 XIV. 'Einer, der buttert'? (R.).

smjǫrsveinn, Ormr DN 1, 225 XIV. 'Butterknabe', die Bedeutung nicht klar.

smjǫrtík, Guđúlfr Fms. 9, 294 Anm. 4 (Skálholtsb.) XIII., sonst *blakkr* 'Butterhündin'. Bedeutung nicht klar.

graflax, Óláfr DN 3, 251 XIV. 'In die Erde eingegrabener Lachs', noch heut eine beliebte Art der Zubereitung.

keppr, Árni DN 3, 185 XIV.; Bárđr DN 5, 335 XIV., wahrscheinlich ein Verwandter des Á. Der Beiname wird von FJ. alternativ als 'Blutwurst' verstanden = *blóđmǫrskeppr*. Aber *keppr* in der Bedeutung 'zweiter Magen von Widerkäuern' ist nur nisl., nicht awn. belegt, so dass die Übersetzung 'Stecken' doch wol vorzuziehen ist.

**hrísbítr*, 'jähriger Geisbock', daher unter IX., 6 einzureihen.

blóđsmǫrr, Jón DN 5, 833 XIV. 'Blutwurst'.

ostr, Arnþórr DN 3, 28 XIII. 'Käse'.

sufl, Óláfr DN 4, 640 XIV. 'Zuspeise zum Brot'.

mustarðr, Árni DN 3, 219 XIV. 'Mostrich'.

piparr, Eiríkr Elb. 353 XIV. 'Pfeffer'.

sollr, Ǫgmundr EIb. 7 XIV. 'Milch mit eingebrocktem Brot'.

blanda, Jón DN 2, 77 XIV.; þorgils DN 12, 20 XIII = þ. *bl.* DN 11, 11 XIV.? 'Trank aus Milch und Wasser'.

flot, þorleifr DN 2, 335 XVI. 'Fett'. Da hinter *flot* (Dat.) noch ein offener Raum für ein oder zwei Wörter steht, könnte der Beiname auch ein Kompositum gewesen sein, vgl. **flotbytta*.

flekadryk, Saxe, EIb. 294 XIV. Das zweite Glied ist offenbar *drykkr* 'der Trank', das erste vermag ich nicht zu erklären.

bikarr, Jón DN 1, 281 XIV. 'Becher'.

bolli, Hávarðr DN 4, 299 XIV.; þórhaldr DN 3, 299 XIV. 'Becher'.

kaggi, Áslákr DN 5, 89 XIV. 'Irdenes Gefäss'.

**katla*, þorbjǫrg. Katla wird gern als Eigenname von Zauberinnen verwandt, vgl. Maurer, Gullþ. s. S. 25 Anm. 2, und wird in diesen Fällen auch urspr. Beiname gewesen sein. Der Name, fem. zu *ketill* 'Kessel', bezieht sich auf den Kessel, in dem die Zauberinnen ihren Sud kochten. Auch von der þorbjǫrg heisst es: *hon var fjǫlkunnig mjǫk ok hin mesta galdrakona*, Harð. 53.

pottr, Andrés Kon. 466. Fms. 10, 123 XIII. 'Lehmtopf'.

skjóla, Gunnarr EIb. 168 XIV.; Sigurðr EIb. 564. 'Bottich'.

diskr, Hallsteinn DN 1, 281 XIV. 'Speiseschüssel'.

eldjárn, Sigurðr DN 3, 185 XIV. 'Feuerstahl'.

kolspánn, þorgeirr DN 1, 239 XIV. 'Holzkohlenspahn'.

brandr, þorsteinn EIb. 229 XIV., 'Holzscheit', könnte aber auch bedeuten: 'Stock, Balken, Schwertklinge'.

svǽla, Árni Ann. VIII 1363. DI 3, 16, Bischof d. Färöer. 'Dicker Rauch im Zimmer'.

kol, Sveinn EIb. 509 XIV. 'Kohle'.

bakeldr, Gunnarr EIb. 6 XIV. 'Feuer zum backen'.

8. Gerätschaften zur Aufbewahrung.

belgr, Helgi DI 3, 354 XIV. 'Balg'.

brauðbelgr, Eiríkr DN 3, 196 XIV. 'Brotbeutel'.

kýll, Ámundi DN 1, 146 XIV. 'Speisesack'.

sekkr, Gunnarr DN 1, 137 XIV.; Óláfr DN 6, 356 XIV.—XV. 'Sack'.

**varskinn*. Vermutlich gleich *vargsskinn* 'Wolfspelz', und in diesem Fall wol mit *á* zu schreiben wie in Fms. 8, 257. Auf Länge des *a* deutet auch die Lesung der Skálholtsbók *vorskinn*.

káldiskr, Kolbjǫrn EIb. 546 XIV. 'Kohlfass'.

kass-, Guđmundr DN 8, 189 XIV.; Jón DN 3, 56 XIV. 'Korb'.

púss, Óláfr DN 3, 334 XIV. 'Geldbeutel'.

9. Andre Gerätschaften. *gaddr*, Bjǫrn EIb. 362 XIV.; Páll Ann. VII 1398. 'Stachel'.

oddr, Símon DN 6, 136 XIV. 'Spitze'.

pinni, Eiríkr EIb. 455 XIV.; Hallsteinn EIb. 462 XIV.; þormóđr DN 4, 247 XIV. 'Spitze, Stachel'.

píla, Jón DN 16, 2 XIV.; Nikolás DN 4, 53 XIV. 'Spitze, Stachel'.

harfr, Eindriđi DN 4, 268 XIV.; Thorias (= þórđr) DN 9, 82 XIV.; þórir DN 2, 68 XIV. 'Egge'.

klafi, Jón Ann. IX 1365. 'Ochsenjoch'.

holkr, Halldórr EIb. 544. DN 2, 501 XIV. 'Kurzes Rohr von Metall, das an einem Ende mit einer Platte geschlossen ist, und in dessen anderes man einen Schaft steckt', Fr.

krókr, Guđþormr EIb. 218 XIV.; Jón DN 12, 16 XIII.; Jón DN 2, 345 XIV.; þoraldr EIb. 367 XIV. 'Haken', s. d. nähere bei FJ.

lurkr, Símon DN 8, 93 XIV. 'Dicke Stange', vgl. nnorw. *lurk* 'Knüppel', 'gewichtige, starke aber schwerfällige und grobe Person', Ross.

lúðr, Helgi DN 13, 2 XIII. 'Lur'.

mǫndull, Nikolás Kon. 52. Fms. 8, 120. Flb. 2, 576 XII. 'Handmühle'.

tjúga, Ǫgmundr DN 2, 146 XIV. 'Heugabel'.

10. *baggi*, Eiríkr DN 3, 294 XIV.; Ívarr DN 3, 243 XIV.; Pétr DN 10, 83 XIV. 'Packen, Bündel'. R. gibt an, es sei dies der unter Schweden und Dänen allgemeine Spitzname der Norweger gewesen, der besonders häufig in Jämtland vorgekommen sei. Er könne aber auch unabhängig davon entstanden sein und eine 'untersetzte, dicke Person' bedeuten. Nach Aas. hat *bagge* die Bedeutung 'Klotz, dicke, plumpe Figur, meist von Tieren', vgl. Rietz.

bagga, Ǫlvir EIb. 372 XIV. Gleich *baggi*?

baggen, Halvarðr EIb. 394 XIV. 'Gestaltet wie ein *baggi*'. Vgl. nnorw. *baggen*, gewöhnlich 'dick', z. B. von einem sehr wolligen Schaf, Ross.

klasi, Áskell DN 2, 277 XIV.; Guðmundr Bp. 1, 513 XIII. 'Büschel Haufen'.

(Forts.) B. Kahle.

Um þátt Sigurðar slefu.

Í Ark. XVIII (N. F. XIV) 97—119 bls. hefir R. C. Boer ritað um þáttinn af Sigurði slefu, sem skrásettur er í Flateyjarbók og prentaður fyrst í Fms. III. 83—88. bls. Reynir hann þar að sýna fram á samband þessarar frásagnar við ýmsar áþekkar sagnir (um Jörmunrek Gotakonung, Floris V, greifa af Hollandi († 1296), og Eirík klipping Danakonung, † 1286), og vill halda því fram, að ýms atriði í þættinum eigi rót sína að rekja til danskra þjóðkvæða

um dráp Eiríks klippings, sem dregið hafi til sín efni úr annarlegum sögusögnum (um Jörmunrek og Floris V.).

Sendiför Þorkels klypps til Englands til að heimta skatt af Aðalráði konungi heldur Boer að sé tekin eftir (eða tilbúin úr) Friðþjófssögu, þar sem Friðþjófr er sendur til Orkneyja að heimta skatt af Angantý jarli. Vísu Klypps eignar Boer höfundi þáttarins, og ber hana saman við ummæli Stígs stallara eða konu hans í kvæðunum um víg Eiríks klippings, en það má finna svipaðar hefndarhugsanir í mörgum fornvísum, og nægir hér að benda á vísu Víga-Glúms eftir víg Gríms eyrarleggs, og vísu Gizurar Þorvaldssonar eftir Flugumýrarbrennu. Það kann vel að vera, að ýmsar sagnir hafi haft nokkur áhrif á meðferð þessa þáttar í Flateyjarbók, en auðvitað er kjarni hans miklu eldri en frá 14. öld, og að öllum líkindum sannsögulegs efnis, eins og Boer kannast líka við (100. bls.), þótt hann vilji rengja það atvik, að Klyppr hafi vegið Sigurð konung slefu til hefndar fyrir það, að konungur hafði ósæmt konu hans. Reyndar sýnist ástæðulaust að rengja þetta, er öllum sögum, sem á það minnast, ber saman um, þótt þær greinist annars um ýms auka-atriði. Elzta meðferð sögu þessarar er í "Ágripi af Noregskonungasögum" (og "Hist. Norv."), þá kemur frásögn "Fagrskinnu" og Snorra (í "Hkr."), en þátturinn í Flat. er vitanlega miklu yngri, þótt líklega sé hann skrásettur nokkru fyr en Flateyjarbók var skrifuð. Frásögnin í Þórðar sögu hreðu mun líka vera ung og óáreiðanleg, en virðist stafa frá óglöggum munnmælum, eins og þáttur Sigurðar slefu (í Flat.). Boer er líka á því máli, að missagnirnar um banamann Klypps í "Þ. s. hr." og "Þ. S. sl." stafi frá aflöguðum munnmælum, en það er mishermt hjá honum, að "Þ. s. hr." láti sama mann *hefna* Klypps og vega "Ögmund Valþjófsson", sem hlýtur eftir "Þ. s. hr." að hafa verið einn af mönnum Klypps, sem "Hróaldr Ögmundarson" vegur. Munnmælin hafa getað skapað "Ög*mund Val*þjófsson" úr Vé*mundi völu*brjót, (er var

foringi atfararinnar að Sigurði konungi eftir "Ágripi" og "Hkr.") og sett Ögmund Hörða-Kárason fyrir Erling gamla (nafnkendan mann fyrir ókunnan) [1]).

Um þetta hefi eg ritað í Tím. Bmfél. XIX. (1898) 100—102. bls., og get að miklu leyti vísað til þess, sem þar er tekið fram. Það, sem mér þykir bera vott um að þátturinn sé enginn tilbúningur manna á 14. öld., er *fyrst og fremst* vísa Klypps, sem eg hygg vera ósvikna fornvísu (sbr. K. Gíslason: Udvalg af oldnordiske skjaldekvad, 8. bls.); *þar næst* nafnið "Þorkell klyppr", sem höfundur þáttarins hefir eigi getað haft eftir Snorra (né "Fagrsk.") en er samkvæmt "Ágr." og "Hist. Norv." ("Hkr." og "Fagrsk." nefna að eins Klypp, og svo er hann tíðast nefndur, þar sem hans er getið, meðal annars í "Þ. s. hr.", sem kemur þó í annari grein saman við þáttinn), og *einkanlega* frásögnin um flutning Guðrúnar Klyppsdóttur til Íslands, sem finst hvergi annars staðar, en styrkist af mörgum rökum, sem til eru greind í ritgjörð minni í Tím. Bmf. XIX. 92—109 [2]). Við þessi rök bætist það, sem Boer tekur fram, (112—113. bls.), að orðfæri þáttarins minnir sumstaðar á orðfæri beztu fornsagna, þótt það sé annars víða ófornlegt og langdregið.

En hvað sem segja má um aldur þáttarins af Sigurði slefu, þá þarf höfundur hans als eigi að hafa sótt í kvæðin um víg Eiríks klippings atriði þau, er Boer hyggur að hann hafi þaðan (að *höfðingi sendir einn af mönnum sínum í langferð til að geta komið fram vilja sínum við konu hans*, og að maðurinn einsetur sér að hefna sín á höfðingjanum, er hann kemur heim og hittir konu sína). Síðara atriðið gat

[1]) Sbr. "Geir*mundr* á Jaðri" í Jómsvíkingadrápu (Fms. XI. 167.) og "Ög*mundr* hvíti í Túnsbergi" í Jómsvíkingasögu (Fms. XI. 116.); "Skarði víkingr" í frásögn Hkr. um Jómsvíkinga (159. bls. Óls. Tr. 46. k.) og "Björn hinn brezki" í Jómsv.s. (Fms. XI. 153); Ragnhildr Erlingsdóttir Skjálgssonar í Hkr. (231. bls., Óls. h. 21 k.) og Ástríðr hin árborna (e. óborna) í Arnmæðlingatali (Fagrsk.[1] 146. bls.).

[2]) Nokkrar athuganir við Íslendingasögur. III. Um ættmenn Klypps hersis á Íslandi (með ættskrá Þveræinga aftan við bindið).

eðlilega myndast í munnmælum út af hinni upphaflegu sögu um tiltekjur Sigurðar konungs· slefu og hefnd Klypps á honum, og sé vísan í þættinum rétt feðruð, hefir það fylgt sögunni frá upphafi. Fyrra atriðið, sem er einkennilegt fyrir þáttinn, hefði getað stafað frá því, sem Þiðrikssaga segir um Erminrek (Jörmunrek) og Sifka, enda hefir Boer minst á þá sögu (108. bls.), en það þarf eigi að vera þaðan fengið, því að önnur saga horfir þar miklu beinna við, og það er frásögnin í Noregskonungasögum (Fms. VII) um Sigurð konung Jórsalafara og Ívar af Fljóðum, sem eg hefi áður bent á (í Tím. Bmf. XIX. 101. bls.). Elzta handritið af þessum Noregskonungasögum, Morkinskinna, er skrifað um 1280 (Finnur Jónsson: Lit. hist. II. 630), en safnið halda menn að sé eldra, hér um bil frá 1220—30, og kafli sá, er kemur við Ívar af Fljóðum ("Þinga-saga"), varla yngri en frá aldamótunum 1200 (s. st. 644—645). Sögurnar um Floris (Florentius) greifa og Eirík klipping geta því als eigi komið þar til greina, enda mun engin ástæða vera til að rengja það, að viðskifti Sigurðar Jórsalafara og Ívars af Fljóðum sé rétt hermd í aðalatriðunum, þótt Snorri hafi eigi tekið frásögnina um þau upp í konungasögur sínar ("Hkr."). Vísa Einars Skúlasonar (Fms. VII. 137., Morkinsk. útg. 181. bls.) styrkir líka sannindi sögunnar, að því er kemur til sambands Sigurðar konungs við konu Ívars (Sigríði Hranadóttur).

Svo er frá sagt, að Sigurðr konungur fekk Ívar af Fljóðum til að fara sendiför sína vestur um haf til að heimta skatt af Írum, er felt höfðu föður hans (Magnús konung berfætt) [1]). En er Ívarr var farinn, lét konungur leiða konu

[1]) Sbr. skattheimtu Friðþjófs hins frækna og fleiri slíkar sögur. Það hefir víðara en á Íslandi þótt fremd að taka fégjöld af höfðingjum fyrir vestan haf, því að svo segir letur á rúnasteini í Svíþjóð (Brate: Runverser: 341. bls.): "Eyjúlfr hefir á Englandi | þrjú gjöld tekit | þat var fyrsta | þats Tosti galt | þá galt Þorketill | þá galt Knútr". Ef þetta er rist nálægt 1020, sem þykir eigi ólíklegt, getur hér verið um Þorkel háfa og Knút ríka að ræða.

hans "þagat til herbergis, er konungr sjálfr skyldi sofa" (Fms. VII. 124—26, sbr. Morkinsk. útg.: 174—76. bls.). Síðar er þess getið, að mágur Ívars (Sigurðr Hranason) "náði eigi að ráða förum Sigríðar, systur sinnar" (Fms. VII. 127.), og sat konungur enn á tali við hana sumarið eftir, er Ívars var von að vestan (Fms. VII. 137).

Af þessu er auðráðið, að konungur hafi haft hana lengi við hönd sér, og eigi skilað henni aftur fyr en Ívarr kom heim. Ívarr var í Orkneyjum næsta vetur eftir heimanför sína, en fór um vorið til Írlands og kom svo máli sínu við Íra, að þeir guldu allmikið fé, er hann lét heita "vingjafir en eigi skatt". Þetta er alt svo líkt því, er segir í þættinum um viðskifti Sigurðar konungs slefu við "Þorkel klypp" og konu hans, og jafnvel sumu því, sem þar er sagt frá framkvæmdum "Þorkels klypps" fyrir vestan haf, að enginn vafi sýnist geta á því leikið, *að frásögnin um Ívar af Fljóðum og konu hans og viðskifti þeirra við Sigurð Jórsalafara sé heimfærð til sögu Klypps og Sigurðar slefu*, með því að hér var um samnefnda Noregskonunga að ræða og svipaðar tiltekjur þeirra. Boer hefir veitt því eftirtekt og getið þess í neðanmálsgrein (109. bls.), að þátturinn einn allra þeirra sagna, er hann tekur til greina, geti þess, að höfðinginn hafi látið flytja konuna heim til sín. Þetta atvik má rekja til sögu Sigurðar Jórsalafara, og hún sýnir líka, að sendiförin til skattheimtu vestur um haf þarf eigi að vera tekin eftir Friðþjófssögu, eins og Boer hyggur (114—115. bls.). Saga Sigurðar Jórsalafara getur þess eigi, hvort Ívarr hafi nokkurn tíma fært konungi skattinn, heldur segir frá heimkomu hans með þessum orðum: "Þat sumar síðar kom Ívarr í land, ok fell þat mál þar niðr". Hér gat sagan um viðskifti þeirra Sigurðar Jórsalafara og Ívars af Fljóðum eigi haft framar nein áhrif á sögu þeirra Sigurðar slefu og Klypps hersis, sem alkunn var áður, og endaði á falli þeirra beggja. Samkvæmt því, sem hér hefir verið tekið fram, eru full lík-

indi til þess, að frásögnin um skattheimtu "Þorkels klypps" á Englandi sé sprottin af skattheimtu Ívars á Írlandi, er munnmælin hafi slengt saman við söguna gömlu um viðskifti Sigurðar slefu og Klypps. En þar sem England og Aðalráðr konungur koma við þessa ýktu sögusögn, þá virðist líka hafa runnið saman við "Þorkel klypp" annar maður: Þorkell hinn hái, er var uppi samtíða Aðalráði og miklu nær æfidögum Klypps en Ívarr af Fljóðum, þótt eigi komi það heldur heim við tímatal, að láta Aðalráð vera samtíða Sigurði slefu. Þorkell hinn hái var danskur höfðingi, bróðir Sigvalda jarls, og er alkunnur af Jómsvíkingasögu og fleirum sögum, enda er hans líka getið í enskum ritum. Hann fór til Englands árið 1009 og tók meiri gjöld af Aðalráði konungi en aðrir höfðu gjört áður, en síðan gjörðist hann um eitt skeið vinur hans og landvarnarmaður. Í niðurlagi Jómsvíkingasögu (Fms. XI. 162) stendur (óáreiðanleg) sögn um það, að Knúti konungi hinum ríka hafi litist vel á konu Þorkels (dóttur Aðalráðs konungs), og ráðið honum síðan bana [1]). Þetta gefur grun um, að sögum þeirra nafna: Þorkels klypps og Þorkels hins háfa hafi verið blandað saman eða þær haft áhrif hvor á aðra, og gat sá sagnablendingur átt þátt í myndun ýkjusögu þeirrar um Þorkel klypp, sem sjá má í þætti Sigurðar slefu [2]).

Það lætur að líkindum, að arfsögn um viðskifti Klypps

---

[1]) "Þat var miklu síðar, er Knútr konungr var at boði hjá Þorkatli háfa, þá sá konungr Úlfhildi, ok þótti hann hafa svikit sik í kvennaskipti, ok réð Þorkeli fyrir þá sök bana".

[2]) Í niðurlagi þáttarins er nefndur "Þorkell klyppr", sonur Einars Eyjólfssonar og Guðrúnar Klyppsdóttur: "var hann heitinn eptir móðurfeðr sínum, ok var hinn efniligsti maðr, ok kemr víða við sögur". Nú mun hans hvergi annarsstaðar vera getið (nema í Vatnshyrnubrotinu af Þórðar sögu hreðu, þar sem hann er að eins nefndur Klyppr), en eigi er það ómögulegt, að hann hafi verið fyrir vestan haf á árunum 1014—16 með Aðalráði konungi eða Knúti ríka, samtíða Þorkeli háfa (því að vér vitum, að bræðrungur hans Halldórr Guðmundarson hins ríka fell í Brjánsbardaga við Clontarf árið 1014). Hefði svo verið, gat það vel orðið tilefni til ruglings nafna og sagna í munnmælum síðari alda.

hersis við Sigurð konung slefu og víg þeirra beggja hafi haldist lengi í munnmælum á Íslandi hjá niðjum Klypps, og ýmislegt bendir til þess, eins og nú var á vikið, að efnið í þætti Sigurðar slefu sé slík munnmælasaga, sem geymt hafi ýms sannsöguleg atvik (ásamt vísu og ættartölubroti), en atburðirnir annars ruglast í meðferðinni, og tekið ýmsum stakkaskiftum með tímalengdinni. Lýsir það sér meðal annars í því, að Klyppr er látinn vega konung á *þingi*, en eldri sögurnar geta um atför bænda á *þingi* að þeim bræðrum tveimur (Haraldi og Sigurði), og komust þeir þá undan [1]. Þar sem þátturinn lætur Klypp veita konungi bana með öxi, en aðrar sögur með sverði, er það líklega íslenzk tilbreyting, eins og Boer hyggur (113. bls.) En einkum eru eftirtektaverðar missagnirnar um banamann Klypps, sem eldri sögur nefna *Erling gamla*, en þátturinn *Ögmund Hörða-Kárason*, og "Þ. s. hr." *Hróald Ögmundarson*, Hörða-Kárasonar. "Erlingr gamli" er að vísu ókunnur, en gat vel verið kallaður *gamli* til að skilja svo nöfn með þeim Erlingi Skjálgssyni, er var síðar uppi, og hafi arfsögnin talið hann frænda Klypps (sem ljóst er um Ögmund af þættinum og "Þ. s. hr." telur Hróald með berum orðum), þá verður það skiljanlegt, sem stendur í þættinum um brennu Ögmundar Hörða-Kárasonar, því að sú missögn gæti stafað frá brennu Þórólfs skjálgs Ögmundarsonar (Hörða-Kárasonar sjá Fms. I. 288—293), föður Erlings Skjálgssonar [2]). Það mun hafa vakað fyrir sagnamönnum, að einn af nánustu niðjum

---

[1]) Þó lætur "Hist. Norv." Sigurð falla á þinginu fyrir Vémundi völubrjót og Vorsum, en þar er frásögnin víst eitthvað aflöguð (Sigurði ruglað saman við (Gunnröð =) Guðröð bróður hans, sem lifði lengst þeirra bræðra, en fell loks fyrir atgöngu bænda, Hkr. 197. bls., Ól. s. Tr. 94. k.).

[2]) Frásögnin í "Þ. s. hr." um víg Sigurðar slefu og Klypps virðist vera runnin af sömu rótum og þátturinn, eins og Boer tekur fram (117. bls.), en þó eigi beint frá sögu Snorra (í "Hkr."), því að "Þ. s. hr." kallar Ólofu "*dóttur* Skeggja á Yrjum", en eigi *systur* hans, eins og Snorri telur. (Brot það af "Þ. s. hr.", er stafar frá Vatnshyrnu", kallar Ólofu Ásbjarnar-dóttur eins og Snorri, en getur eigi Yrja-Skeggja).

Hörða-Kára hafi verið brendur inni, og jafnframt að einn af þeim frændum hafi orðið banamaður Klypps, og var þá við búið, að hin munnlega sögusögn tengdi þetta hvorttveggja saman. Yfirleitt lúta flestar líkur að því, að bak við þátt Sigurðar slefu standi gömul arfsögn um viðskifti konungs þessa og Klypps [1]), sem hafi lengi gengið í minni manna áður en hún var færð í letur, og runnið saman við aðrar sögur, er komu í einhverri grein saman við hana (einkum sögu Ívars af Fljóðum og jafnvel sögu Þorkels háfa), en meðal þeirra eru varla sögurnar um víg Floris greifa af Hollandi og Eiríks klippings Danakonungs; þær eru að öllum líkindum of ungar til þess.

[1]) Guðrún Klyppsdóttir giftist Einari Þveræingi Eyjólfssyni, og áttu þau mörg börn, eins og segir í niðurlagi "Þ. S. sl." — Hefir ætt þeirra dreifst út um alt Ísland í mörgum ættkvíslum (sbr. ættskrá Þveræinga í Tím. Bmf. XIX). Nú er eðlilegast að hugsa sér, að sagan um örlög ættföðursins í Noregi og flutning ættarinnar til Íslands hafi haldist lengst við hjá þeim ættmönnum, en torvelt er að gizka á, frá hverri ættkvíslinni sú frásögn stafar, sem stendur í "Þ. S. sl." Ættin er eigi rakin í þættinum til neins Íslendings á dögum höfundarins. Þó virðist mega telja einna líklegast, að minningin um Íslandsför þeirra mæðgna, Ólofar og Guðrúnar, hafi geymst hjá niðjum Helgu Einarsdóttur, er var gift Ljóti syni Síðu-Halls, með því að Ólof hafði komið út með Böðvari bróður Halls og giftst honum síðan, en dóttir Guðrúnar átti son Halls, og höfðu þá báðar ættirnar tilefni til að minnast upphafs tengdanna. Guðrún dóttir þeirra Ljóts og Helgu giftist Ara Þorgilssyni frá Reykjahólum, og voru margir fræðimenn í ætt þeirra. En þótt sögusögnin í "Þ. S. sl." hafi varðveitt aðalatriðin um fall Klypps og tildrög þess, og flótta konu hans og dóttur, þá hefir hún blandast ýkjum og efni úr öðrum sögum, sem hér hefir verið bent á, og er það vottur þess, að þátturinn sé seint færður í letur, og varla fyr en um eða eftir aldamótin 1300, þá er íslenzkar arfsagnir frá söguöldinni voru teknar mjög að spillast (sbr. F. J.: Lit. hist. II. 779 bls. og víðara).

Stafafelli 24. d. sept. 1907.

Jón Jónsson.

Axel Olrik, Nordisk Aandsliv i Vikingetiden og tidlig Middelalder. København og Kristiania 1907. 110 s.

Uti det stora verket Verdenskulturen har Axel Olrik skrifvit redogörelsen för kulturlifvet i norden under vikingatiden och den tidigare medeltiden. Det är denna redogörelse, som i något utvidgad form framlagts såsom en särskild bok under ofvanstående titel.

Skriften är tillägnad Moltke Moe med ett varmt tack för allt, hvad denne forskare gifvit Olrik i fråga om synpunkter och uppfattning af ämnet. Ingen, säger han, af hans egen generation har gifvit honom mera "af alt det, som man ikke kan sætte Note og Henvisning ved".

Förf. säger i sin tillägnan, att han gifvit en mycket liten bok om ett stort ämne och att hans framställning på grund af den begränsning, som dess ingående i "Verdenskulturen" föreskref, måst blifva skissartad. Han betonar emellertid — och med rätta — att en sammanfattande öfversikt, sådan som han har velat lämna, ej blott har sin betydelse för den större allmänhet, hvars frågor den närmast vill besvara, utan äfven för författaren själf, som genom densamma kommer till ökad klarhet om sina specialundersökningars resultat, deras värde och räckvidd.

Det behöfver knappt tilläggas, att äfven de personer, som ägnat ett mer eller mindre ingående vetenskapligt studium åt de ämnen, som Olrik behandlat i denna skrift, kunna ha mycket att lära af densamma, allrahelst som han här på sitt spirituella och tankeväckande sätt uttalat sig om många frågor, som han förut ej vidrört.

Af kapitelrubrikerna framgår, huru rikhaltigt innehållet är. Först behandlas "folkesamfundet" och därmed sammanhängande frågor, därpå mytdiktningen, sedan gudatron, hjältediktningen, vikingatiden, hedendom och kristendom, skaldekonsten, vikinga- och äfventyrsagor, Island och dess sagor, de lärda isländingarna och folkvisetiden.

Det material, på hvilket Olrik byggt sin framställning, utgöres till väsentlig del af litteraturminnesmärken från gammal tid samt ännu lefvande folkminnen. För det första kapitlet har han sökt tillgodogöra sig etnografiens och namnforskningens resultat.

Skulle jag särskildt framhålla någon afdelning i den förträffliga boken såsom utmärkt, skulle jag vilja nämna kapitlet om mytdiktningen med dess klara särskiljande af mytgestalternas naturgrund i folktron och personlighetslif i diktningen: "ude i den brede Folketro kan man finde en Sammenhæng mellem Luftflimmeret og Loke, men naar han stikker sit lyse Hoved ind ved Asernes Gilde, da er han Personlighed og intet andet." (Sid. 21).

Bland de många fina uttalandena om norröna skaldeverk och

skalder intager karakteristiken af Egill ett hedersrum; den är ett litet mästerstycke.

Utmärkande för denna bok, liksom öfverhufvud taget för allt hvad Olrik skrifver, är dess stränga fasthållande af utvecklingssynpunkten. Olrik tecknar vikingatidens andliga lif ej såsom en helhetsbild från en bestämd tidpunkt. Nej, han tar, så att säga, ett tvärsnitt genom en hel följd af andliga kulturlager, han visar för att citera, hvad han säger i förordet till Moe, huru inom myten, inom diktningen o. s. v. "den tilsyneladende helstøbte Aandsfrembringelse" rinner upp af många olika rötter, främmande och inhemska, han söker utreda dessa rötters samband och förgreningar.

Liksom i sina öfriga skrifter visar han sig äfven här såsom en mästare i analysen, i konsten att ur litteraturprodukterna och folkminnena utläsa allt hvad de kunna säga oss.

Arbetets karaktär har medfört, att den strängt vetenskapliga bevisföring, som ligger till grund för framställningen, endast undantagsvis får framskymta. De skäl, på hvilka författaren stöder sin uppfattning, har han emellertid i många fall förut framlagt.

Olriks stil är glänsande; uttrycket är starkt, men säger ej för mycket. På ett beundransvärdt sätt har ett rikt innehåll inpressats i en sammanträngd form, utan att denna därigenom på något sätt blifvit onjutbar. Väl valda citat afbryta ibland författarens egen framställning.

Illustrationerna, af hvilka de flesta tagits ur förut utgifna verk, äro goda och belysande. Vid afbildningen s. 7 saknas uppgift om att den föreställer Tirstedsstenen.

Det faller af sig själft, att alla Olriks meningar ej kunna möta bifall hos alla hans fackkamrater. Han har ju yttrat sig i stridsfrågor, som ännu ej kunna betraktas såsom definitivt afgjorda; jag tänker här särskildt på "den irländska frågan".

Utan att gå in på dessa vill jag här blott framställa en liten anmärkning, som rör arbetets sista punkt.

S. 107 heter det: "Ved Jomfrukilderne i Skateløv midt paa den skaanske Slette samledes Ungdommen i den lyse Midsommernat, drak af Vældet og sang om de ulykkelige og uforsigtige Jomfruer, af hvis Blod Kilden sprang frem". Namnet Skateløv måtte bero på något förbiseende[1]); en ort med detta namn finnes ej i Skåne, att döma af mig tillgängliga källor. Däremot bär en församling i Kronobergs län i Småland detta namn. Framställningen i Nordisk Aandsliv hvilar på Olriks redogörelse för visan "Hr. Truelses Døtre" i Danmarks Ridderviser 1: 119 ff. I denna omtalas ej några jungfrukällor i Skatelöf, men väl (se s. 123) i närheten af Bosgård i Håstenslöfs by i den skånska församlingen Norrhvid-

[1]) Jag har ej den tyska editionen af Olriks bok tillgänglig; måhända har där rättelse skett; den svenska uppl. stämmer med den danska.

dinge; dessutom omnämnes i ett där anfördt citat från 1624 Sasslöff (nuvarande Saritslöf), i hvars närhet fanns en "Jomfru-kilde". Måhända ha de anförda namnen på *-löf* framkallat det oriktiga Skatelöf.

Lund i okt. 1909.

Theodor Hjelmqvist.

Diplomatarium Færoense. I. Miðalaldarbrøv upp til trúbótarskeiðið við söguligun rannsóknun av Jakob Jakobsen. Tórshavn & Köbenhavn. 1907.

Denne boki er ei samling av slike fornbrev som serleg vedkjem Færøyarne og som er skrivne paa norrönt maal. Dei diplomi som er prenta i dette fyrste heftet, er fraa tidi fyre den luterske kyrkjeumboti, det eldste fraa 1273, det yngste fraa 1479. Dei er alle utgjevne fyrr, dei fleste i Dipl. Norv., og sume i Norges gamle love. Likevel hev denne samlingi sitt store verd. Ikkje berre for færöyfolket, som ved dette tiltöke fær betre höve til aa sjaa og gjera seg kjent med sine gamle minneskrifter, men ogso for vitskapen ved det arbeidet den lærde maalgranskaren dr. Jakob Jakobsen, som sjölv er född paa Færöyarne, hev lagt ned i dette verket. Heile vegen hev han soleis late ei færöysk umsetjing fylgja dei gamle tekster. Og umfram mange verdfulle upplysningar til uklaare eller vande stader i diplomi, hev han skrive ei innleiding paa 44 sidor, som inneheld historiske etterröknader um fornminni paa Færöyarne, um bisparne, um dei handskrifter som inneheld logbod for öyarne, um dei gamle færöyske brevi, um færöymaalet fyrr i tidi og um færöyske stadnamn, nemnde i dei gamle skrifter.

Det er sjölvsagt at desse upplysningar serleg er etla aat folket paa Færöyarne og at difor mangt og mykje er medteke som for vitskapen er kjent fyrr; men det er for alle ein fyremun aa hava desse ting samla paa eit rom, og Jakobsen tek dessutan alt i eit tvilsame spursmaal upp til ny kritisk ransaking og kjem til sjölvstendige resultat.

Um dei nye resultat som gjeld den reint historiske sida av spursmaalet, torer den som her skriv, ikkje segja meir og anna enn at dei i det heile synest mykje rimelege.

Men det forvitnelegaste i innleidingi for maalgranskaren er bolken um færöymaalet i gamle dagar og kva ein kann upplysa um det av fornbrevi (innl. XXXVII—XLII).

Dr. Jakobsen segjer paa sida XXXVII at det maalet dei færöyske fornbrevi fraa millomalderen er skrivne paa, er gamalnorsk, stundom med færöyske sermerke. Deretter vert det rekna upp ei

rekkja med slike serмerke han hev funne. Det grunnlaget han byggjer paa, er det no livande færöymaalet, som me veit han hev den grundigaste kjennskap til. Dette er ogso eit naudsynlegt og traust grunnlag; men ein kann vida det ut ein god mun med nokre upplysningar um kva gamle norske maalföre dei umrödde fornbrevi er skrivne paa. Nokre slike upplysningar skal eg her freista leggja fram, men eg maa straks nemna at der er 2 diplom som ikkje kann verta medtekne i umröda. Det eine er rettarboti av Magnus Haakonsson fraa aaret 1273, som berre fyreligg i 2 færöyske avskrifter med brigda rettskrivning fraa umkr. 1600 (s. 23–24). Det andre er det brevet som Jon Nielson skak hev utferda 16 okt. 1447 og som er mesta rein dansk med nokre faa norske flekker (s. 53).

Av dei andre brevi er det fyrste me finn i samlingi det namngjetne logbodet for Færöyarne, som hertug Haakon Magnusson let ferda ut i 1298, og som vert kalla Saudebrevet (sid. 3—22). Eit stutt brev fraa hertugen fylgjer med som ei innleiding. Innleidingsbrevet hev Baard Petersson notarius skrive; sjölve Saudebrevet hev ein skrive, som Baard Petersson kallar ”*sira Teitr*”.

Me vil samanlikna tvo vigtuge sidor av maalet i desse tvo brevi. Baard Petersson hev ikkje *u*-ljodbrigde av *a* framfor halden *u* i næste staving utan ein gong etter labial konsonant i *monnum*; elles skriv han *hafdum, hafum, vittraztu* og endaa *Ionswaku* (rein tröndsk). I endingarne hev han gjenomfört ljodsamhöve eller vokalharmoni millom *e* og *i, o* og *u* etter tröndsk regel: *stande, rade, ventom, leto,* men *insigli, vilium* osfr. Desse ting saman med ymist anna, som er mindre vigtugt, syner oss at innleidingsbrevet er skrive paa den (vestlandsk-)tröndske maalformi, som umkr. 1300 gjenom den kongelege skrivarstova heldt paa arbeida seg upp til eit norsk riksmaal, og som sidan breidde seg vidt utyver og hev sett merke paa stormengdi av dei norske diplomi i det 14:de hundr.[1]). — I sjölve Saudebrevet er alt dette annarleis. Sira Teit gjenomförer *u*-ljodbrigdet av *a* framfor halden *u*, so han skriv *odrum, fodur, fostu, hovum* (av *hava*), *kollum* (av *kalla*), *Olafsuoku, monnum, uppgongu, manodum* osfr. Dei einaste undantaki fraa denne regelen i heile det lange brevet er *dagvm* 6_1 og *skynsamum* 8_{23}, som sjölvsagt er innkomne ved paaverknad fraa maalföre utan ljodbrigde. Endingsvokalarne i Saudebrevet er — umfram *a* — regelrett *i* og *u*, kva slag vokal det so stend i fyrevegen; berre er det merkande at der paa nokre faa stader stend *o* i staden for *u*, helst naar det gjeng ein *i*-ljod fyre, soleis *uvenio* 8_5 *huerio* 19_{14} *maldryckio* 15_{23} *æigo* 10_{20} (men oftast *æigu* liksom *læigu*) *landino* 5_2 (3 gg) og alltid *ero*. Det einaste undantaket fraa endingarne paa *i* er *havæ* 15_2 (dsg av *haf*). Men desse un-

[1]) Sjaa: Maalet i dei gamle norske Kongebrev. Kristiania 1902 (Videnskabsselskabets Skrifter I, 1902, no. 1), sid. 6 og 8—9.

dantaki hev inkje aa gjera med ljodsamhövet, som maa ha vore heilt upp framandt for det maalföret Teit skreiv.

Det er soleis ein greid og paatakeleg maalskilnad millom dei tvo brevi: innleidingsbrevet mesta utan merke etter det yngste *u*-ljodbrigdet av *a*, og med ljodsamhöve i endingsvokalarne; sjölve Saudebrevet med det nemnde ljodbrigde gjenomfört og utan merke etter ljodsamhöve i endingarne.

Det maalföret Saudebrevet er skrive paa, höyrer soleis klaart til ei onnor maalgrein enn det (vestlandsk-)tröndske me hev i innleidingsbrevet.

Ei rekkja med gamle diplom og skrifter og no livande maalföre syner at ei slik maalgrein med meir eller minder strengt gjenomfört yngre *u*-ljodbrigde og utan ljodsamhöve i endingarne — men elles med ymse skifte av vokalarne *e* og *i*, *o* og *u* — hev aatt heima paa Sudvestlandet i Norig fraa Sogn til burtimot Bamble, lengst aust i Kristianssands bispedöme. Til denne maalgreini hev ogso höyrt islandsk, færöysk og hjaltlandsk. Det vert daa millom desse maalföri me maa leita etter maalet i Saudebrevet.

Der kann vera tale baade um hjaltlandsk og færöysk i samanheng med Saudebrevet. For i innleidingsbrevet er det sagt, at hertug Haakon hadde sendt Sigurd lagmann paa Hjaltland aat færöybispen Erlend til samraading med honom og den færöyske aalmugen um dei ting som Saudebrevet umhandlar, og det er utan tvil desse tvo menner som er hovudmenner for denne rettarboti. At ein av deim kann ha havt med seg Teit fraa ein av desse öyflokkarne var ikkje utenkjelegt.

Um maalet paa Hjaltland umkring 1300 er det ikkje mykje me veit med nokor vissa. Diplomi derifraa er faa; det eldste er fraa 1299, og so er der 4 fraa det 14:de hundr. Dei er mest like vestnorske brev fraa same tidebilet, og hev berre faa sermerke. Likevel peikar dei paa ei tidleg samandraging av tviljodarne *au*, *ei*, *ey* til *u*, *e*, *ø*, til deils fyre 1300. Dette er der ikkje merke etter i Saudebrevet. Merkeleg i hjaltlandsk er ogso yvergangen *á* til *o*. Um dette minner *siolffæslumenn* 14_{11} i Saudebrevet (for *siálf*-). Yvergangen *á* til *o* er truleg mykje gamall, endaa me ikkje finn honom i diplomi fyrr enn i det 15de hundr. Men nettupp med umsyn til ordet for "sjölv" er det mest likt til at dette i hjaltlandsk ikkje hev havt *á*, men *a* (Hildinakvadet: *shall* og *chel*)[1], so her vert det heller ikkje noko a byggja paa. Eit tryggare grunnlag for avgjerdi um maalspursmaalet gjev endingsvokalarne. Av hjaltlandsdiplomi er det berre eit, Dipl. norv. I 89 (1299), som hev endingarne *i* og *u* aa kalla, og endaa dette hev *e* etter *á* i stavingi fyreaat og *o* i open utljod etter *o* (*áre*, *voro*). Utanum dette, som visseleg er skrive etter eit norsk mynster, peikar baade diplom og det me elles kann vita um hjaltlandsk paa

[1]) Sjaa: Hildinakvadet. Christiania 1900 (Vid. selsk. skrifter II 1899, no. 3) sid. 42.

endingsvokalarne *e* og *o* i open utljod, og *i* og *u* i stengd utljod [1]). Alt er her i so maate i strid med maalet i Saudebrevet. So er det ogso likjende til at hjaltlandsk paa den tidi Saudebrevet vart skrive, enno gjorde skilnad paa *hr* og *r* i fyrstningi av ord, medan brevet hev *r* i alle höve. Skrivemaaten *æi* og *æy* for *ei* og *ey* er ogso uvanleg (finst berre i eit hjaltlandsdiplom DN I 109 fraa 1307). Det er soleis ikkje noko som talar serleg for at Saudebrevet er hjaltlandsk, medan fleire ting talar tydeleg mot, og eg dreg difor ut at brevet ikkje hev noko aa gjera med Hjaltland i maalvegen.

Med umsyn paa Færöyarne er der god grunn til aa tru at maalet i den gamle tid hev havt endingsvokalarne *i* og *u* baade i open utljod og stengd, liksom Saudebrevet. Skipnaden um tingfarartollen fraa umkr. 1400 (prenta i Dipl. Fær. sid. 27—28), det vesle stykket um skuvöysysterne fraa same tidi (prenta i Innleidingi sid. XXVI) og færöymaalet i vaare dagar hev slike endingar, endaa *i*-ljoden i det nye maal ofte ligg nær ein *e*-ljod i open utljod. Paa ein merkeleg maate samstavar ogso noko av *æ*-bruket i Saudebrevet med færöysk. Brevet brukar soleis oftast *æ* — umfram for *i*-ljodbrigdet av *á* og *a* — ogso for vanleg gamalnorsk *é*, t. d. *fæ* 11_{16} (3 gg; *fę* 14_{6}, *fe* 6_{18}) *fænad* 5_{10} (4 gg; *fenađ* 15_{12}) *fullrætti, rætt, samrættis* 6_{5} ofl. *sæ* 13_{19} 3 ppk (av *siá*) *sæ* 6_{11} 3 ppk (av *vera*) *sæđ* 7_{12} (= *sét,* av *siá*), *sær* 7_{27} pron. *þær* 8_{3} dsg (av *þú*) *vær* 18_{8} pron. (3 gg; *ver* 8_{4}, 2 gg) *vælum* 8_{20} dpl (av *vél* f.). Dette syner at *é* og lang *æ* (*ǽ*) hev falle saman i Saudebrevet sitt maal, og nettupp dette same hev me i færöysk no, der gnorsk *fé, vér* heiter *fæa, væar,* liksom gnorsk *æfi* og *gæta* hev vorte *æavi* og *gæata.* Ogso i mykje anna hev det vore likskap millom færöysk og maalet i det umrödde brevet. Likevel er det sumt ogso her som ikkje vil falla saman. Soleis nettupp med umsyn paa *æ*-bruket. I Saudebrevet vert det ofte skrive *æ* ogso for *i*-ljodbrigdet av *a,* som i *tækr, sælia, sænda,* og endaa for upphavleg *e,* som i *bæra, gæta, gæva, kvæđr, ræka, vætrinn* for *bera, geta* osfr. At dette ikkje kann ha vore gamall færöysk syner nyfæröysken. Um ordet *gærda* 7_{14} (gjera gard) i Saudebrevet upplyser Jakobsen i Innleidingi, at det no paa Færöyarne vert uttala *dzjīra,* og dette höver til ei gamall skriftform *girđa,* som me daa ogso finn paa den tilsvarande stad i saudebrevteksti i Cod. H. L. 12 fol. i Lund, og den er ikkje so rett mange aar yngre enn sjölve upphavsbrevet. Dessutan hev Saudebrevet oftast *ú-* som privativ partikel (*u-* 8 gg; *o-* 2 gg), medan nyfæröysk krev *ó-*. So hev Saudebrevet millom anna ein *o*-ljod i nokre ord, der færöymaalet etter alt det me kann vita, maa ha havt *u*-ljod: *hion* for *hiún, or* præp. for *úr, hertogi* for *hertugi.* Av dette dreg eg ut at maalföret i Saudebrevet maa ha lege mykje nær gamalfæröysk, men likevel ikkje vore nett det same.

---

[1]) Sjaa Noreen: Altisl. und altnorw. gram.^{3} § 138 og 139.

At brevet ikkje er islandsk ser ein straks. Det skil millom *œ* og *æ* (*bœta*, men *gæta*) so nær som i nokre faa höve, der me hev norske sidestykke. For *hl* og *hr* i islandsk hev brevet alltid *l* og *r* (*læypi*, *ros* ofl. for *hleypi*, *hross*). Paa *hn* vantar det döme. Skrivemaatar som *sækr*, *sætia*, *tækr* 3 sp. (av *taka*), ja endaa *bæra* (for *bera*), *vætrinn*, *gæta*, *fæ* (for *vetrinn*, *geta*, *fé*) er ikkje vanlegt i rein islandsk. Heller ikkje *æi* for *ei*, eller *æy* for *ey*. Den privative partikel er i islandsk *ó-*; i Saudebrevet, som ovanfor upplyst, oftast *u-*. Former som *skipan* f. *þessarri* dsf. og *or* præp., som Saudebrevet hev, er heller ikkje sers god islandsk (for *skipun*, *þessi* og *úr*).

Men alt det som i Saudebrevet vik av fraa dei maalföri, som her ovanfor er umhandla, er vel kjent fraa sudvestlandsk norsk. Og etter di baade gamall skrift og no livande maal syner, at dei indre og dei sydre bygder paa Sudvestlandet ogso hev havt endingsvokalarne *i* og *u* (umfram *a*), talar dei sterkaste grunnar for at maalet i Saudebrevet hev sin heimstad paa desse kantar. Me kann kanskje koma heimstaden endaa noko næmare. I ei norsk avskrift av landslogi (Borgartingslog) fraa fyrste helvti av 14de hundr. som finst i Cod. C 14 qv. paa Stockholms kgl. bibl. og som hev sitt maal fraa det nyst nemnde stroket paa Sudvestlandet, finn me mesta alle dei avvik som er umtala ovanfor. Liksom Saudebrevet kann ogso denne handskrifti hava *u* etter alle vokalar, men hev likevel alltid *ero*, og *huerio* og *landino* skifter med *hueriu* og *landenu*. Me finn *ros* (skrive sameleis som i Saudebrevet for *hross*), *hion*, *or*, *hærtogha* apl, *skipan*, *þessarri*; den privative partikel svagar millom *o-* og *u-*. *æ* kann standa for upphavleg *e* (*æđa*, *sæm*), for *i*-ljodbrigde av *a* (*sælia*, *næt*) og av *á* (*bæđi*); *au* vert samanskriven som i Saudebrevet, og for det vanlege *ei* vert ofte skrive *æi* — men *ey* vert her skrive *öy*.

Maalet i Cod. 14 er lett aa heimfesta, med di det ofte skriv svarabhaktivokalen *a*: *bækar*, *tækar*, *tennannar* (for *bækr*, *tekr*, *tennrnar*). Saman med andre merke syner dette at maalet i Cod. 14 eig heima i dei indre bygder av Kristianssands bispedöme, helst Telemark. Millom C 14 og Saudebrevet er der likevel ein merkeleg skilnad i noko av *æ*-bruket, med di C 14 skriv *e* i ord som *fe* og *ver*, ikkje *fæ* og *vær* som Saudebrevet. Men i ei onnor avskrift av Borgartingslogi, no. 3261 qv. i Kbh. kgl. bibl. gml. saml., finn me *fæ* og *vær* og mange dilike skrivemaatar. I 3261 er hand, rettskrivning og innehald so lik C 14 at utgjevarane av Norges gamle love (II 5) hev meint at handi er den same, medan Gustav Storm, som hev funne nokon skilnad, meiner at det heller er tvo skrivarar fraa same skule eller som skriv etter same bok. Tingen er at 3261 hev merke etter eit maalföre som maa ha lege noko lenger aust og sud enn C 14, og i dette maalföre maa ein yvergang fraa *é* til *æ*, vidare enn den eldre me kjenner fraa Island (sporadisk framför *tt*), ha vore mykje vanleg.

Fraa Aa sokn i Lyngdal paa Vest-Agder hev me eit norsk brev fraa 1312 (Dipl. Norv. IV 93). Maalet i dette brevet höyrer til same sudvestlandske maalgrein som her er i umröda, og er nettupp soleis som me skulde venta det etter dei no livande maalföre i dei indre bygder i Agder. Med maalet i Lyngdalsbrevet — gamalt egdemaal — fell maalet i Saudebrevet i det store og heile enno beter saman; alt til *æ*-bruket: *sæm, bæggia* og *vær* pron. er her sameleis. Millom deim som hev utferda Lyngdalsbrevet er der merkeleg nok ogso ein *Teitr klærkr*. Brevet er skrive knapt 14 aar etter Saudebrevet, so det er ikkje umogelegt at denne Teit klerk er den same som sira Teit i Saudebrevet. Det er mindre rimelegt at det so vidt samstundes hev livt tvo klerkar med dette namnet, som var lite bruka her i landet. Men kor det no kann vera med dette, so syner rettskrivningi i dei tvo umrödde brevi at det ikkje er same mannen som hev skrive baae. Lyngdalsbrevet hev soleis *gh* for spirantisk *g* og brukar skrivemaaten *æy*, medan Saudebrevet hev *g* og *æy*, umfram andre smaa avvik. Det er tvo skrivarar, som hev same maalföre, men ulik rettskrivning. — Etterdi Saudebrevet er skrive paa eit egdsk maalföre, hev vel sira Teit vore fraa Agder einkvarstad [1]), og det er daa ikkje urimelegt at me finn honom i Lyngdal i 1312, og at han hev vore tilstadar daa Lyngdalsbrevet vart utferda, medan ein annan skriveför mann, til dömes Ivar prest paa Aa, som ogso er nemnd millom utferdarane, hev skrive brevet paa det vanlege maalet der i bygderne ɔ: egdemaal.

Nokre uvanlege former i Saudebrevet er nemnande. Sid. 17_3 stend *uetrar hava* for *uetrar haga*. Ogso sid. 13_{22} er der eit uvanlegt *hava*. Dette siste *hava* tek Jakobsen liksom avskrivaren fraa 1600 i Am. 316 som verbet *hava*, men med dette vert det brot paa setningsbygningi, medan *hava* for *haga* dsg ogso her gjev vanleg setningsbygning og rett meining. Avskrivaren av Saudebrevet i Cod. fol. H. L. 12 i Univ. bibl. Lund fraa fyrstningi av 14 aarh. maa ha vorte var at her var noko uvanlegt, for han spring yver staden og avstytter det heile. Paa baae staderne er det sjölv-

[1]) Me hev i norsk eit mannsnamn *Teis*, som Ivar Aasen i Norsk Navnebog (Kra. 1878; sid. 84 og 89 note) helst trur er avstytting av *Matthæus*, liksom det nordtyske *Theis* vert forklaara. *Teis* maatte daa vera innfört hit, med di eit avstytt *Matthæus* ikkje kunde verta *Teis* etter vanlege norske ljodloger. Det er likevel eit spursmaal um ikkje det norske *Teis*, som berre er kjent fraa det ovanfor ofte nemnde Lyngdal, hev samanheng med det gamle *Teit*, anten soleis at det hev avlöyst *Teit* (liksom *Amandus* for *Aamund*, *David* for *Dagfinn* ofl.) eller hev vakse fram gjenom (mistyding av) samansetningar som *Teitsson* (utt. *Teisson*). Dei ikkje faa gardsnamn *Titland* og *Tisland* i Vest-Agder tyder paa at namnet *Teit* hev havt heimen sin her. Ogso i Lyngdal er der eit *Titland* (< *Tisland* > *Teisland* > *Teitsland*). I Ryfylke noko nordanfor er *Tysvör*, det gamle *Teitsfjǫrðr*. Med utvandrarar fraa desse landsluter kann daa *Teit*-namnet ha fylgt til dei norske nybygder i Vesterhavet, der me finn det mykje bruka baade paa Island og Shetland den dag i dag. Jfr. rygsk mnsn. *Bus* og *Butr* (Lind).

sagt at *hava* kann vera misskrift for *haga*. Men dersom det er egdemaal me hev fyre oss, kunde det syna eit tilvik til ein yvergang fraa *g* etter vokal burtimot *v*, som no er gjenomförd paa Agder so langt vest som til Halsaa, um det ikkje er det same *have*, m. (indhegning, Ross) som enno liver i Mandalen, der *g* > *v* er ukjend, og som etter skrivemaaten *Kalfvafua* (= *Kalfhaga*) D. N. I 352 (Sogn 1358) i eldre tider synest ha vore meir utbreidt.

I *siolffæslumenn* 14_{11} stend vel *o* for *á*. Saudebrevet hev lengjing av *a* framfor *lf* (*halvum* 10_4) liksom maalet i Vest-Agder enno hev *hål* (ɔ: *hálfr*) og *sjål* (ɔ: *sjálfr*). Med skrivemaaten *siolf*- kann me jamföra *friolsat* partic. og *friolsa* adj. apm i Dipl. Norv. IV $958_{7.9}$ (Drange paa Vest-Agder 1465), og skrivemaatar som *koof*, *kâalf*, *kâafin* for *kalv*, og *sjofganggand* (ɔ: **sjálfgangandi* som gjeng sjölv utan hjelp) i ei ordlista fraa desse kantar i den Thottske samling i Kbhv. (no. 1506 qv.) fraa slutten av det 17 hundr. Uttalen av *á* hev vel vore diftongisk med ein heller sterk *o*-ljod, som desse skrivemaatar og *oanæ Siræ* (ɔ: *aai Sira*) i D. N. V 1013 (Lista 1513) tyder paa. Jamför ogso med dette shetlandsk *o* for *á* og den færöyske uttale *boatur* (for *bátr*).

Svarabhaktivokal finn me ikkje i Saudebrevet, men *eingongr* 12_{5-6} apl for *eingongur* og *uætrsætr* 15_{16} npl for *uætrsætir* adj. viser at maalföret paa denne tidi hev vore paa eit yvergangsstig og havt eit tilvik til ein halvljod, som hev teke sin lit fraa vokalen i fyrevegen. Soleis ogso *aunnr* for *onnur* i Lyngdalsbrevet.

Saudebrevet finst ogso i ei avskrift med noko onnor uppsetjing i den fyrrnemnde Cod. H. L. 12 i Lund. Jakobsen viser tydeleg at der i denne handskrifti — ikkje berre i det nemnde brevet — er færöyske maalmerke (Innl. til Dipl. Fær. sid. XXXIX), og han meiner dette kann hava sin grunn deri at der er kome uppskrifter til Norig fraa Færöyarne gjenom bispen Erlend, og at desse uppskrifter hev vorte upptekne, helst uppatter avskrivne, i Cod. 12. Um dette er det likevel vandt aa segja noko visst, naar ein ikkje kjenner handskrifti heilt. Men skulde ein finna færöyske maalmerke paa noko mange stelle i boki, er det meir trulegt at det er ein færöysk avskrivar enn nokre færöyske uppskrifter me hev aa takka for dei nemnde maalmerki. Der er elles ogso merke etter islandsk og sunnhordsk i dei stykki som er prenta i Norges gamle love etter denne Cod. 12.

"Skipan um tingfarartodl" fraa umkr. 1400 (Dipl. Fær. sid. 27—28) er visst skrivi paa færöymaal, men inneheld dessverre, utanum stadnamn, liti upplysning um sjölve maalet. Præpositionen *or* vert her skriven *vr* (*vr skuføy*) som höver med nyfæröysk *úr*. Avstyttingi *al'* hev i teksti allstad vorte upplöyst *alner*, men burde vera *alnir*, som utgjevaren sjölv hev meint det etter noten paa sid. 28.

Skrivemaaten *nordræygium* 28_8 tenkjer Jakobsen seg (Innl. XLI) kann visa at *ey* alt ved dette tideleite hev vore uttala burt-

imot *oyggj* (no. i fær. *åiddzj*). Dette er ikkje umogelegt, men det er likevel merkande at me finn ein innskoten *g* i dilike höve i mykje eldre skrifter ogso fraa andre stader i det norske maalvaldet, soleis i Didr. av Berns soga *flygja* bl. 77 b_2 *møygiar* bl. 81 $b_{1.6}$ (citera etter hovudhandskr. Stockholm 4 fol. fraa umkr. 1300), *flygia* Thom. erkeb. 234_7 (Ungers utg. etter hdskr. fraa slutten av 13de hundr.) og Olav Trygvas. soga 32_{10} (Groths utg. fraa 13de hundr.). Fraa same tid som denne skipnaden um tingfarartollen er ogso det vesle stykket um skuvöysysterne som er prenta i Innl. sid. XXVI. Det hev ein egte færöysk svip med former som *Sivrdar* gen. *fækk* (av *fá*) *Sisæliv* (kvendenamn) *ett* (for *hét*) og svarabhaktivokal *u*: *systur* pl. Men *dættur* (flt. av *dóttir*) maa vera islandsk. Den bundne adjektivartikel er herr *enn*. Ogso brevi um Gudrun i Husavik, som me skal tala meir um nedanfor, hev eit par gonger denne formi for artikelen. I dei færöyske kvædi er artikelen *hin*, i nyfæröysk alltid *tann* (av *sá*).

Brevet fraa Greip Ivarsson av 12 mai 1399 (sid. 31—35) er skrive i Skien, men maalföret i brevet eig heima paa Bergenskanten. Det brukar halvljoden *e*, t. d. *Greiper*, *adher*, *ligger*, og sermerkjer seg med endingsvokalarne *i* og *o* (til deils *u*). Dette er ei millomnorsk yvergangsform for eit eldre maalföre med *i* og *u* i utljod. Brev paa dette slag maalföre er mest alle skrivne i Bergen i siste fjordeparten av 14de hundr. og 1ste fjordeparten av 15de. Greip var fraa Sunnhordland og hev anten sjölv skrive brevet eller havt ein bergensk skrivar til det. Der er eit par smaa merke etter austnorsk: *hæidharlæghom* 31_3 *allu(m)* 32_{17} 33_{18} og det austnorske mannsnamnet *Kætivlsson* 34_2 (< *Ketilsson*)[1].

Transskriftabrevet av 3 juli 1407 (sid. 48) med sine 6 vidissar (sid. 36—47) er skrive paa eit vestnorsk maalföre; det hev baade islandske, sernorske (ogso svenske ell. danske) og færöyske maalmerke.

Til islandsk reknar eg skrivemaaten *hr* i *Hrossa lands strond* 38_{19}, namn paa ei grend i Norig; eg gjeng daa ut fraa at *hr* paa denne tidi ikkje lenger livde paa Færöyarne. Sameleis til islandsk at avskrivaren alltid skriv *æ* eller *e* for *œ* (lang *ø*): *dæmt* 36_8 *forseman* 37_1 *armædi* 37_{13} *hægenden* 42_7 *hegendum* 39_1 *grænt* 40_7 (42_1). Dei tri fyrste av desse former — med labial konsonant tett etter vokalen eller tett fyre — og *hegendum* er mogelege ogso i heimenorsk, men plar der berre ovra seg sporadisk, og *grænt* er mesta raadlaust[2]. *fedr* 44_{14} asg for *fǫdur* tyder paa yvergang ogso av

[1]) Rettingi *æfvindhlægrar* i note 2 paa sida 33 for *æfvirdhlægrar* i teksti er tarvlaus. I sudvestlandsk hev me enno *æverleg* og *æverdleg*, og former med *r* i dette ordet er ikkje so sjeldsynte i diplom.

[2]) I ei ordlista fraa Nordhordland (Additam. 399 qv. i den Arnam. saml.), skrivt paa Osier straks nordanfor Bergen i 1723 finn me likevel fraa desse kantar: *Hænaa* (Hönen), *aacker Hænaa* (ager Hönen). Med di ordet i andre maatar er so likt dansk som mogelegt, kann det berre vera vokalen *æ* for *ö* som hev gjort det verdugt til upptaking i denne ordlista.

eldre *ǫ* til *e* (eller dat. for akk.); jfr. ogso *stediga* 46_8 (for **stædiga* = *stǫdiga*), der *e* kann vera fraa det hjaltlandske upphavsbrevet.

Dette, og allermest skrivemaaten *Hrossa-*, kunde tala for at ei islandsk hand hev skrive desse brevi. Men andre ting talar mot. Brevi hev *hr* for *r* ogso i *Hragnilld* 47_9 og *hred* (ɔ: *réð* 3si av *ráða*) og *hrentadi* 38_{24} 42_{22}; det er uskynelegt at ein islending skulde skriva gale *hr* i alle desse höve. Framfor *l* vert ikkje skrive *h* (*luti* 38_{16}); for *hn* er der ikkje döme. Dessutan hev brevi desse sernorske merki:

allum 38_1 *allunghis* 37_5 *annur* 42_3 *kannur* 39_{17} *fyr sagdu* 37_{11} umfram *glitadum*, *sprangadum* og fleire dilike former; *wnda* 37_{15} (for *undan*) *Siurda* 44_3 gen. (for *Sigurðar*) *lendænar* 41_{17} apl (for *lendarnar*) *Anbiornar* 38_{10} gen., *til linda stad* 41_{15} *sy*(*s*)*lumann* 48_4 nsg, *logrettu mann* 43 (47) nsg, *logman* 47_5 nsg, *met*, *mett* 38_5 (3 gg, for *vit* pron.) *mer* 36_6 37_{17} (for *vér* pron.), *en* 46_7 ofl. (= *ef*), *bode* 37_7 konj. (for *bæði*).

Til sernorsk lyt me vel ogso rekna yvergangen fraa *þ* til *t*, som formerne *tora* 40_{10} (*þora* v.) *trættan*, num. 39_5 *tuert* 41_{16} (*þuert*), og umvendt *þranskriftabrev* 48_{18} tydeleg nok viser; denne yvergangen kunde ogso vera færöysk, men det er ikkje mykje rimelegt at dei paa Færöyarne alt umkr. 1400 skulde ha mist *þ*-ljoden, som i Norig paa denne tidi berre her og kvar hadde byrja vika for *t*. Og stykket um tingfarartollen brukar *þ* rett. Meir tvilsamt er *Svitunsvokudag* 48_{20} som no heiter *sviðúnsmessa* Isl.; *svittesoka* Hardanger; *siftunsøka* Fær. Den nyfæröyske formi er lettast aa forklaara av gnorsk *syftuns-* med den vanlege yvergang i fær. fraa *y* til *i*. I Bergens stift hev me ogso i fleire maalföre *syftesok*. Fraa norsk skrift stend ogso *se* 36_2 47_2 48_2 etter (svensk for *siá*) og kannhenda *bleif* 44_{16}.

At ein islending som heldt seg paa Færöyarne skulde skriva soleis som her, er mykje meir urimelegt enn at ein nordmann kunde skriva *æ* (eller *e*) for *œ* i dei ovanfor nemnde ordi og paa slump setja ein *h* framfor *r* i nokre ord der han ikkje skulde vera. Det skulde i alle fall ikkje stor kunnskap i islandsk til aa gjera dette, medan ein islending maatte hava god kjennskap til norsk og liten kjennskap til sitt eige maal, naar han kunde setja so mange norske serformer inn i brevet og mistaka soleis som her millom *hr* og *r* og millom *þ* og *t*.

Av færöyske maalmerke i desse brevi nemner Jakobsen i Innl. XXXVIII *skilgitin*, *fingid*, *gingid*, *deydh*, *huast*, *toa* (*tvá*) og *þrier* (*þrír*). Av desse er *toa* og *þrier* og *deydh* fulla reine serformer for Færöyarne. *gjite*, *fingje* og *gjingje* er ogso i bruk sume stader paa Vestlandet i Norig; og me kann sameleis taka med *tiknu* 37_{15} (for *teknu* av *taka*) som er kjent fraa mange norske maalföre i formi *tikje* [1]). Yvergangen *h* til *k* framfor kon-

[1]) Ogso i eldre diplom fraa Vestlandet kann me no og daa raaka paa slike former som *gingo*, *ginghet*, so yvergangen ogso her maa vera gamall

sonantisk *u*, som me ser av *huast* 37_4 for *kuaðst* (og me kann leggja til *huitan* 37_6 for *kuitan*) kann me i Norig paa Vestlandet ettervisa i fyrstningi av 14de hundr. At me likevel med Jakobsen hev rett til aa kalla alle desse former for merke etter gamalt færöymaal, naar me finn deim i færöybrev, er sjölvsagt; med umsyn paa yvergangen *hu* til *ku* framfor vokal held eg det dessutan prova ved ordet *huiguvik* i skipnaden um tingfarartollen, at denne yvergangen var kjend i færöysk i alle fall umkr. 1400.

Umfram desse maalmerki hev vel ogso former som *vær* 47_{14} ofl. (for *vér* pron.) og den privative partikel *o-* (48_{10}) i desse brevi sin næmaste grunn i færöymaalet, men dei veg ikkje rett mykje i denne samanheng.

Alle dei trygge færöyske maalmerki finst i dei brevi som er avskrivne etter færöyske upphavsbrev. Og med di desse maalmerki er so faa etter maaten mot dei norske, dreg eg ut at det er ei norsk hand me hev fyre oss. Brev no. 4, som er avskrive etter eit upphavsbrev fraa Vidareide, er likevel i det heile og store so fritt for framand paaverknad, at det gjev ei tolleg god pröva paa færöysk fraa 1404.

Transskriftabrevet av færöylagmannen Jorundur Skogdriffsson med 2 vidissar (sid. 49–52) er skrive 1479 i ei millomnorsk maalform som me ofte raakar paa i bergensbrev fraa slutten av 14de hundr., og som me kann fylgja frametter mesta til 1500. Ogso denne formi er ei yvergangsform fraa eit eldre sudvestlandsk maalföre, som hev merkt seg ut millom anna ved endingsvokalar *i* og *u*, i brevet si maalform *e* og *u*.

Det sjeldsynte namnet *Skógdrífr*, som eg berre hev funne i diplom fraa Vest-Agder fraa det 15de hundr., og som venteleg enno berre liver paa desse kantar i namnet *Skoddri* (sjaa Aasens Navnebog) tyder paa at Jorund Skogdrivsson eller ætti hans hev vore fraa denne landsluten. Men maalformi i brevet er truleg lærd i Bergen.

Namnet paa Færöyarne, som i eit av brevi um Gudrun i Husavik fraa 1405 (sid. 45 i Dipl. Fær.) enno vert skrive *Ferǫyum* (dativ), er i brevet fraa 1479 skrive *Fførøumh*. Alt i det 14de hundr. hadde namnet vorte samandrege til *Færium*, som sidan vart *Førjum* paa grunn av samansett *u*-ljodbrigde — labial fyrstekonsonant og endingi *um-* (jfr. *Förream* Dipl. Norv. XII, s. 163, Munkeliv 15de hundr.). Av *Førjum* hev den nyfæröyske formi *Førjun* (dat.) vakse fram; i nom. er det *Førjar*, i gen. *Førja*. Enno aar 1600 vert skrive "*aa förrium*"; er denne skrivemaaten paalitleg, skulde yvergangen til formi med *n* for *m* i endingi ha gjenge for seg i heller ny tid.

(*gingo* Sogn 1411, *ginghet* Jæderen 1487); *tikit* finn me i eit fragment av Kongespegelen fraa umkr. 1300 (Fragment U i Det norske riksarkiv). Yvergangen *au* til *öy* i ord som *daud* er derimot ukjend; naar dei sumstad i Sunnhordland og Ryfylke segjer *dåyjen* for gn. *dauðinn*, er dette aa stella saman med *håjen* for *haugjen* (*hauginn*) og dilike former.

Dei fleste upplysningar um eldre færöysk hentar Jakobsen or avskrifti av Saudebrevet i Am. 316 fol., som ein G. M. hev skrive aar 1600. I Innl. s. XL og XLI etterviser Jakobsen paa grunnlag av skrivemaatar i denne avskrifti at den merkelege færöyske yvergangan ***au* > *æi*** hev vore til i færöymaalet den tid: *sæi*(*d*)*ur* < ***sauđur***, *næi*(*d*)*syn* < ***nauđsyn***, *ærindaleyst* < ***örindalaust***. Like eins at ***đ*** hev falle burt millom vokalar: ***eđa* > *ea*, *búđi* > *bui***, og at gnorsk ***þrim*(*r*)** hev heitt ***þrium***, nyfær. ***triggjum***.

Um avskrifti i 316 fol. er elles aa segja at ho er mykje ustöd i maalvegen. Det er sjölvsagt at ho hev mest av gnorsk etter upphavsbrevet i no. 33 (ell. C 20) i Stockholm, men der er ogso merke etter nynorsk (*ader* konj. *biærga, siælfer* pron. ofl.), etter islandsk (*hluti, hlutar, fiænad, siet* part. av *siá*) og etter dansk eller halv-dansk (*dræpti, ganger, gangit, giæma, æigiæ* ofl.). Det er difor tvilsamt, som ogso Jakobsen tymtar paa, um me av ***þær*** for ***þar*** i denne avskrifti kann draga ut at *æ* og *a* umkr. 1600 hev falle saman. Men avskrifti hev ogso *væle*(*n*)*kunnar* 399_8 [1]) for *valenkunnir*, og dette gjev sterk studnad for at yvergangen hev vore der. Skrivemaaten *fæ* (ogso der som upphavsskrifti hev *fe*) synest visa at ogso *é* ved denne tidi hev vore *æ*, so alle desse ljodar alt daa hadde vorte like; jfr. nyfær. *mæavur, æavi, fæa* for gnorsk *mađr, æfi* og *fé*.

Avskrifti hev ofte *æ* for *œ*: *bæta* 394_{14} (*bóti* 395_{14}) *bændr* 399_9 *sialf fædslu men* 399_{17} *fæda* 399_{19} *fatekr* 398_{21}, som i denne samanheng visst for det meste er islandsk paaverknad. I nyfær. vert det gjort greid skilnad millom *æ* og *œ*, og det hev vel dette maalet gjort i eldre tid ogso. Ogso *æ* i *ærindalóist* maa skrivaren ha fenge fraa eit anna maalvald; det nyfær. *örindislæist* maa ha havt *ö* i gamall tid ogso.

Tviljodarne er der mykje ugreida med i avskrifti. Som ovanfor nemnt hev Jakobsen synt at *au* hev vorte *æi*. For den gamle tviljoden *au* finn me 7 skrivemaatar: *au* (*saud-*) *øu* (*søud-* i yverskr.) *óu* (*sóud-* 400_8) *æu* (*sæud-* 396_{19}) *ai* (*said-* 393_7 ofl.) *æi* (*sæid-*, oftast) *ói* (*ærindalóist, for falla lóist* 396_{14}). I *au* maa *u* tidleg ha vore framskoten til *y*, so *au* (eller rettare *æu*) hev vorte *æy* og sidan *æi*. — For den gamle tviljoden *ey* vert skrive *ey* (*eyri* 397_{20}) *æy* (*læynd* 395_6) *æi* (*læipa* 394_{17}) *ôi* (*óiri* 399_{16}). *ey* maa tidleg ha vorte *æy* og sidan *åy, åi*. — For den gamle *ei* vert oftast skrive *ei* og *æi* (*æigu, leigu*) men ogso *ey* (*eygu* 392_{12}). *ei* maa tidleg ha vorte *äi* eller burtimot *ai*. Yvergangen av dei gamle tviljodar *au, ey* og *ei* til *æi, åy* (*åi*) og *ai* paa Færöyarne maa vera mykje gamall, visseleg eldre enn 1600. Han maa vera gjenomförd paa ei tid daa palatal vokal enno ikkje hadde den verknad paa ein *g* eller *k* straks fyre, at desse vart mykte til *gj* eller *kj*. Dette ser me paa den nyfæröyske uttalen: *gjæila* (ell. *dzjæila*)

---

[1]) Citati er etter ei avskrift eg tok i Kbhvn. i 1906 og viser til handskrifti.

< *gaula, gåyma* < *geyma*, *gait* < *geit*; *kjæipa* (ell. *tsjæipa*) < *kaupa, kåyra* < *keyra*, *kaipast* < **keipast* (gjera faktor). At palatal vokal ved 1600 hev havt ein sterkare verknad paa ein *g* straks i fyrevegen enn daa dei færöyske tviljodar fekk den svip — um ikkje nett den uttale — dei hev no, synest sume skrivemaatar i 316 aa visa: *giefa* 399_{11} *giera* 399_{3} *skiemma* 398_{23}.

Endaa noko meir gamalt kann me finna i denne avskrifti. Soleis *sita* 399_{1} for *sitja*, nyfær. *sīta*, liksom *flīta* for *flytja* ofl. Sameleis er det mange stader paa Sudvestlandet i Norig (Rogaland, Vest Agder). Præpositionen *or* vert mesta allstad i avskrifti skrive *vr* ɔ: *úr* (jfr. ovanfor), endaa upphavsbrevet, som fyrr nemnt, allstad hev *or*. Sida $399_{18.\,20}$ finn me *hiun*; upphavsbrevet av Teit hev *hion*. Serleg merkande er former som *sinō* 392_{11} dsn, *at fornū* 396_{1} *j landinū* 392_{20} dat. sing., som er aa lesa *sinom, at fornum, j landinum* (liksom *logū* dpl for *logum* ofl. i avskrifti). Alt ved 1600 maa etter dette adjektiv, pronomen og artikelen i dat. sing. neutrum, som i gnorsk enda paa *-u*, ha vorte jamlaga etter dat. sing. maskulin og fenge endingi *-um*. Sidan hev endingi *um* i denne formi som i alle andre höve (endaa i verbalformer som *köllum*), vorte *-un*: *sínun, í landinun*, slik som det heiter i færöymaalet i vaare dagar. Skrivemaaten *óll* (for *óllum*) 392_{3} og *nókur* 392_{19} npn fyreset ein uttale *öllum* og *nøkur* paa lag som no (jfr. *bóti* i avskrifti for *bøti* ofl.).

Som Jakobsen nemner vert *t* og *þ* samanblanda i avskrifti (t. d. *þala* for *tala*). Ved 1600 maa daa *þ* ha vore burte i den livande tale, venteleg ei god tid fyrr. Endingsvokalarne i avskrifti er mest *i* og *u*; likevel er der mykje *e* (etter norsk og svensk).

Av dei ordi Jakobsen tek fram paa sid. XLII som serleg færöyske, er ordlaget *kyrra sauden* (uttala: *kjörra sauen*) i bruk i Sogn um aa samla og roa sauerne. Dei andre ordi er ukjende i Norig no.

Me ser av alt dette at ogso dei færöyske diplomi kann hjelpa til aa lysa upp i maalsoga, endaa dei ikkje er so mange. Men det beste bilæte av det gamle færöymaal gjev sjölvsagt folkemaalet paa Færöyarne, som det enno liver. Og der er det visst enno mykje aa bera fram i ljoset. Den nordiske maalvitskap er takk skyldig til deim som her gjev upplysningar, og millom deim er Jakobsen fyrstemann i vaar tid. Ogso lagtinget paa Færöyarne, som hev hjelpt til med pengetilskot aa faa utgjeve det her umrödde arbeidet, bör hava takk og æra. Diplomatarium Færoense vil med sine forvitnelege og paalitande upplysningar og i sin fine bunad hevda eit heiderlegt og vænt rom millom diplomsamlingarne i Norderlandi.

Kristiania oktober 1908.

Marius Hægstad.

Rocznik slawistyczny. Revue slavistique publiée par J. Łoś, L. Mańkowski, K. Nitsch et J. Rozwadowski. T. I. Cracovie 1908.

En bibliografisk Oversigt over Arbejder henhørende til den slaviske Filologi og talrige Anmeldelser af sådanne Arbejder findes dels i den til Tidsskriftet "Indogermanische Forschungen" knyttede "Anzeiger" dels i "Archiv für slavische Philologie". Ved Siden deraf har man dels fra russisk, dels fra čechisk Side forsøgt at skabe en selvstændig slavisk Bibliografi (begge Foretagender begyndte i 1901), men Forsøgene er stødt på Vanskeligheder. Opgaven søges nu løst på en anden Måde i det i Krakau udkommende Tidsskrift *Rocznik slawistyczny*. I dette Tidsskrift er den bibliografiske Oversigt, der er så overordentlig nødvendig, men synes at have ondt ved at hævde sig som en selvstændig Publikation, knyttet som Anhang til en righoldig kritisk Afdeling, der dels på Polsk, dels på de tre vestevropeiske Hovedsprog bringer udførlige Referater og Anmeldelser af de interessanteste Arbejder på den slaviske Filologis Område. Af det første Binds rige og afvekslende Indhold skal jeg blot eksempelvis nævne: to Anmeldelser af Vondrák's Vergleichende slavische Grammatik (af Mikkola og af Nitsch), Tore Torbiörnsson's klare og velskrevne Referat af Ułaszyn's Bog "Über die Entpalatalisirung der urslavischen *e*-Laute im Polnischen" og to Anmeldelser af Brückner's polske Værk "Det polske Sprogs Historie" (af Ułaszyn og af Baudouin de Courtenay). Iøvrigt skal jeg ikke gå nærmere ind på Tidsskriftets Indhold, men nöjes med at anbefale det til dem, der har Brug for bibliografiske Oplysninger, og til Slutning i Videnskabens Interesse ønske det nye Foretagende god Fremgang.

København.

Holger Pedersen.

Karl Henrik Karlsson.

Den svenska vetenskapen har lidit en stor förlust genom Karl Henrik Karlssons plötsliga frånfälle. Det är närmast den historiska forskningen med dess hjälpvetenskap genealogien, som drabbas häraf, men äfven den nordiska filologien beröres kännbart genom detta dödsfall, ty också på detta område var den aflidne i lifstiden ifrigt verksam.

Karlsson, som var född på Råby i Dingtuna socken af Västmanlands län den 12 nov. 1856 af gammal allmogestam, tog 1875 mogenhetsexamen i Västerås och studerade sedan i Upsala hufvudsakligen historia, men äfven nordisk språkforskning. Han blef 1890 fil. doktor på en afhandling om *Den svenske konungens domsrätt .... under medeltiden*, som belöntes med det Geijerska priset. Efter tjänstgöring som extra amanuens i Riksarkivet och K. Biblioteket blef han 1894 ordinarie amanuens i den senare institutionen och med innevarande år blef han föreståndare för handskriftsafdelningen, hvarmed Förste-Bibliotekarie-titeln skolat följa.

Hans historiska och genealogiska forskningar och arbeten är det icke här platsen att redogöra för. Det må blott erinras om, att han med understöd af statsmedel tillbrakte åtskilliga år på 1890-talet i Rom för forskningar i det Vatikanska arkivet, där han afskref en mängd urkunder rörande Sveriges medeltid, samt att han i Historisk Tidskrift, Autograf Sällskapets Tidskrift — hvars andra och tredje häftes redaktör han var — samt dennas fortsättning Personhistorisk Tidskrift m. fl. tidskrifter offentliggjort en mängd värdefulla uppsatser af historiskt och genealogiskt innehåll. De af hans arbeten, som falla inom området för den nordiska filologien, må här nämnas. I Arkiv f. Nord. Fil., band 1, offentliggjorde han en undersökning om *Växlingen mellan a och æ i stamstafvelser uti Vestgötalagen I—V*, och i samma tidskrifts band 5 lemnade han ett kortare meddelande om *Dialektisk öfvergång a > o i ändelsen hos fornsvenska ord med kort rotstafvelse*, hvari enligt en till uppsatsen fogad not af prof. Noreen lemnas "högst viktiga upplysningar rörande en ... fornsvensk judlag".

För de svenska ortnamnens utforskning hyste Karlsson ett lifligt intresse, naturligt nog för en historiker — vi se hur i vårt grannland Danmark historikern Joh. Steenstrup nedlagt intresseradt, skarpsinnigt och grundläggande arbete på detta område. K. har härom offentliggjort följande: *Några bidrag till Sveriges uppodlingshistoria hemtade från ortnamnsforskningens område* (i Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift, b. 10, h. 1. 1897); *Upplands ortnamn* (I Uppland. Skildring af land och folk. Utg. af K. Hum. vet. samf. i Upsala ... B. 1, 1904). Enligt enskildt meddelande till undertecknad för några månader sedan förberedde han en uppsats om de många märkliga svenska ortnamnen *Husaby*, däri han, påverkad af ett nyare tyskt arbete om de tyska ortnamnen på *-hausen*, som skola härröra från den Karolingiska tiden, ville visa, att de svenska namnen härrörde från en långt senare tid, än man i allmänhet antager. K. var ock lifligt intresserad för att Sverge skulle följa Norges exempel och anordna en officiel undersökning och bearbetning af våra ortnamn, och det är icke utan, att han har någon andel i att detta stora företag kom till stånd. I detta sammanhang kan nämnas, att K. åtog sig utarbetandet af ett namnregister till de två första delarne af Svenskt Diplomatarium

och att detta äfven af språkmän så efterlängtade arbete vid hans död var kommet så långt, att han läst ett korrektur på sista arket.

Vidare är att nämna en betydelsefull del af Karlssons vetenskapliga verksamhet, af lika vikt för historikern som för språkforskaren, nämligen hans arbete med utgifvande af fornsvenska texter. Han har mönstergillt utgifvit banden 37, 39 och 40 (1904, 1907, 1908) af Samlingar utgifna af Svenska Fornskrift-Sällskapet, innehållande *Upplands lagmansdombok 1490—1494*; *Södermannalagen efter Cod. Havn...*; *Arfstvisten emellan Erik Eriksson (Gyllenstjerna) och Ture Turesson (Bjelke) 1451—1480.* Vidare öfvertog K. det fortsatta utgifvandet af det af C. Silfverstolpe påbörjade *Svenskt Diplomatarium från och med år 1401,* hvaraf K. utgaf fjärde delens två första häften; det tredje befinner sig under tryckning. I Vestmanlands fornminnesförenings tidskrifts tredje häfte utgaf han (1884) *Permbref från Vestmanland* samt *Skattelängd från östra Vestmanland af år 1371.*

I svensk laghistoria har K. skrifvit: *Förhållandet mellan landslagens båda redaktioner* (i Histor. Tidskr. d. 4, 1884) samt *Äldre Vestmannalag eller Dalalag* (dst. d. 9, 1889).

Karlsson hade, såsom det rätt blifvit sagdt, "en brinnande forskarhåg". Han var, oaktadt han aldrig kom att bekläda någon akademisk lärarebefattning, vetenskapsman till lif och själ. K. var också en utmärkt bibliotekstjänsteman. Han förenade omfattande kännedom om sin institutions skatter med stor beredvillighet och hjälpsamhet mot dem, som önskade anlita dem. Han var också af den biblioteksbesökande allmänheten, i all synnerhet de vetenskapliga forskarne, högt värderad. Han lemnar i K. biblioteket ett stort tomrum efter sig. Hans talrika vänner sörja också i honom en sällsynt ädel personlighet. Han efterlemnar sörjande maka, född Knagenhielm (från Norge), och tre minderåriga barn (två söner, en dotter).

Det är smärtsamt att tänka, att denne förtjänte mans lif utan tvifvel förkortats genom den ansträngda tjänstgöring, han utom K. Biblioteket — i Stadens arkiv — måste underkasta sig för sitt och sin familjs uppehälle. Statens hittillsvarande små löner kunde ju icke räcka därför. Med nästa år skulle bättre förhållanden ha inträdt, men för Karlsson blef detta *för sent.*

L. Fr. Läffler.

Die altwestnordischen Beinamen bis etwa zum Jahre 1400.

Ergänzungen und Nachträge zu Finnur Jónssons Tilnavne i den islandske oldlitteratur (Aarb. f. nord. oldk. og hist. 1907.)

(Forts.)

Sechste Abteilung.

Allgemein rühmende Beinamen.

Amlungatrausti (andere Lesarten: *Aulunga-*; *Ǫldunga-* Blómstr. 2[25]) Aki, Þiđr. 139. 'Stütze der Amelungen', Sagenh.

pávi, Grímr Ann. IX 1392; Þórálfr Elb. 474 XIV. 'Pabst'.

sǽll, Þorkell Ann. IX 1388. 'Selig', ein Priester.

dróttning, Jón DN 1, 121 = Elb. 322 XIV. 'Königin'. Ein Deutscher in Bergen.

mǽrr, Hallkell DN I, 7 XIII. 'Berühmt'.

príđi (*hinn*), Eyvindr Þórđ. hr. 100 unhist. 'Der schöne, prächtige, höfische'. Es heisst von ihm: *E. var enn besti drengr ok kunni vel at vera međ tignum mǫnnum, ok var áburđarmađr mikill, ok því var han kallađr E. pr.*

ríki (*hinn*), *ríka* (*hin*), Álǫf Hkr. 1, 54 Sagenkönigin; Bergþórr DN 5, 75 XIV.; Brynjólfr Flb. Ann. XIV., auch *bóndi*; Eiríkr Ann. VIII. 1382; Gormr Flb. 1, 98, auch *heimski* u. *gamli*, dän. Magnúss. Ann. VIII 1368; Þorleifr DN 2, 207 XIV.

friđgóđi, Fróđi Ann. S. 432, dän. Sagenkönig. 'Der, unter dem guter Frieden herrscht' = *Friđ*-Fróđi.

réttorđr, Holdbođi (Hornbođi, Hornbogi) Flb. 2, 434 XII. 'Zuverlässig in seinen Worten'.

høveski (*hinn*), Þórir Elb. XIV. 'Der höfische'.

Siebente Abteilung.

Allgemein herabsetzende Beinamen.

**ganimađr*, Móđólfr. Am besten wird man den Beinamen wol übersetzen: 'einer, der wie unsinnig einherstürmt', und da er in folge eines einzelnen Ereignisses gegeben ward, wäre er besser unter VD 2 zu stellen. Es wird nämlich von M. Sturl. 2, 88 erzählt, dass er bei einem Überfall glücklich aus der Kirche herauskam, ergriffen und gefragt wurde, warum er so laufe. Da erhob er seinen Hammer, den er in der Hand hatte, schlug den, der ihn

fest hielt, damit auf den Arm, so dass dieser ihn sogleich los liess, lief sofort an den Fluss, warf sich hinein und schwamm hinüber. Offenbar hat er von diesem gewaltsamen Lauf seinen Beinamen bekommen.

gjómaðr, Erlendr DN 1, 100 XIII.—XIV. 'Wollüstling'.

bósi, Gizurr Ann. IX 1394. Nach FJ. etwa 'Mädchenjäger'.

glópr, Jón DN 4, 38 XIII. 'Tor'.

**begla*, Bótólfr. Zu der von FJ. vermuteten Bedeutung 'einer, der hinderlich ist' passt das nnorw. *begla* 'widerwillige, hinderliche Person', Ross.

begljótr, Þorsteinn DN 3, 142 XIV., vielleicht 'ungeschickte, hässliche Person', s. d. vorherg.

**festargramr*, Auðun. Der Eigenname versehentlich bei FJ. ausgelassen.

furtr, Gautr DN 2, 278 XIV. Vielleicht gleich nisl. *furtr* 'eine unhöfliche Person, Grobian', Bj. Hald.; nnorw. *furt* 'Anfall von übler Laune, Unwille; einer, der leicht beleidigt wird'; *furta* 'beleidigt sein', Aas.

galli, Hávarðr EIb. 516 XIV.; Nikolás DN 1, 434. EIb. 74 XIV. 'Fehler, Schaden'.

gassi, Árni DN 2, 29 XIII. 'Ein unbesonnener Mensch'. In nnorw. Volkssagen bedeutet das Wort einen bösen Geist, Ross. Der DN 3, 203 XIV. genannte Amundr Ghassaa sun wird sein Sohn gewesen sein.

gassekoltr, Eysteinn EIb. 281 XIV. *-koltr* ist viell. nnorw. *kolt* 'Stümper', Ross. *gasse-* für *gassa*, Gen. von *gassi*? Also etwa 'Unbesonnener, stümperhafter Mensch'.

gastr, Eyvindr DN 2, 501 XIV. Wol gleich nnorw. *gast* 'ein grosser, schwerer Kerl', häufiger noch von einer unruhigen, hitzigen Person gebraucht. Wahrscheinlich zu nnorw. *gasta* 'sich brüsten, sich übermütig und frech benehmen'. Aas. Ross. In der Bedeutung 'Geist, Spuk' ist *gast* wol ndd. Lehnwort, vgl. Falk-Torp.

gaste, Óláfr DN 5, 54 XIV. = *gastr*?

geigr, Jón DN 4, 90 XIV. 'Schaden'.

gerst(r), Henrik EIb. 105 XIV.; Kolbjǫrn EIb. 366 XIV. 'Garstig'.

káðungr, Álfr EIb. 246 XIV. 'Einer, der ein unordentliches Leben führt'.

pretta-, Páll Ann. IX. 1310. 'Betrügerische List'.

slápr, Bárðr EIb. 390 XIV. Zu nnorw. *slamp* 'nachlässige Person', Aas.? Vgl. Kålund zu Laxd. c. 67, 3; nisl. 'Schweinigel', s. u. slappi.

slápi, Eilífr DN 16, 2 XIV. = slápr.

trǫlli, Jón EIb. 522 XIV.; Þórarinn OHm. 63 XI. 'Troll'.

Es folgen einige Beinamen, die, einem Manne beigelegt, ihn

als eine Frau bezeichnen. Man darf wol annehmen, dass damit etwas herabwürdigendes gesagt werden soll, vgl. FJ. zu *hús-freyja*.

kerling, Jón Frísb. 383 XII., meist *ketlingr*; Jón DI 3, 600 XIV.—XV. 'alte Frau'.

rygr, Hallvarðr D. M. 104 XIV. 'Frau, Hausfrau'.

svarri, Sigurðr DN 5, 99 XIV. 'Hervorragende Frau'.

púta, Jón DN 2, 126 XIV. 'Hure'.

Achte Abteilung.

Mythologische Beinamen. Kosenamen u. ä.

A. Mythologische Beinamen.

dyrgill, Eysteinn DN 2, 110 XIV. 'Zwerg', Ableitung von *dvergr*, vgl. *dyrgja* 'Zwergin'. Nach Fr. ist das im Druck stehende *dyrgis* fehlerhafte Lesung für *dyrgill*.

púki, Erngisl DN 6, 128 XIV.; Guthormr DN 3, 143 XIV.; Páll DN 1, 169. EIb. 222 XIV. 'Teufel'.

B. Kosenamen.

faddi, Áslákr DN 1, 540 XIV. Gewiss Koseform von *faðir* 'Vater' wie *goddi* von *goði*.

C. Namen, die gebildet sind durch ein Glied + einem Teil des Namens selbst.

skorar-, -Geirr, s. o.

Neunte Abteilung.

Beinamen, die aus dem Naturreich herstammen.

1. Pferd. *hestr*, Ormr DN 3, 155 XIV. 'Pferd'.

jólahestr, Arnaldr DN 8, 19 XIV. Vielleicht eine als Pferd maskierte oder auf einem Pferd reitende Person im Weihnachtsumzug, ähnlich wie der deutsche Schimmelreiter. A. war Schuhmacher in Bergen, und sein Name lässt vermuten, dass er ein Deutscher war. Man vgl. die norw. *jolebukk, jolegeit* Aas. Wäre der Name aus älterer, heidnischer Zeit überkommen, könnte man an ein Pferd denken, das zum Julopfer und -schmaus geschlachtet wurde, wie solches noch mit dem *jolegris* geschieht, dem Julschwein, Ross. Schliesslich käme vielleicht auch ein Gebildbrot in Betracht.

skreppuhestr, Bergþórr DN 5, 274 XIV. 'Ränzelpferd', wol ein 'Packpferd'. Vielleicht war B. ein Hausierer, der immer ein schweres Ränzel schleppte, wie ähnlich ein solcher bei Björnson, saml. værk., folkeudg. 3, 35, *Skræppe-Alf* heisst.

gotr, Þórir DN 2, 158 XIV. = *goti* 'Pferd'? Dass der Beiname *goti* auch noch in späterer Zeit vorkommt, zeigt ein Óláfr *g.* DN 4, 987 XV.

foli, Þolfr EIb. 404 XIV. 'Fohlen'.

binfoli, Sighvatr DN 4, 38 XIII., lat. Dipl. Scheint Kompositum mit *foli* 'Fohlen' zu sein.

2. Rindvieh. *uxi*, Sigurðr DN 4, 116 XIV. 'Ochse'.

boli, Elias DN 2, 560 XIV.; Hennike DN 3, 249. EIb. 531 XIV. 'Stier'.

bola, Ívarr DN 1, 122 XIV. Fem. zu *boli*? R. vermutet *bóla* 'Beule'.

bulsi, Gamall EIb. 322 XIV. Von Fr. und Hellquist, Ark. 7, 154 als Ableitung von *boli* 'Stier' aufgefasst. Es würde zur Klasse der persönlichen Konkreta auf *-si*, *-sa* gehören, die besonders, vielfach mit diminutivischem Sinn, Tier-, Kose- und Beinamen sind, also etwa 'Kleiner Stier'. G. und seine Söhne werden ***Bulsungar*** genannt, also wird der Beiname in der ganzen Familie üblich gewesen sein.

kú, Jón EIb 103 XIV. 'Kuh'. Es ist wol die in den Nom. gedrungene Accussativform von *kýr*, die nnorw. dialektisch vorkommt, Aas.

stútr, Hrólfr DN 1, 289 XIV. 'Rind', aber auch 'Trinkgefäss'.

kálfr, Eiríkr EIb. 399 XIV.; Kolbeinn DN 12, 9 XIII.; Nikulás EIb. 513 XIV. 'Kalb'.

kussi, Erlendr DN 1, 189 XIV.; Hællændr DN 5, 76 XIV.; Þorsteinn Ann. X 1390. 'Bullkalb'.

kusi, Pétr DN 3, 94 XIV. = *kussi*?

kuszur, Eysteinn DN 13, 8 XIV. Starke Form von *kussi*?

vetrungr, Ketill DN 8, 189 XIV. 'Einjähriges Tier', besonders von Kälbern gebraucht.

3. Schaf. *hrútr*, Þorkell Ann. IX 1392. 'Widder'.

sauðr, Árni DN 5, 186 XIV.; Eiríkr DN 13, 11 XIV.; Erlingr DN 3, 112 XIV.; Gunnarr DN 1, 168 XIV.; Jón EIb. 535 XIV.; Þorbjǫrn EIb. XIV. 'Schaf'.

lambi, Óláfr EIb. 333 XIV.; Sigurðr DN 3, 107 XIV. 'Lamm' s. FJ.

gumbull, Áslákr DN 2, 140 XIV. 'Lamm' = *gymbill*.

slagá, Jón EIb. 352 XIV. 'Zum Schlachten bestimmtes Schaf'.

4. Schwein. *galti*, Helgi EIb. 391 XIV.; Ívarr Ann. VII 1366; Sigurðr DN 1, 166 XIV.; Vermundr DI 6, 21 XIV.; Þorsteinn DI 2, 240—336 XXV, XIV. 'Verschnittener Eber'.

gylta, Jón DN 2, 177 XIV.; Jórunn DN 5, 54 XIV. 'Sau'.

**gríss*. Es gab drei Guðmundr *gr*. 1) Guðmundr Ámundas. Landn. 45. Sturl. (Oxf.) 1, 108. Ann. I 1210, vgl. Ísl. árt. S. 23. 2) Sein Urenkel Sturl. (Oxf.) 2, 83 XIII.; 3) G. Oddss. Sturl. 2, 193 XIII.; Hallvarðr DN 4, 248. EIb. 473 XIV. 'Ferkel'.

**purka*, Þorsteinn. 'Sau'. Vgl. nnorw. *purk* 'mürrische Person', *purke* 'Sau, mürrisches Weib', Ross u. Kock Zfda 40, 205.

rani, Sigurðr DN 4, 202 XIV. 'Schweinerüssel'.

5. Hund. **hundr.* Dass Sigurðr ein Sohn des Þórir *h.* gewesen sei, ist ein Irrtum. Dessen Sohn hiess allerdings Sigurðr, aber ohne Beinamen. Seine Tochter Rannveig war verheiratet mit Ióan Árnason, und deren Sohn war S. *hundr,* also ein Urenkel des Þ. *h.*, vgl. Hkr. 3, 22. Fgrsk. 326.

6. Ziege. *hafr,* Sigurðr DN 9, 120 XIV. 'Bock'.

bukkr, Jón DN 5, 106 XIV.; Úlfr DN 1, 304 XIV. 'Bock'.

boc, Hallvardus, DN 5, 33 XIII., lat. Dipl., wol = *bokkr,* 'Bock'.

bokki, Þórðr DI 254, Bisch. v. Grönland 1288—1314. Ableitung von *bokkr,* s. FJ. Es hat vielleicht denselben Sinn wie im nnorw. 'grosser, stattlicher Mann', wo es ausserdem bedeutet: 'Popanz, Spuk, Wicht, Zwerg'. Man braucht es auch in gemütlicher Anrede.

killingr, Sigurðr DN 1, 412; 'Zicklein' = *kiðlingr.*

killa, Hallvarðr DN 15, 5 XIV., 'Zicklein', vgl. nnorw. *killa,* vielleicht in Anlehnung an den Lockruf *kille,* Aas. Falk-Torp. Über solche aus Lockrufen entstandene Benennungen vgl. Reinius in Nord. Stud. S. 418 ff. 420 Anm. 2.

kille, Þorbjǫrn DN 3, 237 XIV. Entweder gleich *killa* (R.) oder es könnte der Lockruf selbst sein; vgl. *killebukken, lammet mit,* Björnson, Saml. værk. folkeudg. 3, 29, wo es allerdings auf ein Lamm geht.

7. Katze. Maus. *kausi,* Kolbjǫrn DN 5, 210 XIV.; Þórir EIb. 430 XIV. 'Katze', s. FJ.

kisi, Áslákr EIb. 259 XIV. 'Katze', aus dem Lockruf wie *killa, kille.*

músi, Kolbeinn D. M. 80 XIV. 'Maus', s. FJ.

mýsingr, Fasti DN 3, 243. Vielleicht Abkömmling eines Mannes, der den Beinamen *mús* oder *músi* führte, oder, wie R. will, verderbt aus *mýslingr* 'eine kleine Maus', d. i. 'ein Schwächling'.

8. Elg. *briggi,* Nikolás. EIb. 331 XIV. Nach Fr. vielleicht für nnorw. *bringe* 'Elghirsch' Aas.

9. Bär. *balti,* Óláfr DN 1, 247 XIV.; Þórðr DN 5, 182 XIV. 'Bär'.

baltr, Ormr DN 3, 206 XIV. = *balti?*

banxi, Þormóðr DN 13, 2 XIII. Bj. Hald. führt ein *bángsi* 'Bär' an, vgl. nnorw. *bangs, bangse* 'ein ungeschickt einhertaumelnder Tölpel', *banga* 1) 'sich schwer, hin- und hertaumelnd bewegen', 2) 'mühsam, lärmend und taumelnd arbeiten'.

bingsi, Bjǫrn DN 12, 86 XIV. Wol Maskulin zu nnorw. *bingsa* 'Bärin', von *bingsa* 'hinken, schief gehen'. Der Beiname würde in der Bedeutung zum Eigennamen stimmen, wofern er nicht noch als nom. ag. zu *bingsa* aufgefasst wurde.

binna, Eilífr EIb. 295 XIV.; von Fr. vermutungsweise gleich *birna* 'Bärin' aufgefasst.

**bjarki*, Bǫđvarr. Þórđr, Ann. 1393 IX.; DI 3, 326 S. 383, a. 1385. Die Hrólfs s. kraka (ed. FJ.) S. 60 erzählt von B., dass sein Bruder ihm eine Schwertscheide aus Borke machte (*gerđi umgiǫrđ at sverđinu af bǫrk*), oder wie andere Handschriften haben, aus Birkenholz (*bjǫrk*), wodurch offenbar der Beiname erklärt werden soll. Später aber, S. 98, wird eine andere Erklärung gegeben, die sichtlich auf die Bedeutung von *bjarki* 'kleiner Bär' zielt, indem seine Stärke hervorgehoben wird: *var hann því svá kallađr, at hann rýmdi á burt ǫllum berserkjum Hrólfs vegna þeira ofsa ok ójafnađar, en drap suma, því at þeir váru svá sem konur hjá honum, þá er á átti at reyna, ok þóttuz þó honum ávalt meiri ok sátu ávalt á svikráđum viđ hann.* Vgl. FJ., Einleit. zur Saga s. XX. Veranlasst durch die Bedeutung von *biarki* ist dann wol auch der von der Saga kap. 33 erzählte Zug, dass Bǫđvarr erst in der Gestalt eines Bären am Kampfe teilgenommen habe. Ursprünglich aber ist *bjarki* gar nicht der Beiname des Helden, sondern sein Eigenname, und er hiess *Bǫđvar-Bjarki*; *bǫđvar* ist gen. sing. von *bǫđ* 'Kampf', und *Bǫđvarr* ist fälschlich aus diesem Genitiv entstanden. Auch Saxo kennt nur den Namen *Barco* (= *Bjarki*), was aber, wie FJ. a. a. O. richtig bemerkt, nicht ausschlaggebend ist, da häufig der Beiname allein steht.

10. Wolf. Fuchs. *vargr*, Ámundi DN 3, 69 XIV.; Gunnarr EIb. 281 XIV.; Óla Flb. 3, 63 XII. 'Wolf'.

refr, Asli DN 4, 433 XIV.; Atli EIb. 261 XIV.; Álfr DN 1, 144 XIV.; Bárđr DN 2, 285 XIV.; Helgi EIb. 524 XIV.; Hinzi DN 1, 518 XIV.; Pétr DN 3, 142 XIV.; Sigurđr DN 3, 185. 'Fuchs'.

skolli, Þorsteinn DN 1, 225 XIV.; Ǫgmundr DN 1, 169 XIV. 'Fuchs'.

skolla, Asle EIb. 298 XIV.; Ǫgmundr EIb. 277 XIV. 'Füchsin'. Die beiden Ǫgmundar sind wol identisch.

**skaufhali*. Zweifelhaft, ob wirklicher Beiname vorliegt. König Sverre sagt von Bischof Nikolaus: *man þá vita, hversu dyggr eđa traustr hann skaufhalinn er þeim í ráđunum fyrir oss Birkibeinum*, Fms. 8, 314.

11. Andere Säugetiere. *hjasi*, Hallorđr DN 6, 138 XIV. 'Hase', vgl. nnorw. *jasi* Aas., Fr.

bjórr, Ormr DN 4, 355 XIV.; Sigurđr DN 3, 162 XIV. 'Biber'.

ottr, Þórđr DN 1, 170 XIV. 'Otter'.

úlfaldi, Brynjólfr Frísb. 382 XII. 'Kamel'.

Ich schliesse hier an: *dýrit*, Árni DN 13, 2 XII. 'Ein Tier', wenn man den Namen als *dýr-it* auffassen darf, was immerhin eine ungewöhnliche Bildung wäre.

ráđi, Árni EIb. 274 XIV. 'Männliches Tier'.

bellingr, Þórđr DN 3, 241 XIV. 'Haut von einem Tierfuss'.

fílbeinn, Þormóđr Fms. 9, 54 XII.–XIII. 'Elfenbein'.

rófa, Hallkell DN 4, 160 XIV. 'Schwanzstummel', könnte auch Ortsname sein.

12. Vǫgel. *fugl,* Þorgrímr DN 1, 464 XIV. 'Vogel'.

fulg, Óláfr EIb. 392 XIV, wol verschrieben für *fugl.*

dúfa, Pétr DN 6, 248 XIV. 'Taube'.

dunna, Einarr DN 10, 4 XIII. 'Eine Entenart', *anas borhar.*

dunnungr, Eiríkr DN 4, 90 XIV. Entweder: 'junge Ente' oder 'Abkömmling eines Mannes, der den Beinamen *dunna* trug'. Wie ähnlich auch **dúfungr* erklärt werden könnte.

gambr, Eyjólfr DI 3, 566 XIV.—XV., Eyjólfr Ann. IX 1339. 'Strauss'.

gási, Ámundr DN 3, 146 XIV.; Eiríkr DN 7, 316 XIV.; Þorbjǫrn EIb. 330 XIV. Von *gás* 'Gans' abgeleitet, s. FJ.

tregagás, Ragnild DN 9, 93 XIV. 'Gans, die den Leuten Schwierigkeit (*tregi*) macht'. R. brauchte allerlei Zaubermittel.

**gaukr, gauka-,* Þórir. Kuckuk hat hier offenbar die Nebenbedeutung 'anmassender, übermütiger Mensch', vgl. nisl. *gauk* 'Übermut', *gauka* 's. viel herausnehmen, grosse Anforderungen stellen', *gaukr* 'ein anmassender Mensch'. Dazu stimmt gut, dass *Gauka*-Þórir ein Räuberhauptmann war.

haukr, Þorgils DN 3, 302 XIV.; Ǫgmundr DN 4, 243 XIV. = 2, 501? 'Habicht'.

hǿna, Jón EIb. 261 XIV. 'Huhn'.

kráka, (H)líf DN 1, 239 XIV.; Þorgerðr Bp. 2, 169 XIII.; Þórir EIb. 316 XIV. 'Krähe'.

krákr, Gunnarr EIb. 229 XIV.; Þórir DN 1, 8 XIII. 'Rabe'.

skarfr, Þorgeirr DI 3, 33 XIV.; Þorgrímr EIb. 458 XIV.; Þorsteinn DN 4, 6 XIII. 'Kormoran'.

már, Þrondr EIb. 299 XIV. 'Möwe'.

mási, Þórir EIb. 256 XIV. 'Möwe'.

skári, Ǫgmundr DN 4, 312 XIV. 'Junge Möwe'.

orri, Eiríkr DN 3, 174 XIV.; Sigurðr DN 1, 243 XIV. 'Auerhahn'.

skjór, Eiríkr EIb. 267 XIV.; Páll DN 6, 101 XIV, vielleicht Sohn des E. 'Elster'.

smyrill, Jón DN 3, 332 XIV. 'Eine Falkenart'.

svanr, Johannes D. M. 92 (lat. Dipl.) XIV. 'Schwan'.

þeisti, Nikolás EIb. 502 XIV. 'Ein Seevogel', *columbus gryla.*

stertr, Áskell EIb. 391 XIV. 'Sterz'.

karn, Óláfr DN 2, 501 XIV. 'Eine Vogelart', unbekannt welche.

ari, Erlingr DN 3, 120 XIV.; Þorsteinn DN 3, 120 XIV., Bruder des E. 'Adler'.

13. Wal, Seehund, Fisch. *hvalr,* Þóraldi DN 6, 315 XIV. 'Wal'.

delphin, Bárðr DN 2, 468 XIV. 'Delphin'.

rostungr, Ǫgmundr DN 1, 306 XIV. = DN 4, 124? 'Walross'.

selr, Þorkell Flb. Ann. 1391. 'Seehund'.

sel-, -Kolla Sturl. (Oxf.) 1, 223 XIII. Ein weiblicher Unhold mit Seehundskopf.

anguilla, Gunnarr DN 2, 53 XIII. 'Aal'. Da das Diplom in norwegischer Sprache geschrieben ist, auch die in ihm sonst noch vorkommenden Beinamen durchweg norwegisch sind, so scheint nicht Übersetzung etwa von *áll* vorzuliegen, sondern G. scheint wirklich den lat. Beinamen geführt zu haben. Ob er etwa ein Priester war, ist nicht ersichtlich

**birtingr*, Óttar. Nach FJ. eine Art Forelle, nach Fr. auch 'Weissling', jedesfalls ein hellglänzender Fisch. Da es nun von Ó. heisst: *því var hann kallaðr b., at hann var dǫkkr ok svartr*, so muss der Beiname ein ironisch gemeinter Spottname gewesen sein.

fiskr, Þorvaldr EIb. 392 XIV. 'Fisch'.

átofiskr, Ǫgmundr EIb. 299 XIV. 'Speisefisch'.

fiskatrǫll, Þorleifr EIb. 314 XIV. 'Troll der Fische'. In dichterischer Sprache würde das etwas den Fischen schädliches bedeuten. Ist etwa eine Walart damit gemeint wie *fiskreki* oder soll Þ. als besonders glücklicher Fischer bezeichnet werden?

krabbi, Árni EIb. 336 XIV.; Nikolás EIb. 516 XIV.; Óláfr DN 6, 297 XIV. 'Krebs'.

lax, Jón DN 12, 43 XIII.—XIV. 'Lax'.

14. Allerlei Tiere niederer Gattung. *kleggr*, Ívarr DN 2, 228 XIV. Wol = *kleggi* 'Bremse'.

brims, Einarr DN 2, 470 XIV.; Hallvarðr EIb. 69 XIV. 'Bremse'.

fifreldi, Árni EIb. 143 XIV. 'Schmetterling'.

skánormr, Sveinn DN 1, 231 XIV. 'Tausendfuss'.

15. Pflanzenreich. *meiðr*, Nikulás. EIb. 325 XIV. 'Baum'.

grenimeiðr, Gunnarr DN 1, 287 XIII. 'Nadelbaum'.

fure, Gunnúlfr DN 16, 4 XIV. Wol = *fura* 'Föhre'. Ein nnorw. *fura* bedeutet 'eine grobe Frauensperson von männlichem Wesen' zu *fura* 'kräftig wachsen', Ross.

spíra, Sigurðr DN 13, 2 XIII. 'Rohr, dünner Baumstamm'.

hafri, Eiríkr EIb 465 XIV.; Jón DN 5, 190 XIV. 'Hafer'.

kǫngull, Einarr (*kauggul*) DN 3, 143 XIV. 'Beerenbüschel', vgl. nnorw. *kongel*, *kangel*, *kank*, Aas.

plóma, Eilífr DN 3, 122 XIV.; Þórðr EIb. 265 XIV. 'Pflaumenbaum'.

fífill, Gunnarr EIb. 118 XIV. 'Löwenzahn'.

lilja, Bárðr Ísl. árt. S. 84 24. Febr. 'Lilje', 14. Jahrh. oder vorher.

krog, Nikulás. EIb. 334 XIV. = lat. *crocus*, vgl. Fr.

pors, Magnús DN 8, 206 XIV.; Pétr DN 3, 24 XIII., Däne. '*Myricum gale*', Fr.

laukr, Gerðr DN 3, 112 XIV. wol = DN 4, 456; Qlvir DN 2, 68 XIII.—XIV.; Anundr EIb. 531 XIV. 'Lauch'.

korni, Gunnarr EIb. 354 XIV.; Þorsteinn EIb 548 XIV. Ableitung von *korn*. 'Korn'.

bǫrkr, Einarr; Þorsteinn EIb. 112 XIV. 'Borke'.

næpa, Styrkárr DN 4, 45 XIII. 'Rinde'.

bast, Eiríkr DN 3, 16 XIII. 'Bast'.

grein, Áslákr DN 9, 170 XIV. Guðmundr DN 5, 322 XIV. 'Zweig'. Es könnte aber auch eine der anderen Bedeutungen von *grein,* z. B. 'Zwietracht' in Betracht kommen.

Zehnte Abteilung.

Allerlei Beinamen, die sich nicht oder nur schwer in einer der neun ersten Abteilungen unterbringen lassen oder solche, die schwer zu verstehen sind.

anima, Runólfr Ann. VIII 1349. 'Seele'. Die Lesung ist jedoch nicht ganz sicher, es könnte auch *amma* 'Grossmutter' heissen. Doch kommen lat. Beinamen öfter vor., vgl. z. B. *angelus, anguilla, paramus.*

Anna, Guðrún DN 5, 139 XIV. Da G. eine Nonne war, wird *A.* ihr geistlicher Name gewesen sein.

bassat, Jón DN 2, 504 XIV.

batarðr, Jón DN 1, 8 XIII. Für *bastarðr.* 'Bastard'?

**bausti,* Þórarinn. Nnorw. bedeutet *bauste* 'eine unverzagt, rücksichtslos vorwärts stürmende Person'; *bausta-kar* 'dreister und etwas gewaltsamer Kerl', Ross.

bagi, Ásgeirr DN 6, 67 XIII.—XIV. Mask. zu dem fem. *baga* 'die schiefe, verkrüppelte' oder wenn mit *á,* schw. Form von *bágr* adj. 'was einem hinderlich ist'.

beilti, Guðbrandr DN 11, 25 XIV.

beystingr, Jón DN 5, 186 XIV. Ableitung von *beysta* 'schlagen' (R.)?

bikki, Ketill DN 5, 216 XIV.

bjafi, Qlmóðr DN 6, 84 XIV. Fr. vermutet, dass es vielleicht für *bjalfi* 'Pelz' steht.

bjarkleifr, Þóraldr DN 12, 60 XIV. Auch *berk-*. Steckt ein Ortsname darin? *Berk-* kommt öfter in solchen vor; z. B. *Berkaaker, -nes, -vik,* und ist vielleicht Nebenform zu *Bjark-* 'Birke', Aas. Doch könnte *bjarkleifr* vielleicht auch aus *bjark-hleifr* 'Birkenbrot' entstanden sein, d. h. 'Brot, in das Birkenrinde hineingebacken ist'. Zur Bildung wäre etwa zu vergleichen nisl. *bjarktré.*

bjassmar, Jón DN 4, 207 XIV.; vielleicht für *bismari* (R). 'Bismer'.

bjóle, Sveinn EIb. 106 XIV., wol gleich *bjóla,* das FJ. als

Ortsname auf Island nachweist, und kaum gleich dem wahrscheinlich keltischen Beinamen *bjóla, bjólan.*

blám, Páll EIb. 415 XIV., verderbt aus *blámi* 'dunkle Hautfarbe'?

blígr, Þórðr DN 1, 255 XIV.; Þórir DN 5, 132 XIV. 'Stierend' s. FJ.

blysteraker, Þórðr EIb. 517 XIV. Ortsname?

bokem, Læmek EIb. 519 XIV.

bollinn, Sigurðr DN 1, 151 XIV. = *bolli* 'Gefäss' mit suffigiertem Artikel? Zur Bildung vgl. *dýrit.*

bolt, Ámundr DN 16, 42. EIb. 123 XIV.–XV.; Kolbeinn EIb. 243 XIV.–XV., wol Bruder des Á. Entweder 'Packen' = ndd. *bolten* oder 'Bolzen', vgl. Fr.

borgehestr, Auðun DN 7, 307 XIV. = *borgarhestr,* ähnlich wie *borgarhjortr* 'Pferd der Burg'. Aber welches wäre der Sinn?.

briti, Sigurðr DN 1, 210 XIV. = *bryti* 'Verwalter'?

brunkr, Ívarr DN 5, 371 XIV.; Þyrikr EIb. 150 XIV. Zu nnorw. *brunke* 'brauner oder dunkler Flecken', 'braune Farbe'; *brunka* 'braun aussehen, werden, färben', Aas. Ross?

**bruðr,* Einars., Þorleifr. Auch ich bin geneigt mit FJ. anzunehmen, dass das Wort *brúðr* vorliegt, nicht *bruðr* = *brunnr.* Fr. meint, es habe hier vielleicht dieselbe Bedeutung wie in dem Fall des Skarpheðinn, dem Flosi, Nj. c. 123, vorwirft, er sei die *brúðr* des Svínfellsáss, der ihn jede neunte Nacht in eine Frau verwandele. *Brúðr* würde also hier die Bedeutung haben 'Frau, die sich von einem Manne beschlafen lässt', und dies ist die ursprüngliche des Wortes, wie Braune Beitr. 32, 30 ff. gezeigt hat. Über diesen Männern gemachten Vorwurf vgl. noch meine Bemerkungen zu Kr. Str. 2.

brýningr, Gunnarr DN 5, 108 XIV., zu *brýning* 'das Schleifen, die Aufreizung'? Fr.

bræddr, Ámundr EIb. 476 XIV. Part. praet. zu *bráða* 'beschleunigen'?

bræla, Erlendr EIb. 474 XIV.; Páll DN 2, 495. EIb. 475 XIV. = nnorw. *bræla* 'hasten, s. beeilen, Narrenpossen treiben'.

buknam, Thomas DN 12, 118 XIV. = *bóknám* 'Gelehrsamkeit'?

bungi, Eyvindr DN 2, 287 XIV. Zu nnorw. *bung* 'Beule' (R.), nisl. *bunga* 'eine ovale Geschwulst, Auswuchs' E. Jonss.?

bussi, Sveinn EIb. 333 XIV. Von Fr. zweifelnd gleich *bósi* gesetzt.

buttr, Einarr DI 3, 542 XIV.

byrr, Jón DN 4, 200 XIV. Trotz des sonst nicht belegten Genitivs *byrs* doch wol 'Günstiger Wind'.

byttufimr, Þorgils DN 1, 174 XIV. *Bytta* wäre die 'Bütte', *fimr* 'geschickt', also 'Geschickter Büttenmacher'?

bygx, Bótólfr DN 2, 53 XIII. = nnorw. *byks* 'ein Hopser, Sprung'?

bærard, Jón DN 3, 216 XIV.

**bǫllr*, Ottar, könnte auch 'Testikel' bedeuten, vgl. Beinamen wie *beytill, kunta.*

dampr, Einarr Ann. IX 1392, deutsches Lehnwort 'Dampf'?

delpr, Hallvarðr DN 5, 65. EIb. 292 XIV.

destingr, Nikolás DN 1, 81 XIII. Vielleicht zu nnorw. *desta* 'aufmuntern, auffrischen, den Lebensmut erhöhen'; *desta* f., *desti* m. 1) 'jemd., d. hohen Lebensmut hat und etw. selbstzufrieden und sorglos ist, aber doch sofort einnehmend', 2) 'ältere Person, die sich gut hält'. Ross.

dettir, Þóraldi DN 6, 34 XIV. 'Der herabfallende', vgl. den Beinamen *detta.*

dilli, Þorgeirr DN 2, 553 XIV. Vielleicht nom. ag. zu nnorw. *dilla* 'baumeln, hängend sich hin und her bewegen'. Aas.

disur, Jón EIb. 103 XIV. Fr. nimmt Länge des *i* an und stellt es zu *dís* 'Frau': es müsste dann Nom. Pl. sein, was kaum glaublich ist.

dits, Árni DN 13, 2 XIII.

djǫll, Ǫgmundr EIb. 154 XIV.

doði, Jón DN 2, 306 XIV. Nach R. = nisl. *doði* 'Schlappheit, Kraftlosigkeit'; F. denkt an Beziehung zu *doðka* f. 'eine Vogelart'.

**detta*, Nikulás. Die Variante *dotta* wird von Fr. zu *dottr* 'stumpfes, untaugliches Wesen' gestellt, vgl. nnorw. *dott* dsslb. Aas.

dós, Ívarr DN 1, 81 XIII.

dultinn, EIb. 320 XIV.

dunkr, Þorkell Ann. V 1342. Wol gleich *dynkr* 'Lärmen'.

dynnir, Bjǫrn DN 3, 276 XIV.

dæstingr, Nikolás DN 1, 81 XIII. Nach R. Ableitung von *dæstr*, dem Part. Praet. von *dæsaz* 'übel mitgenommen werden, so dass man fast am Umkommen ist'. Fr.: 'ermattet von der Arbeit'.

eins, Einarr EIb. 284 XIV. Die Partikel *eins*? Vielleicht brauchte E. sie häufig in seiner Rede.

ellig(e)r, Þormóðr EIb. 164 XIV. Wol = *eldligr* 'feurig'.

fatta-, -Jón DN 3, 310 XIV. Von *fattr* 'etw., das man leicht biegen kann'. R.?

faukr, Nikolás DN 3, 386 XIV. = nnorw. *fauk* 'Kampf, Stärkeprobe' Ross.? Unsicher belegt die Bedeutung 'grosse, schwere Person'.

felskap, Gerardus DN 8, 19 XIV. Verderbt aus *félagskapr*?

feni, Ǫgmundr EIb. 537 XIV. s. FJ.

fiðill, Jón DI 3, 363 XIV. Etwa = *fiðla* 'Fiedel'?

fitill, Sveinn DN 4, 18 = *fiktill* DN 4, 45 XIV.

fjúk, Asli DN 2, 163 XIV.; Árni DN 3, 148 XIV., s. FJ.

**fjǫruskeifr*, Árni. Es heisst von ihm Sturl. 1, 14, *hann átti þar skip uppi standanda.* Vielleicht also war der Strand, auf dem

das Schiff stand, stark geneigt, oder aber das Schiff stand schief auf dem Strande, und so wurde der Beiname 'strandschief' vom Schiff auf den Besitzer übertragen.

flak, Haraldr DN 2, 281 XIV. 'Planke'? Aisl. nur in Zusammensetzungen wie *skip(s)flak*, nisl. nach Bj. Hald. auch als Simplex. Nach diesem bedeutet es auch 'Stück von einer Flunder'.

flaks, Sigurðr DN 9, 104 XIV. Vielleicht nnorw. *flaks* n. 'wenig häusliches, flatterhaftes Frauenzimmer, leichte Person'.

flíri, Eysteinn DN 3, 328 XIV., oder *flúri* 3, 328. Dies letzte könnte vielleicht von *flúr* 'Blume' abgeleitet sein (R.).

flokksauki, Þórálfr DN 3, 134 XIV. 'Einer, der eine bewaffnete Schaar (*flokkr*) durch seinen Anschluss an sie vermehrt'? *flokkr* bedeutet auch 'ein kurzes Lobgedicht'.

flýgr, Jón DN 4, 454 XIV.

flæmtr, Ásmundr DN 3, 212 XIV. 'Vertrieben'.

**foka*, Arnþórr. Nach FJ. abgeleitet von *fok* 'Schneetreiben'. Das wäre möglich. Es gibt aber auch ein aisl. Wort *foka*, dessen Bedeutung nicht feststeht, vgl. Fr.

follungr, Eyvindr EIb. 404 XIV.

foester, Ámundr DN 16, 4 XIV. = *fóstr* 'Erziehung'?

frassi, Gunnþjófr DN 12, 44 XIV. — nisl. *frassi* 'Schneegestöber mit Regen vermischt' Bj. Hald.?

frosti, Arnórr DI 2, 415 XIV. 'Kälte'.

frysjungr, Þorbjǫrn EIb. 531.

fyrðr, DN 2, 279 XIV. Kaum Nom. Sg. zu dem sonst nur im Pl. belegten dichterischen *fyrðar* 'Menschen'.

gafe, Guthormr DN 12, 8 XIII. Die Bedenken, die FJ. bei dem Beinamen des Grímr hat, dass er nämlich — lat. *gavia* 'eine Seevogelart' sein soll, wie Fr. will, würden für Guthormr nicht zutreffen. FJ. hält es nämlich für unwahrscheinlich, dass in so früher, vorhistorischer Zeit das lat. Lehnwort als Beiname habe gebraucht werden können. Möglich ist natürlich, dass es auch bei Guthormr = nnorw. *gave* ist, vgl. FJ.

gali, Þorbjǫrn DN 2, 326 XIV. R. setzt es vermutungsweise mit *á* an und vergleicht nisl. *gáli* 'nachlässiger, gleichgültiger Mensch, Narr', *gála* 'albernes Frauenzimmer'. Es könnte auch Nom. ag. von *gala* 'singen, krähen' sein.

galvita, Árni DN 12, 16 XIII. Im ersten Teil des Wortes wird doch wol das heutige norweg. *gal* 'verrückt, stecken, das verkürzt ist aus älterem dän. *galen*, vgl. Falk-Torp; *-vita* könnte indekl. Adj. sein. Der Sinn wäre etwa 'einer, der verrücktes weiss, ein verrückter'.

gár, Gunnarr DN 1, 260; Þorsteinn EIb. 138 XIV.

geilir, Hallvarðr DN 4, 384 XIV. Zu *geila í sundr* 'von einander trennen, einen Gang zwischen etw. machen', *geil* 'Kluft, Weg zwischen Höhen'? Oder zu nnorw. *geila* 'sich aufregen, s. herausfordernd benehmen in der Absicht zu raufen', Ross. Es müsste

dann aber die Sippe von deutsch *'geil'* nicht erst, wie Falk-Torp wollen, in nhd. Zeit eingedrungen sein.

gibbr, Hávarðr DN 5, 237 XIV.

gíg, Árni DN 1, 178 XIV.

gjósa, Bjǫrn DN 5, 44 XIV. 'Hervorströmen'. Inf.?

glaski, Andrés EIb. 94 XIV.

glysbúð, Hávarðr DN 1, 149 XIV. 'Strahlende, prachtvolle Hütte'? R. Ziemlich unwahrscheinlich.

golja, Nikolaus DN 2, 37 XIII. 'Goliarde'?

gopi, Ǫgmundr DN 1, 104 XIV. Nach SnE. 2, 496 heiti für einen schlechten Menschen.

goss, Bjǫrn DN 16, 2 XIV.

góði nakkr, Þorgeirr EIb. 379 XIV.

grán, Guðmundr DN 8, 202 XIV.

greipr, Þǫrðr EIb. 333 XIV. 'Einer, der greift'.

gríme. Jón DN 6, 315 XIV. = *grímr* 'jmd., der unerkannt bleiben will'?

**grómr,* Þorbjǫrn. Man könnte auch an nisl. *grómr* 'schmutzig' oder 'affektiert' denken in der Redensart *hann talar grómt*; *gróm* n. 'festgewachsener Schmutzfleck' Bj. Hald.

grúti, Jón DN 1, 255 XIV. Gleich nnorw. *grúte* 'Wolkenbank', Ross.?

grútr, Óláfr DN 4, 601 EIb. 217 XIV. = nisl. *grútr* 'dickes, schleimiges Öl', Cl.–V.; nnorw. *grut* 'Bodensatz, Hefe', 'Unklarheit in der Luft', 'zusammengesparte Schätze'. Welche der Bedeutungen in Frage kommt, nicht ersichtlich. Doch ist das Wort wol mit dem vorherg. identisch.

gryfla, Ǫgmundr DN 1, 92 XIII.—XIV. Fem. zu *gryfill,* s. FJ.?

gsjal, Sigurðr DN 13, 2 XIII.

gurpr, Illugi DI 3, 33 XIV. Wol gleich nnorw. *gurp* 'das Fressen, Rülpsen; Fressack', Ross.

**guss,* Áslákr. Nach Fr. 'Geschwätz'. Die Lesart Kon. 428 *gustr* hält FJ. für unwahrscheinlich. Dass aber *gustr* als Beiname vorkommt, zeigt das folgende Wort.

gustr, Óláfr EIb. 223 XIV.

gylangi, Ólǫf DN 5, 72 XIV.

**gǫndlir,* Þorbjǫrn. Als Beiname Odins bedeutet es wol 'Träger eines Zauberstabes' (*gǫndull*). *Gǫndull* kann aber auch, wie Fr. vermutet und wie durch Bósa s. S. 40 (ed. Jiriczek) bewiesen wird, 'männliches Glied' bedeuten. Vielleicht bezieht sich *gǫndlir* darauf.

gǫngusveinn, Hallvarðr EIb. 508 'Bote' oder vielleicht 'Landstreicher'.

hader, Þorleifr 1, 289 XIV.

hak, Pelle EIb. 372 XIV.; Nikolaus DN 4, 4 XIII. Däne. = nnorw. *hak* 'Scharte in der Egge oder an einem Messer' Aas.?

hakki, Þorgeirr DN 13, 7 zu nnorw. *hakka* 'hacken' Aas., aus mndd. *hacken*?

haldemaðr, Hallsteinn DN 13, 8 XIV. Gleich *haldsmaðr* 'Aufsichtsperson'?

haller, Sigurðr DN 15, 3 XIV. Man könnte an das Adj. *hallr* 'etw., das eine schiefe Stellung hat' denken, aber in diesem Diplom erscheint das postkons. *-r* des Nominativs als *-r*.

heigr, Jón DN 12, 34 XIV.

heitir, Eindriði DN 3, 160 XIV. 'Brauer' zu *heita* 'brauen'? R.

heitogen, Jón EIb. 312 XIV. Im Index steht *hertogan*. Das könnte entweder *hertoga* 'Herzogswürde' mit suffigiertem Artikel sein, oder eine Nebenform auf *-n*. Es läge also im Text Verschreibung oder ein Druckfehler vor.

hellir, Halldórr DN 4, 269 XIV. 'Felsenhöhle'.

**herkja*, Hallsteinn; Skúli. Es könnte fem. zu *herki* sein 'schwerfällige Person, der jede Bewegung so schwer fällt, dass sie sich nur mit Mühe von Stelle zu Stelle schleppt'? Vgl. im übrigen FJ.

herðinn, Gunnarr EIb. 396 XIV. Wol gleich *herðr* part. praet. von *herða* 'abhärten' nnorw. *herden*, bei Aas. unter *herdig*, 'aushaltend, standhaft, mutig, tapfer'.

hiskr, Eiríkr DN 11, 16 XIV. Vielleicht zu nnorw. *hiska seg* 's. wippen, schaukeln', *hiskren* 'dünn, dahinschwindend, schwächlich', *hiskra* 'unter Schütteln frieren'.

hjallr, Helge EIb. 396 XIV. 'Erhöhung' oder 'Gestell zum Trocknen von Fischen'. Diese Form nimmt Index I als Nom. an. Da nur der Gen. *hjalz* vorkommt, könnte es aber auch, wie Ind. II u. Fr. ansetzen, von *hjaltr* 'shetländisch' oder *hjalt* 'Parierstange' herkommen.

hjaki, Símón DN 3, 16 XIII.

hjalpungr, Eyvindr EIb. 492 XIV.

**hoppr*, Páll. Wol = nnorw. *hopp* 'Heuschrecke'.

horn, Árni DN 1, 153 XIV. 'Horn', viell. auch 'Trinkhorn'.

hyrnajarl, Sigurðr Ágr. 22[15]. *Hyrni* bedeutet die Ecke eines Bauwerks. Nur hier wird der Jarl so genannt, ohne dass die Bedeutung ersichtlich wäre.

hvist, Hákon DN 4, 33 XIII.

hvorri, Þorfinnr DN 3, 16 XIII.

hyghsar, Hænik DN 2, 446 XIV.

hætti, Eiríkr EIb. 218. 'Der gefährliche'.

hǫrka, Þórir DN 5, 79 XIV.

imbi, Ǫgmundr EIb. 222 XIV. Identisch mit Anundr *imba*?

jambr, Bjǫrn DN 3, 225 XIV.; Jón DN 3, 225 XIV., viell. ein Bruder des vorherg. Beide stammen aus Jämtland, vielleicht

hängt der Beiname irgendwie damit zusammen, doch heisst der Jämte *jamti* [1]).

joki, Auđun DN 3, 49 XIII.–XIV.

kafli, Ormr DN 1, 98 BK. 78 XIII.—XIV. 'Längliches Holzstückchen'.

kagger, Eyvindr DN 5, 89 XIV. 'Verderbnis aus *kaggari* 'Böttcher'?

kakbretta, Hrólfr DN 2, 69 XIII.–XIV. Nach R. viell. die ältere Form für nnorw. *kak(b)retta* 'eine Käsesorte' Aas.

kalda, Ingjaldr DN 2, 131 XIV. = nisl. *kalda*, nnorw. *kolda* 'kaltes Fieber' Zoëga, Aas.? (R.).

kalibber, Guđbrandr EIb. 397 XIV.; Nikolás EIb. 520 XIV.; Sverde DN 9, 104 XIV.

kamsi, Eysteinn DN 4, 116 XIV. Entweder zu nnorw. *kamsa* 'etw. zusammenrühren', langsam und ungeschickt arbeiten' oder Ableitung von *kams* 'eine Art Klösse oder Kuchen von Fischleber und Mehl', Aas.?

kani, Bótólfr EIb. 542 XIV.; Gunnarr DN 5, 382 XIV.; Nikolás EIb. 383 XIV.; Ormr DN 5, 12 XIII. Gleich nisl. *kani* 'etw., das an einem Gegenstand hervorragt', 'Schnabel', 'kleines Gefäss mit Handgriff', Bj. Hald.? (R.).

kankr, Hallvarđr DN 7, 297 XIV. Zusammenziehung aus *kanúkr* 'Kanonikus'? (R.).

kantr, Óláfr DN 4, 18 XIII. = nisl. *kantr* 'Kante', Bj. Hald.?

kardi, Árni DN 11, 11 XIV.; Guđleikr, DN 3, 459 XIV.; Hallvarđr DN 3, 171 XIV. Fr. nimmt *karđi* an, gibt aber keine Erklärung. Die Form mit *d* dürfte die richtigere sein. Man könnte es dann zu nnorw. *karde* 'Kamm zum Reinigen der Wolle' stellen, Aas., auch *karda* f., schwed. *karda*, Lehnwort aus mndd. *karde*, ahd. *karta*, *karde*, lat. cardeus. Vgl. d. f.

cardeus, Þorgeirr EIb. 522 XIV. S. kardi.

**karkr*, Þormóđr. Der Sklave, der den Jarl Hákon v. Hlađir im Jahre 995 erschlug. Er wird meist einfach mit seinem Beinamen genannt, wie dies bei Sklaven und Leuten dienenden Standes zu geschehen pflegte. Bei seiner Einführung in die Erzählung heisst es Hkr. 1, 35 v.: *þrǽll .. er Karkr er nefndr*, Z. 7, und erst nachher erscheint der eigentliche Name unter Hinzufügung des Beinamens. Jener wird überhaupt nur einmal genannt, während *Karkr* 9 mal in Hkr. vorkommt. In Flb. 1 ist das Verhältnis ähnlich: einmal *Þ. karkr* 234^{39} und 15 mal *Karkr*, $235^{2.\ 7.\ 13}$, 236 zweimal in Überschriften, $236^{1.\ 2.\ 19}$, 237^{35}, $238^{2.\ 3.\ 5.\ 16.\ 23.\ 32}$. Nur *Karkr* haben Ágr. 25^{14} (*Karki*), 27^{11}; Ótr. (Gr.) 39^{35}; Ótr. (1853)

[1]) [Nach gütiger Mitteilung von Prof. Axel Kock ist *jambr* vielleicht ein mnt. lehnwort (mnt. *jamer*), das sich auch im aschw. *iamber iæmber* findet. Ein solches Lehnwort in einem Diplom von 1344 aus diesem Grenzdistrikt wäre allerdings nicht unwahrscheinlich. Norwegen und Schweden standen damals unter einem König]. Korrekturanm.

20[1]; Nóregs konungatal (Flb. 2, 522) str. 21. Fgrsk. 106[14] heisst er *Skofti karkr* und wird nicht *þræll* wie sonst immer, sondern *skósveinn* genannt, ebenso, dort mit Zufügung von *þræll*, Fms. 11, 135[13], 147[23]; Jómsv. (1879) 79[29], 91[5], 101[12] (*Karkr*); (1882) 115[24], 124[1]. Das scheint aber auf einem Irrtum zu beruhen. In Flb. werden zwei Sklaven Hákons angeführt, *Skofti ok Karkr* 1, 197[32] und *Skofti* allein 191[32]. Dass der Verf. der Fgrsk. den eigentlichen Namen des Karkr nicht wusste und mit jenem des andern Sklaven verwechselte, erklärt sich leicht aus dem Umstand, dass dieser eben meist mit seinem Beinamen genannt wurde.

karpi, Óttarr DN 2, 161 XIV.; Qgmundr Elb. XIV. 'Der übermütige', s. FJ.

karre, Áslákr DN 2, 326 XIV. Zu nnorw. *karra* 'einen Laut wie ein Rebhuhn ausstossen', adj. *karr* in der Redensart *vera karr* 'das *r* nicht als Zungenspitzen, sondern als Gaumen -*r* aussprechend', Ross., Aas.?

kauða, Elb. 223 XIV. Fem. zu *kauði* 'verächtlicher Kerl' (R.).

kálfbeitungr, Óláfr DN 2, 36 XIII. 'Einer, d. ein Kalb weiden lässt'?

kámr, DI 3, 384 Anm. 2 XIV, wahrscheinlich Beiname des Vaters eines gewissen Sveinn; zu *kám* 'Schmutz'?

káza, Ketill DN 2, 66 XIV. = Ketjul Elb. 273 XIV.? Wahrscheinlich 'Grütze aus Mehl und Wasser, die von Fastenden einmal am Tage gegessen wurde', aus lat. *caza, cazia*, Fr.

kegða, -an, Oddr DN 1, 97 XIII.–XIV.

kǿgill, Erlendr DN 3, 106 XIV. s. FJ.

**kekkja*, Karl. Bei Saxo S. 260 (ed. Holdr) heisst der Mann *Keklu*-Karl. Holder nimmt fälschlich zwei Namen an. A. Olrik, Ark. 10, 253 stellt *keklu* zu schwedisch — der Mann ist Schwede — dial. *käggla*, Rietz, 'einer, der oft kleine Streitigkeiten anfängt', verwandt mit norw. *kjekl*, schwed. *käkel*, dän. *kævl*. Der Beiname würde etwa bedeuten 'eine streitbare Person'.

kelli, Andrés Elb. 521 XIV. Gleich *kerli* zu *karl*, wie *kella* zu *kerling*? Fr.

kepe, Eindriði DN 3, 17 XIII.

kerakarfr, Eiríkr DN 2, 36 XIII. *ker* wird von einem Kasten gebraucht, der in einen Fluss gelegt, dem Fischfang dient, Fr. Im nnorw. bedeutet es 'Aufdämmung in einem Fluss zum Lachsfang', Aas.; *karfr* wird gleich *karfi* 'Rotfisch' sein. Also: 'Kasten zum Fang von Rotfischen'.

**kergarðr*; *ker* wird hier den gleichen Sinn wie in *kerakarfr* haben, also wird der Beiname vielleicht bedeuten: 'Aufdämmung im Fluss mit Kästen zum Fischfang', wie solches nnorw. *fiskegjærde* bedeutet, s. Aas. unter *kjer*.

kertan, Ormr DN 4, 604 XIV.

kibus, Jón DN 2, 509 XIV.

kings, Sigurđr DN 6, 80 XIV.

kinnus, Enarus, DN 3, 16 XIII. Latinisierte Form von *kinn* 'Wange', vgl. das im selben Diplom stehende Erlendus *lando,* das gewiss Latinisierung von *landi* ist: Sonst sind in diesem lat. Diplom freilich die Beinamen norwegisch wiedergegeben.

kirkjuspiđ, Auđun DN 2, 230 XIV. Die zweite Hälfte der Zusammensetzung unklar.

klekjæ, Ígull DN 2, 347 XIV.

kleppr, Þorbjǫrn DN 12, 16 XIII. 'Klumpen'.

klepsedri, Ívarr DN 2, 89 XIV.

klundr, Auđunn DN 8, 93 XIV. Wol = nnorw. *klunder* n. 'Schwerfälligkeit, mühsamer Gang'. Aas.

klypir, Arnaldr DN 5, 245 XIV. Zu *klýpa* 'etw. in die Hand, die Finger oder eine Zange klemmen', also mit *ý*?

knartr, Gunnarr DN 4, 189 XIV. = nnorw. *knart* 'Knorren, Knoten, unreife Frucht', Aas.; 'kleine, wolgewachsene Person', Ross.?

knattr, Auđunn DN 5, 107. EIb 220 XIV. = A. *knattr* DN 6, 104. Wol = *knattr,* nnorw. *knatt* 'Bergkuppe', vgl. awn. *knǫttr.* Hier viell. soviel wie 'gedrungene, rundliche Person'.

**kneiti,* Úlfr. Die Lesart *kneri* Fms. 8, 112 ist vielleicht gleich nnorw. *knerre* 'Person mit strammer Haltung 'zu *knerra* 'den Nacken steif halten'. Ross.

**kolka,* Þorbjǫrn. So die handschriftlichen *kolkan* und *kolkr* auf Grund des Ortsnamens Kolkumýr von FJ. geändert. Die Herleitung A. Bugges, Vesterl. indfl. S. 363, aus dem irischen Namen Colcu, Colgu, Gen. Colcan, Colgan ist sehr zweifelhaft. Er meint Þ. habe in Irland diesen Namen als christlichen in der Taufe erhalten. Aber es wird weder berichtet, dass Þ. in Irland gewesen, noch dass er überhaupt Christ war.

kolpr, Geirmundr DN 2, 363 XIV. Gleich nnorw. *kolp* 'ein Kuhzahn' Aas., oder 'ein schmales das Wasser leicht durchschneidendes Boot' Ross.?

kolza, Gunnhildr DN 5, 54 XIV. Vielleicht fem. zu *kolse* 'Zapfen, Büschel', 'rundlicher Busch bei Pflanzen', Aas., einer Ableitung von *kollr*; dazu *kolseleg* 'kräftig gewachsen, starkgliedrig', Ross.

Constancia, Jórunn DN 1, 162 XIV. J. war Äbtissin, *C.* wird ihr geistlicher Name gewesen sein.

korings, Bótólfr DN 16, 2 XIV.

kópi, Indriđi DI 3, 314 XIV. Nom. ag. zu *kópa* 'glotzen, stieren' = *kópr* 'junger Seehund'?

krafs Sigurđr DN 3, 167 XIV.

krikkr, Ormr EIb 50 XIV. Gleich nnorw. *krikk* 'spitzer oder kleiner Winkel' Ross.?

kringr, Bjarni EIb 378 XIV.; Erlendr DN 4, 451; Þorgeirr DN 2, 384 XIV.; Þóraldi DN 4, 431 XIV. Zur Bedeutung vgl. FJ.

kuddi, Þórir DN 3, 386 XIV. Sieht aus wie eine Koseform, vgl. *goddi, faddi*.

kulder, Sigurðr DN 3, 284 XIV.

kunpi, Þorsteinn DN 6, 149 XIV., lat. Dipl. Der Index vermutet Versehen für *kamp*(*r*) 'Schnurrbart', es könnte aber auch für *kampi* 'der schnurrbärtige' stehen.

kurr, Þórir DN 11, 29 XIV. 'Gerücht' oder 'Misvergnügen'.

kurtr, kurti (*hinn*), Sigbjǫrn DN 1, 225 XIV. — Þorkell DN 3, 94 XIV. Wol Ableitung von **kurt* 'Höfischkeit'.

kuskær, Hákon DN 1, 182 XIV., zu aschwed. *kuska* 'zwingen'?

kúkr, Áslákr EIb. 382 XIV [1]).

kúnungr, Þorsteinn DN 1. 464 XIV.

kúss, Jón DN 3, 262 XIV.

kvæðusveinn, Þorleifr EIb. 180 XIV. = *kveðjusveinn*? Von *kveðja* 'die Begrüssung', und *sveinn* 'der Knabe'. Welches die Bedeutung der Zusammensetzung?

kyrningr, Andrés DN 3, 109 XIV.; Endriðr EIb 298 XIV. Die Bedeutung des Wortes ist nicht sicher. Auch ein Gehöft in Oslo hiess so, vielleicht stammt daher der Beiname, vgl. Fr.

kǽm, Oláfr DN 12, 48 XIV. Andere Lesarten: *kæni*, *kæin*, *kæui*. Vielleicht älteres *kǿni* von *kǿnn* 'einsichtsvoll, kundig, tauglich' oder *kǿni* f. 'Kenntnis, Tauglichkeit'.

laki, Eyvindr DN 1, 230 XIV. Der Beiname könnte bedeuten: 1) einen Fisch, nnorw. *lake* 'Lota vulgaris' 2) den dritten Magen von Widerkaüern 3) schw. Form des Adj. *lakr* oder *lákr* 'von geringer Güte'. R. nimmt das letzte an.

landi, Sigurðr Ann. VI XIV.; Þorbergr DN 3, 38 XIII. 'Landsmann, Isländer' vgl. Fr.

landsi, Helgi DN 4, 160 XIV.

láss, Þórir DN 4, 93 XIV. 'Schloss'.

leirta, Guðmundr EIb 249 XIV.; Narfi DN 3, 69 XIV.

leppr, Oddr Ann. IX XIV. 'Fetzen oder Haarlocke'.

létti, Sigurðr DN 6, 306 XIV. Vielleicht von *léttr* in der Bedeutung 'freundlich' oder 'unansehnlich'.

liðarafn, Narfi DN 5, 148 XIV.

list, Þorsteinn DN 8, 93 XIV. 'Kunstfertigkeit'.

loga, Þórir DN 3, 142 XIV. = nnorw. *loga* 'Fackel von Spähnen'?

loggi, Eiríkr DN 3, 87. EIb 275 XIV.

logi, Jón DN 2, 151 XIV. 'Flamme'.

lurfr, Þórðr DN 10, 68 XIV. Gleich nnorw. *lurv* m., *lurva* f. 'Fetzen', 'eine ungeschickt gebaute Figur, die im Verhältnis zu ihrer Höhe zu breit ist', Aas. Ross.?

lygnir, Sigurðr DN 8, 2 XII. Zu *lygna* 'beruhigen, besänftigen'?

---

[1]) [A. Kock vermutet, unter Hinweis auf das neuschwed., als Bedeutung: membrum virile.] Korrekturanm.

lyning, Engelbrekt DN 9, 87 XIV. Die Form steht im Acc., es könnte der Nom. also auch *lyningr* sein. Da der Mann aber dem Namen nach ein Deutscher ist, ist es vielleicht der deutsche Name 'Lüning'.

**makarkálfr*, Þorbjǫrn. Die Beziehung zum eddischen Lehmriesen *Mǫkkurkálfi* (R.) ist gewiss abzulehnen. Eine Möglichkeit wäre, dass ein Ortsname darin steckt, denn *-kálfr* 'Kalb' bedeutet auch 'eine kleine Insel, die in der Nähe einer grösseren liegt', gleichsam ein zu einer Mutterkuh gehörendes Kalb, z. B. *eyjarkálfr, Mýlarkálfr*. Auch scheint die gleiche Vorstellung vorzuliegen, wenn Elb 46 ein Gehöft, ohne dass es auf einer Insel liegt, den Namen *Hválakálfr* führt, weil es unmittelbar an ein grösseres Gehöft mit dem Namen *Hválar* stösst, vgl. Fr. 2, 248 b f.

malli, Sigurðr DN 4, 45 XIII.

mangnus, Jón DN 4, 305 XIV. Für lat. *magnus*?

manter, Þormóðr DN 16, 2 XIV.

mannsverk, Ívarr DN 2, 228 XIV. 'Land von einer Grösse, dass es durch die Arbeit eines Mannes bebaut werden kann', kommt auch als Ortsname vor.

milli, Jón DN 5, 92 XIV.

milsan, Guðbrandr DN 2, 85 XIV. Die Lesung nicht ganz sicher, vielleicht auch *nulsan*.

mita, Þorsteinn DN 2, 165 XIV.

molen, Áslákr DN 4, 45 XIII. = *molinn* 'in Staub zerfallen' zu *molna*; A. *niolen* DN 4, 18 ist wol Verderbnis.

moski, Erlingr DN 3, 185 XIV. Zu nisl. *mosk* 'Spreu, Staub' Bj. Hald.?

mugga, Eysteinn DN 2, 202 XIV [1]).

mussa, Kolbeinn DN 12, 42 XIV. Nnorw. 'eine kleine Häringsart' Aas.? Im nisl. bedeutet es 'ein schwarzes Obergewand als Sonntagskleid der Männer', Bj. Hald.

mylsan, Guðbrandr DN 3, 107 XIV. = nnorw. *mylsa* 'eine Käseart, besonders solche, die mit Mehl vermischt ist' Aas.?

myrkr, Páll D. M. 142 XIV. 'Finsternis'.

mørki, Páll DN 12, 48 XIV. Wol gleich *mørkvi* 'der finstere'. Vgl. *mørkr* : *myrkr*, Noreen aisl. u. anorw. Gr.[3] § 79, 3.

nall, Herrmann DN 4, 409 XIV.

natti, Þjóstólfr DN 2, 501 XIV. Wäre *nátti* zu lesen, was nom. ag. zu *nátta* 'Rast für die Nacht machen' sein könnte?

náttfari, Árni *brattr* DN 12, 16 XIII. 'Einer, der nachts reist', vgl. *náttfar* 'Reise in der Nacht'.

nebba, Þorsteinn DN 2, 66 XIV. = nnorw. *nebba* f. 'Kanne mit vorstehendem Ausgussrohr', Aas., nisl. *nebbi* m. 'Vogelschnabel, Bj. Hald.

nebbr, Áslákr DN 8, 145 XIV. Wol gleich *nibbr*, q. v.

---

[1]) [A. Kock verweist mich auf telemärk. *mugg* (Aas.) und älter. neuschwed. *mugga* neben heutigem *mygga*, 'Mücke']. Korrekturanm.

nibbr, Áslákr DN 4, 110 XIV.; Sigurðr DN 3, 133. EIb 239 XIV. Zu nnorw. *nibba* f. 'hervorstehende Spitze, scharfe Kante', besonders von Felsen oder Klippen, Aas.; nisl. 'Vorgebirge': *nibbaz* 'mit den Hörnern s. stossen', vom Rindvieh, Bj. Hald.

none, Þorbjǫrn DN 1, 102 XIV. Die Lesung nicht ganz sicher. Vielleicht mndd. *none* = awn. *nón* 'Mittagszeit'.

nos, Guðbrandr, EIb 326 XIV. Gleich nnorw. *nos* f. 'Nase', 'Maul', Aas.?

notari, Óláfr EIb 330 XIV. = lat. *notarius*?

nyss, Ívarr DN 4, 18 XIII. Gleich nnorw. *nyss* 1) 'ein Fisch' oder 2) 'Gestank, lose Äusserung, Gerücht' Aas.?

nebbr, Áslákr DN 8, 145 XIV. Wol gleich *nibbr*, 9. v.

óma, Ívarr DN 1, 218 XIV. Zu *óma* 'widerhallen', *óman* 'Laut, Stimme'. Einer der Namen Odins ist *Ómi*, Grímn. 47. Das Wort scheint Adj. indekl. zu sein, wenigstens lautet DN 16, 8 der Gen. *óma*.

pakki, Karl DN 2, 477 XIV. 'Ein Packen'.

pampi, Álfr DN 11, 11 XIV. Zu nnorw. *pampa* 'kleine, stampfende Bewegungen machen', schwed. dial. 'schwerfällig gehen', Ross?

pani, Jón DN 3, 232 XIV.; Þórálfr EIb 411 XIV. Bei Þ. liegt vielleicht Verschreibung aus *paui* = *pávi* 'Papst' vor. Ein Þ. *paui* wird EIb 474 erwähnt, und er stammt aus demselben Ort wie der hier genannte.

blápanni, Esbjǫrn DN 3, 383. Ist *panni* etwa die ndd. Form = awn. *panna*, also 'dunkle, schwarze Pfanne'.?

paramus, Þórir EIb. 370 XIV. Lat. *paramus*, vielleicht aus irgend einer Hymne, vgl. den Beinamen *oremus*.

partir, Árni DN 3, 379 XIV. Für *partr?* 'Teil, Anteil'.

partar, Gunnarr DN 5, 54 XIV. Für *partr?*

parve, Ívarr EIb 242 XIV.

paski, Erlendr D. M. 102 XIV. Gleich *páski* 'Ostern'?

pati, Loðmundr EIb 520 XIV.; Óláfr DN 5, 132 XIV. 'Erzählung'

paus, Nikulás EIb 240. DN 4, 192 XIV.; Sigurðr EIb 474 XIV.; Þórálfr EIb 473 XIV.

peini, Eindriði DN 2, 125 XIV, wol ein Nachkomme des von FJ. angeführten.

pera, Áslákr DN 4, 90 XIV.; lat. Dipl., wol lat. Übersetzung etwa von *sekkr* 'Sack' (R).

pikilor, Þóraldi DN 2, 110 XIV.

pikkr, Steinfinnr DN 3, 264 XIV., Mask. zu *pikka* f. 'Hacke'?

pinnunger, Einarr DN 1, 97 XIV. Etwa Ableitung von *pinni* 'Spitze'?

piprungr, Ǫgmundr DN 3, 258 XIV. Zu *pipra* 'beben, zittern'? (R).

pirall, Þorleifr EIb 336 XIV. Gleich nnorw. *piraal,* schwed. *piràl* 'myxine glutinosa' Aas.?

pjunkr, Bjǫrn EIb 316 [1]).

plógpenningr, Nikolás DN 1, 300. D. M. 84 XIV, So benannt nach dem dänischen König Eiríkr 1241—50, der eine Steuer einzuführen suchte, die sich nach der Anzahl der in Gebrauch befindlichen Pflüge richtete?

pollardr, Erlingr DN 9, 104 XIV.

possi, Knútr Ann. IV 1326, Herzog in Halland.

prandi, Erlingr DN 1, 122 XIV.

prikull, Þorgeirr EIb 217 XIV. Zu nisl. *prik* 'ein kleiner Stab, Cl. V.; nnorw. *prika* 'stachliche Stange zum Ordnen von Balken' Ross?

priller, Guđleikr DN 9, 171 XIV. Mask. zu *prilla* 'Nadelbüchse' Bj. Hald. oder zu nnorw. *prilla* 'mit den Fingern spielen', Aas.?

proktur, Jón DN 1, 404 XIV.

pulgr, Ottarr DN 6, 84 XIV. Gleich d. f. *pulkr.?*

pulkr, Ívarr Ann. VIII 1392. Aus lat. *sepulcrum* 'Grab'? Vgl. *pulkrukirkja* 'Kirche vom heiligen Grab in Jerusalem'.

pæ, Óláfr DN 5, 114 XIV.

raband, Gutti DN 5, 108. EIb 251 XIV. 'Raaenseil', vgl. *rábenda* 'etwas wie eine Raae umwickeln', Anm. zu Eg. c. 75, 13. Wenn aber etwa *raband* für *rabband* (< *rafband*) steht, wäre es 'Bernsteinperlenhalsband'.

raggađr, Eysteinn DN 2, 159 XIV. Wol gleich nnorw. *raggad* 'haarig, behaart' von *ragg* 'Haar, besonders grobes, struppiges' Aas., vgl. aisl. *rǫgg* 'langes Haar, Wolle'.

rakna, (H) Reiđarr DN 2, 351 XIV. Gleich *raknan* 'Rechnung, Berechnung'.?

rams, Árni DN 2, 68, *rans* DN 3, 38. XIII—XIV.

ráđ, (H) Reiđúlfr EIb 157 XIV. 'Rat'.

**rásveinn,* Gunnarr. Nach Fr. unter *halfrœingi* wahrscheinlich 'ein Mann von zwergenhaftem Wuchs'. FJ. schwankt zwischen 'Raaenbursche' oder *ráđsveinn.* Das letzte wird wol das richtige sein. Er ist wol identisch mit G. *ráđsveinn.*

ráđari, Andrés DN 2, 22 XIII. Wol gleich *ráđsmađr* 'Bevollmächtigter, Vorsteher'.

ráđsveinn, Gunnarr DN 3, 153. DI 2, 337 XIV. Etwa 'bevollmächtigter junger Mann', s. o. *rásveinn.*

reitr, Eysteinn D.M. 103 XIV. 'Ritze, Furche, abgegrenztes Stück Land'.

---

[1]) [Nach gütiger Mitteilung von A. Kock finden sich im schwed. des 18. Jahrh.'s nach Sahlstedts ordbok (1773): *pjunk* n. 'querela ægroti imaginarii', *pjunka* 'querelam agere ob infirmitates imaginarias', *pjunkig* 'queulus ab infirmitate imaginaria'. Er vermutet daher als Bedeutung des Beinamens: 'einer der sich über Kleinigkeiten beklagt']. Korrekturanm.

reykar, Þrondr EIb 67 XIV. Gleich *reykr* 'Rauch'?

ribbr, Gunnleikr DN 2, 99 XIV.; Helgi EIb 344 XIV.; Ívarr DN 5, 75 XIV.; Ketill Ann. IX 1394; Óláfr DN 5, 44 XIV.; Þjóstólfr DN 2, 67 XIV. Zu nnorw. *ribba* 'Federn abrupfen' Aas. (R)?

**rigr.* Es gab zwei Þorbjǫrn dieses Namens. Erst nachdem der Tod des ersten Kon. 283, Flb. 3, 48 berichtet worden ist, tritt der zweite auf Kon. 297, Frísb. 442. Für beide kommt auch die Form *kringr* vor; für den ersten Frís. 429; für den zweiten Flb. 3, 62. Wahrscheinlich wird der eine *kringr,* der andre *rigr* zubenannt worden sein, was man dann verwechselt hat. — Ǫgmundr DN 2, 177 XIV.

rottr, Erlingr DN 1, 281 XIV; Guthormr DN 2, 407 XIV. Vielleicht **hrottr* = *hrotti* 'Kerl'? (R).

rótakarl, Guđbrandr DN 4, 124 XIV. *rót* könnte sein 1) f. 'Wurzel' 2) n. 'Der inwendige Teil der Häuser unter dem Dach und zwischen dessen Balken als Sparren' oder 'Umwälzung', *róta* 'umwälzen', 'ausroden'. Vielleicht 'ein Mann, der Neuland ausrodet'? (R).

ruđkarl, Erlingr, DN 2, 230 XIV. Zu *ruđ* 'Lichtung durch Ausroden entstanden'?

ruggar, Bjǫrn DN 11, 12 XIV. = nnorw. *rugg* 'ein dicker fleischiger Mann', *rugga* 'wackelnd, schlingernd einhergehen' Aas.?

rultr, Ásmundr DN 6, 128 XIV. Zu nnorw. *rult* 'Gang, Trab'; *rulta* f. von Frauen gebraucht; *rulten* 'dick, breit, rundlich' Aas.?

runsi, Eindriđi DN 4, 38 XIII., lat. Dipl. Viell. nom. ag. zu *runsa,* das an der von Fr. angeführten Stelle, Kon. 174, die Bedeutung 'das Oberste nach unten kehren, plündern' zu haben scheint, worauf das *rupla* der Parallelstelle Flb. 2, 679, und *rifsa* Fms. 8, 339 hinweisen. Nnorw. *runsa* bedeutet 1) 'lärmen' 2) 's. umherdrehen wie eine leere Tonne auf dem Wasser', Aas.

russi, Jǫn EIb 266 XIV.

rysan, Álfr DN 2, 536 XIV. Der Nom. könnte auch *rysanr* lauten, die Form steht im Gen. *rysans.*

ryt, Árni DN 2, 177 XIV. = nisl. *rytr* 'eine Schar Möwen' Bj. Hald.?

saddi, Gaara DN 5, 62 XIV. 'Der satte'?

sagini, Brandr DI 3, 363 XIV. Der Dat. lautet *Sagme, Sagina, Sagma.*

sakasveinn, Áskell DN 1, 98 XIV. = *sakarmađr* 'jemand, der gern Processe führt'?

sanger, Eiríkr DN 9, 120 XIV. = *sangari* 'Sänger'?

sarpr, Amundr EIb 491 XIV.; Óláfr DN 1, 108 XIV. Auf Island 'Kropf der Vögel', in Norwegen mehrfach zur Bezeichnung von Stromschnellen und Wasserfällen gebraucht.

sellerer, Óláfr DN 5, 66 XIV.

simi, Gunnarr DN 4, 275 XIV. 'Tau'.

sindrkolle, Sigurđr EIb 96 XIV. *kolle* 'ist vielleicht gleich *kolla* 'Gefäss ohne Henkel', Aas., also etwa 'Gefäss für Sinter.

sinkler, Jón DN 1, 404 XIV., orkn., schott. Beiname Sinclair.

sjúgr, Jón DN 6, 315 XIV.

skadder, Bárđr EIb 222 XIV.; Helgi DN 3, 94 XIV. 'Beschädigt'?

skafl, Þórir EIb 431 XIV. 'Aufgehäufter Schee'. *Reygja skaflinn* bezieht sich nach Fr. auf die Bewegung der Gesichts beim Weinen, so dass der Beiname vielleicht auch darauf geht.

skaftr, Þórir EIb 349 XIV.

skak, Þorgeirr DN 1, 464 XIV. 'Vorwurf'.

skakari, Áslákr DN 5, 360 XIV. 'Einer, der schüttelt'. Die ganze Familie wird *Skakarar* genannt.

skaki, Þorvarđr DN 6, 80 XIV = *skakari*?

scala, Páll DN 2, 161, Priester in Niđarós. Wol lat. *scala* 'Leiter', worauf die Schreibung mit *sc* deutet.

skapti, Eiríkr DN 5, 63 XIV. Von *skapt* 'Speerschaft'.

skarlat, Arnaldr DN 1, 147 XIV. 'Scharlach'. A. war ein westfälicher Kaufmann in Bergen, der also wol mit Scharlach handelte.

skarp(i)r, Hallvarđr EIb 515 'eingeschrumpft'.

skati, Eyvindr DN 3, 56 XIV. Kaum das dichterische *skati* 'Mann'. Vielleicht gehört es als Mask. zu *skata* 'Roche', oder es ist gleich nnorw, *skate* 'Baumstamm, Baum ohne Zweige' Aas.

skauli, Óláfr DN 13, 12 XIV.

skebba, Andrés EIb 445 XIV. Wol nnorw. *skjebba* 'Barsch' oder 'eine Flundernart', sodann von einer 'abgehärteten, starken Frau'. Aas.

**skefla*, Þorteinn. Es kann wol nur die Bedeutung 'Schneewehe' in Frage kommen. Es heisst von ihm und einem andern Mann: *þeir tveir menn, þá er best váru skiđfǿrir*, Fms. 9, 233. Der Beiname des andern, Skervaldr *skrukka*, scheint allerdings nichts mit dem Schneeschuhlaufen zu tun zu haben.

skein, Þorbjǫrn Flb. Ann. 1279.

skemtan, Hallvarđr EIb 272 XIV. 'Zeitvertreib'.

skenkir, Áslákr Ann. VII. 1287; Eilífr EIb 417. DN 3, 338 XIV = *skenkjari* 'Mundschenk'?

skirmill, Bjǫrn DN 1, 272 XIV.

skjati, Eyvindr DN 3, 56 XIV.

skjolm, Halvarđr EIb 501 XIV = nnorw. *skolm* f. 'Kluft, Öffnung', besonders spöttisch vom Rachen, Mund. Auch 'leichtsinniges, lärmendes Frauenzimmer'; *skolm* m. 'dicke Schale'. Aas. Ross. Vgl. den Beinamen **skólmr*.

skjǫkt, Grímr DI 3, 354 XIV = nisl. *skjögt* f. 'Beständiges Umherschweifen' Bj. Hald., zu *skjökta* 'kurze Strecken gehen' Zoëga?

skonn, Einarr EIb 508 XIV.

skoppungr, Þorsteinn EIb 131. Ableit. von *skoppa* f. 'naseweise Frauensperson', Ross.; nisl. verbum 'sich im Kreise drehen, springen, laufen' Zoëga?

skopti, Guđmundr DI 4, 17—300 CCXXIX XIV. Ableit. von *skopt* 'Haupthaar'?

skorre, Pétr EIb 312 XIV.

skortr, Eindriđi DN 5, 150 'Mangel'.

skotti, Jón DN 9, 131 XIV. Zu *skotta* 'rückwärts rudern'? Oder zu nisl. *skott* 'Schwanz vom Fuchs, Hund oder einer Katze' Zoëga. Cl.-V. vermutet unter Hinweis auf nisl. *skotta* 'weiblicher Geist, dessen Kopfputz wie ein Fuchsschwanz nachschleppt' in *skotti* das männliche Gegenstück dazu. Nnorw. bedeutet *skotta* 'mühsam ziehen'; *skott* n., *skotte* f. 'Tier das mühsam zieht'. Ross.

skrakas, Þórir DN 3, 604 XIV—XV. Der zweite Teil der Zusammensetzung ist gewiss *áss* 'Balken'.

skrápr, Helgi EIb 196 XIV; Eyvindr Flb. 2, 592 XIV. S. FJ.

skrámr, Óláfr DN 5, 54 XIV.; Þorgarđr EIb 360 XIV. Von Fr. gleich *skrámleitr* gesetzt, was 'von gelbgrauer Gesichtsfarbe' bedeuten soll, ohne dass die gegebenen Beispiele dies recht überzeugend nachweisen. Das angezogene *skráma* scheint nichts wie 'scheinen, schimmern, leuchten' zu bedeuten, so auch nisl. *ljósiđ skrámir í augu manns.* 'Das Licht schadet (dadurch dass es blendet) den Augen jemandes'. Von hier aus wird sich nisl. *skrámađur* 'erschreckt' erklären, dem möglicherweise *skrámr* entspricht. So wird auch für *skrámleitr* die Übersetzung 'erschreckt blickend' Cl.-V. vorzuziehen sein.

skremr, Eysteinn EIb 471 XIV.

skreppr, Loden DN 3, 28 XIII.; Þorđr Ann. IX 1393; Ǫgmundr DN 5, 237. Von R. zu *skreppa* 'sich fortschleichen' gestellt. Man könnte auch an nnorw. *skreppa* 'rasseln, einen kratzenden Laut von sich geben' Aas. 686 denken. Oder Mask. zu *skreppa* 'Ränzel'?

skriker, Bjǫrn DN 13, 8 XIV. Nnorw. heisst *skrikar* 'Schreier, Prahlhans', zu *skrika* 'schreien, einen scharfen Laut ausstossen' Aas.

skrubbr, Þorgils EIb 517 XIV. Wol gleich nnorw. *skrubb* m. 'barsche unfreundliche Person' Aas. (R).

skrubbi, Bárđr DN 5, 100 XIV.; Eyjólfr EIb XIV. Wol = *skrubbr.*

skrumr, Frómundr DN 4, 640 XIV. Gleich *skrumari* 'Schwätzer (R).?

skrúfr, Hallvarđr DN 3, 28 XIII.; Ódinulfr DN 5, 131. Von Fr. zweifelnd mit 'top', wol in der Bedeutung 'Haarschopf' übersetzt, vgl. Falk-Torp unter *skruv.*

skrynkla, Steinvǫr DN 2, 110 XIV [1]).

[1]) [Nach A. Kock vielleicht = neuschwed. *skrynkla* 'Falte, Runzel'

skrýða Óláfr DN 4, 379 XIV. 'Der stattliche'.

skræpir, Loðinn DN 3, 28 XIII. Zu *skrǿpa* 's. verstellen, heucheln'?

skulli, Sigurðr EIb 363 XIV.; Þórðr DN 3, 131 XIV. Vgl. **skull.*

**skurð-,* -Grímr. FJ. übersetzt 'das Scheeren', d. h. soviel wie 'der Verschwender', unter Hinweis auf die von G. betriebene Verschwendung. Das ist gewiss richtig, aber der Sinn lässt sich vielleicht noch etwas genauer feststellen. Er wird nämlich *skurðr* häufig vom Schlachten des Viehs gebraucht. Und gewiss geht darauf der Beiname, indem G. wol viel Vieh schlachten lies zu grossen Gastereien.

skurkr, Guðbrandr DN 11, 29 XIV. = nnorw. *skurk* m. 'Käfer, Insekt mit harten Flügeldecken' Aas.?

skurri EIb. 312 XIV. = nnorw. *skurre* 'widerwärtige, mürrische Person', Ross?

skúli, Vetrliði DN 1, 82 XIII. 'Beschützer', haüfig als Eigenname.

skúti, Erlingr DN 6, 315 XIV. 'Vorüberhängender Berg, Höhle'.

sladdar, Andrés, DN 11, 48 XIV. Wol = dän. *sladder* 'Geschwätz' (R).

slað, Andrés EIb 346 XIV = nnorw. *slad* 'Vertiefung in der Erde', z. B. auf beiden Seiten eines Baches, Aas.

slag, Sigurðr DN 2, 241 XIV. 'Überfall'.

slankr, Víkingr DN 4, 209 XIV.

sleita, Símon DN 2, 396 XIV. 'Ausflucht'. Auch der Vater des Gautr Flb. 2, 108 XI. hat diesen Beinamen. G. wird genannt *Sleituson.*

**sleitu-,* Helgi. Für Helgi ist ziemlich sicher *sleitu-* anzunehmen. Er war des Diebstahls von Pferden beschuldigt worden, und hat wahrscheinlich eine Schadenersatzforderung abgeschlagen, was zwar nicht ausdrücklich gesagt wird, worauf aber ein Ausdruck in einer Strophe hinzudeuten scheint, vgl. Landn. 179 Anm. 2.

slembr, Eiríkr DN 4, 654 XIV. = *slembir?* vgl. Sigurðr *slembidjákn.*

sléttr, Bjǫrn DN 2, 200 XIV.; Jón Ann. IX 1392. 'Eben, glatt'.

sliki, Sæbjǫrn DN 4, 38 XIII. Zu nnorw. *slika* 'heuchlerisch schmeicheln' Ross.?

sluppr, Ámundi DN 4, 19 XIII.

smelta, Ívarr DN 5, 12 XIII. = nnorw. *smelta* 'Ein Fisch', *gadus minutus*'.

snápr, Jón EIb. 341 XIV. 'Tor, Narr', s. FJ.

oder ein Nom. act. mit Übergang in die Bedeutung eines Nom. ag. 'einer der zerknüllt, zerknittert'.] Korrekturanm.

snepill, Húnn DN 2, 130 XIV. Nur belegt in *eyrasnepill* 'Ohrläppchen'. Wie nun nnorw. *snipel* allein auch Ohrläppchen bedeuten kann, Aas., so wird das gleiche mit *snepill* der Fall sein.

snípr, Hallvarđr DN 5, 109 XIV. Mask. zu nnorw. *snipa* f. 'Schnabel' Aas.?

snópr, Eiríkr D. M. 58. DN 12, 82 XIV. Zu *snópa* 'seine Zeit hindämmern in Beschäftigungslosigkeit'?

snub, Jón EIb 72 XIV. Zu *snubba*, *snubban* 'Zurechtsetzung, harte Aussprache'.

snýri, Þórir DN 2, 271 XIV.

snæđingr, Ormr EIb. 506 XIV. 'Mahlzeit'.

sorpr, Guthormr DN 6, 302 XIV. Zu *sorp* 'Kehricht'?

sopr, Ormr EIb 393 XIV. Wenn mit *ó* anzusetzen, könnte es gleich nnorw. *sop* 'ein ausgeweiteter Rand sein' Aas., eigentlich 'Kehrbesen', würde also zu *sópa* 'fegen' gehören.

sóti, Ásmundr EIb 375 XIV; Óláfr EIb 379 XIV. 'Der dunkle'.

spangi, Ǫgmundr DN 3, 264 XIV. = adän. *spange*, nnorw. *spaang*, (R)?

sparri, Vígi Ann. IX 1389. 'Sparren'.

spek, Guđmundr EIb 528 XIV. = nnorw. *spekk* 'Speck', Lehnwort aus dem deutschen?

spengr, Símon DN 2, 77 XIV.

spenna, Álfheiđr DI 3, 354 XIV. 'Ungemach'.

sperra, Ívarr DN 1, 89 XIII.–XIV.; Melis Ann. VIII 1391 (Malis DN 1, 501) 'Balken'.

spetter, Hávarđr DN 11, 15 XIV. = nnorw. *spett*, *spetta* 'Specht' Aas. Ross.?

spír, Thomas, D. M. 52 *spíri* DN 12, 124 XIV. = nnorw. *spir* 'schmale Spitze, Wasserstrahl', oder 'kleine Makrele'?

spramr, Sigurđr DN 3, 264 XIV.

spríka, Einarr DN 5, 190 XIV.

stabbi, Jón EIb 515 XIV. 'Stock'.

stafrbugi auch (*staurbugi*), Eyvindr DN 5, 44 XIII.–XIV. 'Gekrümmter Stab'?

stain, Þórir DN 5, 408 XIV.–XV. = *steinn* 'Stein'?

stallr, Hallvarđr DN 1, 453 XIV.; Kráki DN 2, 278 XIV. Welche Bedeutung von *stallr*?

stamf, Eiríkr DN 3, 185 XIV. Steht etwa *stamf* für *stamfn* = *stafn* 'Steven'?

standveykr, Jón DN 2, 207 XIV. Wol gleich **standeykr*.

starf, Hreiđarr DN 1, 138 XIV. 'Schwere Arbeit'.

starti, Símon EIb 363 XIV. Zu nnorw. *starta*, Nebenform zu *sterta* 's. mit etw. anstrengen' Aas., 'steif und mühsam sich aufrecht haltend einherschreiten, Ross.? Oder Ableitung von *start* m. 'Stück eines abgehauenen kleinen Baumes', dann 'steife, eigensinnige Person', Ross.?

stauur, Árni DN 3, 185 XIV.; Hallvarðr DN 1, 284 XIV [1]).

stáli, Bjǫrn DN 4, 156 XIV.; Guthormr Ann. V 1347; Sigurðr DN 6, 288 XIV. Ableitung von *stál* 'Stahl', vielleichs 'Besitzer einer stählernen Waffe'? Bei S. steht *Stale.*, was vielleicht *Stáleson* bedeuten soll.

stálpíkr, Jón DN 5, 77 XIV.; Vetrliðr EIb 168 XIV.; Þorsteinn EIb 165 XIV. 'Stahlpike'. Im awn. nur *pík* f., aber im nnorw. *pik* m. Bei Jón steht *stallpíkr*, was wol verschrieben ist.

stefningr, Jón DN 5, 398 XIV.–XV. Ableitung von *stefning* 'Ladung', also etwa 'einer, der eine Ladung ausgehen lässt'?

steter, Páll DN 3, 185 XIV.

stjalkr, Haraldr DN 5, 400 XIV.–XV. Wol gleich *stelkr* 'eine Kibitzart', *stringa islandica*.

stóði, Auðun Landn. 24 IX–X. Ich leite den Beinamen von *stóð* 'Gestüt' ab. Dafür spricht, dass von A. folgendes erzählt wird: *hann sá um haust, at hestr apalgrár hljóp ofan frá Hornsvatni ok til stóðhrossa hans, sa hafði undir stóðhestinn.* Der Beiname würde also etwa bedeuten: 'Gestütsbesitzer'. Sonst heisst er **stoti*.

stormr, Brynjólfr DN 9, 82 XIV.; Viljálmr DN 1, 404 XIV., orkn. 'Sturm'.

stortr, Óláfr DN 1. 170 XIV. Das Wort ist nur einmal belegt, SnE 2, 496 als Bezeichnung eines Mannes, wie es scheint mit schlechter Bedeutung.

strandkarl, Ǫgmundr EIb 474 XIV. 'Strandbewohner'.

straumr, Ívarr D. M. 115 DN 12, 22 XIII.–XIV. 'Strom'.

struk, Þorbjǫrn EIb 256 XIV.

stubbr, Ámundr EIb 322 XIV.; Eindriði DN 5, 144 XIV. 'Stumpf'.

stulli, Áslákr DN 2, 397 XIV. Wol zu nnorw, *stulla* 'Vieh füttern' Aas.

stumpr, Áslákr DN 2, 71 XIV. 'Stumpf'.

stumpi, Hákon Ann. VII 1391. DN 3, 477; Munámr EIb 160 XIV.; Þorsteinn DN 5, 400 XIII.–XIV. Ableitung von *stumpr*.

stúfr, Eyjúlfr EIb 362 XIV. 'Stumpf'.

stúka, Thomas DN 7, 94 XIV. 'Ärmel' oder 'Ausbau eines Gebaüdes'.

stúri, Anundr DN 3, 126 XIV.; Magnús DN 7, 280 XIV. 'Der traurige' von *stúra* 'traurig sein' *stúra* f. 'Trauer'.

stymbe, Jón EIb 455 XIV.

styttupp, Ásbjǫrn 541 XIV.; Bótólfr EIb 539 XIV.; Sigurðr DN 12, 16 XIII.–XIV (*stuttupp*). Imperativisch gebildeter Beiname von *stytta*(*sik*) *upp* 'die Kleider hochheben, so dass sie kürzer werden' Fr.?

---

[1]) [Nach A. Kock = altschwed. *stavur* 'Stock, Stab']. Korrekturanm.

sukk, Solle DN 9, 93 XIV. 'Lärm, Tumult, Zügellosigkeit'.

sulla, Þórðr EIb 343 XIV. Vielleicht gleich nnorw. *sulla*, 'leise singen, spielen, lustig sein, s. umhertummeln 2) = nisl. *surla* 'in etw. rühren' Aas., Zoëga.

sulli, Álfr DN 4, 334 XIV. = nnorw. *sulle* 'einer der sich umhertummelt', oder von *sulla* in der zweiten Bedeutung. Könnte auch Ableitung von dem folg. sein.

sullr, DI 3, 345 XIV. Als Eigenname gebrauchter Beiname.

soldan, Árni DN 4, 209 XIV. 'Sultan', s. d. Beiname **sultan*.

súla, Þorlákr DI 3, 296. Das Wort hat verschiedene Bedeutungen: 1) 'Saüle', 2) 'Holzstück um den Hals der Schweine gehängt', 3) *pelecanus bassus*.

svaði, Álfr DN 4, 194 XIV.; Johan DN 5, 12 XIII.; Þórðr DN 3, 323 XIV.; Ǫgmundr DN 2, 20 XIII. Zur Bedeutung vgl. FJ.

svali, Eindriði DN 3, 112 XIV. 'Der kühle'.

svalli, Loðinn DN 5, 103 XIV. Zu nnorw. *svalla* 'schwatzen' Aas., nisl. 'schwärmen, zechen' Zoëga.

svalsi, Endriðr EIb 260 XIV. Wahrscheinlich gleich Eindriði *svali*.

sveðja, Lifa EIb 513 XIV. Wol nnorw. *svedja* 'Hautwunde' Aas.; im nisl. bedeutet es 'grosses Messer' Zoëga.

sveitungr, Árni DN 4, 444 XIV. Ableitung von *sveit*, etwa 'Mitglied einer Kriegsschaar'.

svelgr, Sigwardus DN 8, 62 XIV. 'Gierschlung'.

sverti, Árni DN 5, 63 XIV. Zu nnorw. *sverta* 'schwärzen'? (R).

syltra, Þórðr DN 1, 203 XIV. Gleich nnorw. *sytra*, *syltre* f. 'kleiner, rieselnder Bach' Ross.?

sæna, (oder *sæva*?) Erlendr DI 2, 173. = DN 12, 24. Verderbt aus *sæma* 'kleine, energielose Person', Ross. 789 b.

søger, Árni DN 6, 356 XIII.–XIV = *sógr*, 'Regen, Getümmel'?

tambaldi, Sigurðr DN 4, 54 XIV.

tangi, Páll DN 1, 279 XIV. 'Schwert, Messer, Landzunge'.

tappi, Sigurðr DN 13, 2 XIII. 'Der Zapfer'? zu *tappa* 'zapfen'.

tarfali, Gunnarr EIb. 325 XIV. = nnorw. *tarvall* 'bedürftig' Aas.?

tarzt, Nikulás DN 6, 159 XIV.

tauri, Árni DN 3, 167 XIV. R. verweist auf nisl. *taurar* 'verborgene Schätze', Bj. Hald.

teigr, Loðinn DN 5, 12 XIII.

tøyg(-*r*?) EIb 522 XIV. Wol gleich nnorw. *tøyg* Adj. 'langmütig, sanftmütig' Aas.

tillaga, Auđun DN 2, 346 XIV. 'Beitrag' oder 'Meinung'.

tingtang, Guđmundr DN 3, 226 XIV. Sieht aus wie ein onomatopoetisches Wort.

tjǫrstrǫnd, Gunnarr Bp. 1, 414 XIII. 'Teerstrand'?

toddi, Þorsteinn EIb 273 XIV. 'Ein kleines Stückchen'.

tokka, Þórir EIb 527. Wol = nnorw. *tokka* 'angenehmes, behagliches Wesen', 'Gunst, in der jmd. steht' Aas.

toll-, -Oddr Bp. 1, 426 XIII. 'Zoll', verschiedene Handschr. *Kolloddr*.

tollr, Eilífr DN 2, 228 XIV. 'Zoll.'

torfa, Eiríkr DN 5, 141 XIV. 'Ein Stück Torf' oder 'Haut mit Haaren darauf'.

tot, Anders DN 16, 2 XIV.

**tóki*, Þórarinn. Der als möglich von FJ. angenommene Zusammenhang mit nnorw. *toka* 'Dummkopf' ist abzuweisen, da dieses zur Sippe von awn. *þoka* 'Nebel' gehört, vgl. Falk-Torp 2, 374 a. Auch spricht dagegen, dass Þórarinn ausdrücklich ein *vitr mađr* genannt wird.

tóni, Óláfr Ann. VIII. 1393., Sigurđr DN 5, 75 XIV. 'Ton'.

trínungr, Arnfinnr DN 1, 97 XIV. Hatte sein Vater den Beinamen *trínn*, der vorkommt, dessen Bedeutung aber auch nicht klar ist?

trútr, Bjǫrn DN 13, 13 XIV. Gleich nnorw. *trut* 'Schnauze hängendes Maul, Tülle an einem Gefäss' Aas.?

trytill (*trytiul*), Þorkell EIb. 531 XIV. Zu nnorw. *tryta* 'einen schwachen Laut von sich geben', 'den Mund vorwärts schieben, schmollen' Aas. Ross. Oder gleich *tryta* 'Barsch', 'eine Beerenart', 'Schnauze' Aas.?

tuppa, Þorbjǫrn EIb 225 XIV. = nnorw. *tuppa* 'Huhn', eigentl. 'der, der einen Kamm auf dem Kopf trägt' Aas.

tyrin, Ormr DN 13, 2 XIII. = *tyrrinn* 'von harziger Beschaffenheit'?

tytta, Árni DN 2, 255 XIV. Neunorw. bedeutet es eine Frauensperson, in verschiedenen Bedeutungen, Aas.

urkar, Þorsteinn DN 4, 18 XIII.

vađr, Jǫrundr DN 1, 281 XIV. 'Leine, Fischleine'.

**vafi*, Hrútr. A. Olrik vermutet, Ark. 10, 250, als Bedeutung 'einer, der nicht weiss, wie er sich helfen soll'.

vaggađr, Þorsteinn DN 1, 222 XIV. Zu *vagga* 'wiegen'?

vank, Gauti *bóndi* DN 2, 145 XIV.

vasi, Þorvaldr Ǫgmundars. DI 3, 419—98 XIV. Wol = nnorw. *vase* 'ein zusammengewickelter Haufe'. Über die Bedeutung im einzelnen vgl. Aas.

vassarđr, Eiríkr DN 2, 67 XIV.

**ysja*, Þorbjǫrg. So heisst auch eine der Töchter des Þræll und der Þír in Rígsm. 13.

þinghǫfði, Flb. Ann. 1310. 'Einer, der auf dem Ding hervorragt'? (R).

þrasi, Einarr DI 5, 397 XIV. Zu *þrasa* 'dräuen, drohend drauf losgehen, Gering Vollst. Wtb. Sp. 211? Etwa = *-þrasir* in Zusammensetzungen wie *líf-, ǫr-, dolg-.* Vgl. got. *þrasa-balþei* 'Streitlust?

þófr, Þorsteinn DN 1, 223 XIV. 'Streitlustig' zu *þófa* f. 'Zwist, Streit'? (R).

þǫgli, Sigurðr Bósar. S. 51 (VII, Str. 43), dichter.

abc, Gils DN 2, 36 XIII. ABC.

óri, Gunnarr DN 1, 339 XIV. Könnte entweder bedeuten 'der verrückte' von *órr,* oder 'der jüngere'. Doch ist letzteres nicht wahrscheinlich, da dies meist durch *yngri* ausgedrückt wird.

ǫlkrókr, Þorleifr, EIb 315*XIV. 'Bierhaken'.

Wörterverzeichnis.

Verzeichnis einiger Abkürzungen.

(Die meisten Abkürzungen der Quellen werden leicht verständlich sein. Gemeint sind jeweils die neusten Ausgaben. Die in der Sagabibliothek herausgegebenen sind nach Kapiteln und Paragraphen citiert. Auch die für die Lexica verwendeten Abkürzungen werden keine Schwierigkeiten bereiten. Die Diplome sind nach Nummeren angeführt).

Ann. = Islandske annaler indtil 1578, her. v. G. Storm, Christ. 1888. — Bj. s. Hítd. = Bjarnar saga Hítdølakappa, her. v. Boer, Halle 1893. — Brandkr. = Brandkrossa þáttr, in Austfirdinga sögur, her. v. Jakobsen, København. 1902—3. — DI = Diplomatarium islandicum. — D. M. = Munkelivklostrets diplomsamling. Nach Seiten citiert. — DN = Diplomatarium norvegicum. — EIb = Biskops Eysteins jordebog, her. v. Huitfeldt, Christ. 1879. — FJ. = Finnur Jónsson, Tilnavne i den islandske oldlitteratur (Aarb. f. nord. oldkyndigh. og hist. 1907). — Flóam. = Flóamanna saga, in Fornsögur, her. v. Guđbrandr Vigfússon, Leipz. 1860. — GS. = Gísla saga Súrssonar, Sagabibl. No. 10. — Harđ. = Harđar saga Grimkelssonar ok Geirs, in Íslendinga sögur² II. — Háv. s. Ísf. = Hávarđr saga Ísfirđings, her. v. Vald. Ásmundarson, Reykjavík 1896. — Olk. = Olkofra þáttr, her. v. Gering, Halle 1880. — R. = Rygh, Norske og islandske tilnavne fra oldtiden og middelalderen, Trondhjem 1871. — Svarfd. = Svarfdøla saga, in Íslendinga sögur¹ II. — Vigl. = Viglundar saga, her. v. Guđbrandr Vigfússon, København. 1860. — Þórđ. s. hr. = Þórđar saga hređu, her. v. Guđbrandr Vigfússon, København. 1860.

Heidelberg.

B. Kahle.

Anmerkungen zu einigen isländischen Rimur.

Die folgenden Bemerkungen haben zum grossen Teil den Zweck nachzuweisen, dass Verderbnisse der Überlieferung in den Rímurdichtungen nicht so häufig sind, wie die Herausgeber anzunehmen geneigt sind, und dass in Folge dessen eine konservative Behandlung des Textes hier um so mehr am Platze ist, als unsere Kenntnis von den Besonderheiten dieser Dichtungsgattung im allgemeinen noch recht unzuverlässig und unvollkommen ist. Damit ist natürlich nicht gesagt, dass nicht auch die Rímur Stellen enthielten, wo die überlieferte Fassung unverständlich oder aus formellen Gründen dringend verdächtig ist, und wo andererseits eine einleuchtende Besserung nahe liegt. Wo jedoch diese beiden Bedingungen nicht eintreffen, habe ich geglaubt, von Konjekturen absehen zu müssen.

Die Stellen, zu deren Verständnis ich mein Scherflein beitragen zu können hoffe, sind die folgenden.

Friđþjófsrimur.

(Herausgegeben von L. Larsson in "Sagan ock rimorna om Fríđþjófr hinn Frækni" Køb. 1893.)

II, 16 Friđþjofi hillingur(!) hætte þa
horđu af fylkers arfa
illum kostum æmti fa
anad hygzt at starfa.

Larsson erklärt die 3. Zeile für verderbt und schlägt zwei recht gewagte Änderungen vor ("illa kosti muntu fá", resp. "illir kostir eru þier á", nebst Einschaltung von *ef* vor *anad*). Es ist indessen gar kein Anlass vorhanden, von der Überlieferung abzuweichen. *Æmti* ist præt. von *æmta* = "sige, ytre, ymte" auch "sich um etwas kümmern" mit dat. der

Person oder Sache. *Fá* ist dat. neutr. von *fár* = "wenig", und steht litotetisch für "nicht". Der Sinn der dritten und vierten Zeile ist also: "Friđþjofr äusserte sich nicht über die Drohung, sondern war darauf bedacht, etwas anderes zu tun, (nämlich Schach zu spielen)".

III. 7. Da rührender Reim in den Rímur verpönt oder zumindest äusserst ungewöhnlich ist, muss man wohl in der dritten Zeile *hǫll* zu *vǫll* ändern (vgl. *hnyðings vǫll*, II 25.)

III. 21. **Þo at þu later lífit þitt**
listar mar i græđi.

Die Lautgruppe *ar* in *mar* ist in der Handschrift durch ein Abkürzungszeichen (vermutlich ʳ) ausgedrückt, und es liegt auf der Hand, dass es besser ist, das fragliche Wort als *maðr* zu lesen, als zu Larssons Konjektur *snar* seine Zuflucht zu nehmen; vgl. zu *listarmaðr* Filiporímur V 33 (in Wiséns "Riddararímur"), Grettisrímur VI 26 (in F. Jónssons "Rímnasafn").

III. 42. **fra ec at dreingurenn reyste.**

Hier erklärt Larsson: *reysti*, som antagligen tillgripits i rimnöd, kan knappast vara annat, än particip av *hreysta* som betyder "jöra tapper" och betyder således "tapper"". Dies ist gänzlich unwahrscheinlich, schon weil dann der Satz kein Prädikatsverbum hätte. *reysti* ist vielmehr Prät. zu *reysta* = "die Stimme erheben".

IV. 6. **Fǫr j braut vid fallda laut**
foldar lagx med vífe.

Larsson bemerkt: "Allting jinge utmärkt ihop, om blott *við fallda laut* kunde ändras till något, som tillsammans med *foldar lagx* kunde betyda "ring", vilket då här liksom V 23[2] jenom ordlek kunde stå i st. f. namnet Hring".

Jede Änderung ist jedoch unnötig, da *hringr* in der Bedeutung "Schlange" belegt ist (v. Egilsson, sub *hringr*, 3.), so dass *foldar lax* allein eine Umschreibung für "König Ring"

sein kann. Reichliche Parallelen für ein derartiges Wortspiel bieten die Grettisrímur, indem sie den Namen ihres Helden, der gleichfalls als ormsheiti vorkommt, häufig durch "Linni, drakon, gargan" und dgl. umschreiben. Ein Beispiel aus der älteren Dichtung, wo ähnliche Erscheinungen nicht selten sind, bietet eine Strophe der Grettissaga (Cap. 52, 4), wo *þvengr þundar beðju* für Grettir steht. Die wichtigste Analogie weisen jedoch die Friðþjofsrímur selbst auf, indem sie V, 23[2] *áll fjalls* als Umschreibung für "König Ring" gebrauchen. Nach dem eben gesagten ist es natürlich unnötig, mit dem Herausgeber *viðlegs* (in V, 23) zu *viðnes* umzuändern. Dieses Wort ist vielmehr gen. eines zu *fjalls* gehörigen Adjektivs *víðlegr*. Solche *-ligr*-Bildungen sind in den Rímur, vermutlich aus metrischen Gründen, sehr beliebt, vgl. *Blíðlig* Friðþ. r. IV, 38; *ramlig* IV 53, *ljótligt* V, 34.

Dass unser Dichter *hringr* in der Bedeutung Schlange kannte, geht daraus hervor, dass er, wie es scheint, *holt hrings* (V 19) als Goldkenning verwendet (vgl. auch die weiter unten folgende Erläuterung zu IV 67.)

IV. 11. **Bauga tyr at borda snyr**
at balldurs haganum dyre.

Larssons Vorschlag in *borða* ein unbelegtes Verb mit der Bedeutung "landen" zu sehen, ebenso wie seine als Alternative vorgeschlagene Konjektur, *af borði* für *at borða* zu lesen, sind unnötig, wenn man konstruiert: "At bauga Týr snýr borða dýre at Baldrs haganum". *borða dýr* ist dann natürlich eine Kenning für Schiff (vgl. *siglu dyr*, IV. 9), und das erste *at* steht, wie öfter in den Rímur, zur Einleitung eines Hauptsatzes (vgl. K. Gislason, Efterladte Skrifter, II 208, und Grettisrímur 8, 38)[1]).

IV. 29. **Æger uelldur at ei var helldur**
eíkenn lístug fallda.

---

[1]) Es verdient bemerkt zu werden, dass das mittelniederländische eine vollkommen analoge Verwendung von *dat* kennt, z. B. "mit Firapeel, dat si gingen" vgl. Verwijs und Verdam II, 83 a.

Der Herausgeber, der die Stelle im übrigen für unverständlich erklärt, führt im Register *falda eik* zweifelnd als kvennkenning an. Auch mir ist der erste Vers nicht klar, indessen glaube ich auf richtiger Fährte zu sein, wenn ich vorschlage, *eiken listugfalda* als "das Schiff mit dem gestreiften Kopfputz" (Segel) aufzufassen. (*listugfalda*, ein Adjektiv zu *lista* = "Strimmel, Kant, List", gebildet wie *blóðughófi*, *tárughlýra*). Über gestreifte Segel siehe Fritzner s. v. *stafaðr*.

Möglicherweise ist *helldur* in Zeile 1 zu *helld* zu ändern, und dieses als fem. zu dem von Egilsson zweifelnd angesetzten Adjektiv *heldr* "qui aquam non transmittit" anzusehen. Der Sinn wäre dann: "das eindringende Wasser machte, dass Helgis Schiff nicht seetüchtig blieb".

IV. 46. **Hilmer teitur at hækna leít**
horfdi vm stund áá eíne.

Auch hier braucht man weder *hǽkna* zu *hǽkjum* zu ändern, noch auch anzunehmen, dass *at* hier den Genitiv regiere, wenn man interpungiert:

Hilmir teitur at hækna leit,
— horfði um stund á, — eine.

hækna einir "Krückenbaum" ist eine Umschreibung für den als Bettler verkleideten Friđþjof (vgl. *hækna jǫrð* IV, 52.)

Gegen Larssons Auffassung der Stelle spricht auch, dass man statt *um stund á ein*(*n*)*e* jedenfalls *um eina stund* erwarten würde. Und selbst wenn sich die erstere eigentümliche Ausdrucksweise rechtfertigen liesse, bleibt es noch sehr fraglich, ob "*einne*" in der Sprache der Rímur mit "*sveine*" reimen kann.

Auch das unverständliche *emer* in IV. 58 ist wohl zu *einer*, nicht, wie der Herausgeber vorschlägt, zu *eyðir* zu ändern.

IV. 67. **Víst þá dreíngur at vanda þveing**
uoda laxa urda.

In *þveing*, das sonst "Riemen" bedeutet, will Larsson hier und V. 32[4] ein sonst nicht bekanntes Wort für Bewirtung sehen. Eine solche Annahme hat natürlich, besonders wenn, wie hier, etymologische Anhaltspunkte fehlen, ihre schweren Bedenken. Da *þvengr* in Umschreibungen für Schlange vom Typus *urðþvengr* reichlich belegt ist, liegt es nahe, in *vanda* das Bestimmungswort einer solchen Kenning zu vermuten. Prof. v. Friesen macht mich aufmerksam, dass das in Frage stehende Wort gen. pl. von *vǫndr* = "Rute" sein könnte, und dass sohin die ganze Kenning durch den Hinweis auf Analogien wie *hríss seiðr* gestützt werden kann. Doch scheint es mir, als ob "Riemen der Ruten, Schösslinge" keine ganz so treffende Kenning für Schlange wäre, wie "Fisch des Gestrüpps", weshalb es möglicherweise nötig ist *vanda* in *vanga* zu ändern. *vanga þvengr* ist dann *hringr* (= König Ring), vgl. die Anmerkung zu *foldar lax* IV. 6.

Ich will gleich hier die Besprechung von V. 32 anschliessen; die Stelle lautet:

Sotti ott vit sęmd og skraut
sikling veizlu dyra.
Þiggur tiggi og þorna laut
þueings sem ec ma skyra.

Hier fasse ich *þorna þueingr* als Kenning für Schlange auf. *laut þorna þueings* ist dann "Gold" und die Stelle ist zu übersetzen: "Der Fürst erhielt auch (nämlich abgesehen von dem in Z. 2 erwähnten Gastmahle) Gold, wie ich berichten kann". Freilich weiss ich zu der angenommenen Kenning *þorna þveing* keine direkte Parallele anzuführen, aber da *reyrþvengr*, *lyngfiskr*, *seiðr hríss* als Ormkenningar vorkommen, so ist die Vermutung, dass "Riemen des Dorngestrüpps" in derselben Bedeutung angewendet werden konnte, jedenfalls weniger gewagt, als die Konstruktion eines *þveing* = "Bewirtung". *þorn* in der Funktion von *þyrnir* = "Dornstrauch" belegen Fritzner und Egilsson.

V. 2. hals mun j sal nema huerfi þyss
ur hyggiu mínne dofna.

Von den beiden in Larssons Anmerkung vorgeschlagenen Übersetzungen ist entschieden die auf Cederschiöld zurückgehende vorzuziehen, da *hals* = d. "Hals" in der Sprache unseres Dichters langen Vokal hat und somit nur unvollständigen Binnenreim mit *sal* bilden könnte (vgl. V 20[3] die Hending *hálsa báls*.)

V. 19. Helldur er felldra holta grund
hrings at letta stride.

Hier will der Herausgeber *holta grund* zu *hodda grund* ändern. Die Konjektur ist überflüssig, wenn man "Hrings holt" "Hügel der Schlange" als Goldkenning auffasst, vgl. *sker góinns*, *setberg linna*, und den Schlangennamen *holtriði*. Dies scheint mir wahrscheinlicher, als dass in *holta* das in Filiporímur I 14 und VII 12 vorkommende Wort *holti* zu suchen sei, das irgend einen Teil der Kleidung (oder Rüstung?) zu bezeichnen scheint. Entschliesst man sich, mit diesem unsicheren Wort zu operieren, so kann *holta grund* allein "Frau" bedeuten, während *hrings stríðir* in diesem Fall zu einer Mannkenning zusammenzufassen wäre.

V. 20. Willda ec hillde uegligt ord
uelia j odenn þenna
halsa bals uill hringa skord
hueria grimmv spenna.

Larsson schlägt vor *Hringur* für *hringa* zu lesen. Er äussert sich jedoch nicht darüber, was die Bemerkung, König Ring wolle seine Frau jede Nacht umarmen, mitten in dem an die Flamme des Dichters gerichteten mansǫngr zu tun habe. Ausserdem ist es ihm entgangen, dass *hillde* in der ersten Zeile notwendig einer Ergänzung bedarf um zu einer vollständigen Kvennkenning zu werden. Ich glaube daher interpungieren zu müssen:

Vilda ec Hilde vegligt orđ
velja i óđinn þenna

hálsa báls. Vill hringa skorđ
hverja grímu spenna.

Ich fasse somit *Hildr hálsa báls* als Kenning für "Frau" und *vill* als *ek vill.*

V. 23. Wist þa hrister uopna gards
uídlígs fíalls at alí
opt uar þoptan orma lads
einkar snelld j malí.

Hier kann die Überlieferung nicht richtig sein, da der Reim *gards* : *láđs* unmöglich ist. *vápna garđr* fasst Larsson als Umschreibung für "Schild", aber auch dies ist bedenklich, da der Schild wohl als "Einhegung des Schiffes (*garđr skips*)", kaum aber als "Einhegung der Waffen" bezeichnet werden konnte. Die Strophe ist wohl zu lesen:

Vist þá hristir vopna *grands*
viđligs fjalls at áli.
Opt var þoptan orma *lands*
einkar snelld i máli.

vapna grand ist "Schwert". Die beiden vorgeschlagenen Besserungen *garđs* zu *grands* und *láđs* zu *lands* sind sehr leicht, da die Verderbnisse sich durch unrichtige Auflösung, respektive Auslassung von Abkürzungszeichen erklären.

V. 40. Skelfer elfe at skíallda gavt
skygdan lyda hneíte.
leygs tok fleyia langt j braut
lægis brande veíte.

Larsson scheint im Recht zu sein, wenn er *veite* in Zeile 4. zu *veitir* ändern will. Dagegen treffen seine anderen Vermutungen (*Skelfde relfe* f. *skelfer elfe* und *hneitir* f. *hneiti*) kaum den Nagel auf den Kopf. Der Dativ *relfi* (= *refli*) verträgt sich ja nicht mit dem Accusativ *skyggđan.* Eher ist *elfe* = *efli* "Kraft" (vgl. Bugge, Norrœn fornkvæđi 419 b) und *lýđa hneitir*, "Schädiger der Leute" eine Schwertkenning. *Hneitir* als Name eines Schwertes ist belegt. Ich möchte also vorschlagen, zu übersetzen: "Er schüttelte mit Kraft das

glänzende Schwert über dem Fürsten". *hneite* und *veiter* können wohl miteinander reimen (vgl. Wisén, Riddararímur S. IX, Pálsson, Krókarefssaga. S. XXIV.) Übrigens wäre auch eine Akkusativform *hneitir* wohl möglich (vgl. Gislason, Efterl. Skrifter II 175.)

V. 52. ist, des Binnenreimes wegen, *samnar* f. *safnar* zu lesen.

V. 54. **Aur fridǫrum jarllen bar**
aungva hlíf áá buke.

Larsson erklärt die Stelle als unverständlich. Die Schwierigkeit schmilzt indessen in nichts zusammen, wenn man den vom Herausgeber als *fri* gelesenen Komplex (in der Handschrift steht f plus einer Abbreviatur) als *fir* auffasst und vom folgenden Worte trennt. Man erhält dann die Lesung:

Ǫrr fir dǫrrum jarllinn bar
ǫngva hlíf á buki.

d. h. "der freigebige Jarl trug keinen Schutz vor den Lanzen vor der Brust", hatte den Schild über den Rücken gehängt. Vgl. Saxos Übersetzung der Bjarkamál V. 199 f.:

"In tergum redeant clypei; pugnemus apertis Pectoribus"

und zahlreiche Skaldengedichte.

V. 59. **Goma oma giordac Rin**
grvnd af flíodsens lindi
brendrar stendur bavga hlín
brydíu mier j uinde.

Weit wahrscheinlicher als Larssons Konjektur *grun* (wohl nur Druck- oder Schreibfehler für *grunna*) an Stelle von *grund* und seine Auffassung von *lindi* als *lyndi*, scheint mir die folgende Besserung:

Góma óma giordac Rín
grunda *fofnis* lindi.

Die 2. Zeile bildet dann eine Kvennkenning. In Zeile 3 ist wohl statt *brendrar brendra* zu lesen, und dieses Wort auf *bauga* zu beziehen.

Bjarkarímur

(gedruckt in "Hrólfssaga Kraka og Bjarkarímur, udg. ved Finnur Jónsson". København 1904.)

V. 49. **Sig hann hneigði og settist niðr**
á songhúss rastar.

Die Stelle wird von F. Jónsson als unverständlich und verderbt erklärt. Einen Fingerzeig zu ihrer Auffassung giebt indessen der entsprechende Passus der Hrólfs saga Kraka (Kap. 14., S. 37, 8): "Sez Svipdagr á tré eitt ok horfir á leik". Da somit *songhúss rastar* Umschreibung für "Baum" sein muss, ist in *rastar* jedenfalls der Name eines Singvogels zu suchen und die Änderung zu *þrastar* (von "*þrostr* = Drossel") liegt auf der Hand. Die Verderbnis ist wohl dadurch entstanden, dass das anlautende *þ* fälschlich als langes *s* gelesen und mit der Endung des vorhergehenden Wortes verschmolzen wurde. (Man beachte die Schreibung *húss* mit 2 *s*.) "Sanghaus der Drossel" ist eine ungewöhnliche, aber recht hübsche Kenning für "Baum".

VIII. 2. Da es äusserst bedenklich ist, bei der Erklärung der Rímur mit der Annahme von "Halfkenningar" zu operieren, empfiehlt es sich wohl, für *Aldri Baldur*, *aldar Baldur* einzusetzen (vgl. *alda þundr*, *alvaldr aldar*, *herbaldr*.)

Herburtsrímur

(Gedruckt in "Riddararímur", utg. af Wisén, Köpenhamn 1881.)

II. 2. **Byggir hér í brjósti mér**
berlings æskinunna.

Wisén (Ridd. r. S. XLIII) fasst *berlings æskinunna* als Kvennkenning auf, indem er *berlingr* auf Grund von Bj. Halldórsons Wörterbuch mit "modica fluctuatio maris" übersetzt und auf Analogien wie "drafnar Freyja" für Frau verweist. Die Annahme, dass "Göttin des Meeres" u. dgl. eine Umschreibung für Frau bilden könne, steht jedoch, wie ich an anderer Stelle darlegen zu können glaube, auf sehr schwachen Füssen. (Siehe unten S. 288 ff.)

Berlingr ist vielmehr der Name eines der 4 Zwerge denen sich Freyja, nach Fornaldarsǫgur Norðrlanda I 394, hingiebt, um in den Besitz des Brisingamen zu gelangen. *Berlings æskinunna* ist demnach Freyja selbst, die in ihrer Eigenschaft als ástaguð vom Herzen des Dichters Besitz ergriffen hat.

III. 1. **Ǫglir verður óska fróns**
ǫllum mest til blíðu tjóns.

Für *fróns* hat eine Handschriftengruppe *þjóns*, die andere *fjóns*. Die Textgestaltung der Ausgabe beruht somit auf einer Konjektur des Herausgebers, die als recht unglücklich bezeichnet werden muss, da sie die Schwierigkeiten der Stelle eher vermehrt, als vermindert. *Óska frón* fasst Wisén als Kenning für "Herz" und *ǫglir óska fróns* ist nach seiner Meinung Óðins Rabe Muninn, dessen Name für *munrinn* "die Liebessehnsucht" stehen kann. Den Sinn der ganzen Kenning hat W. mit seiner Erklärung höchstwahrscheinlich getroffen, aber wie ist es möglich aus "Habicht des Herzens" eine Umschreibung für "Óðins Rabe" herauszulesen?

"*Óska*" ist vielmehr Genitiv des Óðinsnamens *Óski*. *Óska þjóns* (so ist wohl im Anschluss an eine Handschrift zu lesen) ist dann Genitivus epexegeticus zu *ǫglir*, also "der Habicht, der Óðins Diener ist", der Rabe Muninn. (vgl. Detter-Heinzels Anmerkung zu Aurvanga sjǫt, Vǫluspá 14, 7).

Grettisrimur.

(Gedruckt in Rímnasafn, udg. ved Finnur Jónsson, København 1905—.)

I. 1. **Skil eg nu ei hve Skrimnis seims**
skelfir vili mic bidia
vekia vpp Bodnar brosmu heims
betri er onnuʀ jdia.

brosmu in Zeile 3. hält F. J., wie es scheint ohne zureichenden Grund, für entstellt, und schlägt vor, dafür *bylgju* einzusetzen. Es ist natürlich kaum denkbar, dass ein so

leicht verständliches Wort wie *bylgju* durch den so überaus seltenen Fischnamen verdrängt worden wäre. Den überlieferten Text wird man zwar kaum verteidigen können, doch genügt es wohl *heims* in *heim* zu ändern. *Boðnar brosmu heimr* "Fischheim (= Meer) des Kessels Boðn" ist eine ganz regelrechte Kenning für "Dichtung". Allerdings wird durch diese Konjektur der Reim ungenau, aber Vernachlässigung von Konsonanten im Reim ist in den Rímur nicht unerhört (vgl. Wisén, Riddararímur S. IX; Pálsson, Krókarefssaga S. XXIV.)

So ist auch in Grett. rim. IV, 49 *Hlé* gegen den Reim in *Hlés* zu ändern (vgl. F. J.'s Anmerkung zu dieser Stelle).

I. 7. lydum þotti logmals skyr
lestir foldar dróma.

drómi, in der alten Sprache nur als Eigenname der Fessel Fenrirs belegt, hat im neuisländischen, nach Bj. Halldórson, die Bedeutung "Band, Fessel". *dróma fold* könnte daher an unserer Stelle "Schild" bedeuten (vgl. *fetils storð*, *sól seilar*) und *lestir foldar dróma* ist dann natürlich eine Mannkenning vom Typus *týnir randa*. Die vom Herausgeber vermutete Besserung *foldar* zu *handar* ist somit unnötig.

IV. 32. I galldra skolan girntizt hann

Mit *galdra skóli* ist offenbar, wie F. J. bemerkt, der Grabhügel Kárs gemeint, aber die Umschreibung ist so seltsam, dass man wohl am ehesten in *skólan* einen durch *stóli* in Zeile 3. veranlassten Schreibfehler für *skálan* zu sehen hat. (vgl. IV 30, *galdra rann*).

IV. 50. Svaradi hinn, ed syndizt blár.

Der Herausgeber hält *blár* für unrichtig und will dafür *knár* einsetzen. Da indessen in Str. 40. ausdrücklich erwähnt wird, dass Grettir bei seinem Kampf mit dem Gespenst blaue Flecke davongetragen habe, ist jede Änderung abzuweisen.

V. 1. Angrit dvelr mik arla ok sid,
er þvi mest at vonum,

eigi byggizt orvangs hlid
upp af fornum sponum.

F. Jónsson konjiziert in der dritten Zeile *ormvangs* für *orvangs* und übersetzt: "ikke opbygges kvinden af gamle spåner, ɔ: hun føler ingen glæde ved gamle mænd (som digteren)". Diese Erklärung scheitert daran, dass sie für *byggiast upp*, wie es scheint, mit Unrecht, die Bedeutung von "opbygges" "erbaut werden" voraussetzt, und dass *forn* nicht "bejahrt", sondern "der Vorzeit angehörig" bedeutet.

Ich sehe vielmehr in *orvangs* den gen. des Zwergennamens *Aurvangr*, der bei schriftlicher Überlieferung natürlich jederzeit als *Ǫrvangr* aufgefasst werden konnte, oder vielleicht wirklich so hiess (vgl. Konradsrímur VIII 59, *afreksfǫr* = *Aureks fǫr*). *hlid* ist zu *lið* zu ändern, und das ganze ist dann Umschreibung für "Gedicht". Die Übersetzung der Strophe lautet ungefähr: "Es ist wohl vorauszusehen, dass es mir nicht gelingen werde, aus dem alten Material (der alten Saga) ein Gedicht zurechtzuzimmern, weil mich mein Kummer fortwährend am Dichten hindert".

V, 3. nv hefig lopz j langri sekt
longvm verit um stundir.

lopz ist vielleicht als "lofs" aufzufassen. (vgl. Króka-Refs Rímur II, 54, wo *skips*, *svips* auf *rifs* reimt). *vera i lofs sekt* bedeutet in diesem Falle "vom Lobe ausgeschlossen sein", sowie *heraðssekr* "einer, dem der Aufenthalt im herað verwehrt ist".

V. 4. *Villtu* kann stehen bleiben (von *villa* "auf Abwege bringen").

V. 45. Kroka spiotit kappinn greip
Kialas ok vermi halla.

F. Jónsson erklärt: *Kjalas halla* = Valhals; *vermi* (ntr? eller mask?) må betyde "tag". Valhals tag = skjoldet.

Die Annahme eines Wortes *vermi* = "Dach" steht jedoch vollkommen in der Luft. *Vermi* ist einfach als accusativ

von *vermir* = "Wärme", oder "Erwärmer" aufzufassen. *Halla vermir* ist dann natürlich gleich "Feuer" und *Kjalars halla vermir* = "Óđins Feuer" bedeutet "Schwert".

VI, 3 *geira Sjofn* als Umschreibung für "Frau" lässt sich wohl rechtfertigen, indem man *geira* von *geiri* = "Feuer" ableitet, (vgl. *Eldgefn*, *eldgerðr*.) Auch an *geiri* = "Einsatz im Kleid" liesse sich denken.

VII. 17. Ýtar fengu eigi sigrat urinn lagđa.

Es ist klar, dass mit *urinn lagða* der Bär gemeint ist. Der Konjektur *úfinn* für *úrinn* kann man vielleicht entraten, wenn man *úr* als "Auerochse", *lagða* als gen. pl. von *lǫgðr* = "Zottel" auffasst. Freilich ist *úrr* selbst nicht belegt, aber *úrarhorn*, *úruxi* (þorkelsson, Suppl. 2) kommen vor. Eine weitere Schwierigkeit liegt darin, dass der Auerochse selbst ein zottiges Fell hat, dass also eine Umschreibung, wie die in Rede stehende eigentlich nicht korrekt wäre. Doch ist kaum vorauszusetzen, dass der isländische Dichter von dem Aussehen dieses Tieres eine genauere Vorstellung hatte, er verwendet vermutlich *úrr* einfach als oxnaheiti.

VII. 19. gædir grimnis versa.

F. Jónsson fasst hier *grimnir* als Riesenname, und demgemäss *grimnis vers* als Goldkenning auf, was nicht gut zu *gǽðir* passt. *Grimnir* ist hier wohl eher Óđinsheiti, *G's vers* bedeutet "Schlacht" (vgl. *Brúns ljóð*) und die ganze Umschreibung ist gebaut wie *goeðir geirríðar* u. dgl.

VII. 39. Fyrri skulv vit folldar vagna fleina rioda.

F. Jónsson bemerkt: "*foldar vagna* må være forvansket, vistnok af en kenning indeholdende en betegnelse for Grettir; *vagna* forvansket af et ord for 'ring, rem' el. lign."

Auch hier hat der Herausgeber den Sinn der Stelle durchschaut, ohne im Einzelnen das Richtige getroffen zu haben. Er übersieht nämlich, dass der Begriff *Grettir* (= Schlange) ebensowohl, wie durch "Ring der Erde", auch durch "Fisch

der Erde" ausgedrückt werden kann (vgl. z. B. *urðhængr*, *hvalr grundar*); *vagna* (fem.) aber ist in der Bedeutung "delphinus orca" reichlich bezeugt. Also ist auch hier die Überlieferung korrekt.

VII. 59. **Hvergi skil eg við hlackar báru hljoða sendi.**

Auch hier sehe ich, im Gegensatz zu F. J., keinen ausreichenden Grund zu Änderungen. *hlackar hljóð* (vgl. *dynr hlakkar*) = Schlacht, *hlackar hljóða bára* (vgl. *sóknbára*) = Blut, und *Hlakkar hljóða báru sendir* (vgl. *stefnir unda Rínar*) = Krieger.

VIII. 18. **Reiðin svall firi recka fall**
rikum stýri ylgja.

Mit der Überlieferung ist kaum zurechtzukommen. Ob jedoch F. J. mit seiner Vermutung, in *stýre* stecke ein Wort mit der Bedeutung 'føder', das Richtige getroffen hat, ist zweifelhaft. *ríkum* könnte leicht aus *ríta* entstellt sein, in welchem Falle *ríta ylgr* als "Schwert" zu verstehen ist (vgl. *gandr skjaldar*, *fenrir randa*.)

VIII. 23. **War þar mann, er Viðris kann**
Vidis bróður hvessa.

Der Herausgeber sucht in *Viðris vídis bróður* eine Umschreibung für Dichtkunst und erklärt daher *bróður* für einen Fehler, vermutlich für *bylgju*. Auch hier ist jedoch alles in der schönsten Ordnung: *Víðis bróðir*, Ægirs Bruder, kann entweder "Feuer" oder "Wind" bedeuten (Vgl. Sn. E. I 330—32). Im ersten Fall liegt eine Kenning für "Schwert" vor (vgl. *Óðins eldr*, *bál*), im zweiten eine solche für "Schlacht" (vgl. *þundar byrr*). *Hvessa* passt in beiden Fällen. Vgl. *hvessir hjalmskassa* und *hvessir hildar*.

VIII. 38. **Kolbaks jord at kempan hord**
kænliga firi sic setti.

Kolbakr ist wohl eher ein Riesenname, als eine bezeichnung des Schwertes, vgl. Svartr, Surtr, Alsvartr. *Kolbaks jord* ist auch bei dieser Auffassung "Schild", vgl. *Hrungnis grandi* Gr. Rim. VII 8.

Óláfsrímur A.

I. 11. Af liknar eldi lægis dyrs
loguðu baðir stafnar.

F. J. bemerkt: "*líknar* el. *leiknar* (so schreibt B) er uden tvivl forvansket af *Leiftrar*, *Leiptr* = en elv".

Der überlieferte Text lässt sich jedoch halten, wenn man *líknar eldr* als Bezeichnung für Sonne auffasst, vgl. *Líknskin*, Sn. E. I 472. Man kann dann übersetzen: "Beide Steven des Schiffes glänzten in der Sonne" oder "Schilde (*lægis dýrs líknar eldr* = *hlýrsól*, *barðmáni*, *sól skips*) glänzten an beiden Steven".

I. 35. Rósa lǫgr með rausnar mátt
reckum veittist sniollum.

F. J:s Erklärung: "*Rósa lǫgr*, vel egl. med urter krydret drik", trifft kaum das Richtige. *rósa* kommt vielmehr von dem Wort, das Fritzner (unter *rós* 3.) zweifelnd mit "et Slags Bæger" glossiert. Derselbe Ausdruck begegnet in Konráðs Rímur I, 1 *Rǫgnis rósa flóð* = Dichtung.

III. 1. Folld hefur svæfda feniu (l. fenja) báls
Fundins hauka baða.

Hier ist dem Herausgeber ein seltsames Missverständnis unterlaufen. Er bemerkt nämlich: "Meningen af l. 2 synes lidet smigrende for kvinden: hun har dysset bægge Odins ravne i søvn?, mistet både forstand og hukommelse(?)". Natürlich will der Dichter sagen, dass die Liebe zu einer Frau ihn selbst um den Verstand gebracht habe.

III. 5. Streingurinn þaut enn Hremsan hraut,
hratt af randa iðju.

Nimmt man mit F. J. für *iðja* die wie es scheint nicht belegte Bedeutung "Not" an, so kann man mit der Überlieferung von A auskommen, da *randa iðja* "Not des Schildes" eine Umschreibung für "Bogen" bilden kann. Doch bleibt dann die Lesart von B vollkommen unerklärlich (*þrungins*

woðar iðju). Die ursprüngliche Textfassung mag gelautet haben: *Hrungnis af láða iðju*, was dann vom Schreiber der Handschrift A durch das gleichbedeutende, aber leichter verständliche (*hratt*) *af randa iðju* ersetzt, von B aber offenbar verlesen wurde. **Hans Sperber.**

Zur Frage der sogenannten Hálfkenningar.

Während Egilsons "Lexicon Poëticum" mit der Annahme von Halfkenningar, wie *runnr*, *þollr* für "Mann", recht freigebig ist, und andere Erklärungen von Skaldengedichten, z. B. die in Möbius' "Kormakssaga", unbedenklich deren Vorkommen voraussetzen, haben sich andere Forscher teils mehr. teils weniger energisch, gegen die Möglichkeit dieser Art von Umschreibungen erklärt; vgl. Hj. Falk, Ark. V 255 ff., B. M. Ólsen Aarb. 1888, S. 7 und Ark. XVIII S. 206, Gíslason, Njála II S. 152; Boer, Zs. f. d. Phil. XXXI. 141; F. Jónsson, Ark. XVIII. S. 313. und Krit. Stud. S. 127, 138.

Hingegen hat Bugge in seiner Abhandlung über die Verse der Kormáks saga (Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie, 1889, S. 18 ff.) in ausführlicher Darlegung die Annahme von Halfkenningar auch für ältere Skaldengedichte zu rechtfertigen gesucht und eine recht stattliche Reihe von Belegstellen zur Stütze seiner Ansicht vorgebracht; im folgenden will ich versuchen, zu zeigen, dass eine ganze Reihe dieser Stellen auch eine andere Auffassung ermöglicht. Einige davon sind schon von Anderen als nicht stichhältig erwiesen worden.

Hierher gehört Gunnlaugss. Kap. XI 2, welche Strophe durch eine schöne Konjektur Boers (Zs. f. d. Ph. XXXI, 157), ausgeschaltet wird, umso sicherer, als auch die von Bugge supponierte Lesung auf einer Abweichung von der Handschrift beruht.

Zunächst muss festgelegt werden, dass keine Stelle, die ausser einer Halfkenning eine Dunkelheit oder eine auffallende Abweichung von der korrekten Form zeigt, in diesem Zusammenhang als beweisend angeführt werden kann.

Aus diesem Grunde muss die Strophe aus Heimskringla, Harald Haardraades s. 62 3 [1]) aus Bugges Beweismaterial ausgeschieden werden; man kann ja nicht wissen, ob nicht in dem dunkeln *ferkleyfs* das Bestimmungswort zu *þǫll* steckt. Dasselbe gilt von Str. 15. der Kormákssaga, wo das handschriftliche *hallvitindum* der Erklärung grosse Schwierigkeiten macht.

Ausführlichere Besprechung erfordert die Strophe Eyrbyggja S. 26 [2]), in der Þórarinn Máhlíđingr von einem Kampf erzählt, in dem seine Gattin Auđr eine Hand eingebüsst hat. Die einschlägige Halbstrophe lautet:

(Skal segja) Hvé hjaldrviđir heldu
haldendr viđ mik skjaldar
(Rođinn sák Hrundar handa
hnigreyr) lǫgum (dreyra).

Bugge fasst den Satz in Z. 3. und 4. im Anschluss an Vigfusson folgendermassen auf: Rođinn sák hnigreyr handa Hrundar dreyra. (*hnigreyr handa* = Arm, "*Hrund*" bezeichnet dann allein, Frau.) Demgegenüber halte ich folgende Konstruktion für die richtige: "Rođinn sák Hrundar hnigreyr handa dreyra" = "Ich sah das Rohr der Walküre (= das Schwert) mit dem Blute der Hand gerötet". Freilich würde man erwarten, in der Strophe erwähnt zu finden, um wessen Hand es sich handelt. Aber als entscheidend kann dieser Einwand natürlich nicht gelten. Die isländischen Skalden tun uns eben nicht immer den Gefallen in ihren Gedichten gerade das zu sagen, was wir von ihnen erwarten, und psychologisch ist es sehr leicht erklärlich, wenn ein Dichter das,

[1]) In F. Jónssons Ausg. III, Str. 122.
[2]) Gerings Ausg. S. 58.

was er selbst weiss, auch beim Zuhörer als bekannt voraussetzt und daher eine ausdrückliche Erwähnung für unnötig hält.

Grössere Schwierigkeiten macht Eyrbyggja S. 71 [1]). Die Situation ist folgende: Björn Breiđvikingakappi sieht, wie sein Sohn, der allgemein als Þórodds Kind gilt, seine Axt im Blute eines Verwundeten färbt. Er spricht die folgende Visa:

Sá ek hvar rann í runni
runnr at Fenris brunni
oegilegr i augum
iđglíki menbríkar etc.

Was die Beurteilung dieser Strophe so schwierig macht, ist, dass sie in veränderter Gestalt und in anderem Zusammenhang auch in der Bjarnar saga Hítdœla kappa vorkommt. Bj. M. Ólsen, der das Verhältnis der beiden Fassungen einer Besprechung unterzogen hat (Ark. f. n. Fil. XVIII 204 ff.), meint, dass die Bjarnar saga in der Hauptsache das richtige bewahrt habe, dass also die Lesarten der Eyrbyggja auf Verderbnis beruhen. In diesem Falle ist die Strophe natürlich für Bugges Beweisführung unbrauchbar. Ich halte nun freilich Ólsens Raisonnement nicht für überzeugend, hauptsächlich deshalb, weil der Ausdruck *at Fenrisbrunni* doch deutlich auf die in der Eyrbyggja vorausgesetzte Situation hinzuweisen scheint.

Aber auch wenn man von der Fassung der Eyrbyggja ausgeht, beweist die Strophe nichts, da ein Blick in die Varianten lehrt, dass *runnr* eine Konjektur für *runns* ist, und ebenso *menbríkar* durch eine, wie Ólsen darlegt, schlechte Änderung des Herausgebers für *mer líkar* (A), *mér bríkar* (BC) entstanden ist.

Mehr Wahrscheinlichkeit, als Vigfussons Text, dürfte folgende Lesung haben:

"Sá ek, hvar rann i runni
runnr at Fenrisbrunni
oegiligr i augum
íđ-, glíki mér, -bríkar".

[1]) Gerings Ausg. S. 144.

Zu konstruieren ist dann: "Sá ek, hvar glíki mér runnr íđbríkar, oegiligr i augum, rann at Fenrisbrunni í runni = Ich sah, wie mein Ebenbild, der Krieger, schrecklich dreinschauend zum Blut im Busche lief". (íđbrík = Schild, von dem in Sn. E. I 563 belegten *íð*, Kampf.)

Mit Unrecht nimmt ferner Egilsson, und mit ihm Bugge, in F.M.S. V 227 eine Halfkenning an. Die Stelle lautet:

Þollr mun glaums of grímu
gjarn síđarla árna
randarskóđ at rjóđa
ræđinn sa er mey fæđir.

Hier ist wohl *þollr arna glaums grímu* (arna glaum = Schlacht, a. gl. gríma = Helm) zu einer Mannkenning zusammenzufassen. *of* in Z. 1. ist dann bedeutungsloses Flickwort, oder es ist mit *gjarn* in Z. 2 zu verbinden.

Auch Kormákssaga Str. 47, 8 lässt eine Deutung zu, die die Annahme der äusserst bedenklichen Halfkenning *brjótr* für "Mann" unnötig macht. Die Handschrift hat folgenden Wortlaut:

traull hafi líf ef laufa
litag alldregi bitran
beri þa bryniu meiđar
briot i haug sem skiotaz.

B. M. Ólsen hat geglaubt, hier vom Text der Überlieferung abweichen zu müssen, in dem er *Marnar* f. *meiđar* vorschlug, wodurch zugleich die fehlende Skothending hergestellt würde (*brynjo marnar brjotr* = Axtbrecher). Auch Bugge (s. 35) findet den Wortlaut der Handschrift verdächtig, weil die Kormáks saga sonst nicht *aldregi* sondern *aldri* verwendet. Schliesslich glaubt er aber doch an der Lesung der Handschrift festhalten und *brjot* als Mann auffassen zu müssen. Beiläufig bemerkt ist ein Raisonnement, wie das eben zitierte über *aldregi* und *aldri*, recht bedenklich. Gesetzt den Fall, ein moderner deutscher Lyriker hätte in einer Gedichtsammlung vom Umfange der Strophen Kormaks 5 mal *nie* angewendet, wem würde es einfallen ein vereinzel-

tes *niemals* als Druckfehler zu erklären? Noch dazu wenn sich die Entstehung der einzelnen Strophen über eine lange Reihe von Jahren verteilt! Gleichwohl kann man den Text der Handschrift wohl beibehalten, ohne zu einer Halfkenning seine Zuflucht nehmen zu müssen. *Meiðar* könnte nämlich gen. sing. von *meiðr* sein und *brynju meiðr* eine etwas ungewöhnliche, aber keineswegs unerhörte Kenning für Schwert (vgl. *brynju vǫndr*, *brynskíð*). Soll aber der fehlenden Skothending halber konjiziert werden, was im Hinblick auf die freiere Form der Vísur in der Kormákssaga keineswegs feststeht, so kann man sich mit *meina* für *meiðar* näher an die Handschrift anschliessen, als mit *Marnar*. Der Sinn bleibt derselbe.

Ganz ähnlich liegt die Sache in Harđar s. Kap. 21, wo man *hreytar meiðar tǫrgu* zu einer Mannkenning verbinden könnte. Für beide Strophen kommt jedoch noch eine andere Möglichkeit in Betracht.

Ich komme nämlich nun zur Besprechung einer Gruppe von Belegstellen, die das gemeinsame Merkmal aufweisen, dass sie neben der "Hálfkenning" noch eine andere, vollständige, Umschreibung für denselben Begriff aufweisen.

Es sind dies: Hallfređar s. S. 105.

Leggr at lýsibrekku
leggjaríss af Grisi,
kvǫl þolir hlín hjá hánum,
heitr ofremdar sveiti.

Grettissaga, Str. 15[1–4]

Fast hefir Hrund at hǫndum,
hǫrnauma þér saumat
skorđ vill at vel verđir
viđ, međan lǫnd eru niđri.

Korm. s. Str. 33[1–4]

Gǫngu vask of genginn
Gefn! til vissar stefnu
nú'mk hǫrþellu hylli
horuungr tváa morna.

Korm. s. Str. 62^{5-8}

at axllimar ydrar Hrund á heiðis landi
auð-Frigg møne liggia hlíþar mér of síþer.

Njála K. 145.

Hǫfðu Gríms at gamni rétt unnut þá runnar
græðis elgs ok Helga rennendr níals brennu.

Harmsól Str. 43^{5-8}

Því er hringstýri hverium yngra þǫll ok ellra
hag sinn með trú fagri einsætt at vel hreinsi.

Fóstbr. s. S. 40, 64

Þá tók ek þorna freyja líknumz helldr við Hildi
þrúðr kann mest en prúða hvítings á mér víti.

In allen diesen Fällen, mit Ausnahme von Grett. Str. 15. [1]) ist wohl anzunehmen, dass Konstruktionen *ἀπὸ κοινοῦ* vorliegen, das heisst, dass, z. B. in der Strophe aus der Njála, die Bestimmung *græðis elgs* ebensowohl zu *runnar* wie zu *rennendr* gehört, so dass man in diesen Fällen von Halfkenningar ebensowenig sprechen kann, wie man auf Grund von modernen Ausdrücken, wie "Volks- und Bürgerschule", die Behauptung aufstellen kann "Volks" könne im Neuhochdeutschen "Volkschule" bedeuten. Ich bin nun allerdings nicht imstande solche Konstruktionen im älteren Isländischen nachzuweisen. Aber in den Rímur finden sich unzweideutige Belege dafür:

Friðþjofs rímur IV 16: Brast inn fasta barna ast
bæði dreing og svanna
yndi tyndi, er ei sast,
ullur og gullhrings Nanna.

Grett. Rímur VI 56: Ofnir brosti at orðum rekx.
ætlig bezt at líði *þekx*
tanna byrgis Tifr ok Nil
taki við henni, hverr sem vil.

Ganz analog erklärt sich nun auch Ísl. sǫgur I 327, 1 Strophe, Z. $^{5-8}$:

valdr man hitt at Hildar
hlæjandi rauð ek blæju

---

[1]) vgl. Zs. f. d. Phil. XXXI, 141.

skjold nefni ok svá, sköfnum
skjóma fyrstr í rómu.

Hier steht entweder *Hildar blæju*, oder bloss *Hildar ἀπὸ κοινοῦ*. Auch in Korm. s. 47 und Harðar s. cap. 21 könnte "brynju" resp. "tǫrgu" *ἀπὸ κοινοῦ* zu verstehen sein.

Was bleibt nun von Bugges Beispielen übrig? Vor allem die zahlreichen Belege aus den Versen der Víglundarsaga. Aber diese Strophen, einer verhältnismässig späten Zeit angehörig, tragen auch in anderer Hinsicht das Gepräge von Verfallsprodukten. So sind Kenningar wie "vánar-elds Víglundr" und "flaustra eims Trausti" in einem ordentlichen Skaldengedicht unerhört. Die 5. Zeile in S. 77[2] hat 3 Reimstäbe, und dgl. mehr.

Was die Halfkenningar für "Frau" betrifft, so glaube ich darauf aufmerksam machen zu müssen, dass im Eddafragment AM 748 (SE. II, 397 ff.) eine þula, in der Ausdrücke aufgezählt werden, die das Grundwort einer Kvennkenning bilden können, die unrichtige Überschrift "kvenna heiti ókend" trägt. Ein Zusammenhang zwischen dieser Tatsache und den Vísur der Víglundarsaga wird dadurch wahrscheinlich gemacht, dass das Wort Fiǫtra, das in Vigl. s. S. 82[2] "Frau" bedeutet, nur noch in der erwähnten þula (Sn. E. II 490) und in einem Vísufjǫrðungr des Bruders Arni Laurentiusson (aus dem 14. Jh., vgl. Þorláksson, Udsigt over de norsk-islandske Skjalde), und zwar hier als Grundwort einer regelrechten Kenning, vorkommt (Sn. E. II 632).

Die Belege, die nun noch übrigbleiben, sind so wenig zahlreich, dass man sich kaum wird entschliessen können, in ihnen einen Beweis für die Existenz von Hálfkenningar zu sehen. Einige davon sind auch sonst verdächtig wie z. B. Helg. Hund. I. 9, wo der Ausdruck *ynðis ljóma* zu berechtigten Bedenken Anlass gegeben hat (siehe Detter-Heinzels Edda, II, 322.)

In der Strophe Sn. E. II 363, 3 fehlt, wie Bugge selbst bemerkt, in der fraglichen Zeile die Aðalhending, was in der sonst korrekten Vísa gewiss schon an sich recht auffällig ist.

Hier liegt Gíslasons Konjektur:

— — "ef ynni (von "unna")
ítr falda Bil skaldi"

so nahe, dass ich beim ersten Lesen der Stelle, ohne seine in Njala II 75 in anderem Zusammenhang vorkommende Besprechung der Stelle zu kennen, auf genau dieselbe Besserung verfiel.

Man wird sich also entschliessen müssen, auch an den wenigen noch übrigen Stellen Verderbnisse der Überlieferung zu vermuten. In der Tat ist dies in betreff von Gíslasaga Súrssonar Str. 18 [1]) und Grettissaga Str. 15 bereits geschehen (vgl. Gíslason, Udvalg af oldnordiske Skjaldekvad, S. 14, und Boer in Zz. f. d. Phil. XXXI, 142.)

Auch in Egilssaga, Str. 8 ist F. Jónssons Konjektur *hjǫr* für *þer* jedenfalls weit weniger bedenklich, als die Annahme einer Hálfkenning. Indessen ist es vielleicht möglich, den überlieferten Text der Halbstrophe zu verteidigen. Sie lautet:

leyndoð alls til illa
ókunna þer runna
illt hafeð bragð of brugðet,
Bárøðr hugar fári.

Es ist bekannt, dass die Skalden zwar in der Hauptsache ihre Umschreibungen für "Mann" von den wichtigsten Tätigkeiten des Adeligen, dem Kampf, der Schiffahrt, oder dem Austeilen von Geschenken, nehmen; hie und da aber kommt es vor, dass ein mehr oder minder zufälliger Zustand den Anlass zu einer, dann oft humoristisch gefärbten, Kenning giebt, wie z. B. die Friðþjófsrímur ihren verkleideten Helden als *hækna jǫrð* "Erde der Krücken" bezeichnen, oder

[1]) Gislasons Ausg.

wie Sn. E. II 634 *ostmýgir* als Mannkenning in spöttischem Sinn vorkommt.

Nun rufe man sich die Situation ins Gedächtnis zurück, aus der die in Frage stehende Strophe stammt. Egil und seine Genossen kommen nach einer stürmischen Seefahrt durchnässt und durstig zu Bárðr, der ihnen im übrigen eine sehr zweideutige Aufnahme angedeihen lässt, ihnen aber doch Gelegenheit giebt, sich und ihre Kleider zu trocknen (vgl. Kap. 43: Hann lét gera eld mikinn firi þeim, ok voru þar þurkut klæði þeira.) Wäre es da nicht denkbar, dass Egil sich und seine Gefährten als *þerr-runnar* "Männer, die sich trocknen" bezeichnet hätte? *þerr-runnar* wäre zu *þerra* f. gebildet wie *hjartblóð* zu *hjarta* u. dgl. Ich weiss freilich zu dieser eigentümlichen Art von Kenningar keine Parallele aus älteren Skalden anzuführen, aber wenn wir irgend einem isländischen Dichter derartige Abweichungen von der Schablone zutrauen dürfen, so ist es Egill Skallagrimsson.

Durch verhältnismässig unbedeutende Konjekturen lassen sich auch die übrigen Stellen in Ordnung bringen:

Für FMS. V. S. 229 hat Gislason bereits eine Besserung vorgeschlagen; die Stelle lautet:

Dag var hvern, þat er Hǫgna
Hurð rjóðast nam blóði
Ár þar er úti várum
Ilmr í fǫr með hilmi.

Gislason will (Nj. II 355) *ár* in Zeile 3. zu *árs* ändern und dieses mit *Ilmr* zu einer Kvennkenning verbinden. Er fasst offenbar *árs* als gen. von *ár* = "annona, victus, cibaria" auf. Da indessen die einzige bei Egilsson verzeichnete Analogie zu einer solchen Kenning, (Sn. E. I 306, var. 11.) *ár-gefn*, aus verschiedenen Gründen äusserst unsicher ist (vgl. F. Jónsson, Kritiske studier S. 41 ff.), so glaube ich vorschlagen zu dürfen, *þar er* zu *fúrs* zu ändern; *fúrs* kann nämlich, wenn *-ur-* durch ein Abkürzungszeichen ausgedrückt

wird, sehr leicht als *þars* gelesen werden, und *Árfúrs Ilmr* "Göttin des Flussfeuers" ist eine gute Kenning. Zu construieren ist dann: Árfúrs Ilmr! Úti várum i fǫr með hilmi. Dag hvern var þat er Hǫgna hurð nam rjóðast blóði.

Auch Harmsól 52^{5-8}, wo *Bil* als Halfkenning zu fungieren scheint, ist Gislasons Aufmerksamkeit nicht entgangen. Er äussert sich Nj. II 900 und Aarbøger 89, 356 über diese Strophe und hält sie, auch abgesehen von der Halfkenning, für entstellt. Die Überlieferung lautet:

Snjallr vann snót frá ǫllum
senn misgerðum hennar
gumna vǫrðr, þeim er gerði,
Guði treystist Bil, leysta.

Nj. II, 901 meint er, dass die Visa wohl ursprünglich gelautet habe:

Snjallr vann snót frá ǫllum
senn misgerðum hennar
gumna vǫrðr, en garða
Guði treystist Bil, leysta.

Die Kenning *garða Bil* stützt sich offenbar auf *Gerðr garða* in Gislasaga Súrssonar, Str. 32 (K. Gislasons Ausgabe), wo die Herausgeber *garða* als gleichbedeutend mit *hlað* auffassen, ohne eine solche Bedeutung zu belegen. F. Jónsson hat in seiner Ausgabe der Gíslasaga (Halle 1903) die Lesart *gerðo* für *garða*, wie es scheint mit Recht, in den Text gesetzt und mit "Hemd oder Mantel" erklärt. Auch an der Harmsólstelle ist wohl *gerðo*, oder *gerða* (von *gerð* f. "cingulum") in den Text zu setzen, was zugleich der Überlieferung näher kommt. *þeim* in Zeile 3 ist entweder zu streichen, oder durch *þá* zu ersetzen. Hingegen ist die Änderung *en* für *er* unnötig, da *er* causale, respektive, in Verbindung mit *þá* temporale Bedeutung haben kann.

Die letzte in Frage kommende Stelle ist F. M. S. III 219 Z. 5—6:

Þá er langskipum lagði
lundr at Eyrarsundi.

Hier ist es wohl am besten, *langskipum* zu *langskips um* zu ändern und *langskipslundr* als Mannkenning aufzufassen.

Als Resultat dieser Untersuchung glaube ich ansehen zu dürfen, dass das Vorkommen von Halfkenningar nur für die Strophen der Víglundarsaga erwiesen ist. Es wäre natürlich von vornherein nicht ausgeschlossen, dass auch andere spätere Skalden einem ähnlichen Missverständnis zum Opfer gefallen wären, wie ich es oben für die Víglundarsaga vermutete, und in folge davon, im Widerspruch zur allgemeinen Praxis, Halfkenningar anwendeten. Doch muss dies natürlich von Fall zu Fall untersucht werden. Wenn z. B. ein so umfangreiches Werk, wie die Konraðsrímur, die Hunderte von guten Umschreibungen enthalten, an einer vereinzelten Stelle ein Hálfkenning aufweist, so wird man wohl zur Annahme einer Textverderbnis greifen müssen. Die Strophe, die ich hier im Auge habe (Konr. R. VI, 12), ist auch sonst im höchsten Grad unklar:

Meiri ok fleiri mektir sá
mundar þundur ísa
enn runnum kunna ek reikna ifrá
ok rógi nógu vísa.

Ich trage kein Bedenken, hier zu lesen:

enn runnum kunna ek reikna ifrá
rógs, og nógu vísa

rógs runnar ist ein regelrechte Mannkenning.

Weniger sicher bin ich meiner Sache in betreff der Króka Refs Rímur, deren Herausgeber Pálsson (Króka Refs saga S. 118) nicht weniger als 8 Halfkenningar aufzählt. Ein paar von seinen Beispielen lassen sich indes durch sehr leichte Konjekturen, beseitigen, darunter die einzige Hálfkenning für "Mann", IV, 38:

Feðgar ljetu falla tal
og fóru inn i gautsins sal,
þeir munu kanná dauðans dal
drjúgum fyri sitt lymsku hjal.

Bedenkt man, dass es der Gegenspieler des Helden ist, der hier als *gautr* bezeichnet wird, und dass der Dichter sonst sehr schlecht auf diese Person zu sprechen ist (vgl. *lymsku kjal*), so empfindet man sofort das Unwahrscheinliche des Ausdrucks. Ich halte es beinahe für ausgemacht, dass *gautsins* in *gaursins* (= des Lumpen) zu ändern ist; *r* und *t* sind einander oft zum Verwechseln ähnlich.

Für noch sicherer halte ich es, dass in III, 4. Z. 2. "**fals af einni þrúđi**" das erste Wort nur eine orthographische Variante zu *falz* (von *faldr* = Kopfputz) ist.

Wenn in V, 3 eine Frau als *lilja* bezeichnet wird, so ist dieser Fall von den übrigen zu trennen, da hier höchstwahrscheinlich ausländischer Einfluss vorliegt. Die Jungfrau Maria wird nämlich in der lateinischen Hymnenpoesie oft *lilia* genannt und die dänisch-schwedischen Balladen verwenden dieses Wort häufig auch für sterbliche Frauen und Jungfrauen. Dass die erstere Funktion des Blumennamens auch auf Island vorgekommen sein muss, beweist Kahle, Arkiv XVII, S. 104. Die letztere treffen wir in Bósarímur IV 3, wo es heisst:

> Hjá blíđum sjá og björgum hjá
> býr hin fagra lilja.

Króka Refs Rímur IV 3 vermag ich nicht zu verstehen, aber jedenfalls kann es nicht als sicher gelten, dass hier *kuggr* für "Dichtkunst" steht, und schliesslich liegt in VII, 1 ein Fall vor, der sich den oben besprochenen Constructionen ἀπὸ κοινοῦ vergleicht, indem zu *farkost* (Z. 4.) aus Z. 1. *Austra* zu ergänzen ist.

Indessen vermag ich die 3 noch übrigen Beispiele (**skorđa** I, 16, II, 4; lind I, 16) nicht befriedigend zu erklären und halte es daher nicht für unmöglich, dass die Króka Refs Rímur Hálfkenningar für "Frau" anwenden, aber, wohlgemerkt, *nur* für diesen Begriff. Von vornherein aber darf man, meiner Ansicht nach, auch für so späte Dichtungen,

wie die meisten Rímur, nicht den Gebrauch von Hálfkenningar voraussetzen, weshalb ich mich z. B. entschlossen habe für *aldri Baldr* (Bjarkarímur VIII, 2) *aldar Baldr* vorzuschlagen. (s. oben S. 269.)

Hans Sperber.

Kann "Göttin des Meeres" eine Kenning für "Frau" bilden?

Im "Lexikon poeticum" nimmt Egilsson, wohl auf Grund der höchst unverlässlichen Laufáss-Edda (Sn. E. II 632), an einer Reihe von Stellen an, dass Ausdrücke wie "Göttin des Meeres" als Kenning für "Frau" fungieren können, und Bugge, Aarbøger 1889, S. 62 glaubt sich ihm, mit Rücksicht auf die bei Gröndal, Clavis poetica, (sub voce "femina") gesammelten Belegstellen, anschliessen zu müssen. Gislason hingegen fordert mit Recht eine genaue Untersuchung der in Frage stehenden Verse, ehe man mit einer so unwahrscheinlichen Umschreibung operieren darf, und F. Jónsson (Arkiv, XVIII, S. 321) spricht sich entschieden gegen dieselbe aus.

Unterziehen wir die Belege einer Musterung, so fällt auf den ersten Blick in die Augen, dass die mit *hvítingr* gebildeten Kenningar nichts beweisen, da hier *hvítingr* mindestens ebensogut die FMS III. 189 bezeugte Bezeichnung für "Trinkgefäss" sein kann. (s. Njala II 624.)

Einige andere Stellen sind zu dunkel um für die Beweisführung ausgenützt werden zu können. Hierher gehört vor allem Kormakssaga, Str. 83, wo *rund* (Z. 2.) nicht richtig sein kann, Korm. s. Str. 25, wo *nemit* unverständlich ist, Str. 10, in welcher Egilsons Erklärung von *hyllinga* nach Bugge (Aarbøger 1889 S. 45) unhaltbar ist, Str. 35^{5-8}, wo *init* keinen Sinn giebt. Auch Korm. s. 59. 7—8 ist nicht

klar genug, um in diesem Zusammenhang etwas beweisen zu können.

Die Visa in þorðar s. Hreðu S. 22 gehört nicht hierher, weil hier "leifnis lautar vita lind" eine vollständig korrekte Kenning bildet (vita v. viti, Warnungsfeuer.) So hat auch Friðriksson in seiner Übersetzung die Stelle aufgefasst.

Was noch übrig bleibt, ist so wenig, dass man, selbst wenn die überlieferten Fassungen der einschlägigen Stellen unzweideutig wären, eher an Verderbnis des Textes, als an die Existenz einer so merkwürdigen Kenning glauben müsste.

Indessen sind zumindest an zwei Stellen andere Deutungen möglich als die von Egilsson vorgeschlagenen:

Korm. 54^{5-8}: meðan skerjarðar, Skarði,
skorð man ek firir norðan
hvess ok angrar sú, sessi,
sótt, Þorketils dóttur.

Hier kann man *hvess* als eine spätere Form von *hvers* auffassen (von *hverr*, Kessel.) *hvers skerjǫrð* ist dann das Bier oder die Suppe, *skorð skerjarðar hvers* eine Kvennkenning, der sich *eik ǫls*, oder *hrist lauka brims* vergleicht. Könnte man die Form *hvess* als ursprünglich ansehen, so wäre damit natürlich die Unechtheit der Strophe bewiesen. Zu vergleichen ist Str. 41^2, wo *fessk* (*fersk*) auf *þessom* reimt. (Björn Ólsens Einwand gegen diese Form, die Reflexivendung *-sk* könne keine assimilierende Wirkung auf ein vorausgehendes stammhaftes *-r-* ausüben, ist unberechtigt; vgl. Grettisrímur VIII 15, wo *brast* auf *skar-st* reimt). Doch ist es natürlich möglich, dass der Dichter sich mit "háttlausa" begnügt hätte, wie überhaupt metrische Freiheiten aus den Lausavísur der Kormakssaga kaum wegzuleugnen sind.

Die zweite Stelle ist Guðmundardrápa II, Str. 19^{1-4}:

Bisk. sǫgur II, s. 206: Önnur boen af Kolbeins kveini
knúði sárt hit milda hjarta
kennimanns at hjalpa hranna
hattprúðastri lindi búða.

Egilsson schreibt irrtümlich *brúða* f. *búða* und zitiert unsere Stelle sub voce *brúðr*: *hranna brúða lind* = tilia maris = femina. Auf den ersten Blick scheint *hranna búð* "Haus der Wogen" wirklich eine Umschreibung für "Meer" zu sein. Sucht man aber eine korrekte Kenning in dem Ausdruck, so liegt es nahe in *búða* ein Wort für "Feuer" zu vermuten, und wirklich überliefern uns die þulur der Sn. E. (II, 486) unter den Bezeichnungen des Feuers ein *buði*, welchen Ausdruck wir zweifelsohne hier vor uns haben. Auf Grund des Metrums unserer Stelle ist *búði* mit Länge anzusetzen. Übrigens würde auch der Vers der þula, in dem *buði* vorkommt, sonst einen unregelmässigen Typus repräsentieren. Freilich wird bei der Annahme von langer Stammsilbe die 1. Senkung in *kveykir ok búði* etwas überladen, aber man kann ja *ok* streichen, oder aus einer anderen Handschrift die Form *kveyktr* für *kveykir* aufnehmen (vgl. Sn. E. II. 570.). Noch besteht, wenigstens scheinbar, die Schwierigkeit, dass die eben erwähnte zweite Handschrift *busi* für *buði* schreibt. Aber das letztere ist wohl die richtige Lesart, denn *þ* kann viel leichter zu langem *s* verlesen werden, als umgekehrt. Ausserdem genügt das Vorkommen von *buði* in der einen Redaktion, um das Auftreten dieser Form in einem so jungen Gedicht, wie der zweiten Guđmundardrapa, zu erklären.

In Gíslasaga Súrssonar Str. 20. [1]) könnte man vielleicht zu einer der von Þorkelsson (Skýringar á vísum i Gisla sǫgu Súrssonar, S. 19) und F. Jónsson (in seiner Ausgabe, S. 79) vorgeschlagenen Konjekturen greifen, *móins grundar* für *mágrundar* respektive *hyrjar* für *hneigi*. Indessen glaube ich auch hier mit der Überlieferung auskommen zu können:

Mágrundar kvazk mundo,
mank orđ of þat skorđo,
hneigisól af heilo
hornfloeđar mik groeđa.

---

[1]) K. Gislasons Ausg.

Für *groeða* hat die eine Haupthandschrift, nach Gíslasons Ausgabe, *gioeða*, nach F. Jónssons Meinung stimmen beide Manuskripte in *groeða* überein. Indessen kann es kaum zweifelhaft sein, dass *goeða* einen bei weitem besseren Sinn giebt: die "Draumkona" führt den Dichter in ein mit Schätzen gefülltes Gemach, und verspricht ihm, ihn damit zu beschenken (vgl. die zweitfolgende Strophe). Von einer Heilung kann gar nicht die Rede sein, weil der Dichter noch gar nicht als tot oder verwundet vorausgesetzt wird. Darum hat auch Egilsson, noch ehe er die Handschrift B. kannte, *goeða* für *groeða* konjiziert. Setzt man nun *goeða* als richtig voraus, so ergiebt sich folgende prosaische Wortfolge: "Mank orđ hornfloeđar-skorđo of þat, kvazk mundo goeđa mik mágrundar hneigisól". Der letzte Wortkomplex ist eine Goldkenning, an der nur *hneigisól* statt des einfachen *sól* etwas auffällig ist. Indessen hat diese Ausdrucksweise eine vollkommene Analogie in *fallsól bráavallar* (Sn. E. I 346), zu welcher Stelle Gíslasons Bemerkung, Njala II 309, 310, zu vergleichen ist.

Noch viel weniger lässt sich aus Orkneyinga saga Cap. 93, Str. 6. das Vorhandensein des fraglichen Kenningtypus beweisen. Die Stelle lautet in Vigfussons Ausgabe:

Skalka-ek hryggr i hreggi
hlín međan stengr ok lína
svǫrđr fyrir snekkju borđi
salteigar brestr eigi.

Die im allgemeinen schlechteren Varianten einer zweiten Handschrift (Flateyjarbók) sind folgende: *suðr* f. *svǫrðr*, *sveðju* f. *snekkju* und *svalteigar* f. *salteigar*. Die letztere Lesart (*svalteigar*) fasst Egilsson als Ausdruck für Meer auf, und gelangt so zu einer Kenning "Hlín des Meeres" für "Frau". Indessen ist es mehr als fraglich ob *svalteigr* "das kühle Land" allein "Meer" bedeuten kann, und es liegt umso näher, in *sval-*, resp. *salteigar* eine Entstellung für *snákteigar* zu ver-

muten, als auch in der vorhergehenden Zeile die Verbindung *sn-* vom Schreiber der Fláteyjarbók zu *su-* verlesen wurde. *snákteigr* bedeutet dann natürlich "Gold".

Es bleiben nun nur noch drei Belegstellen übrig.

Für die eine derselben hat Sv. Egilsson selbst die leichte und in Verbindung mit einer ergänzenden Besserung F. Jónsons zufriedenstellende Konjektur vorgeschlagen.

Es handelt sich um Hallfređarsaga S. 111. (Ausg. v. Möbius und Vígfússon):

Auđs hefk illrar tídar
alldrengiliga fengit,
(mik hefir gjǫllu gulli
gramr ok jarl um framdan)
ef glapskyldir gjalda
gjalfrteigs og hefk eigi
mörk fyrir minstan verka
matvísum skal grísi.

Hier ist in Zeile 6. zu lesen:

gjalfrleygs ok hefk þeygi (vgl. Ark. XVIII, S. 321)

Auch die zweite der in Betracht kommenden Stellen bietet einen verderbten Text. Sie lautet (Bjarnarsaga Hitd. Str. 16):

Svá flaker Ullr of alla
odds bǫþgefnar loddo
hinns ljóta fal lýter
linnbeþs sæing innan,
at holmorum hvíler
hromblakks kalen nakkvat
lofak þrúđar hag þýđrar
þorns á beđjar horne.

In der zweiten Strophenhälfte, die uns hier allein interessiert, bessert Egilsson *holmorum* zu *hólnjǫrun* und *hromblakks* zu *hrannblakks*. Auf diese Weise gelangt er zu einer Kenning *Njǫrun hrannblakks hóls* für "Frau"; natürlich beweist eine solche Konjektur nichts für die Existenz der in Frage stehenden Kenning, vielmehr ist Egilssons Besserungsvorschlag, auf Grund des Ergebnisses dieser Untersuchung, abzuweisen. Ich vermute, in Ermangelung einer Konjektur, die das Zustandekommen der Verderbnis besser erklärt:

at hól-Njǫrun hvíler
hraunlax kalen nakkvat, etc.

hraunlaxhóll ist eine gute Goldkenning.

Für die letzte der von Gröndal in "Clavis poetica" angeführten Stellen weiss ich allerdings keine befriedigende

Erklärung zu geben, aber allein ist diese Strophe (Kormáks s. Str. 70) natürlich nicht im Stande, das Vorkommen der fraglichen Kenning zu erweisen.

Es dürfte somit feststehen, dass die Ansicht, "Göttin des Meeres" könne in den Gedichten der Skalden "Frau" bedeuten, jeder sicheren Grundlage entbehrt.

Nachtrag.

Seit der Abfassung der obigen 3 Aufsätze sind mehrere der besprochenen Stellen in "Den Norsk-Islandske Skjaldedigtning" von Finnur Jónsson behandelt worden. Seiner früher ausgesprochenen Meining nach (s. Ark. XVIII S. 206.) lässt auch er keine Halfkenningar gelten und beseitigt auch alle Umschreibungen vom Typus "Göttin des Meeres", merkwürdigerweise mit Ausnahme von "skerjarđar skorđ (Korm. s. 54.) Auch zu Korm. s. Str. 70, an welche Stelle ich mich nicht heranwagte, bringt er (Skjalded. B. 81) eine Konjektur bei, die mir jedoch metrisch bedenklich scheint. Die Lesart *gioeđa* in Gisl. s. Str. 20 existiert wirklich (Skjalded. A 106.)

Die beiden Stellen Harmsól 43 und 52 (s. oben S. 281 und S. 285) sind inzwischen von Hugo Rydberg in "Die geistlichen Drápur und Dróttkvættfragmente des Cod. AM. 757 4:to" (Kopenhagen 1907), S. LXXII f. besprochen worden. Seine Konjektur zu der ersten Stelle, *hringstyriar* für *hringstýri*, erscheint mir so einleuchtend, dass ich meinen Erklärungsversuch glaube zurückziehen zu müssen. Für die zweite hat er genau dieselbe Konjektur gefunden, wie ich. Sie lag ja auch nach F. Jónssons Behandlung von Gisl. s., str. 36, äusserst nahe.

Uppsala, im Januar 1910.

Hans Sperber.

Läkeråden i Hávamál 137 (Bugge)

hvars þv al dreckir,
kios þv þer iarđar megin,
[þviat iorđ tecr viđ alþri,
enn eldr vid sóttom,
eik viþ abbindi,
ax viđ fiolkyngi,
hall viþ hýrogi,
heiptom scal mána queþia,
beiti viþ bitsóttom,
enn viþ balvi rúnar]
fold scal viþ fiođi taca.

Några av läkeråden i de interpolerade raderna äro fortfarande dunkla. Men genom en jämförelse med de isländska och forndanska läkeböckerna och de upplysningar, vi äga om allmogens gamla läkekonst, kunna vi, tror jag, vinna klarhet över åtminstone ett par, hittills icke tillfredsställande tolkade ställen.

enn eldr vid sóttom

Läkeböckerna nämna intet om enbart eld som läkemedel [1]), men Hyltén-Cavallius berättar (Wärend och Wirdarna I, 193) om gnidelden eller "löpelden", att det "i Wärend varit landssed, att vid utbrottet af stor död, våldsam farsot på folk eller fä eller annan allmän nöd" bära över landet helig eld, kallad gnideld, därför att den framkallades därigenom, att man med en torr ekepinne häftigt borrade "ansyls" (motsols) mot något torrt trä, tills detta fattade eld. Sedan bars gnidelden genom natt och dag från gård till gård. De bärande fingo icke stanna och icke föra elden under tak. När de kommo till en gård, ropade de med hög röst: "Gnideld, gnideld!" Genast släcktes all gammal eld och man skyndade sig att tända med gnidelden. Sedan röktes huset, fol-

[1]) I de norska lagarna (Bjark. 134, Nyere Bylov VI 17.) anföres som laggiltig förevändning att undandraga sig "skipdráttr", att man "*liggr undir elldi oc lætr brenna sik eđa er mađr i badzstofo eđa lætr sér blóđ*". Här tycks också vara frågan om en sjukdomskur.

ket, djuren och alla kläder och redskap och troddes på så vis skyddade mot farsoten och annan "förgerning" [1]). Även på Jylland har gnidelden använts som läkemedel (se Feilberg: Ordbog art. Ild). I olika delar av Tyskland har man sedan gammalt använt gnideld, här kallad "notfeuer" (sv. nö-eld, Rietz). Likaså i Skottland (J. Grimm D. Mythol. sid. 570). Seden är av allt att döma urgammal och då de isländska sagorna berätta talrika exempel på, hur elden användes som reningsmedel mot gengångare och farliga, förhexade ting (Eyrb. C. 55 m. fl.), synes det ligga närmast till hands att antaga, att orden "eldr vid sóttom" åsyfta en likartad sed [2]).

ax við fiolkyngi

Användningen av sädesax mot trolldom är ingenstädes bestyrkt. Men däremot brukades ju varjehanda stål, särskilt "eggjärn med stål i". På vissa ställen lär det ännu vara sed att spika upp en yxa över dörren som skydd mot trolldom. (Enl. muntligt meddelande av prof. E. Lidén, Göteborg.) Nu kan det isländska ordet *øx*, yxa, även ha formen *ǫx* (Beläggställen: se Noreen Aisl. Gr. och Ark. III 13 a 2), vilken enligt Aasen och Ross ännu lever i vissa norska dialekter. Det torde vara denna synbarligen mera ovanliga form, som av skrivaren uppfattats som plural av ordet *ax*, sädesax, och av honom ersatts med singularform av samma ord. Även formen *ax* = yxa är belagd (V. Dahlerup, Ágrip: 3^{13}, 3^{14}, 8^{2} *Ericr blóþax*) och man skulle alltså möjligen kunna översätta *ax* direkt med yxa.

---

[1]) Vidare notiser om elden som botemedel mot sjukdomar: Hyltén-Cavallius, Wärend I 293, 404 samt Tillägg III.

[2]) Fritzner anför, att plur. *sóttir* brukar betyda "födslosmärtor", och man kunde ju möjligen sammanställa detta med Fjǫlv. 16: *út af hans* (Mimameiþs) *aldne skal á eld bera fyr kelisjúkar konur*. om man efter Bugge [Fkv 346] får tolka *kelisjúkar* som **killisjúkar* (Jfr got. *kilþei* f.) = havande. Denna möjlighet synes mig dock mindre sannolik.

heiptom scal mána quepia

Falk anför (Ark. V 269) från Hák. g. s. kenningen "mána ósk-Rán" för trollkvinna eller "den som med sina [trollkraftiga] önskningar hänvänder sig till månen", och drar härav den slutsatsen, att åkallande av månen ingått i sejdandet. Då sejden vanligen försiggick utomhus nattetid, förefaller detta icke otroligt. I så fall blir innebörden av orden "*mána quepia*" = *bruka sejd*, vilket ju passar särdeles väl i sammanhanget. Med avseende på (*viþ*) *heiptom* ansluter jag mig till den i Detter-Heinzels kommentar givna förklaringen.

beiti viþ bitsottom

Stället tolkas av Detter-Heinzel (Sæm. Edda II 138) sålunda: "Das seltene bitsótt muss von jenem Ungeziefer herrühren, welches das Vieh im Stalle heimsucht, denn gegen Bremsen- und Fliegenstich wäre der Grasgang (*beiti* n. gleich *beit* f.) ein schlechtes Mittel." Översättningen skulle alltså bli, "om kreaturen få "bettsjuka" skall man släppa dem på bete", och i likhet med Lüning tyckas de anse att *bitsótt* betyder "eine durch biss entstandene krankheit". Emellertid är det hela strofen igenom frågan om faror och sjukdomar, som hota *människor*, och tolkningen förefaller ej häller för övrigt sannolik.

Nu förekommer ordet *bitsótt* i Yngl. t. 34 (Wisén): *ok bitsótt hliðarþangs* (= elden) *á hilmi rann*. Jfr. *bítr eldr eða mikit frost*. Elucid. 161 (Gislasons upplaga An O. 1858), adj. *verkbitinn* (Fritzner). Likartad till tankegången är Yngl. t. 7: *ok allvald í arinkjóli glóðagarmr glymjandi beit*. *Bitsótt* i Yngl. t. kan då lätt vara en tillfällig bildning, och det torde icke vara alldeles avgjort, att det är identiskt med *bitsóttom* i Háv. 137. För att få en utgångspunkt att bedöma ordet *bitsótt* ifrån, torde det vara lämpligt att undersöka, hur de med *-sótt* sammansatta orden i allmänhet bildas. De sönderfalla i tre tydliga grupper.

I. Första sammansättningsleden betecknar den angripna kroppsdelen. Ex. isl. *kviðsótt*, *hvirfilsótt*, *lungnasótt*, *blǫðrusótt*, fsv. *buksot*, *fotasot*, *liversot* m. fl. (Fr., Sdw.).

II. Första sammansättningsleden betecknar ett karaktäristiskt symptom. Ex. isl. *brotfallssótt*, *gulusótt*, *blóðsótt*, *rauðasótt*, *bráðasótt*, fsv. *kaldasot*, *brännesot*, *skiälvosot*, *numinsot* m. fl. (Fr., Sdw.).

III. Tavtologiska bildningar. Första sammansättningsleden betecknar ensam sjukdomen. Hit kunna också flera av de i grupp II upptagna orden räknas. Ex. isl. *drep* : *drepsótt*, *riða* : *riðusótt*, *brotfall* : *brotfallssótt*, *líkþrá* : *líkþrásótt*, *bólga* : *bólgusótt*, fsv. *krampe* : *krampasot*, *kalda* : *kaldasot*, *malata* : *malatasot* m. fl. (Fr., Sdw.). Alla tre dessa bildningstyper äro särdeles väl representerade, och det torde vara ytterst få ord (isl. *anasótt*, *banasótt*, *skrópasótt*), som icke kunna inordnas under någon av dem. Undersöka vi, hur *bitsótt* ställer sig till dessa tre kategorier, bortfaller naturligtvis genast typ. I. Om *bitsótt* vore bildat efter typ II, skulle det beteckna en sjukdom, som karaktäriseras, av att den sjuke bits, eller möjligen i anslutn. till Elucid. 161, en svidande eller tärande sjukdom. Troligare förefaller dock, att det hör till de tavtologiska bildningarna. Bland sjukdomsnamnen i läkeböckerna förekommer synnerligen ofta ordet *bit*, t. ex. *orms bit*, *bit olms hunds*, kreaturs "*bit*" o. s. v., och allmogens läkekonst känner flera slag av "bett" t. ex. "onda bettet", "torskebett", "ländebett", "grymmebett" (Hyltén-Cavallius, Wärend I Tillägg sid. X [1])). *Bit* och *bitsótt* skulle alltså vara identiska och pluralen *bitsóttir* betyda "varjehanda slags bett". Att Detter och Heinzel nödvändigt velat ha ordet att betyda insektbett på kreatur, beror naturligtvis på att de endast känna ordet *beiti* i betydelsen "grasgang".

[1]) Detta och ett par andra ställen hos Hyltén-Cavallius har jag fått min uppmärksamhet fäst på genom amanuensen J. Sandström, Uppsala.

Isl. *beiti* n. är antagligen ursprungligen en fem. *îni*-avledning [1]) till det kausativa verbet isl. *beita* : ett got. **bait-eins*, ett nomen actionis, och betecknar "handlingen att komma någon att bita". Betydelsen av nomen actionis kvarstår ju f. ö. i isländskan, fast ordet i likhet med ett antal andra gamla *îni*-stammar övergått till en neutral *ia*-stam. Från denna grundbetydelse har ordet genomgått en icke ovanlig betydelseutveckling åt olika håll. Det kan bli en instrumental t. ex. sv. *bete* [2]) = agn = det, varigenom man får fisken att bita (i analogi med "flöte", "sänke", "styre" m. fl.). Ordet kan också beteckna platsen, där handlingen försiggår (sv. *bete* = betesplats) eller bli ett nomen acti (sv. dial. *bede* = foder, Rietz) eller specialiseras att beteckna ett bestämt konkret föremål (sv. dial. *bete* = tallruskor, hemtagna till föda åt getterna, Rietz eller isl. *beiti* = *beitilyng* Vgf., ljung, som användes till föda åt husdjur). Detta ord har Vigfusson (Corp. poet. boreale I, 15) velat återfinna i Háv. 137. Han översätter "heather against biting sicknesses". Men så vitt jag kunnat finna, har ljungen icke varit använd som läkemedel. I fsv. förekommer verbet *beta* i betydelsen "bereda genom blötning i en skarp vätska, särskilt bereda skinn". *ubetthe loskyn* Fh. 6: 123 (1512), *unge skule sik idha, badhe beka* (felskrivn. för *beta*) *oc barka* G. O. 857 Sdw. Ordet lever kvar i nysv. som yrkesterm inom garvar- och färgaryrkena. (Se SAOB). No. dial. *beita*, garve (Falk o. Torp) glda. *bede* vb. 1) garve, bede skin 2) hærde (Kalkar), mlt. *bêten*, beta hudar (Schiller & Lübben), fht. *beizen* d. s. Grundbetydelsen är "komma (syrorna etc.) att bita". (Jfr sv. fräta < mlt. vreten, äta glupskt, förtära). Verbet *beta* i denna betydelse har en instrumental, mlt. *bêthe* f. betningsmedel,

[1]) (jfr. Erdmann i Ark. VII 82).

[2]) Beträffande denna och de övriga nysv. formerna se SAOB, artiklarna *bete*.

(jfr glda. *bed* garvelud [1]) Kalkar) nysv. *beta*, subst. vanlig yrkesterm ä. nysv. *wth af betona* Skr. O. 275 (1589). Nu växla ej sällan i de nordiska språken instrumentaler på *-a* och *-i* (*-e*). Sv. *bete* = agn heter t. ex. på isl. *beita* f. Egilsson uppger, att *beiti* n. på Island betytt "Rhus, frutex coriarius". Flera arter av växtsläktet Rhus, särskildt Rhus coriaria, användas just som betningsämnen vid garvning. Nu är det emellertid klart, att denna betydelse måste ha utgått från en allmännare. *Beiti* måste tidigare ha betytt betningsmedel, beta i allmänhet. Vida allmännare spridd var under medeltiden betning medelst alun (jämte salt) eller s. k. vitgarvning [2]). Det fornhögtyska *peiza* betyder också *alun* (Graff III, 231). Det är alltså troligare, att *beiti* tidigare betecknat *alun*, fastän Egilsson endast kände till betningsmedlet sumak (tillverkat av Rhusarter). Men alun är också ett sedan gammalt känt läkemedel, särskilt mot sår. Att det varit känt i Skandinavien under den tidigare medeltiden, betygar Harpestreng sid. 53 (Molbechs uppl. 1826): *Alumen ær alun* — — — — *Thæt nøther yuærwætæs kiøt i manz bra oc mønær* (hindrar) *undæ oc illæ saar at sprethæs*. "Den islandske Lægebog" (Kr. Kålund, D. Kgl. Da. Vidensk. selsk. skr. 6. Række, hist. o. filos. Afd. VI. 4) sid. 32 säger: *Alanum*, *alann*, *þat hreinsar augu* — — — — *ok lætur ill sar eigi vaxaa*. Det passar ju ganska bra in på sår, uppkomna genom bett. Nu är emellertid garvarkonsten i Skandinavien betydligt äldre än den mera utvecklade läkekonsten, och då isländarna allt-

[1]) Jfr även isl. *beit* f. lixivii quoddam genus, ni fallor, quo alutarii et coriarii utunt. inde *tilbua beit*. Jón Ólafsson, Lexicon Islandicum (A. M. 433 fol.).

[2]) Redan så tidigt som under bronsåldern var vitgarvningen känd i vårt grannskap. Olshausen har i Zeitsch. für Ethnologie 1884 s. 518, 1886 s. 240 offentliggjort resultatet av sina kemiska analyser av läderrester, funna i bronsåldersgravar på Amrum (utanför Slesvig) och i Eversdorff (Holstein). Hans undersökning har givit vid handen att lädret varit garvat med alun, troligen med tillsats av salt.

så först ha gjort bekantskap med alun som betningsmedel och då kallat det *beiti*, talar ju all sannolikhet för, att de bibehöllo samma beteckning för ämnet i fråga, då de fått kunskap om, att det också kunde brukas som läkemedel. Även de andra betningsämnena, sumak, galläpple m. m. äro adstringerande och ha använts som läkemedel, och naturligtvis är icke den möjligheten utesluten, att ett av dem kan ha åsyftats. Frasen *beiti viþ bitsóttom* kan alltså lämpligen på svenska återges med "beta mot bett".

En av huvudprinciperna för den primitiva läkekonsten är ju, att man skall "taga boten, där man tagit soten" (se Wärend I 399 o. följ.), vilket medför vissa överensstämmelser mellan sjukdom och läkemedel. Ett ganska typiskt exempel på en dylik sympatikur anföres i en forndansk läkebok, A. M. 187, 8:vo (utg. av Viggo Såby) sid. 51, där mot "*watn sot*" förordas en omständlig kur med "*watn orm*" som botemedel. Ibland tycks enbart ljudlikhet ha åstadkommit tron på ett läkemedels kraft mot en viss sjukdom. Tegnér omtalar i "Språkets makt öfver tanken" s. 41, hur i Tyskland St. Valentin anses kunna bota "die fallende sucht" och flera dylika exempel. Det torde nog också vara ljudlikheten och den ursprungliga släktskapen orden emellan (jämte versens fordran på allitteration), som medverkat till sammanställandet av *beiti* och *bitsótt*.

Uppsala i december 1908.

Wilhelm Cederschiöld.

Bibliografi for 1908.

Af **B. Erichsen.**

I. Bibliografi, literaturhistorie og biografi.

Bygdén, L. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonymer och pseudonymer i den svenska litteraturen. H. 12 (= Bd. 2: 3). Sp. 193—288. Upps. (= Skr. utg. af Sv. Litt.-Sällsk. XVII: 10.)

Collijn, Isak. Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 25. 1906 (Samlaren XXVIII.) 15 s.

Dahl, Frantz, Motzfeldt, U. A., og *Schlyter, K. J. D.* Nordisk Litteraturfortegnelse 1907. (Tidsskr. f. Retsvid. XXI, 519—78.)

Erichsen, B. Bibliografi for 1906. (Ark. XXIV, 305—34.)

v. Fischer-Benzon, R. Literaturbericht für 1907—08. (Ztschr. d. Ges. f. Schl.-Holst. Gesch. XXXVIII, 457—510.)

Grotefend, Kustavi, u. *Hackman, Alfred.* Finnland. (Jahresb. d. Geschichtsw. 29. Jahrg. III, 144—52.)

Hermannsson, Halldór. Bibliography of the Icelandic Sagas and Minor Tales. (Islandica I. 126 s. Også som særtryk.)

Historisk Literatur vedrørende Norge 1906—1907. (HTno. 4. r. VI, 51—66.)

Höjer, Torvald. Schweden. (Jahresb. d. Geschichtsw. 29. Jahrg. III, 133—44.)

Jahresbericht über die erscheinungen auf dem gebiete der germanischen philologie hrsg. von der gesellschaft für deutsche philologie in Berlin. 28. jahrg. 1906. Lpz. 8:o. 8 + 210 + 234 s. 10 m. (I, 51—65: *S. Feist*, Skandinavisch.)

Krarup, Alfr. Fortegnelse over historisk Litteratur fra Aaret 1906, vedrørende Danmarks Historie. (HTda. 8. R. I, L 57—110.)

Lindroth, Hjalmar. En återupptäckt handskrift af Johan Axehiälm. (Samlaren XXVIII, 206—17.)

L[un]d[strö]m, [H.] Några ord om Uppsala Domkapitels arkiv. (Kyrkohist. Årsskr. 1908, 305—12.)

Meyer, Ernst. Program utgifna vid Uppsala universitet 1701—1854. Bibliografi. Upps. 8:o. 132 s. (Upps. Univ. Årsskr. 1908. Filosofi, språkvet. och hist. vetenskaper. I.) 2,50 kr.

O. P. Originalmanuskriptet til Rasmus Ludvigssons krönika om Erik XIV. (HTsv. XXVIII, 107—08.)

Olsen, Fr. [Arkæologisk] Bibliografi [for 1907]. (Foren. t. norske fort. bev. Aarsb. f. 1907, 297—314.)

Olsen, Magnus. Fortegnelse over Sophus Bugges trykte Arbeider. (Afhandl. viede Sophus Bugges minde, s. 285—94.)

Pettersen, Hjalmar. Bibliotheca Norvegica. Bind 1. Norsk Boglexikon 1643—1813. Beskrivende Katalog over Bøger trykte i Norge i Tidsrummet fra Bogtrykkerkunstens Indførelse til Adskillelsen fra Danmark. H. 3. S. 545—621 + 63 s. Kria. 4:o.

Reiss, Georg. Det norske Rigsarkivs middelalderlige musikhaandskrifter. En oversigt. Kria. 8:o. 26 s. (Videnskabs-Selsk. Skr. II Hist.-filos. Kl. 1908. No. 3.) 0,80 kr.

Schjött, Hans. Dänemark und Norwegen bis 1523. (1904/5). (Jahresb. d. Geschichtsw. 29. Jahrg. III, 126—33.)

Setterwall, Kristian. [Svensk historisk] bibliografi 1907. (HTsv. XXVIII. Bilaga. S. 75—116.)

Sørensen, S. A. Middelalderske latinske Membranfragmenter i det norske Rigsarkiv. (HTno. 4. r. VI, 23—47.)

Ammundsen, Vald. Den danske Bibels Historie. (Bibelhaandbog. Det Ny Testament udg. af H. P. Hansen. S. 66—78.)

Arup, Erik. En tabt kilde hos Hvitfeldt. (HTda. 8. R. I, 383—94.)

Bauditz, Sophus. En Bemærkning til "Jacob von Tyboe". (Danske Studier 1908, 49—50.)

Boer, R. C. Die Dichtungen von dem Kampfe im Rosengarten. (Forts.) (Ark. XXIV, 260—91.)

Bonus, Arthur. Isländerbuch III: Einführungs- und Ergänzungsband. Bedeutung des altisländischen Prosaschrifttums. Münch. 1907. 8:o. 8 + 361 s. 4 m. (Anm. ZfV. XIX, 116 af A. Heusler.)

Bugge, Alexander. Havelok og Olav Trygvessøn. Et bidrag til spørgsmaalet om kongesagaernes fremvækst. (Aarb. 1908, 233—72.)

von Friesen, Otto. En gammalsvensk dikt med regelbundet trokeiskt versmått. (Samlaren XXVIII, 218—29.)

Grøn, Fredrik. Nogle bemerkninger om middelalderens medicinske videnskab i Norden. Foredrag. (Norsk Magazin for Lægevid. 1908, 1009—23.)

Hesselman, Bengt. Giöta Kiämpa-wisa. En språk-estetisk undersökning. (Språk och Stil. VII, 201—36.)

Heusler, Andreas. Die gelehrte Urgeschichte im altisländischen Schrifttum. (Abh. d. preuss. Akad. d. Wiss. 1908. Phil.-hist. Cl. III. 102 s.)

Johnsen, Osc. Alb. Norske geistliges og kirkelige institutioners bogsamlinger i den senere middelalder. (Afhandl. viede Sophus Bugges minde, s. 73—96.)

Kristensen, Marius. Harpestrengs urteböger. (NT. 1908, 204—10.)

Lamm, Martin. Olof Dalin. En litteraturhistorisk undersökning af hans verk. Akad. afh. Upps. 8:o. 12 + 458 s. 3 kr.

— Samuel Triewalds lif och diktning. (Samlaren XXVIII, 112—73.)

Lundbye, Jørgen. En kvindelig Salmedigter [Inger Jensdatter Sønberg] fra det 17. Aarh. (Kirkehist. Saml. 5. R. IV, 605—10.)

Löw, Gustav. Sveriges forntid i svensk historieskrivning. I. Sthm. 8:o. 8 + 174 s. 2 kr.

Nordahl-Olsen, Joh. Holberg og Gadeviserne. (Danske Studier 1908, 47—49.)

Norlind, Tobias. Vadstena klosters veckoritual. (Samlaren XXVIII, 1—31.)

Palme, Olof. "Les Anecdotes de Suede" och dess författare. Ett bidrag. (Hist. Studier tillägnade H. Hjärne, 419—42.)

Petersen, Carl S. Nogle Palladiana. (Kirkehist. Saml. 5. R. IV, 373—84.)

— Når opførtes "Den politiske Kandestøber" første gang? (Hist. Medd. om Kbh. I, 615—18.)

Severinsen, P. Bidrag til dansk Salmehistorie. I. Tillæget til H. Chr. Sthenius's Vandrebog. II. E. O. Schwartzkopfs Salmedigtning. (Kirkehist. Saml. 5. R. IV, 513—21.)

Sjöholm, Josef. Svenska reformationsskrifter. Grundlinjer till 6 föreläsningar vid sommarkurserna i Lund 1908. Lund. 8:o. 17 s. 0,25 kr.

Swartling, Birger. Johannes Magnus' Historia Metropolitanæ Ecclesiæ Upsaliensis. (Hist. Studier tillägnade H. Hjärne, 107—24.)

Bugge, Sophus.

ZfdPh. XL, 129—73 af *Magnus Olsen.*

TfF. 3 r. XVI, 101—27 af *Finnur Jónsson* og *Holger Pedersen.* (Med portr.)

Journal of Engl. and Germ. Philology VII, 105—14 af *E. Mogk.*

Gíslason, Konráð.

Skírnir LXXXII, 97—109 af *Þórhallur Bjarnason.* (Med portr.)

Petersen, N. M.

Brevvexling mellem N. M. Petersen og Carl Säve. Et bidrag til skandinavismens og den nordiske filologis historie. Udgivet af *Carl S. Petersen.* Kbh. 8:o. 6 + 198 s. (Anm. NT. 1908, 613—15 af H. Bertelsen.)

Säve, Carl.

Se: Petersen, N. M.

II. Tidsskrifter og lærde selskabers skrifter.

Aarbog udgivet af Randers Amts historiske Samfund. 1908. (Fra Randers Amt. II.) Randers. 8:o. 158 s.

Aarbøger udgivne af Historisk Samfund for Aarhus Stift. I. 1908. Aarhus. 8:o. 100 s.

Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie. Udgivne af Det kongelige nordiske Oldskrift-Selskab. 1908. 2. Række. 23. Bd. Kbh. 8:o. 352 + 4 s.

Árbók hins íslenzka fornleifafélags. 1908. Rvík. 8:o. 64 s.

Arkiv för nordisk filologi utg. genom *Axel Kock*. Bd. 24. (Ny följd bd. 20.) H. 3—4. S. 231—384. — Bd. 25. (N. f. bd. 21.) H. 1—2. S. 1—220. Lund. 8:o.

Bornholmske Samlinger. Bd. 3. Udg. af Bornholmsk Samfund. Rønne. 8:o. 193 s.

Danske Magazin, indeholdende Bidrag til den danske Histories og det danske Sprogs Oplysning. 5. R. Bd. 6. H. 3. S. 193—272. Kbh. 4:o.

Danske Studier udgivne af *Marius Kristensen* og *Axel Olrik*. 1908. Kbh. 8:o. 242 s.

Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift utgifven af *Bernhard Salin*. 1908. H. 1—3. Sthm. 8:o. 192 s.

Foreningen til norske fortidsmindesmærkers bevaring. Aarsberetning for 1907. 63. aarg. Med 4 plancher og 292 illustrationer i texten. Kria. 8:o. 360 s. + 4 pl.

Fornvännen. Meddelanden från K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. 1907. Årg. 2 Under redaktion af *Emil Ekhoff*. H. 4. S. 209—385 + 7 s. 1908. Årg. 3. H. 1—2. S. 1—104. Sthm. 8:o.

Fra Arkiv og Museum. Tidsskrift for Østifternes Historie og Topografi udg. af Østifternes historisk-topografiske Selskab. Bd. 3. H. 5—6. S. 377—615. Kbh. 8:o.

Fra Dansk Folkemindesamling. Meddelelser og Spørsmaal ved *Axel Olrik*. (Danmarks Folkeminder Nr. 1.) Kbh. 8:o. 115 s. 2,50 kr.

Fra Frederiksborg Amt. Aarbog for 1908 udg. af Frederiksborg Amts historiske Samfund. Helsingør. 8:o. 150 s.

Fra Holbæk Amt. Historiske Aarbøger. II. Udg. af Historisk Samfund for Holbæk Amt. 1908. Kbh. 8:o. 154 s.

Fra Ribe Amt. Udg. af Historisk Samfund for Ribe Amt. VI. 1908. Kbh. 8:o. 186 s.

Hardsyssels Aarbog udg. af Historisk Samfund for Ringkøbing Amt. Bd. 2. 1908. Kbh. (tr. Ringkøbing). 8:o. 207 s.

Historisk Aarbog for Thisted Amt udg. af Historisk Samfund for Thy og Hanherred. 1908. Kbh. 91 s.

Historisk Tidskrift, utgifven af Svenska Historiska Föreningen genom *Torvald Höjer*. Årg. 28. 1908. Sthm. 8:o. 263 + 116 s. + Bilagor.

Historisk Tidskrift för Skåneland utg. af *Lauritz Weibull*. Bd. 2, s. 349—80 [sluttet]. Bd. 3, h. 1—3, s. 1—170. Lund. 8:o.

Historisk Tidsskrift, 8. Række, udg. af den danske historiske Forening. Redigeret af *J. A. Fridericia*. Bd. 1. H. 5—6. S. 337—508 + L 57—L 110. Kbh. 8:o.

Historisk Tidsskrift udgivet af den norske historiske Forening. 4. R. 5. Bd. 4—5. H. S. 257—432. — 6. Bd. 1. H. S. 1—80. Kria. 8:o.

Historiska Studier tillägnade Professor *Harald Hjärne* på hans sextio-

årsdag den 2 maj 1908 af lärjungar. Ups. & Sthm. 8:o. 24 + 813 s. 18 kr.

Historiske Meddelelser om København udg. af Københavns Kommunalbestyrelse ved *Villads Christensen.* Bd. 1. Kbh. 8:o. 1907—08. 644 s.

Islandica. An annual relating to Iceland and the Fiske Icelandic Collection in Cornell University Library ed. by *George William Harris.* Vol. 1. Ithaca, N. Y. 8:o. (12) + 126 s. (Anm. Litbl. XXX, 185—86 af W. Golther.)

Jämtlands Läns Fornminnesförenings Tidskrift. 4. bd. 3. h. S. 97—144. Östersund. 8:o.

Literaturblatt für germanische und romanische Philologie. Hrsg. von *Otto Behaghel* und *Fritz Neumann.* 29. Jahrg. Lpz. 4:o. 30 + 432 sp. 11 m.

Norvegia. Tidsskrift for det norske Folks Maal og Minder udg. av Samfundet for norske Maal og Traditioner. Bd. 1 ved *Moltke Moe* og *Joh. Storm.* S. 133—79. [Slut.] Bd. 2 ved *Marius Hægstad* og *Amund B. Larsen.* S. 235—92. [Slut.] Kria. 8:o.

Safn til sögu Íslands og íslenzkra bókmenta að fornu og nýju, gefið út af Hinu íslenzka bókmentafélagi. IV. 2. S. 97—208. Kphfn. 8:o.

Samfundet S:t Eriks Årsbok. 1908. Utg. genom *Gustaf Upmark.* Sthm. 8:o. 132 + 48 s. 5 kr.

Samlaren. Tidskrift utg. af Svenska Litteratursällskapets Arbetsutskott. Årg. 28. 1907. Upps. 8:o. 8 + 246 + 16 s.

Samlingar utgifna af Svenska Fornskrift-Sällskapet. H. 133—134. Sthm. 8:o.

Samlinger til jydsk Historie og Topografi udg. af Det jydske historisk-topografiske Selskab. Red. af *Villads Christensen.* 3. R. Bd. 5. H. 4—5. S. 369—633. Bd. 6. H. 1. S. 1—96. Kbh. (Aarhus.) 8:o.

Skrifter udgivne af Bergens historiske Forening. No. 14. Bergen. 8:o. 6 + 11 + 18 + 2 + 6 s.

Språk och Stil. Tidskrift för nysvensk språkforskning. Utgiven av *Bengt Hesselman, Olof Östergren* och *Ruben G:son Berg.* Årg. 7. 1907. H. 3—4. S. 169—255. Årg. 8. 1908. 257 s. Sthm. 8:o.

Sproglige og historiske Afhandlinger viede *Sophus Bugges* Minde. Med Tillæg: To Ungdomsbreve fra Sophus Bugge; Fortegnelse over Sophus Bugges trykte Arbejder. Kria. 8:o. 294 s. 6 kr. (Anm. HTno. 4 r. VI, 67—69.)

Stavanger Museums Aarshefte for 1907. Aarg. 18. Stavanger. 8:o. 30 + 102 + 24 s.

Studier i modern språkvetenskap utg. av Nyfilologiska sällskapet i Stockholm. IV. Upps. 8:o. 291 s. (Anm. Neuphilol. Mitt. 1908, 134—47 af W. Söderhjelm.)

Svendborg Amt. Aarsskrift for 1908. Nyborg. 8:o. 194 s.

Svenska Landsmål ock Svenskt Folkliv. Tidskrift utg. på uppdrag av Landsmålsföreningarna i Uppsala, Helsingfors ock Lund genom *J. A. Lundell.* 1908. Sthm. 8:o. 118 s. + bilagor (h. 100—03).

Upplands Fornminnesförenings Tidskrift. Utg. af *Rolf Arpi.* XXIV. (5. bd. 2. h.) S. 77—176 + 1 kort + 5 pl. — XXV. (5. bd. 3. (sista) h.) S. 177—256 + 16 pl. Utg. af *Rolf Arpi* och *Knut Stjerna.* Upps. 8:o.

Vejle Amts Aarbøger udgivne af Vejle Amts historiske Samfund. 1908. Kbh. 8:o. 296 s.

Vendsyssel Folk og Land. Historisk, topografisk Aarbog. I. Red. og udg. af *Anton Jakobsen.* Sæby. 8:o. 189 s.

Västergötlands Fornminnesförenings Tidskrift. Bd. 2. H. 8—9. Utg. *F. Udberg.* Sthm. 8:o. 8 + 198 + 4 s.

Østsjællandske Aarbøger. Bd. 8. Udg. af *Frederik Opffer.* Kjøge. 8:o. 104 s.

III. Nordisk sprogvidenskab.

1. I almindelighed.

Björkman, Erik. Über den namen der Jüten. (Engl. Studien XXXIX, 356—61.)

Erikson, Johan. Naturljud och djurnamn. En onomatopoetisk studie. [S. 49—56: Skandinaviska härmnamn.] Sthm. 8:o. 125 s. + 1 pl. 2 kr.

Frank, Tenney. On constructions of indirect discourse in early Germanic dialects. (Journ. of Engl. and Germ. Philol. VII, 64—80.)

Hellquist, Elof. Några anmärkningar om de nordiska verben med mediageminata. Gbg. 8:o. 51 s. (= Gbgs Högskolas Årsskrift. XIV: 2.) 1 kr.

van Helten, W. Zu germanischen $\bar{e}^2$, $\bar{e}^1$. (IF. XXIII, 92—117.)

Jespersen, Otto. Sproglære i anledning af Noreen: Vårt språk. (Danske Studier 1908, 208—18.)

Kock, Axel. Om språkets förändring. 2. uppl. Gbg. 8:o. 197 s. 2,50 kr.

Lindroth, Hjalmar. Om utvecklingen af ljudförbindelsen *eu̯u̯* i nordiska språk. (Ark. XXIV, 335—64.)

Läffler, L. Fr. Rättelser och tillägg till uppsatserna [Fornvännen 1907, 98—112] om folknamnen hos Jordanes. (Fornvännen 1907, 358.)

Neckel, G. Kleinere beiträge zur germanischen altertumskunde. (Beitr. XXXIII, 459—82.)

Nielsen, Konrad. En gruppe urnordiske laanord i lappisk. (Afhandl. viede Sophus Bugges minde, s. 225—31.)

Petersson, Herbert. Etymologien. [Bl. a. karm, sölja, nǫkkue, bǫrkr.] (IF. XXIII, 384—404.)

Torp, Alf. Etymologiske Blandinger. (TfF. 3 r. XVI, 143—50.)

Östergren, Olof. Stilistisk språkvetenskap. Sthm. 8:o. 125 s. 2,75 kr. (Anm. NT. 1908, 539—44 af E. Hedén.)

2. Islandsk og oldnorsk.

a. Grammatik og leksikografi.

van Blankenstein, M. Etymologien. [æja, gil, fránn, þulr.] (IF. XXIII, 131—35.)

Buergel Goodwin, H. Utkast till systematisk framställning av det moderna isländska uttalet. (SvLm. 1908, 77—115.)

Gebhardt, August. Skarbendingr. (Ark. XXV, 84—89.)

Hægstad, Marius. Vestnorske maalføre fyre 1350. I. Nordvestlandsk. Kria. 8:o. 157 s. + 2 pl. (Videnskabs-Selsk. Skr. II. Hist.-filos. Kl. 1907. No. 1.) 4,80 kr.

— og *Torp, Alf.* Gamalnorsk ordbok med nynorsk tyding. H. 6. S. 321—84. Kria. 8:o. 0,80 kr. (H. 1—3 anm. Ark. XXV, 98—107 af H. Lindroth.)

Jakobsen, Jakob. Etymologisk ordbog over det norrøne sprog på Shetland. H. 1. [*A—Gopn.*] Kbh. 8:o. 240 + 10 s. 5 kr. (Anm. Litbl. XXX, 321 af B. Kahle.)

Jónsson, Finnur. Málfræði íslenskrar túngu og helstu atriði sögu hennar i Ágripi. Kbh. 8:o.

Larsen, Amund B. Hvor længe fandtes der i oldnorsk former uten *i*-omlyd i 1 pers. præs. sing. av stærke verber? (Ark. XXV, 75—83.)

Lind, E. H. Norsk-isländska dopnamn ock fingerade namn från medeltiden. H. 3. Sp. 321—480. Upps. 8:o. 2 kr.

Rygh, K. Lidt om personlige tilnavne i Norge og paa Island i fortiden. (Afhandl. viede Sophus Bugges minde, s. 112—21.)

b. Tekster, oversættelser og kommentarer.

Alfræði íslenzk. Islandsk encyklopædisk litteratur. I. Cod. mbr. AM. 194, 8vo. Udg. for Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur ved *Kr. Kålund.* Med 4 litogr. faksimiler. Kbh. 8:o. 36 + 112 s. + 2 bilag. 5 kr.

Brennu-Njálssaga (Njála). Hrsg. von *Finnur Jónsson.* Halle. 8:o. 46 + 452 s. 12 m. (= Altnordische Saga-Bibliothek. Heft 13.) (Anm. DLz. 1909, 732—36 af A. Heusler. Litbl. XXX, 186—87 af W. Golther.)

Diplomatarium Islandicum. Íslenzkt fornbréfasafn, sem hefir inni að halda bréf og gjörninga, dóma og máldaga, og aðrar skrár, er snerta Ísland eða íslenzka menn. Gefið út af Hinu íslenzka bókmentafélagi. Bd. 8. H. 3. [1513-21.] S. 465—838. Rvík. 8:o.

The Elder or Poetic Edda, commonly known as Sæmund's Edda. Part 1. The Mythological poems, edited and translated with Introduction and Notes by *Olive Bray.* Illustrated by W. G. Collingwood. (Viking Club Translation Series. Vol. 2.) Lond. 4:o. 80 + 327 s. 15 sh. (Anm. Folk-Lore XIX, 493—96 af A. F. Major.)

Gunnlaugs saga Ormstungu. Mit Einleitung und Glossar hrsg. von *E. Mogk*. 2. verb. Aufl. Halle. 8:o. 25 + 66 s. 1,60 m. (= Altnordische Texte [Textbibliothek], hrsg. von E. Mogk. 1.)

Den norsk-islandske Skjaldedigtning udg. af Kommissionen for det Arnamagnæanske Legat ved *Finnur Jónsson*. A. Tekst efter håndskrifterne. B. Rettet tekst med tolkning. Kbh. 8:o. 187 + 178 s. 5 kr.

Skotlands Rímur. Icelandic Ballads on the Gowrie Conspiracy. Ed. by *W. A. Craigie*. Oxford. 8:o. 144 s. 3 sh. 6 d.

Soga um Ramnkjell Frøys-góde. Gamalnorsk grunntekst og nynorsk umsetjing ved *Torleiv Hannaas*. Oslo. 8:o. 65 s. (= Syn og Segn. 14 aarg. nr. 1.) [Jvfr. Bibliografien for 1907.]

Soga um Sigmund Bresteson. Gamalnorsk grunntekst og nynorsk umsetjing ved *Jørgen Reitan*. (Gamalnorske bokverk utg. av det norske samlaget. 5.) Oslo. 8:o. 135 s. 0,45 kr.

Sturlunga saga. Búiđ hefir til prentunar *Björn Bjarnason*. 1. b. Rvík. 8:o. 331 s. 1,60 kr.

Þiđriks saga af Bern. Udg. for Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur ved *Henrik Bertelsen*. H. 3. [Bd. 1.] S. 321—70 + [Bd. 2.] S. 1—48. Kbh. 8:o. 2,50 kr. (Anm. DLz. 1909, 2146—47 af R. C. Boer.)

Vǫlsunga saga ok Ragnars saga lođbrókar. Udg. for Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur ved *Magnus Olsen*. 3 (slut-)h. S. I—CIII. Kbh. 8:o. 2,50 kr.

Die Vǫlsungasaga. Nach Bugges Text mit Einleitung und Glossar hrsg. von *Wilhelm Ranisch*. 2. unveränd. Aufl. Berl. 8:o. 18 + 218 s. 3,60 m.

Edda-kvæde. Norrøne fornsongar paa nynorsk ved *Ivar Mortensson*. II. Kjempekvæde. Oslo. 8:o. 175 s. 2 kr. (= Syn og Segn. 13 aarg. nr 8—9; 14 aarg. nr 4 og 9.)

Soga um Haavard Isfjording. Fra gamalnorsk ved *Matias Skard*. Svorknes. 1907. 8:o. 98 s. 0,60 kr.

Tvenne dikter af Sigvat Tordarson. Tolkade af *Axel Åkerblom*. (NT. 1908, 241—49.)

Becker, John. Die Atli-lieder der Edda. (Beitr. XXXIII, 193—285.)

Brieskorn, Roland. Isländska handskriftsstudier. Cod. A. M. 325 II 4:to. (Ark. XXV, 147—66.)

— — — Cod. A. M. 673 a 4:to. (Smst. 166—78.)

Hofker, Corneille Frédéric. De Fóstbrœđrasaga. Proefschr. Amst. Groningen. 8:o. 141 s.

Leonhardt, Rudolf. Der málaháttr der Atlamǫl. Ein beitrag zur altgermanischen metrik. Lpz. diss. 1907. Halle. 8:o. 83 s.

Neckel, Gustav. Beiträge zur Eddaforschung. Mit Exkursen zur Heldensage. Dortmund. 8:o. 8 + 512 s. 16 m. (Anm. DLz. 1909, 1056—58 af W. Heydenreich.)

Neckel, Gustav. Zu den Heiđreksgátur. (ZfdA. L, 288.)
Nordenstreng, Rolf. Ett förslag till texträttelse i Hávamál. (Ark. XXV, 190—91.)
Ólsen, Björn Magnússon. Landnáma og Laxdœla saga. (Aarb. 1908, 151—232.)

Færøsk.

Dahl, J. Føroysk málIæra til skúlabrúks. Giviđ út hevur hitt føroyska bókmentafelagiđ. Kbh. 8:o. 106 s. 1,75 kr.
Evensen, A. C. Føroysk orđabók. H. 8—10. S. 113—60. [*Eldkjaftur—Forfumma.*] Tórshavn. 8:o. Hv. h. 0,15 kr.

3. Dansk.

a. Grammatik og leksikografi.

Byskov, J. Dissimilation og Ordet "Nögle". (Ark. XXV, 179—90.)
Dahl, B. T., og *Hammer, H.* Dansk Ordbog for Folket. H. 21—22. Bd. 2. S. 9—72. [*Mandbjørn—Nægtende.*] Kbh. 8:o. Hv. h. 0,30 kr.
Jerndorff, Peter. Det danske Sprog paa den danske Scene. (Tilskueren 1908, 194—206.)
Kalkar, O. Ordbog til det ældre danske sprog (1300—1700). 45 (slut-)h. [Bd. 4.] S. 913—1018. Kbh. 8:o. 2,50 kr.
Kristensen, Marius. Bidrag til dansk sproghistorie. I—X. [I. "Halvemål" i Skåne? II. Skånsk *s* > *z*. III. Vokalharmoni *a* : *æ*. IV. Vokalsvækkelse i levissimus. V. De omlydte personnavne. VI. Dansk-Svensk. VII. *r*-forbindelsers indvirkning på foregående vokal, især brydning. VIII. Til behandlingen af olddansk *iū*. IX. Nogle brydningsformer. X. Vokalisationen af oldda. *gh.*] (Ark. XXV, 119—46.)
— Optegnelse af stednavne. (Fra Dansk Folkemindesaml. 77—96.)
Kristiansen, V. [ↄ: *Viggo Fausbøll*]. Ordbog over Gadesproget og saakaldt daglig Tale. 2. meget forøgede Udg. 16—17 (Slut-)H. S. 481—532 + (6) s. Kbh. 8:o. Hv. h. 0,50 kr.
Lind, H. D. Passiar. (Danske Studier 1908, 192.)
Marquardsen, Ida. Der einfluss des mnd. auf das dänische im 15. jahrhundert. (Beitr. XXXIII, 405—58.)
Steenstrup, Johannes. De danske Stednavne. Deres Tolkning og hvad de oplyser om vort Lands Bebyggelse og Folkets Kultur gennem Tiderne. (Folkelæsning Nr. 280.) Kbh. 8:o. 115 s. 1 kr.

b. Tekster.

Et Brev fra Klemensfeidens Tid. Medd. af *Stemann.* (Saml. t. jydsk Hist. 3 r. V, 598—99.)
Danske vider og vedtægter eller gamle landsbylove og byskråer. Udg. af *Poul Bjerge* og *Thyge J. Söegaard.* II. H. 1. Kbh. 8:o. 192 s.

De gamle danske Dyrerim. Udg. med indledning og anmærkninger for Universitets-Jubilæets danske Samfund af *Johs. Brøndum-Nielsen*. H. 1. Kbh. 8:o. 96 s. 1 kr.

Register paa Kr. Johan Oxes Guld, Sølv, Klæder m. m. 1492. Medd. af *A. Thiset*. (Danske Mag. 5. R. VI, 267—70.)

Statholderskabets Extraktprotokol af Supplicationer og Resolutioner 1662—69. Udg. af det norske Rigsarkiv. H. 1. Chria. 8:o. 240 s.

4. Norsk.

Falk, H. S., und *Torp, Alf.* Norwegisch-dänisches etymologisches Wörterbuch. Mit Unterstützung der Verfasser fortgeführte deutsche Bearb. von *Hermann Davidsen*. Lief. 3—8. S. 161—640. [*Drøbel—Liden.*] Heidelberg. 8:o. [Germanische Bibliothek. I. Sammlung german. Elementar- und Handbücher. IV. Reihe: Wörterbücher. Bd. 1.] Hv. lev. 1,50 m. (Anm. DLz. 1908, 2401—08 af A. Gebhardt.)

Hægstad, Marius. Fleirtal av dei personlege pronomen i nynorsk. (Afhandl. viede Sophus Bugges minde, s. 216—24.)

Larsen, Amund B. Om "bløte" og "haarde" konsonanter i norsk. (Afhandl. viede Sophus Bugges minde, s. 43—49.)

Rygh, O. Norske gaardnavne. Bd. 13. Gaardnavne i Romsdals amt. Oplysninger samlede til brug ved matrikelens revision. Udgivne med tilføiede forklaringer af *K. Rygh*. Kria. 8:o. 533 s. 3,40 kr.

Schjøtt, S. Dansk-norsk ordbog. H. 9—15. S. 513—960. [*Materialforbrug—Vindereb.*] Kria. 8:o. Hv. h. 0,50 kr.

Storm, Joh. Norsk Lydskrift med Omrids af Fonetiken. 2. Afsnit. (Norvegia I, 133—79.)

5. Svensk.

a. Grammatik og leksikografi.

Åkerblom, Axel. Till frågan om rytmiken i svenska efterbildningar av dróttkvæðr háttr och hrynhenda. (Språk och Stil. VII, 193—97.)

A. M. Bornerad. (Språk och Stil. VII, 249—52.)

Beckman, Nat. Familjebeteckningarna på *-s*. (Språk och Stil. VII, 243—48.)

Berg, Ruben G:son. Anteckningar om pentametern i svenskan. (Språk och Stil. VII, 237—42.)

— Tvåstavig versfot i pentameterns andra hälft. (Smst. VII, 248—49.) [Jvfr. Paulson.]

— Svenska alexandriner. (Smst. VIII, 1—32.)

Bergqvist, B. J:son. Några subjektiva tidsmått i svenskan och tyskan. (Studier i modern språkvetenskap IV, 241—53.)

Cederschiöld, Gustaf. Studier öfver verbalabstrakterna i nutida sven-

ska. Gbg. 8:o. 132 s. (= Gbgs Högskolas Årsskrift. XIV: 3.) 2,25 kr. (Se: Östergren.)

Celander, *Hilding*. Danismer i nusvenskt ordförråd. (Språk och Stil. VIII, 201–50.)

Columbus, *Samuel*. En svensk orde-skötsel. Med anmärkningar och ordlista utg. af *Bengt Hesselman*. Upps. 8:o. 7 + 122 s. 2 kr. (Anm. DLz. 1909, 1382 af E. A. Kock.)

von Friesen, *Otto*. Anmärkningar till "Valda stycken av svenska författare 1526–1732", utgivna av Ad. Noreen och E. Meyer. 2. uppl. Sthm. 1907. (Språk och Stil. VIII, 33—45.)

Geijer, *Herman*. Några anmärkningar rörande jämtska och ångermanländska ortnamn. (Språk och Stil. VIII, 176–200).

Hjelmqvist, *Theodor*. Två svenska smådikter av Sylvester Phrygius. (Språk och Stil. VIII, 122–36.)

— Små textkritiska bidrag. (Smst. VIII, 164–75.)

— Till förklaringen af fsv. *ykildagher*. (Ark. XXIV, 374–78.)

Hultman, *O. F.* Hälsingelagen och Upplandslagens ärfdabalk i Cod. Ups. B 49. Språkhistorisk undersökning jämte tvenne exkurser: 1. Det nordiska a-omljudet af kort u. 2. Den s. k. u-brytningen. Hfrs. 4:o. 8 + 350 s.

Hylén, *J. E.* Kollektiv med pluralis. (Språk och Stil. VIII, 55–87.)

Kardell, *S. J.* Om uppkomsten och betydelsen af namnet Jämtland. (Jämtlands läns FmfT. IV, 97–98.)

Karsten, *T. E.* Österbottniska ortnamn. Språkhistorisk och etnografisk undersökning. I. S. 121–52. Hfors. 8:o. 1 mk. (I, s. 1–120 anm. Ark. XXV, 114–18 af Am. B. Larsen.)

Kock, *Axel*. Om svenskans förbättring och försämring under de senaste århundradena. (NT. 1908, 335–56.)

— Till Ark. nf. XX, 197 f. [*tiurleks-ras*]. (Ark. XXIV, 303–04.)

— En notis [om vokalbalans]. (Smst. XXIV, 384.)

— Anmärkningar om 1600-talets svenska verskonst. (Smst. XXV, 1–74.)

Korlén, *Artur*. Binda i bet. begåva. (Språk och Stil. VIII, 255–57.)

Lampa, *Sven*. Några kritiska anmärkningar till B. Risbergs Metrik. (Språk och Stil. VII, 184—92.)

Lindroth, *Hjalmar*. Några ordförklaringar. [1. Ett kok stryk. 2. Rabalder. 3. Baluns.] (Språk och Stil. VIII, 46–54.)

Lyttkens, *Aug*. Svenska växtnamn. H. 4. S. 521—688. Sthm. 1907. 8:o. 3 kr.

Läffler, *L. Fr.* Ytterligare om den allittererande-assonerande diktningen i nysvenskan. (Språk och Stil. VIII, 102—08, 257.)

Munthe, *Åke W:son*. Strödda anteckningar om frasen "Här ligger en hund begraven" och några närstående uttryck. (Studier i modern språkvetenskap IV, 205—40.)

Nordlander, *J.* Om lag- och lagman- i ortnamn. (Språk och Stil. VII, 198–200.)

— En omtvistad namnändring. (Smst. VII, 252—54.)

Nordlander, J. Minnen af heden tro och kult i norrländska ortnamn. (Ymer XXVIII, 113—21.)

Noreen, Adolf. Vårt språk. Nysvensk grammatik i utförlig framställning. H. 11—12. Bd. 2. S. 129—240. Bd. 5. S. 257—384. Lund. 8:o. 1,75 kr. + 2 kr. (Anm. Litbl. XXIX, 94—98; XXX, 1—2 af A. Gebhardt. IFAnz. XXIII, 91—99 af G. Neckel. FT. LXIV, 33—41 af R. Saxén. Jvfr. også s. 306: Jespersen, Otto.)

Ordbok öfver svenska språket. Utg. af Svenska Akademien. H. 36—38. B, ark. 131—50. [*Beträffa—Bibehålla.*] D. ark. 25—34. [*Darwinist—Dekorativ.*] Lund. 4:o. Hv. h. 1,50 kr.

Ortnamnen i Älvsborgs län. Utg. av Kungl. Ortnamnskommittén. Del 13. Vättle härad. Sthm. 8:o. 134 s. 2,25 kr. (Anm. DLz. 1909, 1957—59 af A. Gebhardt.)

Paulson, Johannes. Pentametern i svenskan. (Språk och Stil VIII, 87.) *R. G. B.* Efterskrift. (Smst. 87.) [Jvfr. Berg.]

S. L—n. Till bruket av perfektum och imperfektum i svenskan. (Språk och Stil. VIII, 253—54.)

Sahlgren, Jöran. Edsbärgs härads sjönamn. Några randanmärkningar till Elof Hellquists "Studier öfver de svenska sjönamnen", Sv. landsm. 1903—06. (SvLm. 1908, 43—54.)

Saxén, Ralf. Nsv. namn på *Bast-*. (Språk och Stil. VII, 254—55.)

Torbiörnsson, Tore. En egendomlig nybildning [skar = skall, skola]. (Språk och Stil. VIII, 251—52.)

Ulrich, A. Ord och uttryck från tal- och skriftspråk i Kungl. Svea Hovrätt. (Språk och Stil. VII, 169—83.)

Wulff, Fr. Det svenska språkets tjänlighet i antika metrar. (Studier i modern språkvetenskap IV, 107—63.)

Östergren, Olof. Per Sprogvild och G. Cederschiöld, Verbalabstrakterna. (Språk och Stil. VIII, 137—63.) [Jvfr. Cederschiöld.]

b. Retskrivning.

I rättstavningsfrågan. Ett uttalande av språkmän. Sthm. 8:o. 14 s. 0,25 kr.

Kjellberg, O. C. Vidräkning med hrr nystafvare. Öppet sändebref med utmaning. Sthm. 8:o. 24 s. 0,50 kr.

c. Tekster.

Arfstvisten emellan Erik Eriksson (Gyllenstjerna) och Ture Turesson (Bjelke) 1451—1480. Efter handskrifter i Riksarkivet utg. af *Karl Henrik Karlsson.* Sthm. 8:o. 27 + 119 s. (Saml. utg. af Svenska fornskrift-sällskapet. H. 134.) 2,25 kr.

Fornhandlingar rörande Jämtlands län. Utg. af *S. J. Kardell.* [Forts.] (Jämtlands läns FmfT. IV, 132—38.)

Privilegie- och skyddsbref för Vadstena kloster utfärdade af k. Kristofer åren 1442 och 1444. Efter en Upsala-handskrift utgifna af *Robert Geete.* Sthm. 8:o. (Bilaga till Sv. Fornskr.-Sällsk:s årsmöte 1908. S. 173—90.)

Släkten Tre rosors Gudsarkiv. Birgitta Larsdotters, gift Flemming, och Göstaf Johanssons Jordabref förtecknade 1561. Utg. *K. H. Karlsson.* (Västergötlands FmfT. b. 2. h. 8—9, s. 132—82.)

Svenska böner från medeltiden utg. af *R. Geete.* H. 2. S. 193—416. Sthm. 8:o. (Saml. utg. af Svenska fornskrift-sällskapet. H. 133.) 3,50 kr.

Svenska riksrådets protokoll. Utg. genom *Severin Bergh.* XII: 1. (1647, 1648.) Sthm. 8:o. 256 s. 3,25 kr. (Handlingar rörande Sveriges historia. Ser. 3.)

Urkunder till Stockholms historia [utg. genom *Karl Hildebrand* och *A. Bratt*]. I. Stockholms stads privilegiebref 1423—1700. H. 3. S 321—478 + 4 s. Sthm. 8:o. 3 kr.

Weibull, Carl Gustaf. Freden i Roskilde. Aktstycken och framställning. (HT. för Skåneland III, 1—170.)

Wermbdö Domboock. [1600—1612.] Af *G. O. Berg.* (Upplands FmfT. XXIV, 150—75.)

Äldre handlingar angående Västergötland. [Forts.] (Västergötlands FmfT. b. 2. h. 8—9, s. 183—97.)

6. Dialekter.

a. Grammatik og leksikografi.

Bennike, Valdemar, og *Kristensen, Marius.* Kort over de danske folkemål med forklaringer. H. 7. S. 97—112 + kort 53—60. Kbh. 4:o. 2,50 kr.

Espersen, J. C. S. Bornholmsk Ordbog. Med Indledning og Tillæg udg. af det Kgl. danske Videnskabernes Selskab. Kbh. 8:o. 21 + 171 + 512 s. (Anm. NT. 1908, 444—47 af H. Bertelsen. Danske Studier 1908, 189—91 af M. Kr[istensen].)

Feilberg, H. F. Bidrag til en ordbog over jyske almuesmål. H. 32—33. [Bd. 3.] S. 641—800. [*støve—tilsat.*] Kbh. 8:o. Hv. h. 2,50 kr.

Larsen, Amund B. Selbygmålets lydlære. (Slut.) (Norvegia II, 235—47.) *Marius Hægstad.* Merknad til "Selbygmålets lydlære". (Smst. 247—51.)

— Nogle bemærkninger om "u-omlyden ved bevaret u" i østnorske dialekter. (Norvegia II, 251—56.)

Ross, Hans. Norske bygdemaal. VII. Foldamaal. VIII. Oustfjellmaal. IX. Trøndemaal. X. Fosnmaal. XI. Nordlandsmaal. Kria. 8:o. 79 s. (Videnskabs-Selsk. Skr. II. Hist.-filos. Kl. 1908. Nr 4.) 2 kr.

Skulerud, Olai. Nogle bemerkninger om Oredialekten i Dalarne. (Afhandl. viede Sophus Bugges minde, s. 130—38.)

b. Tekster.

Braset, Karl. Aasta saangan. Dikt paa Sparbumaal. Sparbu. 8:o. 88 s. 3 kr.

Elkjær. Jysk Humør. Morsomme Fortællinger i østjysk Mundart. Aarhus. 8:o. 80 s. 1,50 kr.

IV. Runekundskab, mytologi og sagnhistorie.

Bugge, Sophus. Runeindskriften paa en Trænagle fra Urnes Kirke i Sogn. (Foren. t. norske fort. bev. Aarsb. for 1907, 175—80.)

— Sparlösa-Indskriften. (Västergötlands FmfT. 2 bd. 8–9 h., s. 104–05.)

— Das runendenkmal von Britsum in Friesland. (ZfdPh. XL, 174–84.)

Gering, Hugo. Zu dem Bornholmischen runensteine von Vester-Marie. VI. (ZfdPh. XL, 218–19.)

v. Grienberger, Th. Die inschrift der spange von Balingen. (ZfdPh. XL, 259–76.)

— Neuere runische Literatur. (GgA. 1908, 373–426.)

Hjelmqvist, Theodor. Bidrag till tolkningen af runinskriften på Forsaringen. (Ark. XXIV, 231–59.)

Läffler, L. Fr. Om Sparlösa-stenens äldre runinskrift. II. (Västergötlands FmfT. b. 2. h. 6–7, s. 106–16.)

Olsen, Magnus. Runeindskrifterne i Urnes kirke i Sogn. (Foren. t. norske fort. bev. Aarsb. for 1907, 118—75.)

— Runestenen ved Oddernes kirke. (Afhandl. viede Sophus Bugges minde, s. 8–19.)

— Tryllerunerne paa et vævspjeld fra Lund i Skaane. Chria. 8:o. 26 s. (= Chria Vid. Selsk. Forh. for 1908. No. 7.) (Anm. AfdA. XXXII, 270–71 af G. Neckel.)

Olson, Emil. Benplatta med runinskrift. (Fornvännen. 1908, 14—27, 101.)

Schück, Henrik. Bidrag till tolkning af Rök-inskriften. Ups. 8:o. 29 s. (Ups. Univ. Årsskr. 1908. Progr. 3.) 0,75 kr.

Þórðarson, Matthías. Nýfundinn rúnasteinn á Hvalsnesi. (Árbók h. ísl. fornl. 1908, 48–52.)

Wimmer, Ludv. F. A. De danske runemindesmærker undersøgte og tolkede. Afbildningerne udførte af J. Magnus Petersen. Bd. 1. Afd. 1. Almindelig indledning. 19 + 195 s. + 2 tvl. Bd. 4. Runeligstene og mindesmærker knyttede til kirker. Tillæg. Ordsamling. S. 215–34 + I–XCVII. Kbh. 4:o.

— Den sidst fundne Runesten i Aarhus (Aarhus-Stenen V). (Aarb. f. Aarhus Stift 1908, 17—33.)

Boer, R. C. Untersuchungen über den Ursprung und die Entwicklung der Nibelungensage. Bd. 3. Halle. 1909. 8:o. 191 s. 8 m. (Anm. ZfV. XIX, 333–35 af H. Lohre. Litbl. XXX, 97–98 af W. Golther.)

— Untersuchungen über die Hildesage. (ZfdPh. XL, 1–66, 184–218, 292–346.)

Falk, Hjalmar. Til Fenresmyten. (Afhandl. viede Sophus Bugges minde, s. 139—44.)

Guerber, H. A. Myths of the Norsemen from the Eddas and Sagas. Lond. 8:o. 16 + 396 s.

von Kralik, Richard. Zur nordgermanischen Sagengeschichte. Wien. 8:o. 121 s. 4,80 m. (= Quellen und Forschungen zur deutschen Volkskunde. Bd. 4.) (Anm. DLz. 1909, 2075—76 af G. Neckel.)

von der Leyen, Friedrich. Útgardaloke in Irland. (Beitr. XXXIII, 382—91.)

Nielsen, Yngvar. Den gamle hadeland-ringerikske Kongeæt og Snefridsagnet. (Afhandl. viede Sophus Bugges minde, s. 145—56.)

— De gamle hadelandske Sagn. (HTno. 4. r. V, 336—57.)

Olrik, Axel. Starkaddigtningens udspring. (Afhandl. viede Sophus Bugges minde, s. 268—77.)

Olsen, Magnus. Hærnavi. En gammel svensk og norsk gudinde. Chria. 8:o. 18 s. (= Chria. Vid. Selsk. Forh. for 1908. No. 6.) (Anm. AfdA. XXXII, 164—65 af G. Neckel.)

Sjöberg, N. Kultplatser vid Gamla Uppsala (Upplands FmfT. XXV, 247—48.)

V. Arkæologi, kulturhistorie og folklore.

Almgren, Oscar. Die Funde antiker Gläser in Skandinavien. (*Kisa, A.*, Das Glas im Altertume. III, 901—20.)

— Medelpads och Ångermanlands fornminnen från hednatiden. (Småskrifter utg. af norrländska studenters folkbildningsförening. 8.)

Ambrosiani, Sune. Fasta fornminnen i Tuna socken, Olands härad, Uppland. (Upplands FmfT. XXIV, 92—122.)

Brøgger, A. W. Vistefundet, en ældre stenalders kjøkkenmødding paa Jæderen. En foreløbig meddelelse. (Naturen XXXII, 97—117.)

— Vistefundet, en ældre stenalders kjøkkenmødding fra Jæderen. Med "Resumé in deutscher Sprache". Stavanger. 8:o. 102 s. + 5 planscher. (= Stavanger Museums Aarshefte for 1907. II.)

— En celttype fra Norges yngre bronsealder. (Kunst og Kultur, studier og afhandlinger Lorentz Dietrichson tilegnet. S. 1—10.)

— Et norsk ravfund fra stenalderen. (Bergens Museums Aarbog 1908. No. 11. 32 s.)

Guldberg, Gustav. Die Menschenknochen des Osebergschiffs aus dem jüngeren Eisenalter. Eine anatomisch-anthropologische Untersuchung. Kria. 8:o. 30 s. (Videnskabs-Selsk. Skr. I. Math.-naturv. Kl. 1907. No. 8.) 2 kr.

Hallström, G. Hällristningarna kring Trondhjemsfjorden. (Det kgl. no. Vid. Selsk. Skr. 1907. No. 10 [ɔ: 11].) Trondhj. 8:o. 10 s.

— Nordskandinaviska hällristningar. II. De norska ristningarna. (Fornvännen 1908, 49—86.)

Helland, Amund. Oldfundene og Norges folkemængde i forhistoriske tider. Kria. 8:o. 127 s. 1,50 kr.

Helliesen, Tor. Fortegnelse over oldsager indkomne til Stavanger museum 1907. 24 s. (Stavanger Museums Aarshefte for 1907. III.)

Lauridsen, P. Historiske og topografiske Oplysninger om Guldhornsfundene ved Gallehus. (Aarb. 1908, 1—28.)

Leijonhufvud, Märta. Nyupptäckt hällristning på Kinnekulle. (Fornvännen 1908, 87—92.)

Neergaard, Carl. Haag-Fundet. En Affaldsdynge fra en Metalstøbers Hytte, fra den yngre Bronzealder. (Aarb. 1908, 273—352.)

Nicolaissen, O. Undersøkelser i Nordlands amt 1907. (Foren. t. no. fort. bev. Aarsb. f. 1907, 181—99.)

— Fortegnelse over oldsaker indkomne til Tromsø museums oldsamling 1907. (Smst. 291--96.)

Nordgaard, O. Bemerkninger om stenaldersbopladsen ved Stenkjær. (Naturen XXXII, 57—59.)

Rygh, K. Helleristninger af den sydskandinaviske type i det nordenfjeldske Norge. Trondh. 8:o. 35 s. (Det kgl. no. Vid. Selsk. Skr. 1908. No. 10.)

Saxlund, H. Harøhytten og Myrpælene. Meddelelser om Fund, gjorte paa Harøen m. fl. Steder i Akerø Prestegjeld. (Det kgl. no. Vid. Selsk. Skr. 1907. No. 12.) Trondh. 8:o. 16 s.

Schetelig, Haakon. Færgepengen. Spor av en græsk gravskik i Norge. (Afhandl. viede Sophus Bugges minde, s. 1—7.)

— Norske kulturforhold i broncealderen. (Foren. t. norske fort. bev. Aarsb. f. 1907, 1—21.)

— Fra Bergens Museum. (Smst. 289—90.)

— Helleristninger paa Støle i Søndhordland. (Naturen XXXII, 343—48.)

— Pierres à Feu Néolithiques de la Norvège. (Bergens Museums Aarbog 1908. No. 9.) 8 s.

— og *Brøgger, A. W.* Fortegnelse over de til Bergens Museum i 1907 indkomne saker ældre end reformationen. (Bergens Museums Aarbog 1908. No. 3.) 45 s.

Sernander, Rutger. Läby-bron. En uppländsk brobyggnad från slutet af den yngre järnåldern. (Upplands FmfT. XXIV, 142—49 + 1 kort + 5 pl.)

Sodborg, N. En Gravplads fra den yngre Jernalder. (Hist. Aarb. f. Thisted Amt 1908, 37—42.)

Statens Historiska Museum och K. Myntkabinettet. Tillväxten under år 1907. (Fornvännen 1907, 209—319.)

Tilly. Forhold vedrørende Overgangen fra Sten- til Broncealderen samt Thylandske Oldsagsfund til Nationalmuseet. (Hist. Aarb. f. Thisted Amt 1908, 3—9.)

Wibling, Carl. Grafundersökningar i nordvästra Skåne 1906. (Fornvännen 1908, 27—42.) *Gustaf Sellergren.* Utlåtande ang. ett filtartadt ämne funnet i en graf beskrifven i föreg. uppsats. (Smst. 42—43.)

Appelgren, T. G. Förteckning öfver Antellska myntsamlingens i Helsingfors svenska mynt. 1. Medeltidsmynt. Hfrs. 4:o. 8 + 57 + 6 s. + 6 pl. + 1 portr.
Brate, E. Nordens äldre tidräkning. Läroverkspr. [Högre allm. lärov. å Södermalm.] Sthm. 4:o. 28 s.
Hartmann, B. Ny Meddelelse om Myntfundet fra Sand. (Det kgl. no. Vid. Selsk. Skr. 1907. No. 10.) Trondh. 8:o. 14 s.
Kristensen, Marius. Et middelalderligt Signet, fundet ved Læborg. (Fra Ribe Amt. VI, 178–80.)
Romdahl, Axel L. Sköldemärken i Linköpings domkyrkas korhvalf. (Kult och Konst 1908, 43–46.)
Stenersen, L. B. Myntfundet fra Traaen i Numedal. (Afhandl. viede Sophus Bugges minde, s. 232–39.)

Afbildningar af svenska nationaldräkter sådana de burits eller bäras i olika landskap. Sthm. Fol. 50 s. + 12 pl. 15 kr.
Ahlberg, Karl. Den svenska farmaciens historia. 3—12 (slut-)h. S. 129–670 + 10 s. + 5 pl. Sthm. 8:o. Hv. h. 1,25 kr.
Andersen, A. P. Slangerup Oldermandsvedtægt. (Fra Frederiksborg Amt 1908, 37–52.)
Andresen, P. Fra en Registreringsforretning i en sydfynsk Bondegaard 1807. (Svendborg Amt 1908, 139—52.)
Annerstedt, Claes. Upsala universitets historia. D. 2: 1655–1718. Afd. 1: Universitetets öden. Upps. 8:o. 10 + 447 s. 8 kr.
Behrend, C. Lidt om Randers Handsker. (Saml. t. jydsk Hist. 3. r. V, 463–76.)
— Om Tobaksavlen i Fredericia i det 18. Aarhundrede. (Vejle Amts Aarbøger 1908, 240–54.)
Bendixen, B. E. Et omrids af Norges handelshistorie. 2. forök. opl. Bergen. 8:o. 59 s. 0,60 kr.
En berättelse om jordbruket i Malmöhus län år 1759. Meddelad af *C. G. Weibull.* (HT. för Skåneland. II, 372–80.)
Bokkenheuser, Knud. Kongelig Majest's Acteurs. Billeder af Skuespillerlivet paa Rahbeks Tid. (Saa By som Borger II.) Kbh. 8:o. 150 s.
Branting, Agnes. Förteckning öfver föremål i Uppsala domkyrkas klädkammare. Med ledning af äldre och nyare inventarielängder upprättad. Upps. 8:o. 19 s. 0,35 kr.
Bruns, Friedrich. Die Lübeckischen Pfundzollbücher von 1492–1496. [Forts.] (Hans. Geschichtsbl. 1908, 357—407.)
Bruun, Daniel. Gammel Bygningsskik paa de islandske Gaarde. Arkæologiske Undersøgelser. (Foren. t. norske fort. bev. Aarsb. for 1907, 37–117.)
Christensen, Fr. En Udlægsforretning. Et Blad af en Fæstebondes Historie. (Fra Holbæk Amt. 1908, 134–45.)
Christensen, Severin. Om Fattigvæsenet i Skjoldborg—Kallerup fra

1806—1827 og i 1835—1836. Et Tidsbillede. (Hist. Aarb. f. Thisted Amt 1908, 10—23.)

Christensen, Villads. Hanseatiske Beretninger om Strandinger paa Jyllands Kyst. (Saml. t. jydsk Hist. 3 r. VI, 1—20.)

Daae, Anders. Tugthuset og Arbeidshuse i Kristiania 1733—1814. (Nord. Tidsskr. f. Fængselsvæsen 1908, 109—72.)

Ehlers, Léon. Amagertørklæder og Huenakker. (Tilskueren 1908, 73—83.)

Fischer, Jean. Folkeliv i Bjerre herred. (Fra Dansk Folkemindesaml. 41—52.)

Finlands kulturhistoria. Medeltiden. Med bidrag af flere författare. utg. af *P. Nordmann* och *M. G. Schybergson.* H. 1—2. Hfrs. 8:o. 96 s. Hv. h. 1,25 mk.

Fløe, Palle. Om Fortids Lægevæsen. (Hardsyssels Aarbog II, 188—91.)

— Et Kongebrev om "Manufakturer". (Smst. 192—95.)

Fra Hekseforfølgelsens Dage. I. Kjøge Huskors ved *N. P. Nielsen.* II. En Heksesag fra Spjellerup ved *E. Spur.* (Østsjæll. Aarb. VIII, 36—48.)

Frásagnir um skólalíf á Íslandi um aldamót 18. og 19 aldar. (Forts.) (Safn til sögu Íslands IV, 97—98.)

Garborg, Hulda. Norske Bygdedragter. (Kringsjaa XXXI, 199—205.)

Gravlund, Thorkild. Sjællandsk Karakterstudie. Et Overblik. (Fra Dansk Folkemindesaml. 53—60.)

Grøn, Fredrik. Altnordische Heilkunde. [Forts.] (Janus XIII, 73—87, 138—49, 206—20, 258—67, 313—27, 369—82, 433—36, 486—514, 569—84, 631—53.)

Hammarstedt, N. E. Allmogens byggnadssätt, boningsinredning och dräkt [i Uppland]. (Uppland II, 321—48.)

Hansen, Povl. Bondeliv og bondehjem. Brudstykke af en slægts saga. (Svendborg Amt 1908, 41—109.)

Höjer, Torvald. Till kännedomen om Vadstena klosters ställning såsom religiös institution. (Hist. Studier tillägnade H. Hjärne, s. 59—106.)

Ingemann, Bernh. Om gamle Mortere. (Tidsskr. f. Industri 1908, 17—26, 43—50, 76—82, 89—98, 147—50, 163—70.)

Jakobsen, Anton. Toldvæsenets Jagt efter Bøndernes Brændevinsredskaber. (Vendsyssel Folk og Land. I, 29—40.)

Jensen, Chr. Axel. Dronning Margretes klædning. Efter frk. Agnes Branting [Ord och Bild XVI, 581—87] meddelt. (Fra Arkiv og Museum. III, 404—18.)

Jensen, P. Stevner og Folde m. m. (Svendborg Amt 1908, 111—37.)

Jørgensen, Ellen. Fremmed Indflydelse under den danske Kirkes tidligste Udvikling. Avec un résumé en français. (Vidensk. Selsk. Skr. 7. R. Hist.-filos. Afd. I, 2.) Kbh. 4:o. 123 s. 3,90 kr.

Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold. I Uddrag

udg. ved *L. Laursen* af Rigsarkivet. 1588—1592. Kbh. 8:o. 4 + 1026 s. 9 kr.

***Kardell**, S. J.* Ett arfskifte af år 1777. (Jämtlands läns FmfT. IV, 128—32.)

***Kau**, Hans.* Jørgen Birkebæk. Et Bidrag til de kloge Mænds Saga. (Vejle Amts Aarbøger 1908, 90—107.)

***Keyland**, Nils.* Skärning och snesning. Bilder och anteckningar från Manskogs socken, Värmland, och dess omnejd. (Fataburen 1908, 65—82.)

***Koren-Wiberg**, Chr.* Bidrag til Bergens kulturhistorie. Bergen. 4:o. 184 s. 12 kr.

***Lampa**, Sven.* Anteckningar rörande äldre bygdelif i Västergötland. II. (Västergötl. FmfT. 2. b., 8—9 h., s. 85—103.)

***Larsen**, L.* Dagligt Liv paa Landet i Nordsjælland for 50 à 60 Aar siden. (Fra Frederiksborg Amt 1908, 1—36.)

***Levring**, A.* Gamle Landsbyskikke omkring Aarene 1830 og 40. (Fra Randers Amt. II, 95—99.)

***Lindholm**, Poul.* Fra Starup sogn. Overenskomst mellem Starup bymænd angående deres kohave. (Vejle Amts Aarbøger 1908, 127—32.)

***Lithberg**, Nils.* Bröllopsseder på Gottland. [Forts.]. (Fataburen 1908, 129—48.)

***Madsen**, Emil.* Leverancer og Leverandører til det danske Hof i den 2. Halvdel af det 16. Aarh. (Fra Arkiv og Museum III, 491—572.)

***Madsen**, Jesper.* Studehandelens Historie i Danmark fra de ældste Tider til vore Dage. Aarhus. 8:o. 140 s. 2,75 kr.

***Modin**, Erik.* Vårdkasar. (Fataburen 1908, 54—58.)

***Montelius**, Oscar.* Handeln i forna dagar med särskildt afseende på Skandinavien och tiden före Kristi födelse. (NT. 1908, 295—327, 383—414.)

***Nielsen**, L. Chr.* Fra Johan Snell til vore Dage. Skildringer af Bogtrykkerkunstens Historie i Odense. Et Mindeskrift i Firehundredeogfemogtyveaaret for Trykningen af den første Bog i Danmark. 2—5 (slut-)h. S. 33—162. Odense. 4:o. Hv. h. 1,50 kr.

***Nielsen**, N. P.* Kirke og Bonde i Middelalderen. (Varden 1908, 211—16.)

***Nordgaard**, O.* Træk av fiskeriets udvikling i Norge. I. Med figurer i teksten. (Det kgl. no. Vid. Selsk. Skr. 1908. No. 1.) Trondhj. 8:o. 116 s.

***Nyrop**, C.* Kjøbenhavns Murer- og Stenhuggerlav. Historiske Meddelelser. Udg. af Kjøbenhavns Murer- og Stenhuggerlav. Kbh. 4:o. 457 s. Ikke i bogh.

***Olrik**, Axel.* Nordisches Geistesleben in heidnischer und frühchristlicher Zeit. Übertragen von *Wilhelm Ranisch.* Heidelb. 8:o. 13 + 230 s. 5 m. (= Germanische Bibliothek, 1. Abt.: Sammlung germanischer Elementar- und Handbücher, 5. Reihe: Alter-

tumskunde, 1 Bd.) (Anm. ZfV. XIX, 335–36 af A. Heusler. DLz. 1909, 2913–15 af R. Meissner.)

Olrik, Axel. Norrænar þjóðir á víkingaöldinni og öndverðum miðöldum. (Eimreiðin XIV, 26—38, 131—40. XV, 1—10.)

Olrik, Jørgen. Billeder af sællandsk landalmues liv på Kristian den fjerdes tid. Uddrag af tingbøger. (Fra Arkiv og Museum III, 452–90.)

Petersen, Carl S. To breve fra prosten i Lindholm, mag. Albert Meier til statholder Henrik Rantzau. Et bidrag til de ældste Grønlandsexpeditioners historie. (Danske Mag. 5. R. VI, 212–25.)

Rhamm, K. Ethnographische Beiträge zur germanisch-slawischen Altertumskunde. 2. Abt. Urzeitliche Bauernhöfe im germanisch-slawischen Waldgebiet. T. 1. Altgermanische Bauernhöfe im Übergange vom Saal zu Fletz und Stube. Braunsch. 8:o. 32 + 1117 s. + 2 tvl. (Anm. HTda. 8. R. II, 92—101 af Joh. Steenstrup.) 42 m.

Romdahl, Axel L. Roger van der Weyden och ett par broderier från Sveriges medeltid. (Kult och Konst 1908, 178–85.)

Schetelig, Haakon. Oversigt over den kulturhistoriske samlings tilvekst i 1907. (Bergens Museums Aarbog 1908. No. 15. 21 s.)

Schirmer, Herm. M. Rester af oldtidens bygningsskik. (Foren. t. no. fort. bev. Aarsb. f. 1907, 22–36.)

Schück, H. Ur gamla papper. Populära kulturhistoriska uppsatser. 8. serien. Sthm. 8:o. 192 s. 3 kr.

Schürer von Waldheim, W. Typologiska studier. II. Selkrokarnes utveckling. (Upplands FmfF. XXV, 252–56 + 16 pl.)

Schäfer, Dietrich. Die Sundzoll-Listen. (Hans. Geschichtsbl. 1908, 1—33.)

Secher, V. A. Bidrag til Københavns Rets- og Kulturhistorie i Kristian IV.s og Fredrik III.s Tid 1624–1663. (Hist. Medd. om Kbh. I, 292–329, 333–84, 569–98.)

Severinsen, P. Fra Landsbyskolens Barndomstid i Ringkøbing Amt. II. (Hardsyssels Aarbog II, 115–29.)

Simolin, Albin. Drag ur prästgårdslif i Finland under 16 och 17 seklen. (Finska kyrkohist. samf.'s protokoll o. meddel. VII, 216—76).

Skar, Hans. Snaasens kulturhistorie til aaret 1907. H. 3–4. S. 113–228. Kria. 8:o. Hv. h. 0,50 kr.

Sommarin, Emil. Bidrag till kännedom om arbetareförhållanden vid svenska bergverk och bruk i äldre tid till omkring år 1720. Akad. afh. Lund. 8:o. 16 + 183 s. 2,50 kr. (Anm. HTsv. XXVIII. Granskn. 96—101 af Fr. Hjelmqvist.)

Swederus, M. B. Bidrag till kännedom om Sveriges bergshandtering 1612–1654. (Jernkontorets Annaler 1908, 1—76.)

Þórðarson, Matthías. Yfirlit yfir muni selda og gefna Forngripasafninu 1907. (Árbók h. ísl. fornl. 1908, 53–58.)

Thrane, Carl. Fra Hofviolonernes Tid. Skildringer af det kongelige Kapels Historie 1648–1848, væsentlig efter utrykte Kilder. Med 70 Afbildninger. Kbh. 8:o. 472 s. 5 kr.

Troels-Lund. Dagligt Liv i Norden i det 16. Aarh. Illustreret Udgave. H. 1–38. Kbh. 8:o. Hv. h., 48 s., 0,25 kr.

Waggen, Lars. Gamaltids livekaar aat bondefolk i Inntrøndelagen fra 1800–1850. I. Svorkmo. 8:o. 48 s. 0,50 kr.

Wallem, Fredrik B. I Bergen for hundrede Aar siden. (Kunst og Kultur, studier og afhandlinger Lorentz Dietrichson tilegnet. S. 197–222.)

Vangensten, Ove C. L. Michel Beheims Reise til Danmark og Norge 1450. Kria. 8:o. 39 s. (Videnskabs-Selsk. Skr. II. Hist.-filos. Kl. 1908. No. 2.) 1,60 kr. (Anm. DLz. 1908, 3255—57 af S. Günther.)

Viktorinerne og Norge. To Breve fra det 12. Aarh. Meddelt av *Edv. Bull.* (HTno. 4. r. VI, 17–22.)

Visted, Kristofer. Vor gamle bondekultur. Med over 160 illustrationer. Kria. 8:o. 248 s. 5 kr.

Wistrand, P. G. Bohusländska folkdräkter. (Fataburen 1908, 1–18 + 2 pl.)

Wolff, A. Livet i København i Frederik VI.s Dage. (Hist. Medd. om Kbh. I, 536—68.)

Östman, N. Lifvet i Stockholm under stormaktstidehvarfvet. Hufvudsakligast på grundval af skönlitteraturen. (Samf. S:t Eriks Årsbok 1908, 16–46.)

Ambrosiani, Sune. Bondkyrkans bod. (Upplands FmfT. XXV, 222—46.)

Beckett, Francis. Relieffet over den søndre Tværskibsportal paa Slesvigs Domkirke. (Aarb. 1908, 117—50.)

Bumpus, F. The cathedrals and churches of Norway, Sweden and Denmark. Lond. 8:o. 299 s. ill.

Collingwood, W. G. Anglian and Anglo-Danish Sculpture in the North Riding of Yorkshire. (The Yorkshire Archæol. Journal XIX, 269–414.)

— Anglian and Anglo-Danish Sculpture at York. (The Yorkshire Archæol. Journal XX, 149–213.)

Fett, Harry. Billedhuggerkunsten i Norge under Sverreætten. Illustr. Kria. 4:o. 122 s. 12 kr. (Anm. Kringsjaa XXXII, 321—27 af J. Raabe.)

— Hellig Olavs martyrgrav. Et bidrag til ottekantens forhistorie. Med 17 illustr. (Bergens Museums Aarbog. 1908. No. 5. 23 s.)

Gamla svenska städer, gator och gränder, hus och gårdar. Samlingsverk i bilder jämte förklarande text utg. af svenska teknologföreningens afdelning för husbyggnadskonst. H. 1. Sthm. 4:o. 13 s. + 61 pl. 3,50 kr.

Hahr, August. Inledning till svensk arkitektur under 15- och 1600-talen. (Sommarkurserna i Lund 1908.) Lund. 8:o. 9 s. 0,15 kr.

Halleland, E. Sole gamle Kirke, Jæderen. (Foren. t. no. fort. bev. Aarsb. f. 1907, 233–40.)

Heiberg, G. F. En udskaaret Furuplanke. (Foren. t. no. fort. bev. Aarsb. f. 1907, 287–88.)

Jensen, L. D. A. M. En gammel Alterkalk [fra Åbo, nu i Ejby Kirke ved Kjøge]. (Østsjæll. Aarb. VIII, 49–52.)

Kornerup, J. Hvorledes saae Roskilde Domkirkes Spir ud før 1635. (Aarb. 1908, 29–36.)

— Højby Kirke og dens Kalkmalerier. Foredrag. (Kirkehist. Saml. 5 R. IV, 218–28.)

Lorenzen, Vilh. Gammel dansk Bygningskultur. (Meddelelser fra Foreningen til gamle Bygningers Bevaring. I.) Kbh. 8:o. 68 s. 1,25 kr.

Meinander, K. K. Medeltida altarskåp och träsniderier i Finlands kyrkor. Akad. avh. Hfrs. 8:o. 391 s. 3 mk. (Också i Finska FmfT. XXIV.)

Meyer, Johan. Fortids kunst i Norges bygder. Hedalen og Kvikne. Kria. 4:o. 24 s. + 11 pl. 6 kr.

Nilsson, Axel. Kryptbilderna i Lunds domkyrka. (Fataburen 1908, 42–53.)

Nordhagen, Olaf. Hamar domkirkes ruiner. (Foren. t. norske fort. bev. Aarsb. f. 1907, 201–22.)

— Alstadhaug kirke og prestegaard i Skogn. (Smst. 260–83.)

Petersen, Fredrik. Hedrum kirke, Vestfold. (Foren. t. norske fort. bev. Aarsb. for 1907, 241–59.)

Roosval, Johnny. Gottländska forskningar. (Kult och Konst 1908, 89–105, 161–77.)

— Legender och symboler i Uppsala domkyrkas koromgång. Sthm. 4:o. 58 s. 10 kr.

Rothe, Eigil. Rytterkampbilledet i Aal Kirke samt andre middelalderlige Kampscener i danske Kirker. (Aarb. 1908, 77–116.)

S. C. De kungliga grafvårdarna i Strängnäs domkyrka. (Kult och Konst 1907, 305–09.)

Schirmer, Herm. M. Colonia. (Foren. t. norske fort. bev. Aarsb. for 1907, 286.)

— En ligsten fra Urnæs kirkegaard. (Smst. 287.)

Svensk Arkitektur. Uppmätningar af äldre svenska byggnadsverk jämte fotografireproduktioner och beskrifvande text utg. af Arkitekturminnesföreningen, K. Konsthögskolan. Sthm. Fol. 15 s. + 32 pl. 12 kr.

Tegninger af ældre nordisk Architektur udg. af *H. Storck.* 5. Saml. 1. R. H. 6. 2. R. H. 1–2. Kbh. fol. Hv. h., 3 tvl., 1,25 kr.

Tikkanen, J. J. Medeltida altarskåp och träsniderier i Finlands kyrkor. (FT. LXV, 157–82.)

Tynell, Lars. Gumlösa kyrkas funt. (HT. för Skåneland. II, 356–67.)

Upmark, Gustaf. Gustaf Vasas porträtt af år 1542. Ett arbete af Jacob Binck. (Personhist.Tidskr. X, 1—8.)
Wallin, Sigurd. Utvändig ornamentmålning på kyrkor. (Kult och Konst 1908, 245—47.)
Weibull, Lauritz. Adam van Düren. En förklaring. (Kirkehist. Saml. 5. R. IV, 386—88.)

Aasen, Ivar. Spørsmaal og svar. (Norvegia II, 292.)
Andersson, Nils. Skånska melodier, s. 245—356. (SvLm. H. 101.)
Asbjörnsen, P., und *Moe, Jörgen.* Norwegische Volksmärchen. Eingeleitet von Hermann Bang und Ludwig Tieck. Berl. 8:o. 15 + 304 s.
Aubert, Karl. Navnet "Alf i Odderskær" i folkevisen om holmgangen paa Samsø. (Afhandl. viede Sophus Bugges minde, s. 20—25.)
Berge, Rikard. Finnkongjens dotter. Eventyr fraa Telemarki. (Kvitseidmaal.) Med bemerkninger af *Moltke Moe.* (Afhandl. viede Sophus Bugges minde, s. 258—67.)
Bing, Just. Sagnet om Jostedalsrypen. (Slutn.) (HTno. 4. r. V, 257—59.)
Bugge, Sophus. Kong David og Solfager. (Danske Studier 1908, 1—34.)
Bønner og signelser. ["En stemmende Bøn til Il[d]". En liden bøn for Tøver. Fæbøn.] (Norvegia II, 287—89.)
Cappelin, O. Arvid i Öshult, en småländsk sagofigur. (SvLm. 1908, 5—10.)
Christensen, Georg. Evald Tang Kristensens Eventyrsamling. (Danske Studier 1908, 53—55.)
Feilberg, H. F., og *Feilberg, V.* Fra fiskerlivet. (Fra Dansk Folkemindesaml. s. 39.)
Flentzberg, Ant. Spott och spottning. (Fataburen 1908, 105—25.)
Fortegnelse over enlige Stene, hvortil der knyttes navn, sagn eller folketro. (Fra Dansk Folkmindesaml. 97—113.)
Fortegnelse over stendynger og kvashobe, som der kastes til af vejfarende. (Fra Dansk Folkemindesaml. 114—15.)
Första mötet för svensk folkkunskap. (Fataburen 1908, 173—92.)
Garborg, Hulda. Sangdansen i Norden. (Kringsjaa XXXI, 4—11.)
Grip, E., Steffen, R., och *Leffler, K. P.* Folktro, folkdiktning och folkmusik [i Uppland]. (Uppland II, 381—447.)
Hamilton, K., och *Grip, E.* Seder och lefnadssätt [i Uppland.] (Uppland II, 349—80.)
Hammarstedt, N. E. Inspirationsfågeln. (Fataburen 1908, 83—104.)
Herren Jennaar. Ei gamall folkevisa fraa Fyresdal ved *Moltke Moe.* Merknader av Moltke Moe ved Olav Midttun. (Syn og Segn XIV, 312—20.)
Holthausen, F. Eine altschwedicche Donnerregel. (Arch. CXXI, 129.)
Jónsson, Finnur. Das Harfenspiel des Nordens in der alten Zeit. (Sämmelbände d. internat. Musik-Ges. IX, 530—37.)

Karlgren, Bärnhard. Folksägner från Tveta ock Mo härader upptecknade på folkmål. 54 s. (SvLm. H. 103.)
Kleiven, Ivar. I gamle Daagaa. Forteljingo og Bygda-Minne fraa Vaagaa. Kria. 8:o. 431 + 11 s. (Anm. HTno. 4 r. VI, 74—96 af Y. N[ielsen].)
Knudsen, Fr. Trebold. (Fra Dansk Folkemindesaml. 61—76.)
Kristensen, Evald Tang, og *Olrik, Axel.* Tyge Nold og hans tolv sønner. (Fra Dansk Folkmindesaml. 31—34.)
Lampa, S. Folklekar från Västergötland, s. 3—114. (SvLm. H. 102.)
Larsen, Sofus. Niels Ebbesens Vise. Med kritisk Kommentar. Kbh. 8:o. 356 s. (Anm. Danske Studier 1908, 117—28 af Axel Olrik.)
— *Larsen, Sofus.* Aabent Brev til Dr. Aksel Olrik, med Svar fra denne. (Smst. 222—39.)
Läffler, L. Fr. Den gottländska Taksteinar-sägnen, s. 37—60. (SvLm. H. 102.)
M. Å. En märklig trefaldighetskälla [vid Löfmarken, Söderbärke sn., Dalarna]. (Fataburen 1908, 155—58.)
Matson, Ole. Fra Solørs Finskog. (Slut.) (Norvegia II, 256—80.)
Mjöberg, Josua. Visan om älskaren vid gluggen. (SvLm. 1908, 65—76.)
Moe, Moltke. Limbus puerorum. Et par vers av Draumkvædet. (Afhandl. viede Sophus Bugges minde, s. 247—57.)
— Eventyrvandring og eventyrforvandling. (Samtiden XIX, 31—39.)
— — To eventyr. (Smst. 453—65.)
Den natlige Jæger. (Fra Dansk Folkemindesaml. 34—35.)
Nordlander, Johan. Jämtska ortnamn och sägner. (Jämtlands läns FmfT. IV, 99—127.)
— Norrlands äldsta sägner. (Småskrifter utg. af Norrländska studenters folkbildningsförening. VII, 1—44.)
Olrik, Axel. Episke love i folkedigtningen. (Danske Studier 1908, 69—89).
— Folkedigtningens episke love. (NT. 1908, 547—54.)
— Nyt fra Folkemindeforskningen. (Danske Studier 1908, 60—64.)
— Loke i nyere folkeoverlevering. (Smst. 1908, 193—207.)
— Brødoffer. (Smst. 1908, 242.)
— Dansk Folkemindesamling. (Fra Dansk Folkemindesaml. 5—19.)
— Fra Drøsselbjærg ved Slagelse. (Smst. 40.)
— Sankt-Hans-ko i Vendsyssel. (Smst. 41.)
Olrik, Jørgen. Den kloge kone i Skovshoved. (Fra Dansk Folkemindesaml. 36—37.)
Olsson, P. Valerius. Visor upptecknade i Kalmartrakten. (SvLm. 1908, 55—64.)
Paasche, Fredrik. Den norske kristne folkevise i kredsen av sine frænder. (Kunst og Kultur, studier og afhandlinger Lorentz Dietrichson tilegnet. S. 33—52.)
Sagn. [Huldrehauinn. Tri gule Flekkjer i ein Aaker.] (Norvegia II, 289—92.)

Sandström, Josef, och *Rudberg, Gunnar*. Några drag af öfvertro från Västergötland. (Fataburen 1908, 58—62.)

Skar, Johannes. Gamalt or Sætesdal. III. Kria. 8:o. 157 s. 2,50 kr.

Skytte, Jens. Småtræk af tro og tænkemåde i Fredericia-egnen. (Fra Dansk Folkemindesaml. 37—38.)

Spörsmål om folkeminder [fester, landbrug, dagligliv, lege, melodier]. (Fra Dansk Folkemindesaml. 25—30.)

Stev fraa Telemarki. Samla ok utgjevne av *Rikard Berge*. Oslo. 8:o. 114 s. 1,25 kr. (= Syn og Segn. 14 aarg. nr 5—6.)

v. Sydow, C. W. Studier i Finnsägnen och besläktade byggmästarsägner. [Forts.] (Fataburen 1908, 19—27.)

Thuren, Hjalmar. Folkesangen paa Færøerne. (F. F. Publications. Northern Series Nr. 2.) Kbh. 8:o. 346 s. 7,50 kr. (Anm. Danske Studier 1908, 219—22 af T. Norlind.)

— Vore Sanglege. (Danske Studier 1908, 129—74.)

— Tanz und Tanzgesang im nordischen Mittelalter nach der dänischen Balladendichtung. (Ztschr. d. intern. Musikgesellschaft. IX, 209—16, 239—44.)

Toxværd, Karen. Helligstene på Sydfalster. (Fra Dansk Folkemindesaml. 35—36.)

Ussing, Henrik. Når man riser op. (Fra Dansk Folkemindesaml. 40—41.)

Weibull, Lauritz. Den lundensiska Finnsägnen. (Fataburen 1908, 28—41.)

Wigström, Eva. Folktro ock sägner, s. 405—52. (SvLm. H. 100.)

Viser. [Tostein paa Isen. Ifjor gjætt' eg gjeitenn'. Vuggevers. Søndmørske Vers. Steifinn Fefinson.] (Norvegia II, 281—87.)

Viser i bornholmsk Mundart saml. og nedskrevne af *H. Johansen*. 1. Saml. (Bornh. Saml. III, 1—40.)

Ønskehøje (af *Jens Kamps* samlinger). (Fra Dansk Folkemindesaml., s. 39.)

VI. Ældre retsvidenskab, historie og topografi.

Beauchet, L. Loi d'Upland. Livre de la procédure. (Nouv. Revue hist. de droit franç. et étr. XXXII, 66—94.)

Berg, G. O. Huru rätt skipades i Sverige för trehundra år sedan. Utdrag ur uppländska domböcker för år 1608. Med förord af Wilh. Sjögren. Upps. 8:o. 35 s. 0,50 kr.

Bratt, Arnold. Kyrkan och prästerna enligt Sverges tidigaste lagar. Sthm. 8:o. 34 s. 0,25 kr. (Studentföreningen Verdandis småskrifter. 159.)

Bugge, Alexander. The earliest Guilds of Northmen in England, Norway and Denmark. (Afhandl. viede Sophus Bugges minde, s. 197—209.)

Bulmer, J. Den bornholmske Sandemands-Institution. (Bornh. Saml. III, 41—54.)

Delin, Carl. Om oäkta börd samt om oäkta barns rättsställning enligt äldre svensk rätt. I. Lund. 8:o. 148 s. 2 kr.

Doublier, Othmar. Entlohnung der altnorwegischen Gefolgschaft. (Festschrift für Karl von Amira. S. 59–77.)

Gadolin, A. W. Nam och lösörevæþ i den äldre vestgötalagen. (Tidskr. utg. af Jurid. fören. i Finland 1908, 360—89.)

Girgensohn, P. Om förhållandet mellan de s. k. Västmannalagarna. (Hist. Studier tillägnade H. Hjärne, 39–58.)

Haff, Karl. Die dänische Almende und Markgenossenschaft. Hab.-Schr. Würzb. Naumburg a. S. 8:o. 4 + 208 s.

— Die dänischen Gemeinderechte. T. 1. Almende und Markgenossenschaft. 11 + 213 s. + 3 kart. T. 2. Die Feldgemeinschaft. 4 + 111 s. + 2 kart. Lpzg. 1909. 7,80 m. (Anm. DLz. 1909, 2090–91 af Karl Lehmann. HTda. 8. R. II, 80—92 af J. Steenstrup. HTno. 4. R. VI, 77–78 af E. H[ertzber]g.)

Holmquist, Hjalmar. De svenska domkapitlens förvandling till lärarekapitel 1571—1687. Ett bidrag till kyrkoorganisationens och kyrkolagstiftningens historia i Sverige. Ups. 8:o. 8 + 174 + 40 s. (Ups. Univ. Årsskr. 1908. Theologi. 1.) 3,50 kr.

Jørgensen, P. Johs. Forelæsninger over den danske Retshistorie. (Trykt som Manuskript). H. 4. S. 273—384. Kbh. 8:o. 1,60 kr.

Larson, Laurence M. The Household of the Norwegian Kings in the Thirteenth Century. (The Amer. Hist. Review XIII, 459—79.)

Lindqvist, Axel. Små bidrag till Äldre Västgötalagens textkritik. 1. *bunkabitær.* 2. Till VGL. I Iordþær B. 7. (Ark. XXIV, 365—72.)

Lundborg, Ragnar. Islands staatsrechtliche Stellung von der Freistaatszeit bis in unsere Tage. Berl. 64 s. 1,50 m.

Maurer, Konrad. Vorlesungen über altnordische Rechtsgeschichte. Aus dem Nachlasse des Verfassers hrsg. von der Gesellschaft der Wissenschaften in Kristiania. Bd. 3. Verwandtschafts- und Erbrecht samt Pfandrecht nach altnordischem Rechte. Lpz. 8:o. 8 + 600 s. 19 m. (Anm. DLz. 1909, 241–43 af Karl Lehmann. Zts. d. Savigny-Stiftung f. Rechtsgeschichte. Germ. Abt. XXIX, 403—08 af M. Pappenheim.)

Merker, Paul. Das Strafrecht der altisländischen Grágás. Diss. Heidelb. Altenburg. 1907. 8:o. 98 s.

Moltesen, L. Stændernes Udvikling med særligt Hensyn til Danmark. (Grundrids ved folkelig Universitetsundervisning Nr. 139.) Kbh. 8:o. 16 s. 0,20 kr.

Ólsen, Björn Magnússon. Um upphaf konungsvalds á Íslandi. (Andvari XXXIII, 18–88.) (Anm. Tilskueren 1908, 817—30 af K. Berlin.)

Pappenheim, Max. Über künstliche Verwandtschaft im germanischen Rechte. (Ztschr. d. Savigny-Stiftung f. Rechtsgesch. Germ. Abt. XXIX, 304–33.)

v. Schwerin, Claudius. Zur Hundertschaftsfrage. (Ztschr. d. Savigny-Stiftung f. Rechtsgesch. Germ. Abt. XXIX, 260—304.)

Tunberg, Sven. Det världsliga frälsets uppkomst i Sverige. (Hist. Studier tillägnade H. Hjärne, 25—38.)

Westman. K. G. Konung och landskapliga myndigheter i den äldsta svenska rättegången. 1—2. (Hist. Studier tillägnade H. Hjärne, 785—811.)

Acta pontificum Danica. Pavelige Aktstykker vedrørende Danmark 1316—1536. Bind 3. 1431—1471. Udg. af *Alfr. Krarup* og *Johs. Lindbæk*. Kbh. 8:o. 464 s. 4,75 kr.

Bildt, C. Kristian I:s besök i Siena 1474. (HTsv. XXVIII, 105—06.)

Chadwick, H. Munro. The Origin of the English Nation. Lond. 1907. 8:o. 351 s. 7 sh. 6 d. (Anm. Ark. XXV, 310—32 af G. Schütte.)

Collingwood, W. G. Scandinavian Britain. With chapters introductory to the subject by F. York Powell. With map. London. 8:o. 272 s.

Cordsen, Hans Chr. Beiträge zur Geschichte der Vitalienbrüder. (Jahrbücher d. Vereins f. mecklenb. Gesch. LXXIII, 1—30.) Også diss. Halle 1907. Schwerin. 8:o. 42 s. (Anm. Hans. Geschichtsbl. XIV, 506—07 af W. Stein.)

Gertz, M. Cl. Knud den Helliges Martyrhistorie, særlig efter de tre ældste Kilder. En filologisk-historisk Undersøgelse. Univ.-pr. 1907. Kbh. 4:o. 126 s. 4 kr.

Haar, Helge. Kristian II og Karlstadt (Kirkehist. Saml. 5 R. IV, 417—26.)

Hjaltason, G. Islands første helgen, Biskop Jón Ögmundsson. (Fra Kirke og Kultur XV. 420—31.)

Holmquist, Hj. De äldsta urkunderna rörande ärkestiftet Hamburg—Bremen och den nordiska missionen. (Kyrkohist. Årsskr. 1908, 241—83.)

Kolmodin, Johannes. De fornsvenska Volga-färderna. (Hist. Studier tillägnade H. Hjärne, 1—24.)

Lot, Ferdinand. La grande invasion normande de 856—862. (Bibliothèque de l'école des chartes LXIX, 5—62.)

Läffler, L. Fr. Till 700-årsminnet af slaget vid Lena. 1—2. (Fornvännen 1908, 44—48, 92—101.)

Olafsen, O. Torstein Askjellsen, kaldet Rige Torstein fra Voss. (HTno. 4. r. V. 324—35.)

Olrik, Hans. Absalon. D. 1. Kbh. 8:o. 252 s. 4,50 kr.

— Hvornaar blev Absalon valgt til biskop? (HTda. 8. R. I, 377—83.)

Olrik, Jørgen. Et par forklædte stednavne hos Sakse. (HTda. 8 R. I, 370—76.)

Ramsay, A. Genom sekler. Bilder ur en svensk storätts lif. Sthm. (Hfrs.) 8:o. 4 + 320 s.

Sakses Danesaga. Svensønnerne og Borgerkrigenes Tid (1076—1157). Oversat af *Jørgen Olrik*. Med Indledning om Sakse og hans

Værk. (Folkelæsning Nr. 283.) Kbh. 8:o. 258 s. + 1 faks. + 1 stamtvl. + 1 kort. 2,50 kr.

Samuelsson, Sixten. Om traditionen som källa för Gustaf Vasas äfventyr i Dalarna. (Hist. Studier tillägnade H. Hjärne, 125—38.)

Söderberg, Verner. Det Hemming Gadh tillskrifna talet mot danskarne. (Hist. Studier tillägnade H. Hjärne, 645—74.)

Winther, Otto. En adelig æt fra middelalderen. Slegten Winther paa Eker. (Norsk personalh. Tidsskr. I, 161—81.)

Vitae Sanctorum Danorum. Udg. ved *M. Cl. Gertz* af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. H. 1. Kbh. 8:o. 168 s. 2 kr.

Ambrosiani, Sune. Från det medeltida Uppsala. (Upplands FmfT. XXV, 215—21.)

Andersen, A. P. Slangerup Klosters Historie. (Fra Frederiksborg Amt 1908, 53—62.)

Andresen, Ludwig. Acta Tunderensia. Mitteilungen aus einer tonderschen Kopiensammlung. T. 1. (Ztschr. d. Gesellschaft f. schlesw.-holst. Gesch. XXXVIII, 355—402.)

Bang, Ole. Sjørring Sø. (Hist. Aarb. f. Thisted Amt 1908, 24—36.)

Becker, E. Dronninglund Sogn. (Vendsyssel Folk og Land. I, 5—20.)

Bidrag till Åbo stads historia. Utg. på föranstaltande af bestyrelsen för Åbo stads Museum. 2. serien. VIII. Katedralskolan i Åbo 1722—1806 af *Johannes Hastig.* Hfrs. 8:o. 247 + (10) s. + 2 tvl. 6 mk.

Bidrag till Helsingfors stads historia. Samlade och utg. af *P. Nordmann.* IV. 1. Borgerskapets suppliker, kungliga resolutioner och bref åren 1714—1796. Hfrs. 8:o. 227 s. 3 mk. (= Skr. utg. af Sv. Litt.-Sällsk. i Finland. 82.)

— — — V. Gamla Helsingfors 1550—1640. Hfors. 8:o. 182 s. + 2 pl. 3 mk. (= Skr. utg. af Sv. Litt.-Sällsk. 86.)

Bjørnbo, Axel Anthon, og *Petersen, Carl S.* Anecdota cartographica septentronalia. Sumptibus Societatis Regiae scientiarum Daniae. Kbh. fol. 32 s. + 12 kort. 54 kr. (Anm. Geogr. Tidsskr. XIX, 253—54 af E. Madsen. Det no. geogr. Selsk. Aarbog XIX, 155—56.)

Brandorff, I. O. Indskrifter fra gamle Huse i Kolding. (Vejle Amts Aarbøger 1908, 255—83.)

Broberg. Enderslev Sogns Historie. (Østsjæll. Aarb. VIII, 3—35.)

Bruun, Daniel. Foredrag om Godthaabsegnen og den gamle Vesterbygd. (Det grønl. Selsk.'s Aarsskr. 1908, 28—40 + 1 kort.)

Bugge, Alexander. Kleine Beiträge zur ältesten Geschichte der deutschen Handelsniederlassungen im Auslande und besonders des Kontors zu Bergen in Norwegen. (Vierteljahrschr. f. Social- u. Wirtschaftsgesch. 1908, 186—209.)

— Nordlands skiftende Skjæbne. Foredrag. (HTno. 4. r. V, 398—424.)

Christensen, Severin. Lidt om Herregaarden Todbøl og dens Ejere. (Hist. Aarb. f. Thisted Amt 1908, 43—60.)

Christensen, Villads. Københavns Vækst og Udvidelse. (Hist. Medd. om Kbh. I, 1—46.)

Clason, Edv. Meddelanden från Uppsalas under- och öfverjordiska arkiv. (Upplands FmfT. XXV, 198—214.)

Daenell, E. Die Stellung der Stadt Schleswig im frühmittelalterlichen Handel und Verkehr. (Ztsch. d. Gesellschaft f. schlesw.-holst. Gesch. XXXVIII, 403—14.)

Eliassen, P. Kolding fra Middelalder til Nutid. En historisk Beskrivelse. H. 1—2. Kolding. 8:o. 64 s. + 4 pl. o. kort. Hv. h. 0,50 kr

— Nygaard. Nogle Blade af en gammel Gaards Historie. (Vejle Amts Aarbøger 1908, 154—70.)

Elieson, E. Nesøen i Asker. (HTno. 4 r. V, 260—66.)

— Nogle Bemærkninger væsentlig vedkommende Fole i Aas. (HTno. 4. r. VI, 48—50.)

Fogtmann, L. Th. Om Hovedgaarden Dronninggaards og Præstegaarden Lundagers Tilblivelse. (Vendsyssel Folk og Land, I, 21—28.)

Fröding, H. Berättelser ur Göteborgs äldsta historia. Gbg. 8:o. 368 s. + 16 pl. 6 kr.

Gravlund, Thorkild. Rids af Reersøs Historie. (Fra Holbæk Amt 1908, 48—75.)

Gudmand-Høyer, J. V. Lidt om Nykøbing og Nykøbing Slot. Med "Grundtegninger, Opstalter og Giennemsnitter" fra "Den danske Vitruvius". Nykbg F. 8:o. 40 s. 0,50 kr.

Hammar, M. F. Om Karlshamn, en stad i Blekinge. Akad. afh. Lund 1743. Præses: *Sv. Bring.* Öfv. från latinet af *G. Herrlin.* Läroverkspr. Karlshamn. 4:o. 34 s. + 1 karta.

Hansen, S. Gaarden Ogstrup i Mejlby Sogn gjennem halvfemte Hundrede Aar. (Fra Randers Amt II, 5—52.)

Hartman, Torsten. Borgå stads historia. D. 3. S. 487—764 + 4 s. Borgå. 8:o. 4,50 mk.

Holck, C. E. Holckenhavn. 1580—1907. (Svendborg Amt 1908, 31—40.)

Jakobsen, Anton. Bidrag til Hovedgaarden Havens Historie. (Vendsyssel Folk og Land I, 41—52.)

— Volstrup og Understed Kirker i det 17. Aarh. (Smst. I, 53—84.)

— "Lyngsaa Sogn". (Smst. I, 144—49.)

Jensen, S. Randers i Ufredstider. (Fra Randers Amt II, 88—94.)

Jónsson, Brynjúlfur. Rannsóknir fornleifa sumarið 1907. (Árbók h. ísl. fornl. 1908, 9—31.)

Jónsson, Finnur. Hinn forni kaupstaður "at Gásum". (Árbók h. ísl. fornl. 1908, 3—8.)

— og *Bruun, Daniel.* Det gamle Handelssted Gásar (at Gásum), yngre Gæsir, ved Øfjord (Eyjafjörður). Undersøgelser foretagne

i Sommeren 1907. (OversdVSF. 1908, 95—111 + 8 tvl.) (Anm. Hans. Geschichtsbl. XIV, 473—75 af E. Schröder.)

Jónsson, Sigurður. Rústir í Kiðhúsamóa. (Árbók h. ísl. fornl. 1908, 32—33.)

Kalø Ruiner. (Fra Randers Amt. II, 119—40.)

Kjær, A. Hvad var Skíringssalr? (HTno. 4 r. V, 267—83.) *S. A. Sørensen.* Om Skiringssal. Svar til Hr. A. Kjær. (Smst. 358—97.) *A. Kjær.* Afsluttende Svar til Hr. S. A. Sørensen. (Smst. 425—30.) *S. A. Sørensen.* Bemerkninger til Hr. A. Kjærs "Afsluttende Svar". (Smst 431—32.)

Klitgaard, C. Bidrag til Hanherredernes Topografi. (Hist. Aarb. f. Thisted Amt 1908, 61—78.)

Koth, Halvdan. Om Haalogaland og Haaløyg-Ætten. (HTno. 4. r. VI, 1—16.)

Kristensen, Martin. Nogle Træk af Aarhus Stifts Tilblivelse og Bebyggelses Historie. (Aarb. f. Aarhus Stift 1908, 6—16.)

Kristensen, P. Om Sevel Sogn. (Hardsyssels Aarbog II, 161—66.)

Kumlien, A. Gotländska landskyrkor. Några anteckningar (Sv. Turistfören. Årsskr. 1908, 65—75.)

Lampa, S. Bjärke härad, ett bidrag till Västergötlands bebyggelsehistoria. (SvLm. 1908, 11—42.)

Lovén, N. E. Landskrona under svenska tiden. Historiska anteckningar. I. Om Landskrona stad och garnison. Landskrona. 8:o. 4 + 291 s. 3 kr.

Lundahl, T. Några minnesrika herresäten i Kålland. (Sv. Turistfören. Årsskr. 1908, 234—52.)

Lundbye, Peter. Det ældste Kjøbenhavn. (Aarb. 1908, 37—76.)

Lönborg, Sven. Till frågan om Upplands äldre kartografi. (Upplands FmfT. XXIV, 77—91.)

Madsen, J. Kærgaard. (Fra Ribe Amt. VI, 71—107.)

Madsen, Wilh. Nogle Meddelelser om Tingvold i Fortid og Nutid. "Nordmør"s Føljetong. Kristiansund. 8:o. 251 s. 1 kr.

Malmström, Oscar. Till Helsingborgs slotts och stads historia. Helsingborg. 8:o. 41 s. + 5 pl. 1 kr.

Meyer, Hilbrandt. Samlinger til den Berømmelige og Navnkundige Norske Handel Stad Bergens Beskrivelse. Bd. 1. Skrevet udi Aaret 1764. Udg. af Bergens historiske Forening ved *B. E. Bendixen.* H. 5. S. 437—524. Bergen. 8:o. *Bendixen, B. E.* Tillæg og Rettelser. H. 4. S. 187—234. Bergen. 8:o.

Möller, P. Lillöhus. En medeltidsborg. (Sv. Turistfören. Årsskr. 1908, 226—33.)

Nilsson, Alfr. B. Försvunna skånska medeltidsstäder. (Sv. Turistfören. Årsskr. 1908, 106—31.)

Nordenstreng, Sigurd. Fredrikshamns stads historia. D. 1. 1653—1742. Det svenska väldets tid. Fhamn. 8:o. 10 + 255 + 22 s. + 4 kartor. 3 mk.

Nordlander, J. Ångermanland i Stockholms stads tänkeböcker. (Små-

skrifter utg. af norrländska studenters folkbildningsförening. IX, 39—48.)

Nordström, Th., og *Dalander, M.* Örebro slotts byggnadshistoria. Örebro. 4:o. 4 + 155 s. + 30 pl. + 1 portr.

Olrik, H. Asserbo. [Referat af en Tale.] (Fra Frederiksborg Amt. 1908, 101—11.)

Pedersen, Lauritz. Et Museum i Helsingør [med en Udsigt over de helsingørske Lav og efterladte Lavsgenstande]. (Fra Frederiksborg Amt 1908, 112—46.)

Qvisling, I. L. Til Øvre Telemarkens historie. Spredte bidrag fra det 18. og 19. aarh. Skien. 8:o. 187 s. 2,50 kr.

Ramsing, H. U. Bidrag til det gamle Københavns Topografi. (Hist. Medd. om Kbh. I, 409—48.)

Reuter, Th. Zur Geschichte des Kirchspiels Viöl. (Ztschr. d. Gesellschaft f. Schl.-Holst. Gesch.. XXXVIII, 261—90.)

Sandström, Josef. "Slottet" i Vists socken. Några meddelanden. (Västergötlands FmfT. 2. b. 8—9 h. 1—5.)

Schaumburg-Müller, S. Faxe Kirke. (Østsjæll. Aarb. VIII, 95—99.)

Severinsen, P. Stadil Præster i Reformationsaarhundredet. (Hardsyssels Aarbog II, 167—73.)

Skaar, P. V. Bidrag til Ofotens Prestegjelds Historie. Føljeton til "Ofotens Tidende". Narvik. 1906. 8:o. 66 s. 0,50 kr.

Smidt, C. M. Fra det gamle Kalundborg. (Fra Holbæk Amt 1908, 113—33.)

Sneve, Oluf. Værdalsgodset. Dets historie, dets kjøb, dets mænd. Kria. 8:o. 99 s. 1 kr.

Stockholms stads tänkebok under Vasatiden. Utg. af Samfundet S:t Erik genom *N. Sjöberg.* 1. 1524—1529. 48 s. (Samf. S:t Eriks Årsbok 1908.)

Strödda blad ur Sundsvalls stads historia 1621—1721. H. 1. Sundsvall. 8:o. 68 s. 1,50 kr.

Svendsen, Reinert. Kirkeruinerne paa Rokohøiden i Løiten. (Foren. t. norske fort. bev. Aarsb. for 1907, 223—32.)

Sørensen, K. W. J. Fra Thureby Kirke. (Østsjæll. Aarb. VIII, 53—57.)

Tank, Roar. Frederikstad 1660—1699. Et Afsnit af en norsk Bys Historie. (HTno. 4. r. V, 284—323.)

Thane, L. Skanderborgs Historie. Samlet i Anledning af Købstadens 325 Aars Jubilæum. Skanderb. 4:o. 286 s. 4 kr.

Þórðarson, Matthías. "Goðatóftir" í Helludal. (Árbók h. ísl. fornl. 1908, 34—37.)

— Laugartorfa. (Smst. 38.)

— Smávegis. Athugasemdir gerðar í Árnessýslu 1908. (Smst. 39—42.)

Wiesener, Anthon Mohr. Et mandtal over Bergens Negotianter fra 1702. (Skr. udg. af Bergens hist. Forening. No. 14. III. 18 s.)

Tillæg.

Anmeldelser af tidligere udkomne arbejder.

Abeling, Theodor. Das Nibelungenlied und seine Literatur. Lpz. 1907. 8:o. (Anm. Litbl. XXIX, 90—92 af W. Braune.)

Andersen, Vilh. Tider og Typer af dansk Aands Historie. 1. Række: Humanisme. 1. Del: Erasmus. 1. Bog: Tiden indtil Holberg. Kbh. 1907. 8:o. (Anm. NT. 1908, 415—21 af Niels Møller.)

Bang, Nina Ellinger. Tabeller over Skibsfart og Varetransport gennem Øresund 1497—1660. D. 1. Kbh. 1906. 4:o. (Anm. HTno. 4. r. VI, 78—80 af E. H[ertzber]g.)

Bennike, Valdemar, og *Kristensen, Marius.* Kort over de danske folkemål med forklaringer. H. 1—6. Kbh. 1898—1907. 4:o. (Anm. NT. 1908, 141—46 af H. Bertelsen.)

Boden, Fr. Die isländische Regierungsgewalt in der freistaatlichen Zeit. Breslau. 1905. 8:o. (Anm. AfdA. XXXII, 165—67 af G. Neckel.)

Boer, R. C. Untersuchungen über den Ursprung und die Entwicklung der Nibelungensage. Bd. 1—2. Halle. 1906—07. 8:o. (Anm. Litbl. XXIX, 3—5 af W. Golther. ZfV. XIX, 114—16 af H. Lohre.)

Bugge, Alexander. Die Wikinger. Autor. Übertragung von Heinz Hungerland. Halle. 1906. 8:o. (Anm. AfdA. XXXII, 220—22 af G. Neckel. Ark. XXV, 90—97 af Finnur Jónsson.)

Bugge, Sophus, og *Olsen, Magnus.* Runerne paa en Sølvring fra Senjen. Kria. 1906. 4:o. (Anm. AfdA. XXXII, 267—69 af G. Neckel.)

Clári Saga. Hrsg. von *Gustaf Cederschiöld.* Halle. 1907. 8:o. (Anm. Litbl. XXIX, 226—27 af W. Golther.)

Dansk Ordbog udgiven under Videnskabernes Selskabs Bestyrelse. 8. Tome. V—Z. Kbh. 1905. 4:o. (Anm. Ark. XXIV, 292—99 af E. Ljunggren.)

Detlefsen, D. Die Entdeckung des germanischen Nordens im Altertum. Berl. 1904. 8:o. (Anm. AfdA. XXXII, 256—63 af R. Much.)

Falk, Hjalmar, og *Torp, Alf.* Etymologisk ordbog over det norske og det danske sprog. H. 5—12. Kria. 1903—06. 8:o. (Anm. Ark. XXIV, 299—303 af Holger Pedersen.)

Från Filologiska Föreningen i Lund. Språkliga uppsatser. III. Lund. 1906. 8:o. (Anm. Litbl. XXIX, 98—101 af B. Kahle. Ark. XXIV, 379—81 af Holger Pedersen.)

Hagen, Sivert N. On the origin of the term Edda. (MLN. XIX, 127—34.) (Anm. AfdA. XXXII, 159—61 af G. Neckel.)

Hallman, Mila. Målare och urmakare, flickor och lösdrifvare. Sthm. 1907. 8:o. (Anm. Fataburen 1908, 253—56 af G. C—m.)

Herrmann, Paul. Island in Vergangenheit und Gegenwart. Reise-

Erinnerungen. T. 1—2. Lpzg. 1907. 8:o. (Anm. Litbl. XXIX, 361—67 af A. Gebhardt.)

***Jespersen**, Otto.* Modersmålets fonetik. Kbh. 1906. 8:o. (Anm. Ark. XXV, 209—11 af H. Söderbergh.)

***Jónsson**, Finnur.* Den islandske litteraturs historie tilligemed den oldnorske. Kbh. 1907. 8:o. (Anm. Litbl. XXIX, 367—68 af B. Kahle.)

***Kauffmann**, Friedrich.* Balder, Mythus und Sage nach ihren dichterischen und religiösen Elementen untersucht. Strassb. 1902. 8:o. (Anm. GgA. 1908, 361—73 af R. Much.)

***Kock**, Axel.* Svensk ljudhistoria. I. Vokalism. Lund. 1906. 8:o. (Anm. Litbl. XXIX. 225—26 af A. Gebhardt. IFAnz. XXIII, 87—91 af G. Neckel.)

***Kristensen**, Marius.* Nydansk. En kort sproglig-geografisk fremstilling. Kbh. 1906. 8:o. (Anm. Ark. XXIV, 381—84 af E. Wigforss.)

— Fremmedordene i det ældste danske skriftsprog (för omkr. 1300). Kbh. 1906. 8:o. (Anm. Ark. XXV, 107—14 af V. Dahlerup.) ***Kristensen**, Marius.* Nogle bemærkninger til dosent V. Dahlerups anmældelse. (Smst. XXV, 218—20.) ***Dahlerup**, V.* En bemærkning. (Smst. 220.)

Kristnisaga. Þáttr Þorvalds ens víðfǫrla. Þáttr Ísleifs biskups Gizurarsonar. Hungrvaka. Hrsg. von *B. Kahle.* Halle. 1905. 8:o. (Anm. ZfdPh. XL, 467—72 af A. Gebhardt. Litbl. XXIX, 10—11 af W. Golther.)

***Lindbæk**, Johs.* Pavernes forhold til Danmark under kongerne Kristiern I og Hans. Kbh. 1907. 8:o. (Anm. HTno. 4. r. IV, 71—72 af O. A. Johnsen.)

***Loewe**, Richard.* Germanische Sprachwissenschaft. (Sammlung Göschen nr. 238). Lpz. 1905. 8:o. (Anm. Ark. XXV, 211—14 af Magnus Olsen.)

***Nygaard**, M.* Norrøn syntax. Kria. 1905. 8:o. (Anm. ZfdPh. XL, 472—78 af G. Neckel.)

***Nyrop**, Kr.* Fortids Sagn og Sange. Bd. 2. Den evige Jøde. Kbh. 1907. 8:o. (Anm. Litbl. XXIX, 1—3 af B. Kahle.)

***Olrik**, Axel.* Nordisk Aandsliv i Vikingetid og tidlig Middelalder. Kbh. 1907. 8:o. (Anm. Litbl. XXIX, 52—54 af B. Kahle.)

***Olsen**, Magnus.* Det gamle norske ønavn Njarðarlǫg. Kria. 1905. 8:o. (Anm. AfdA. XXXII, 162—64 af G. Neckel.)

Ortnamnen i Älvsborgs län. D. 12, 3, 5, 10. Sthm. 1906—07. 8:o. (Anm. Ark. XXV, 192—209 af E. Hellquist.)

***Schütte**, Gudmund.* Oldsagn om Godtjod. Kbh. 1907. 8:o. (Anm. Folk-Lore XIX, 353—59 af A. Olrik.)

***Setterwall**, Kristian.* Svensk historisk bibliografi 1875—1900. Sthm. 1907. 8:o. (Anm. NT. 1908, 292—94 af Sigrid Leijonhufvud.)

***Sjöros**, Bruno.* Málaháttr. Akad. afh. Hfrs. 1906. 8:o. (Anm. AfdA. XXXII, 8—18 af G. Neckel.)

Steitz, Karl. Zur Textkritik der Rolandüberlieferung in den skandinavischen Ländern. Bonner Diss. Erlangen. 1907. 8:o. (Anm. Litbl. XXIX, 17—19 af Ph. A. Becker.)

Tamm, Fr. Etymologisk svensk ordbok. I. Sthm. 1890—1905. 8:o. (Anm. AfdA. XXXII, 100—02 af F. Holthausen.)

Östergren, Olof. Stilistiska studier i Törneros' språk. Akad. avh. Upps. 1905. 8:o. (Anm. Litbl. XXIX, 54—57 af A. Gebhardt.)

A Short Remark.

Dr Olson's review of my edition of the Old Icelandic annals called *Konungs Annáll*[1]) bears witness of much accuracy and painstaking. I should have wished to escape entirely from the odium of having to write a literary rejoinder but for the same critic's somewhat annoying manner of implying doubts as to general inaccuracy in my editorial work. The very severity of his careful investigation, for which I am much obliged to him as a fellow-student, might have led Dr Olson to a result widely differing from that which he has arrived at and published in his review.

I, therefore, avail myself of Prof. Kock's kind offer to publish at once in this journal some few remarks bearing upon my edition and methods, which, otherwise, could have been spared until my Concordance, Phonology and Accidence of KgsA is printed.

I fear it would seem impertinent, if I entered into details here concerning the accumulation of difficulties, both exterior and intrinsic, which cropped up during the process of printing. One can scarcely exaggerate all the time-absorbing impediments and disappointments by which an editor is checked, who to such an extent taxes the compositor's patience and, indeed, exhausts him as the writer has done. But on one point at least I cannot suppress my claim to the justice and sympathy of whoever chances to glance over the pages of my edition. While the printing was going on exceptionally slowly, I emphasize by half-sheets and stretching over a period of a year and a half with long intervals, the supply of types at the comparatively small University Press ran short several times. Consequently, I had to supplement the printing-office's stock and, finally, to pay a balance of a few hundred kronor, being the amount of extra expenses not covered by the University allowance. Also the palæographic plates, drawn by myself, had to be lithographed at my expense. Dr Olson might have done me credit by fairly mentioning them.

---

[1]) Cod. Reg. 2087 qv., also called "Annales Islandorum Regii". Dr Olson's review Ark. 26 (N. F. 22) pp. 87—95.

Dr Olson blames me for an excess of misprints. Quite apart from the question as to whether he is justified in his statements or not, a point which I shall shortly touch upon, let him compare what other editors, for instance Prof. Pipping [1]), had to record in the way of help and support, with my conditions while at work. Not one of my Uppsala fellow-students or pupils had time enough to spare for assisting me in reading the proof-sheets. From the time my request to get my MS printed by the Old Norse Text Society in Copenhagen was refused — by the way merely on account of my still being in the position of an alien in Scandinavia — and I, thereby, was deprived of the best resources in existence, I struggled on by myself and worked out a system on strictly "diplomatarisk" principles, which, far from being intended as an innovation, simply carries out the page-for-page, line-for-line, type-for-type principle with such restrictions as commonsense and typographical limitations would necessitate. With regard to most of the consequences, and inconsequenses as well, to which Dr Olson objects I have not gone one step farther than my models, so e. g. with regard to d, v, M, N; D, F etc. [2]). These principles, however, led me into many pitfalls which made it difficult to keep my chief-object in view, the reduction of unavoidable misprints to a minimum. The first and second, often also the third and fourth proof-sheets I received with inverted types as temporary substitutes for missing ones, which considerably added to the complexity of my work. On the whole, I must confess, that, in spite of all my efforts, and chiefly owing to the lack of any sort of help, I was doomed to disappointment and in the end I was so tired out that I had no energy left to collect a more complete list of misprints before the sheets had to be ready for the Årsskrift. Subsequently I wanted to put off the publication of a complete list till I had received my Concordance from the press. Because I had mentioned this Concordance in the preface, my conscience was at rest while my attention was absorbed by a similar work, which would, besides, augment my practice in reading and dealing with Old Norse MSS.

I also trusted, that an eventual critic would not fail to distinguish misprints from misreadings. Of the latter sort Dr Olson has, or rather imagines to have, found one: 21 v 22 above the line *tapez*. He prefers to read *tapet* and informs his readers, that this is a fault of the manuscript-writer's for *capet*, which statement, though partly correct, is entirely beside the point. But wherefrom Dr Olson gets his authority for pointing out the form

---

[1]) Gutalag och Gutasaga jämte ordbok utg. för S. T. U. A. G. N. L. af Hugo Pipping. København 1907; see the preface pp. cxiv and cxv.

[2]) see my preface pp. 10—12; I certainly fail to see, what reason there can be for saying: "det föreliggande arbetet är synbarligen avsett att vara den noggrannaste ed. av en fornn. text som hittills med typografiska hjälpmedel åstadkommits". Such pretentiousness has never entered my mind.

given in my text as a mistake of mine, I should like to know. Prof. Storm's and my own reading of the rather indistinct small type above the line as *z* is confirmed by 21 r 49 (year 987) and by 21 r 53 (year 986, addition at bottom of page)[1]).

As to the list of misprints which Dr Olson draws up on p. 90 and on which he founds his estimate of the probable misprints in my text, it is small wonder that he should have thought it worth while to cavil at such things as a misplaced ¯mark 3 v 13 or accents 7 v 9[2]); in want of more aggravating arguments everything was welcome which added to the length of this list: in seven cases it would not have been more than fair to state that I obviously in several places of my edition, especially in the beginning, have neglected the difference between two *s*-types which are extremely like each other and which I have described on p. 32. In short, as far as misprints of any vital importance for the correctness of my readings are concerned, I cannot see that Dr Olson has managed to collect more than one dozen altogether, his list taking up two dozens. Moreover it goes without saying, that Dr Olson's method of estimating the number of my misprints by multiplying the number found on three of the most crowded pages is rather doubtful. The correct multiplicator, if this method was acceptable, being 75 (number of pages covered by type), the result would be 175, not 300[3]).

But who can be bothered to defend oneself against an opponent who, in his demand for consistency, has no compassion? In the face of the fact, that Dr Olson has not succeeded in detecting any evident error in my text, it certainly goes beyond the limits of his authority as reviewer to try to run down a serious piece of work by scepticism[4]). With respect to the unfortunate number of misleading references in my preface Dr Olson might, with less severity, have found out, that the small numbers at the edge of the type, have been shifted in some places after the first (Munich-)

---

[1]) There is no doubt, that Dr Olson allowed himself to be led by the strange initial *t* instead of *c*, when he imagined to see his terminal *t* instead of *z*.

[2]) Such misfortunes do not seem worse than if for instance an *i*-type has disappeared in printing Dr Olson's review (p. 91, l. 13) — at least so in my copy, such things sometimes vary in different copies.

[3]) seven vital mistakes on three pages examined; $7 : 3 = x : 75$; $x = \frac{7 \cdot 75}{3}$

[4]) "ett 40-tal, men antalet är helt visst större" — "de många felaktiga hänvisningar, som —" — "skäl att antaga, att procenttalet felaktiga hänvisningar är betänkligt högt" p. 94. The unimportance of the misprints alluded to is distinctly shown by specimens like "de sista typerna av r. 41" instead of "r. 40 och 41" or the four specified cases of confusion of *r* (recta) and *v* (versa). Of the latter kind of misprints Dr Olson exhibits an example in his review p. 93 l. 18 (20 r 47 instead of 20 v 47). (As regards the subject-matter of this remark, it is obvious that I wanted to suggest that the use of *v* in the latinized spelling of propernames was a native habit).

edition of the preface had been printed, most of the inconsequences generally having been caused by the circumstance, that the Preface is a reprint of my thesis. I have tried to correct and supplement it, but most of the available time having been occupied by the printing of the text, the preface had to be hurried through the press. This is one of the reasons why Dr Olson with a sort of hypercriticism, of which not one of our "stilister" whom I have consulted approves, saw fit to comment on my Swedish of 1906. It is a matter of very little importance, but I wish to call special attention to these uncalled-for remarks, because, to Swedish readers at least, nothing can afford better evidence for Dr Olson's tendency to catch at straws. I have noticed that some misprints and colloquial forms of verbal inflection have escaped both Dr Celander's and my attention, but I could point out worse blunders in my preface and notes than those Dr Olson mentions. Even if he personally prefers to lable me as an alien and to imply that he objects to my writing about a Norse subject in the Norse language of my own country, a blow like his verdict ought to be supported by better reasons, if it is not to be understood as mere illiberality. Suppose a countryman of ours, who by exterior circumstances of life has acquired one of the more universal languages in which our scholars are compelled to write their works, undertook to criticise their style, would not this be considered as bad taste?

A list of misprints and other corrigenda will be published along with the above-mentioned Part II of my treatise on KgsA. It will, so far at least as my natural gift for *ἀκρίβεια* is concerned, shew, whether Dr Olson's judgement was quite fair.

Stockholm, Jan. 3. 1910.

Henry Buergel Goodwin.

Svar.

Dr Buergel Goodwins ovanstående "remark" till min anmälan i Arkiv 26: 87 ff. kräver icke många rader till svar. Endast i en enda punkt har Dr B. G. gjort ett försök till vederläggning av mina anmärkningar, som kan tagas på allvar. Det gäller läsningen av det 21 v 22 över raden stående ordet: enl. honom *tapez*, enl. mig *tapet*. Och även i denna punkt är det åtminstone mycket tvivelaktigt, om han har rätt. Då jag ej haft tillfälle till förnyad granskning av hskr., har jag bett prof. Finnur Jónsson i Köpenhamn, en forskare, vars auktoritet i fråga om läsning av fisl. hskr. Dr B. G. icke torde vilja bestrida, att se på stället, och denne

har haft vänligheten att i anledning därav tillskriva mig följande: "Jeg har i dag efterset stedet i Ann. reg. Jeg tror at jeg vilde læse det sidste bogstav i ordet som *t*. Hvis det er *z*, så er det ret klattet (og har ikke den sædvanlige *z*-form); det kunde det jo godt være, da det er interlineart, og bogstaverne altså mindre. Hvad der kunde tale for *z* er en lille meget fin streg for neden, som vist ellers ikke bruges på *t*, så vidt jeg kan se. Som sagt, jeg tror jeg vilde gengive bogstavet med *t*, men vil ikke nægte, at der kan være tilsigtet et *z*". — Så mycket framgår i varje fall härav, att återgivandet av bokstaven med *z* utan anmärkning om dess tvivelaktighet i en så noggrann edition som den förevarande är oriktigt.

Vad Dr B. G. för övrigt anför, faller dels alldeles utanför ramen av min anmälan, dels rubbar det, som varje läsare vid en jämförelse med min anmälan genast torde finna, på intet sätt giltigheten av mina anmärkningar. Jag skall därför blott tillägga några få ord.

Huruvida felens antal i texten skall beräknas till 300 eller 175, därom vill jag icke tvista med Dr B. G. Mig synes även detta senare antal vara tillräckligt och väl motivera mitt omdöme om editionen. Tryckfelens svårare eller lättare beskaffenhet har härvid enl. min mening ingen betydelse, då det gäller texten. Ej heller blir editionen användbarare därigenom, att läsaren efteråt får en redogörelse för huru utgivarens fel kommit till.

Jag har alltid förundrat mig över förf., som i likhet med Dr B. G.[1]) söka slå ihjäl sin kritiker med att stolt förklara, att de själva upptäckt ännu svårare fel än dem rec. påpekat. Märker man icke, att man därigenom ger sig själv och sin egen sak det värsta hugget? Skall f. ö. en vetenskaplig kritik nödvändigt betraktas som ett personligt angrepp, som med alla medel måste avvärjas, eller granska vi icke, liksom vi skriva, för att föra saken framåt?

[1]) S. 337: "but I could point out worse blunders" etc.

Lund 1910.

Emil Olson.

En forelæsning af Sophus Bugge over Guđrúnarkviđa II 22.

I de sidste aar Sophus Bugge levede, da hans syn var svækket, holdt han til stadighed forelæsninger over norröne poetiske tekster. I disse aar gjennemgik han en lang række Edda-digte, saaledes i 1902 og 1903 de fleste kvad af Sigurd-sagnkredsen. Da som altid speidede hans skarpe forskerblik efter nye udveie af de mange vanskeligheder, som Edda-granskeren möder, efter nye holdepunkter for besvarelsen af de spörgsmaal, som han havde været med paa at reise om Edda-digtningens alder og hjemsted. Et af hans lykkeligste fund skal her meddeles, baade fordi han selv flere gange udtalte önsket om at skrive derom og fordi det synes at være af ikke liden interesse for flere af vor oldtidsforsknings discipliner. Saavidt muligt, har meddeleren fulgt sine optegnelser efter Bugge's forelæsninger den 2. og 4. marts 1903 med tillægsbemerkninger af 5. marts.

Grimhild giver Gudrun glemselsdrik, *óminnisveig*, som det heder i Dráp Niflunga (Bugge's Edda-udg. s. 264. 7), forat hun skal glemme Sigurd og ægte Atle. Om denne drik siges i Guđr. II 22:

Vǫru í horni
hverskyns stafir
ristnir ok rođnir,
ráđa ne máttak:
lyngfiskr langr,
lands Haddingja
ax óskorit,
innleiđ dyra.

De 4 sidste linjer er hidtil uforstaaede.

I l. 5 beror læsningen *langr* paa rettelse; Cod. reg. har *lāḡ* og Vǫlsunga saga *lagr*, d. e. *lagar* (hvilket sidste ikke giver mening). Altsaa vistnok "lang lyngfisk", det vil sige: orm.

Ved *Haddingja* bör Detter's og Heinzel's forklaring fölges. Disse tænker paa Haddingerne i Hervarar saga og i Ǫrvar-Odds saga (jfr. Hyndluljóð 23). "Haddingernes (sökongernes) lands uskaarne aks" kan, som Detter og Heinzel mener, være en kenning for tang.

I sidste linje maa *innleið* forstaaes som "indre vei" (modsat *útleið*), ikke som "indvolde". *Dyra* med kort *y* er metrisk bedre end *dýra*. Rigtignok er *dura*, *durum* de sædvanlige former i Cod. reg., men i dette haandskrift finder forveksling af *v* og *y* oftere sted (se Bugge's udg. s. X f.). Altsaa: dörens indre vei.

Af sidste halvstrofe har der været givet to forskjellige forklaringer: De fleste har deri sögt angivelse af de elementer, som var i trylledrikken. Finn Magnusen (Den ældre Edda IV s. 114) tænker derimod paa forskjellige runer, som har været indridsede paa hornet. Deri har Finn Magnusen visselig ret (jfr. Egils saga kap. 44 str. 9, F. Jónssons udg., Kbh. 1886—88, s. 134: *rístum rún á horni*, *rjóðum spjǫll i dreyra*); derimod ikke i sin specielle forklaring [1]).

Istedenfor kenningerne opskriver vi:

1) *lyngfiskr langr* = *ormr*,

2) *lands Haddingja ax óskorit* = *sǫl*,

3) *innleið dura* kunde være = *inni* n. "herberge".

Skrives nu disse ord sammen, med ombytning af 2det og 3dje led, faar vi *orm*[*r*]*innisǫl*, d. e. *órminnis-ǫl* eller *ørminnis-ǫl*. Dette ord forekommer ikke ellers, men i Dráp Niflunga har vi, som nævnt, *óminnisveig* og i Hyndluljóð 45 *minnisǫl*. Hvad vekselen af præfiks angaar, kan fra nynorske dialekter sammenlignes *ørminnug* "glemsom" = gl.norsk *óminnugr*. At der ikke er blevet anvendelse for *-r* i *ormr*, kan komme deraf, at der oprindelig har staaet akkusativ,

---

[1]) "Haddingers Lands lange Slange" = ᛋ s; "et uskaarent Ax" = ᚠ f? "Indgangens Dör" = ᚢ u? Dette maatte vel i tilfælde læses som ᛋᚢᚠ suf = *sof* "sov?", hvilket ikke giver nogen rimelig mening.

[styret af *ráða* i den parenthetisk indskudte sætning, har vel Bugge tænkt sig; men runeforbindelsen **urm** kunde i opregningen af hornets *stafir* (nom.) ikke godt gjengives paa anden maade end ved udtrykket for "orm" i nominativ]. I Cod. reg. skal *lāg̃* neppe læses som *langan* akkus. Hvad omstillingen af de to led angaar, kan sammenlignes omstillingen af runer i flere runeindskrifter [1]).

Paa hornet var skrevet noget, som ikke skulde forstaaes; men det var dog i besiddelse af fuld tryllekraft, idet der var indridset runerne i ordet *ørminnisǫl* "glemsels-öl".

Af Guðr. II 22.$_{5-8}$ kan sluttes noget om digtets tid.

Ormr (med oprindeligt *r* i stammen) og *ør*- (med *r* opstaaet af *z*) maa paa digtets tid have været skrevet med samme *r*-rune: ᚢᚱ. Runen ᛦ **R** har altsaa ikke været anvendt i *ør*-. Deraf synes at kunne sluttes, at digtet er yngre end 9de aarh. og snarest norsk [2]). Paa Alstad-stenen, Toten, [som Bugge, Norsk Sagafortælling og Sagaskrivning i Irland s. 124 anm. 2 har henfört til 10de aarh.,] er *ór* skrevet med ᚱ-runen.

[1]) [Jfr. f. eks. **fli** = **fil**, d. e. *fell* "faldt" i Ledberg-indskriften, Östergötland, Bautil 873, Lilj. 1146, efter Brate's læsning og tolkning i "Aftonbladet" (Stockholm) $^{18}/_{2}$ 1909.]

[2]) [De yngste norske runeindskrifter, som har ᛦ med betydningen **R**, er: Tveito-indskriften i ordet **tAitR**, d. e. *Teitr* (fra tiden om 725—775, se S. Bugge, Norges Indskrifter med de ældre Runer I s. 431 ff.); Vatn-indskriften i ordet **rhoAltR**, d. e. *Hróaldr* (fra c. 725, se smst. s. 362); Valby-indskriften i de to ord **auarþR** og [**si**]**lR** (fra 9de aarh., se smst. s. 84 og II s. 528 f.). I Sverige og i Danmark holdt ᛦ-runen med betydningen **R** sig ned i 11te aarh.]

Kristiania 4. marts 1909.

Magnus Olsen.

Tjǫsnur og tjǫsnublót.

I Kormaks saga (Möbius's udg. s. $20._{28}$ ff.) omtales en eiendommelig retsskik, som var knyttet til holmgang:

"Det var holmgangslov, at der skulde være en feld 5 alen i firkant med lökker i hjörnerne; deri skulde man ramme ned plugger, som havde et hoved i den ene ende, og de hed *tjǫsnur*; den, som ordnede med disse *tjǫsnur*, skulde give sig i færd dermed saaledes, at han saa himmelen mellem sine födder og holdt i öreflippene, idet han fremsagde den trylleformular, som siden er anvendt i det blot, der kaldes *tjǫsnublót*. Tre furer, et skridt brede, skal omgive felden; udenfor furerne skal der være 4 stænger, og de heder *hǫslur*. Det kaldes en "haslet" vold, naar dette er gjort" [1]).

Ordet *tjasna* f. forekommer kun paa dette sted i den gamle litteratur [2]). Jeg kjender intet forsög paa at forklare det etymologisk [3]). Ved en saadan forklaring har vi en udmerket retledning i fölgende forhold: 1) *Tjasna* betegner en plug (*hæll*), som er tykkere i den ene (övre) ende, og 2) af udtrykket *tjǫsnublót* ser vi, at *tjasna* var gjenstand for guddommelig dyrkelse.

Kormaks saga er overleveret i det bekjendte pergamenthaandskrift Möđruvallabók fra begyndelsen af 14de aarh. Ved denne tid var i norsk-islandsk *r* i udtalen faldt bort foran *s* med fölgende konsonant. Eksempler paa bortfald af

---

[1]) Þat voru hólmgǫngulǫg, at feldr skal vera V alna í skaut ok lykkjur í hornum; skyldi þar setja niđr hæla þá er hǫfuđ var á ǫđrum enda, þat hétu tjǫsnur; sá er um bjó skyldi ganga at tjǫsnunum svá at sæi himin milli fóta sér ok heldi í eyrasnepla međ þeim formála sem síđan er eptir hafđr í blóti því at kallat er tjǫsnublót. Þrír reitar skulu umhverfis feldinn fets breiđir; út frá reitum skulu vera stengr IIII ok heita þat hǫslur; þat er vǫllr haslađr er svá er gert.

[2]) Jeg bortser fra navnet *Eikintjasna* i Rígsþula, som efter fleres mening ikke er sammensat med *tjasna* f.; jfr. Lind, Dopnamn etc. sp. 212.

[3]) Vigfusson's spörgsmaal "akin to Engl. *tassel*?" maa besvares med et bestemt nei, da eng. *tassel* er samme ord som fransk *tasseau*, gl.fr. *tassiel*, it. *tassello*, af lat. *taxillus* (Diez[5] s. 317).

r foran *sk* og *st* i dette haandskrift findes anförte af Gering, Finnboga saga s. XIV; jfr. videre *vesna* = *versna* Noreen, Altisl. Gramm.[3] s. 172 § 262, 3. *Tjasna* kan saaledes forudsætte en oprindeligere form **tjarsna*, af en stamme **tersnōn-*. Dette er da vistnok en afledning af den rod, som vi i germansk kjender fra gl.höitysk *zers*, angelsaks. *teors* "phallos" (stamme **tersa-*)[1]).

Med hensyn til afledningen af *tjasna* (stamme **tersnōn-*) kan paralleler anföres fra germansk.

Ved siden af **tersa-* har der rimeligvis bestaaet en stamme **ters-n*-* (jfr. for dannelsen got. *fairzna*, gl.höitysk *fersana* "Ferse", af **fers-nō-*, ags. *fyrsn*, af **fers-ni-*) med samme betydning. Til denne ved *-n-* udvidede stamme er saa igjen en feminin *-ōn*-afledning dannet efter den regel, som Kluge (Stammbildungslehre § 79) har formuleret saaledes: "Aus stark flektierenden concretbenennungen können schwache abgeleitet werden mit einer bedeutungsänderung; es sind concreta, die von der äusseren form eines andern concretums sind". Saaledes gl.norsk *geiri* m. "kileformet stykke töi eller land" (gl.-höitysk *gêro*, ags. *gára*) til *geirr*; *nagli* til *nagl*; mht. *kamme*, *kambe* m. og f. om et kamformet redskab. Ved saadanne dannelser har det afledede ord undertiden hunkjöns form, selv om grundordet er af forskjelligt kjön; ifölge Kluge har de talrige germanske ord med suffikset *-jōn-* givet foranledningen til denne genusveksel.

Gl.norsk *tjasna* (af **tersnōn-*) synes saaledes at betegne "(en plug) af form som (tildannet som) en phallos".

Vi tör altsaa tænke os Kormakssagaens *tjǫsnur* som smaa phallos-formede træplugger (hvis overdel man kan have udskaaret som et hoved), og til disse har, som rimeligt er, visse ceremonier, det saakaldte *tjǫsnublót*, været knyttede:

---

[1]) Ifölge A. Fick, Bezzenberger's Beiträge XII s. 162 beslegtet med gr. δϱῖλος· πόσθη, som "steht für δϱισλος und ist demin. zu ags. *teors* ... zu δέϱω".

den, som havde med *tjǫsnur* at gjöre, skulde se himmelen mellem sine födder og holde sig i öreflippene [1]), idet han fremsagde en bestemt trylleformular.

Lignende ceremonier kjendes ogsaa andenstedsfra i den norröne litteratur [2]) og videre omkring. Ved udövelsen af forskjellig trolddom skulde heksen bevæge sig baglængs og böiet, saaledes at hun holdt hovedet mellem benene og saa fremover mellem disse; hun skulde være nögen og have klæderne oppe paa ryggen. H. F. Feilberg, som udförlig har behandlet denne ritus [3]), har baade fremhævet dens forbindelse med forestillingerne om det onde öie (jfr. det i anm. 2 citerede sted i Vatnsd. s.) og videre bl. a. gjort opmerksom paa dens sammenhæng med en beslegtet tryllehandling, som ogsaa anvendes mod det onde öie.

Naar i Danmark et barn "bliver skjögesét", d. v. s. rammet af en skjöges onde öie, er det bedste middel til at ophæve de skadelige virkninger af det onde blik at holde barnets blottede bag op imod heksen. Til grund herfor ligger vistnok den forestilling, at alt, hvad der vækker afsky (som f. eks. hestehovedet paa nidstangen), har den virkning paa

[1]) At holde sig i øreflippene behöver ikke at være et selvstændigt led i ceremonierne, men dette kan have havt til hensigt at holde hovedet fast i den nævnte ubekvemme stilling.

[2]) Landn. III, 4 (Ísl. s. I 179 f.): Þá var Ljót út komin ok gekk ǫfug, hon hafði hǫfuðit millum fóta sér, en klæðin á baki sér. Jǫkull hjó hǫfuð af Hrolleifi ok rak í andlit Ljótu; þá kvazt hon of sein orðit hafa: nú mundi um snúast jǫrðin fyrir sjónum mínum, en þér mundut allir œrzt hafa. — Samme begivenhed er fortalt i Vatnsdœla saga kap. 26, hvor det siges om Ljot, at "úfagrligt var hennar augnabragð". Den beskrevne ritus (tydelig en trylleritus) staar saaledes her i forbindelse med forestillingerne om det onde öie.

Gullþóris saga kap. 17 (Möbius's udg. s. 73, Kålunds udg. s. 38): . . . vápn þeira bitu ekki. Þá sá Þuríðr drikkinn, at Kerling fór um vǫllinn at húsbaki, ok hafði klæðin á baki sér uppi, en niðri hǫfuðit, ok sá svá skýin á milli fóta sér. Þuríðr hljóp þá út af virkinu ok rann á hana ok þreif í hárit ok reif af aptr hnakkafilluna. Kerling tók í eyra Þuríði báðum hǫndum ok sleit af henni eyrat ok alla kinnfilluna ofan, ok í því tók at bíta vápn Þóris.

[3]) Zeitschrift des Vereins für Volkskunde XI (1901) s. 310, 426 ff.

de skadelige dæmoner og vætter, at de farer omkring paa vilde stier og ikke kan finde tilbage til sine hamme [1]). Hos Syd-Europas gamle kulturfolk anvendtes derfor som prophylaktiske midler alt, som var *ἄτοπον* eller *αἰσχρόν*, fremfor alt fremstillinger af — eller tegn, som skulde antyde — mandlige eller kvindelige genitalia [2]).

Den, som ordnede det gamle holmgangssted med dets *tjǫsnur*, maa under udövelsen af de nævnte ceremonier forudsættes at have været nögen. Naar han [3]) saaledes har vendt den blottede bag mod de phallos-formede plugger, har grunden vel været den, at det ved indvielsen af stedet gjaldt om saa at sige at neutralisere eller fuldt ud beherske disses virkning ved at stille op derimod noget, som de gamle ansaa for langt mere afskyvækkende end phallos [4]). Selve phallos-pluggerne (*tjǫsnur*) har derimod sandsynlig havt indviende og værnende kraft, ligesom det phalliske fica-tegn er et af de sterkeste og (mod det onde öie) mest anvendte prophylaktiske midler i Middelhavslandene. De kan derfor sammenlignes med de *hǫslur*, som ogsaa omgav kamppladsen (*vǫllr haslaðr*), og med de saakaldte *vébǫnd*, hvorved tingstedet indhegnedes.

Da det nu i det foregaaende er gjort sandsynligt, at *tjǫsnublót* i "holmgangsloven" er nær beslegtet med phalli-

---

[1]) Jfr. Egils saga kap. 57 slutning. I Vatnsd. s. 43.$_8$ siger Ljot, at hun havde havt til hensigt "at snúa þar um landslagi ǫllu, en þér œrðist allir ok yrðit at gjalti eptir á vegum úti með villudýrum".

[2]) Jfr. den rige eksempelsamling hos Jahn, Berichte . . . der K. Sächs. Gesellsch. der Wissensch. zu Leipzig. Philol.-hist. Cl. VII s. 28 ff. Se ogsaa Gruppe, Griechische Mythologie (i Iwan Müllers Handbuch) s. 896.

[3]) Eller har det været fast skik, at det var en kvinde, som ordnede holmgangsstedet paa denne maade? Ellers i den norröne litteratur optræder kun kvinder nögne med hovedet mellem benene. — Om nögenhed i ritus jfr. K. Weinhold, Zur Geschichte des heidnischen Ritus (Abhandl. d. K. Akad. d. Wissensch. zu Berlin 1896. Philol.-hist. Cl. Abth. I).

[4]) Dog har vel ogsaa andre forestillinger ("se gjennem en aabning"; "den synlige verden snuet op ned", jfr. stedet i Landn. og Vatnsd. s.) været medbestemmende. Se Feilberg anf. st.

ske forestillinger og ceremonier, har vi derigjennem vundet en stötte for den forklaring af *tjasna* som "phallosformet plug", hvortil ogsaa en sproglig betragtning snarest maatte före.

Saaledes kan vi til de ganske talrige vidnesbyrd om phallisk kultus og om forestillinger knyttede til det phalliske frugtbarhedssymbol, som vi kjender fra de germanske folk [1]), föie et nyt vidnesbyrd fra en gammel nordisk retsskik [2]). Vigtigere er det dog, at vi dermed fra germansk omraade har paavist et eksempel paa phallos's apotropæiske, indviende eller værnende kraft [3]).

Kristiania 6. oktober 1908.

Magnus Olsen.

Die geschichte von Sigurđr Slefa.

Im 18. bande des Arkiv f. n. Fil. s. 97—119 habe ich den nachweis zu führen versucht, dass die form der sage von Sigurđr slefa, die im Þáttr frá Sigurđi konungi slefu im 1. bande der Flateyjarbók s. 19 f. mitgeteilt wird, sich aus einer älteren in der Hist. Norw., Ágrip, Fagrsk. und bei Snorri

[1]) Se bl. a. A. Heusler, Zeitschr. für Volkskunde XIII (1903) s. 29; Kaarle Krohn, Finnisch-ugrische Forschungen VI s. 168 ff.

[2]) Feilberg omtaler "die Entblössung des Hintern als Rechtssitte" under henvisning til Liebrecht, Zur Volkskunde s. 427.

[3]) Andre eksempler herpaa er mulig de phallos-formede "hellige hvide stene", som er fundne i en række norske grave fra den ældre jernalder (se Th. Petersen, Det kgl. norske vidensk. selsk. skrifter 1905 nr. 8, Trondhjem 1906). Dr. S. Eitrem meddeler mig, at disse phallos-stene kan have havt værnende kraft, idet de kan sammenlignes med phallos-formede stene paa frygiske grave (A. Körte, Mittheilungen des K. deutschen archäol. Instituts. Athen. Abth. XXIV s. 7 ff.). — Jfr. ogsaa forskjellige sammenstillinger i min tolkning af den nyfundne Flöksand-indskrift (Bergens museums aarbog 1909 no. 7 s. 25 ff.), som har foranlediget nærværende lille undersögelse.

erhaltenen sagenform entwickelt hat, und zwar unter dem einfluss der dänischen Marsk-Stig-dichtung, welche ihrerseits, wie ich früher in 'De Gids' vom Mai 1898 gezeigt hatte, züge aus einer sagenhaften überlieferung von dem tode des holländischen grafen Floris V aufgenommen hatte. Gegen die resultate jener untersuchung, mehr als gegen die beweisführung, an der mit stillschweigen vorübergegangen wird, hat sich vor kurzem im 26. bande des Arkivs Jón Jónsson gewendet; er glaubt die dichtung von Erik Glipping entbehren und die eigentümlichkeiten des þáttr zum teil aus alter überlieferung, zum teil aus spontaner entwicklung, zum teil aus der geschichte eines norwegischen königs, des Sigurđr Jórsalafari, erklären zu können, sodass ein fremder einfluss ausgeschlossen wäre. Obgleich die erzählung selber keinen grossen wert hat, scheint es mir, dass unsere controverse methodologisch bedeutend genug ist, um ein neues eingehen auf die frage zu rechtfertigen.

Die älteren quellen, Hist. Norw., Ágrip, Fagrsk., Snorri, und auch die lange in der ausgabe des Flateyjarbók und im 1. bande der Fornmanna sǫgur mitgeteilte Óláfs saga Tryggvasonar erzählen mit unbedeutenden abweichungen alle über den tod von Sigurđr slefa dasselbe: die Vǫrsar greifen könig Harald und seinen bruder Sigurđr auf dem þinge an; die fürsten entkommen. Darauf wird Sigurđr zu Alreksstađir getötet; der führer der feindlichen schar ist Vémundr vǫlubrjótr; der mörder ist Þorkell klyppr (in Fagrsk. und bei Snorri nur Klyppr); dieser rächt an dem könige, dass er seine frau vergewaltigt hat; Þorkell wird auf der stelle von Erlingr gamli getötet.

Dass die ermordung des königs und die rache dafür historische ereignisse sein können, leuchtet ein; wir müssen sie, solange nichts dagegen spricht, als solche betrachten. Weniger sicher kann man von der schändung der frau dasselbe behaupten. Zwar ist eine solche tat an und für sich keine

unmöglichkeit, aber wir wissen, wie beliebt dieser zug als poetisches motiv ist, und wie häufig es in erzählungen, die von einem morde handeln, secundär zur erklärung der feindschaft eingeführt wird. Dass das motiv hier einem gleichen zwecke dient, scheint noch aus dem stil der erzählung hervorzugehen, da zuerst der tod des königs berichtet, und erst darauf, um Klypps verfahren zu erklären, auch die schändung mitgeteilt wird; erst Snorri hat eine chronologische reihenfolge hergestellt und so eine kleine erzählung geschaffen. Ich habe a. a. o. s. 100 ff. die verschiedenen möglichkeiten erwogen; wie es sich bei dem stande der überlieferung von selbst ergibt, konnte ein sicherer schluss nicht gezogen werden. Jón Jónsson aber glaubt die frage mit folgenden worten entscheiden zu können: „Reyndar sýnist ástæđalaust ađ rengja þetta, er öllum sögum, sem á þađ minnast, ber saman um, þótt þær greinist annars um ýms auka-atriđi". Meiner ansicht nach spricht aus diesen worten ein bei Isländern auch sonst mitunter vorkommender köhlerglauben an alles, was nur in einem sagabuche steht. Dass die überlieferungen übereinstimmen, nimmt nicht wunder, denn sie schreiben einander aus; erst die jüngeren schriften, die andere quellen daneben benutzen, berichten mehr; aber auch die erzählung der Hist. Norw., die der der übrigen alten quellen zu grunde liegt, hat ihre geschichte. Man wird doch nicht behaupten wollen, dass die Hist. Norw. keine erdichteten züge enthalten könne?

Dass der þáttr viel neues bringt, darüber sind mein verehrter gegner und ich einig. Aber nicht über die quelle dieser neuen berichte. Ich habe dieselbe zunächst in der Marsk-Stigdichtung gesucht; Jón Jónsson glaubt, dass eine erzählung von Sigurđr Jórsalafari die quelle sei. Nun würde man glauben, dass der einzige weg, diese frage zur klarheit zu bringen, eine genaue vergleichung der quellen wäre; nachher muss man dann weiter fragen, ob keine auf anderem

wege gewonnenen chronologischen data dem resultate, zu dem die vergleichung führt, widersprechen. Ich glaube, die vergleichung, die von mir erwartet werden konnte, bis in alle einzelheiten zu ende geführt zu haben, und mein schluss beruht denn auch darauf, dass zwischen dem þáttr und der Marsk-Stigdichtung, wozu die überlieferung von Floris V zu vergleichen ist, abgesehen von einzelheiten, die einer besonderen erklärung bedürfen und eine solche zulassen, von anfang bis zu ende eine durchgehende übereinstimmung, die sich nicht nur in dem gang der ereignisse, sondern auch vielfach in dem wortlaut manifestiert, besteht. Es ist überflüssig, das alles zu widerholen; einiges wird jedoch unten in einem anderen zusammenhang zur sprache kommen. Nur erinnere ich schon hier an die wörtliche übereinstimmung zwischen der strophe, die der þáttr dem Klyppr in den mund legt, und versen der dänischen und niederländischen überlieferung. Diese strophe, die die älteren quellen nicht kennen, ist von dem verfasser des þáttr gedichtet worden. Chronologisch gelangten wir zu dem resultate, dass der þáttr, der nicht viel älter als 1387 zu sein braucht, sehr leicht von der Marsk-Stigdichtung, die um die mitte des 14. jahrhunderts in voller blüte stand, beeinflusst sein kann.

Ich werde nun die einwände, die Jón Jónsson gegen meine ansicht erhebt, und darauf die für seine hypothese angeführten gründe einer prüfung unterziehen.

Jón Jónsson glaubt, der inhalt des þáttr könne nicht im 14. jahrhundert entstanden sein, sondern müsse viel älter sein. Dafür werden s. 204 folgende drei gründe angeführt: 1. die strophe, die Klyppr zu seiner frau spricht, "sem eg hygg vera ósvikna fornvísu". Dass die strophe alt sei, wird durch einen hinweis auf K. Gíslasons Udvalg s. 8, wo ihre erste hälfte abgedruckt ist, erhärtet, was also bedeutet, dass sie alt sein müsse, weil K. Gíslason das angenommen hat. 2. dass der held im þáttr Þorkell klyppr heisst, während

Heimskringla und Fagrskinna den namen Þorkell nicht kennen und nur Klyppr nennen. Daraus wird also gefolgert, dass der þáttr eine unabhängige mündliche quelle habe, — aber warum kann der name nicht direct oder indirect aus der Hist. Norw. oder Ágrip stammen? Das waren doch keine verbotene bücher. 3. die mitteilung des þáttr, dass Guđrún Klyppsdóttir nach Island reiste, "sem finnst hvergi annars stađar". Ja, aber was allerdings "annars stađar finnst", und auch von mir a. a. o. s. 117 angeführt worden ist, ist eine isländische genealogie aus dem 13. jahrhundert (Ísl. s. I, 361), die also älter als der þáttr ist, und die Guđrún die stammfrau eines isländischen geschlechtes nennt. Der schluss, dass sie denn auch nach Island gereist sein müsse, war wahrlich nicht schwer zu ziehen. Das sind die gründe, auf denen die ganze kritik meiner ausführungen beruht.

Wir sind hier wiederum bei der prinzipiellen frage angelangt. Was meinen geehrten widerpart antreibt, ist der wunsch, einen möglichst grossen teil dessen, was sehr junge quellen mitteilen, auf alte, wo möglich uralte, am liebsten historische traditionen zurückzuführen, und daraus erklären sich auch der schrecken vor fremden quellen und ausdrücke wie dieser (s. 204), der verfasser des þáttr 'brauche gar nicht in den gedichten über den tod des Erik glipping gesucht zu haben', alsob das etwas abscheuliches sei, was nur im notfall anerkannt werden dürfe. Er vergisst aber dabei, dass die ältesten quellen den ereignissen chronologisch und der regel nach auch in der darstellung am nächsten stehen, dass in einem literarischen zeitalter der wunsch zu combinieren, zu erklären, breit auszuführen, fortwährend zunimmt, und dass es wol ein wunder heissen dürfte, wenn, falls eine alte, echte so viel reichere tradition existiert hätte, geschichtschreiber wie Snorri stets nur dürftige quellen zu ihrer verfügung gehabt hätten, aus denen sie breite darstellungen aufbauten, während erst 150 jahre nachher ein com-

pilator so glücklich gewesen wäre, auf die echte tradition die hand zu legen.

Freilich, nicht die vollständige erzählung wird von Jón Jónsson für historisch angesehen. Einzelheiten, die sich auf die schändung beziehen, und das aussenden des gemahls führt er auf eine erzählung zurück, die in Morkinskinna und einigen jüngeren mit dieser verwandten handschriften an Sigurðr Jórsalafari und Ívarr af Fljóðum geknüpft ist. Ich führe diese geschichte nach Morkinskinna an.

Wenn es wahr wäre, dass inhalt und wortlaut dieser episode dem þáttr ebenso nahe ständen als die dänische dichtung, so liesse sich für diese annahme anführen, dass Sigurðr Jórsalafari wie Sigurðr slefa ein norwegischer könig war, und auch die gleichheit des namens könnte als ein grund zu einer übertragung angesehen werden. Aber wie verhält es sich mit dieser erzählung?

Zunächst muss ich darauf aufmerksam machen, dass auch sie von Jón Jónsson für historisch angesehen wird. Dass Snorri sie nicht mitteilt, ist ihm absolut gleichgültig; „enda mun engin ástæða vera til að rengja það, að viðskifti Sigurðar Jórsalafara og Ívars af Fljóðum sé rétt hermð í aðalatriðunum, þótt Snorri hafi eigi tekið frásögnina um þau upp í konungasögur sínar". Die richtigkeit dieser ansicht wird dann wieder dadurch demonstriert, dass das stück eine vísa enthält. Von dieser vísa wird noch die rede sein.

Betrachten wir die stellung der episode in ihrem zusammenhang, so leuchtet ihr secundärer charakter bald ein. Es ist ein anwuchs einer erzählung von ganz anderem inhalte, die in der saga gerade am platze ist und auch in einer der handschriften von Snorris konungasǫgur (Jǫfraskinna) steht. Diese exemplifiziert das gespannte verhältniss zwischen den brüdern Sigurðr und Eysteinn, und sie steht kurz, in Morkinskinna sogar unmittelbar, vor dem mannjafnaðr, der dieses verhältniss am klarsten beleuchtet. Heraus-

gegeben ist das stück in Finnur Jónssons Heimskringla III, 503 ff. Es ist die geschichte von einem streite zwischen könig Sigurðr und seinem lehnsmann Sigurðr Hranason, der bei dem könige verleumdet und davon beschuldigt wird, dass er dem könige mehr von einem bei den Finnen gewonnenen schatze vorenthalte, als ihm erlaubt war. Sigurðr Hranason flüchtet sich zu könig Eysteinn, der sich seiner annimmt, und einen process, den könig Sigurðr dem Sigurðr Hranason antut, dreimal nach einander misslingen lässt. Darauf bedroht könig Sigurðr seinen bruder mit einem gewaffneten angriff, aber ehe es dazu kommt, ergibt Sigurðr Hranason sich dem könige, und dieser vergibt ihm. Diese erzählung, die in Heimskringla etwas mehr als drei seiten einnimmt, ist in Morkinskinna durch breite zutaten und lange reden bis zu ihrer fünffachen länge ausgedehnt und vielfach entstellt worden. Ohne auf einzelheiten tiefer einzugehen, weise ich hier nur auf die in Mork. neue behauptung, könig Magnús berfœtr habe dem Sigurðr Hranason den halben Finnenschatz gegeben für die zeit seines lebens, und so lange seine söhne leben würden, und auf die bei der führung des processes aufgeworfene und breit discutierte frage, ob der könig das recht hatte, vorschriften zu geben, die nach seinem tode rechtsgültigkeit haben sollten, sowie auf die romanartige erweiterung s. 184, wo Sigurðr Hranason sich den zugang zu dem schiffe des königs erzwingt. Solcher erweiterungen gibt es mehrere, und zu diesen gehört auch die einleitung (s. 174), die folgendes berichtet: Sigurðr Hranason hatte eine schwester des Magnús berfœtr, namens Skjaldvọr, zur frau. Seine eigene schwester Sigríðr war dem Ívarr af Fljóðum — den die älteren quellen auch dem namen nach nicht kennen — vermählt. Eines tages sitzt man beim gelage beisammen. König Sigurðr sendet Ívarr af Fljóðum auf eine reise (näheres über diese reise unten); Sigurðr Hranason geht früh zu bette; auf des königs befehl bleibt Skjaldvọr, und, wie

man annehmen muss, auch Sigríđr, sitzen; darauf wird Skjaldvǫr von des königs dienern zu ihrem manne, Sigríđr aber zu des königs gemache geführt. Am folgenden morgen vernimmt Sigurđr Hranason, was geschehen ist; er ist darüber sehr aufgebracht, da die geraubte frau seine schwester ist. Als er in die halle tritt, grüsst er den könig nicht, und als dieser ihn freundlich anredet, wirft er ihm seine tat vor. Nun wird auch der könig zornig und schilt den Sigurđr Hranason einen dieb, und als dieser sich das nicht sagen lassen will, wirft der könig ihm vor, dass er ihm den Finnenschatz vorenthalten habe. Von Ívarr vernehmen wir später noch, dass er zurückkehrt, — weiter nichts; aber die flucht des Sigurđr Hranason zu Eysteinn und der prozess wider ihn werden, wie gesagt, breit erzählt. Dieser prozess dreht sich auch in Mork. ausschliesslich um den schatz. Sigurđr Hranason behauptet, er wolle gern für die unpassenden worte, die er dem könige zugefügt, abbitte tun, und damit ist die geschichte von der frau vollständig aus der welt geschafft, — aber er will nicht 'dieb' heissen. Der könig aber will davon nichts wissen und hält seine beschuldigung aufrecht. Es ist wol hinlänglich klar, dass, wenn das scheltwort *þjófr* und die beschuldigung, dass Sigurđr Hranason sich schätze, die dem könige gehörten, angeeignet habe, nur eine folge davon wären, dass der vasall den fürsten durch seine vorwürfe erzürnt hatte, der könig seine entschuldigung angenommen und seinerseits einen vorwurf, der vollständig grundlos war, zurückgenommen habe würde, um so mehr, da er am ende dem vasallen, der sich in seine macht begibt, vergebung schenkt. Es ist also nicht Snorri, oder, wenn man will, der verfasser der redaction, zu der Jǫfraskinna gehört, der einen wesentlichen teil der erzählung fortgelassen hat, sondern umgekehrt der jüngere schreiber, der hier, wie an vielen anderen stellen, etwas hinzugefügt hat. Der zweck der einleitung wird sein, eine nähere erklärung für den zorn

des königs gegen den vasallen, der ihm so nahe verwandt war, zu geben. Die sache wird nun so vorgestellt, als sei das wort *þjófr* im munde des königs anfangs nur ein scheltwort gewesen, an dem dieser dann später festgehalten habe. Dass das unrichtig ist, geht, wie ich gezeigt habe, aus dem weiteren gang der ereignisse hervor.

Sigurđr Hranason hat also nach dieser darstellung den könig, von dessen jähzornigem wesen die überlieferung viel zu erzählen weiss, beleidigt; die beleidigung besteht in dem vorwurf, dass er seine schwester geschändet habe, und um zu zeigen, dass er in diesem vorwurf recht hatte, wird nun auch diese schändung erzählt, und der Sigríđr wird ein mann gegeben, der Ívarr af Fljóđum heisst. Diese erzählung ist also gewiss nicht historisch, und ebenso wenig beruht sie auf lebender tradition; sie ist eine literarische erfindung, mehr als hundert jahre jünger als die ereignisse, von denen der ältere teil des kapitels handelt [1]), und wenn sie eine quelle des þáttr sein sollte, so wäre es auf jeden fall eine literarische quelle, und die meinung des Jón Jónsson, eine lebende überlieferung von Sigurđr slefa sei von einer gleichfalls lebenden überlieferung von Sigurđr Jórsalafari beeinflusst worden, wird schon dadurch unmöglich.

Wir untersuchen nun, ob dann vielleicht ein literarischer einfluss von Morkinskinna oder einer verwandten handschrift auf den þáttr ausgegangen sein kann. Diese annahme wird durch die folgenden gründe vollständig widerlegt.

1. Die erzählung ist in Morkinskinna von durchaus unwesentlicher bedeutung. Sie ist nur eine schlechte einleitung zu einer anderen erzählung, zu der bald übergegangen wird; sie tritt nicht in den vordergrund, und die wahr-

---

[1]) Die streitigkeiten zwischen Sigurđr Jórsalafari und Sigurđr Hranason fallen in den jahren 1113—15; die redaction der Konungasǫgur, zu der Morkinskinna gehört, stellt Finnur Jónsson (Lit. Hist. II, 630) zwischen 1220 und 1230.

scheinlichkeit, dass von ihr ein einfluss auf eine andere erzählung ausgegangen sein sollte, ist daher schon von vorn herein nicht gross.

2. Die übereinstimmung im ausdruck, die bei der vergleichung des þáttr mit der dichtung von Erik glipping, wobei die dichtung von Floris V heranzuziehen ist, fortwährend auffällt, fehlt hier vollständig; nicht ein einziger ausdruck ist derselbe, und auch in der darstellung der ereignisse bestehen hier bedeutende abweichungen. Ich erinnere hier nur an die von mir a. a. o. s. 108 ff. angeführten züge: das entbieten und aussenden Klypps, mit wörtlicher übereinstimmung (a. a. o. s. 113), wo Morkinskinna nichts ähnliches enthält, das gespräch des königs mit der frau, mit wörtlichen übereinstimmungen (a. a. o. s. 108), die gleiche mitteilung „Siþan laa Olof hja konungi *hueria natt*"; "hand red til hinder buod *aarlig och sylde*", die unmittelbar sich anschliessende rückkehr des ehemanns, während von Ívarr af Fljóðum erst viel später wieder die rede ist, das gespräch des ehemanns mit seiner frau mit den auffallenden wörtlichen übereinstimmungen in der einzigen strophe der an. erzählung, die sich unmittelbar anschliessende zusammenkunft auf dem þinge, die berichterstattung über den ablauf der reise. Wer glaubt, dass diese dinge sich aus der situation von selbst ergeben, der stelle sich nur die frage, wie es denn kommt, dass von allen diesen zügen in Morkinskinna kein einziger wiedergefunden wird. — Zwischen den dänischen gedichten und dem þáttr besteht darin ein unterschied, dass dort der könig die frau in ihrer wohnung aufsucht, während er hier sie entführen lässt. Ich habe das a. a. o. s. 109 so erklärt, dass der verfasser des þáttr aus dem umstande, dass der könig die frau längere zeit hindurch als seine geliebte behandelt, geschlossen hat, dass er sie in seiner gewalt hatte, was er sich wiederum nur daraus erklären konnte, dass der könig sie hatte entführen lassen. Wenn nun Jón Jónsson glaubt,

die anwesenheit der frau am hofe lasse sich aus der in Mork. enthaltenen erzählung erklären, so lässt er im eifer, eine geringe ähnlichkeit zu entdecken, unbeachtet, dass die ganze situation eine andere ist, denn hier wird die frau nicht aus ihrer wohnung geholt, sondern sie hält sich von anfang an am hofe auf, wie auch der mann nicht entboten wird, sondern mit dem könige beim gelage sitzt.

3. Die erzählung von Sigurđr Jórsalafari und Ívarr af Fljóđum ist mit der vergewaltigung der frau so gut wie zu ende. Weiter wird noch berichtet, dass ein schiff sich naht; der könig sendet jemand aus, auszukundschaften, ob Ívarr sich darauf befindet, aber der kundschafter kehrt zurück und sagt in einer strophe, das sei nicht der fall; der könig könne ruhig die frau noch einige zeit bei sich behalten. Es ist unbegreiflich, wie Jón Jónsson diese strophe, deren äusseres nichts altertümliches hat, die aber schon durch ihren inhalt verurteilt wird, für authentisch erklären und daraus wiederum schlüsse ziehen kann. Dann wird gesagt, dass Ívarr in diesem sommer heimkehrte, *oc fell þat mal þar niþr*! Von hier an lässt sich also Morkinskinna gar nicht mehr vergleichen, während die reihe der übereinstimmungen der anderen quellen ununterbrochen fortgesetzt wird. Von hier an, wo Mork. ihn im stiche lässt, ist Jón Jónsson denn auch dazu genötigt, die eigentümlichen züge des þáttr auf freie ausführung resp. eine historische tradition zurückzuführen.

Es ist noch ein wort über die skattheimting zu sagen. Diese findet sich nicht in der dänischen dichtung; hier muss also die quelle des þáttr eine andere sein. Nach meiner a. a. o. s. 114 ff. mitgeteilten ansicht ist diese die Friđþjófssaga. Freilich ist das motiv an und für sich, wie ich daselbst auch bemerkt habe, ein sehr verbreitetes. Aber für die Friđþjófssaga spricht noch ein anderes motiv, das, soviel ich weiss, nur in diesen beiden quellen mit der skattheimting verbunden vorkommt. Während in den dänischen lie-

dern Marsk Stig, nachdem er vernommen, was der könig ihm angetan hat, zu ihm geht, ihm auf seine frage, was er ausgerichtet hat, kurz antwortet, aber darauf den fürsten mit vorwürfen überschüttet, zeigt Klyppr dem könige den schatz, und darauf, während dieser die gabe betrachtet, tötet er ihn, ohne ein wort hinzuzufügen. Ebenso geht Friđþjófr zu dem könige und tut, als wolle er ihm den schatz zeigen, aber während dieser aufmerksam zusieht, schlägt er ihm mit dem beutel ins antlitz, sodass der könig zu boden stürzt.

Ob diese übereinstimmung für den nachweis eines zusammenhanges zwischen der Friđþjófssaga und dem þáttr genügt, darüber wäre wol ein discussion möglich, aber sie steht nicht allein, und jedenfalls gibt sie der saga einen vorrang vor anderen erzählungen, die zwar eine skattheimting aber nicht diesen ausgang kennen. Die in der Morkinskinna enthaltene darstellung aber kommt hier gar nicht in betracht; sie weiss nicht nur gar nichts von einem wiedersehen zwischen dem könige und seinem feinde; sie weicht auch sonst in wichtigen zügen ab. Das land, wohin die reise geht, ist in den drei quellen ein verschiedenes; nur stimmen sie darin überein, dass es im westen liegt; im þáttr ist es England, in der Friđþjófssaga die Orkneyjar, in Morkinskinna Irland. Aber im þáttr und in der saga reist der vasall zu einem mächtigen fürsten[1]), — in Mork. zu den Iren; von einem fürsten ist hier nicht die rede; im gegenteil, Ívarr besucht þingplätze und adelige leute, er erkauft sie mit ge-

[1]) Dass der þáttr könig Ađalráđr nennt, soll nach Jón Jónsson darin seinen grund haben, dass ein anderer Þorkell, ein dienstmann des dänischen königs Knútr, Ađalráđr besucht. Aber was von Þorkell hávi erzählt wird, hat gar keine ähnlichkeit mit Klypps abenteuer. — Die s. 207 anm. 2 ausgesprochene vermutung, ein jüngerer Þorkell klyppr, ein enkel des aus dem þáttr bekannten Klyppr dürfe sich in die jahre 1014—16 bei Ađalráđr aufgehalten haben, und dadurch sei eine von dem verfasser vorausgesetzte verwechslung seines grossvaters mit Þorkell hávi bewirkt worden, hängt vollständig in der luft. Denn von diesem jüngeren Þorkell klyppr ist uns nichts als der name bekannt.

schenken und bewegt sie dadurch, ihm zu willen zu sein. Eine historische reminiscenz wird hineingemischt, indem behauptet wird, der könig habe an den Iren seinen vater zu rächen, — was nebenbei erklärt, warum Ívarr gerade dieses land besucht; Ívarr überzeugt die Iren, dass sie gut daran tun werden, den verlangten tribut zu zahlen, da Sigurđr ja ein mächtiger und gefährlicher könig ist. Ganz anders die beiden anderen quellen, die hier wiederum genau zusammengehen. Der fremde fürst fürchtet den könig, der einen boten an ihn gesandt hat, gar nicht, und nur dem abgesandten, dessen tüchtigkeit er ehren will, zu liebe, zahlt er den schatz aus. Er weigert sich auch, tribut zu zahlen, und erklärt ausdrücklich, dieses geld sei nichts als ein geschenk an seinen gast. Jón Jónsson irrt, wenn er behauptet, dass dasselbe auch in Morkinskinna stehe; hier ist es im gegenteil Ívarr, der aus wolwollen den Iren verspricht, er werde versuchen, den könig dazu zu bewegen, dass er nicht noch mehr schätze fordern werde, und der sie dadurch tröstet, dass er das geld nicht einen tribut, sondern ein freundschaftsgeschenk nennt. Also gerade das umgekehrte von dem, was der þáttr und die Friđþjófssaga erzählen.

So ergibt es sich, dass der þáttr von der erzählung von Ívarr af Fljóđum absolut unabhängig ist. Auch ein umgekehrtes abhängigkeitsverhältniss besteht nicht; das lehrt die chronologie der überlieferungen. Denn die redaction der Konungasǫgur, die Morkinskinna repräsentiert, gehört dem 13. jahrhundert an, und der þáttr ist gewiss nicht älter als die mitte des 14. jahrhs., vielleicht sogar noch jünger. So scheint jeder zusammenhang zu fehlen. Nur darüber ist zweifel möglich, ob der verfasser, der zuerst den zorn des Sigurđr Jórsalafari gegen Sigurđr Hranason daraus erklärte, dass dieser ihm die schändung einer frau, seiner schwester, vorgeworfen hatte, dabei an Sigurđr slefa gedacht hat, der ihm aus älteren quellen bekannt gewesen sein kann. Das ist nicht unmög-

lich, aber beweisen lässt es sich nicht, und man ist auch in keiner hinsicht dazu genötigt, es anzunehmen. Denn die schändung einer frau durch einen fürsten ist nur ein landläufiges motiv, und es gehört auch nicht viel phantasie dazu, es zu ersinnen. Es sind die einzelheiten, die in einem fall wie der vorliegende über die verwandtschaft von erzählungen entscheiden; die ältere form der schändung in der sage von Sigurđr slefa enthält aber noch gar keine einzelheiten.

Die geschichte des Ívarr af Fljóđum ist ein ansatz zu einem roman, den der verfasser nicht fertig gebracht hat; seine nachfolger haben ihn ausgeschrieben, aber fruchtbar ist das misslungene produkt nicht geworden.

Das resultat, dass die sagaliteratur des 14. jahrhunderts so gut wie die an. dichtung und wie jede andere literatur fremde elemente aufgenommen und sich assimiliert hat, bleibt also bis auf weiteres unangefochten bestehen.

Über die quelle des þáttr für den alten teil der überlieferung muss ich noch eine bemerkung hinzufügen. Aus dem umstande, dass der þáttr an die stelle des Erlingr gamli, der den tod des Sigurđr slefa rächt, einen anderen namen, nämlich Ǫgmundr Hǫrđakárason, schreibt, habe ich a. a. o. s. 117 geschlossen, dass die quelle eine, wol auf Snorris werk beruhende, sehr verderbte mündliche tradition gewesen zu sein scheine. Ich halte an diesem schlusse nicht länger fest. Wenn wir beachten, wie frei quellen von so zweifelhaftem werte wie der þáttr af Sigurđi slefu oft mit namen schalten und walten, so ist eine willkürliche änderung nicht ausgeschlossen. So sind die namen der þingstätten, an denen die könige Sigurđr und Eysteinn einander begegnen, nicht dieselben in Morkinskinna wie in Jǫfraskinna, ohne dass dieser umstand uns das recht gäbe, an eine mündliche überlieferung als zwischenstufe zu denken. Es ist daran zu denken, dass die schreiber, namentlich da, wo sie selbständig arbeiten und

den inhalt ihrer quellen breit ausführen, nicht ausnahmslos fortwährend eine vorlage auf ihrem schreibtisch gehabt zu haben brauchen; sie können auch eine oder mehrere der älteren darstellungen gelesen und sich darauf hingesetzt haben, die geschichte niederzuschreiben. In solchen fällen sind fehler in den namen ganz natürlich. Auf diese weise wird auch der fehler, von dem hier die rede ist, entstanden sein. Da derselbe fehler, wie es scheint in etwas ursprünglicher gestalt [1]), in der Þórđarsaga hređu steht, ist zwischen diesen beiden schriften und den älteren quellen eine übergangsstufe anzunehmen, die Erlingr gamli durch einen anderen namen ersetzt hatte.

Auf das verhältniss der Marsk-Stigdichtung zu den niederdeutschen und niederländischen quellen bin ich an dieser stelle absichtlich nicht von neuem eingegangen. Es ist für die frage, um die es sich hier handelt, von keiner bedeutung. Über die rolle, die die Ermanarichdichtung bei der übertragung von zügen aus der niederländischen dichtung in die dänische gespielt hat, hege ich zur zeit zweifel, die ich vielleicht an anderer stelle auszusprechen die gelegenheit finden werde. Hingegen scheint mir diese übertragung selbst festzustehen. Aber auch wenn jemand das leugnen wollte, so würde das für die quellenfrage des þáttr von keiner bedeutung sein. Denn bei dem nachweis der zahlreichen wörtlichen übereinstimmungen des þáttr mit den dänischen liedern wurde nur ein einziges mal ausschliesslich der wortlaut eines niederländischen gedichtes angeführt.

[1]) Ich benutze die gelegenheit, einen irrtum zu berichtigen, auf den Jón Jónsson aufmerksam macht. Die Þórđarsaga hređu nennt einen gewissen Ǫgmundr Valþjófsson; dieser wird nicht durch einen genossen Klypps, sondern durch einen gefolgsmann des königs getötet. Er ist also einer von Klypps begleitern. Vielleicht hat Jón Jónsson darin recht, dass dieser Ǫgmundr den Vémundr vǫlubrjótr, der in den älteren quellen der führer der schar ist, vertritt.

Amsterdam Januar 1910. **R. C. Boer.**

Ytterligare om ortnamnen på *-inge*.

I en nyligen utkommen liten intressant och lärorik bok af prof. Joh. Steenstrup "De danske Stednavne"[1]) har förf. s. 33 uttryckt sina tvifvelsmål om den af "svenske Videnskabsmænd" häfdade uppfattningen, att den stora gruppen af ortnamn på *-inge*, *-unge*, *-unga* bildats af släkt- eller stamnamn på *-ing* och *-ung*.

Denna sin mening har prof. St. sedan ytterligare och mera utförligt häfdat i ett nyss utkommet arbete Indledende studier over de ældste danske stednavnes bygning (K. Danske Vid. Selsk. Skr. 7 R., Hist. o. filos. Afd. I 3)[2]) s. 329 f.

Då detta arbete utkom, var nedanstående uppsats redan utarbetad; men den har sedan försetts med ett och annat tillägg, som orsakats af hvad där förekom. Om intet annat nämnes, afses dock prof. St:s uttalande i D. St.

Man har på många ställen i utlandet bestridt, framhåller prof. St., att här en släktändelse skulle föreligga utan i stället tolkat ändelsen som "Beboer af" eller på annat sätt.

För Nordens vidkommande skulle det vidare, enligt Steenstrups mening, knappast vara möjligt att med hjälp af de personnamn, som vi känna från runinskrifter eller andra gamla källor, tolka namnen på *-inge* — medan det vore lätt att tyda dem på *-lev* — och det vore, menar förf., icke rätt att taga personnamn från främmande land till hjälp, då man ej vet, om de varit kända hos oss. En sådan släkt skulle ha varit bosatt på vidt skilda platser, i det vi ofta finna samma namn i långt från hvarandra liggande landskap.

Dessa ortnamn på *-inge* har jag, såsom torde vara en del af tidskriftens läsekrets bekant, gjort till föremål för en undersökning i arbetet Om de svenska ortnamnen på *-inge*, *-unge* ock *-unga* (med två tillägg), Göteborgs högskolas årsskr., 1904, samt i Några anm. i svensk namnforskning (Ark. f. nord. fil. XXIV, s. 84).

Mot de resultat, till hvilka jag i Ortn. på *-inge* tror mig ha kommit, vänder sig prof. St. direkt i sitt nyss utgifna arbete St. B.

Då jag emellertid är fullt och fast öfvertygad om att den uppfattning, som prof. St. där uttalat (att intet *inge*-namn skulle vara afledt af ett personnamn) icke är riktig, åtminstone hvad de svenska namnen beträffar, har jag ansett mig böra här framhålla ett och annat af hvad som i synnerhet synes mig tala för att hufvudstommen af dessa *inge*-namn bildats af personnamn.

Innan jag börjar, ber jag emellertid få tacka prof. St. för de vänliga ord, hvarmed han — trots olika meningar för öfrigt —

[1]) Här betecknad D. St.
[2]) Här betecknadt St. B.

omnämnt mitt arbete, och vidare för det myckna jag af honom fått lära icke minst på ortnamnsforskningens område.

Min afhandling om *inge*-namnen innehåller tre partier. Det första behandlar de namn på *-inge* (o. s. v.), som enligt min mening bildats af släktnamn, vare sig nu dessa senare afledts af personnamn eller appellativer, det andra omfattar *inge*-namn, som sannolikt danats af andra ord än släktnamn — appellativer och vattendragsnamn —, och slutligen redogöres i den tredje afdelningen af arbetet för namn på *-inge*, som uppstått genom ombildning af namn, hvilka icke från början haft denna ändelse. I samband med den etymologiska undersökningen afhandlas också (i afd. I) särskildt de patronymiska *inge*-namnens utbredning, morfologi, ålder och ursprung samt för de i *inge*-namnen ingående släkt- och personnamnens bildning och betydelse.

Jag anser mig ha en alldeles särskild anledning att betona, att två kapitel i mitt arbete handla om *inge*-namn, som enligt min mening snarast icke afledts af personnamn. Den som läser prof. St:s framställning i St. B. utan att känna mitt arbete, synes nämligen lätt kunna få den uppfattningen, att jag icke framhållit äfven denna källa för *inge*-namnen så uttryckligt, som verkligen varit fallet.

Af innehållet i min boks andra kapitel torde emellertid med all önskvärd tydlighet framgå, att åtminstone jag icke är på något sätt främmande för den uppfattningen, att vissa af dessa namn uppstått genom afledning af andra ord än släktnamn, t. ex. fsv. *Hølminge* af *holmber* 'holme', *Risinge* af sbst. *ris*, *Øringe* af nsv. sbst. *ör* eller nsv. *Bölminge* af det forna namnet på *Bolmån*, *Fyllinge* af namnet på *Fylleån*, *Uttringe* af sjönamnet *Uttran* o. s. v. Och icke heller har — mig veterligen — någon annan svensk vetenskapsman förnekat detta faktum: de, som i Sverige öfverhufvudtaget yttrat sig om dessa namn, torde för öfrigt vara lätt räknade.

Men jag har i fråga om dessa namn dessutom betonat, att de mycket väl kunnat uppkomma med ett slags släktnamn som förmedlande länk; att sålunda t. ex. fsv. *Utrunge* kanske ej direkt afledts af sjönamnet *Uttran*, utan att det möjligen i stället betyder 'Utrungarnas gård eller by', d. v. s. deras, som bo vid Uttran, att *Grytinge*, *Hyltinge*, *Hølminge*, *Nordhrunge*, *Steninge*, *Toptunge*, *Øninge*, *Øringe* sålunda mycket väl kunna innehålla beteckningar för 'stenbyggare', 'skogsboar', 'holmboar', 'nordboar' o. s. v.

Det finnes alltså säkerligen ingen, som bestrider, att da. *Heding* har sitt namn efter de kringliggande hedarna. Och ännu mindre att landskapsnamnet *Bleking* innehåller ett icke-personnamn.

Emellertid är det egentligen orätt att utan vidare förbehåll indraga detta senare ord i diskussionen om *inge*-namnen.

Såsom jag Ortn. på *-inge* s. 243 påpekat, utgå nämligen de

ortnamn, som icke ha patronymiskt ursprung [1]), sannolikt älst från *a*-stammar, hvilkas dativformer här som i norskan förallmänligats.

Hvad åter *Bleking* (*Blekyng*[*h*] o. s. v.) beträffar, synes det, såsom jag också s. 243 antagit, närmast vara att sammanhålla med en sådan bildning som fsv. landskapsnamnet *Niudhung*. Det är sannolikt oriktigt att, såsom prof. St. tycks vilja göra [2]), sammanblanda dylika namn med de *inge*-namn, som utgöra hufvudstommen i min afhandling, och som till en stor del utgå från fsv. former på *-a* (gen. plur.) och *-um* (dat. plur.). De gamla namnen *Bleking* och *Niudhung* höra i stället till de fsv. ortnamn på *-inger, -unger*, resp. fem. *-ing, -ung* [3]), som jag behandlat i kap. II (s. 237 f.), och som afledts af appellativ, t. ex. **Skærpinger* (med förallmänligad dativform *Skärpinge*), **Øringer* (*Öringe*). Det är till denna namntyp, som de norska *inge*-namnen tyckas höra, och det är ju ej omöjligt, att af mina i kap. I anförda *inge*-namn ytterligare några böra föras dit: för åtskilliga har jag ju redan i min afhandling lemnat denna möjlighet öppen.

Prof. St. meddelar vidare (i D. St. s. 34 och St. B. s. 92 [336]) en namnlista, med hvilken han vill ådagalägga den öfverensstämmelse, som äger rum mellan *inge*-namnen och namnen på *-um* (af *-hem*), hvilka senare ju icke innehålla personnamn.

Inte heller här kan från något håll motsägelse befaras. Det skulle säkerligen ej vara svårt att äfven från de svenska ortnamnen hopplocka en minst lika lång förteckning på *inge*-namn, som bildats af samma ordstammar som namn på *-hem* och af *-hem* uppkommet *-um*.

Da. *Tofting* (D. St. s. 34) har sin motsvarighet i sv. *Toftinge*, som jag s. 158 härleder ur appellativet *toft* eller något däraf uppkommet ortnamn.

Beträffande sv. *Bränninge* (jfr St. B. s. 90 [334]) har jag (s. 238) förklarat det för osannolikt, att ett patronymicum här ingår.

Hvad *Skärpinge* beträffar (jfr St. B. s. 90) har jag uttryckligen framhållit (ss. 133 f. och 242), att åtskilliga af de så lydande gårdnamnen mycket väl kunna komma af adj. *skarp* i bet. 'torr, ofruktbar'; jfr ofvan s. 362.

Da. *Rising* är samma namn som det vanliga sv. *Risinge*. Om vissa af gårdarna med detta namn framhåller jag (s. 112), att de "synas väl obetydliga för att kunna antagas innehålla ett patronymicum". Denna senare synpunkt har jag, såsom också prof. St. påpekar (St. B. s. 93 [337]), flera gånger betonat.

---

[1]) Då jag i det följande talar om hufvudmassan af de svenska *inge*-namnen som "patronymiska" eller "släktnamn", sker det naturligtvis alltid med det i Ortn. på *-inge* s. 233 o. flerstädes gjorda förbehållet, att dessa namn äfvenledes kunna tolkas som beteckningen för någons familj och följe.

[2]) Jfr St. B. s. 89 (333).

[3]) Jfr t. ex. önamnet *Hising*.

Prof. St. och jag äro sålunda i dessa punkter väsentligen ense — något som för öfrigt ej alltid framgår af prof. St:s framställning.

Men äfven om ytterligare ett antal *inge*-namn utsöndrades från "släktnamnen" och öfverfördes till den af mig i kap. II (och III) behandlade gruppen [1]), kan jag inte inse, att vi därigenom på ett tillfredsställande sätt tolkat det öfvervägande flertalet af åtminstone de svenska *inge*-namnen.

Från detta medgifvande — att en del af *inge*-namnen utgått från icke-personnamn, med eller utan förmedling af släktnamn — till den uppfattning, som prof. Steenstrup, om också inte i ett alldeles bestämdt uttalande, sökt göra gällande, att de allesamman ha ett sådant ursprung, är nämligen för visso ett stort steg. Och det vore min afsikt med denna uppsats att visa, hur i hög grad betänkligt ett dylikt antagande i själfva verket är.

Man har nu visserligen svårt att tro, att en språkman och allra minst en etymolog, som äger någon öfversikt öfver de rent språkliga förklaringsmöjligheter, hvilka här erbjuda sig, skulle kunna godtaga denna uppfattning.

Men prof. Steenstrups auktoritet äfven på detta område är ju med all rätt så betydande, att det lätt kunde hända en och annan, som inte sysslat med ortnamnsforskningens rent språkliga sida, att han åtminstone kände sig villrådig inför detta nya tolkningsförslag.

På denna grund har jag ansett mig böra framhålla ett och annat, som enligt min uppfattning gör det oantagligt, äfven med risk att upptaga tidskriftens utrymme med sådant, som många af dess läsare förut känna.

Jag skulle då först vilja tillråda någon etymolog af facket att pröfva sina krafter på ett försök att för åtminstone ett antal af de *inge*-namn, som jag framställt såsom innehållande släktnamn, uppspåra appellativer, som rimligtvis kunna antagas ha legat till grund för dessa ortnamn och helst beteckna något för trakten utmärkande naturförhållande.

Låtom oss försöka med t. ex. fsv. *Aklunge*, gotl. *Anninge*, fsv. *Binklinge*, *Brællinge*, *Byrringe*, *Bættinge*, nsv. *Faskunge*, fsv. *Fræninge*, nsv. *Fänninge*, fsv. *Gillinge*, *Gladdunge*, *Gnidhlinge*, *Huddunge*, *Hyppinge*. *Hytringe*, *Hædhinge*, *Inunge*, *Kallunge*, *Kvattunge*, *Kyninge*, *Kædhinge*, *Lillinge*, *Lippinge*, *Mæminge*, *Pæplinge*, *Rællinge*, nsv. *Sickinge*, fsv. *Snyttringe*, *Sprellinge*, *Thadhunge*, *Vrankunge*, *Væskinge*, *Ællinge*, *Æssunga*.

Säkerligen skulle ej den positiva behållningen af en dylik undersökning blifva synnerligen riklig.

---

[1]) Särskildt misstänkta äro naturligtvis, såsom både prof. St. och jag framhållit, namn på mindre gårdar, utflyttningar o. d., däribland särskildt flera blott från nsv. tid uppvisade namn af dem, som jag behandlat s. 187—194.

Om man däremot utan svårighet finner, att nästan alla dylika namn, för hvilka intet appellativiskt grundord osökt erbjuder sig, utgå från ordstammar, som uppträda i kända personnamn, kräfver icke då vanlig god metod att här söka ett etymologiskt sammanhang?

Det må för öfrigt framhållas, att härledningen till dessa och öfriga *inge*-namn i de allra flesta fall icke erhållits med hjälp af personnamn från främmande land.

Vi kunna hålla oss till de ofvan anförda — jag vågar af hänsyn till tidskriftens utrymme ej rekapitulera hela min bok — och jämföra: *Aklunge* : urnord. *Akaʀ*, *Anninge* : fsv. *Anne*, *Brællinge* (**Brædhlinge*) : fsv. *Bradh-* (dock osäkert), *Bættinge* : **Batt-*, kortform (med skärpning) af de i ortnamn uppträdande namnen fsv. **Badhe* **Badhar* (jfr *Sickinge*), *Fræninge*, jfr fsv. *Franunxbode*[1]), *Gillinge* : fsv. *Gille*, *Gladdunge* : **Gladde*, kortform till fsv. *Gladhi*, *Huddunge* : fsv. *Hodde*, *Hædhinge* i urnord. *HađulaikaR*, fsv. **Hadhi* (i ortnamn), *Inunge* : fsv. *Ingiæld*, *Kallunge* : fsv. *Kalle*, *Kyningi* af en öfver hela germanska språkområdet förekommande personnamnsstam, *Kædhinge* : *Kadh-* (jfr Wimmer Danske Runem. 2: 230), *Lippinge* : fda. *Lippæ*, *Pæplinge* : fda. *Papi* och *Mæminge* af ett motsvarande smeknamn (= fty. *Mamo*), *Sickinge* : **Sikk-*, kortform till *Sigurd* o. s. v. (jfr fsax., fris. *Sicco*, fht. *Siccho*), *Thadhunge* : fda. *Thadhe* i *Thathatorp*, *Væskinge* : fsv. *Vaske* i *in Vaskestum* (SD 3: 259 fr. 1316), nu *Vaskesta* Uppl.[2]), fsv. (fda.) *Ællinge* : fsv. *Alle*, ett rätt vanligt och äfven i flera ortnamn uppträdande personnamn, *Æssunga* af en kortform till fsv. personnamnsstammen *Æs-*.

Öfriga exempel — i mängd — kunna hämtas från min bok. Naturligtvis äro ej alla dessa tolkningar säkra, men flertalet måste väl dock betraktas som så möjliga eller sannolika, som man i dylika fall brukar begära.

Det kan för öfrigt ej förnekas, att vid sidan af *inge*-namnen ofta uppträda namn på *-by*, hvilkas första led innehåller ett patronymicum på *-ing*.

Vi erinra om fsv. *Byrsinghaby*, *Gymmingaby*, *Kunungaby* (jfr *Kyninge*), *Kvillingaby* (jfr *Kvillinge*), *Lædhunga by* (jfr *Lædhinge*), *Millingaby* (jfr *Midhlinge*), *Mærlingaby* (jfr *Mæringe*), *Pitingæby* (jfr eng. *Pittington*), *Rislingaby* (jfr *Rislinge*), *Ryglingaby*, *Sweningaby*, *Tyllingha by* (jfr *Tyllinge*), *Vallingaby* (jfr *Vællinge*), *Væmblingaby* (jfr *Væmblinge*), *Æfflingaby* (jfr *Æflinge*) m. fl.

Det torde ej vara möjligt för någon språkman att antaga, att vi i flertalet af dessa första led skulle ha något slags naturnamn.

---

[1]) Jag skulle nu också vilja erinra om den stam, som ingår i fsv. *in frenzstadhum* (SD 3: 451 fr. 1320), *in frænstadhum* (SD 3: 465 fr. 1320), nu *Fransta* Uppl.

[2]) Detta som ett tillägg till min framställning i Ortn. på *-inge* s. 175, där personnamnet *Vaske* ej belagts med någon svensk motsvarighet.

Och huru skulle för öfrigt i så fall det regelbundet uppträdande *a*-et förklaras? Om någon skulle vilja antaga, att naturnamn inginge i sådana bildningar som *Kununga-*, *Sweninga-* o. s. v., måste han ju på något sätt underrätta oss om, hvarför här icke den singulära genitivändelsen förekommer.

Den som påstår, att intet *inge*-namn innehåller personnamn, synes mig böra bemöta de förklaringar ur sådana, som lemnats, genom att försöka prestera andra härledningar af åtminstone ett något större antal af dessa namn. De namn prof. St. tolkat som naturnamn äro i regel sådana, om hvilkas svenska motsvarigheter jag uttalat alldeles samma mening som han.

I D. St. s. 33 utväljer prof. St. af de namn, som här kunnat tjäna som illustrationer till mitt antagande, skå. *Glimminge*, fsv. (fda.) **Glæminge*, hvilket jag antager innehålla en personnamnsstam *Glām* l. *Glēm*, och anmärker samtidigt, att denna personnamnsstam annars ej är belagd.

Men det bör framhållas att just detta fall har jag försett med frågetecken, och det är för öfrigt ett af de ytterst få, där jag inte har någon känd inländsk eller utländsk personnamnsstam att utgå från.

I St. B. s. 88 refererar prof. St. sju af mina tolkningar af skånska och halländska namn; och han anser dem — delvis med skäl — för osäkra. Men med hvilka egna härledningar söker min ärade motpart slå mina till marken? Hvar ha vi de grundord, som här skulle kunna ersätta de personnamnsstammar jag anfört?

Den som vid förklaringen af de nordiska eller åtminstone de svenska *inge*-namnen bortser från personnamnen, har beröfvat sig möjlighet att etymologiskt belysa en mycket stor del af denna namngrupp.

Ett fall, som synes mig särskildt beviskraftigt för min teori, är, såsom jag s. 46 framhållit, förekomsten af ortnamnet *Haninge* i *Hanekinds* härad, Ög. Fsv. *Hanakind* kan svårligen tolkas annat än som 'Hanes släkt': *kind* är identiskt med lat. *gens* och *Hana* genitivus af det fsv. personnamnet *Hani*. På samma sätt synes fsv. *Bankakind* innehålla personnamnet *Banke* o. s. v. Möjligen utgår också[1]) namnet på *Hänninge* by i Hanebo o. Skogs s:nar Häls. från ett fsv. *Hæninge*, som i sin tur bör sammanhållas med namnet på den socken, där byn är belägen, fsv. *Hanabo*.

För att nu återgå till det östgötska *Haninge* tycks det ligga mycket nära till hands att tolka detta, fht. **Hanunga*, som likbetydande med namnet å det härad, fsv. *Hanakind*, där gården är belägen.

Mera i förbigående erinrar jag därom, att prof. St. (St. B. s. 91) synes anse det i sin mån tala något mot min personnamnsteori, att, såsom jag visat upp i mitt arbete om de svenska sjö-

---

[1]) Ortn. på *-inge* s. 58.

namnen, många sjönamn bildats på *-ing* och *-ung* utan att personnamn legat till grund för dem. Att en afledning kan ha olika funktioner är ju dock en så vanlig företeelse inom språket, att några exempel därpå knappast behöfva anföras. Ingen förnekar väl för öfrigt, att t. ex. *Carolingi*, isl. *Knýtlingar*, *Hjaðningar* afledts af personnamn. Och det bör än en gång framhållas, att i hufvudmassan af de svenska *inge*-namnen suffixet visst ej haft funktionen att bilda ortnamn, utan att det är gen. och dat. plur. af personbeteckningar, som här i regel uppträda, alltså bildningar af alldeles samma slag som isl. *Knýtlingar*.

Så några ord om den egentliga innebörden af dessa namn på *-ing*, som vi för korthetens skull kallat 'släktnamn' och lagt till grund för ett flertal af de svenska *inge*-namnen.

För de tyska ortnamnen på *-ingen*, t. ex. *Sigmaringen*, har F. Kluge i Vierteljahrsschrift für Social- und Wirtschaftsgeschichte 1908, 1, s. 73 häfdat den meningen, att de icke innehålla patronymica i egentlig mening, att alltså icke *Sigmaringen* betyder 'Sigimars släkt eller afkomlingar' utan 'Sigimar och hans folk' l. dylikt.

Alldeles samma möjlighet har jag lemnat öppen i Ortn. på *-inge* s. 233, där jag med framhållande af att analogier finnas för båda uppfattningarna säger mig icke kunna träffa något bestämdt afgörande i denna punkt.

Jag erinrar där särskildt om isl. *Hjaðningar* (i *Hjaðninga víg*), som användes om den mytiske *Heðinn* och hans män (icke afkomlingar), och om *Smedhinge*, af ett **Smidhingar*, hvilket likaväl kan betyda 'smed och hans familj eller följe' som 'afkomlingar af en *smed* eller af *Smed*'. Jag påpekar vidare, att för det förra alternativet i sin mån det fsv. ortnamnet *Smidhiaby* talar.

Vi få här tillfälle att i förbigående beröra ännu en detalj i prof. Steenstrups arbete.

Då nämligen prof. St. också betviflar [1]), att sådana danska namn som *Karleby* äro sammansatta med gen. plur. af personbeteckningen *karl*, så torde detta knappast vara riktigt.

I stället för att, såsom den ärade förf. gör, här söka ett, såvidt jag vet, alls icke uppvisadt ord för 'kärr', synes det mig metodiskt sedt oundgängligt att sammanställa detta namn med det likalydande svenska namnet. Men för detta finnes, så vidt jag kan se, ingen anledning att frångå härledningen från *karl*. Det bör närmast jämföras med fsv. *Th(i)ægnaby*, hvilket är ganska vanligt — icke mindre än nio *Tegna*- och *Tegneby* upptagas i Svenskt postortlexikon. Detta namn innehåller naturligtvis fsv. *þiægn* 'fri

[1]) "Dette er dog maaske tvivlsomt" D. St. s. 23. I St. B. s. 111 (355) tycks förf. ändå bestämdare vilja förneka samhörigheten med *karl* 'man'. För öfrigt må uttryckligen påpekas, att prof. St. visst ej förnekar, att en grupp *by*-namn, som innehålla kollektiva beteckningar, finnas i Sverige (se se St. B. s. 106): det är endast i Danmark de skulle saknas.

man' och bildar osökt en grupp af bynamn tillsamman med fsv. *Swenaby* och nsv. *Bond(e)by* jämte det vanliga fsv. *Smidh(i)aby*; se min uppsats Ark. f. nord. fil. 24: 87.

Hit hör väl också fsv. *Danaby*, af folkslagsnamnet *daner*.

Sannolikt böra till denna grupp också föras det *Hærsaby*, som omnämnes i SD 3: 636 från 1324 (af ett ord motsvarande isl. *hersir*), och *Hiuby*, anfördt i SD 3: 399 från 1319, hvilket jag anser innehålla samma stam som fsv. *hion*, isl. *hjón* och för öfrigt omtalas i samband med ett *Karlæby*.

Slutligen erinras från min ofvan citerade uppsats om den grupp af *by*-namn, hvars första led innehåller sammansättningar med ordet *karl*: fsv. *Berkallæby, Bodækarleby, Dudhkarlaby, Fincarlaby, Mwskarleby, Syokarlaby, Torcarllaby, Æluakarlaby* [1]).

Denna för Sverige fullt säkert belagda grupp af *by*-namn, hvilkas första sammansättningsled syftar på bosättning af personer, som tillhöra samma stånd eller yrke eller äro af samma härstamning, bör tydligtvis å andra sidan sammanhållas med de många namn på *-by*, som uppstått genom sammansättning med kollektiva personbeteckningar på *-inge* och *-unga*, t. ex. de nyss uppräknade *Byrsingaby, Gymmingaby, Kunungaby, Sweningaby* o. s. v., hvilka löpa parallellt med *inge*-namnen och efter min mening i viss mån styrka den härledning, som jag antagit för större delen af dessa och som jag här ytterligare vill häfda.

Nu är det — för att återgå till *Karleby* — visserligen sant, att man i Danmark har sådana namn som *Karlum, Burkarl, Förcherle* och *Walkerle* (se St. B. s. 111 f.), och det är väl närmast dessa, som föranledt prof. St. att förneka *Karleby*-namnens samhörighet med personbeteckningen *karl*.

Hvad emellertid *Karlum* beträffar, synes man mig här ha ett namn af samma slag som fsv. *Frødhungghom* o. d., hvilka jag tolkat som betydande 'hos Frödingarna'. *Karlum* betyder alltså helt enkelt i hufvudsak detsamma som *Karlaby*.

Burka(r)l är tidigast uppvisadt från 1424 och kan möjligen utgå från ett *Burka(r)la*; jfr t. ex. fsv. *Bodækarleby*. Naturligtvis kunna äfven *Förcherle* och *Walkerle* föras hit; och i hvilket fall som helst behöfver deras tillvaro ej hindra antagandet af den härledning för *Karleby*, som här förordats.

Det torde alltså vara sannolikt, att *Smedhinge* liksom *Smidhiaby* — för att nu återvända till dessa namn — betyder 'smed-

---

[1]) Enstaka ortnamn på *-by*, som innehålla genit. sing. af personnamn, ha förut påpekats. Ex.: *Grillaby* : *Grille* förf. Ortn. på *-inge* s. 39. För denna härledning äfvensom för att fatta *Grille* som ett diminutivum till en stam *Gridh* talar möjligen fsv. *Gridhilby* (SD 3: 353 fr. 1318), nu *Gredelby* Uppl. Vidare kunna nämnas: *Elefsby* (*olauum de Elefsby*) SD 3: 545 fr. 1322, nu *Elfsby* Uppl., af det bekanta mansnamnet *Elef*, och *Thorisby* (SD 3: 593 fr. 1323) Uppl. och *Torisby* (SD 3: 693 fr. 1325) Vg., af *þorir* (jfr fsv. *Thoristhorp*).

byn' l. dyl. och att sålunda där intet egentligen patronymiskt suffix uppträder.

Men allt detta har, såsom ofvan nämnts, redan uttryckligen blifvit erkändt i Ortn. på *-inge*. Så långt som Kluge i nyss citerade skrift kan jag emellertid inte gå, n. b. för Nordens eller åtminstone Sveriges vidkommande, nämligen till att förneka, att icke *-ing* äfvenledes kunnat uppträda som patronymisk afledning [1]).

Och så till ett par andra hithörande punkter!

Med hänsyn till prof. Steenstrups anmärkning, att man ej utan vidare bör taga främmande länders personnamn till hjälp, vill jag blott nämna, att — så riktig än denna anmärkning från allmänt teoretisk synpunkt kan vara — den i föreliggande fall knappast är befogad. Särskildt erinras om Bugges påpekande (i Norges Indskr. med de ældre Runer 1: 201) af att ett antal af de i urnordiska inskrifter uppvisade personnamnen äga motsvarigheter inom särskildt sydtyska dialekter, men icke äro kända som historiskt-nordiska namn. Se Ortn. på *-inge* s. 2.

Icke heller inser jag, hur man mot personnamnsteorien kan invända, att befintligheten i olika landskap eller länder af två eller flera etymologiskt identiska *inge*-namn nödvändigt skulle innebära, att samma släkt varit bosatt på vidt skilda platser. Vi ha ju i nuvarande tid hundratals Anderssöner och Sørensener, som alls icke äro besläktade. Hvad är det som hindrar, att ett svenskt kortnamn *Sikke* gifvit upphof till ett bynamn *Siklinge*, och att ett etymologiskt identiskt namn på en annan person, fty. *Sikko*, ingår som grundord i ett fty. *Sikkingen*? Hvem har påstått, att dessa herrar *Sikke* och *Sikko* i verkligheten varit en och samma person? Men detta kan ju ej hindra, att en etymolog i alla händelser jämför dessa oberoende af hvarandra uppkomna formellt identiska namn.

Men prof. Steenstrup antyder också möjligheten af den af vissa tyska vetenskapsmän framställda meningen, att ändelsen borde tolkas som "Beboer af". Ja väl. Vi skulle då, såvidt jag förstår, som grundord få antaga — icke i allmänhet appellativer — utan geografiska namn. Men vi kunna knappast bestrida, att, om man på grundvalen af våra *inge*-namn skulle söka att uppkonstruera dylika gamla ortnamn, man finge en högst besynnerlig samling, till hvilken just ingen motsvarighet bland öfriga ortnamnsgrupper stode att uppleta, ortnamnsstammar sådana som *Ak-*, *Ann-*, *Bink-*, *Brall-*, *Burr-*, *Batt-*, *Fask-*, *Fran-*, *Fann-*, *Kvatt-*, *Lipp-*, *Mam-*, *Pap-*, *Sikk-*, *Thadh-*, *Vrank-*, *Vask-* o. s. v.

---

[1]) Då min uppfattning sålunda icke står i någon principiell motsättning till Kluges, har jag ingen anledning att i detta sammanhang ytterligare inlåta mig på denne forskares intressanta inlägg. I denna uppsats afser jag hufvudsakligen att gentemot prof. St. uttryckligen betona, att flertalet af de svenska *inge*-namnen icke bildats af ortnamn eller af beteckningar för ställenas naturbeskaffenhet.

Om man jämför dessa förmenta "naturnamn" med t. ex. de, såsom också prof. St. påpekar, i allmänhet etymologiskt genomskinliga, men likaledes urgamla namnen på *by*, måste man medge, att skillnaden är högst väsentlig, och redan däraf blir det antagandet skäligen misstänkt, att samtliga *inge*-namnen skulle beteckna naturförhållanden l. dyl.

Vi erinra om sådana *by*-namn som *Alby*, *Almby*, *Askeby*, *Aspby*, *Bergby*, *Bäckaby*, *Dalby*, *Edby*, *Ekeby*, *Enby*, *Forsby*, *Furuby*, *Granby*, *Hagby*, *Hammarby*, *Hedby*, *Hässleby*, *Högby*, *Hökeby*, *Ljungby*, *Lundby*, *Mossby*, *Myrby*, *Näsby*, *Sandby*, *Skogby*, *Solby*, *Stenby*, *Strandby*, *Säby*, *Tranby(n)*, *Törneby*, *Vadby*, *Åby*, *Åkerby*, *Åsby*, *Ängby*, *Öjaby*, *Örby* eller om den grupp, som betecknar föremål, som frambragts af människor: *Broby*, *Brunnby*, *Grindby*, *Husaby*, *Kvarnby*, *Mjölby* (*Mölnoby*, af *mölna* 'kvarn'), *Råby*, *Skälby*, *Spångby* eller om med adjektivstammar (o. d.) sammansatta t. ex. *Fornby*, *Gammelby*, *Lilleby*, *Mellby*, *Myckelby*, *Norrby*, *Nyby*, *Ofvanby*, *Rundby*, *Skamby* (af *skamber* 'kort'), *Storby*, *Sörby*, *Väs(t)by*, *Ös(t)by*. Se äfven förf. Ark. 24: 83 f.

I belysningen af vår kännedom om kortnamnens bildning förefalla däremot icke längre dessa i *inge*-namnen uppträdande besynnerliga ordstammar så märkliga.

Vi kunna då förklara dessa många geminator, hvilkas uppträdande just i denna ortnamnstyp icke får betraktas som en slump: *Bættinge*, *Gladdunge*, *Hyppinge*, *Lippinge*, *Sikkinge*, *Æssunga* o. s. v. ställa sig vid sidan af släktnamn sådana som *Ribbing* och *Tubbung*.

De icke sällsynta namnen på *-linge* kunna jämföras med släktnamn såsom fda. *Knytlingar*, hvilka som bekant ytterst utgå från smeknamn på *-l*, got. *-ila*; de på *-ninge* med släktnamn på *-ning*, t. ex. ags. *Gumeningas*, fty. *Ermening*; de många på *-s-ung* och *-s-ing* ha ytterst utgått från smeknamn på *-se* såsom fsv. *Bize*, *Bærse*, *Gamse*, *Karse*; de på *-k-linge*, *-k-unge*, *-k-inge* från diminutiver på *-ke* såsom fsv. *Brunke*, isl. *Sveinke* o. s. v. och släktnamn sådana som fris. *Ghereking*, *Hippeking*, *Rabbeking*; de på *-t-inge*, *-t-unge* från smeknamn på *-te* såsom *Svänte*, ä. nsv. *Kalte* m. fl.

Och ett ännu starkare stöd för min teori ser jag i sådana namn som *Mæminge*, *Pæplinge*, *Thadhunge* och *Tutlunge*, där man har all anledning att förmoda personnamn, som leda sitt ursprung från barnspråket, i hvilket som bekant labialer och dentaler spela en framträdande roll. Jfr fsv. *Nanne*, **Thate* i *Thatastadha*, **Dædhe* i *Dædhesiø* o. s. v., hvarom närmare förf. i Ark. f. nord. fil. 21: 134 f. Det skulle verkligen vara af stort intresse att se de naturbeteckningar, från hvilka dylika ortnamn kunna leda sitt ursprung.

Man kan ej häremot invända, att dylika kortnamn skulle vara alltför unga till sin uppkomst för att de säkerligen mycket

ålderdomliga *inge*-namnen därav kunde ha uppstått. Såsom förut framhållits, torde denna typ rent af ha indoeuropeiska anor; se förf. Nord. tidskr. f. fil. 3 R. XII och Ortnamnen på *-inge* s. 232.

I likhet med prof. St. har jag ansett det "være nyttigt at se hen til forskellige Forhold i vore Nabolande". Såsom jag med stöd af norska förf. påpekat å s. 196 och prof. St. St. B. s. 91 äfven framhåller, tyckas i Norge inga patronymiska *inge*-namn vara säkert belagda [1]). Under sådana omständigheter får ju som sagdt den möjligheten lämnas öppen, att förhållandet kan vara detsamma i det egentliga Danmark. För min del tror jag det ej: hvad jag i den vägen känner om skånska och halländska ortnamn, talar i alla händelser i sin mån däremot.

Beträffande förhållandena i den öfriga germanska världen vill jag blott nämna ett ord med anledning af prof. St.:s kritik af Kemble. Att denne förf:s uppgifter inte vore att lita på i enskildheter, däraf hade jag under mitt arbete en bestämd känsla. Men de rent formella motsvarigheterna mellan svenska och ags. *inge*-namn voro så synnerligen och påfallande talrika, att det enligt min mening varit mycket orätt af mig att förbise dem, och härtill kom, att de ags. formerna synnerligen ofta styrkts af paralleller från de västgermanska språken på fastlandet.

På grund af hvad som ofvan framhållits och äfven af andra skäl, som det synts mig öfverflödigt att här beröra, fasthåller jag alltså vid den meningen, att ett mycket stort antal af åtminstone de svenska *inge*-namnen afledts af eller innehålla släktnamn (eller "gruppnamn" jfr ofvan s. 367) på *-inge*. För åtskilliga fall t. ex. *Steninge* o. d. kan emellertid, såsom jag i min afhandling flera gånger uttryckligen betonat, tvekan råda, om grundordet är ett personnamn eller ett vanligt appellativ; men äfven om dessa osäkra fall äro betydligt flera än jag antagit [2]), kunna de, så vidt jag ser, icke rubba hufvudresultatet af ifrågavarande undersökning.

---

[1]) Jfr sedan äfven t. ex. Hj. Falk-O. Rygh Norske Gaardnavne 5: 386 (under *senning*).

[2]) Jfr t. ex. Hj. Falk-O. Rygh N. Gaardn. 5: 258.

Göteborg i maj 1909.

Elof Hellquist.

Merki "Loðbrókarsona".

Í Ark. XIX (N. F. XV) 199—223. bls. stendur fróðleg ritgjörð um Sigurð jarl digra eftir A. Olrik, og hefir B. Kahle gjört nokkrar athugasemdir við hana í Ark. XX (N. F. XVI) 292—301. bls. Olrik hefir bent á það, að

sagan sé forneskjukend og hafi dregið til sín efni úr sögum annara fornkappa, enda muni hún vera mynduð hjá Dönum og Norðmönnum á Norðimbralandi, helzt í Jórvík (York) eða í grend við þá borg, en aðalatriði sögunnar telur hann: (1.) hermerki (gunnfána) Sigurðar jarls, er geymt var síðar í kirkju í Jórvík, og (2) víg jarlsins, er réð löndum á undan Sigurði jarli [1]). Merkið er nefnt "Ravenlandeye, id est corvus terre terror", og hefir Kahle tekið það fram, að "eye" sé enskt orð, er þýðir *ógn* (terror), en "landeye" stafi að öllum líkindum frá "Landeyðunni", merki Haralds harðráða, er fell nálægt Jórvík 11 árum eftir lát Sigurðar jarls digra [2]).

[1]) Þar sem Olrik talar um föðurætt Sigurðar jarls, virðist hann eigi taka það atvik nægilega til greina sem vott um samband hennar við Sprakaleggs-ættina, að enskt sagnarit (Vita Gualdevi) skuli blanda Birni jarli Úlfssyni saman við Björn Beruson (föður Sigurðar jarls), því að það er varla sprottið af Bjarnar-nafninu einu saman. Og þar sem Danir hafa heimfært söguna um upphaf Bjarnar Berusonar til föður Þorgils sprakaleggs, og Íslendingar talið Valþjóf son Sigurðar digra til Sprakaleggs-ættarinnar, þá er það kynleg tilviljun, að deili skuli sjást til þess hjá 3 þjóðum, að ættir þessar sé af sama stofni, ef þær væri í raun réttri óskyldar, enda kannast Olrik við, að ættnöfnin (Björn, Ásbjörn, Sigurðr?) bendi til skyldleika þeirra. Óvist er, hvernig þeim skyldleika hefir verið háttað, með því að framætt Sigurðar jarls er ókunn, en synir Þorgils sprakaleggs, *Ulfr* jarl og *Eilífr* bróðir hans, hafa eflaust verið stórættaðir og náskyldir *Sköglar-Tósta*, föður Sigríðar stórráðu, því að bróðir hennar er nefndur *Ulfr* (Hkr.[2] 230. bls. Óls. h. 21. k.) og sonarsynir hans *Ulfr* og *Eilífr* (Hkr.[2] 313 bls., Óls. h. 95. k.), en meðal sona Gyðu Þorgilsdóttur sprakaleggs heitir einn *Tósti* (Hkr.[2] 424. bls., Óls. h. 162. k.), og hefir P. A. Munch fyrir löngu haldið því fram (N. Maanedsskrift III. 362), að hann muni hafa verið heitinn eftir Sköglar-Tósta. Dóttur Gyðu átti Játvarðr hinn góði Englakonungur (Hkr. s. st.), og stendur svo um hann í Hemings þ. Áslákssonar (10. k.): "Drotning hans var í frændsemi við Sigríði ena stórráðu", sem kemur alveg heim við ættnöfnin. Það má hugsa sér, að Þorgils sprakaleggr og Björn Beruson hafi verið bræður og hafi Þorgils átt frændkonu Sköglar-Tósta, en Björn t. d. dóttur Sigurðar jarls í Skörum, sem getið er í Gunnlaugs s. ormstungu (8. k.). Hefði Sigurðr digri þá verið jarlborinn að móðerni (sbr. sögu hans), og Úlfr jarl sænskrar ættar (eins og Saxi segir).

[2]) Þar fell með honum Tósti jarl af Norðimbralandi, eftirmaður Sigurðar jarls digra, sem saga Sigurðar lætur ráða Huntingdon á undan honum, og segir að Sigurðr hafi drepið, en það var í raun réttri Eadwulf jarl af Norðimbralandi, er Sigurðr drap og fekk síðan ríki hans. Saga Sigurðar lætur Tósta eiga dóttur Guðina jarls (Godwin), í stað þess að hann var

Kahle ætlar, að enskir menn muni hafa gjört "landeye" úr "landeyða" sökum hljóðlíkingarinnar — *eyða* hafi orðið að *eye* og merkingin breytst eftir því — og hafi svo enn fremur *hrafnsmerki* Sigurðar Orkneyjajarls († 1014), sem getið er um í Flat. I 226, Njálu (157 k.) og Þorsteins s. Síðu-Hallssonar (2 k.), runnið saman við hrafnsmerki nafna hans og "Landeyðu" Haralds, með því að það er víst, að Sigurðr jarl hinn digri í Orkneyjum hefir í munnmælum ruglast saman við nafna sinn á Norðimbralandi, eins og Olrik hefir líka veitt eftirtekt. En þess er enn að gæta, að á Englandi hafa munnmæli gengið um *hrafnsmerki*, sem "Loðbrókarsynir" hafi átt, og er sagt, að þrjár dætur "Loðbrókar", systur Ingvars og Ubba, hafi saumað það, en Danir mist það í orustunni við Cynwit (sunnanvert á Englandi), þar sem Ubbi fell (878, sjá Storm: Kritiske Bidrag I. 71. og 80. bls.). "Loðbrókarsynir" eru þá hinir fyrstu víkingar fyrir vestan haf, er það er fært í frásögur um, að þeir hafi haft hrafnsmerki í orustu, og þar sem saga þeirra er mjög tengd við Jórvík, þá ræður að líkindum, að merki þeirra hafi orðið minnisstætt fólki um þær slóðir, og saga þess runnið saman við minningarnar um merki þeirra Sigurðar jarls og Haralds harðráða [1]). "Landeyðunni" er hvergi lýst, svo að það er óvíst, hvort hrafn hefir verið markaður á hana eða eigi [2]), en með því að henni hefir verið blandað saman við hrafnsmerki Sigurðar jarls, þá hefir það orðið til þess, að heitin "hrafn" og "landeyða" tengdust saman í munnmælum, og jafnframt hefir sú skoðun komið upp á Englandi, að orðið

sonur Guðina, en hins vegar gjöra sögur vorar Valþjóf jarl Sigurðarson að bróður Tósta, og virðist frásögnin um dráp Tósta í sögu Sigurðar jarls stafa bæði frá drápi Eadwulfs og drápi Valþjófs, eins og Kahle hefir tekið fram.

[1]) Olrik tekur það fram, að saga Sigurðar jarls sverji sig í ætt við sögu "Ragnars loðbrókar", og það sé fyrsta afrek beggja, að vinna orm eða dreka (207. og 212. bls.).

[2]) Það er sagt, að Ólafr konungur helgi, hálfbróðir Haralds, hafi haft orm (dreka?) í merki sínu, en merki Haralds hefir ef til vill verið gjört í líkingu gunnfána í Garðaríki eða Miklagarði.

"landeyða" táknaði "ógn landsins" (terræ terror). Misskilningur þessi stafar af breytingunni á "eyða" í "eye", en breytingin gat studdst við sagnir hjá Norðimbrum um hrafnsmerki, sem landslýðnum hefði staðið ógn af. Nú mun landsfólkinu á Englandi eigi hafa staðið meiri ógn af nokkrum öðrum her á fyrra hluta víkinga-aldarinnar, en hernum, sem þeir Ubbi og Ingvarr voru frumherjar fyrir og lagði undir sig mikinn hlut Englands á árunum 867—78. Það er áreiðanlegt, að þessi her hefir haft hrafnsmerki, því að svo segir í A. S. Chron. við árið 878: "þar wæs se guðfana genumen þe hi ræfen hetin". Við þessa frásögn hefir síðar (á 12. öld?) verið bætt þeirri skýringargrein, er áður var til greind um "dætur Loðbrókar", og segir Gustav Storm (Krit. Bidr. I. 80.) að "Loðbrókar"-nafn komi þar fyrst fram í enskum ritum. Þetta nafn hefir lengi verið ráðgáta, og hefir Schiern (Ann. f. nord. Oldk. 1858: 8—11. bls.) reynt að skýra það á þann hátt, að Englar hafi haft orðið "leóðbróga" (ɔ: þjóðar-ógn, sbr. here-bróga (terror bellicus), witebróga (poenæ terror) o. s. frv.) um víkingana, og hafi það síðan orðið að "loðbrók" á tungu Norðurlanda (danska tungu), en það nafn segir hann að finnist í örnefnum á Englandi. Væri þetta áþekk breyting og breytingin á fe. *pening*-menn, *pening*-lið í þingamenn, þinga(manna)lið á danska tungu [1]). Getgátu Schierns hefir verið fundið það til foráttu, að ekkert dæmi sé til þess, að samsetta orðið "leóðbróga" hafi verið til í fornensku, og því síður til þess, að það hafi verið haft um víkingana [2]). En auðvitað hefir orðið getað tíðkast hjá alþýðu, þótt það finnist eigi í sagnaritum þeirra tíma, sem eru svo fáorð og fáskrúðug. Vér höfum sögur af því, að Sveinn konungur tjúguskegg hafi verið kallaður "fjandi Engla" [3]), og er als eigi ólíklegt, að

---

[1]) Steenstrup: Norm. IV. 133. bls., sbr. Al. Bugge: Vikingerne: 249. bls.
[2]) Jessen: Undersög. til nord. Oldhist. 5. bls.
[3]) Fms. XI. 184. (Knytl. 6. k.) "Sveinn konungr vann mestan hlut

víkingarnir á 9. öld. hafi fengið eitthvert þess háttar heiti hjá Englum, er lýsti ógn þeirri, er af þeim stóð. Nú munu víkingarnir sjálfir hafa eignað gunnfána sínum þátt í sigursæld sinni, eins og sagt er um Harald harðráða síðar, en kristnir menn hafa eignað alt slíkt töfrakrafti eða fjandans krafti, er merki heiðingjanna fylgdi [1]). Slíkan gunnfána mátti vel kalla þjóðar-ógn ("leódbróga", terror populi), og þaðan gat það stafað, að gunnfánaheitið "landeyða" væri síðar meir skilið sem lands-ógn (terræ terror) á Englandi.

Hvort sem fornenska orðið "leódbróga" hefði verið tengt við víkingaherinn í heild sinni eða gunnfána þeirra, gat vel myndast af því kenningarnafnið "Loðbrókarsynir" [2]) um for-

---

Englands, var hann þá á Englandi marga vetr, ok herjaði víða landit ok brendi, hann kölluðu þeir fjanda Engla".

[1]) Sbr. Njálu 157. k.: "Hrafn hinn rauði" sagði jarl, "ber þú merkit". Hrafn mælti: "Ber þú sjálfr *fjanda* þinn", og Þorsteins s. Síðu-Hallss. 2. k.: Þá mælti Þorsteinn: "Ber sjálfr *krák* þinn, jarl". Eins og íslenzka sögusögnin (í Flat. I. 226) lætur fjölkunnuga móður Sigurðar Orkneyjajarls búa til hrafnsmerki hans, svo lætur ensk sögn systur "Loðbrókarsona" sauma hrafnsmerki þeirra. Merki Sigurðar Norðimbra-jarls virðist eftir sögu hans hafa átt að vera komið beina leið frá Óðni "galdrsföður".

[2]) Nafn þetta hefir orðið frægara flestum öðrum frá sinni öld í munnmælum síðari alda, en það er sveipað töfrahjúpi skáldskaparins, og full líkindi til þess, að fleiri víkingahöfðingjar hafi komist í hóp "Loðbrókarsona", er fram liðu stundir, heldur en áttu þar upphaflega heima (sbr. Ark. XXIII. 271. bls.), enda er það ekki mikil furða um menn frá 9. öld, þar sem Valþjófr og "Mörukári" hafa komist í hóp Guðinasona í sögum vorum, þótt þar sé um höfðingja frá 11. öld að ræða. Faðir "Loðbrókarsona" er með öllu ókunnur, því að sagnahetjan "Ragnarr loðbrók" virðist vera sköpuð af sögusögninni með því að blanda ýmsum fornhetjum saman, eins og títt er í munnmælum (sbr. Ark. XXIII. 278.). Dæmin sýna, að sumum þeim fornmönnum, er standa miklu nær dagsbirtu sögunnar en "Loðbrókarsynir", hefir verið slengt saman við aðra, svo sem Sigurði jarli digra, er nú var á minst, og ýmsum þeira, er við sögu hans koma. Tilvera hinnar nafnfrægu sagnahetju "Pálna-Tóka" er vafasöm eins og tilvera "Ragnars loðbrókar", og torvelt að komast fyrir upptökin að sögu hans. Sveinn Ákason (SRD I 53.) eignar honum vélræði þau við Svein konung tjúguskegg, er sögur vorar eigna Sigvalda jarli. Annars ætla menn, að "*Pálna-Tóki*" sé orðinn til í munnmælum úr "*Tóka* Vindajarli" (eða Tóka jarli á Vendli?), er Adam frá Brimum nefnir ("Tóki dux Winlandensis" Schol. 37.), en óvíst er að verið hafi frændi Pálnis eða Vagns, og *Tóka*, banamanni Haralds Gormssonar (sbr. Jómsv. og Sax.

ingja þá, er merkið vor borið fyrir. Á Englandi hafa menn eflaust heyrt getið um það, að tveir af postulum Krists (synir Zebedeuss) voru kallaðir "þrumusynir" (Boánerges, Mark III. 17.), og ætla má, að víkingarnir hafi kannast við "Múspellssonu" sem nafn á verum þeim, er áttu að eyða heiminn við ragnarök.

"Loðbrókar"-nafnið kemur fyrst til sögunnar á Englandi í sambandi við gunnfána víkinganna, sem hefir hlotið að vera blæja eða dúkur, þar sem hann var saumaður [1]). Nú má vel vera, að dönsku víkingarnir á Englandi hafi kent merki sitt við "brók", sem virðist hafa táknað litaðan (mislitan) dúk á forndanska tungu, og kemur síðar fram í gunnfánaheitinu Danebrog (Danebroge, á fornsænsku "danabrok"). Víst er það, að Danir hafa á 14. öld haft "Broge" í sömu merkingu og "Fane" (sbr. Brogelen = Fanelen) [2]). Hafi víkingarnir sjálfir nefnt gunnfána sinn því nafni, sem minti enska menn á ógn þá, er landi og lýð stóð af hernaði þeirra — og það horfði beint við Englum að blanda saman "brók" og "bróga" — þá var komið nægilegt tilefni til myndunar orðanna "leódbróga" hjá Englum og "loðbrók" hjá Dönum.

---

lx. p. 486—90.) sem óvíst er að til hafi verið, og jafnvel fleirum (samnefndum) mönnum (sbr. Krit. Bidr. I. 206, Norm. III. 227—28 nm., Wimmer: De danske Run. I. 100.).

[1]) Annars mun vera ágreiningur um það, hvort hin eða þessi hermerki hafi verið úr dúki, eða skorin út í tré eða úr málmi, sjá Al. Bugge: Vikingerne: 288—89. bls.

[2]) "Loði" hefir líka táknað litklæði (sbr. Ark. XV. 177.), og dæmi má finna til þess, að ýmiskonar klæði hafi verið höfð fyrir gunnfána, svo sem kápa Marteins hins helga og líkklæði Dionysiuss hins helga (Oriflamme) hjá Frökkum, eða höfuðdjásn (Turban) spámannsins hjá Serkjum. — Í viðlögum var ýmislegt tekið fyrir merki í orustum, sbr. sögu Saxa (l. X. p. 510) um "Tymmo Sialandicus", er hafði viðargrein fyrir merki og tók kenningarnafn af því.

Stafafelli 20. d. nóv. 1908.

Jón Jónsson.

Sproglige og historiske Afhandlinger viede Sophus Bugges Minde. Med Tillæg: To Ungdomsbreve fra Sophus Bugge; Fortegnelse over Sophus Bugges trykte Arbeider. Kristiania 1908, Aschehoug. 294 S. 8:o.

Det foreliggende statelige og indholdsrige Bind skulde have været overrakt Sophus Bugge på hans 75-årige Fødselsdag d. 5. Januar 1908 (ligesom der tidligere ved hans 25-Års Jubilæum d. 2. Maj 1898 overraktes ham et smukt, men betydelig mindre omfangsrigt Festskrift). Men det föjede sig således, at Samlingen ikke blev et Festskrift, men et Mindeskrift.

De fleste af Afhandlingerne i Mindeskriftet bevæger sig på det Område, som Sophus Bugge først og fremmest havde kær: Nordens og især Norges Sprog, Sagn og Historie, og det må således antages, at Samlingen let vil finde sin bestemte og naturlige Kreds af Købere. Men det følger af sig selv, at der i en Samling, som er viet Sophus Bugge, også vil findes Undersøgelser fra fjærnereliggende Områder. Allerfjærnest ligger på en vis Måde det Bidrag, som skyldes E. Løseth. Efter nogle literaturhistoriske Bemærkninger om nogle Værker af Pierre de Beauvais, en fransk Digter fra Begyndelsen af det 13. Årh., følger en Udgave af hans Digt Le Saumoier et les trois séjours de l'homme, samt Rettelser til den eksisterende Udgave af samme Forfatters La vie de saint Germer. Dog kan det ikke benægtes, at det aftrykte Digt efter sit Indhold har visse Berøringspunkter med nogle af Bogens andre Afhandlinger. I fjærne, men for Sophus Bugge velkendte Egne bevæger sig fremdeles S. Eitrem's Konjekturer til Plautus og Alf Torp's Forsøg på en Tydning af en gammelphrygisk Indskrift fra Kappadokien. Det er en vanskelig Opgave, Torp her har givet sig i Lag med, især da den rent ydre Beskrivelse og Gengivelse af Indskriften, hvorpå han må bygge, er höjst mangelfuld. Trods al Torps Skarpsindighed og Kombinationsevne forekommer Indskriften mig vedblivende at være dunkel. Det er vel sikkert nok, at den indeholder Forbandelser mod den, som begår nogen Krænkelse af den Grav, hvortil Indskriften har hørt. Men de tre Forbandelser, som Torp læser ud af den ("Seine Frau möge an ihm vorbei hinweg gehen"; "Guden skære ham hans Testikler ud"; "hinweg soll ihn die Genossenschaft treiben") forekommer mig sagligt ikke at være meget indlysende; især gælder det den første. Og en Del af de sproglige Forudsætninger, hvorpå Torp bygger, anser jeg for urigtige. En phrygisk Partikel *otu* 'bort' kan ikke støttes ved en Henvisning til slavisk *otŭ*; thi det er opstået af ievr. **ati* og er ganske identisk med gallisk *ate-*; at lade *gnaie* betyde 'Hustru' er meget dristigt, når det står fast, at dette på Phrygisk hedder *bonok*; at *bonok* skulde være Låneord fra Græsk, er vel påstået, men ikke bevist; og endelig, hvis *vebri* betyder 'Genossenschaft', så har det ikke noget at göre med lit. *sėbras*,

som er et Låneord fra Slavisk, og heller ikke med det pågældende slaviske Ord, hvis slaviske Grundform er *sębrŭ*. Carl Marstrander undersøger Etymologien til det irske *loscann* 'Tudse, Frø'; jeg skal blot med Hensyn til Ordets Forhold til bretonsk *gweskle* og oldcornisk *guilschin* (der af Lhuyd transkriberes *guilskin*, medens han som nycornisk kun kender Formen *kuilken)* bemærke, at Formodningen om, at de britanniske Former er sammensatte med en Præposition, overfor de middel- og nybretonske Former, som viser hen til en Forlyd *gwl-*, ikke må gennemføres ved at antage Bortfald af en Vokal mellem *w* og *l*; vil man fastholde Formodningen (der virkelig er tiltalende), må man gå ud fra, at Bretonsk oprindelig har haft en lignende Form som Cornisk. Olaf Broch drager i en populært formet Afhandling nogle overordentlig vigtige og interessante sproghistoriske Konsekvenser af de fine fonetiske Iagttagelser han har gjort i en nordrussisk Dialekt. Med Konrad Nielsen's Afhandling om de urnordiske Låneord i Lappisk (rettet mod Qvigstad's Forsøg på at göre de pågældende Ord til sene Lån fra Norsk og Svensk) nærmer vi os Samlingens centrale Område. Fra dette centrale Område skal jeg først nævne fem sproglige Bidrag: K. Rygh behandler de personlige Tilnavne i Norge og på Island i Fortiden og dvæler dels ved Overgangen fra Tilnavn til Navn, dels ved Tilnavnenes Ord-Betydning; Olai Skulerud anviser Ore-Dialekten Plads indenfor det øvre Mål i Österdalarne; Amund B. Larsen forklarer i en lærerig Afhandling Overgangen fra kort Tenuis efter Vokal til Media i de nordiske Sprog som en videre Udvikling af den Forskel mellem Forlyd og Indlyd, der var fremkommet ved, at man i Forlyd havde fået aspirerede Tenues, men i Indlyd efter Vokal beholdt de rene Tenues; Marius Hægstad behandler Flertalsformerne af de personlige Pronominer i Nynorsk, og Rikard Berge meddeler et vel fortalt og folkloristisk interessant Æventyr i Kvitseid-Målet (Telemarken). En Række Afhandlinger behandler eller berører Folklore og Sagnhistorie. Haakon Schetelig belyser for Norges Vedkommende (4.—6. Århundrede e. Kr.) den fra den klassiske Verden indvandrede Gravskik at give den døde en Færgepenge med (for Sveriges og Danmarks Vedkommende påvist af Oscar Almgren i "Studier tillägnade Oscar Montelius", Stockholm 1903). Moltke Moe (der også har föjet Anmærkninger til det af Berge meddelte Æventyr) giver en klar og interessant Udvikling om Folketroen om de udøbte afdøde Börns Opholdssted, i Tilslutning til et Par Vers i nogle af Versionerne af den norske Visionsvise Draumkvædet. Hjalmar Falk handler om Fenres-Mythens kristelige Oprindelse (omtrent ordret Gengivelse af et Afsnit af en Kommentar til Sólarljóđ, udarbejdet som Anhang til en af Moltke Moe forberedt Bog om Draumkvædet). Karl Aubert undersøger Navnet "Alf i Odderskær" i Folkevisen om Holmgangen på Samsø, støtter sprogligt den Anskuelse, at Navneformen *Odderskier* er ældre end

Varianterne *Uthesskier* og *Ødiskier*, og tænker sig Navnet opstået ved Omstilling af *Oddr i Elfarsker*; Visen har oprindelig handlet om to af Qrvar-Odds æventyrligste Bedrifter, Toget til Elfarsker og Holmgangen på Samsø, men i Danmark har man kun bevaret den Del af Visen, som fortæller om en Kamp på dansk Jordbund. Axel Olrik blander som eneste Dansk sin Stemme i Koret og gengiver et Foredrag, som han har holdt i Videnskabsselskabet i Kristiania, om Starkad-Digtningens Udspring. Her falder det naturligt at nævne dels et af de historiske Bidrag, Yngvar Nielsen's Afhandling om den gamle hadeland-ringerikske Kongeæt og Snefridsagnet, dels de to literaturhistoriske Bidrag: Halvdan Koht om Henrik Wergeland og norsk Folklore, og P. L. Stavnem om overnaturlige Væsener og Symbolik i Henrik Ibsens "Peer Gynt". L. B. Stenersen beskriver det mærkelige Møntfund fra Traaen i Numedal (kufiske, byzantinske, angelsachsiske, tyske og danske Mønter, ialt 128 Stykker; sammen med en anselig og smuk Samling "Betalingssølv" nedlagt i Jorden omkring År 1000, fundet 1906). Endelig nævner jeg følgende historiske Bidrag: Alexander Bugge påviser den skandinaviske Indflydelse på Gildevæsenet i England [og viser sin filologiske Skarpsindighed ved en lykkelig Tydning af et Sted i Lovene for The Thanes Guild og Forklaringen af det i det 12. Årh. forekommende engelske *hantachensele* (ubi probi homines Wintonie potabant gildam suam) som oldn. *handtǫkusalr*]; Gildevæsenet er kommet til Skandinavien fra Frankernes Rige. Magnus Olsen giver en smuk historisk Udredning om den Stormandsæt, som har rejst Runestenen ved Oddernes Kirke (og denne Æts Forhold til Kong Olav den hellige), idet han sammenligner Stenens to Indskrifter dels med Olaf den helliges Saga, dels med en Angivelse i Landnámabók. Osc. Alb. Johnsen gör med stor Lærdom Rede for norske Gejstliges og kirkelige Institutioners Bogsamlinger i den senere Middelalder. A. Kjær meddeler en Fortegnelse over Hartvig Krummediges norske Jordegods, og Roar Tank skriver om Ulrik Frederik Gyldenløve og Nordmændene.

København d. 19. Juni 1908.

Holger Pedersen.

F. Ohrt, Kalevala I, II. 8:o. Köpenhamn 1907. I. Kalevala oversat i Udvalg (310 ss.). II. Kalevala som Folkedigtning og National-Epos. (275 ss. och en karta).

Det är en synnerligen värdefull gåva som F. Ohrt i detta arbete gett vetenskapen. Detta gäller kanske mindre första delen, översättningen, ehuru även den bjuder på något nytt. Utom det att

den enligt fackmäns omdöme på ett förträffligt sätt återger originalets innehåll och framställning (med åtskilliga uteslutningar, i det av originalets omkr. 2300 vers knappt halva antalet medtagits), söker den även ge en föreställning om dess rytm sådan den ter sig, då dikten ej sjunges utan läses. Det blir därför ej samma något tröttande enformighet som i de äldre översättningarna med deras fyrfotade trokeiska versmått, men kanske också intrycket blir något mindre genuint.

Den andra delen är så mycket märkligare, i det författaren här skildrar den finska folksångens yttre och inre historia. Framställningen är visserligen, såsom i bokens förord framhålles, ej byggd på egna undersökningar utan huvudsakligen på finska vetenmäns — framför andra Kaarle Krohns — forskningar på området. Men fastän arbetet sålunda är ett andra-hands-verk är det dock av stort värde, då dels första-hands-arbetena mestadels äro skrivna på finska och därför så gott som otillgängliga för icke-finnar, dels något sammanfattande arbete förut alldeles saknats, så att man t. o. m. översatt föreliggande verk till finskan.

Man får här först en redogörelse för hur den finska folksången — och därmed den finska nationalitetskänslan — från att ha fört ett liv i det fördolda så småningom väckt alltmera intresse bland de bildade, tills slutligen det stora genombrottet sker genom Lönnrot, vars liv och verksamhet mera utförligt behandlas. Sedan folksången genom flera samlare, och främst bland dem Lönnrot själv, inhöstats, har denne på ett fint och snillrikt sätt danat den tryckta Kalevala, ett verk, vars betydelse för den finska nationaliteten ej kan nog högt uppskattas. Finska nationen hade fått sitt folkepos — ty så kan Kalevala med en viss rätt benämnas.

Ett sådant verk måste av vetenskapen uppmärksammas. Jag tänker mindre på den omständigheten, att Kalevala ju kan anses ge ett praktiskt exempel på den s. k. Lieder-teorien, fastän en jämförelse mellan Kalevala och de andra stora folkeposen snarare minskar än ökar denna teoris prestige. Av mera intresse är själva innehållet, som genast fick tjäna som utgångspunkt för spekulationer i finsk mytologi. Det arbete som gjorts på det området var dock bortkastat, så länge man blott använde den tryckta Kalevala som källa. Då denna är en hoparbetning av ursprungligen ej sammanhörande sånger, så kan den naturligtvis ej tjäna som utgångspunkt för ett vetenskapligt mytologiskt studium.

Så mycket intressantare äro emellertid Kalevalas källor, de ursprungliga sånguppteckningarna. Tack vare det ytterst rika, omsorgsfullt insamlade variantmaterialet, har man kunnat följa en sång från dess utgångspunkt på dess väg från socken till socken, ja i många fall från by till by. I stora drag, kan sångernas vandring sägas ha varit följande: I Estland har en rik diktning av övervägande lyrisk karaktär uppstått. Därifrån har den småningom förts från by till by över till Ingermanland och vidare till de

längs Ladogas strand boende karelerna. Men i det finska Karelen mötte den söderifrån kommande sångströmmen en annan från Västfinland, bestående av legender, legendvisor, ballader och trollsånger, som övertagits från svenskarna och sedan vidare utvecklats. Här blandas de båda diktningarna. Lyriken står ej så högt som i Estland, men dess rikare utvecklas den episka och magiska sången. Sin höjdpunkt når den episka sången dock ej på den finska sidan utan i Dvina län i ryska Karelen. Där ha de särskilda sångerna svällt ut till större omfång och dessutom förts samman till längre diktcyklar, vilka i själva verket kunna anses som goda förarbeten till den tryckta Kalevala.

Detta är den typiska utvecklingsgången för Kalevalasångerna, ehuru exempel naturligtvis ej saknas på sånger, som vandrat i andra riktningar. En konkret föreställning om de olika sångernas förhållande i detta hänseende får man i kapitlet "De enkelte Sanges Historie" (s. 113—203), där Ohrt genomgår flertalet sångmotiv och uppvisar deras utvecklingsgång och vandringar.

Det vetenskapliga resultatet av dessa undersökningar är ej blott ett noggrannt fastställande av de finska folksångernas utveckling och vandringar, utan når långt vidare. Den geografiska metod, som utbildats för kalevalaforskningen, kan nämligen tillämpas på all folkdiktsforskning, och är den enda, som för till påtagliga resultat, om än dess tillämpning på sådana folkdiktsarter, som ej likt den finska runosången äro bundna vid ett begränsat språkområde, är vida svårare. Det är därför ej en tillfällighet att Finnland gått i spetsen även beträffande sagoforskningen.

Bokens sista avdelning ger en redogörelse för Kalevalas inflytande på nyare finsk diktning och konst, och slutligen en karakteristik av dess estniska efterbildning Kalewipoeg.

C. W. von Sydow.

Etymologisk ordbog over det norröne sprog på Shetland. Af Jakob Jakobsen. 1:ste hefte. Köbenhavn 1908. 240 + IX sidor.

Det var i 1:ste halvdel av niti-årene at dr. Jakobsen gjorde sine store samlinger på Shetland. Han har al grund til at være tilfreds med den betydning som denne samlerfærd og hans behandling av sine samlinger allerede har hat for videnskaben. Det er blit benyttet i mange retninger; én ting er der som er let at nævne som den mest bekjendte, den kan næsten få prædikatet populær, nemlig de rike samlinger av Shetlandsfiskernes navnetabu, som dels har trukket opmærksamheten hen på sig ved sit folkloristiske indhold, dels ved den temmelig tvingende anvisning de gav til på andre kanter at söke sproghistoriske forklaringer ut fra lignende overtroiske sedvaner.

Når nu efterhånden hele dr. Jakobsens materiale blir fremlagt i hans Etymologisk ordbog vil det være den ublandet sproglige interesse dette har, som trær i forgrunden. Fordi shetlænderne kun motstræbende fulgte med i Skotlands kulturelle utvikling og ingen anledning hadde til at fölge med i vor, har overleveringen der både bevaret fra fjerne tider adskillig stof som vore andre kilder tier om, og underkastet stoffet en selvstændig behandling som for enhver sprogmand er yderst belærende. Rigtignok må man sige at den shetlandske norn mangen gang tar igjen med den ene hånd, hvad den har git med den anden: under den langvarige isolering fra sine nærmeste frænder og indtrængen av den mer eller mindre fremmetartede lavskotsk m. m., har lydutvikling og betydningsutvikling mangen gang tat sig så uregelmæssige baner, at disse ikke længer med nogen sikkerhet kan spores. Man må ofte beundre forfatterens lærdom og skarpsindighet, når han trods alt finder en sandsynlig forklaring; men kanske endnu oftere må man beundre det at han holder bestemt fast ved sin methodiske behandling og ikke lar sig friste til at anvende etymologiseringen fra den tid, da vokalene ingen ting hadde at sige og konsonantene sågodtsom intet — tiltrods for at en overmåde stor del av norn-ordene har hat en skjebne omtrent som den man ellers kun er vant til at möte i eder, skjældsord, kjælenavne og slang.

Foruten med den forholdsvis rene norn må ordboken naturligvis også i höi grad beskjæftige sig med de mål, som utenfra har indvirket på shetlandsk talesprog, for at kunne gi hver sit. Det forekommer f. eks. jævnlig at ren lavskotske eller alment engelske ordformer danner forbindelser som ellers ikke er kjendt fra engelsk sprogområde, men velkjendt fra ældre eller yngre nordiske sprog, og som således tydeligvis er bokstavelig oversat fra shetlandsk norn til shetlandsk lavskotsk. Dette gjælder især forbindelser av verber med adverbier eller præpositioner, såsom *ber aff*, *had* (ɔ: holde) *aff, kom aff,* "hae ill will at ane" nære uvilje mot en, "drive at" drive på eller med noget. Også en glose i og for sig, som ingen frase danner, kan stå og svæve mellem norn og engelsk, f. eks. *fēn* at vise glæde og venlighet ved ens ankomst, i betydning altså = oldn. *fagna,* men i form identisk med det nu forældede engl. verbum "fain" önske, længes, attrå. I somme tilfælde er et ord nærmest norn i én betydning, men heller at regne for lavskotsk — historisk identisk eller grundforskjellig — i en anden, i andre tilfælde tör man, f. eks. ved *glider* v. (under *glid* v.), anse det for en avgjort sak at ordet både er norn og engl.-skotsk; der er kommet ens form og ens betydning fra begge kanter.

Et eiendommelig blandingsforhold mellem begge sprog er det, når et norn-ord, åbenbarlig i sen tid, undtagelsesvis gjennemgår en lydforandring, som det forlængst vilde ha undergåt, hvis det hadde hat sin historie inden engelsk, således som når *äi* ind-

træder i rent norröne ord for oldn. *í*, f. eks. i *ērskäi* muldfjæl på plog, av **arđskíđ*, *äim* sot på bunden av en gryte, av oldn. *ím* stöv, smuds — åbenbarlig fordi de vilde ha hat denne diftong hvis det hadde været lavskotske ord. Det kan synes besynderlig, at man i (18de århundredes?) shetlandsengelsk kunde vite at dettes *äi* etymologisk hadde samme værdi som shetlandsnornens *ī*; men sprogets fakta viser at man har visst det. Antallet av slike paraleller som oldn. *íss*: engl. "ice" har altså været tilstrækkelig til dette.

Når der således er indfört en *ei*-diftong i enkelte av de nordiske ord, er det indlysende at det må være sket på et ganske andet, rimeligvis meget tidligere tidspunkt, at den gamle diftong *ei* blev gjort til enkelt vokal — og det var vel også væsentlig ved den samme tid, at *au* og *öy* blev til enkelte vokaler, tildels med et forslag av *j*. Jeg skulde tro at også dette er lavskotsk påvirkning, men denne måtte vel være allerede fra den tid, da öerne var en vasalstat under Norge, uagtet de fåtallige gamle breve fra Shetland ikke gir forestilling om nogen forenkling av diftongen [1]. Også bymålet i Bergen har en tendens til forenkling av diftongene, der likesom den på Shetland trænger sproggeografisk forklaring — det er ialfald en mulighet at det på begge steder er foranlediget ved beröring med forskjellige grene av de nordlige vestgermaner. Den direkte beröring mellem Shetland og Bergen kan man vel ikke, så stærk den end var, vente at finde flere sproglige vidnesbyrd om, end det at ett av indlöpene til Bergen heter Hjeltefjorden. I nærheten av Bergen findes der et dialektord som i sin habitus er likeså urimelig for Norge som rimelig for Shetland, nemlig et hankjönsord *bŭ'lek*, *bў'lek* (se Ross under *Budda*), og Shetlandsordboken har et *bolek* og et *bulek*, men intet av dem passer synderlig godt til det norske dialektord i betydning. Der er forövrig en temmelig vel hjemlet tradition (se Joh. Vibe, S. Bergenhus amt — Norges Land og Folk XII — s. 416 og 434), som fortæller at der i 15de og 16de årh. skedde en indvandring hit til Nordhordlands öer fra Skotland, eller, som det tildels opfattes, fra Shetland.

En anden ting hvori den shetlandske norn har en uklar sproggeografisk stilling, er behandlingen av kort konsonant i efterlyden. Med hensyn til *p*, *t*, *k* slutter dialekten sig ret naturlig til den færöiske, idet svækkelse til *b*, *d*, *g* er overveiende, og dermed nærmelse mot sydskandinaviske mål betegnet, likesom i Sydvest-Norge. Men ved de gamle spiranter *f*, *đ*, *gh* er der ingen likhet med Færöerne og ikke engang så megen overgang mot sydskandinavisk standpunkt som det sydlige Norge kan opvise, idet disse spiranter i regelen er blit hærdet likesom i den meste norsk. Det kunde synes, som om Shetland hadde fælles sprogsamfund med de övrige nordiske sprog, da de stemmelöse konsonanters behandling

[1]) Dog findes der tildels *u* for *au*.

blev indledet, og da behandlet dem overensstemmende med sin beliggenhet, men at spirantenes skjebne blev avgjort i en senere tid, da Shetland lå utenfor den nordiske påvirkning.

Alle sådanne ting er det umulig at ta standpunkt til uten ved hjælp av lavskotsk lydlære. Da kundskapen om denne neppe er meget almindelig blandt de nordiske sprogforskere — der står ikke meget om den i Pauls Grundriss — tror jeg at jeg uttaler mange andres önske likesom mit eget, når jeg herved anmoder dr. Jakobsen om at gi en oversigt over lavskotskens lydhistorie i indledningen til Etym. ordbog.

Anmelderen vet ikke, om det er meningen i denne indledning at gi en fremstilling av begivenhetenes rækkefölge i den shetlandske norns historie. Der er én selvfornægtelse som dr. Jakobsen altid har vist i henseende til denne, og som anmelderen altid har længtet efter at han skulde ophöre med, nemlig når han ikke uttaler nogen mening om hvad der skedde i de tilfælde hvor han taler om i-omlydens "bortfalden", at ord som i oldn. hadde f. eks. *æ*, i shetlandsk norn har en vokal som viser hen på oldn. *á* (jfr. Det norröne sprog paa Shetland, s. 130). Der kan jo tænkes flere psykiske og lydfysiologiske forklaringer, og tidsbestemmelse for fænomenet vilde vel også före til fremstilling av årsaksforholdene i denne sak.

Med hensyn til enkelthetene, behandlingen av de enkelte etymologier, vil jeg blot nævne et alternativ som muligens kunde ha været anfört ved substantivet *blura: in blura* brukes "a) om noget som hemmeligholdes og ruges over — —, b) om noget hemmeligholdt hvorom rygtet er ved at sive ud — — og c) = i kompagniskab med en anden om udförelsen af en plan (et puds)". Forf. tænker her på (den formelt aldeles regelmæssige) forbindelse med isl. *blórar* m. pl. "det at bedrive noget for at andre kan blive beskyldte derfor". Mon det ikke også kunde være mulig, at den stamme vi har i verbet *lura* (hos Aasen: 1) lure, speide, ligge paa Lur; ogsaa vente eller passe paa en Leilighed. 2) liste, snige. 3) overliste, besnære, narre), er så gammel i målet, at *blura* kan indeholde denne, i sammensætning med forstavelsen *bi-*?

Amund B. Larsen.

Tillägg och rättelser.

S. 224_5. Står: . . . frånfälle. Läs: . . . frånfälle den 24 maj 1909. — S. 225^9. Läs: . . . år fick han, som sedan 1900 förestått handskriftsafdelningen, bibliotekaries lön på extra stat, hvarmed från 1910 Förste-Bibliotekarietiteln . . — S. 225^{17}. Står: andra och tredje . . . Läs: andra bands tredje . . . — S. 226. Efter sista stycket kan tilläggas: En fullständig förteckning på Karl Henrik Karlssons utgifna skrifter, omfattande fyra hela trycksidor och sextioåtta olika uppsatser, meddelas af hans kollega vid K. Biblioteket grefve C. M. Stenbock i h. 2—4 af Personhistorisk Tidskrift f. 1909 som bilaga till en af samme författare skrifven nekrolog (med ett utmärkt helsidesporträtt) öfver den afl. forskaren, som där hufvudsakligen bedömes som genealog.

Fr. L—r.

